

صحیح البخاری

به کوری

وهرگیراوی هه موو فهرمووده صحیده کانی
ئیمای بوخارییه که ژماره یان (٧٥٦٣) فهرمووده یه

محتد إقرأ الشافي

به رگی دووهم

نویسنی

أبو عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري

وهرگیرانی

محمد ملا صالح باموکی

www.igra.ahlamontada.com

صحیح البخاری

صَحِيحُ الْبَخَّارِيِّ

به کوردی

به رگی دووهم

پهراوه‌کانی بانگدان، نویژی هه‌ینی، نویژی ترس، دوو جه‌ژنه‌که،
نویژی ویتز، داواکردنی بارانبارین، نویژی خورگیان، سوژده‌کانی قورئان،
کورتکردنه‌وهی نویژ، شه‌ونویژ، نویژکردن له مه‌ککه و مه‌دینه،
جولان له نویژکردندا، هه‌له‌کردن، مردوو و جه‌نازه، زه‌کات، جه‌ج

نوسینی

أبو عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

وه‌رگیترانی

محمد ملا صالح باموکی

(صحیح البخاری) به کوردی

به رگی دووهم

نووسینی.. أبو عبدالله محمد بن اسماعیل البخاری

وه رگی پرائی.. محمد ملا صالح باموکی

چاپی یه کهم ۲۰۲۳

تیراژ : ۱۰۰۰ دانه

دیزاین .. نه حمه د

له بلاو کراوه کانی کتیبخانه ی تیشک

07719899402

07501122110

۱۰۴- بَابُ الْقِرَاءَةِ فِي الْقَبْرِ

وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ قَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ بِالطُّورِ.

۷۷۱- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا سَيَّارُ بْنُ سَلَامَةَ قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَأَبِي عَلَى أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ فَسَأَلَنَاهُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ، فَقَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الظُّهْرَ حِينَ تَزُولُ الشَّمْسُ، وَالْعَصْرَ وَيَرْجِعُ الرَّجُلُ إِلَى أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ -وَنَسِيتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ- وَلَا يَبَالِي بِتَأْخِيرِ الْعِشَاءِ إِلَى ثُلْثِ اللَّيْلِ وَلَا يُحِبُّ النَّوْمَ قَبْلَهَا، وَلَا الْحَدِيثَ بَعْدَهَا، وَيُصَلِّي الصُّبْحَ فَيَنْصَرِفُ الرَّجُلُ فَيَعْرِفُ جَلِيسَهُ، وَكَانَ يَقْرَأُ فِي الرُّكْعَتَيْنِ أَوْ إِحْدَاهُمَا مَا بَيْنَ السُّتَيْنِ إِلَى الْمِائَةِ^(۱).

۱۰۴- باسی قورئانخویندن له نوێژنی به‌یانیدا

وه نومه سه‌له‌مه ﷺ ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ سوورمه‌تی (والطُّور)ی خویند.

۷۷۱- سه‌یاری کوری سه‌لامه ده‌ئێ: من و باوکم رۆیشتین بۆ لای ئه‌بو به‌رزهی ئه‌سه‌می ﷺ و پرسیارمان لێ کرد سه‌بارمه‌ت به‌ کاتی نوێژه‌کان؟ ئه‌ویش وتی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌میشه‌ نوێژی نیومرۆی کاتی ده‌کرد که خۆر لای ده‌دا له‌ نیومرۆستی ئاسمان، وه‌ نوێژی عه‌سری ده‌کرد که‌سیک ده‌گه‌رایه‌وه‌ بۆ ئه‌وپه‌ری شاری مه‌دینه، خۆر هه‌یشتا به‌ ئاسمانه‌وه‌ به‌رز بوو وه‌ له‌بیرم چوو دهرباره‌ی نوێژی مه‌غریب چی وت- وه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ لای گرنگ نه‌بوو به‌ دواخستنی عیша بۆ سییه‌کی شه‌و، وه‌ پێی خۆش نه‌بوو هه‌ج کام له‌ خه‌وتن له‌پێش عیشادا و قسه‌کردن له‌پاش عیشادا، وه‌ کاتی نوێژی به‌یانی ده‌کرد، که‌ پیاو نوێژه‌که‌ی ته‌واو ده‌کرد ه‌اورپێکه‌ی ده‌ناسی که‌ له‌پالیده‌یه‌، وه‌ له‌ دوو رکا‌ته‌که‌ی به‌یانیدا یان له‌ رکا‌تیکیاندا له‌ شه‌ست بۆ سه‌د ئایه‌تی ده‌خویند.

^۱ بره‌وانه: ۵۴۱.

۷۷۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: فِي كُلِّ صَلَاةٍ يُقْرَأُ، فَمَا أَسْمَعْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَسْمَعْنَاكُمْ، وَمَا أَخْفَى عَنَّا أَحْفَيْنَا عَنْكُمْ، وَإِنْ لَمْ تَزِدْ عَلَى أُمِّ الْقُرْآنِ أَجْزَأَتْ، وَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ.

۷۷۲- عهتاو دهگیرپتهوه که له نه بو هورپهری رضي الله عنه بیستوو دهیوت: له هه موو نوئیزیکدا هورپان دهخوینری، جا نه وهی بیغه مبهه صلى الله عليه وسلم به دهنکی بهرز خویندوو بهتی و گویمان لی بووه، نیمهش به دهنکی بهرز بو ئیوهی دهخوینین و دیدمین به گویتاندا، نه وهشی په نهانی کردوو له نیمه، نیمهش په نهانی دهکهین له ئیوه، وه نه گهر ته نه سوورپهتی فاتیهش بخوینی دروسته، خو نه گهر زیاتر بخوینی چاکره.

۱۰- بابُ الْجَهْرِ بِقِرَاءَةِ صَلَاةِ الْفَجْرِ

وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: طُفْتُ وَرَاءَ النَّاسِ وَالنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي وَيَقْرَأُ بِالطُّورِ.

۷۷۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: انْطَلَقَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُوْقٍ عُكَاظٍ، وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ، فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ إِلَى قَوْمِهِمْ. فَقَالُوا مَا لَكُمْ؟ فَقَالُوا: حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ. قَالُوا: مَا حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ إِلَّا شَيْءٌ حَدَثَ، فَاضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا، فَانْظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ. فَانْصَرَفَ أُولَئِكَ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَ تِهَامَةٍ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ بِنَخْلَةٍ، عَامِدِينَ إِلَى سُوْقٍ عُكَاظٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ، فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ اسْتَمَعُوا لَهُ فَقَالُوا: هَذَا وَاللَّهِ الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ. فَهَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ. قَالُوا: يَا قَوْمَنَا ﷺ إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ^(١) يَهْدِي

إِلَى الرُّشْدِ فَتَأْمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿٢٠﴾ الجن. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ: ﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ﴾ الجن، وَإِنَّمَا أُوحِيَ إِلَيْهِ قَوْلُ الْجِنِّ^(۱).

۱۰۰- باسی دهنگبهرزکردنهوهی قورئانخویندنی نوێژی بهیانی

ئومو سهلهمه ﷺ دهئێ: من له دواى خهلكهوه به دهورى كهعبه دا سوورامه وه، لهو كاته دا پيغه مبهه ﷺ نوێژی ده كرد و ﴿وَالطَّرِيقِ﴾ ده خویند.

۷۷۳- عهبدوڵای كورێ عهباس ﷺ دهئێ: پيغه مبهه ﷺ له گهه كۆمه ئێك له هاوه لانی دا رویش ت به نیازی بازاری عوكاز بوون، لهو كاته دا شهیتانه كان رێگریان لێ كرابوو له زانینی ههوالی ئاسمان (ئهگهر برۆیشتنايه)، چلۆسکی ئاگرینیان بۆ دههاوێژرا، بۆیه جنۆكه كان گهرا نه وه بۆ لای هۆزه كهیان، پێیان وتن: ئه وه چیتانه؟ ئهوانیش وتیان: بهربه ستيك له نیوان ئیمه و (زانینی) ههوالی ئاسماندا دروست كراوه، چلۆسکی ئاگرینمان بۆ دههاوێژن! وتیان: دهی كهواته شتيك پرووی داوه كه رێگری دهكات له وهی ئیوه ههوالی ئاسمان بزانه، دهی رۆژهه لات و رۆژئاوای زهوی بگهڕین و سهرنج بدهن بزانه چ شتيك له نیوان ئیوه و ههوالی ئاسماندا دروست بووه، جا ئه وه كۆمه له جنۆكه ی پرووه و تیهامه رۆیشتبوون، چوون بۆ خزمه تی پيغه مبهه ﷺ له كاتیكدا كه له نه خه له دا بوو، به نیازی بازاری عوكاز بوون، لهو كاته دا پيشنوێژی نوێژی بهیانی بۆ هاوه لانی ده كرد، جا كاتی جنۆكه كان گوێیان له قورئانخویندنه كه ی بوو، به جوانی گوێیان بۆ شل كرد، وتیان سویند به خوا نا ئه مه یه رێگری نیوان ئیوه و زانینی ههوالی ئاسمانه، ئینجا لهو كاته دا گهرا نه وه بۆ لای

هۆزهکهیان و وتیان: نهی هۆزهکهمان (بهراستی ئیمه قورئانیکی سهرسوورپهینهزمان گوی لئ بوو، رینموونی دهکات بۆ رپی راست، بۆیه ئیمهش باوهزمان پئ هینا وه ههرگیز کهس ناکهین به هاوبهشی پهروهردگارمان)، جا ئیدی خوای گهوره: ﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ﴾ دابهزانده بۆ پیغهمبهرهکهی ﷺ، وه بیکومان خوا وتهی جنۆکهکانی به قورئان بۆ دابهزانده.

٧٧٤- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ فِيمَا أُمِرَ، وَسَكَتَ فِيمَا أُمِرَ: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ (٦١) ﴿مَرِيَمَ،﴾ ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ (٦٢) ﴿الْأَحْزَابِ.

٧٧٤- عهبدوولای کوری عهباس ؓ دهئ: پیغهمبهر ﷺ به دهنگی بهرز قورئانی دهخوینده لهو شوین (نوێژانه) دا که فهزمانی پئ کرابوو (بهناشکرا و بهدهنگی بهرز بئ)، وه بهبیدهنگیش قورئانی دهخوینده لهو (نوێژانه) دا فهزمانی پئ کرابوو بهپهنهانی بخوینئ (وه پهروهردگارت هیچ شتیکی لهبیر نهچوووه) (بهراستی له پیغهمبهری خوادا ﷺ جوانترین سهرمهشق بۆ ئیوه ههیه).

١٠٦- بَابُ الْجَمْعِ بَيْنَ السُّورَتَيْنِ فِي الرُّكْعَةِ وَالْقِرَاءَةِ بِالْخَوَاتِيمِ،

وَبِسُورَةٍ قَبْلَ سُورَةٍ، وَبِأَوَّلِ سُورَةٍ

وَيَذْكُرُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ: قَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ الْمُؤْمِنُونَ فِي الصُّبْحِ حَتَّى إِذَا جَاءَ ذِكْرُ مُوسَى وَهَارُونَ أَوْ ذِكْرُ عِيسَى، أَخَذَتْهُ سَعْلَةٌ فَرَكَعَ. وَقَرَأَ عُمَرُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى بِمِائَةٍ وَعَشْرِينَ آيَةً مِنَ الْبَقَرَةِ، وَفِي الثَّانِيَةِ بِسُورَةِ مِنَ الْمَثَانِي. وَقَرَأَ الْأَخْنَفُ بِالْكَهْفِ فِي الْأُولَى، وَفِي الثَّانِيَةِ بِيُوسُفَ أَوْ يُوسُفَ، وَذَكَرَ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ عُمَرَ ؓ الصُّبْحَ بِهِمَا. وَقَرَأَ ابْنُ مَسْعُودٍ

بَارِزَعَيْنَ آيَةً مِنَ الْأَنْفَالِ، وَفِي الثَّانِيَةِ بِسُورَةِ مِنَ الْمُفْصَلِ. وَقَالَ قَتَادَةُ فِيمَنْ يَقْرَأُ سُورَةَ وَاحِدَةً فِي رَكْعَتَيْنِ أَوْ يُرَدُّ سُورَةً وَاحِدَةً فِي رَكْعَتَيْنِ: كُلُّ كِتَابِ اللَّهِ.

۱-۱۰۶- باسی خویندنی دوو سوورمهت پیکه وه له پکاتییدا و خویندنی بهشی کۆتایی سوورمهتەکان و خویندنی سوورمهتیک پیش سوورمهتیک^(۱) وه خویندنی سه رهتای سوورمهتیک

له عهبدولای کورپی سانیبه وه ﷺ گێردراومهت وه که وتوویهتی: پیغه مبهەر ﷺ سوورمهتی (الْمُؤْمِنُونَ) ی خویند ههتا هاته سهر باسی مووسا و هارون یان باسی عیسا، کۆکهیهکی لئ هات، ئیدی کړنوشی برد، وه عومهەر ﷺ له پکاتی یه کهم (ی نویژی به یانی) دا سه د و بیست نایهتی له سوورمهتی بهقه ره خویند، وه له پکاتی دووهمدا یه کئ له سوورمهتەکانی مهسانی خویند (که له سه د نایهت که مته). ئه حنهف له پکاتی یه کهمدا سوورمهتی که هفی خویند، وه له پکاتی دووهمدا سوورمهتی یوسف یان یونس ی خویندوه، وه وتی: خوی نویژی کرد له دوا ی عومه ره وه ﷺ، ئه و دوو سوورمهتی خویند له نویژی به یانیدا. وه عهبدولای کورپی مه سعود ﷺ چل نایهتی له سوورمهتی ئه نفال خویندوه (له پکاتی یه کهمدا)، له پکاتی دووهمیشدا سوورمهتیک له سوورمهتەکانی (الْمُفْصَل)^(۲) خویندوه، وه قه تاده ده لئ: دمه باره ی ئه و که سه ی سوورمهتیک له دوو پکاتدا ده خوینیت، یان یه ک سوورمهت له دوو پکاتدا دووباره ده کاته وه، هه موو قورئانی خواجه (و دروسته).

^۱ به پیچه وانه ی ریزبه ندی قورئان، ئه وه ی له دوا یه له پیشدا بخوینیت.

^۲ له سوورمهتی (ق) ه وه تا کۆتایی قورئان. بروهانه فتح الباری: ۲/۲۵۹.

۷۷۴- وَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يَوْمُهُمْ فِي مَسْجِدِ قُبَاءٍ، وَكَانَ كُلَّمَا افْتَتَحَ سُورَةً يَقْرَأُ بِهَا لَهُمْ فِي الصَّلَاةِ مِمَّا يَقْرَأُ بِهِ افْتَتَحَ بِهِ ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ الْإِخْلَاصَ، حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهَا، ثُمَّ يَقْرَأُ سُورَةً أُخْرَى مَعَهَا، وَكَانَ يَصْنَعُ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ، فَكَلَّمَهُ أَصْحَابُهُ فَقَالُوا: إِنَّكَ تَفْتَحُ بِهَذِهِ السُّورَةِ، ثُمَّ لَا تَرَى أَنَّهَا تُجْزِئُكَ حَتَّى تَقْرَأَ بِأُخْرَى، فِيمَا أَنْ تَقْرَأَ بِهَا وَإِمَّا أَنْ تَدْعَاهَا وَتَقْرَأَ بِأُخْرَى. فَقَالَ: مَا أَنَا بِتَارِكِهَا، إِنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ أُوْمَكُمْ بِذَلِكَ فَعَلْتُ، وَإِنْ كَرِهْتُمْ تَرَكْتُكُمْ. وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْ أَفْضَلِهِمْ، وَكَرِهُوا أَنْ يَوْمَهُمْ غَيْرُهُ، فَلَمَّا آتَاهُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَخْبَرُوهُ الْخَبَرَ، فَقَالَ: يَا فُلَانُ، مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَفْعَلَ مَا يَأْمُرُكَ بِهِ أَصْحَابُكَ؟ وَمَا يَحْمِلُكَ عَلَى لُزُومِ هَذِهِ السُّورَةِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ؟. فَقَالَ: إِنِّي أُحِبُّهَا. فَقَالَ: حُبُّكَ إِيَّاهَا أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ..

۷۷۴- ئەنەس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دەلی: پیاویکی ئەنصارى لە مزگەوتى قوبادا پيشنويزى بوو دەکردن، هەموو کاتى دەستى دەکرد بە خویندنى سوورمەتیک بۆیان لەو سوورمەتانەى لە نويزدا دەخويند بە: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ دەستى پى دەکرد، هەتا کۆتایىيەکەى پاشان سوورمەتیکى دیکەى دەخويند لەگەڵدا، وە ئەو پیاووە ئەم کارەى لە هەموو ڕکاتیکدا دەکرد، بۆیە هاوڕیکانى لەو بارمىووە قسەیان لەگەڵدا کرد و وتیان: تۆ بەم سوورمەتە: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ دەست پى دەکەیت، پاشان وا نازانیت ئەم سوورمەتە بەس بێت هەتا سوورمەتیکى دیکە نەخوينى، جا یان هەر ئەو سوورمەتە بخوينە، یان وازى لى بێنە و سوورمەتیکى دیکە بخوينە، ئەویش وتى: من وازى لى ناھێنم، ئەگەر پێتان خۆشە و بەو شیووە پيشنويزتان بوو بکەم، ئەووە دەیکەم، وە ئەگەر پێتان ناخۆشە وازتان لى دینم (پيشنويزتان بوو ناکەم)، وە نويزکەرەکان رایان وا بوو لە هەموویان گەورەتر و چاکترە و پێیان ناخۆش بوو جگە لەو پيشنويزیان بوو

بکات جا کاتی پیغه‌مبەر ﷺ هات بو لایان هه‌واله‌که‌یان پی‌ راگه‌یان، نه‌ویش ﷺ فه‌رمووی: ((فلان که‌س چی‌ پێگره‌ له‌وه‌ی نه‌وه‌ بکه‌یته‌ که‌ هاو‌پێکانته‌ فه‌رمانته‌ پی‌ ده‌که‌ن؟ وه‌ چی‌ وای لی‌ کردووی ده‌ستبه‌رداری نه‌م سوورپه‌ته‌ نه‌بیت له‌ هه‌موو رکاتی‌که‌دا؟))، پیاوه‌که‌ وتی: چونکه‌ من نه‌و سوورپه‌ته‌م خو‌ش ده‌وی، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((خو‌شه‌ویستیت بو‌ نه‌و سوورپه‌ته‌ ده‌تخاته‌ به‌هه‌شته‌وه‌)).

۷۷۵- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ قَرَأْتُ الْمُفَصَّلَ اللَّيْلَةَ فِي رَكْعَةٍ. فَقَالَ هَذَا كَهَذَا الشَّعْرِ؟ لَقَدْ عَرَفْتُ النُّظَائِرَ الَّتِي كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ بَيْنَهُنَّ. فَذَكَرَ عَشْرِينَ سُورَةً مِنَ الْمُفَصَّلِ، سُورَتَيْنِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ^(۱).

۷۷۵- نه‌بو وائیل ده‌لی: پیاوی‌ک هات بو‌ لای عه‌بدو‌لای کور‌ی مه‌سعود ؓ و وتی: نه‌مشه‌و له‌ رکاتی‌که‌دا سوورپه‌ته‌کانی موفه‌صله‌م^(۲) هه‌مووی خو‌یند، عه‌بدو‌ل‌اش وتی: زۆر به‌په‌له‌ وه‌ک خو‌یندنه‌وه‌ی هۆنراوه‌ خو‌یندووته‌وه‌ (که‌ی نه‌وه‌ خو‌یندنه‌وه‌یه‌؟) به‌راستی نه‌و سوورپه‌تانه‌ ده‌زانم هاوشی‌وه‌ی یه‌که‌دین که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌یخسته‌ پال یه‌که‌دی، جا بیست سوورپه‌تی له‌ سوورپه‌ته‌ موفه‌سه‌کان باس کرد که‌ له‌ هه‌ر رکاتی‌که‌دا دوو سوورپه‌تی (خو‌یندووه‌).

۱۰۷- بابُ: يَقْرَأُ فِي الْأَخْرِيِّينَ بِقَاتِحَةِ الْكِتَابِ

۷۷۶- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ فِي الْأَوَّلَيْنِ بِأَمِّ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ، وَفِي

^۱ بې‌وانه: ۴۹۹۶، ۵۰۴۳.

^۲ سوورپه‌ته‌ موفه‌سه‌کان له‌ سوورپه‌تی (ق)ه‌وه‌ تا کو‌تایی قورئانه‌.

الرُّكْعَتَيْنِ الْآخِرَتَيْنِ بِأَمِّ الْكِتَابِ، وَيُسْمِعُنَا الْآيَةَ، وَيُطَوِّلُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى مَا لَا يُطَوِّلُ فِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ، وَهَكَذَا فِي الْعَصْرِ، وَهَكَذَا فِي الصُّبْحِ^(۱).

۱-۷- باسیک: له دوو رکاتی کوٹاییدا

تەنھا سوورەتی فاتیحە دەخویندرێ

۷۷۶- عەبدوللای کورێ ئەبو قەتادە لە باوکیەو رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە کە پیغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم هەمیشە لە دوو رکاتی یەکەمی نوێژی نیومرۆدا سوورەتی فاتیحە و دوو سوورەتی دیکە دەخویند (پاش فاتیحە)، وە لە دوو رکاتی کوٹاییدا سوورەتی فاتیحە دەخویند، هەندێ جار ئایەتیکمان لێ دەبیست^(۲)، ئەو مەندە لە رکاتی یەکەمدا درێژە پێ دەدا، ئەو مەندە لە رکاتی دووەمدا درێژە پێ نەدەدا، لە نوێژی عەسریشدا بەهەمان شیوەی دەکرد، هەر وەها لە نوێژی بەیانیشتا^(۳).

۱-۸- بَابُ مَنْ خَافَتْ الْقِرَاءَةَ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ

۷۷۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ: قُلْتُ لِحَبَابٍ: أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ؟ قَالَ نَعَمْ. قُلْنَا مَنْ أَيْنَ عَلِمْتَ؟ قَالَ بِأَضْطِرَابٍ لِحَبَابٍ^(۴).

^۱ بڕوانە: ۷۵۹.

^۲ لە رکاتی سێیەم و چوارەمدا پاش سوورەتی فاتیحە، چونکە لە پاش رکاتی یەکەم و دووەم سوورەتێکی دەخویند، وەک لە فەرموودە کەدا بەرپوونی دیارە.

^۳ رکاتی یەکەمی درێژتر دەکرد لە رکاتی دووەم.

^۴ بڕوانە: ۷۴۶.

۱۰۸- باسى نهو كه سهى له نوڅرى نيوهرؤ و عه سردا

قورئانخويندن په نهان دهكات

۷۷۷- نه بو مه عمهړ دهلى: به خه بابم وت: كه پښه مبهړ ﷺ له دوو ركاتى يه كه مى نوڅرى نيوهرؤ و عه سردا قورئانى دهخويند (دواى فاتحه)؟ وتى: بهلى، وتمان: له كوڼوه دمتزانى (قورئان دهخوينى)؟ وتى: به جولانه وهى رپشى.

۱۰۹- باب: إِذَا أَسْمَعَ الْإِمَامُ الْآيَةَ

۷۷۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ بِأَمِّ الْكِتَابِ وَسُورَةَ مَعَهَا فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ، وَيُسْمِعُنَا الْآيَةَ أَحْيَانًا، وَكَانَ يُطِيلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى^(۱).

۱۰۹- باسيك: نه گهر پيشنوڅر

(نوڅر كه ره كان) ثايه تيكي لى ببيستن

۷۷۸- عه بدولای كورې نه بو هه تاده له باوكيه وه ﷺ ده گيرپته وه: كه پښه مبهړ ﷺ له دوو ركاتى يه كه مى نوڅرى نيوهرؤ و عه سردا هه ميشه سوورمى فاتحه و سوورمى تيكي دهخويند له گه ليدا، وه هه ندی جار ثايه تيكي ددها به گويماندا و ده مانبيست و هه ميشه ركاتى يه كه مى دريژه پى ددها.

^۱ بروانه: ۷۵۹.

۱۱۰- باب: يُطَوَّلُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى

۷۷۹- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُطَوِّلُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ، وَيَقْصُرُ فِي الثَّانِيَةِ، وَيَفْعَلُ ذَلِكَ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ^(۱).

۱۱۰- باسیک: (پیشنوێژ) رکاتی په کهمی نوێژ درێژه پێ دهدات

۷۷۹- عهبدولای کوری نهبو قهتاده له باوکیهوه ﷺ دهگیرێتهوه که پێغه مبهه
ﷺ هه مېشه له رکاتی په کهمی نوێژی نیوه پوڤدا درێژدی پێ دهدا، وه رکاتی
دووهمی کورت دهکردوه، وه هه مان شتی له نوێژی به یانیشدا دهکرد.

۱۱۱- بابُ جَهْرِ الْإِمَامِ بِالنَّامِينَ

وَقَالَ عَطَاءٌ: آمِينَ دُعَاءُ. أَمَّنَ ابْنُ الرُّبَيْرِ وَمَنْ وَرَاءَهُ حَتَّى إِنَّ لِلْمَسْجِدِ لَلْجَهَّةَ. وَكَانَ
أَبُو هُرَيْرَةَ يُنَادِي الْإِمَامَ: لَا تَفْتَنِي بِآمِينَ. وَقَالَ نَافِعٌ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَدْعُهُ
وَيَحْضُهُمْ عَلَيْهِ، وَسَمِعْتُ مِنْهُ فِي ذَلِكَ خَيْرًا.

۱۱۱- باسی پیشنوێژ له ئامیندا دهنگ بهرز دهکاتهوه

عهتاو دهلی: ئامین نزایه، عهبدولای کوری زوبهیر ﷺ خوی و نهو
نوێژکه رانهش له دوايهوه بوون ئامینیان کرد، ههتا مزگه وته که دهنگی دهمایه وه
(له بهر گه ورمیی دهنگیان). وه نهبو هورمیره ﷺ بانگی پیشنوێژمهکی دهکرد و
دهیوت: ئامینه کهم له دهست مهده (یان پێشم مهکه وه به وتنی (آمین) هکه)^(۲).

^۱ برهوانه: ۷۵۹.

^۲ وهک له گێڕانه وهیهکی دیکه ی بوخاریدا هاتوه. إرشاد الساري: ۴۲۹/۲.

وه نافع دهلی: عهبدولای کوری عومهر ﷺ وتنی نامینی نهدهفهوتاند و هانی دمدان لهسه ر وتنی، وه لهو بارمیه وه وتهی چاک و جوانم لی بیستوه.

۷۸۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّهما أَخْبَرَاهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ فَأَمَّنُوا، فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينَهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. وَقَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «أَمِينَ»^(۱).

۷۸۰- نهبو هورمیره ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویهتی: ((کاتی پیشنوێژ نامینی کرد جا ئیوهش (نوێژکه ران) نامین بکهن، چونکه بهراستی ههر کهس نامینه کهی له گهڵ نامینی هریشته کاندای بیکه وه بیته، له گوناهاه کانی رابردوی دهوردری))، وه ئیبنو شیهاب دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ (دوای فاتیهه) دهیفهرموو: ((نامین)).

۱۱۳- بَابُ قَضِ التَّأْمِينِ

۷۸۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا قَالَ أَحَدُكُمْ: أَمِينَ. وَقَالَتِ الْمَلَائِكَةُ فِي السَّمَاءِ: أَمِينَ. فَوَافَقَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.^(۲)

^۱ بڕوانه: ۷۸۱، ۷۸۲، ۴۴۷۵، ۶۴۰۲.

^۲ بڕوانه: ۷۸۰.

۱۱۲- باسی گه‌وره‌یی ئامینکردن (وتنی ئامین)

۷۸۱- ئەبو ھورمیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە کە پێڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ئەگەر کەسێکتان بڵێ ئامین و ھریشتەکانیش لە ئاسمان وتیان: ئامین، ئەگەر ئەو دوو ئامینکردنە ھاوتا بوون، لە گوناھەکانی ڕابردووی (ئەو کەسە) دەبوردن)).

۱۱۳- بابُ جَهْرِ الْمَأْمُومِ بِالتَّائِمِينَ

۷۸۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ -مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ- عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا قَالَ الْإِمَامُ: ﴿عَبْرَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ ﴿٥﴾ الْفَاتِحَةِ. فَقُولُوا: آمِينَ. فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلَهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. تَابَعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَنُعَيْمُ الْمُجَمِّرُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ.^(۱)

۱۱۳- باسی نوێژکەرەکان ئامینکردن بە دەنگی بەرز بڵێن

۷۸۲- ئەبو ھورمیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە کە پێڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((کاتێ پێشنوێژ وتی: ﴿عَبْرَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ ﴿٥﴾ نێومش بڵێن: ئامین، چونکە بەراستی ھەر کەس وتی (ئامینەکە) لەگەڵ وتنی ئامینی ھریشتەکاندا پێکەووە بێت، خوا لە گوناھێ ڕابردووی دەبوردن)). موحەممەدی کۆری ەمەر لە ئەبو سەلەمەووە لە ئەبو ھورمیرەووە لە پێڤه‌مبه‌رمووە رضی اللہ عنہ گێڕاویەتەووە و پالێشتی گێڕانەووەکە سۆمەیی دەکات. ھەروەھا نووعیمی موحمەر لە ئەبو ھورمیرەووە رضی اللہ عنہ گێڕاویەتەووە و پالێشتی گێڕانەووەکە سۆمەیی دەکات.

^۱ بڕوانە: ۷۸۰.

۱۱۴- باب: إِذَا رَكَعَ دُونَ الصَّفِّ

۷۸۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنِ الْأَعْلَمِ -وَهُوَ زِيَادٌ- عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ أَنَّهُ انْتَهَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ رَاكِعٌ، فَرَكَعَ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَى الصَّفِّ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: رَأَيْتَ اللَّهَ حِرْصًا وَلَا تَعْدُ.

۱۱۴- باسیک: ئەگەر کەسیک کړنوش ببات

پیش نهوهی بگاته ریزه‌کهوه

۷۸۳- ئەبو بەکره رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه: کە (رۆیشتە مزگەوت و) گەشت بە پیغه‌مبەر ﷺ لە کاتی‌کدا کە ئەو لە کړنوشدا بوو، بۆیە (ئەبو بەکره) پیش نه‌وهی بگاته ریزه‌که‌وه کړنوشی برد^(۱)، (کە نوێژ ته‌واو بوو) ئەو کاره‌ی بۆ پیغه‌مبەر ﷺ باس کرد، پیغه‌مبەریش ﷺ فهرمووی: ((خوای گه‌وره سووربوونت (له‌سه‌ر نوێژی جه‌ماعه‌ت) زیاد بکات، به‌لام ئەم کاره دووباره مه‌که‌رده‌وه)).

۱۱۵- بابُ إِتْمَامِ التَّكْبِيرِ فِي الرُّكُوعِ

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲) فِيهِ مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ^(۳).
۷۸۴- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ: صَلَّى مَعَ عَلِيٍّ رضی اللہ عنہ بِالْبَصْرَةِ فَقَالَ: ذَكَّرْنَا هَذَا الرَّجُلَ صَلَاةً كُنَّا نُصَلِّيْهَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَفَعَ وَكُلَّمَا وَضَعَ^(۱).

^۱ هەر کە لە کړنوشدا بوو به‌و حاله‌ته‌وه رۆیشتە ریزه‌که‌وه.

^۲ ب‌پروانه: ۷۸۷.

^۳ ب‌پروانه: ۶۷۷.

۱۱۵- باسی (الله اکبر) کردن له کرنوشدا به‌ته‌واوی^(۱)

ئه‌و فه‌رمووده‌یه له‌م بارمیه‌وه‌یه عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس ﷺ له پیغه‌مبه‌روهه
ﷺ گێراویه‌ته‌وه، هه‌ر له‌م باسه‌یه ئه‌و فه‌رمووده‌ی مالیکی کورپی حوه‌میریس ﷺ
ده‌یگێرپێته‌وه^(۲).

۷۸۴- موته‌ریف ده‌لێ: عیمرانی کورپی حوصه‌ین ﷺ ده‌لێ: له به‌صره له‌گه‌ل عه‌لیدا
ﷺ نوێژی کرد به‌جه‌ماعه‌ت، عیمران وتی: ئه‌م پیاوه (واته: عه‌لی) نوێژیکی به‌بیر
هێناینه‌وه که ئیمه له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا ﷺ ده‌مانکرد، جا عیمران باسی کرد که
پیغه‌مبه‌ر ﷺ الله اکبری ده‌کرد هه‌رکات به‌رز ببوایه‌ته‌وه، یان نزم ببوایه‌ته‌وه.

۷۸۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ
أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي بِهِمْ، فَيَكْبُرُ كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ، فَإِذَا انْصَرَفَ قَالَ: إِنِّي لَأَشْبَهُكُمْ
صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(۳).

۷۸۵- ئه‌بو سه‌له‌مه له ئه‌بو هورمه‌یره ﷺ ده‌گێرپێته‌وه: که ئه‌و (ئه‌بو هورمه‌یره)
پیش‌نوێژی بو‌ موسو‌لمانان ده‌کرد جا الله اکبری ده‌کرد له هه‌ر نزمبوونه‌وه و
به‌رزبوونه‌وه‌یه‌که‌دا، ئینجا که لی ده‌بو‌یه‌وه ده‌یوت: نوێژی من له هه‌مووتان
زیاتر له نوێژی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌چیت.

^۱ بر‌وانه: ۷۸۶، ۸۲۶.

^۲ واته: ده‌نگی درێژ ده‌کرده‌وه به‌ الله اکبره‌که له وه‌ستانه‌که‌یه‌وه تا ده‌گه‌یشه‌ کرنوشه‌که، یان پته‌کانی جوان
ده‌رده‌خست و ده‌خوێنده‌وه، یان الله اکبره‌کانی نوێژه‌که‌ی ته‌واو ده‌کرد به‌ الله اکبری کرنوشه‌وه. [ارشاد الساری:
۴۳۵/۲.

^۳ که له (بَابُ الْمُكْتَبِ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ) دا باسی ده‌که‌ین.

^۴ بر‌وانه: ۷۸۹، ۷۹۵، ۸۰۳.

۱۱۶- بابُ إِتْمَامِ التَّكْبِيرِ فِي السُّجُودِ

۷۸۶- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ، عَنْ غِيلَانَ بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام أَنَا وَعِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ، فَكَانَ إِذَا سَجَدَ كَبَّرَ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ كَبَّرَ، وَإِذَا نَهَضَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ كَبَّرَ، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ أَخَذَ بِيَدِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ فَقَالَ قَدْ ذَكَّرَنِي هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ عليه السلام. أَوْ قَالَ: لَقَدْ صَلَّى بِنَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ عليه السلام.^(۱)

۱۱۶- باسی ته‌واوکردنی (الله اکبر) له سوژده‌دا

۷۸۶- موته‌ریفی کورپی عه‌بدو‌لا ده‌لی: من و عیم‌رانی کورپی حوصه‌ین عليه السلام له‌دوای عه‌لی کورپی نه‌بو تالیبه‌وه عليه السلام نو‌یژمان کرد، جا عه‌لی که سوژده‌ی دم‌برد الله اکبری ده‌کرد، وه کاتی سه‌ری به‌رز ده‌کرده‌وه له سوژده‌ الله اکبری ده‌کرد، کاتی‌کیش له دوو رکات هه‌ل‌ده‌سایه‌وه الله اکبری ده‌کرد، جا که نو‌یژه‌که‌ی ته‌واو کرد، موته‌ریف ده‌ستی عیم‌رانی کورپی حوصه‌ینی گرت و وتی: نه‌م پیاوه نو‌یژکردنی موحه‌مه‌دی عليه السلام بیر خسته‌وه. یان وتی: به‌راستی نه‌م پیاوه (عه‌لی) نو‌یژیکی بو‌ کردین وه‌ک نو‌یژی موحه‌مه‌د عليه السلام.

۷۸۷- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ: رَأَيْتُ رَجُلًا عِنْدَ الْمَقَامِ يُكَبِّرُ فِي كُلِّ حَفْضٍ وَرَفْعٍ، وَإِذَا قَامَ وَإِذَا وَضَعَ، فَأَخْبَرْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عليه السلام، قَالَ: أَوْلَيْسَ تِلْكَ صَلَاةُ النَّبِيِّ عليه السلام لَا أَمَّ لَكَ؟!^(۲)

۷۸۷- نه‌بو بیشر له عیک‌ریمه‌وه ده‌گیر‌یته‌وه وتی: له‌لای مه‌قامی ئی‌پ‌راهیم‌دا پیاوی‌کم بینی له هه‌موو نزمبوونه‌وه‌و و به‌رز بوونه‌وه‌یه‌ک‌دا نه‌لاه‌و نه‌کبه‌ری

^۱ ب‌روانه: ۷۸۴.

^۲ ب‌روانه: ۷۸۸.

ده‌کرد، کاتی‌کیش هه‌لسایه‌ته‌وه یان دانه‌ویایه‌ته‌وه، منیش (شیوه‌ی) نه‌م نوێژکردنه‌م بۆ عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس عليه السلام گێ‌رایه‌وه، نه‌ویش وتی: نه‌ی مه‌گه‌ر نه‌وه شیوه‌ی نوێژکردنی پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ نییه‌ بۆ دایک بیت؟!

۱۱۷- بَابُ التَّكْبِيرِ إِذَا قَامَ مِنَ السُّجُودِ

۷۸۸- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ شَيْخٍ مِمَّنْ فَكَبَّرَ ثِنْتَيْنِ وَعِشْرِينَ تَكْبِيرَةً، فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: إِنَّهُ أَحْمَقُ. فَقَالَ: تَكَلَّمْتَ أُمَّكَ، سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ ﷺ. وَقَالَ مُوسَى: حَدَّثَنَا أَبَانُ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ ^(۱).

۱۱۷- باسی (الله اکبر) کردن

کاتی نوێژکه‌ر هه‌لده‌ستیته‌وه له‌ سوژده‌بردن

۷۸۸- عی‌کریمه ده‌لی: له‌ مه‌که‌که له‌بشتی پیاویکی پیره‌وه نوێژی (نیوه‌رو)م کرد بیست و دوو الله اکبری کرد (له‌ نوێژه‌که‌یدا)، به‌ عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس عليه السلام وت: به‌راستی پیاویکی نه‌زان و بی‌نه‌قله‌، عه‌بدو‌ل‌اش وتی: دایکت تۆی له‌بار بچۆ! نه‌وه سونه‌تی نه‌بول‌قاسیمه ﷺ. (به‌م رینگه‌یه‌ش فه‌رمووده‌که گێ‌رداوه‌ته‌وه): مووسا ده‌لی: نه‌بان بۆی گێ‌راینه‌وه ده‌لی: فه‌تاده‌ بۆی گێ‌راینه‌وه عی‌کریمه‌ بۆی گێ‌راینه‌وه.

۷۸۹- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ، ثُمَّ يَقُولُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. حِينَ يَرْفَعُ صُلْبُهُ مِنَ الرُّكْعَةِ، ثُمَّ يَقُولُ

وَهُوَ قَائِمٌ: رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ. - قَالَ عَبْدُ اللَّهِ (بُنْ صَالِحٍ، عَنِ اللَّيْثِ): وَلَكَ الْحَمْدُ. ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا، وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الثُّنْتَيْنِ بَعْدَ الْجُلُوسِ^(۱).

۷۸۹- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه مبه‌ری خوا ﷺ که هه‌ڵده‌ستا نوێژ بکات، کاتی به‌پێوه ده‌وه‌ستا الله اکبری ده‌کرد (و نوێژی ده‌ست پێ ده‌کرد)، پاشان که ده‌روێشت بو کړنوش الله اکبری ده‌کرد، پاشان پش‌تی راست ده‌کرده‌وه له کړنوش و ده‌یفه‌رموو: ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ))، پاشان که به‌پێوه بوو ده‌یفه‌رموو: ((رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ))، عه‌بدولاً (ی کو‌ری صالح له له‌یسه‌وه ده‌یگی‌پێته‌وه و) ده‌لی: ده‌یفه‌رموو: ((وَلَكَ الْحَمْدُ))، پاشان که دادنه‌وییه‌وه (بو سوژده) الله اکبری ده‌کرد، پاشان که سه‌ری به‌رز ده‌کرده‌وه (له سوژده) الله اکبری ده‌کرد، پاشان که ده‌چووه‌وه بو سوژده الله اکبری ده‌کرد، پاشان که جارێکی دیکه سه‌ری به‌رز ده‌کرده‌وه له سوژده الله اکبری ده‌کرد، پاشان ئەمه‌ی ده‌کرد له هه‌موو ږکاته‌کانی نوێژه‌که‌یدا هه‌تا ته‌واوی ده‌کرد، هه‌روهما له دووهم ږکات هه‌ڵده‌سایه‌وه، پاش دانیش‌تنی (ته‌حیاتخویندن) الله اکبری ده‌کرد.

۱۱۸- بَابُ وَضْعِ الْأَكْفِ عَلَى الرُّكْبِ فِي الرُّكُوعِ

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ فِي أَصْحَابِهِ: أَمَكَنَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ^(۲).
۷۹۰- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ: سَمِعْتُ مُضْعَبَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ أَبِي فَطَبَّقْتُ بَيْنَ كَفِّي ثُمَّ وَضَعْتُهُمَا بَيْنَ فَخِذَيَّ، فَهَلَانِي أَبِي وَقَالَ: كُنَّا نَفْعَلُهُ فَنُهِمْنَا عَنْهُ، وَأَمَرْنَا أَنْ نَضَعَ أَيْدِيَنَا عَلَى الرُّكْبِ.

^۱ ب‌روانه: ۷۸۵.

^۲ ب‌روانه: ۸۲۸.

۱۱۸- باسی دانانی ده‌سته‌کانی له‌سه‌ر نه‌ژنۆکان له‌کرنوشدا

ئه‌بو حومه‌ید له‌نیۆ هاوڕێکانیدا وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌سته‌کانی قایم کرد له‌ نه‌ژنۆکانی.

۷۹۰- موصعه‌بی کورپی سه‌عد (ی کورپی ئه‌بو وه‌قاص) ده‌ئی: له‌ ته‌نیشت باوکمدا نوێژم کرد، جا هه‌ردوو نیۆله‌پم پێکه‌وه نووسان، پاشان له‌ نیۆان هه‌ردوو پانمدا دامنان، (دوای نوێژه‌که‌) باوکم رێگری نه‌وه‌ی لێ کردم (وتی: وا مه‌که‌)، وتی: ئیمه‌ کاتی خۆی وامان ده‌کرد، به‌لام رێگری کراین له‌وه‌ی وا بکه‌ین، وه‌ فهرمانمان پێ کرا که‌ ده‌سته‌کانمان له‌سه‌ر نه‌ژنۆکانمان دابنێین.

۱۱۹- باب: إِذَا لَمْ يُتِمَّ الرُّكُوعَ

۷۹۱- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ قَالَ رَأَى حَذِيفَةَ رَجُلًا لَا يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ قَالَ: مَا صَلَّيْتَ، وَلَوْ مَثَّ مَثَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي قَطَرَ اللَّهُ مُحَمَّدًا ﷺ عَلَيْهَا ^(۱).

۱۱۹- باسیک: ئه‌گه‌ر (نوێژکه‌ر) کرنوش به‌جوانی و ته‌واوی نه‌بات

۷۹۱- زمیدی کورپی وه‌هب ده‌ئی: حوزمیفه‌ ﷺ بپاویکی بینی (نوێژی ده‌کرد)، کرنوش و سوژده‌ی به‌ته‌واوی نه‌ده‌برد، حوزمیفه‌ وتی: تۆ نوێژت نه‌کردوو، وه‌ ئه‌گه‌ر به‌مریت له‌سه‌ر سروشتی دینداری (یان سوننه‌ت) نامریت، ئه‌و سروشته‌ی خوا موحه‌مه‌دی ﷺ له‌سه‌ر دروست کردوو.

۱۲۰- بَابُ اسْتِوَاءِ الظُّهْرِ فِي الرُّكُوعِ

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ فِي أَصْحَابِهِ: رَكَعَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ هَضَرَ ظَهْرَهُ^(۱).

۱۲۰- باسی ریککردنی پشت له کرنوشدا

ئەبو حومەید لەنبو هاورپکانیدا دەلی: پیغەمبەر ﷺ کرنوشی برد و پاشان پشتی چەماندەوه.

۱۲۱- بَابُ حَدِّ إِتْمَامِ الرُّكُوعِ وَالِإِعْتِدَالِ فِيهِ وَالِإِطْمَأْنِينَةِ

۷۹۲- حَدَّثَنَا بَدَلُ بْنُ الْمُحَبَّرِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي الْحَكَمُ عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: كَانَ رُكُوعُ النَّبِيِّ ﷺ وَسُجُودُهُ وَبَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ وَإِذَا رَفَعَ مِنَ الرُّكُوعِ -مَا خَلَا الْقِيَامَ وَالْفُعُودَ- قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ^(۲).

۱۲۱- باسی ئەندازەى کرنوش و راستبوونەوه

له کرنوش و وهستانهوه له جولان

۷۹۲- بهراو ﷺ دەلی: کرنوشی پیغەمبەر ﷺ و سوژده و نیوانی دوو سوژدهکه و کاتیکیش بهرز دهبویهوه له کرنوش، ماوهی مانهوهی لهوانه‌دا وهک یهک و نزیک بوون له یهکدی -جگه له وهستان و دانیشتن- (که جیاواز بوون لهوانه‌ی باس کران).

^۱ بڕوانه: ۸۲۸.

^۲ بڕوانه: ۸۰۱، ۸۲۰.

۱۲۲- بَابُ أَمْرِ النَّبِيِّ ﷺ الَّذِي لَا يُتِمُّ رُكُوعَهُ بِالْإِعَادَةِ

۷۹۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَرَدَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْهِ السَّلَامَ فَقَالَ: ارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ. فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: ارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ. ثَلَاثًا. فَقَالَ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ فَمَا أَحْسِنُ غَيْرَهُ فَعَلَمَنِي. قَالَ: إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ، ثُمَّ اقْرَأْ مَا تيسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِمًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا^(۱).

۱۲۲- باسی پیغمبهر ﷺ فهرمانی کرد به و پیاوهی

به چاکی کرنوشی نه‌ده‌برد نوێژه‌که‌ی بکاته‌وه

۷۹۳- نه‌بو هورپه‌ره ﷺ ده‌گیرپته‌وه‌که پیغمبهری خوا ﷺ جووه مزگه‌وت، جا پیاوێکیش جووه مزگه‌وت و نوێژی کرد، پاشان هات و سه‌لامی له پیغمبهر ﷺ کرد، پیغمبهریش ﷺ وه‌لامی دایه‌وه و فهرمووی: ((بگه‌پرێوه نوێژه‌که‌ت بکه، چونکه به‌راستی نوێژت نه‌کردوه!))، نه‌ویش گه‌راپه‌وه نوێژی کرده‌وه، پاشان هات سه‌لامی له پیغمبهر ﷺ کرد، پیغمبهریش ﷺ فهرمووی: ((بگه‌پرێوه نوێژه‌که‌ت بکه، چونکه به‌راستی نوێژت نه‌کردوه!))، سی جار پێی فهرموو، پیاوه‌که‌ش وتی: سویند به‌و زاته‌ی تو‌ی ناردوه به‌راستی له‌وه چاکتر نازانم، که وا بوو فێرم بکه! فهرمووی: ((کاتی هه‌ستای نوێژ بکه‌یت الله اکبر بکه، پاشان له‌وه‌ی که له‌به‌رته له‌قورئان هه‌ندیکی بخوینه، پاشان کرنوش ببه و بومسته تا

^۱ پروانه: ۷۰۷.

لاشمت له جوئه دهووستیت، پاشان بهرز بهروه بهجۆرێك ههتا تهواو راست دمبیتهوه، پاشان سوژده ببه (و بومسته) ههتا لاشمت له جوئه دهكهویت له سوژدهدا، پاشان بهرز بهروه له سوژده و بومسته ههتا لاشمت له جوئه دهكهویت بهدانیشتهوه، چا ئه مه بكه له هه موو پرگاته كانی نوێژه كهت دا)).

۱۲۳- بابُ الدُّعَاءِ فِي الرُّكُوعِ

۷۹۴- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي الضَّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي».^(۱)

۱۲۳- باسی دوعا کردن له کاتی کرنوشدا

۷۹۴- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ له کرنوش و سوژدهدا دهیغه رموو: ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي))، واته: ((ئه ی خوایه! پهرومردگاری ئیمه پاک و بیگهردی بو تو، وه سوپاس و ستایش بو تو، ئه ی خوایه لیم خوش به)).

۱۲۴- بابُ مَا يَقُولُ الْإِمَامُ وَمَنْ خَلْفَهُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ

۷۹۵- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَيْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَالَ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» قَالَ: «اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ» وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا رَكَعَ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ يَكْبِّرُ، وَإِذَا قَامَ مِنَ السَّجْدَتَيْنِ قَالَ: «اللَّهُ أَكْبَرُ».^(۱)

^۱ بېروانه: ۸۱۷، ۴۲۹۳، ۴۹۶۷، ۴۹۶۸.

۱۲۴- باسی پیشنوێژ و ئەو نوێژکەرانی لە دوایەوهن

کاتی سەر بەرزکردنەوه لە کێنوش چى دەلێن؟

۷۹۵- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلێ: پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم کاتی دمیفرموو: ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ))، دمیفرموو: ((اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ))، وە پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم کاتی کێنوشی بەردایە و کاتی سەری بەرز کردایەتەوه لە کێنوش، اللہ اکبری دەکرد، کاتیکیش لە دوو سوژدە ھەڵدەسایەوه دمیفرموو: ((اللہ اکبر)).

۱۲۵- بَابُ قُضِلَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ

۷۹۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: إِذَا قَالَ الْإِمَامُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ. فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلَهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.^(۱)

۱۲۵- باسی گەورەیی نزای: (اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ)

۷۹۶- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەوه: کە پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووێت: ((کاتی پیشنوێژ وتی: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، جا ئێوەش بلێن: (اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ)، چونکە بەراستی ھەرکەس وتەگەیی پێکەوه بێت لەگەڵ وتەى فریشتەکاندا، لە گوناھەکانی رابردووی دەبوردێ)).

^۱ پروانە: ۷۸۵.

^۲ پروانە: ۳۲۲۸.

۱۲۶- باب

۷۹۷- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: لأَقْرَبَنَّ صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ. فَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ يَقْنُتُ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ، وَصَلَاةِ الْعِشَاءِ، وَصَلَاةِ الصُّبْحِ، بَعْدَ مَا يَقُولُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. فَيَدْعُو لِلْمُؤْمِنِينَ، وَيَلْعَنُ الْكُفَّارَ.

۱۲۶- باسیک

۷۹۷- ئەبو سەلمە دەلی: ئەبو ھورەیرە ﷺ وتی: سۆیند بە خوا نوێزکردنی پیغمبەرتان ﷺ بۆ نزیك دەگەمەوه^(۱)، جا ئەبو ھورەیرە لە پکاتی کۆتایی نوێزی نیومەرۆ و نوێزی عیسا و نوێزی بەیانیدا پاش ئەووی دەبیوت: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، دوای قونوتی دەخویند و دەپارایەوه بۆ ئیمانداران و ئەفرینی دەکرد لە بیاباوران.

۷۹۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: كَانَ الْقُنُوتُ فِي الْمَغْرِبِ وَالْفَجْرِ^(۲).

۷۹۸- ئەنەس ﷺ دەلی: لە رابردوودا دوای قونوت لە نوێزی مەغریب و بەیانیدا ھەبوو.

۷۹۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجَمِرِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى بْنِ خَلَادٍ الزُّرْقِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعِ الزُّرْقِيِّ قَالَ: كُنَّا يَوْمًا نَصَلِّي وَرَاءَ النَّبِيِّ ﷺ، فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرَّكْعَةِ قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. قَالَ رَجُلٌ وَرَاءَهُ: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ مَنِ الْمُتَكَلِّمُ.. قَالَ: أَنَا. قَالَ: رَأَيْتُ بِضْعَةَ وَثَلَاثِينَ مَلَكًا يَتَدِرُّونَهَا، أَيُّهُمْ يَكْتُبُهَا أَوَّلَ..

^۱ بە پێشنوێزکردنی بۆ ئەوانەى قەسیان بۆ دەکات.

^۲ بڕوانە: ۱۰۰۴.

۷۹۹- ریفاعه‌ی کورێ رافیعی زورپه‌قی ﷺ ده‌لی: رۆژێکیان ئێمه له‌دوای پێغه‌مبه‌رموه ﷺ نوێژمان ده‌کرد، ئینجا کاتێ سه‌ری له‌ گرێنوش به‌رز کرده‌وه فه‌رمووی: ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ))، پیاویک له‌ دوایه‌وه وتی: (رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ)، جا له‌ نوێژه‌که بۆیه‌وه فه‌رمووی: ((ئهو هسه‌که‌ره کێ بوو؟))، پیاوه‌که وتی: من بووم، فه‌رمووی: ((سی و نه‌وه‌نده فریشته‌م بینی هه‌موو په‌له‌یان ده‌کرد کامیان یه‌که‌م که‌س (پاداشتی نه‌م زیکره‌ت) بنووسی)).

۱۲۷- بَابُ الطُّمَأْنِينَةِ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ رَفَعَ النَّبِيُّ ﷺ وَاسْتَوَى جَالِسًا، حَتَّى يَعُودَ كُلُّ فَقَّارٍ مَكَانَهُ^(۱).
۸۰۰- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ ثَابِتٍ قَالَ: كَانَ أَنَسٌ يَنْعَثُ لَنَا صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ فَكَانَ يُصَلِّي وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامَ حَتَّى نَقُولَ قَدْ نَسِيَ^(۲).

۱۲۷- باسی له‌جوله‌که‌وتنی له‌ش

کاتێ نوێژکه‌ر سه‌ر به‌رز ده‌کاته‌وه له‌ گرێنوش

ئه‌بو حومه‌ید ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌رز بۆیه‌وه و رێک وه‌ستا، هه‌تا هه‌موو برپه‌یه‌که‌ چۆیه‌وه شوێنی خۆی.

۸۰۰- سابیت ده‌لی: ئه‌نه‌س ﷺ شیوه‌ی نوێژکردنی پێغه‌مبه‌ری ﷺ بۆ باس ده‌کردین، جا خۆی نوێژی ده‌کرد (بۆ ئهو مه‌به‌سته)، کاتێ سه‌ری به‌رز ده‌کردوه له‌ گرێنوش راده‌وه‌ستا، ئه‌وه‌نده‌ی پێ ده‌چوو هه‌تا ده‌مانوت: به‌راستی له‌بیری چوو (نوێژ ده‌کات).

^۱ بڕوانه: ۸۲۸.

^۲ بڕوانه: ۸۲۱.

۸۰۱- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رُكُوعُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسُجُودُهُ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ وَبَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ^(۱).

۸۰۱- بهراو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلی: ماوهی کرنوش و سوژده و بهرزبوونهوه له کرنوش و نیوانی دوو سوژدهکهی پیغهمبهر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له یهکدییهوه نزیک بوون.

۸۰۲- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ: كَانَ مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ يُرِينَا كَيْفَ كَانَ صَلَاةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَذَلِكَ فِي غَيْرِ وَقْتِ صَلَاةٍ، فَقَامَ فَأَمَكَّنَ الْقِيَامَ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَمَكَّنَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَأَنْصَتَ هُنَيْئَةً، قَالَ: فَصَلَّى بِنَا صَلَاةً شَيْخَنَا هَذَا أَبِي بُرَيْدٍ. وَكَانَ أَبُو بُرَيْدٍ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السَّجْدَةِ الْآخِرَةِ اسْتَوَى قَاعِدًا ثُمَّ نَهَضَ^(۲).

۸۰۲- نهبو قیلابه دهلی: مالیکی کوری حومیریس: شیوهی نوێزکردنی پیغهمبهری صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیشان دهماین چۆن بووه، ئهوهش له کاتی نوێزکردندا نهبوو، جا ههستا و مایهوه بهوهستانهوه، پاشان کرنوشی برد و مایهوه له کرنوشدا، پاشان سهری بهرز کردوه (له کرنوش) و کهمیک راست وهستا (یان بیدمگ بوو)، نهبو قیلابه دهلی: نوێزکی بو کردین وهک نوێزی ئهم ماموستایه مان که نهبو بوهمیدهیه، جا نهبو بوهمیده کاتی له سوژدهی دووهم سهری بهرز بکردایهتهوه ریک و راست دادهنیشته، پاشان ههڵدسایهوه.

^۱ بپروانه: ۷۹۲.

^۲ بپروانه: ۷۷۷.

۱۲۸- باب: يَهْوِي بِالْتَّكْبِيرِ حِينَ يَسْجُدُ

وَقَالَ نَافِعٌ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ يَضَعُ يَدَيْهِ قَبْلَ رُكُوبَتِهِ.

۸۰۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يُكَبِّرُ فِي كُلِّ صَلَاةٍ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ وَغَيْرِهَا فِي رَمَضَانَ وَغَيْرِهِ، فَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ، ثُمَّ يَقُولُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. ثُمَّ يَقُولُ: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ. قَبْلَ أَنْ يَسْجُدَ، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُ أَكْبَرُ. حِينَ يَهْوِي سَاجِدًا، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْجُلُوسِ فِي الْإِثْنَتَيْنِ، وَيَفْعَلُ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ حَتَّى يَفْرُغَ مِنَ الصَّلَاةِ، ثُمَّ يَقُولُ: حِينَ يَنْصَرِفُ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي لَأَقْرَبُكُمْ شَبْهًا بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، إِنْ كَانَتْ هَذِهِ لَصَلَاتَهُ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا^(۱).

۱۲۸- باسیک: به (الله اکبر) هوه داده به زنی کاتی سوژده می دهبرد

نافع دهلی: عهبدولای کوری عومهر ﷺ دمسته کانی پیش نه ژنوکانی دادمنا (له چوون بو سوژدهدا).

۸۰۳- نه بوبه کری کوری عهبدوره حمان و نه بو سه له مه می کوری عهبدوره حمان دهگیرینه وه: که نه بو هورمیره ﷺ له هه موو نوژیکی فه پز و غهیری فه پز، له په مه زان و له غهیری په مه زانیشتا الله اکبری دهکرد، جا کاتی دهومستا (بو نوژدابهستن) الله اکبری دهکرد، پاشان که کپنوشی دمبرد الله اکبری دهکرد، پاشان دمیوت: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، پاشان دمیوت: (رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ) پیش نه وهی سوژده ببات، پاشان دمیوت: الله اکبر کاتی داده به زی بو سوژدهمردن، پاشان

^۱ بېروانه: ۷۸۵.

که سه‌ری به‌رز ده‌کردوه له سوژده الله اکبری ده‌کرد، پاشان که ده‌چۆیه‌وه بو سوژده الله اکبری ده‌کرد، پاشان کاتی سه‌ری به‌رز ده‌کردوه له سوژده الله اکبری ده‌کرد، پاشان کاتی له دانیشتن (ی ته‌حیات)ی دوا‌ی دوو رکات هه‌لده‌سایه‌وه الله اکبری نه‌کرد، ئیدی به‌م شیوه‌یه‌ی ده‌کرد له هه‌موو رکاتی‌کدا هه‌تا له نوێژمه‌کی ده‌بۆیه‌وه، پاشان کاتی ته‌واو بوو وتی: سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته بیتگومان نوێژکردنی من له هه‌مووتان زیاتر له نوێژکردنی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌چیت، که نوێژکردنی نا به‌م شیوه‌یه‌ی بوو هه‌تا له دنیا ده‌رچوو.

۸۰۴- قَالَ: وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضی الله عنه: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ يَقُولُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ. يَدْعُو لِرَجَالٍ فَيُسَمِّيهِمْ بِأَسْمَانِهِمْ فَيَقُولُ: اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ، وَسَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ، وَعَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ، وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطَأَتَكَ عَلَى مُضَرَ، وَاجْعَلْهَا عَلَيْهِمْ سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ. وَأَهْلَ الْمَشْرِقِ يَوْمَئِذٍ مِنْ مُضَرَ مُخَالِفُونَ لَهُ ^(۱).

۸۰۴- وه (ئه‌بو به‌گری کو‌ری عه‌بدو‌ره‌حمان و ئه‌بو سه‌له‌مه‌ی کو‌ری عه‌بدو‌ره‌حمان) ده‌لێن: وه ئه‌بو هو‌رمی‌ره رضی الله عنه وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کاتی سه‌ری به‌رز ده‌کردوه (له ک‌رنوش) ده‌یفه‌رموو: ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ))، دوعا و ن‌زای ده‌کرد بو‌ چ‌ه‌ند بی‌اوێک که به‌ ناو ناوی ده‌بردن و ده‌یفه‌رموو: ((خوا‌یه وه‌لیدی کو‌ری وه‌لید و سه‌له‌مه‌ی کو‌ری ه‌یشام و عه‌یاشی کو‌ری ئه‌بو ر‌م‌بعه و باو‌مه‌رده لاوازم‌کان ر‌زگار بکه‌یت، خوا‌یه تو‌له‌ی توندی خو‌ت بن‌یری بو‌ هو‌زی موزمه‌، گرانی و قاتو‌ق‌ری بخه‌یته نیویان وه‌ک گرانی و

^۱ بیروانه: ۱۰۰۶، ۲۹۳۲، ۳۳۸۶، ۴۵۶۰، ۴۵۹۸، ۶۲۰۰، ۶۳۹۳، ۶۹۴۰.

قاتی سهردهمی پیغه‌مبه‌ر یوسف (ع)، له‌و کات و رۆزگارمدا خه‌لکی رۆژه‌لات له‌هۆزی موزم‌ر دژی پیغه‌مبه‌ر (ع) بوون.

۸۰۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ غَيْرَ مَرَّةٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ سَقَطَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ قَرَسٍ -وَرُمَا قَالَ سُفْيَانُ: مِنْ قَرَسٍ- فَجُحِشَ شِقُّهُ الْأَيْمَنِ، فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ نَعُوذُهُ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ، فَصَلَّى بِنَا قَاعِدًا وَقَعَدْنَا -وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً: صَلَّيْنَا فُعُودًا- فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ: «إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا، وَإِذَا قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. فَقُولُوا: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ. وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا.. قَالَ سُفْيَانُ: كَذَا جَاءَ بِهِ مَعْمَرٌ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ لَقَدْ حَفِظْتُ، كَذَا قَالَ الزُّهْرِيُّ: وَلَكَ الْحَمْدُ.. حَفِظْتُ: مِنْ شِقِّهِ الْأَيْمَنِ. فَلَمَّا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ الزُّهْرِيِّ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ -وَأَنَا عِنْدَهُ-: فَجُحِشَ سَاقُهُ الْأَيْمَنِ^(۱).

۸۰۵- عه‌لی کورپی عه‌بدو‌لا ده‌لی: سوفیان له‌ زیاد له‌ جارێک بو‌ی گێڕاینه‌وه‌ له‌ زوهریه‌وه‌ ده‌لی: له‌ ئه‌نه‌سی کورپی مالیکم (ع) بیست ده‌یوت: پیغه‌مبه‌ری خوا (ع) له‌ ئه‌سپێک که‌وته‌ خواره‌وه‌ - هه‌ندی جار سوفیان ده‌یوت: (مِنْ قَرَسٍ) له‌جیاتێ (عَنْ قَرَسٍ)- لای راستی بریندار بوو، ئیمه‌ش رۆیشتین بو‌ لای دیدم‌نیان کرد، ئینجا نوێژ بوو پیغه‌مبه‌ر (ع) به‌دانیشتنه‌وه‌ پێشنوێژی بو‌ کردین، ئیمه‌ش دانیشتین (نوێژمان کرد)، سوفیان جارێکیان وتی: به‌دانیشتنه‌وه‌ نوێژمان کرد، جا که‌ له‌ نوێژه‌که‌ بو‌یه‌وه‌ فهرمووی: ((بِیْکُومَانِ پِیْشَنوِیْژ بُوَیْه دَانِراوه‌ په‌یڤه‌وی لی بکری، جا کاتی الله‌ اکبری کرد، ئیوه‌ش الله‌ اکبر بکه‌ن، وه‌ کاتی کړنوشی برد ئیوه‌ش کړنوش ببه‌ن، کاتیکیش به‌رز بو‌یه‌وه‌ (له‌ کړنوش) ئیوه‌ش به‌رز ببه‌نه‌وه‌، وه‌ کاتی وتی: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، ئیوه‌ش

بَلَّيْنِ: (رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)، وه کاتێ سوژدهی برد ئیووش سوژده ببهن))، سوفیان ده‌لێ: مەعمەر ناو‌ها هیناویه‌تی؟ (عه‌لی کورێ عه‌بدولاً یه‌کیکه له‌پاوییه‌کان ده‌لێ: وتم: به‌لێ، وتی: به‌پاستی چاک له‌به‌ری کردوو، زوهریش هه‌ر وه‌ک مەعمه‌ری وتوو: (وَلَكَ الْحَمْدُ)، سوفیان وتی: من به‌م شیوه له‌به‌رم کردوو (مِنْ شِقَّةِ الْإِيْمَنِ)، جا کاتێ لای زوهری هاتینه دمه‌وه ئیبنو جوهرمێج له‌ کاتی‌که‌دا من له‌لای بووم وتی: (فَجَحِشَ سَاقُهُ الْإِيْمَنُ)، واته‌: (لا‌هی راستی بریندار بوو).

۱۲۹- بَابُ قُضْلِ السُّجُودِ

۸۰۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، وَعَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُمَا، أَنَّ النَّاسَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: هَلْ تُمَارُونَ فِي الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَيْسَ دُونَهُ سَحَابٌ؟.. قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: فَهَلْ تُمَارُونَ فِي الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ؟.. قَالُوا: لَا. قَالَ: فَإِنَّكُمْ تَرَوْنَهُ كَذَلِكَ، يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَقُولُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتَّبِعْ. فَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الشَّمْسَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الْقَمَرَ وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الطَّوَاغِيتَ، وَتَبَقَى هَذِهِ الْأُمَّةُ فِيهَا مُتَافِقُوهَا، فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ: هَذَا مَكَانُنَا حَتَّى يَأْتِيَنَا رَبُّنَا، فَإِذَا جَاءَ رَبُّنَا عَرَفْنَاهُ. فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ. فَيَقُولُونَ: أَنْتَ رَبُّنَا. فَيَدْعُوهُمْ فَيُضْرَبُ الصَّرَاطُ بَيْنَ ظَهْرَانِي جَهَنَّمَ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يَجُوزُ مِنَ الرُّسُلِ بِأَمَّتِهِ، وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ إِلَّا الرُّسُلَ، وَكَلَامَ الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ: اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ. وَفِي جَهَنَّمَ كَلَالِيبُ مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ، هَلْ رَأَيْتُمْ شَوْكَ السَّعْدَانِ؟.. قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: فَإِنَّهَا مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَعْلَمُ قَدْرَ عَظَمِهَا إِلَّا اللَّهُ، تَخْطِفُ النَّاسَ بِأَعْمَالِهِمْ، فَمِنْهُمْ مَنْ يُوبَقُ بِعَمَلِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يُخْرَدَلُ ثُمَّ يَنْجُو، حَتَّى إِذَا أَرَادَ اللَّهُ رَحْمَةً مَنْ أَرَادَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، أَمَرَ اللَّهُ الْمَلَائِكَةَ أَنْ يُخْرِجُوا

مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ، فَيَخْرِجُونَهُمْ وَيَعْرِفُونَهُمْ بِآثَارِ السُّجُودِ، وَحَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ أَنْ تَأْكُلَ
 أَثَرَ السُّجُودِ فَيَخْرِجُونَ مِنَ النَّارِ، فَكُلُّ ابْنِ آدَمَ تَأْكُلُهُ النَّارُ إِلَّا أَثَرَ السُّجُودِ، فَيَخْرِجُونَ مِنَ
 النَّارِ قَدْ امْتَحَشُوا، فَيَصُبُّ عَلَيْهِمْ مَاءُ الْحَيَاةِ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحَبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ،
 ثُمَّ يَفْرُغُ اللَّهُ مِنَ الْقَضَاءِ بَيْنَ الْعِبَادِ، وَيَبْقَى رَجُلٌ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَهُوَ آخِرُ أَهْلِ النَّارِ
 دُخُولًا الْجَنَّةَ، مُقْبِلٌ بِوَجْهِهِ قَبْلَ النَّارِ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، اصْرِفْ وَجْهِي عَنِ النَّارِ، قَدْ قَشَبَنِي
 رِيحُهَا، وَأَحْرَقَنِي ذُكَاؤُهَا. فَيَقُولُ: هَلْ عَسَيْتَ إِنْ فَعَلْتَ ذَلِكَ بِكَ أَنْ تَسْأَلَ غَيْرَ ذَلِكَ؟
 فَيَقُولُ: لَا وَعِزَّتِكَ. فَيُعْطِي اللَّهُ مَا يَشَاءُ مِنْ عَهْدٍ وَمِيثَاقٍ، فَيَصْرِفُ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ،
 فَإِذَا أَقْبَلَ بِهِ عَلَى الْجَنَّةِ رَأَى بِهَجَّتِهَا سَكَّتَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسْكُتَ، ثُمَّ قَالَ: يَا رَبِّ، قَدَّمَنِي
 عِنْدَ بَابِ الْجَنَّةِ. فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُ: أَلَيْسَ قَدْ أُعْطِيتَ الْعُهُودَ وَالْمَوَاقِيقَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي
 كُنْتَ سَأَلْتَ؟ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، لَا أَكُونُ أَشْقَى خَلْقِكَ. فَيَقُولُ: فَمَا عَسَيْتَ إِنْ أُعْطِيتَ ذَلِكَ
 أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَهُ فَيَقُولُ لَا وَعِزَّتِكَ لَا أَسْأَلُ غَيْرَ ذَلِكَ. فَيُعْطِي رَبُّهُ مَا شَاءَ مِنْ عَهْدٍ
 وَمِيثَاقٍ، فَيُقَدِّمُهُ إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ، فَإِذَا بَلَغَ بَابَهَا، فَرَأَى زَهْرَتَهَا وَمَا فِيهَا مِنَ النُّضْرَةِ
 وَالسُّرُورِ، فَيَسْكُتُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسْكُتَ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ أَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ. فَيَقُولُ اللَّهُ: وَيَحَاكَ
 يَا ابْنَ آدَمَ مَا أَغْدَرَكَ! أَلَيْسَ قَدْ أُعْطِيتَ الْعَهْدَ وَالْمِيثَاقَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي أُعْطِيتَ؟
 فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، لَا تَجْعَلْنِي أَشْقَى خَلْقِكَ. فَيَضْحَكُ اللَّهُ ﷻ مِنْهُ، ثُمَّ يَأْذَنُ لَهُ فِي دُخُولِ
 الْجَنَّةِ فَيَقُولُ: مَمَّنْ. فَيَتَمَنَّى حَتَّى إِذَا انْقَطَعَتْ أُمْنِيَّتُهُ قَالَ اللَّهُ ﷻ: مَمَّنْ كَذَا وَكَذَا. أَقْبَلَ
 يُدْكَرُهُ رَبُّهُ، حَتَّى إِذَا انْتَهَتْ بِهِ الْأَمَانِيُّ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ
 الْخُدْرِيُّ لِأَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ اللَّهُ: لَكَ ذَلِكَ وَعَشْرَةُ أَمْثَالِهِ. قَالَ
 أَبُو هُرَيْرَةَ: لَمْ أَحْفَظْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا قَوْلَهُ: لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ إِنِّي
 سَمِعْتُهُ يَقُولُ: ذَلِكَ لَكَ وَعَشْرَةُ أَمْثَالِهِ.^(١)

^١ برواه: ٦٥٧٣، ٧٤٣٧.

۱۲۹- باسی گه وره یی سوژده بردن

۸۰۶- سه عیدی کوری موسه یه ب و عهتائی کوری په زیدی له یسی گیرایانه وه که نه بو هورمهیره ﷺ بۆی گیرانه وه که خه لکی وتیان: ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ ئایا له رۆژی دوا ییدا په رومردگارمان دمبینن؟ فهرمووی: ((ئایا گوماننتان دهبی له بینینی مانگی چوارد، ئه گهر هیچ هه ور بهری نه گری و سایه قه ی سامال بیت؟!))، وتیان: نه خیر ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ، فهرمووی: ((ده ی ئایا گوماننتان دهبی له بینینی خۆر ئه گهر هیچ هه ور بهری نه گری و سایه قه ی سامال بیت؟!))، وتیان: نه خیر، فهرمووی: ((ده ی بیگومان ئیوه هه ر ئاوا په رومردگارتان دمبینن، له رۆژی دوا ییدا خه لکی کۆ ده کرینه وه، جا (خوا یان فریسته یه ک) ده لئ: هه ر که س هه رچی په رستوو به شوینی بکه ویت، جا هه یانه شوین خۆر ده که وئ، هه یانه شوین مانگ ده که وئ، هه یانه شوین گومرپاگار و سه رلیشوی نه ران ده که وئ، ئینجا ئه م ئوممه تی ئیسلامه ده می نیت وه و دوو رووه کانی شی تیدا یه، جا خوای گه وره دئ بۆ لایان (به شیومیه ک نه یناسن) و ده فهرمووی: من په رومردگارتانم، ئه وانیش ده لئین: ئه مه شوینمانه هه تا په رومردگارمان دیت بۆ لامان، جا ئه گهر په رومردگارمان هات ده یناسینه وه، ئینجا خوای گه وره دیت بۆ لایان و ده فهرمووی: من په رومردگاری ئیوه م، ئه وانیش ده لئین: راسته تۆ په رومردگاری ئیمه ی، جا بانگیان ده کات، ئه وسا پردی (صُرَاط) به سه ر دۆزه خدا دادهنری، ئینجا من یه که م که س ده بم له پیغه مبه ران که ئوممه ته که م له و پرده ده په رینمه وه، وه له و رۆژدها جگه له پیغه مبه ران که س قسه ناکات، قسه ی پیغه مبه رانیش ﷺ له و رۆژدها (ئه مه یه): خوایه

بۆمۆمیان بکه، بۆمۆمیان بکه، وه له دۆزه‌خدا قولاپ هه‌یه وه‌ک درکی سه‌عدان^(۱)،
 ئایا درکی سه‌عدانتان بینیه؟ وتیان: به‌ئێ، هه‌رمووی: ((جا به‌راستی
 (قولاپه‌کانی دۆزه‌خ) وه‌ک درکی سه‌عدان وایه، به‌لام ئه‌وه‌نده هه‌یه خوا نه‌بی
 که‌س نازانی چه‌ند گه‌ورهن، به‌ئه‌ندازه‌ی کرده‌وه (ی خراب)یان خه‌لکی ده‌فرینن
 (و فرپی دمه‌نه دۆزه‌خه‌وه)، جا هه‌یانه به‌هۆی کرده‌وه‌ی خرابیه‌وه تیا ده‌چی،
 وه هه‌شیانه پارچه پارچه ده‌کری پاشان رزگاری ده‌بی، هه‌تا کاتی خوا به‌زمیی
 دێته‌وه به هه‌ر که‌س که بیه‌وی له دۆزه‌خییان، خوا هه‌رمان ده‌کات به
 هه‌ریشه‌کانی: که ئه‌وه‌ی خوای په‌رستوو له دۆزه‌خ ده‌ریبینن، ئه‌وانیش
 ده‌ریان‌دینن و به شوینه‌واری سوژده‌دا ده‌یان‌ناسنه‌وه، وه خوای گه‌وره قه‌ده‌غه‌ی
 کرده‌وه له ناگر شوینه‌واری سوژده بسووتینی و بیخوات، ئیدی له دۆزه‌خ دینه
 ده‌ره‌وه، وه هه‌موو شوینیکی مرو‌ف ناگر ده‌یسووتینی جگه له شوینه‌واری سوژده،
 جا له دۆزه‌خ دینه ده‌ره‌وه به‌سووتاوی و به‌ر‌مشی، ئینجا ئاوی ژیانه‌وه ده‌کری به
 سه‌ریان‌دا و لاشه‌یان گوشت دینیته‌وه، هه‌ر وه‌ک چۆن دانه‌وێڵه‌ی قه‌راغی لافاو
 سه‌وز ده‌بی، پاشان خوای گه‌وره له قه‌زاوت و دادگای نیوان به‌نده‌کانی
 ده‌بیته‌وه، پیاویک له نیوانی به‌هه‌شت و دۆزه‌خدا ده‌مینیته‌وه، که کۆتا که‌سه له
 دۆزه‌خییان ده‌چیت به‌هه‌شته‌وه، رووی ده‌موچاوی روو به دۆزه‌خه، بۆیه
 ده‌پاریته‌وه ده‌ئێ: ئه‌ی په‌روم‌ر‌دگارم رووم له دۆزه‌خ و مرچه‌رخینه، به‌راستی
 بۆنی ناخۆشی کوشتومی، گر و گه‌رمیه‌که‌شی سووتاندوومی، خوای گه‌وره‌ش
 ده‌فه‌رمووی: ئایا له‌وانه نییه ئه‌گه‌ر ئه‌ومت بۆ بکری شتی دیکه داوا نه‌که‌یت؟
 ئه‌ویش ده‌ئێ: نه سویند بی به عیزمت، جا ئه‌ومنده‌ی بیه‌وی هه‌ز بکات له
 په‌یمان و سویند ده‌یدا به خوا، ئینجا خوا رووی و مرده‌چه‌رخینی له دۆزه‌خ، جا

^۱ رووه‌کیکی درکاویه.

که پرووی دهکاته بهههشت و جوانی و نازداریهکهی دمبینی، نهومندهی خوا
 حز کات و بیهوی بیدمگ دمبی، پاشان دهلی: نهی پهرومردگار نزیکم بخهرموه
 له دمرگای بهههشت، خوای گهورمش پیی دمفهرمووی: ئایا تو بهئین و پهیمان
 نهدا که جگه لهوهی داوات کرد داوای هیچی دیکه نهکهیت؟ نهویش دهلی: نهی
 پهرومردگارم (نومیدهوارم) نهگبهترینی دروستکراوهکانت نهبم، جا خوای
 گهوره دمفهرمووی: جا لهوانه نییه نهگهر نهومت پیی بدهم شتی دیکه جیا لهوه
 داوا نهکهیت؟ دهلی: سویند بی به عیزمتهت جگه لهوه هیچی دیکه داوا ناکهم،
 جا نهومندهی بیهوی و حز بکات له بهئین و پهیمان دمیدات به پهرومردگاری،
 جا خوای گهوره نزیکی دهخاتهوه له دمرگای بهههشت، جا کاتی گهشته لای
 دمرگای بهههشت و جوانی و رازاومی بهههشت و نهومش تیدایه له ناسکی و
 جوانی و خوشی دمبینی، جا نهومندهی خوا حز بکات بیدمگ بی، نینجا دهلی:
 نهی پهرومردگار بمبهره بهههشتهوه، خوای گهورمش دمفهرمووی: داموای بو تو
 نهی ئادهمیزاد چهند بی پهیمانیت! ئایا تو پهیمان و بهئینت نهدا که جگه
 لهوهی داوات کرد، داوای هیچی دیکه نهکهیت؟ نهویش دهلی: نهی پهرومردگارم
 مهگپه له خراپترینی دروستکراوهکانت، خوای ﷺ پیی دهکهنی پیی، پاشان
 ریگهی پی دما به چوونه بهههشت، نینجا پیی دهلی: ئاوات بخوازه، نهویش
 نهومنده ئاوات دهخوای ههتا ئاواتهکانی کوئیایان دی، خوای ﷺ دمفهرمووی:
 ئاواتی نهوه و نهومش بخوازه، پهرومردگار دمست دهکات به بیرخستنهوهی ئاواتی
 دیکه ههتا ئاواتهکانی کوئیایان دی، خوای بهرز و بلند دمفهرمووی: نهوهی
 ئاوات خواست بو تو نهومندهی دیکهشی لهگهئدا بیت)، نهبو سهعیدی خودری
 به نهبو هورمیره ﷺ وت: بیگومان پیغهمبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((خوا
 فهرمووی: نهوه بو تو ده نهومندهش)). نهبو هورمیره ﷺ وت: من له

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌بیستوو و له‌بهرم نه‌کردوو جگه له‌وهی هه‌رمووی: ((ئه‌وه بو تۆ ئه‌ومنده‌ی دیکه‌شی له‌گه‌ڵدا بی‌ت))، ئه‌بو سه‌عید وتی: بێگومان من گویم لێ بوو پێغه‌مبه‌ر ﷺ دمی‌هه‌رموو: ((ئه‌وه ی ئاوات خواست) بو تۆ و ده‌ ئه‌ومنده‌ی دیکه‌ش)).

۱۳۰- باب: یُذِی ضَعِیْهِ وَیَجَافِی فِی السُّجُودِ

۸۰۷- حَدَّثَنَا یَحْیٰی بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ مِزْرٍ، عَنْ جَعْفَرٍ، عَنِ ابْنِ هُرْمُزٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا صَلَّى فَرَجَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتَّى يَبْدُوَ بَيَاضُ إِبْطَيْهِ. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ نَحْوَهُ^(۱)

۱۳۰- باسیک: (نوێژکه‌ر) هه‌ردوو ژێرباڵی ده‌رخات و

قوله‌کانی دوور خاته‌وه له لاشه‌ی له کاتی سوژده‌دا

۸۰۷- عه‌بدوڵای کورپی مالیکی کورپی بو‌حه‌ینه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌میشه که نوێژی ده‌کرد باڵه‌کانی له خۆی دوور ده‌خسته‌وه، هه‌تا سه‌پایی هه‌ردوو بن‌باڵی ده‌رده‌که‌وت. له‌یس ده‌لی: جه‌عه‌فری کورپی ره‌بعه‌ وێنه‌ی ئه‌م هه‌رموودمی‌ه‌ی بو گێرامه‌وه.

۱۳۱- باب: يَسْتَقْبِلُ بِأَطْرَافِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ

قَالَ أَبُو حُمَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۳۱- باسیک: سه‌رپه‌نجه‌ی پێیه‌کانی روو پێ ده‌کرده قیبله

ئهم فهرموودمیه (سه‌رپه‌نجه‌ی پێیه‌کانی روو پێ ده‌کرده قیبله) ئه‌بو حومه‌ید له پێغه‌مبه‌رموه ﷺ گێراویه‌ته‌وه.

۱۳۲- باب: إِذَا لَمْ يَتِمَّ السُّجُودُ

۸۰۸- حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ، عَنْ وَاصِلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، رَأَى رَجُلًا لَا يَتِمُّ رُكُوعَهُ وَلَا سُجُودَهُ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لَهُ حُذَيْفَةُ: مَا صَلَّيْتَ - قَالَ: وَأَحْسِبُهُ قَالَ: - وَلَوْ مَثَّ مَثَّ عَلَى غَيْرِ سُنَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ^(۱).

۱۳۲- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک به‌ته‌واوی سوژده نه‌بات

۸۰۸- ئه‌بو وائیل ده‌گێڕێته‌وه که حوزمیفه ﷺ بیاویکی بینی کړنوش و سوژده‌ی به‌چاکی و ته‌واوی نه‌دمبرد، جا کاتی کابرا له نوێژه‌که‌ی بویه‌وه حوزمیفه پێی وت: تۆ نوێژت نه‌کردوو - ئه‌بو وائیل ده‌لی: وا بزانه‌م وتی: ئه‌گه‌ر بمری له‌سه‌ر سوننه‌تی موحه‌ممهد ﷺ نامری.

۱۳۳- باب: السُّجُودُ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ

۸۰۹- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْضَاءٍ، وَلَا يَكُفَّ شَعْرًا وَلَا تَوْبًا: الْجَبْهَةَ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ^(۲).

^۱ بېروانه: ۳۸۹.

^۲ بېروانه: ۸۱۰، ۸۱۲، ۸۱۵، ۸۱۶.

۱۳۳- باسیک: سوژده بردن له سهر جهوت ئیسک (ئەندام)

۸۰۹- عەبدولای کورپی عەباس رضی اللہ عنہ دەلی: پیغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرمانی پی کرا که له سهر جهوت ئەندام سوژده ببات، وه فەرمانی پی کراوه نه هژ کۆ بکاتهوه نه جلوه برگ، (جهوت ئەندامه کهش ئەمانه): نیوچاوان (تهویل)، هەردوو دەست (نیولهپ)، هەردوو ئەژنۆ، هەردوو پی.

۸۱۰- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: «أَمَرْنَا أَنْ نَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ، وَلَا نَكْفُ ثَوْبًا وَلَا شَعْرًا».

۸۱۰- عەبدولای کورپی عەباس رضی اللہ عنہ له پیغەمبەرەوه صلی اللہ علیہ وسلم دەگێڕێتەوه که فەرموویەتی: ((فەرمانمان پی کراوه که له سهر جهوت ئیسقان سوژده ببهین، وه پۆشاک و هژیش کۆ نه کهینهوه (له دواوه هژمان نه بهستین))).

۸۱۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطَمِيِّ، حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ - وَهُوَ غَيْرُ كَذُوبٍ - قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي خَلْفَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم فَإِذَا قَالَ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» لَمْ يَخْنِ أَحَدٌ مِنَّا ظَهْرَهُ حَتَّى يَضَعَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم جَبْهَتَهُ عَلَى الْأَرْضِ ^(۱).

۸۱۱- عەبدولای کورپی یەزیدی خەتمی دەلی: بهراپی کورپی عازیب رضی اللہ عنہ بۆی گێڕاينهوه که بێگومان راستگوویه و درۆزن نییه- وتی: ئیمه له دواى پیغەمبەرەوه صلی اللہ علیہ وسلم نوێژمان دەکرد، جا کاتی دمیفرموو: ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)) ^(۲)، هیچ کام له ئیمه پشتی نه دهچه مانهوه، ههتا پیغەمبەر صلی اللە علیہ وسلم نیوچاوانی دهنایه سهر زهوی.

^۱ بروانه: ۶۹۰.

^۲ واته: خواى بهرز و بلند ستایشی ئەو که سهی بیست که ستایشی کرد و سوپاس و پێزانینی بۆ ده برپوه.

١٣٤- بَابُ السُّجُودِ عَلَى الْأَنْفِ

٨١٢- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ عَلَى الْجَنَّةِ وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى أَنْفِهِ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ وَلَا تَكُفِّ الثِّيَابَ وَالشَّعْرَ.

١٣٤- باسى سوژده بردن له سر لووت

٨١٢- عه بدولای کوری عباس رضي الله عنه دهلی: پیغه مېهر ﷺ فهرمووی: ((فهرمانم پی کراوه له سر جهوت نیسک سوژده بېه: له سر نیوچاوان به دهستی نامازدی کرد بو لووتی- ههردوو دمست و ههردوو نه ژنو و سهرپه نجهی پییه کان، وه نابی پوښاک و هز کو بکهینه وه)).

١٣٥- بَابُ السُّجُودِ عَلَى الْأَنْفِ فِي الطَّيْنِ

٨١٣- حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: انْطَلَقْتُ إِلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ فَقُلْتُ: أَلَا تَخْرُجُ بِنَا إِلَى النَّخْلِ نَتَحَدَّثُ؟ فَخَرَجَ. فَقَالَ: قُلْتُ: حَدَّثَنِي مَا سَمِعْتَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ؟ قَالَ: اغْتَكَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشْرَ الْأَوَّلِ مِنْ رَمَضَانَ، وَاعْتَكَفْنَا مَعَهُ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَقَالَ: إِنَّ الَّذِي تَطْلُبُ أَمَامَكَ. فَاعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ، فَاعْتَكَفْنَا مَعَهُ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَقَالَ: إِنَّ الَّذِي تَطْلُبُ أَمَامَكَ. فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ خَطِيبًا صَبِيحَةَ عَشْرِينَ مِنْ رَمَضَانَ فَقَالَ: مَنْ كَانَ اغْتَكَفَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلْيَرْجِعْ، فَإِنِّي أَرَيْتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ، وَإِنِّي نُسَيْتُهَا، وَإِنَّهَا فِي الْعَشْرِ الْوَاخِرِ فِي وَثْرٍ، وَإِنِّي رَأَيْتُ كَأَنِّي أَسْجُدُ فِي طَيْنٍ وَمَاءٍ. وَكَانَ سَقْفُ الْمَسْجِدِ جَرِيدَ النَّخْلِ وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ شَيْئًا، فَجَاءَتْ قَرْعَةٌ فَأُمْطَرْنَا، فَصَلَّى بِنَا النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطَّيْنِ وَالْمَاءِ عَلَى جَنْبِهِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَرْتَبْتِهِ تَصْدِيقَ رُؤْيَاهُ^(١).

^١ بروانه: ٦٦٩.

١٣٥- باسی سوژده‌بردن له‌سەر لووت له‌نیو قوردا

٨١٣- ئه‌بو سه‌له‌مه ده‌لی: رۆیشتم بۆ لای ئه‌بو سه‌عیدی خودری رضی اللہ عنہ و وتم: ئه‌ری نامانبه‌یت بۆ نیو ئه‌و دارخورمایانه باسی فهرمووده بکه‌ین؟ ئه‌ویش له مال دهرچوو (هات) و ده‌لی: وتم: دهرباره‌ی شه‌وی قه‌در چیت بیستوو له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم بۆم بگێڕه‌وه؟ وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ده شه‌و و رۆژی یه‌که‌می رهمه‌زان ئیعتیکافی کرد^(١)، ئیمه له خزمه‌تیدا ئیعتیکافمان کرد، جا جبریل علیه السلام هات بۆ لای و فهرمووی: بێگومان ئه‌و په‌رسته‌شی به شوینیدا ده‌گه‌رپیت له‌پشته‌وه‌یه، بۆیه ده شه‌وی نیومه‌راست ئیعتیکافی کرد و ئیمه‌ش له‌گه‌لیدا ئیعتیکافمان کرد، جا جبریل علیه السلام هات بۆ لای و فهرمووی: بێگومان ئه‌و په‌رسته‌شی به‌شوینیدا ده‌گه‌رپیت له‌پشته‌وه‌یه، بۆیه پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم به‌یانی بیستی رهمه‌زان هه‌سته‌یه‌وه و وتاریکی دا و فهرمووی: ((هه‌ر که‌س پێشتر له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم ئیعتیکافی کردوو به‌ بگه‌رپته‌وه (بۆ ئیعتیکافکردن سی‌باره)، چونکه به‌راستی شه‌وی قه‌درمان نیشان درا، وه بێگومان له‌بیرم براهه‌وه، به‌لام بێگومان له شه‌وه تاکه‌کانی ده شه‌وی کۆتایی (رهمه‌زان)دایه، وه بێگومان من له خه‌ومدا بینیم دهموت له‌نیو قور و ئاودا سوژده ده‌به‌م))، (ئه‌بو سه‌عید وتی: وه سه‌ربانی مزگه‌وت په‌لی دارخورما بوو، وه ئیمه هه‌یج هه‌ورمان به ئاسمانه‌وه نه‌بینی، که‌چی هه‌وریک هات و بارانمان به سه‌ردا باری، پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم پێشنویژی بۆکردین (و سوژده‌ی برد) هه‌تا شوینه‌واری قور و ئاوم به نیوچاوانی پیغه‌مبه‌ری خواوه صلی اللہ علیہ وسلم بینی، که راستی خه‌وه‌که‌ی (پێشوو) سه‌لماند.

^١ ئیعتیکاف: مانه‌وه‌یه له مزگه‌وت به‌مه‌به‌ستی په‌رسته‌ش.

١٣٦- بَابُ عَقْدِ الثِّيَابِ وَشَدِّهَا

وَمَنْ ضَمَّ إِلَيْهِ ثَوْبَهُ إِذَا خَافَ أَنْ تَتَكَشَّفَ عَوْرَتُهُ

٨١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: كَانَ النَّاسُ يُصَلُّونَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُمْ عَاقِدُوا أَرْزِهِمْ مِنَ الصَّغَرِ عَلَى رِقَابِهِمْ فَقِيلَ لِلنِّسَاءِ: لَا تَرْفَعْنَ رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَسْتَوِيَ الرَّجَالُ جُلُوسًا.^(١)

١٣٦- باسی به‌ستنی پۆشاک و گری‌دان، ئه‌وه‌ی پۆشاکه‌که‌ی

به‌خۆیه‌وه‌ بپێچێت ئه‌گه‌ر ترسا عه‌وره‌تی دهر بکه‌وێ

٨١٤- سه‌هلی کوری سه‌عد رحمه‌ه ده‌لی: خه‌ڵکانیک له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ نوێزیان ده‌کرد، له‌به‌ر بچووکی پۆشاکه‌که‌یان به‌ستبوو به‌ ملیانه‌وه‌، به‌ ئافره‌تانیش وترا: (((له‌کاتی سوژده‌دا)) هه‌تا پیاوه‌کان به‌ته‌واوی هه‌لنه‌ستنه‌وه‌ و دانه‌نیشن ئێوه‌ سه‌رتان به‌رز مه‌که‌نه‌وه‌)).

١٣٧- بَابُ: لَا يَكْفُ شَعْرًا

٨١٥- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ - وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ - عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ، وَلَا يَكْفُ ثَوْبُهُ وَلَا شَعْرُهُ.^(٢)

١٣٧- باسیک: (نوێژکه‌ر) قژی نه‌گرت و نه‌یه‌ستنی

٨١٥- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رحمه‌ه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی پێ کرابوو که له‌سه‌ر چه‌وت ئێسک سوژده‌ ببات، وه‌ قزی سه‌ری کو نه‌کاته‌وه‌ و نه‌یه‌ستی، وه‌ جلوه‌به‌رگیش کو نه‌کاته‌وه‌.

^١ بڕوانه: ٣٦٢.

^٢ بڕوانه: ٨٠٩.

١٣٨- باب: لَا يَكْفُ تَوْبَهُ فِي الصَّلَاةِ

٨١٦- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أَمَرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةٍ، لَا أَكْفُ شَعْرًا وَلَا تَوْبًا.^(١)

١٣٨- باسیک: (نوێژکه‌ر) له‌نیو نوێژدا جلوه‌برگ نه‌گرت و کۆ نه‌کاته‌وه

٨١٦- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضي الله عنه له‌ بیغه‌مبه‌روه رضي الله عنه ده‌گیرپه‌ته‌وه که فه‌رمووێه‌تی: ((فه‌رمانم پێ گراوه که له‌سه‌ر چه‌وت ئێسقان سوژده‌ بیه‌م و ه‌ز و پۆشاک کۆ نه‌که‌مه‌وه)).

١٣٩- بابُ التَّسْبِيحِ وَالِدُعَاءِ فِي السُّجُودِ

٨١٧- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ، عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَكْثُرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ».^(٢)

١٣٩- باسی (سُبْحان الله) وتن و دوعا‌کردن له‌ سوژده‌دا

٨١٧- عایشه رضي الله عنها ده‌گیرپه‌ته‌وه و ده‌لی: بیغه‌مبه‌ر رضي الله عنه هه‌میشه و زۆر له‌ کړنوش و سوژده‌کانیدا ده‌یفه‌رموو: ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي))^(٣)، نه‌مه‌ی له‌ نایه‌تی قورئان و مرگرتبوو.

^١ بې‌وانه: ٨٠٩.

^٢ بې‌وانه: ٧٩٤.

^٣ واته: خوا به‌ پاک و بێگه‌ردی و گه‌وره‌یی بۆ تۆ به‌ په‌روه‌رگا‌رمان ستایش شی‌اوی تۆ به‌، ده‌ی خوا به‌ لێم خۆش به‌.

١٤٠- بابُ الْمُكْتَبَيْنِ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ

٨١٨- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادٌ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، أَنَّ مَالِكَ بْنَ الْخُوَيْرِثِ قَالَ لِأَصْحَابِهِ: أَلَا أُتَبِّئُكُمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: وَذَٰكَ فِي غَيْرِ حِينٍ صَلَاةٍ، فَقَامَ، ثُمَّ رَكَعَ فَكَبَّرَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَامَ هُنَيْئَةً، ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ هُنَيْئَةً، فَصَلَّى صَلَاةَ عَمْرِو بْنِ سَلَمَةَ شَيْخِنَا هَٰذَا. قَالَ أَيُّوبُ: كَانَ يَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ أَرَهُمْ يَفْعَلُونَهُ، كَانَ يَقْعُدُ فِي الثَّالِثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ^(١).

١٤٠- باسی مانهوهی نیوان دوو سوژدهکه

٨١٨- نه‌بو قیلابه ده‌ئێ: مالیکی کورپی حوه‌یریس ﷺ به‌ هاو‌رپ‌کانی وت: ئایا پ‌یتان بل‌ئیم نو‌یز‌کردنی پ‌یغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چ‌و‌ن بو‌وه؟ نه‌بو قیلابه ده‌ئێ: نه‌و کاته‌ش کاتی نو‌یز‌کردن نه‌بوو، جا هه‌ستا و نو‌یز‌ی دابه‌ست، پاشان ک‌ر‌نوشی برد و الله اک‌بری کرد، پاشان سه‌ری به‌رز کرده‌وه له‌ ک‌ر‌نوش که‌م‌یک راوه‌ستا، پاشان سو‌ژده‌ی برد، پاشان سه‌ری به‌رز کرده‌وه و که‌م‌یک (له‌ نیوان دوو سو‌ژده‌که‌دا) مایه‌وه، ئیدی نو‌یز‌یکی کرد و ده‌کوو نو‌یز‌ی نه‌م مام‌و‌ستایه‌مان که‌ عه‌مری کورپی سه‌له‌مه‌یه. (به‌هه‌مان سه‌نه‌د) نه‌یوب وتی: شتیکی ده‌کرد پ‌یش‌تر نه‌مدیوه بیکه‌ن: که‌م‌یک داده‌نیشت له‌ (پاش) پ‌کاتی سی‌یه‌م یان چ‌واره‌م (پاش سه‌ربه‌رز‌کردنه‌وه له‌ سو‌ژده).

٨١٩- قَالَ: فَأَتَيْنَا النَّبِيَّ ﷺ فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ، فَقَالَ: لَوْ رَجَعْتُمْ إِلَى أَهْلِيكُمْ صَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي حِينٍ كَذَا، صَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي حِينٍ كَذَا، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَدُّنْ أَحَدُكُمْ، وَلْيُؤَمِّكُمْ أَكْبَرُكُمْ^(٢).

^١ ب‌روانه: ٦٧٧.

^٢ ب‌روانه: ٦٢٨.

٨١٩- (مالیکی کوری حومیریس ﷺ) دەلی: جا رۆیشتینه خزمەت پێغه مبهەر ﷺ و له خزمەتیدا (بیست رۆژ) مایهوه، ئینجا فەرمووی: ((ئەگەر گەرانهوه بۆ نیو کەسوکارتان ئەو نوێژه لهو کاتهدا بکەن، ئەو نوێژمەش لهو کاتهدا بکەن، جا کاتی نوێژ بوو با یەکیکتان بانگ بدات ئەوهستان گه‌ورمه‌ره پێشنوێژیتان بۆ بکات)).

٨٢٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزُّبَيْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: كَانَ سُجُودُ النَّبِيِّ ﷺ وَرُكُوعُهُ وَقُعودُهُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ^(١).

٨٢٠- بەراو ﷺ دەلی: ماوهی سوژده و کړنوش و دانیشتنی نیوان دوو سوژدهکەو پێغه مبهەر ﷺ نزیک بوون له یه‌کدی.

٨٢١- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: إِنِّي لَا أَلُو أَنْ أَصَلِّيَ بِكُمْ كَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي بِنَا. قَالَ ثَابِتٌ: كَانَ أَنَسٌ يَصْنَعُ شَيْئًا لَمْ أَرَكُم تَصْنَعُونَهُ، كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامَ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ. وَبَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ: قَدْ نَسِيَ^(٢).

٨٢١- سابیت له ئەهه‌سه‌وه ﷺ دەلی: بیگومان ئەگەر پێشنوێژیتان بۆ بکەم هیچ کەموکورتی تێدا ناکەم (به‌جاکو و جوانی دمی‌کەم) به‌و شیوهمیه‌ی کە پێغه مبه‌رم ﷺ بێنیوه پێشنوێژی دم‌کرد بۆمان. سابیت وتی: ئەهه‌س شتیکی دم‌کرد ئێوه‌م نه‌دیوه بیکه‌ن! کاتی سه‌ری به‌رز دم‌کرده‌وه له کړنوش رێک ده‌وستا، (ئه‌وه‌نده‌ی پێ ده‌چوو) تا مرو‌ف دم‌یوت به‌راستی له‌بیری چوووه نوێژ دم‌کات، هه‌روه‌ها له نیوان دوو سوژده‌که‌دا (ئه‌وه‌نده ده‌مایه‌وه) کە مرو‌ف دم‌یوت بیگومان له‌بیری چوووه (له نوێژدایه‌).

^١ ب‌روانه: ٧٩٢.

^٢ ب‌روانه: ٨٠٠.

١٤١- باب: لَا يَفْتَرِشُ ذِرَاعِيهِ فِي السُّجُودِ

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: سَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ وَوَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا. ٨٢٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ، وَلَا يَنْسُطْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعِيهِ انْبِساطَ الْكَلْبِ.^(١)

١٤١- باسیک: (نوێژکه‌ر) قۆله‌کانی

نه‌خاته سه‌ر زه‌وی له‌ کاتی سوژده‌کاندا

ئهبو حومه‌ید ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ سوژده‌ی برد، هه‌ردوو ده‌ستی دانا بێئه‌وه‌ی قۆله‌کانی راب‌خات له‌ سه‌ر زه‌وی یان ده‌سته‌کانی بقوچی^(١). ٨٢٢- ئه‌نه‌سی کورپی مالیک ﷺ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که هه‌رموویه‌تی: ((له‌ سوژده‌بردندا رێک و راست بن، با هیچ کام له‌ ئێوه هه‌ردوو باسکی (قۆلی) رانه‌خات له‌ سه‌ر زه‌وی وه‌ک ده‌ست‌راخستنی سه‌گ)).

١٤٢- بابُ هَنْ اسْتَوَى قَاعِدًا فِي وَتْرِ مِنْ صَلَاتِهِ ثُمَّ نَهَضَ

٨٢٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ قَالَ: أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا خَالِدُ الْحَدَّاءُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ اللَّيْثِيُّ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي، فَإِذَا كَانَ فِي وَتْرِ مِنْ صَلَاتِهِ لَمْ يَنْهَضْ حَتَّى يَسْتَوِيَ قَاعِدًا.

^١ بڕوانه: ٥٣٢.

^٢ به‌مجۆره‌ش مانا بکری راسته: ده‌ست و قۆله‌کانی نه‌لکینیت به‌ خۆیه‌وه، واته: قۆله‌کانی دوور خاته‌وه له‌ خۆی.

١٤٢- باسی ئه‌و که سه‌ی له نوێژێ ویترا (له سوژده)

به‌رز بێته‌وه و رێک دانیشی‌ت پاشان هه‌لسی‌ته‌وه

٨٢٣- ئه‌بو قیلابه ده‌لی: مالیکی کورێ حومیرسی له‌یسی ﷺ بۆی گێراینه‌وه: که پی‌غه‌مبه‌ری ﷺ بینی نوێژی ده‌کرد، جا نه‌گه‌ر له نوێژی ویترا بووايه یه‌کسه‌ر هه‌لنه‌ده‌ستایه‌وه (بۆ ر‌کاتی سی‌یه‌م)، هه‌تا به‌ته‌واوی دانه‌نیشتایه (دوا‌ی سه‌ربه‌رزکردنه‌وه له سوژده).

١٤٣- باب: کَیْفَ یَعْتَمِدُ عَلَی الْأَرْضِ إِذَا قَامَ مِنَ الرُّكْعَةِ؟

٨٢٤- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ قَالَ: جَاءَنَا مَالِكُ بْنُ الْحَوْثِرِ فَصَلَّى بِنَا فِي مَسْجِدِنَا، هَذَا فَقَالَ: إِنِّي لِأُصَلِّي بِكُمْ، وَمَا أُرِيدُ الصَّلَاةَ، وَلَكِنْ أُرِيدُ أَنْ أُرِيَكُمْ كَيْفَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي. قَالَ أَيُّوبُ: فَقُلْتُ لِأَبِي قَلَابَةَ وَكَيْفَ كَانَتْ صَلَاتُهُ؟ قَالَ: مِثْلَ صَلَاةِ شَيْخِنَا هَذَا -يَعْنِي عَمْرُو بْنُ سَلَمَةَ- قَالَ أَيُّوبُ: وَكَانَ ذَلِكَ الشَّيْخُ يُتِمُّ التَّكْبِيرَ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ عَنِ السَّجْدَةِ الثَّانِيَةِ جَلَسَ وَاعْتَمَدَ عَلَى الْأَرْضِ، ثُمَّ قَامَ^(١).

١٤٣- باسیک: چۆن ده‌ستی ده‌خسته سه‌ر زه‌وی

کاتی له ر‌کاتی هه‌لده‌سایه‌وه؟

٨٢٤- ئه‌بو قیلابه ده‌لی: مالیکی کورێ حومیرس ﷺ هات بۆ لاما‌ن و له‌م مزگه‌وته‌ماندا نوێژی بۆ کردین و وتی: بێگومان من نوێژتان بۆ ده‌که‌م مه‌به‌ستم نوێژکردن نییه، به‌ل‌کوو ده‌مه‌وی پێشانتان بده‌م که چۆن پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ بینیه‌وه نوێژی ده‌کرد، ئه‌یوب وتی: جا به ئه‌بو قیلابه‌م وت: ده‌ی

نویژکردنه که ی چون بووه؟ نه بو هیلابه وتی: هه ر وهك نویژی نه م مامۆستایه ی خوۆمان بوو- واته: عه مری کور ی سه له مه-، نه یوب ده لئ: نه و مامۆستایه الله اکبره کانی هه مووی ده کرد، کاتیکیش له سوژده ی دووهم سه ری بهرز ده کرده وه دادهنیشت، وه (دهسته کانی) له سه ر زهوی داده نا، پاشان هه لده سایه وه.

١٤٤- باب: یُكْبَرُ وَهُوَ يَنْهَضُ مِنَ السُّجْدَتَيْنِ

وَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يُكْبَرُ فِي نَهْضَتِهِ.

٨٢٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْخَارِثِ قَالَ: صَلَّى لَنَا أَبُو سَعِيدٍ فَجَهَرَ بِالْتَّكْبِيرِ حِينَ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ، وَحِينَ سَجَدَ، وَحِينَ رَفَعَ، وَحِينَ قَامَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ وَقَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ.

١٤٤- باسیک: نویژکمر (الله اکبر) دهکات

که هه لده سیته وه له دوو رکات (بو رکاتی سییه م)

ئیبنو زوبهیر هه میشه له هه لسانه ومیدا الله اکبری ده کرد.

٨٢٥- سه عیدی کور ی حاریس ده لئ: نه بو سه عید ﷺ پێشنویژی بو کردین و به دهنگی بهرز الله اکبری کرد کاتی سه ری بهرز کرده وه له سوژده، وه کاتیکیش سوژده ی برد و کاتیکیش بهرز بویه وه (له سوژده)، وه کاتی هه ستایه وه له دووهمین رکاتی (نویژکردن)، وه وتی: نا به م جوړه پێخه مبه رم ﷺ بین (نویژی کرد).

٨٢٦- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا غَيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ قَالَ: صَلَّيْتُ أَنَا وَعِمْرَانُ صَلَاةَ خَلْفَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ﷺ، فَكَانَ إِذَا سَجَدَ

كَبَّرَ، وَإِذَا رَفَعَ كَبَّرَ، وَإِذَا نَهَضَ مِنَ الرُّكْعَتَيْنِ كَبَّرَ، فَلَمَّا سَلَّمَ أَخَذَ عِمْرَانُ بِيَدِي فَقَالَ: لَقَدْ صَلَّى بِنَا هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ ﷺ، أَوْ قَالَ: لَقَدْ ذَكَّرَنِي هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ ﷺ^(١).

٨٢٦- مۆته‌ریف ده‌لی: من و عیم‌پان له‌دوای عه‌لی کۆری ئه‌بو تالیبه‌وه ﷺ نوێژمان کرد، جا کاتی سوژده‌ی برد الله اکبری کرد، کاتی‌کیش به‌رز بویه‌وه الله اکبری کرد، وه کاتی له‌ دووهم رکات هه‌ستایه‌وه الله اکبری کرد، جا کاتی سه‌لامی دایه‌وه عیم‌پان ده‌ستی گرتم و وتی: به‌راستی ئه‌م پیاوه پێشنوێژییه‌کی بو کردین وه‌ک پێشنوێژی موحه‌مه‌د ﷺ بوو، یان وتی: سویند به‌خوا ئه‌م (نوێژکرده‌ی) نوێژی موحه‌مه‌دی ﷺ بیرخسته‌وه.

١٤٥- بَابُ سُنَّةِ الْجُلُوسِ فِي التَّشَهُّدِ

وَكَاثَتْ أُمُّ الدَّرْدَاءِ تَجَلُّسُ فِي صَلَاتِهَا جِلْسَةَ الرَّجُلِ، وَكَانَتْ فَقِيهَةً. ٨٢٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ كَانَ يَرَى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ﷺ يَتَرَبَّعُ فِي الصَّلَاةِ إِذَا جَلَسَ، فَفَعَلْتُهُ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السُّنَنِ، فَنَهَانِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَقَالَ: إِنَّمَا سُنَّةُ الصَّلَاةِ أَنْ تَنْصِبَ رِجْلَكَ الْيُمْنَى وَتُثْنِيَ الْيُسْرَى. فَقُلْتُ: إِنَّكَ تَفْعَلُ ذَلِكَ! فَقَالَ: إِنَّ رِجْلِي لَا تَحْمِلَانِي.

١٤٥- باسی دانیشتنی سوننه‌ت له‌ ته‌حیاتدا

ئومو دم‌رداو ﷺ له‌ نوێژکردنیدا به‌ شیوه‌ی دانیشتنی پیاو داده‌نیشت، وه زانا و شاره‌زاش بوو له‌ شه‌رعدا.

٨٢٧- عه‌بدو‌لای کۆری عه‌بدو‌لا ده‌گیرێته‌وه که عه‌بدو‌لای کۆری عومه‌ری ﷺ بینی کاتی دانیشتیایه‌ له‌ نوێژدا جواره‌شقی داده‌نیشت، منیش وام کرد له

^١ بروه‌نه: ٧٨٤.

کاتیکیدا من ته مه منم کهم بوو، که چی عهبدولای کوری عومهر پئنگری لی کردم و وتی: سوننه تی (دانیشتنی) نوێژ نه وهیه که پئی راست قنچ بوهستی (له سه ره به نهجهکانی پیت بوهستی)، وه پئی چه پت لار بکهیته وه (و بیخه یته ژیرت)، منیش وتم: تو جوارمشقی داده نیشیت؟ نه ویش وتی: قاچه کانم توانای هه لگرتنی منیان نییه. (واته عوزری هه بوو که جوارمشقی داوه له نوێژدا).

٨٢٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَلْهَلَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ. وَحَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، وَيَزِيدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَلْهَلَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا مَعَ نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، فَذَكَرْنَا صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ: أَنَا كُنْتُ أَحْفَظُكُمْ لِمَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، رَأَيْتُهُ إِذَا كَبَّرَ جَعَلَ يَدَيْهِ حِذَاءَ مَنْكِبَيْهِ، وَإِذَا رَكَعَ أَمَكَنَ يَدَيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ، ثُمَّ هَمَرَ ظَهْرَهُ، فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ اسْتَوَى حَتَّى يَعُودَ كُلُّ فَقَارٍ مَكَانَهُ، فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا، وَاسْتَقْبَلَ بِأَطْرَافِ أَصَابِعِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ، فَإِذَا جَلَسَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ جَلَسَ عَلَى رِجْلِهِ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْيُمْنَى، وَإِذَا جَلَسَ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ قَدَّمَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْآخَرَى وَقَعَدَ عَلَى مَقْعَدَتِهِ. وَسَمِعَ اللَّيْثُ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ، وَيَزِيدَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَلْهَلَةَ، وَإِنْ حَلْهَلَةَ مِنْ ابْنِ عَطَاءٍ. قَالَ أَبُو صَالِحٍ، عَنِ اللَّيْثِ: كُلُّ فَقَارٍ. وَقَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرٍو حَدَّثَهُ: كُلُّ فَقَارٍ.

٨٢٨- موحه ممه دی کوری عه مری کوری عه تاو ده گێرپهته وه: که نه وه له گه ل چه ند که سیک له هاوه لانی پیغه مبه ره ﷺ دانیشتبوو، جا باسی نوێژکردنی پیغه مبه رمان ﷺ کرد نه بو حومهیدی ساعیدیش ﷺ وتی: بیگومان من له هه مووتان چاکتر (شیوهی) نوێژکردنی پیغه مبه ری خوام ﷺ له به ره، بینومه کاتی الله اکبری ده کرد (بو نوێژدابهستن)، هه ردوو دهستی ده برده ناستی هه ردوو شانی، وه کاتی کپنوشی بهردایه هه ردوو دهستی به چاکی گیر ده کرد له

ئەژنۇكانى، پاشان پىشتى دەچەماندەۋە، جا كاتى سەرى بەرز بىكردايەتەۋە راست دىمبۇيەۋە، ھەتا ھەموو بىرپىرەكانى پىشتى دەچۈنەۋە جىگاي خۇي، ئىنجا كە سوزدەي دىمىرد ھەردوۋ دەستى دادەنا بەبى راخستى قۇلەكانى و بەبى قوچاندنى دەستەكانى، ۋە پروۋى سەرىپەنجەكانى پىي دەكرە قىبلە، ۋە كە دادەنىشت لە دوۋەمىن رىكاتى نوپۇزدا لەسەر پىي چەپى دادەنىشت، ۋە پىي راستى رىك دەچەقاند (ۋە پەنجەكانى پروۋ دەكرە قىبلە)، ۋە كاتى دادەنىشت لە رىكاتى كۇتايىدا قاقچى چەپى (دەخستە ژىرى و) دىمىردە پىشەۋە (لاي راستىەۋە دىمىردە دەرەۋە)، پىيەكەي دىكەي رىك دەچەقاند و لەسەر سمتى (چەپى) دادەنىشت.

وہ لہیس (ئەم فەرموودەى) لە یەزیدی کۆری ئەبو حەبیب بیستوو، یەزیدیش لە موحمەدی کۆری حەلەلەى بیستوو، موحمەدی کۆری حەلەلەش لە ئیبنو عەتائی بیستوو، ئەبو صالح (ئەم فەرموودمىەى) لە لہیس بەم جۆرە گێڕاوتەو: (كُلُّ فَقَارٍ)، واتە: ھەموو بېرپرەك. وە ئیبنو موبارەك (ئەم فەرموودمىەى) گێڕاوتەو لە یەحیای کۆری ئەیوبەو دەلى: یەزیدی کۆری ئەبو حەبیب بۆی گێڕامەو کە موحمەدی کۆری عەمر بەم جۆرە بۆی گێڕاوتەو: (كُلُّ فَقَارٍ)، واتە: ھەموو بېرپرەك.

١٤٦- بَابُ مَنْ لَمْ يَرَ التَّشَهُّدَ الْأَوَّلَ وَاجِبًا،

لَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَامَ مِنَ الرُّكْعَتَيْنِ وَلَمْ يَرْجِعْ

٨٢٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ هُرْمَزٍ - مَوْلَى بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَقَالَ مَرَّةً: مَوْلَى رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ- أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ ابْنَ بُحَيْنَةَ -وَهُوَ مِنْ أَرْذَلِ شَوْءَةٍ، وَهُوَ حَلِيفُ لَتَيْبِ عَبْدِ مَنَافٍ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى بِهِمْ

الظُّهْرَ فَقَامَ فِي الرَّكَعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ لَمْ يَجْلِسْ، فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ حَتَّى إِذَا قَضَى الصَّلَاةَ، وَانْتَظَرَ النَّاسُ تَسْلِيمَهُ، كَبَّرَ وَهُوَ جَالِسٌ، فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ ثُمَّ سَلَّمَ^(۱).

۱۴۶- باسی ئه‌وه‌ی ته‌حیات‌ی یه‌که‌می لا واجب نییه،

چونکه پی‌غه‌مبەر ﷺ له دووهم رکاتدا هه‌ستایه‌وه

(ته‌حیات‌ی نه‌خویند) و بۆشی نه‌گه‌رایه‌وه

۸۲۹- زوهری ده‌لی: عه‌بدوپه‌حمانی کورپی هورپموز- ئازادکراوی هۆزی عه‌بدولوته‌لیبه، وه جارێ وتی: ئازادکراوی رهبیعه‌ی کورپی حاریسه - گێپرایه‌وه که عه‌بدولای کورپی بو‌حه‌ینه که له هۆزی ئه‌زدی سه‌ر به عه‌شیره‌تی شه‌نوئه‌یه، که هاوپه‌یمانی بنه‌ماله‌ی عه‌بدوله‌نافن و یه‌کیکه له هاوه‌لانی پی‌غه‌مبەر ﷺ ده‌گێرته‌وه که پی‌غه‌مبەر ﷺ پێشنویژی نیومرپۆی بۆ کردن، له دوو رکاتی یه‌که‌مدا هه‌ستایه‌وه، دانه‌نیشت (ته‌حیات بخوین) خه‌لکه‌که‌ش له‌گه‌ئیدا هه‌ستانه‌وه (به‌رده‌وام بوو)، هه‌تا نوێژه‌که‌ی ته‌واو کرد، خه‌لکی چاوم‌پروان بوون سه‌لام بداته‌وه، دانیشتبوو الله اکبری کرد، ئینجا دوو سوژده‌ی برد پێش ئه‌وه‌ی سه‌لام بداته‌وه، پاشان سه‌لامی دایه‌وه.

۱۴۷- بَابُ النَّشْهِدِ فِي الْأُولَى

۸۳۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا بَكْرٌ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الظُّهْرَ فَقَامَ وَعَلَيْهِ جُلُوسٌ، فَلَمَّا كَانَ فِي آخِرِ صَلَاتِهِ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ^(۱).

^۱ بروهانه: ۸۳۰، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۰، ۶۶۷۰.

۱۴۷- باسی ته‌حیات (خویندن) له دانیشتنی په‌که‌مدا^۲

۸۳۰- عه‌بدو‌لای کورپی مالیکی کورپی بوحه‌ینه ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پیش‌نو‌یزی نو‌یزی نیوم‌رو‌ی بو‌ کردین، جا له‌و شو‌ینه‌ی که ده‌بو‌و دانیش‌تبا‌یه (بو‌ ته‌حیات‌خو‌یندن) هه‌ستایه‌وه، جا کاتی له کو‌تایی نو‌یزه‌که‌یدا بو‌و، که دانیش‌تبوو (بو‌ ته‌حیات‌خو‌یندن کو‌تایی) دوو سو‌ژده‌ی برد.

۱۴۸- بَابُ التَّشْهَدِ فِي الْآخِرَةِ

۸۳۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ قُلْنَا: السَّلَامُ عَلَى جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ، السَّلَامُ عَلَى فُلَانٍ وَفُلَانٍ. فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ، فَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلِ التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ - فَإِنَّكُمْ إِذَا قُلْتُمُوهَا أَصَابَتْ كُلَّ عَبْدٍ لِلَّهِ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ - أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.^(۳)

۱۴۸- باسی ته‌حیات (خویندن) له دانیشتنی کو‌تاییدا

۸۳۱- عه‌بدو‌لای ﷺ ده‌لی: ئیمه له‌دو‌ای پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ نو‌یزمان ده‌کرد و ده‌مانوت: سه‌لام له‌سه‌ر جی‌بریل و می‌کائیل بی‌ت، سه‌لام له‌سه‌ر ف‌ل‌ان و ف‌ل‌ان بی‌ت،

^۱ بر‌وانه: ۸۲۹.

^۲ له نو‌یزی چوار‌ر‌ک‌اتی و سی‌ر‌ک‌اتیدا که دوو دانیشتنی ت‌ت‌دا‌یه، ئهم ته‌حیات له دانیشتنی په‌که‌مدایه.

^۳ بر‌وانه: ۸۳۵، ۱۲۰۲، ۶۲۳۰، ۶۲۶۵، ۶۳۲۸، ۷۳۸۱.

پیغه مبهری خواش ﷺ لای کرده وه به لاماندا و فه رموو: ((بِیْکُومَانِ خَوَا بُوْ خَوَى سَه لَام و نَاشْتِیْیَه، که واته نه گهر که سیکتان نوپزی کرد با بِلَى: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ^(۱)، -چونکه به راستی نه گهر نیوه ئه مهتان وت، هه موو به ندمیه کی چاک ده گریته وه له ناسمان و له زه ویدا- (وه بِلَیْن): أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ^(۲))).

۱۴۹- بَابُ الدُّعَاءِ قَبْلَ السَّلَامِ

۸۳۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنَا عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ -زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَدْعُو فِي الصَّلَاةِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ. فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ: مَا أَكْثَرَ مَا تَسْتَعِيدُ مِنَ الْمَغْرَمِ فَقَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَّبَ، وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ...

۱۴۹- باسی دوعا و نزاکردن پیش سهلامدان وه

۸۳۲- عوروهی کوری زوبهیر ده لی: عائیشهی ﷺ خیزانی پیغه مبهری ﷺ بوی گیراوه ته وه: که پیغه مبهری خوا ﷺ له نوپزدا نزا ده کرد و دمیغه رموو:

^۱ واته: مۆلک و مانه وه و گه ورهیی و دروود و پارانه وه و لالانه وه و وشه ی پاک و چاک هه ر بۆ خودایه، سلاو و رهحمهت و به ره که قی خودات له سه ر بۆ ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ، سلاو له سه ر ئیمهش و له سه ر هه موو به نده چاکه کانی خودای گه وره.

^۲ واته: شایهتی ئه ده م که هیچ په رستراویکی به هه ق نییه جگه له (الله)، وه شایهتی ده ده م که موحه مه د ﷺ به نده و نیردراوی خودایه.

((خوایه گیان من په‌نات پێ ده‌گرم له سزای نیو گوپ، وه په‌نات پێ ده‌گرم له ئاژاوه و تافیکردنه‌وه‌ی ده‌جال، وه په‌نات پێ ده‌گرم له نار‌ه‌حه‌تی و به‌لای ژیان و به‌لای سه‌ره‌مه‌رگ، خوایه گیان په‌نات پێ ده‌گرم له گونا‌ه‌باری و هه‌رزدا‌ری))، جا که‌سیک عه‌رزى کرد: بۆ نه‌وه‌نده زۆر په‌نا ده‌گريت به‌ خوا له هه‌رزدا‌ری! پێغه‌مبه‌رىش ﷺ هه‌رمووی: ((بێگومان پیاو که هه‌رزدار بوو قسه ده‌کات، درۆ ده‌کات و به‌لێن ده‌دات و نایاباته سه‌ر)).

۸۳۳- وَعَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَعِيدُ فِي صَلَاتِهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ^(۱).

۸۳۳- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: گویم له پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ بوو له نوێژدا، په‌ناى ده‌گرت به‌ خوا له تافیکردنه‌وه و ئاژاوه‌ی ده‌جال.

۸۳۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصَّدِيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: عَلَّمَنِي دُعَاءً أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي. قَالَ: قُلِ: اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ^(۲).

۸۳۴- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌مر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گێڕێته‌وه له نه‌بو به‌کری صدیقه‌وه ﷺ ده‌لێ: نه‌و به پێغه‌مبه‌رى خوای ﷺ وت: دوعایه‌کم هێر بکه له نوێژه‌کانمدا دوعای پێ بکه‌م، نه‌ویش هه‌رمووی: ((ب‌لێ: خوایه گیان من سته‌میکی که‌وره‌م له

^۱ ب‌روانه: ۸۳۲.

^۲ ب‌روانه: ۶۳۲۶، ۷۳۸۷، ۷۳۸۸.

خۆم کردوو، جگه له تۆش خوايه کهس له تاوانه‌کان خۆش نابێ، ده‌ی کهواته به لیخۆشبوونی تایبه‌تی خۆت لێم خۆش به، وه به‌زه‌مییت پێمدا بێته‌وه، به‌پاستی هه‌ر تۆ لیخۆشبووی میهره‌بانێ)).

۱۵۰- بَابُ مَا يُتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ بَعْدَ التَّشَهُّدِ وَلَيْسَ بِوَاجِبٍ

۸۳۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنِ الْأَعْمَشِ، حَدَّثَنِي شَقِيقٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنَّا إِذَا كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الصَّلَاةِ قُلْنَا السَّلَامَ عَلَى اللَّهِ مِنْ عِبَادِهِ، السَّلَامَ عَلَى فُلَانٍ وَفُلَانٍ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تَقُولُوا: السَّلَامَ عَلَى اللَّهِ. فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ، وَلَكِنْ قُولُوا التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ- فَإِنَّكُمْ إِذَا قُلْتُمْ أَصَابَ كُلَّ عَبْدٍ فِي السَّمَاءِ أَوْ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ- أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ أَعْجَبَهُ إِلَيْهِ فَيَدْعُو.^(۱)

۱۵۰- باسی هه‌ر نزیایه‌ک دوا‌ی ته‌حیات

هه‌لبێژدێریت دروسته، به‌لام واجب نییه

۸۳۵- عه‌بدولڵا ﷺ ده‌لێ: نێمه‌ نه‌که‌ر له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ نوێزمان بکردایه‌ ده‌مانوت: سه‌لام له‌ خوا بێ له‌لایه‌ن به‌نده‌که‌نیه‌وه، سه‌لام له‌سه‌ر فُلان که‌س و فُلان که‌س بێ، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((مه‌لێن سه‌لام له‌سه‌ر خوا بێ، چونکه‌ بێگومان خوا خۆی سه‌لامه‌، به‌لکوو بلێن: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ

^۱ بېروانه: ۸۳۱.

وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، -چونکه بهراستی نهگهر ئیوه ئه مه بلّین هه موو بهندهیهک دهگریته وه له ئاسماندا یان له نیوان ئاسمان و زهویدا- (وه بلّین:) أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، پاشان کام دوعا و نزای به لاوه باشه، هه ئیبریری و بیی بیاریته وه).

۱۵۱- بَابُ مَنْ لَمْ يَمْسَحْ جَبْهَتَهُ وَأَنْقَهُ حَتَّى صَلَّيْ

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: رَأَيْتُ الْحُمَيْدِيَّ: يَخْتَجُّ بِهَذَا الْحَدِيثِ ((أَنْ لَا يَمْسَحَ الْجَبْهَةَ فِي الصَّلَاةِ)).
 ۸۳۶- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَقَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْجُدُ فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطِّينِ فِي جَبْهَتِهِ^(۱).

۱۵۱- باسی ئه وهی نیوچاوان و لووتی نهسرت

(ئهگهر قوراوی بوو) ههتا نوێژه کهمی تهواو دهکات

ئهبو عهبدو لا (ئیمام بوخاری) دهلی: حومهیدییم بینی ئه مه فهرموودهیهی دهکرده به لگه که نوێژکه ر نابی نیوچاوی بسرت له نیو نوێژدا.

۸۳۶- ئهبو سه له مه دهلی: پرسیارم له ئهبو سه عیدی خودری ﷺ کرد ئه ویش وتی: پیغه مبهرم ﷺ بینی له نیو قوردا سوژدهی برد، (به جوړی) شوینه واری قورده کهم بینی به نیوچاوانیه وه.

۱۵۲- بابُ التَّسْلِيمِ

۸۳۷- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ، أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ حِينَ يَقْضِي تَسْلِيمَهُ، وَمَكَثَ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ. قَالَ ابْنُ شَهَابٍ: فَأَرَى -وَاللَّهِ أَعْلَمُ- أَنَّ مُكْنَاهُ لِكَيِّ يَنْفُذُ النِّسَاءَ قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُنَّ مَنِ انْصَرَفَ مِنَ الْقَوْمِ ^(۱).

۱۵۲- باسی سهلامدانوهی نوێژ

۸۳۷- ئومو سهلهمه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلی: هه‌میشه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سهلامی ده‌دایه‌وه، کاتی سهلامدانه‌وه‌که‌ی ته‌واو ده‌کرد ئافه‌رتان هه‌لده‌ستان (و ده‌روێشتن)، به‌لام پیغه‌مبه‌ر ﷺ خوی که‌میک ده‌مایه‌وه پیش ئه‌وه‌ی هه‌ستی (و به‌روات)، ئیبنو شیهاب ده‌لی: من وا ده‌زانم - خواش زاناته‌- که مانه‌وه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بو ئه‌وه بوو ئافه‌رتان به‌رونه‌ دهره‌وه، پیش ئه‌وه‌ی ئه‌و پیاوانه‌ی ده‌رونه‌وه پیاوان بگه‌ن.

۱۵۳- بابُ: يُسَلِّمُ حِينَ يُسَلِّمُ الْإِمَامُ

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَسْتَحِبُّ إِذَا سَلَّمَ الْإِمَامُ أَنْ يُسَلَّمَ مَنْ خَلْفَهُ.
۸۳۸- حَدَّثَنَا جَبَّارُ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنْ عِثْبَانَ، قَالَ: صَلَّيْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ.

۱۵۳- باسیک: کاتی پیشنوێژ سهلام ده‌داته‌وه،

ئینجا نوێژکه‌ر سهلام ده‌داته‌وه

عه‌بدولای کورپی عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ پپی باش بوو کاتی پیشنوێژ سهلامی دایه‌وه، ئه‌وه‌ی له‌ دوایه‌وه‌یه سهلام بداته‌وه.

۸۳۸- مه‌حمودی کوری ره‌بیع له عیتبان‌هوه ﷺ ده‌گیریت‌هوه که وتوو‌یه‌تی: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا ﷺ به جه‌ماعه‌ت نو‌یزمان کرد، کاتی نه‌و سه‌لامی دایه‌وه نی‌مه‌ش سه‌لامان دایه‌وه.

۱۵۴- بَابُ هَنْ لَمْ يُرَدِّ السَّلَامُ عَلَى الْإِمَامِ وَاکْتَفَى بِتَسْلِيمِ الصَّلَاةِ

۸۳۹- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَخْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ، وَزَعَمَ أَنَّهُ عَقَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَقَلَ مَجَّةً مَجَّهَا مِنْ دَلْوٍ كَانَ فِي دَارِهِمْ.

۱۵۴- باسی نه‌وه‌ی ده‌لێ وه‌لامی سه‌لامی پێشنو‌یز نادریت‌هوه (له‌لایهن نو‌یزکرانه‌وه) و ته‌نها سه‌لامدان‌هوه‌ی نو‌یزه‌که به‌سه

۸۳۹- زوهری ده‌لێ: مه‌حمودی کوری ره‌بیع بو‌ی گیرامه‌وه و وتی: نه‌و پیغه‌مبه‌ری خوای ﷺ له‌بیره، وه له‌بیره‌تی له دو‌لجه‌یه‌ک که له مالیاندا بوو، ده‌می پر ناو کرد و تفییه‌وه (و پرژاندی به رو‌خساری مه‌حموددا).

۸۴۰- قَالَ: سَمِعْتُ عِثْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيَّ ثُمَّ أَحَدَ بَنِي سَالِمٍ قَالَ: كُنْتُ أَصَلِّي لِقَوْمِي بَنِي سَالِمٍ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ: إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصْرِي، وَإِنَّ السُّيُولَ تَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَ مَسْجِدِ قَوْمِي، فَلَوَدِدْتُ أَنَّكَ جِئْتَ فَصَلَّيْتَ فِي بَيْتِي مَكَانًا حَتَّى أَتَّخِذَهُ مَسْجِدًا، فَقَالَ: أَفْعَلْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.. فَعَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ مَعَهُ بَعْدَ مَا اشْتَدَّ النَّهَارُ، فَاسْتَأْذَنَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَذِنْتُ لَهُ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى قَالَ: .أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أَصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ؟.. فَأَشَارَ إِلَيْهِ مِنَ الْمَكَانِ الَّذِي أَحَبَّ أَنْ يُصَلِّيَ فِيهِ، فَقَامَ فَصَفَّفْنَا خَلْفَهُ ثُمَّ سَلَّمَ، وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ^(۱).

۸۴۰- مه حمودی کوری رهبیع دهلی: له عیتبانی کوری مالیکی نه نصاریم ﷺ بیست، پاشان عیتبان پیاویکە له هۆزی بهنو سالیم دهلی: من پێشنویژیم دهکرد بۆ هۆزه کهم که هۆزی سالیمه، رویشتمه خزمهتی پێغه مبهەر ﷺ و وتم: بهراستی من چاو و بینیم لاواز بووه و لافاو رێگره له نیوان من و مزگهوتی هۆزه کهمدا، له بهر نهوه ئاواته خواز بووم که جهنابت بهاتیتایه بۆ مالممان و له شوینیکی ماله کهماندا نوێژت بکردایه، ههتا بیکهه به نوێژگه، نهویش فهرمووی: ((خوا چهز کات دیم و نوێژ دهکهه له مالتان))، جا سههرله به یانییهک دواي نهوهی خۆر تینی پهیدا کردبوو و بهرز بووبۆیهوه، پێغه مبهەر ﷺ و نهبو به کریشی له گهلهدا بوو هاتن بۆ مالممان، جا پێغه مبهەر ﷺ مۆلهتی هاتنه ژوورهوهی خواست، منیش مۆلهتم پێ دا و دانه نیشتم، ههتا فهرمووی: ((چهز دهکهیت له کام شوینی ماله کهماندا نوێژ بکهه؟))، عیتبان ئامازهی کرد بۆ نهو شوینهی که چهزی لی بوو نوێژی تیدا بکات، پێغه مبههریش ﷺ و مستاو (نوێژی دهست پێ کرد)، (عیتبان دهلی: ئیمه له دوايهوه بهریز نوێژمان دابهست، پاشان سهلامی دایهوه ئیمهش کاتی نهو سهلامی دایهوه سهلاممان دایهوه.

۱۵۵- بَابُ الذِّكْرِ بَعْدَ الصَّلَاةِ

۸۴۱- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو أَنَّ أَبَا مَعْبِدٍ -مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ- أَخْبَرَهُ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ ﷺ أَخْبَرَهُ، أَنَّ رَفَعَ الصَّوْتِ بِالذِّكْرِ حِينَ يَنْصَرِفُ النَّاسُ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ كَانَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: كُنْتُ أَعْلَمُ إِذَا انْصَرَفُوا بِذَلِكَ إِذَا سَمِعْتُهُ.

١٠٠- باسی زیکر و یادی خوا پاش سه‌لامدانه‌وه‌ی نوێژ

٨٤١- نه‌بو مه‌عه‌به‌دی -کۆیله‌ی ئازادکراوی عه‌به‌دولای کورپی عه‌باس رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌گیریته‌وه که عه‌به‌دولای کورپی عه‌باس بۆی گیراوه‌ته‌وه: که ده‌نگبه‌رزکردنه‌وه به زیکر و یادی خوا له کاتی‌کدا که خه‌لک له نوێژی فه‌رز ده‌بوونه‌وه نه‌وه له سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ردا صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم هه‌بوو. عه‌به‌دولای کورپی عه‌باسیش ده‌لی: من به‌و ده‌نگبه‌رزکردنه‌وه‌ی زیکردا ده‌مرانی که له نوێژ بوونه‌ته‌وه که گویم لی ده‌بوو.

٨٤٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا عَمْرٍو قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو مَعْبُدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی‌الله‌تعالی‌عنہ قَالَ: كُنْتُ أَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَاةِ النَّبِيِّ صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم بِالتَّكْبِيرِ ^(١).

٨٤٢- عه‌به‌دولای کورپی عه‌باس رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لی: من ته‌واوبوونی نوێژی پی‌غه‌مبه‌رم صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم به‌الله اکبرکردندا ده‌مرانی (که له‌پاش ته‌واوبوونی نوێژ ده‌کرا).

٨٤٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی‌الله‌تعالی‌عنہ قَالَ: جَاءَ الْفُقَرَاءُ إِلَى النَّبِيِّ صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم فَقَالُوا: ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ مِنَ الْأَمْوَالِ بِالذَّرَجَاتِ الْعُلَا وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ، وَلَهُمْ فَضْلٌ مِنْ أَمْوَالٍ يَحْجُونَ بِهَا، وَيَعْتَمِرُونَ، وَيُجَاهِدُونَ، وَيَتَصَدَّقُونَ قَالَ: أَلَا أُحَدِّثُكُمْ بِأَمْرٍ إِنْ أَخَذْتُمْ بِهِ أَدْرَكْتُمْ مَنْ سَبَقَكُمْ، وَلَمْ يُدْرِكْكُمْ أَحَدٌ بَعْدَكُمْ، وَكُنْتُمْ خَيْرَ مَنْ أَنْتُمْ بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ، إِلَّا مَنْ عَمِلَ مِثْلَهُ؟ تَسْبَحُونَ وَتَحْمَدُونَ، وَتُكَبِّرُونَ خَلْفَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ.. فَاخْتَلَفْنَا بَيْنَنَا فَقَالَ بَعْضُنَا نُسَبِّحُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَنَحْمَدُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَنُكَبِّرُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ. فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ: تَقُولُ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، حَتَّى يَكُونَ مِنْهُمْ كُلِّهِنَّ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ ^(٢).

^١ بېروانه: ٨٤١.

^٢ بېروانه: ٦٣٢٩.

٨٤٣- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: ھەزارەکان ھاتن بۆ خزمەتی پێغەمبەر ﷺ وتیان: ئەوانەى سەرۆمت و سامانیان زۆرە، پلە بەرزەکان و نازو نێعمەتى ھەتا ھەتاییان برد بۆ خویان (لە بەھەشتدا)، ئێمە چۆن نوێژ دەکەین ئەوانیش نوێژ دەکەن، وە ئێمە چۆن پۆژوو دەگرین ئەوانیش پۆژوو دەگرن، وە ئەوان مال و سامانیان ھەیە زیاد لەمانە، ھەج و عومرە و جیھادی پێ دەکەن و خێر و خیراتی لێ دەکەن! پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((نایا شتیکتان پێ بلێم ئەگەر دەستی پێوە بگرن، دەگەن بەوانە کە پێشتان کەوتوون، وە لەدوای خۆتان کەس پێتان ناگات وە ئێوە ھەر خۆتان چاکترینی نیوانیانن، مەگەر کەسیک وێنەى کردەوھەکەى ئەو بکات؟! لەپاش ھەموو نوێژیکی فەرز سى و سى جار (سُبْحَانَ اللَّهِ) و (الْحَمْدُ لِلَّهِ) و (اللَّهُ أَكْبَرُ) بکەن))، ئەبو ھورەیرە دەلی: لە نیوان خۆماندا راجیا بووین، ھەندیکمان دەیوت: سى و سى جار (سُبْحَانَ اللَّهِ) دەکەین، سى و سى جار (الْحَمْدُ لِلَّهِ) دەکەین، سى و چوار جار (اللَّهُ أَكْبَرُ) دەکەین. بۆیە منیش گەر ھەموو بۆ لای پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((سى و سى جار دەلی: (سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ)، بە ھەموویانەو سى و سى جار بێت)).

٨٤٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ وَرَادٍ كَاتِبِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: أَمَلَى عَلَيَّ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ فِي كِتَابٍ إِلَى مُعَاوِيَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ دَا الْجَدُّ مِنْكَ الْجَدُّ. وَقَالَ شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بِهِذَا، وَعَنِ الْحَكَمِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمَرَةَ، عَنْ وَرَادٍ بِهِذَا. وَقَالَ الْحَسَنُ: الْجَدُّ غِنَى^(١).

٨٤٤- وهراد که نووسهری موغیره‌ی کوری شوعبه ﷺ بوو ده‌لئ: له نامه‌یه‌کدا که موغیره ﷺ بو موعاویه‌ی ﷺ نووسیوو بو‌ی خویندمه‌وه، که پ‌ن‌غه‌م‌به‌ر ﷺ هه‌میشه دوای هه‌موو نو‌پ‌ز‌یک‌ی ف‌ه‌ر‌ز د‌م‌ی‌ف‌ه‌ر‌م‌وو: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانَعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ، واته: ه‌ی‌ج په‌ر‌س‌ت‌را‌و‌یک‌ی به‌ه‌ه‌ق ن‌ی‌یه ج‌گه له خوا، که هاوه‌لئ ن‌ی‌یه، هه‌موو د‌م‌سه‌ل‌ات و ست‌ای‌یش هه‌ر بو‌ نه‌وه، نه‌و خ‌وا‌یه به‌سه‌ر هه‌موو ش‌ت‌یک‌دا به‌ت‌وا‌ن‌ایه، خ‌وا‌یه نه‌وه‌ی ت‌و بی‌به‌خ‌شی ر‌پ‌گ‌ری بو‌ ن‌ی‌یه، نه‌وه‌ش ت‌و ر‌پ‌گ‌ری ب‌یت که‌س نا‌ت‌وا‌ن‌ئ ب‌ی‌د‌ات، ده‌و‌له‌م‌ه‌ندی و دار‌ایی ه‌ی‌ج سو‌ود‌یک‌ی ن‌ی‌یه، ده‌و‌له‌م‌ه‌ندی ته‌ن‌ها لای ت‌و‌یه. شوعبه ده‌لئ: له عه‌ب‌د‌وله‌لی‌که‌وه جا نه‌م ف‌ه‌ر‌مو‌ود‌یه د‌ی‌ن‌ی. وه (شوعبه) له حه‌که‌مه‌وه گ‌ی‌را‌و‌یه‌ته‌وه، نه‌و‌یش له ف‌ا‌سی‌م‌ی ک‌ور‌ی مو‌خ‌ه‌م‌یره‌وه، نه‌و‌یش له و‌ه‌ر‌ا‌ده‌وه نه‌م ف‌ه‌ر‌مو‌وده د‌ی‌ن‌ئ. حه‌سه‌ن ده‌لئ: وش‌ه‌ی (ال‌ج‌دُّ) واته: ده‌و‌له‌م‌ه‌ندی و ب‌ی‌ن‌ی‌از‌ی.

١٥٦- بَابُ: يَسْتَقْبِلُ الْإِمَامُ النَّاسَ إِذَا سَلَّمَ

٨٤٥- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَارِثٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى صَلَاةً أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ^(١).

^١ بر‌وا‌نه: ١١٤٣، ١٣٨٦، ٢٠٨٥، ٣٧٩١، ٣٢٣٦، ٣٢٥٤، ٤٦٧٤، ٦٠٩٦، ٧٠٧٤.

١٥٦- باسیک: پيشنويزی که سه‌لامی نويزی دایه‌وه روو ده‌کاته نويزی که ره‌کان

٨٤٥- سه‌موړه‌ی کوری چون‌دوب ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ر نويزی‌کی

(فه‌رزی) بک‌ردایه، رووی تی ده‌کردین.

٨٤٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّهُ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحَدِيثِ عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟.. قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي، وَكَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ بَنُو كَذَا وَكَذَا كَافِرٌ بِي، وَمُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ.^(١)

٨٤٦- زمیدی کوری خالیدی جو‌هه‌نی ﷺ ده‌گپ‌رته‌وه و ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا

ﷺ له‌ حو‌ده‌بی‌یه پيشنويزی نويزی به‌یانی بو‌ کردین، پاش ئه‌وه‌ی ئه‌و شه‌وه باران باری‌بوو، جا کاتی له‌ نويزه‌که بو‌یه‌وه، رووی کرده خه‌لکه‌که و فه‌رمووی: ((نایا ده‌زانن په‌روم‌ردگارتان چی فه‌رموو؟))، وتیان: خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ زاناترن، فه‌رمووی: ((ئه‌م به‌یانی‌یه هه‌ندی له‌ به‌نده‌کانم باوم‌ردار بوون به‌ من و هه‌ندیکیان بی‌باوم‌ر بوون به‌ من، جا ئه‌ومیان که وتی: به‌هوی به‌خشنده و به‌زمی خواوه بارانمان بو‌ باری، ئه‌وه ئه‌ومیان باوم‌ری به‌ من هه‌یه و بی‌باوم‌ره به‌ ئه‌ستیره، ئه‌ومشیان که وتی: به‌هوی ئه‌و شته و ئه‌و شته‌وه بارانمان بو‌ باری، ئه‌وه ئه‌ومشیان بی‌باوم‌ر بوو به‌ من و باوم‌ری به‌ ئه‌ستیره هه‌یه)).

^١ ب‌روانه: ١٠٣٨، ٤١٤٧، ٧٥٠٣.

٨٤٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، سَمِعَ يَزِيدَ قَالَ: أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: أَخَّرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّلَاةَ ذَاتَ لَيْلَةٍ إِلَى شَطْرِ اللَّيْلِ ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا، فَلَمَّا صَلَّى أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: إِنَّ النَّاسَ قَدْ صَلَّوْا وَرَقَدُوا، وَإِنَّكُمْ لَنْ تَزَالُوا فِي صَلَاةٍ مَا انتَظَرْتُمْ الصَّلَاةَ^(١).

٨٤٧- ئەنەس ئەبۇ دەللى: پێغه‌مبەری خوا ﷺ شەویکیان نوێزی (عیشای) دوا خست بۆ نیوەی شەو، پاشان لە مال هاتە دەر بۆ لامان، جا که نوێزەکه‌ی ته‌واو کرد پرووی تێ کردین و فەرمووی: ((بێگومان خەڵکی نوێزیان کردووه و خەوتوون، بە‌لام بە‌راستی ئێوه هەر لە نوێزدان تا چاومروانی نوێز بکه‌ن)).

١٥٧- بَابُ مَكْتِ الْإِمَامِ فِي مُصَلَّاهُ بَعْدَ السَّلَامِ

٨٤٨- وَقَالَ لَنَا آدَمُ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُصَلِّي فِي مَكَانِهِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ الْفَرِيضَةُ، وَفَعَلَهُ الْقَاسِمُ. وَيَذْكُرُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَفَعَهُ: لَا يَتَطَوَّعُ الْإِمَامُ فِي مَكَانِهِ. وَلَمْ يَصَحَّ.

١٥٧- باسی مانه‌وه‌ی پێشنوێژ له شوێنی

نوێزکردنه‌که‌یدا دوا‌ی سه‌لامدان‌ه‌وه (ی نوێزەکه‌ی)

٨٤٨- نافع ده‌للى: عه‌بدو‌لای كۆری عومه‌ر ﷺ نوێزی سونه‌تی ده‌کرد له‌و شوێنه‌دا که نوێزە فەرزه‌که‌ی تێدا کردبوو، وه قاسمیش هەر وای ده‌کرد، وه له ئەبو هورەیره‌وه ﷺ گێردراوه‌ته‌وه که پێغه‌مبەر ﷺ فەرموویه‌تی: ((نابی پێشنوێژ له شوێنی نوێزە فەرزه‌که‌یدا نوێزی سونه‌ت بکات))، (ئیمام بوخاری ده‌للى:) به‌لام ئەمه به‌ فەرمووده‌ی پێغه‌مبەر ﷺ راست نییه‌.

٨٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا سَلَّمَ يَمُكُّ فِي مَكَانِهِ يَسِيرًا. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَرَى - وَاللَّهِ أَعْلَمُ - لِكَيْ يَنْقُذَ مَنْ يَنْصَرِفُ مِنَ النِّسَاءِ^(١).

٨٤٩- نومی سهلهمه ﷺ دهلی: بیگومان پیغمه مبهه ﷺ کاتی سهلامی دمدایه وه، کهمیک له شوینی خویدا دهمایه وه. نیبنو شیهاب دهلی: جا نیمه وای بو دهچین خواش زانتره- تا نهو ئافرماتانه برۆنه دمره وه که دمهگیرینه وه بو ماله وه.

٨٥٠- وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ: أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ كَتَبَ إِلَيْهِ قَالَ: حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ الْفِرَاسِيَّةُ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ، وَكَانَتْ مِنْ صَوَاحِبَاتِهَا - قَالَتْ: كَانَ يُسَلِّمُ، فَيَنْصَرِفُ النِّسَاءُ، فَيَدْخُلُ بُيُوتَهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَنْصَرِفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. وَقَالَ ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ: أَخْبَرَنِي هِنْدُ الْفِرَاسِيَّةُ. وَقَالَ عُثْمَانُ بْنُ عَمَرَ: أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي هِنْدُ الْفِرَاسِيَّةُ. وَقَالَ الزُّبَيْدِيُّ: أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ، أَنَّ هِنْدَ بِنْتَ الْحَارِثِ الْقُرَشِيَّةَ أَخْبَرَتْهُ، وَكَانَتْ تَحْتَ مَعْبَدِ بْنِ الْمُقْدَادِ - وَهُوَ حَلِيفُ بَنِي زُهْرَةَ - وَكَانَتْ تَدْخُلُ عَلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ. وَقَالَ شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: حَدَّثَنِي هِنْدُ الْقُرَشِيَّةُ. وَقَالَ ابْنُ أَبِي عَتِيْقٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ هِنْدِ الْفِرَاسِيَّةِ. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ امْرَأَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ حَدَّثَتْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(٢).

٨٥٠- هیندی کچی حاریسی فراسیه له نومی سهلهمه ی ﷺ خیزانی پیغمه مبهه وه ﷺ دهگیرینه وه- که له هاوریکانی هیند بوو- دهلی: پیغمه مبهه ﷺ سهلامی دمدایه وه، جا ئافرماتان نوژیان تهواو دمکرد و دمهگه پرانه وه و دهجوونه ماله وه، بیس نهوهی پیغمه مبهه ری خوا ﷺ بگهگیرینه وه. نیبنو وهه دهگیرینه وه

^١ بروانه: ٨٣٧.^٢ بروانه: ٨٣٧.

له یونوسهوه، نهویش له ئیبنو شیهابهوه، ده‌ئێ: هیندی فیراسیه بۆی گیرامهوه. وه عوسمانی کورپی عومهر ده‌ئێ: یونوس له زوهریهوه، بۆی گیراینهوه ده‌ئێ: هیندی فیراسیه بۆی گیرامهوه. ههروهها زوبهیدی ده‌ئێ: زوهری بۆی گیرامهوه که هیندی کچی حاریسی قورمیشی بۆی گیراوهتهوه، که خیزانی مهعهبدی کورپی میقداد بووه که هاوپهیمانی بهنو زوهره بووه. نهو هینه دهرۆشت بۆ لای خیزانهکانی پێغه‌مبهر ﷺ. شوعهیب ده‌ئێ و دمیگیرێتهوه له زوهریهوه نهویش ده‌ئێ: هیندی قورمیشی بۆی گیرامهوه. ئیبنو نهبو عهتیق له زوهریهوه دمیگیرێتهوه، زوهریش له هیندی فیراسیهوه دمیگیرێتهوه. وه له‌یس ده‌ئێ: یه‌حیای کورپی سه‌عید بۆی گیرامهوه، نهویش ئیبنو شیهاب بۆی گیراوهتهوه له ئافره‌تێکی قورمیشیهوه، که له پێغه‌مبهرهوه گیراویهتهوه ﷺ^(١).

١٥٨- بَابُ مَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ فَذَكَرَ حَاجَةً فَتَخَطَّاهُمْ

٨٥١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُقْبَةَ قَالَ: صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ الْعَصْرَ، فَسَلَّمْتُ ثُمَّ قَامَ مُسْرِعًا، فَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ إِلَى بَعْضِ حُجَرِ نِسَائِهِ، فَفَرَعَ النَّاسُ مِنْ سُرْعَتِهِ، فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ، فَرَأَى أَنَّهُمْ عَجِبُوا مِنْ سُرْعَتِهِ فَقَالَ: ذَكَرْتُ شَيْئًا مِنْ تَبَرٍّ^(٢) عِنْدَنَا، فَكَرِهْتُ أَنْ يَحْسِنِي، فَأَمَرْتُ بِقِسْمَتِهِ^(٣).

^١ واته: ئەم فەرموودهیه به چه‌ند رێگا ر‌یوایه‌ت کراوه و گیردراوه‌ته‌وه.

^٢ (ت‌بر) بریتیه له ئالتوون یان زیو، یان ه‌هر ئالتوونه نه‌خشی ل‌ن دروست نه‌ک‌راب‌ن، واته: پارچه‌ئالتوونێک ب‌یت.

[ارشاد الساری: ٥١٧/٢.

^٣ ب‌روانه: ١٢٣١، ١٤٢٠، ٦٣٧٥.

١٥٨- باسی ئیمام پیشنویژی بۆ خه‌لکه‌که بکات، جا پئویستییه‌کی بیر که‌ویته‌وه هه‌نگاو بنی به‌سه‌ر نوێژکه‌ره‌کاندا (برواته‌وه بۆ ماله‌وه)

٨٥١- عوقبه رضی اللہ عنہ ده‌لی: له مه‌دینه نوێژی عه‌سرم له‌دوای پێغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ و آله و سلم کرد، جا سه‌لامی دایه‌وه، پاشان به‌په‌له هه‌ستا و به‌سه‌ر خه‌لکه‌که‌دا هه‌نگاوی نا و رۆشت به‌ره‌و ژووری یه‌کیک له خێزانه‌کانی، بۆیه خه‌لکه‌که له په‌له‌کردنه‌که‌ی ترسان، جا زوو هاته‌وه بۆ نیویان و زانی هاوه‌لان سه‌ریان سوورما له په‌له‌کردنه‌که‌ی، بۆیه فه‌رمووی: ((له‌نیو نوێژه‌که‌دا) بیرم که‌وته‌وه که هه‌ندیک ئالتوونمان لایه، جا حه‌زم نه‌کرد به‌هۆیه‌وه (له دوا‌پوژدا) رابگیریم، بۆیه فه‌رمانم کرد به دابه‌شکردنی)).

١٥٩- بَابُ الْإِنْفِتَالِ وَالْإِنْصِرَافِ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَالِ

وَكَانَ أَنَسٌ يَنْفَتِلُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ، وَيَعِيبُ عَلَى مَنْ يَتَوَخَّى، أَوْ يَغْمِدُ الْإِنْفِتَالَ عَنْ يَمِينِهِ.

٨٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَا يَجْعَلْ أَحَدُكُمْ لِلشَّيْطَانِ شَيْئًا مِنْ صَلَاتِهِ، يَرَى أَنَّ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ لَا يَنْصَرِفَ إِلَّا عَنْ يَمِينِهِ، لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ و آله و سلم كَثِيرًا يَنْصَرِفُ عَنْ يَسَارِهِ.

١٥٩- باسی (ئیمام) به‌لای راست و به‌لای چه‌پدا

روو بکاته نوێژکه‌ره‌کان، یان هه‌لسی و بروا (دروسته)

نه‌هه‌س رضی اللہ عنہ به لای راست و به‌لای چه‌پیدا دهمسوورایه‌وه (پرووی ده‌کرده نوێژکه‌ره‌کان)، وه به نه‌نگی ده‌گرت له که‌سی که به‌مه‌به‌ست و به‌ئه‌نقه‌ست به لای راستا بسوو‌پێته‌وه (کاتی پیشنویزییه‌که‌ی ته‌واو کرد).

٨٥٢- نه سوهد دهلی: عه بدولاً ﷺ وتی: کهستان وا مه کهن به شیکی نویره کهی بۆ شهیتان بی، پای وا بی که پیویسته له سهری که نابی شوین نویره کهی به جی بیلی به لای راستیدا نه بی، سویند به خوا زور جار پیغه مبهرم ﷺ بینیه به لای چه پیدا شوینی نویره کهی به جی هیشتوو و رویشتوو.

١٦٠- بَابُ مَا جَاءَ فِي الثُّومِ النَّبِيُّ وَالْبَصَلِ وَالْكُرَّاثِ

وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: ((مَنْ أَكَلَ الثُّومَ أَوْ الْبَصَلَ مِنَ الْجُوعِ أَوْ غَيْرِهِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا)).
٨٥٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ فِي غَزْوَةِ خَيْبَرَ: مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ - يَعْنِي: الثُّومَ - فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا.^(١)

١٦٠- باسی نهوهی دهر باره می (خواردنی) سیری کال و

پیاز و کهوه ر هاتوو

وه باسی نهوهی دهر موودمییهی پیغه مبهرم ﷺ: ((ههر کهس سیر یان پیاز بخوات له بهر برسیتی، یان به مه بهستیکی دیکه نهوه با نزیکی مزگه وته که مان نه کهوئی)).

٨٥٣- عه بدولای کوری عومهر ﷺ ده گهریته وه که پیغه مبهرم ﷺ له غه زای خه بهردا هه رمووی: ((ههر کهس نا لهم رووه که - واته: سیر- بخوات، نهوه با نزیکی مزگه وته که مان نه کهوئی)).

٨٥٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ - يُرِيدُ الثُّومَ- فَلَا يَغْشَاَنَا فِي مَسَاجِدِنَا.. قُلْتُ: مَا يَعْني بِهِ؟ قَالَ: مَا أَرَاهُ يَعْني إِلَّا نَيْئُهُ. وَقَالَ مَخْلَدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ: إِلَّا نَتْنُهُ^(١).

٨٥٤- جابیری کوری عهبدولا ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((ههر کهس نا لهم پرووه که مهبهستی سیر- بخوات، نهوه با نهیهت بو مزگهوته کهمان، (ئیبنو جوړه یج) دهلی: وتم (به عهتاو): مهبهستی جییه بهوه؟ وتی: وا دمرانم مهبهستی بهس سیری کاله. ههروهه ماخله دی کوری یهزید له ئیبنو جوړه یجهوه گیراویه تهوه که وتوویه تی: بهس سیری بوئناخو شه (که سیری کاله).

٨٥٥- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفْرِ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، زَعَمَ عَطَاءٌ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ زَعَمَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا - أَوْ قَالَ: - فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا- وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ.. وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِقَدْرِ فِيهِ خَضِرَاتٌ مِنْ بُقُولٍ، فَوَجَدَ لَهَا رِيحًا فَسَالَ، فَأَخْبَرَ بِمَا فِيهَا مِنَ الْبُقُولِ، فَقَالَ: «قَرَّبُوهَا. - إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِهِ كَانَ مَعَهُ- فَلَمَّا رَأَاهُ كَرِهَ أَكْلَهَا، قَالَ: «كُلْ، فَإِنِّي أَنَا جِي مِّنْ لَا تُتَاجِي..

وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ أَتَى بِبَدْرِ. قَالَ ابْنُ وَهْبٍ يَعْني طَبَقًا فِيهِ خَضِرَاتٌ^(٢). وَلَمْ يَذْكُرِ اللَّيْثُ وَأَبُو صَفْوَانَ عَنْ يُونُسَ قِصَّةَ الْقِدْرِ، فَلَا أَدْرِي هُوَ مِنْ قَوْلِ الزُّهْرِيِّ أَوْ فِي الْحَدِيثِ.

^١ بېروانه: ٨٥٥، ٥٤٥٢، ٧٣٥٩.

^٢ بېروانه: ٧٣٥٩.

۸۵۵- جابیری کوری عه‌بدولّا ﷺ ده‌لّی: که پی‌غهمبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((هه‌رک‌ه‌س سیر یان پیازی خوارد با که‌نار بگری و دوور بی له ئیمه یان فه‌رمووی: با دوور که‌وێته‌وه له مزگه‌وتمان، وه با له مائی خوئی دانیشی))، وه پی‌غهمبه‌ری خوا ﷺ ده‌فریکیان بۆ هی‌نا سه‌وزه‌واتی تیدا بوو، هه‌ستی کرد بۆنی هه‌بوو، بۆیه پرسیری کرد، جا نه‌و سه‌وزه‌واته‌ی تیدا بوو پیی و‌ترا، نه‌ویش فه‌رمووی: ((نزیکی بکه‌نه‌وه))، له هه‌ندی له هاوه‌لانی که له‌گه‌لیدا بوون، جا که بی‌نی هه‌زی نه‌کرد بی‌خوات، فه‌رمووی: ((بخۆ، چونکه بی‌گومان من وتووێژ له‌گه‌ل زاتی‌کدا ده‌که‌م که تۆ له‌گه‌لی ناکه‌یت)).

وه نه‌حه‌دی کوری سالح له ئیبنو وه‌به‌وه گێ‌راویه‌ته‌وه، وتی: (بَدْر) ی‌کیان هی‌نان ئیبنو وه‌هب وتی: (بَدْر) واته: سینییه‌ک که سه‌وزه‌ی تیا بی‌ت، به‌لام له‌یس و نه‌بو سه‌فوان که له یونس‌ه‌وه نه‌م فه‌رمووده‌یه‌یان گێ‌راومه‌وه با‌سی قابله‌مه‌که‌یان نه‌کردووه، جا نازانم نه‌و وشه‌ قسه‌ی زوهریه‌یه، یان به‌شیکه له فه‌رمووده‌که.

۸۵۶- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَنَسًا: مَا سَمِعْتَ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ فِي الثُّومِ؟ فَقَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ فَلَا يَقْرَبْنَا. أَوْ: لَا يُصَلِّينَ مَعَنَا.^(۱)

۸۵۶- عه‌بدوله‌زیز ده‌لّی: پیاوی‌ک پرسیری له نه‌ه‌س ﷺ کرد چیت دمه‌باردی سیر له پی‌غهمبه‌ره‌وه ﷺ بی‌ستوو؟ نه‌ه‌سه‌یش وتی: پی‌غهمبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س له‌م روومه‌کی خوارد، نه‌وه با نزی‌کمان نه‌که‌وێته‌وه))، یان فه‌رمووی: ((با له‌گه‌لماندا نوێژ نه‌کات)).

^۱ ب‌روانه: ۵۴۵۱.

١٦١- بَابُ وُضُوءِ الصَّبْيَانِ، وَمَتَى يَجِبُ عَلَيْهِمُ الْغَسْلُ وَالطُّهُورُ،

وَحُضُورِهِمُ الْجَمَاعَةَ وَالْعِيدَيْنِ وَالْجَنَائِزَ وَصُفُوفِهِمْ؟

٨٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنِي غُنْدَرٌ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ الشَّيْبَانِيَّ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ مَرَّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى قَبْرِ مَنْبُودٍ، فَأَمَّهُمْ وَصَفُّوا عَلَيْهِ. فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَمْرٍو مَنْ حَدَّثَكَ؟ فَقَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ.

١٦١- باسی دهستنوێژگرتنی منداڵان،

وه کهی خوشۆردن و دهستنوێژگرتن واجبه له سهريان،

وه ئامادهبوونیان بۆ نوێژی جهماعت و جهژنهکان

و نوێژی مردوو و ریزی منداڵان (له نوێژی جهماعتدا)

٨٥٧- سولهیمانی شهبانی دهلی: له شهعبیم بیست وتی: ئەو هاوهدە بۆی گیرامهوه که لهگهڵ پیغه مبهردا ﷺ تی په‌ری به لای گۆرێکی به‌ته‌نیای په‌ردا، ئینجا پیغه مبه‌ر ﷺ بپشنوێژی بۆ کردن و نه‌وانیش ریز بوون و نوێژیان له‌سه‌ر کرد. (سولهیمان ده‌لی)، وتم: ئەبو عه‌بدوره‌حمان کی ئه‌مه‌ی بۆ گیرایته‌وه؟ وتی: عه‌بدولای کوری عه‌باس ﷺ.

٨٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي صَفْوَانُ بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْغَسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ»^(١).

^١ بروهانه: ٨٧٩، ٨٨٠، ٨٩٥، ٢٦٦٥.

۸۵۸- نه‌بو سه‌عیدی خودری ﷺ له پیغه‌مبه‌روهه ﷺ ده‌گیر‌پته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((خو‌ش‌و‌ردنی رو‌زی هه‌ینی واجبه له‌سه‌ر هه‌موو که‌سیکی با‌لغ)).

۸۵۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو قَالَ: أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ بْتُ عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ لَيْلَةً، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ، فَلَمَّا كَانَ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَوَضَّأَ مِنْ شَنْ مُعَلَّقٍ وَضَوْءًا خَفِيفًا -يُخَفِّفُهُ عَمْرُو وَيَقْلُلُهُ جِدًّا- ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي، فَقُمْتُ فَتَوَضَّأْتُ نَحْوًا مِمَّا تَوَضَّأَ، ثُمَّ جِئْتُ فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ، فَحَوَّلَنِي فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ، ثُمَّ صَلَّى مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ اضْطَجَعَ فَنَامَ حَتَّى نَفَخَ، فَأَتَاهُ الْمُتَادِي يَأْذُنُهُ بِالصَّلَاةِ فَقَامَ مَعَهُ إِلَى الصَّلَاةِ، فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. قُلْنَا لِعَمْرُو: إِنَّ نَاسًا يَقُولُونَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَنَامُ عَيْنُهُ وَلَا يَنَامُ قَلْبُهُ. قَالَ عَمْرُو: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ عَمْرٍِ يَقُولُ: إِنَّ رُؤْيَا الْأَنْبِيَاءِ وَحْيٌ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ آيَاتٍ أَذْهَبُكَ ۖ﴾ (۱۰۲) الصافات (۱).

۸۵۹- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ ده‌لی: شه‌وێک له مائی مه‌یمونه‌ی بوورم مامه‌وه، ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ستا، جا کاتی به‌شیکی شه‌و رو‌یشتبوو پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ستا، له کونده‌یه‌کی هه‌لو‌اسراو ده‌ست‌نو‌یژێکی سووکه‌له‌ی گرت- عه‌مر زو‌ر سووک و کورتی ده‌کرده‌وه، پاشان هه‌ستا و ده‌ستی کرد به‌ نو‌یژ‌کردن، (عه‌بدو‌لای ده‌لی): منیش هه‌ستام ده‌ست‌نو‌یژم گرت وه‌ک ده‌ست‌نو‌یژه‌که‌ی نه‌و، پاشان هاتم لای چه‌پیه‌وه وه‌ستام (نو‌یژم دابه‌ست)، به‌لام پیغه‌مبه‌ر ﷺ سوو‌ر‌پاند‌می و بر‌دمیه‌ لای راستیه‌وه، پاشان نه‌وه‌نده‌ی خوا چه‌ز بکات نو‌یژی کرد، پاشان پال که‌وت و خه‌وت هه‌تا پر‌خه‌ی لی دا، جا بانگ‌ب‌یژمه‌ک هات بو‌ لای و ناگاداری کرد که کاتی نو‌یژه، نه‌ویش له‌گه‌لی رو‌یشت بو‌ نو‌یژ‌کردن، جا نو‌یژی کرد و ده‌ست‌نو‌یژی‌شی نه‌گرته‌وه. به‌ عه‌مرمان وت: ب‌ی‌گومان که‌سانێک ده‌لێن به‌راستی پیغه‌مبه‌ر ﷺ چاوی ده‌خه‌وی،

به‌لام دلی به‌ناگایه و ناخه‌وی؟ عه‌مر وتی: له عوبه‌یدی کوری عومه‌یرم بیست دمیوت: به‌راستی خه‌وبینینی پی‌غه‌مبه‌ران نیگایه، پاشان ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه: (نی‌پ‌راهیم وتی به‌ نی‌سماعیل ﷺ: بی‌گومان من خه‌وم بینیه‌ که من تو سهر بیرم) (ئه‌وه بوو ویستی سهری بیر، به‌لام خوا ناگاداری کرد سهری نه‌بری).

۸۶۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ جَدَّتَهُ مُلَيْكَةَ دَعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِبَطْعَامٍ صَنَعَتْهُ، فَأَكَلَ مِنْهُ فَقَالَ: قُومُوا فَلَأُصَلِّيَ بِكُمْ.. فَقُمْتُ إِلَى حَصِيرٍ لَنَا قَدْ اسْوَدَّ مِنْ طُولِ مَا لَيْسَ، فَنَضَخْتُهِ مَاءً، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْيَتِيمُ مَعِيَ، وَالْعَجُوزُ مِنْ وَرَائِنَا، فَصَلَّى بِنَا رَكْعَتَيْنِ^(۱).

۸۶۰- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: موله‌یکه‌ی نه‌کی خواردنیکی دروست کرد و پی‌غه‌مبه‌ری خوی ﷺ بو دمعویت کرد، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ لی خوارد و فه‌رمووی: ((هه‌ستن با پی‌شنو‌یزیتان بو بکه‌م))، هه‌سیریکمان هه‌بوو له‌به‌ر زور مانه‌وه زور ره‌ش بو‌وبوو، منیش هه‌ستام به‌ ناو ناو‌پ‌رژینم کرد، جا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ (له‌سهری) وه‌ستا، مندا‌له هه‌تیوه‌که‌ش له‌گه‌ل من بوو (له‌دوای پی‌غه‌مبه‌رموه ﷺ)، پیرمه‌زنه‌که‌ش (نه‌نکه‌م) له‌دوای ئیمه‌وه بوو، جا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ دوو رکات پی‌شنو‌یزی بو کردین.

۸۶۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: أَقْبَلْتُ رَاكِبًا عَلَى حِمَارٍ أَتَانِ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَزْتُ الْإِحْتِلَامَ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِالنَّاسِ مِمَّنِي إِلَى غَيْرِ جِدَارٍ، فَمَرَرْتُ بَيْنَ يَدَيِ بَعْضِ الصَّفِّ، فَنَزَلْتُ وَأَرَسَلْتُ الْأَتَانَ تَرْتَعُ وَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ، فَلَمْ يُنْكَرْ ذَلِكَ عَلَيَّ أَحَدٌ^(۲).

^۱ ب‌روانه: ۲۸۰.

^۲ ب‌روانه: ۷۶.

٨٦١- عهبدوڵای کورێ عهباس رضی اللہ عنہ دهڵی: به سواری ماکهړیک هاتم، لهو رۆژگارمدا خهړیک بوو بائغ دهبووم، لهو کاته دا پیغه مبهری خوا رضی اللہ عنہ له مینا پېشنوێزی دمکرد بۆ موسوڵمانان، پرووی له دیوار نه بوو، جا (به سواری گویدرێژمه کهوه) به بهردهم بهشینک له ریزی نوێژخویناندا رۆیشتم، جا دابهزیم و ماکهړه کهم بهرپه لا کرد بلهوهری، خوشم چوو مه ریزی نوێژکه ره کهانه وه، بهم کارهشم کهس ره خنه ی لی نه گرتم.

٨٦٢- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا ^(١) قَالَتْ: أَعْتَمَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم. وَقَالَ عِيَّاشُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فِي الْعِشَاءِ حَتَّى نَادَاهُ عُمَرُ: قَدْ نَامَ النِّسَاءُ وَالصَّبِيَّانُ. فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَالَ: إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ يُصَلِّي هَذِهِ الصَّلَاةَ غَيْرَكُمْ. وَلَمْ يَكُنْ أَحَدٌ يَوْمَئِذٍ يُصَلِّي غَيْرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ ^(٢).

٨٦٢- عایشه رضی اللہ عنہا دهڵی: پیغه مبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم نوێزی عیشای دوا خست تا دنیا تاریک بوو، ههتا عومه ر صلی اللہ علیہ وسلم بانگی کرد، وتی: ئافرمتان و مندالان خهوتن! ئیدی پیغه مبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم له مال هاته دمره وه و فهرمووی: ((بێگومان ئا ئیستا کهس نییه له خه لکی سهر زهوی ئهم نوێزه بکات جگه له ئیوه))، لهو رۆژگارمدا جگه له خه لکی مه دینه کهس نوێزی (بهناشکرا) نه ده کرد.

٨٦٣- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَابِسٍ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ لَهُ رَجُلٌ: شَهِدْتَ الْخُرُوجَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم؟ قَالَ:

^١ ئهم فهرمووده یه دوو سه نه دی هیه که ههر دووکیان ده چنه وه سهر عایشه رضی اللہ عنہا.

^٢ برونه: ٥٦٦.

نَعَمْ، وَلَوْلَا مَكَانِي مِنْهُ مَا شَهِدْتُهُ -يَعْنِي: مِنْ صِغَرِهِ- أَتَى الْعَلَمَ الَّذِي عِنْدَ دَارِ كَثِيرِ بَنِ الصَّلْتِ، ثُمَّ خَطَبَ، ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ فَوَعَّظَهُنَّ وَذَكَّرَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَتَصَدَّقْنَ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُهْوِي بِيَدِهَا إِلَى حَلْقِهَا تُلْقِي فِي ثَوْبِ بِلَالٍ، ثُمَّ أَتَى هُوَ وَبِلَالُ الْبَيْتِ^(۱).

۸۶۳- عه‌بدوره‌حمانی کورێ عابیس ده‌لی: گویم لێ بوو پیاوێ به ئیبنو عه‌باسی و: ناماده‌ی رو‌یشتنه‌ده‌روه‌ بووی (بو نو‌یزی جه‌ژن) له‌گه‌ڵ پی‌غه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ؟ وتی: به‌لێ، وه‌ نه‌گه‌ر له‌به‌ر نزیکیم له‌ پی‌غه‌مبه‌روه‌ ﷺ نه‌بووایه‌ ناماده‌ نه‌ده‌بووم. واته‌ له‌به‌ر که‌می ته‌مه‌نی، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ رو‌یشته‌ لای نه‌و به‌یداخه‌ی که‌ لای مائی که‌سیری کورێ صه‌لت بوو، پاشان وتاری دا (بو پیاوان)، ئینجا رو‌یشت بو‌ لای ئافه‌رماتان و نامو‌ژگاری کردن، فه‌رمانی پێ کردن که‌ مال ببه‌خشن، جا ئافه‌رمت هه‌بوو ده‌ستی ده‌برد بو‌ ملوانکه‌که‌ی مل و گه‌ردنی و فره‌ی ده‌دایه‌ پو‌شاکه‌که‌ی بیاله‌وه‌، پاشان پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ و بیلال هاتنه‌وه‌ بو‌ مائه‌وه‌.

۱۶۳- بَابُ خُرُوجِ النِّسَاءِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِاللَّيْلِ وَالْغُلَسِ

۸۶۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْعَتَمَةِ حَتَّى نَادَاهُ عُمَرُ: نَامَ النِّسَاءُ وَالصَّبِيَانُ. فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: مَا يَنْتَظِرُهَا أَحَدٌ غَيْرُكُمْ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ.. وَلَا يُصَلِّي يَوْمَئِذٍ إِلَّا بِمَدِينَةٍ، وَكَانُوا يُصَلُّونَ الْعَتَمَةَ فِيمَا بَيْنَ أَنْ يَغِيبَ الشَّفَقُ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ الْأَوَّلِ^(۲).

^۱ بروه‌نه: ۹۸.

^۲ بروه‌نه: ۵۶۶.

۱۶۲- باسی (حوکمی) ده‌رچوونی ئافرەتان (له مال)

به شهو و به تاریکی بو مزگه‌وته‌کان (بو نوێژکردن)

۸۶۴- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له نوێژی عیسا دوا که‌وت، هه‌تا عومه‌ر رضی اللہ عنہ بانگی کرد و وتی: ئافرەتان و منداڵان خه‌وتن، جا پیغه‌مبه‌ریش ﷺ هاته‌ دمه‌روه له مال و فه‌رمووی: ((که‌س له خه‌لکی سه‌ر زه‌وی چاو‌مه‌روانی ئه‌م نوێژه‌ نا‌کات جگه‌ له ئیوه‌))، له‌و رۆژگارده‌ا ته‌نها له مه‌دینه‌دا نوێژ (به‌ناشکرا) ده‌کرا، وه نوێژی عیسا‌یان له نیوان ئاوابوونی سو‌رای کهناری ئاسمان تا سییه‌کی یه‌که‌می شه‌ودا ده‌کرد.

۸۶۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ حَنْظَلَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہما، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا اسْتَأْذَنْكُمْ نِسَاؤُكُمْ بِاللَّيْلِ إِلَى الْمَسْجِدِ فَأَذْنُوا لَهُنَّ، تَابَعَهُ شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ^(۱).

۸۶۵- عه‌بدو‌لای کو‌ری عومه‌ر رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبه‌رموه ﷺ ده‌گیرێته‌وه، که‌ فه‌رموویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر ئافرته‌کانتان دا‌وای مۆله‌تیان لی کردن له شه‌ودا ب‌رۆن بو مزگه‌وت، ئه‌وه مۆله‌تیان ب‌دن)). شو‌عه‌به له ئه‌مه‌شه‌وه، له مو‌جاهیده‌وه، له عه‌بدو‌لای کو‌ری عومه‌رموه، له پیغه‌مبه‌رموه ﷺ ئه‌م فه‌رموودمیه‌ی گیرا‌وته‌وه و پالێشتی گیرانه‌وه‌که‌ی عوبه‌یدو‌لای کو‌ری مو‌وسا ده‌کات.

^۱ ب‌روانه: ۸۷۳، ۸۹۹، ۹۰۰، ۵۲۳۸.

۱۶۳- بَابُ اِنْتِظَارِ النَّاسِ قِيَامَ الْاِمَامِ الْعَالِمِ

۸۶۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ، أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ -رَوْحَ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَتْهَا، أَنَّ النَّسَاءَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُنَّ إِذَا سَلَمْنَ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ قُمْنَ، وَتَبَّتْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَنْ صَلَّى مِنَ الرِّجَالِ مَا شَاءَ اللَّهُ، فَإِذَا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَامَ الرَّجَالُ^(۱).

۱۶۳- باسی خه لکی چاوه پروانی هه ستانی پێشنویژی زانا بکهن

۸۶۶- زوهری دهلی: هیندی کچی حاریس بووی گێرامه وه که نومو سه له مهی ﷺ خیزانی پیغه مبههر ﷺ- بووی گێراومه وه، که ئافرمتان له سهردهمی پیغه مبهردا ﷺ که سهلامیان دمدايه وه له نوێژی فهرز هه لدهسان، به لام پیغه مبههری خوا ﷺ و ئه و بیاوانه ی نوێریان کردبوو له گه لی دهمانه وه ئه و منده ی خوا بیویستایه، جا که پیغه مبههری خوا ﷺ هه لبه سایه بیاوه کانیش هه لدهسان.

۸۶۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ^(۲) ح. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُصَلِّي الصُّبْحَ، فَيَنْصَرِفُ النَّسَاءَ مُتَلَفَعَاتٍ مِرْوَطِهِنَّ، مَا يُعْرِفْنَ مِنَ الْعَلَسِ^(۳).

۸۶۷- عایشه ﷺ دهلی: پیغه مبههری خوا ﷺ نوێژی به یانی دهکرد، ئینجا ئافرمتان دهگه پرانه وه و خویان پێچا بویه وه به پۆشاکه کانیان له بهر تاریکی نه دهناسران.

^۱ بروانه: ۸۳۷.

^۲ نیمام بوخاری ئه م فرموده یه ی به دوو رشته گێراوه ته وه.

^۳ بروانه: ۳۷۲.

٨٦٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِسْكِينٍ قَالَ: حَدَّثَنَا بِشْرٌ، أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي لَأَقُومُ إِلَى الصَّلَاةِ وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَطُولَ فِيهَا، فَأَسْمَعَ بُكَاءَ الصَّبِيِّ، فَأَتَجَوَّزُ فِي صَلَاتِي كَرَاهِيَّةً أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمِّهِ»^(١).

٨٦٨- ئەبو قەتادەى ئەنصارى ﷺ دەلى: پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى: ((من هه‌لدەستم بۆ نوێژکردن، وه‌ من دەمەوى درێژه‌ى پێ بدهم، كه‌چى گریانى مندالێك دەبیستم، بۆیه‌ نوێژەكەم كورت ده‌كه‌مه‌وه‌، نه‌بادا بۆ دایكى بېمه‌ نارەحه‌تى و بارگرانى)).

٨٦٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ ﷺ، قَالَتْ: لَوْ أَدْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أَحْدَثَ النِّسَاءُ لَمَنَعَهُنَّ كَمَا مُنِعَتْ نِسَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ. قُلْتُ لِعَمْرَةَ: أَوْ مُنِعْنَ؟ قَالَتْ: نَعَمْ.

٨٦٩- عایشه‌ ﷺ دەلى: ئەگەر پىغەمبەرى خوا ﷺ به‌م سه‌رده‌مه‌ بگه‌شتایه‌ كه‌ ئا‌فرەتان چىيان داهێناوه‌، بێگومان پىغەمبەر ﷺ قەده‌غه‌ى ده‌كرد (له‌ هاتنىيان بۆ مزگه‌وت)، هه‌ر چۆنێك ئا‌فرەتانى به‌نو ئیسرائیل به‌رگرى کران، (یه‌حیا ده‌لى): به‌ عەمەرەم وت: ئایا ئا‌فرەتانى به‌نو ئیسرائیل پێگرى کران؟ وتى: به‌لى.

١٦٤- بَابُ صَلَاةِ النِّسَاءِ خَلْفَ الرِّجَالِ

٨٧٠- ٨٧٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ﷺ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ حِينَ يَقْضِي

^١ بېروانه: ٧٠٧.

تَسْلِيمُهُ، وَيَمْكُثُ هُوَ فِي مَقَامِهِ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ. قَالَ: نَرَى -وَاللَّهِ أَغْلَمَ- أَنَّ ذَلِكَ كَانَ لِكَيْ يَنْصَرِفَ النِّسَاءُ قَبْلَ أَنْ يُذَرِكَهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الرِّجَالِ^(١).

١٦٤- باسی نوێژی ئافرمتان له دواى (ریزی) پیاوانه وهیه

٨٧٠- ٨٧٥- ئومو سه له مه ﷺ ده لێ: پێغه مبه ری خوا ﷺ کاتی سه لامی دمه دایه وه و له سه لامدانه وه که ی دهبو یه وه، ئافرمتان هه لده سان (و دهرۆشتن)، به لام پێغه مبه ر ﷺ که مێک له جیگای خوی دهمایه وه پێش نه وه ی هه لسی، ده لێ: وا دهمانین خواش زاناره- بێگومان ئهم مانه وه له بهر ئه وه بوو تا ئافرمتان بپروێن پێش نه وه ی که س له پیاوان پێیان بگهن.

٨٧١- ٨٧٢- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ إِسْحَاقَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلِيمٍ، فَقُمْتُ وَبَيِّتُ خَلْفَهُ، وَأُمُّ سَلِيمٍ خَلَفَتَا^(٢).
٨٧١- ٨٧٢- ئه نه س ﷺ ده لێ: پێغه مبه ر ﷺ له مائی ئومو سوله یم ﷺ نوێژی کرد، من و مندالێکی هه تیو له دوا ی پێغه مبه ره وه ﷺ وه ستاین، ئومو سوله یمیش له دوامانه وه وه ستا (و نوێژی کرد).

١٦٥- بَابُ سُرْعَةِ انْصِرَافِ النِّسَاءِ مِنَ الصُّبْحِ، وَقِلَّةِ مَقَامِهِنَّ فِي الْمَسْجِدِ

٨٧٣- ٨٧٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الصُّبْحَ بَغْلَسٍ، فَيَنْصَرِفُنَ نِسَاءُ الْمُؤْمِنِينَ، لَا يُعْرِفَنَّ مِنَ الْغَلَسِ، أَوْ لَا يَعْرِفَنَّ بَعْضُهُنَّ بَعْضًا^(١).

^١ بپروانه: ٨٧٥.

^٢ بپروانه: ٢٨٠.

۱۶۰- باسی به په له گهرانه وهی ئافرمتان

له نوێژی به یانیدا، وه کهم مانه وه یان له مزگه وتدا

۸۷۳- ۸۷۴- عائشه رضی الله عنها دهگێڕێته وه که پێغه مبهری خوا صلی الله علیه و آله هه میسه نوێژی به یانی به تاریکی دهکرد، جا ئافرمتانی ئیمانداران دهگه رانه وه له بهر تاریکی نه ده ناسران، یان ئافرمتان په کدیان نه ده ناسییه وه.

۱۶۱- بَابُ اسْتِئْذَانِ الْمَرْأَةِ زَوْجَهَا بِالْخُرُوجِ إِلَى الْمَسْجِدِ

۸۷۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله إِذَا اسْتَأْذَنْتِ امْرَأَةٌ أَحَدَكُمْ فَلَا يَمْنَعُهَا.

۱۶۱- باسی ئافرمت داواى مؤلەت

له مێرده که ی بکات که بروات بو مزگه وت

۸۷۵- سالیمی کورێ عه بدولا له باوکیه وه صلی الله علیه و آله دهگێڕێته وه ده ئی: پێغه مبهر صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((ئه گهر خیزانی په کێک له ئیوه مؤلەتی خواست (بپروا بو مزگه وت)، با رێگری نه بی)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۱- کتاب الجمعة

بهناوی خواي بهخشندهی میهره بان

۱۱- پهراوی نویژی ههینی

۱- بابُ قَرْضِ الْجُمُعَةِ

لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا ثَوَدْتُمُ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (١) الجمعة.

۸۷۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ هُرْمَزٍ الْأَعْرَجَ -مَوْلَى رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ- حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، بَيْنَ أَنَّهُمْ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا، ثُمَّ هَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي قُرِضَ عَلَيْهِمْ فَاخْتَلَفُوا فِيهِ، فَهَذَا اللَّهُ، فَالنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبِعٌ، الْيَهُودُ غَدًا وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ»^(۱).

۱- باسی نویژی ههینی فهرزه

به بهلگهی ئەم فهرماییشتهی خواي بهرز و بلند: (ئهگەر له رۆژی ههینیدا بانگ درا بۆ نویژی ههینی، ئەوه زوو برۆن بۆ نویژ و یادی خوا و واز له کرین و فروشتن بینن، ئەمهتان چاکتره بۆتان ئەگەر ئیوه برانن و شارمزا بن).

۸۷۶- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەوه که له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیستوو‌ه دمیغه‌رموو: ((ئێمه (ی ئوممه‌تی ئیسلام) کۆتاهه‌مین ئوممه‌تین له دنیا‌دا، پیشکه‌وتووترین ئوممه‌تین (له پله‌وپایه‌ی چوونه‌به‌هه‌شت) له رۆژی دوایدا، ته‌نها نه‌ه‌نده هه‌یه به‌راستی نه‌وان پێش ئێمه نامه و کتیبیان پێ دراوه، پاشان ئه‌م رۆژی هه‌ینییه ئه‌و رۆژه‌یان بوو که له‌سه‌ریان فه‌رز کرابوو (په‌رستشی تێدا بکه‌ن)، که‌چی راجیا بوون تێیدا، به‌لام خوا رێنموونی ئێمه‌ی کرد بۆی، جا بۆیه خه‌لکی تێیدا شوێن ئێمه ده‌که‌ون، رۆژی جووله‌که سه‌ینه‌ی و رۆژی گا‌ور دوو سه‌ه‌ینه‌یه))^(۱).

۲- بابُ قُضْلِ الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ،

وَهَلْ عَلَى الصَّبِيِّ شُهُودُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ أَوْ عَلَى النِّسَاءِ؟

۸۷۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ الْجُمُعَةُ فَلْيَغْتَسِلْ^(۲).

۲- باسی گه‌وره‌یی خۆش‌و‌ردنی رۆژی هه‌ینی، وه ئایا مندال له‌سه‌ریه‌تی ئاماده‌ی نوێژی هه‌ینی بی‌ت، یان ئایا ئافه‌رتان له‌سه‌ریان‌ه ئاماده‌ی نوێژی هه‌ینی ببن؟

۸۷۷- عه‌بدو‌لای کورێ عومه‌ر رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێتەوه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر که‌سی‌کتان هات بۆ نوێزی هه‌ینی، با خۆی بشوات)).

^۱ واته: شه‌مه‌م رۆژی جووله‌که‌کانه و به‌ک شه‌مه‌م رۆژی گا‌وره‌کانه.

^۲ ب‌روانه: ۸۹۴، ۹۱۹.

۸۷۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَصْمَاءَ قَالَ: أَخْبَرَنَا جُوَيْرِيَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ بَيْنَمَا هُوَ قَائِمٌ فِي الْخُطْبَةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَتَادَاهُ عُمَرُ: أَيُّهُ سَاعَةٌ هَذِهِ؟ قَالَ: إِنِّي شَغِلْتُ فَلَمْ أَنْقَلِبْ إِلَى أَهْلِي حَتَّى سَمِعْتُ التَّأْذِينَ، فَلَمْ أَزِدْ أَنْ تَوَضَّأْتُ. فَقَالَ وَالْوُضُوءُ أَيُّضًا؟ وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَأْمُرُ بِالْغُسْلِ^(۱)؟!

۸۷۸- عه‌بدولای کورێ عومەر رضي الله عنه ده‌ڵێ: له‌کاتی‌کدا عومهری کورێ خه‌تاب صلى الله عليه وسلم به‌پێوه‌ بوو له‌ وتاری رۆژی هه‌ینیدا، له‌پەر پیاوی‌ک هاته‌ ژووره‌وه‌ که‌ له‌ کۆچه‌ره‌ یه‌که‌مینه‌کان بوو له‌ هاوه‌لانی پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم، عومهریش بانگی کرد و وتی: ئیستا چ کاتی‌که‌ (که‌ دێیت بۆ نوێژ)؟ وتی: به‌راستی سه‌رقال کرام، بۆیه‌ نه‌گه‌رامه‌وه‌ بۆ ماله‌وه‌ هه‌تا گویم له‌ بانگ بوو، ئیدی هیچم نه‌کرد نه‌وه‌ نه‌بی‌ دهمست‌نوێژم گرت. عومەر وتی: (دوا که‌وتوویت و) ته‌نها دهمست‌نوێژت گرتوو؟ له‌ کاتی‌کدا خۆت دهمزانی که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم هه‌میشه‌ فه‌رمانی ده‌کرد به‌ خۆش‌ۆردن؟!

۸۷۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ»^(۲).

۸۷۹- نه‌بو سه‌عه‌یدی خودری رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم فه‌رموو‌یه‌تی: ((خۆش‌ۆردنی رۆژی هه‌ینی له‌سه‌ر هه‌موو که‌سی‌کی با‌ئ‌غ وابه‌)).

^۱ ب‌پ‌وانه‌: ۸۸۲.

^۲ ب‌پ‌وانه‌: ۸۵۸.

۳- بابُ الطَّيِّبِ لِلْجُمُعَةِ

۸۸۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ سُلَيْمٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: أَشْهَدُ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: أَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الْغُسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ، وَأَنْ يَسْتَنْ وَأَنْ يَمَسَّ طَيِّبًا إِنْ وَجَدَ... قَالَ عَمْرُو: أَمَّا الْغُسْلُ فَأَشْهَدُ أَنَّهُ وَاجِبٌ، وَأَمَّا الْإِسْتِنَانُ وَالطَّيِّبُ فَاللَّهُ أَعْلَمُ أَوْاجِبٌ هُوَ أَمْ لَا، وَلَكِنْ هَكَذَا فِي الْحَدِيثِ^(۱).

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: هُوَ أَخُو مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، وَلَمْ يُسَمَّ أَبُو بَكْرٍ هَذَا. رَوَاهُ عَنْهُ بُكَيْرُ بْنُ الْأَشَّجِ، وَسَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ، وَعِدَّةٌ. وَكَانَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ يُكْنَى بِأَبِي بَكْرٍ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ.

۳- باسی بۆنی خوش لهخۆدان بۆ (پۆژی) ههینی

۸۸۰- عه‌مری کۆری سوله‌یمی ئه‌نصارپی ده‌لی: شایه‌تی ئه‌ده‌م له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌بو سه‌عیدی خودری ﷺ وتی: شایه‌تی ئه‌ده‌م له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((خۆشۆردنی پۆژی هه‌ینی واجبه‌ له‌سه‌ر هه‌موو که‌سیکی بائغ، وه‌ ده‌بی سیواک بکات، وه‌ ده‌بی بۆنی خوش له‌ خۆی بدات ئه‌گه‌ر هه‌یبوو))، عه‌مر ده‌لی: جا خۆشۆردن ئه‌وه‌ شایه‌تی دمه‌دم که‌ واجبه‌، به‌لام سیواککردن و بۆنی خوش له‌خۆدان ئه‌وه‌ خوا زاناته‌ره‌ واجبه‌ یان نا، به‌لام له‌ فه‌رمووده‌که‌دا ئاوه‌ها هاتووه‌ (که‌ باس کرا). ئه‌بو عه‌بدو‌لا (ئیمام بوخاری) ده‌لی: ئه‌بو به‌کر برای موحه‌ممه‌دی کۆری مونکه‌دیره‌، ئه‌م ئه‌بو به‌کره‌ ناوی خۆی نه‌وتراوه‌، به‌لکوو کونییه‌که‌ی وتراوه‌، بوکه‌یر کۆری ئه‌شه‌ج و سه‌عیدی کۆری ئه‌بو هیلال و چه‌ند که‌سی دیکه‌ فه‌رمووده‌یان لێیه‌وه‌ گێراوه‌ته‌وه‌، موحه‌ممه‌دی کۆری مونکه‌دیر به‌ ئه‌بو به‌کر و ئه‌بو عه‌بدو‌لاش ناو‌دمبرئ (ئه‌م دوو کونییه‌یه‌ی هه‌یه‌).

٤- بابُ قُضْلِ الْجُمُعَةِ

٨٨١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ سُمَى -مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ- عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ ثُمَّ رَاحَ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَهُ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقَرَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنَ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ دَجَاجَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَيْضَةً، فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ حَضَرَتِ الْمَلَائِكَةُ يَسْتَمِعُونَ الدُّكْرَ»^(١).

٤- باسی گه‌وره‌یی (نوێژی) هه‌ینی

٨٨١- نه‌بو هورپه‌ره رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم فه‌رموووه‌تی: ((هه‌ر که‌س پوژی هه‌ینی خۆی بشوێ له‌به‌ر له‌شگرانی، پاشان زوو بپروات (پو نوێژی هه‌ینی) نه‌وه وه‌ک نه‌وه وایه وشترێکی کردبێ به‌ خێر، وه نه‌وه که‌سه‌ش له ساتی دووه‌مدا بپروات، نه‌وه وه‌ک نه‌وه وایه مانگایه‌کی کردبێ به‌ خێر، وه نه‌وه که‌سه‌ش له ساتی سێیه‌مدا بپروات، نه‌وه وه‌ک نه‌وه وایه به‌رانیکی شاخدارێ کردبێ به‌ خێر، نه‌وه که‌سه‌ش له ساتی چواره‌مدا بپروات، نه‌وه وه‌ک نه‌وه وایه مریشکێکی کردبێ به‌ خێر، نه‌وه که‌سه‌ش له ساتی پێنجه‌مدا بپروات، نه‌وه وه‌ک نه‌وه وایه هێلکه‌یه‌کی کردبێ به‌ خێر، جا کاتی ئیمام (وتارخوین) چوووه‌ سه‌ر دوانگه‌، فریسته‌کان ئاماده‌ ده‌بن و گوێ له‌ وتاره‌که‌ ده‌گرن)).

^١ بپروانه: ٨٥٠.

۵- باب

۸۸۲- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَيْنَمَا هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ، فَقَالَ عُمَرُ: لِمَ تَحْتَسِبُونَ عَنِ الصَّلَاةِ؟ فَقَالَ الرَّجُلُ مَا هُوَ إِلَّا سَمِعْتُ النِّدَاءَ تَوَضَّأْتُ. فَقَالَ أَلَمْ تَسْمَعُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا رَاحَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ. ^(۱)!

۵- باسیک

۸۸۲- نه‌بو هورمیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی له کاتی‌کدا عومهری کورێ خه‌تاب صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له پوژی هه‌ینی دا وتاری دهدا، له‌په‌ر پیاویک هاته ژوورمه‌وه، عومهریش وتی: بۆ دوا ده‌که‌ون له نوێژ؟ پیاوه‌که‌ش وتی: ماوه‌م نه‌بوو نه‌ومنده نه‌بی گویم له بانگ بوو، ده‌ستنوێژم گرت، عومهر وتی: نه‌م فه‌رمووده‌ی پیغه‌مبه‌رتان صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه‌بیستوه‌وه که فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر که‌سیکتان پوشت بۆ نوێژی هه‌ینی، با خوی بشوات))؟.

۶- بابُ الدُّهْنِ لِلْجُمُعَةِ

۸۸۳- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ ابْنِ وَدِيعَةَ، عَنْ سَلْمَانَ الْقَارِسِيِّ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ، وَيَدْهِنُ مِنْ دُهْنِهِ، أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبٍ بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ يَخْرُجُ، فَلَا يَفْرُقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كَتَبَ لَهُ، ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ، إِلَّا غَفَرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْآخَرَى. ^(۲)

^۱ بې‌وانه: ۸۷۸.

^۲ بې‌وانه: ۹۱۰.

٦- باسی بەکارهێنانی پۆن بۆ نوێژی هەینی^(١)

٨٨٣- سەلمانی فارسی رضی اللہ عنہ دەئێ: پێغه مەبەر ﷺ فەرموویەتی: ((ئەو پیاوێ که خۆی بشوات لە پۆژی هەینیدا، وە چەندە بتوانی خۆی پاک و خاوێن کاتەو، پۆنی مالهەویان بەکار بێنی (بۆ سەر و ریشی)، یان بۆنی خوشی مالهەویان لە خۆی بدات، پاشان دەرچی (لە مالهەو بۆ مزگەوت)، لەوێ نەرواته نیوان دوو کەسەو (و بەنارەحەتی جینگای خۆی بکاتەو)، پاشان ئەو مەندە بۆ نووسراو نوێژی سوننەت بکات، پاشان کە وتارخوێن دەستی بە وتار کرد بێدەنگ بێ، ئیلا (خوا) لە گوناھی نیوان ئەو هەینیە تا هەینی داهاووی خوش دەبی)).

٨٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: قَالَ طَاوُسٌ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: ذَكِّرُوا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «اغْتَسِلُوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاغْسِلُوا رُءُوسَكُمْ وَإِنْ لَمْ تَكُونُوا جُنُبًا، وَأَصِيبُوا مِنَ الطَّيْبِ.. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَمَّا الْغُسْلُ فَنَعَمْ، وَأَمَّا الطَّيْبُ فَلَا أَذْرِي^(٢).

٨٨٤- تاوس دەئێ: بە عەبدولای کوری عەباس رضی اللہ عنہ وت: دەئێن پێغه مەبەر ﷺ فەرموویەتی: ((پۆژی هەینی خۆتان بشۆرن و سەرتان بشۆرن، با لەشیستان گران نەبی (یان تووشی جەنابەت نەبووبن)^(٣)، وە بۆنی خوش لە خۆتان بدەن)). عەبدولای کوری عەباس رضی اللہ عنہ وتی: بۆ خوشۆردن ئەو بەئێ وایە، بەلام بۆ بۆنی خوش بەکارهێنان نازانم (و ناگادار نیم).

^١ واته: بەکارهێنانی پۆن بۆ سەر و ریش.

^٢ بڕوانه: ٨٥٥.

^٣ واته: لەشتان گران بێ یان نا هەر خوشۆردن لە پۆژی هەینیدا سوننەتە.

۸۸۵- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَيْسَرَةَ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، أَنَّهُ ذَكَرَ قَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: أَيَّمَسُ طَيِّبًا أَوْ ذَهْنًا إِنْ كَانَ عِنْدَ أَهْلِهِ؟ فَقَالَ: لَا أَعْلَمُهُ^(۱).

۸۸۵- تاوس له عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باسه‌وه رضي الله عنه که باسی فهرمووده‌یه‌کی پێغه‌مبه‌ری ﷺ کرد دهرباره‌ی خوش‌و‌وردن له‌ روژی هه‌ینیدا، تاوس ده‌لی: منیش به‌ عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باسم وت: ئایا نه‌و که‌سه‌ی دهروات بو‌ نوێزی هه‌ینی، بو‌نی خوش له‌ خوی بدات، یان رو‌ن بدات له‌ سه‌ر و ریشی نه‌گه‌ر له‌ ماله‌وه هه‌یبوو؟ وتی: نازانم.

۷- باب: يَلْبَسُ أَحْسَنَ مَا يَجِدُ

۸۸۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى حُلَّةَ سَيِّئَةٍ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ اشْتَرَيْتَ هَذِهِ فَلَبِسْتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلِلْوَفْدِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ.. ثُمَّ جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْهَا حُلٌّ، فَأَعْطَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضي الله عنه مِنْهَا حُلَّةً، فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَسَوْتَنِيهَا وَقَدْ قُلْتَ فِي حُلَّةِ عَطَارِدٍ مَا قُلْتَ! قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنِّي لَمْ أَكْسُكَهَا لِتَلْبَسَهَا.. فَكَسَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضي الله عنه أَخَا لَهُ مِمَّاكَ مُشْرِكًا^(۲).

۷- باسیک: (نوێزکه‌ر) چاکترین پۆشاکێ که هه‌یه‌تی

له‌به‌ری کات (بو‌ نوێژی هه‌ینی)

۸۸۶- عه‌بدو‌لای کورێ عومه‌ر رضي الله عنه ده‌گه‌ڕێته‌وه که عومه‌ری کورێ خه‌تاب پۆشاکێکی خه‌تخه‌تی ناو‌ریشمی بی‌نی له‌به‌ر دهرگای مرگه‌وتدا، وتی: نه‌ی

^۱ ب‌روانه: ۸۸۴.

^۲ ب‌روانه: ۹۴۸، ۲۱۰۴، ۲۶۱۲، ۳۰۵۴، ۵۸۴۱، ۵۹۸۱، ۶۰۸۱.

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ خۆزگه‌ ئه‌م پۆشاکه‌ت بکریایه‌ بۆ رۆژانی هه‌ینی و بۆ پێشوازی و مەقد و نوێنهر که‌ دیت بۆ لات له‌به‌رت بکردایه‌، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان که‌سیک ئه‌م پۆشاکه‌ (ئاوریشمه‌) له‌به‌ر ده‌کات که‌ له‌ رۆژی دوایدا هه‌یج به‌شیکی نه‌بێت له‌لای خوا))، پاشان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چه‌ند پۆشاکێکی ئاوریشمی بۆ هات و پۆشاکێکیانی به‌خشی به‌ عومه‌ری کوری خه‌تاب، عومه‌ریش وتی: ئه‌م پۆشاکه‌ت پێ دام له‌ کاتیکیدا جه‌نابت دهرباره‌ی پۆشاکه‌که‌ی عوگارید (که‌ له‌به‌رده‌می مزگه‌وتدا دمه‌روشا) ئه‌موت فه‌رموو که‌ فه‌رمووت (ئه‌مه‌م بۆ روون که‌ره‌وه‌؟)، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((من بۆ ئه‌وه‌ ئه‌م پۆشاکه‌م پێ نه‌داوی که‌ له‌به‌ری بکه‌یت))، بۆیه‌ عومه‌ری کوری خه‌تاب دای به‌ براهیه‌کی بته‌هرستی له‌ مه‌ککه‌ له‌به‌ری بکات.

۸- بابُ السَّوَاكِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: يَسْتَنُّ^(۱).

۸۸۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي - أَوْ عَلَى النَّاسِ - لَأَمَرْتُهُمْ بِالسَّوَاكِ مَعَ كُلِّ صَلَاةٍ^(۲).

۸- باسی سیواککردن له‌ رۆژی هه‌یندا

ئه‌بو سه‌عید رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ گێڕاویه‌ته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (((هه‌ر که‌سیک رۆیشت بۆ نوێزی هه‌ینی با (سیواک بکات)).

^۱ بڕوانه: ۸۵۸.

^۲ بڕوانه: ۷۲۴۰.

۸۸۷- نه‌بو هورمه‌یره ﷺ ده‌گیرێته‌وه له پێغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ كه فه‌رمووێه‌تی: ((نه‌گه‌ر بارگرانی و ناره‌حمت نه‌بووایه له‌سه‌ر ئومه‌ته‌كه‌م یان له‌سه‌ر خه‌لك، بێگومان فه‌رمانه‌ پێ ده‌كردن به‌ سیواك‌كردن له‌گه‌ڵ هه‌موو نوێزێك)).

۸۸۸- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ الْحَبَابِ، حَدَّثَنَا أَنَسٌ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَكْثَرْتُ عَلَيْكُمْ فِي السَّوَاكِ..

۸۸۸- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ده‌رباره‌ی سیواك‌كردن زۆرم پێ وتوون و هانم داون)).

۸۸۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ وَحَصْنٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حَذِيفَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَشُوصُ فَاهُ^(۱).

۸۸۹- حوزمه‌یغه ﷺ ده‌لی: هه‌میشه پێغه‌مبه‌ر ﷺ كه شه‌و هه‌لده‌سا بو شه‌و نوێز، سیواکی ده‌هینا به‌ ده‌م و ده‌انیدا.

۹- بَابُ مَنْ تَسَوَّكَ بِسَوَاكِ غَيْرِهِ

۸۹۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ: قَالَ هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، وَمَعَهُ سَوَاكٌ يَسْتَنُّ بِهِ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَقُلْتُ لَهُ أَعْطِنِي هَذَا السَّوَاكَ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ. فَأَعْطَانِيهِ، فَقَصَمْتُهُ ثُمَّ مَضَعْتُهُ، فَأَعْطَيْتُهُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَنَّ بِهِ وَهُوَ مُسْتَسْنِدٌ إِلَى صَدْرِي^(۲).

^۱ بڕوانه: ۲۴۵.

^۲ بڕوانه: ۱۳۸۹، ۳۱۰۰، ۳۷۷۴، ۴۴۳۸، ۴۴۴۶، ۴۴۴۹، ۴۴۵۰، ۴۴۵۱، ۵۲۱۷، ۶۵۱۰.

۹- باسی که سێک به سیواکی که سێکی دیکه سیواک بکات

۸۹۰- عائیشه رضی الله عنها ده‌لی: عه‌بدوهره‌حمانی کورپی نه‌بو به‌کر رضی الله عنه هاته ماله‌وه و سیواکیکی پی بوو، ده‌یه‌ینا به‌دهم و ددانیدا، پیغه‌مبه‌ری خواش صلی الله علیه و آله سه‌یری کرد، (عائیشه ده‌لی: منیش به عه‌بدوهره‌حمانم وت: عه‌بدوهره‌حمان نه‌و سیواکه‌م بده‌ری، عه‌بدوهره‌حمانیش پیی دام، منیش شکاندم (واته: شوینی ده‌می عه‌بدوهره‌حمانم شکاند)، پاشان خسته‌م ده‌م و ته‌رم کرد، جا دام به پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله، هینای به ده‌م و ددانیدا له کاتیکدا پالی دابوو به سکی منه‌وه.

۱۰- بابُ مَا يُقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْقَبْرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۸۹۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ -هُوَ ابْنُ هُرْمَزٍ- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ فِي صَلَاةِ الْقَبْرِ: ﴿الْمَ تَزِيلُ ۲﴾ السَّجْدَةَ، وَ ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ ۱﴾ الْإِنْسَانُ^(۱).

۱۰- باسی نه‌وه‌ی له نوێژی به‌یاننی له رۆژی هه‌ینیدا

ده‌خوێنری

۸۹۱- نه‌بو هورمه‌یره رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله هه‌میشه له رۆژی هه‌ینیدا له نوێژی به‌یانیدا: ﴿الْمَ تَزِيلُ ۲﴾، سوورمه‌تی سه‌جده و: ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ ۱﴾ سوورمه‌تی ئینسانی ده‌خوێند^(۲).

^۱ بره‌وانه: ۱۰۶۸.

^۲ واته: نه‌م دوو سووره‌ته‌ی له دوو رکا‌ته‌کی به‌یانیدا ده‌خوێند.

١١- بابُ الْجُمُعَةِ فِي الْقُرَى وَالْمَدُنِ

٨٩٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ أَبِي جَمْرَةَ الضَّبْعِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ أَوَّلَ جُمُعَةٍ جُمِعَتْ -بَعْدَ جُمُعَةٍ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ- فِي مَسْجِدِ عَبْدِ الْقَيْسِ بِجَوَائِ مِنَ الْبَحْرَيْنِ ^(١).

١١- باسى (حوكمى) كردنى نويزى ههينى له لادى و شارهكاندا

٨٩٢- ثيبنو عهباس ؓ دهلى: يه كهه نويزى ههينى كرابى پاش نويزى ههينى له مرگهوتى پيغه مبهري خوا ﷺ، له مرگهوتى عهبدولقهيس كرا له جواسا ^(١) له به حرهين.

٨٩٣- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنَا سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: ((كُلُّكُمْ رَاعٍ))، وَزَادَ اللَّيْثُ: قَالَ يُونُسُ: كَتَبَ رُزَيْقُ بْنُ حُكَيْمٍ إِلَى ابْنِ شِهَابٍ -وَأَنَا مَعَهُ يَوْمَئِذٍ بِوَادِي الْقُرَى-: هَلْ تَرَى أَنَّ أَجْمَعَ؟ وَرُزَيْقُ غَامِلٌ عَلَى أَرْضٍ يَعْمَلُهَا، وَفِيهَا جَمَاعَةٌ مِنَ السُّودَانِ وَغَيْرِهِمْ، وَرُزَيْقُ يَوْمَئِذٍ عَلَى أَيْلَةٍ، فَكَتَبَ ابْنُ شِهَابٍ -وَأَنَا أَسْمَعُ- يَأْمُرُهُ أَنْ يُجْمَعَ، يُخْبِرُهُ أَنَّ سَالِمًا حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ -قَالَ وَحَسِبْتُ أَنَّ قَدْ قَالَ: وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ- وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ^(٢).

^١ بروهانه: ٤٣٧١.

^٢ ديهه كه له ديهاته كانى به حرهين.

^٣ بروهانه: ٢٤٠٩، ٢٥٥٤، ٢٥٥٨، ٢٧٥١، ٥١٨٨، ٥٢٠٠، ٧١٣٨.

۸۹۳- زوهری ده‌لی: سالیمی کوری عه‌بدو‌لا بۆی گێڕانه‌وه له عه‌بدو‌لا‌ی کوری عومه‌ره‌وه (ﷺ) که پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌یفه‌رموو: ((هه‌مووتان به‌رپرسیارن))، له‌یس ئهم زیاده‌ی هه‌ناوه: یونس وتی: روزه‌میقی کوری حوکه‌یم نامه‌یه‌کی نووسی بۆ ئیبنو شهاب-له‌و رۆژدا منیش له‌گه‌ڵیدا بووم له (واد القری^(۱)): نایا رات له‌سه‌ریه‌تی من نوێزی هه‌ینی بکه‌م؟ روزه‌میش زه‌ویه‌کی هه‌بوو کشتوکالی تیدا ده‌کرد، وه‌ کۆمه‌لی زنج و په‌شپست و خه‌لکی دیکه‌ی لی بوو، وه‌ روزه‌میق له‌و کاته‌دا ئه‌میر و کاربه‌ده‌ستی ئه‌یله^(۲) بوو، ئیبنو شهابیش بۆی نووسی‌ه‌وه: منیش گویم لی بوو- فه‌رمانی پێ کرد که نوێزی هه‌ینی بکات^(۳)، وه‌ بۆی گێڕایه‌وه که سالیم بۆی گێڕاوه‌وه که عه‌بدو‌لا‌ی کوری عومه‌ر (ﷺ) ده‌لی: له‌ پێغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) بیست ده‌یفه‌رموو: ((هه‌مووتان به‌رپرسن، وه‌ هه‌مووتان به‌رپرسیارن له‌ به‌رپرسیاریه‌که‌تان، پێشه‌وا به‌رپرسه‌ و به‌رپرسیاره‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی، پیاو به‌رپرسه‌ له‌نیو مال و مندا‌لیدا و به‌رپرسیاره‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی، وه‌ ئافه‌رت شوانه‌ له‌ مائی می‌رده‌که‌یدا و به‌رپرسیاره‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی، به‌رده‌ست و خزه‌تکار شوانه‌ له‌ مائی گه‌وره‌که‌یدا، وه‌ به‌رپرسه‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی))،-وتی: وا گومان ده‌بهم فه‌رمووی: پیاو شوان و به‌رپرسه‌ له‌ مائی باوکه‌یدا و به‌رپرسیاره‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی- وه‌ هه‌ریه‌که‌تان به‌رپرسه‌، وه‌ به‌رپرسیاره‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی)).

^۱ شوتنیکه له ده‌وروبه‌ری مه‌دینه. إرشاد الساری: ۵۶۴/۳.

^۲ شاریک بووه له‌سه‌ر رێگای شام له‌ نیوان مه‌دینه و میصردا.

^۳ واته: له‌و شوتنه‌ی زه‌ویه‌که‌ی خۆی لی بوو له‌ ذی‌هات بوو، نه‌ک له‌ شاره‌که، چونکه له‌ شاردا پرسیاری ناوێ و دروسته.

۱۲- باب: هَلْ عَلَى مَنْ لَمْ يَشْهَدْ الْجُمُعَةَ غُسْلٌ

مِنَ النِّسَاءِ وَالصَّبْيَانِ وَغَيْرِهِمْ؟

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: إِنَّمَا الْغُسْلُ عَلَى مَنْ تَجَبُّ عَلَيْهِ الْجُمُعَةُ.

۸۹۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ الْجُمُعَةُ فَلْيَغْتَسِلْ. ^(۱)

۱۲- باسیک: ئایا ئەوانەهی ئامادەهی نوێژی ههینی نابن ^(۱)

له ئافرهتان و منداڵان و کهسانی دیکه پێویسته خۆیان بشۆن؟

عەبدولای کوری عومەر رضي الله عنه دەڵێ: خۆشۆردنی رۆژی ههینی تهنها لهسەر ئەو کهسانه پێویسته که نوێژی ههینیان لهسهره.

۸۹۴- عەبدولای کوری عومەر رضي الله عنه دەڵێ: له پێغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیست دمی‌فرموو: ((هەر یه‌ك له ئێوه هات بۆ نوێژی ههینی با خۆی بشوات)).

۸۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ. ^(۲)

^۱ بڕوانه: ۸۷۷.

^۲ واته: نوێژی ههینی فەرزی نییه له‌سه‌ریان، به‌لام دروسته نوێژی ههینی بکه‌ن.

^۳ بڕوانه: ۸۵۸.

۸۹۵- ئەبو سه‌عیدی خودری ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رموو به‌تی: ((خۆشۆردنی رۆژی هه‌ینی واجبە له‌سه‌ر هه‌موو که‌سیکی (موسولمانی) بالغ)).

۸۹۶- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَوْتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا، وَأَوْتَيْنَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ، فَهَذَا الْيَوْمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ فَهَذَا اللَّهُ، فَغَدًا لِلْيَهُودِ وَبَعْدَ غَدٍ لِلنَّصَارَى.. فَسَكَتَ^(۱)».

۸۹۶- ئەبو هورمیره ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رموو به‌تی: ((ئیمه کو‌تاهه‌مین ئوممه‌تین (له‌ دونیادا)، پێشه‌نگین له‌ (چوونه‌به‌هه‌شت له‌) رۆژی دوایدا، ئەوان له‌پیش ئیمه‌دا په‌راویان بۆ دراوه، ئیمه له‌پاش ئەوان پیمان دراوه، ئەم رۆژی هه‌ینییه ئەو رۆژمیه ئەوان جیاواز بوون ده‌رباره‌ی، جا خوا پێنموونی ئیمه‌ی کرد بۆی و نیشانی داین، جا سه‌به‌ینی رۆژی جووله‌که‌یه و دوو سه‌به‌ی رۆژی گاوه‌کانه))، ئینجا بێده‌نگ بوو.

۸۹۷- ثُمَّ قَالَ: «حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَوْمًا، يَغْسِلُ فِيهِ رَأْسَهُ وَجَسَدَهُ»^(۲).

۸۹۷- پاشان هه‌رمووی: ((هه‌ق و پێویسته له‌سه‌ر هه‌موو موسولمانیک له‌ هه‌موو هه‌فته‌یه‌کدا رۆژنیک خۆی بشوات، له‌و رۆژمدا سه‌ری و لاشه‌ی بشوات)).

^۱ ب‌روانه: ۲۳۸.

^۲ ب‌روانه: ۸۹۸، ۳۴۸۷.

۸۹۸- رَوَاهُ أَبَانُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: **لِلَّهِ تَعَالَى عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ حَقٌّ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَوْمًا.**^(۱)

۸۹۸- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌ئێ: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ما‌فی خ‌وای به‌رز و ب‌لنده به‌سه‌ر هه‌موو موس‌ولمانیکه‌وه که له هه‌فته‌یه‌کدا ر‌وژنیک خ‌وی بش‌وات)).

۱۳- باب

۸۹۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا شَبَابَةُ، حَدَّثَنَا وَزْقَاءُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: **اِذْذَنُوا لِلنِّسَاءِ بِاللَّيْلِ إِلَى الْمَسَاجِدِ.**^(۲)

۱۳- باسیک

۸۹۹- عه‌بدو‌لای ک‌وری ع‌ومه‌ر ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گ‌یر‌پ‌ته‌وه که فه‌رم‌وو‌یه‌تی: ((به‌شه‌و ر‌یکه‌ ب‌ده‌ن به‌ ئا‌فه‌رم‌تا‌ن ب‌و ر‌و‌یشتن ب‌و مز‌گه‌وته‌کان)).

۹۰۰- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: **كَانَتْ امْرَأَةٌ لِعُمَرَ تَشْهَدُ صَلَاةَ الصُّبْحِ وَالْعِشَاءِ فِي الْجَمَاعَةِ فِي الْمَسْجِدِ، فَقِيلَ لَهَا لِمَ تَخْرُجِينَ وَقَدْ تَعْلَمِينَ أَنَّ عُمَرَ يَكْرَهُ ذَلِكَ وَيَعَارُ؟ قَالَتْ وَمَا يَمْنَعُهُ أَنْ يَنْهَانِي؟ قَالَ: يَمْنَعُهُ قَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: لَا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللَّهِ مَسَاجِدَ اللَّهِ.**^(۳)

۹۰۰- عه‌بدو‌لای ک‌وری ع‌ومه‌ر ﷺ ده‌ئێ: خ‌یزانیکی ع‌ومه‌ر ئاماده‌ی نو‌ێزی به‌یانی و ع‌ی‌شا ده‌بوو به‌جه‌ماعه‌ت له مز‌گه‌وته‌دا، جا پ‌یی و‌ترا: ب‌و له مال

^۱ ب‌روانه: ۸۹۷.

^۲ ب‌روانه: ۸۶۵.

^۳ ب‌روانه: ۸۶۵.

دمردهچی بۆ مزگهوت، له کاتیکیدا دمرانی که عومهر ئهوهی پێ ناخۆشه و غیره دمیگری؟ وتی: چی ریگریهتی قهدهغه ی چوون بۆ مزگهوتم لی بکات؟ وتی: نه م فهرمووده ی پیغه مبه ر ﷺ ریگری دهکات که دمه رمووی: ((نافرمتانی خوا ریگری مه کهن له مالهکانی خوا)).

۱۴- بابُ الرُّخَصَةِ إِنْ لَمْ يَخْضُرِ الْجُمُعَةُ فِي الْمَطَرِ

۹۰۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ صَاحِبُ الزِّيَادِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَارِثِ ابْنُ عَمِّ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لِمُؤَدِّهِ فِي يَوْمٍ مَطِيرٍ إِذَا قُلْتَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. فَلَا تَقُلْ: حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ. قُلْ: صَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ. فَكَأَنَّ النَّاسَ اسْتَنْكَرُوا، قَالَ: فَعَلَهُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي، إِنَّ الْجُمُعَةَ عَزْمَةٌ، وَإِنِّي كَرِهْتُ أَنْ أُخْرِجَكُمْ، فَتَمُشُونَ فِي الطِّينِ وَالْدَّخِيزِ^(۱).

۱۴- باسی مۆله تدان ئه گهر (نوێژکه ر)

ئاماده ی نوێژی ههینی نه بیته له باراندا

۹۰۱- عهبدوڵای کوپی حاریس که برازای موحه ممه دی کوپی سیرینه ده ئی: عهبدوڵای کوپی عهباس ؓ له پوژیکی باراندا به بانگبێژه که ی وت: که وت (أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)، مه ئی: (حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ)، واته: وهرن بۆ نوێژ، به لکوو بلی: (صَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ)، واته: نوێژه که تان له ماله وه بکهن، جا وهک ئه وه ی بلی خه لک ئه مه یان پێ راست و دروست نه بوو، عهبدوڵا وتی: که سیک که له من چاکتره کردوویه تی (واته: پیغه مبه ر ﷺ)، بیکومان نوێژی ههینی فه رز و گرنگه

^۱ بروهانه: ۶۱۶.

(له کاتی ئاساییدا)، به‌لام به‌راستی بێم ناپه‌سه‌ند بوو له مال دهریجێ و به نیو قورو لیتهدا بێن بۆ مرگه‌وت.

۱۰- باب: هِنَ آيِنَ تُوْتَسِ الْجُمُعَةِ وَعَلَى هَنَ تَجِبُ؟

لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِذَا تَوَدَّى لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ﴾ ① الجمعة، وَقَالَ عَطَاءٌ: إِذَا كُنْتُ فِي قَرْيَةٍ جَامِعَةٍ، فَتَوَدَّى بِالصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، فَحَقُّ عَلَيْكَ أَنْ تَشْهَدَهَا، سَمِعْتُ النَّدَاءَ أَوْ لَمْ تَسْمَعْهُ. وَكَانَ أَنَسٌ فِي قَصْرِهِ أَحْيَانًا يُجْمَعُ وَأَحْيَانًا لَا يُجْمَعُ، وَهُوَ بِالزَّوَايَةِ عَلَى فَرَسَخَيْنِ.

۹۰۲- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ -زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ- قَالَتْ: كَانَ النَّاسُ يَتَنَابُونَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ مَتَارِلِهِمْ وَالْعَوَالِي، فَيَأْتُونَ فِي الْعُبَارِ، يُصِيبُهُمُ الْعُبَارُ وَالْعَرَقُ، فَيُخْرَجُ مِنْهُمْ الْعَرَقُ، فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنْسَانٌ مِنْهُمْ وَهُوَ عِنْدِي، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَوْ أَنَّكُمْ تَطَهَّرْتُمْ لَيَوْمِكُمْ هَذَا. ^(۱)

۱۰- باسیک: له چ جیگایه‌که‌وه ده‌بی (نوێژکه‌ر) بیټ

بۆ نوێژی هه‌ینی، وه له‌سه‌ر کټ فه‌رزه‌؟

(هاتن بۆ نوێژی هه‌ینی فه‌رزه) به‌به‌لگه‌ی ئه‌م فه‌رمایه‌شته‌ی خوای به‌رز و بێند: (ئه‌گه‌ر بانگ درا بۆ نوێژی هه‌ینی) له‌ پوژی هه‌ینیدا (...), وه عه‌تاو ده‌لی: ئه‌گه‌ر تۆ له‌ شاریکدا بووی و له‌ پوژی هه‌ینیدا بانگ درا بۆ نوێژی هه‌ینی، ئه‌وه‌ پێویسته‌ له‌سه‌رت ئاماده‌ی نوێژی هه‌ینی بیټ، گویت له‌ بانگ بی،

^۱ پروانه: ۹۰۳، ۲۰۷۱.

یان گویت لێ نه‌بی. وه ئه‌نه‌س ﷺ له خانووکه‌ی خۆی که له زاوییه بوو، دوو فهرسه‌خ (له به‌سره‌وه) دوور بوو، هه‌ندێ جار نوێزی هه‌ینی ده‌کرد (له‌گه‌ڵ نه‌وانه‌ی له‌وێ بوون)، وه هه‌ندێ جار نه‌یده‌کرد (له به‌سره‌ ده‌یکرد).

۹۰۲- عائیشه‌ی ﷺ خه‌یزانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌لی: خه‌لکی به‌نۆره له مال و دێهاته‌کانی رۆژه‌لاتی مه‌دینه‌وه ده‌هاتن (بۆ نوێژ) له رۆژی هه‌ینیدا، جا به نیو ته‌پوتۆزدا ده‌هاتن، ته‌پوتۆزاوی دمبوون و عارمقیان ده‌کرد، جا لاشه‌یان عارمقی ده‌رده‌دا، ئینجا له کاتی‌که‌دا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له مائی من بوو، بیاوێکیان هات بۆ خزمه‌تی، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((خۆزگه ئێوه بۆ ئهم رۆژمه‌تان خۆتان بشۆردایه)).

۱۶- باب: وَقْتُ الْجُمُعَةِ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ

وَكَذَلِكَ يُرَوَّى عَنْ عُمَرَ وَعَلِيٍّ وَالنُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ وَعَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ.
۹۰۳- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ أَنَّهُ سَأَلَ عُمَرَ عَنِ الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَتْ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كَانَ النَّاسُ مَهَنَةً أَنْفُسِهِمْ، وَكَانُوا إِذَا رَاحُوا إِلَى الْجُمُعَةِ رَاحُوا فِي هَيْئَتِهِمْ فَقِيلَ لَهُمْ: لَوْ اغْتَسَلْتُمْ^(۱).

۱۶- باسیک: که خۆر لای دا

له نیوه‌راستی ئاسمان کاتی نوێژی هه‌ینییه

هه‌ر ئاوا گێڕدراوته‌وه له عومه‌ر و عه‌لی و نوعمانی کورێ به‌شیر و عه‌مری کورێ حومه‌یریس ﷺ.

^۱ بڕوانه: ۹۰۲.

۹۰۳- عهبدوڵا وتی: یه حیاى كورى سه عید بۆى گێراينهوه كه خۆى پرسىارى له
عهمرهت كرد دهربارهى خوشۆردنى رۆژى ههینی، عهمرهتیش وتی: عائیشه رضی اللہ عنہا
وتی: جاران خهلك خویان خزمهتى خویانیان دهكرد، وه نهوان كه دهرۆشتن بۆ
نوێزی ههینی ههر بهو جلوبهرك و شیومیانهوه دهرۆشتن، بۆیه پێیان وترا:
(خۆزگه خۆتان بشۆردایه))، (بهه عارهق و بیسییهوه نههاتنایه).

۹۰۴- حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا قُلَيْبُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ
عُثْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ يُصَلِّي الْجُمُعَةَ حِينَ تَمِيلُ الشَّمْسُ.

۹۰۴- نهههسى كورى مالك رضی اللہ عنہ دهگێرپێتهوه: كه پێغه مبهه صلی اللہ علیہ وسلم هه مېشه نهو كاته
نوێزی ههینی دهكرد، كه خۆر له نیوهراستی ناسمان لای دهدا.

۹۰۵- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا حَمِيدٌ، عَنْ أَنَسِ قَالَ: كُنَّا نُبْكِرُ
بِالْجُمُعَةِ، وَنَقِيلُ ^(۱) بَعْدَ الْجُمُعَةِ ^(۲).

۹۰۵- نهههس رضی اللہ عنہ دهلی: ئیبه نوێزی ههینیمان زوو له سههرمئای كاتهكهیهوه
دهكرد، پاش نوێزی ههینی كه مێك دهخهوتین.

۱۷- باب: إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۰۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو
خَلْدَةَ -هُوَ: خَالِدُ بْنُ دِينَارٍ- قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم إِذَا اشْتَدَّ

^۱ نَقِيلُ: كاری تێبه په ره و چاوكه كهی (القیلوله) یه، واته: نوستنی قرجهی نیوه رۆ. بروانه: نهلمونجید به كوردی: ۲۳۹/۴.

^۲ بروانه: ۹۴۰.

الْبَرْدُ بَكَرَ بِالصَّلَاةِ، وَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ أَتَرَدَّ بِالصَّلَاةِ، يَعْنِي: الْجُمُعَةَ. قَالَ يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ: أَخْبَرَنَا أَبُو خَلْدَةَ فَقَالَ: بِالصَّلَاةِ، وَلَمْ يَذْكُرِ الْجُمُعَةَ. وَقَالَ بِشْرُ بْنُ ثَابِتٍ: حَدَّثَنَا أَبُو خَلْدَةَ قَالَ: صَلَّى بِنَا أَمِيرُ الْجُمُعَةِ ثُمَّ قَالَ لَأَنْسِيَ ﷺ: كَيْفَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الظُّهْرَ؟.

۱۷- باسیک: ئەگەر له روژێ هه‌ینیدا گه‌رمای به‌تین بوو

۹۰۶- ئەنەسی کوری مالیک ﷺ دەلی: هه‌میشه پیغه‌مبه‌ر ﷺ کاتی زۆر سارد بووایه، له سه‌رمتای کاته‌وه نوێزی ده‌کرد، وه کاتی زۆر گه‌رم بووایه، نوێزی (دوا ده‌خست و) به‌فینکی ده‌یکرد، مه‌به‌ستی نوێزی هه‌ینی بوو. یونسی کوری بوکه‌یر ده‌لی: ئەبو خه‌له‌ه‌ بو‌ی گێڕاینه‌وه وتی: به‌ نوێژکردن، باسی هه‌ینی نه‌کرد. وه بیه‌ری کوری سابیت ده‌لی: ئەبو خه‌له‌ه‌ بو‌ی گێڕاینه‌وه وتی: ئەمیریک پێشنوێزی هه‌ینی بو‌ی کردین، پاشان به‌ ئەنەسی ﷺ وت: چۆن پیغه‌مبه‌ر ﷺ نوێزی نیومرو‌ی ده‌کرد؟^(۱)

۱۸- بابُ الْمَشْيِ إِلَى الْجُمُعَةِ

وَقَوْلِ اللَّهِ: ﴿ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ۝۱۹ ﴾ الجمعة، وَمَنْ قَالَ: السَّعْيُ: الْعَمَلُ وَالذَّهَابُ، لِقَوْلِهِ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا ۝۱۹ ﴾ الإسراء، وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَحْرُمُ الْبَيْعُ حِينَئِذٍ. وَقَالَ عَطَاءٌ: تَحْرُمُ الصَّنَاعَاتُ كُلُّهَا، وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: إِذَا أَدَنَّ الْمُؤَدَّنُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَهُوَ مُسَافِرٌ فَعَلَيْهِ أَنْ يَشْهَدَ.

^۱ وه‌ک بلتی: ئەم فه‌رمووده‌یه له جواپی ئەو ئەمیره‌دا وتراپی.

۹۰۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ رِفَاعَةَ قَالَ: أَدْرَكَنِي أَبُو عَبْسٍ وَأَنَا أَذْهَبُ إِلَى الْجُمُعَةِ فَقَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: مَنْ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ.^(۱)

۱۸- باسی به پیاده رویشتن بۆ نوێژی ههینی

وه باسی ئەم فەرماپیشتە ی خۆی بەرز و بلند: (دهی به په له به پیاده برپۆن بۆ نوێژی ههینی)، ئەو هوش که دهلی: وشە (السَّعْيِ) کار و رویشتنه، به به لگه ی ئەم ئایه ته: (کار و کووشی شیای خۆی بۆ دهکات). وه عه بدولای کور ی عه باس ﷺ دهلی: کرین و فروشتن له و کاته دا (کاتی رویشتن بۆ نوێژی ههینی) هه پامه. عه تاو دهلی: هه موو پیه سه سازیه ک (له و کاته دا) هه پامه. ئیه پراهیم ی کور ی سه عد له زوهریه وه ده گپ رته وه دهلی: ئە گهر له رۆژی ههینیدا بانگبێژه که بانگی دا، که سیک له و کاته دا گهشتیار بوو، ئە وه پیه یسته له سه ری ئاماده ی نوێژی ههینی بیت (پاشان سه فهره که ی بکات).

۹۰۷- عه بایه ی کور ی ریفاعه دهلی: ئە بو عه بسم پی گهشت له کاتیکدا دهر ویشتم بۆ نوێژی ههینی، جا وتی: له پیغه مبه ری خوام ﷺ بیست دمیغه رموو: ((ئهو که سه ی پیه کانی له پیناوی خوا تۆزاوی ببن، ئە وه خوا چوونه ناگری دۆزه خی لی هه دهغه دهکات)).

۹۰۸- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، قَالَ الزُّهْرِيُّ: عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَحَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ^(۲) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: إِذَا

^۱ بڕوانه: ۲۸۱۱.

^۲ ئیمام بوخاری ئەم فەرمووده یه ی به دوو سه نه د هتانه.

أَقِيَمَتِ الصَّلَاةَ فَلَا تَأْتُوهَا تَسْعَوْنَ، وَأَتُوَهَا مَمْشَوْنَ عَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا، وَمَا قَاتَكُمُ فَاقْمُوا.^(۱)

۹۰۸- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: له پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((نه‌گه‌ر قامه‌ت کرا بۆ نوێژ (و نوێژ دابه‌سترا)، نه‌وه به‌په‌له‌ مه‌رۆن بۆ نوێژکردن، به‌لکوو به‌ئاسایی برۆن له‌سه‌رخۆ و ئارام بن، جا نه‌وه‌ی فریا که‌وته‌ن له‌ نوێژمه‌که‌ بیکه‌ن، نه‌وه‌شی فریا نه‌که‌وته‌ن، (دوا‌ی سه‌لامدانه‌وه‌ی ئیمام) خۆتان ته‌واوی بیکه‌ن)).

۹۰۹- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو قُتَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ -لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ أَبِيهِ- عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا تَقُومُوا حَتَّى تَرَوْنِي، وَعَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ.^(۲)

۹۰۹- عه‌بدولا‌ی کو‌ری نه‌بو هه‌تاده‌ - (ئیمام بو‌خاری ده‌لی:) نه‌وه‌نده‌ی من بزانه‌ له‌ باوکیه‌وه‌ ده‌یگێڕێته‌وه‌- نه‌ویش له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ که‌ فه‌رموو‌یه‌تی: ((هه‌له‌سته‌ن (بۆ نوێژ) هه‌تا من ده‌بینن، وه‌ له‌سه‌رخۆ و ئارام بن)).

۱۹- بَابُ: لَا يُفَرَّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۱۰- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي ذَيْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ وَدِيعَةَ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ

^۱ بر‌وانه: ۶۳۶.

^۲ بر‌وانه: ۶۳۷.

الْجُمُعَةِ، وَتَطَهَّرَ بِمَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ، ثُمَّ ادَّهَنَ أَوْ مَسَّ مِنْ طِيبٍ، ثُمَّ رَاحَ فَلَمْ يُقَرِّقْ بَيْنَ اثْنَيْنِ، فَصَلَّى مَا كُتِبَ لَهُ، ثُمَّ إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ أَنْصَتَ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى.^(۱)

۱۹- باسیک: له رۆژی ههینیدا (مرۆف) دوو کهس له یه کدی جیا نه کاتهوه (و به زۆر بروات نه یوانیان هه)

۹۱۰- سه لانی فارسی ﷺ ده لێ: پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه تی: ((ههر کهس له رۆژی ههینیدا خۆی بشوات، وه چهنده بتوانی خۆی پاکوخواوین بکاتهوه، پاشان پۆن بدات (له سهر و ریشی)، یان بۆنی خوێش له خۆی بدات، پاشان بپروات (بۆ نوێزی ههینی)، وه دوو کهس جیا نه کاتهوه (و له نیوانیاندا دانیشیت)، پاشان نهومندهی بۆی نووسراوه نوێزی سوننهت بکات، پاشان که وتارخوین دهستی به وتار کرد بیدهنگ بی، نهوه خوا له گوناھی نیوان نهوه ههینییه تا ههینی داها تووی خوێش دهبی)).

۲۰- باب: لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ أَخَاهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَقْعُدُ فِي مَكَانِهِ

۹۱۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُقِيمَ الرَّجُلُ أَخَاهُ مِنْ مَقْعَدِهِ وَيَجْلِسَ فِيهِ. قُلْتُ لِنَافِعٍ: الْجُمُعَةُ؟ قَالَ: الْجُمُعَةُ وَغَيْرَهَا.^(۲)

^۱ بروهانه: ۸۸۳.

^۲ بروهانه: ۶۲۶۹، ۶۲۷۰.

۲۰- باسیک: له‌ رۆژی هه‌ینیدا پیاو براکه‌ی

هه‌لنه‌ستینن و خۆی له‌ جیگاکه‌ی دانیشت

۹۱۱- عه‌بدوڵای کوری عومهر رضی اللہ عنہ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم هه‌ده‌غه‌ی کردووه‌ پیاو براکه‌ی له‌ شوینی دانیشتنه‌که‌یدا هه‌ستینن، وه‌ خۆی له‌ شوینیدا دانیشت، ئینو جوهرمێج ده‌لی: به‌ نافیعم وت: ته‌نها له‌ رۆژی هه‌ینیدا؟ وتی: له‌ هه‌ینی و رۆژه‌کانی دیکه‌شدا.

۲۱- بابُ الْأَذَانِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۱۲- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: كَانَ النَّدَاءُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَوَّلُهُ إِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ رضی اللہ عنہ، فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ رضی اللہ عنہ وَكَثُرَ النَّاسُ زَادَ النَّدَاءُ الثَّالِثَ عَلَى الزُّوْرَاءِ ^(۱). قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: الزُّوْرَاءُ: مَوْضِعٌ بِالسُّوقِ بِالْمَدِينَةِ.

۲۱- باسی کاتی بانگدان له‌ رۆژی هه‌ینیدا

۹۱۲- سائیبی کوری یه‌زید ده‌لی: کاتی خۆی بانگدانی رۆژی هه‌ینی له‌ سه‌رمتادا له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم و نه‌بو به‌کر و عومهردا رضی اللہ عنہ له‌و کاته‌دا بوو که‌ وتارخوین له‌سه‌ر مینبه‌ر داده‌نیشت، به‌لام له‌ سه‌رده‌می عوسماندا خه‌لکی زۆر بوون، بۆیه‌ بانگی سییه‌می ^(۲) زیاد کرد، (که‌ بانگه‌که‌) له‌سه‌ر زه‌ورا (ده‌درا). نه‌بو عه‌بدوڵا (ئیمام بوخاری) ده‌لی: زه‌ورا شوینیک بوو له‌ بازاری مه‌دینه‌.

^۱ بروانه: ۹۱۳، ۹۱۵، ۹۱۶.

^۲ بۆیه به‌ سییه‌م ناوی بردووه‌، چونکه‌ بانگ و قامه‌ق به‌ دوو بانگ داناوه‌، به‌ زیادکراوه‌که‌وه‌ ده‌بیته‌ سییه‌م.

۲۲- بابُ الْمُؤَذِّنِ الْوَاحِدِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۱۳- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ الْمَاجَشُونُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، أَنَّ الَّذِي رَأَى التَّأْدِينَ الثَّلَاثَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عُثْمَانُ بْنُ عَفَانَ رضي الله عنه، حِينَ كَثُرَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ، وَلَمْ يَكُنْ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم مُؤَذِّنٌ غَيْرَ وَاحِدٍ، وَكَانَ التَّأْدِينُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ، يَعْنِي عَلَى الْمِنْبَرِ ^(۱).

۲۲- باسی نوێژی ههینی یهك بانگبێژی ههبووه

۹۱۳- سانیبی کوری یهزید دهگیرتهوه: بێگومان نهو کهسهی بانگدانى سییهمی زیاد کرد له رۆژی ههینیدا، عوسمانی کوری عهفان رضي الله عنه بوو، کاتی خهلكی مهدينه زۆر بوون، وه بێغه مبهه صلى الله عليه وسلم تهنها یهك بانگبێژی ههبوو (بۆ نوێژی ههینی)، بانگدانیش له رۆژی ههینی لهو کاتهدا بوو وتارخوین دادهنیشت، واته: لهسهه روانگه.

۲۳- بابُ: يُجِيبُ الْإِمَامُ عَلَى الْمُنْبَرِ إِذَا سَمِعَ النِّدَاءَ

۹۱۴- حَدَّثَنَا ابْنُ مِقَاتٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُثْمَانَ بْنُ سَهْلٍ بْنُ حَنْتِفٍ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ بْنِ حَنْتِفٍ قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ، وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى الْمِنْبَرِ، أَدَّنَ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ. قَالَ مُعَاوِيَةُ: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ. قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: وَأَنَا. فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: وَأَنَا. فَلَمَّا أَنْ قَضَى التَّأْدِينَ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى هَذَا الْمَجْلِسِ حِينَ أَدَّنَ الْمُؤَذِّنُ، يَقُولُ مَا سَمِعْتُمْ مِنِّي مِنْ مَقَالَتِي ^(۲).

^۱ بېوانه: ۹۱۲.

^۲ بېوانه: ۶۱۲.

۲۳- باسیک: وتارخوین له‌سهر دوانگه

وه‌لامی بانگبێژ ده‌داته‌وه‌ کاتی گویی له‌ بانگ بوو

۹۱۴- سه‌هلی کوری حونه‌یف ده‌لی: گویم له‌موعاویه‌ی کوری ئه‌بو سو‌فیان بوو، له‌ کاتی‌کدا دانیشتبوو له‌سهر دوانگه‌، بانگبێژه‌که‌ بانگی دا وتی: (اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ)، موعاویه‌ش وتی: (اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ)، بانگبێژه‌که‌ وتی: (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، موعاویه‌ش وتی: منیش هه‌مان شایه‌تی دهم، بانگبێژه‌که‌ وتی: (أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)، موعاویه‌ش وتی: منیش هه‌مان شایه‌تی دهم، جا کاتی بانگبێژه‌که‌ بانگه‌که‌ی ته‌واو کرد، موعاویه‌ وتی: ئه‌ی خه‌لکینه‌ بی‌گومان من خۆم نا له‌م شوینه‌دا له‌ پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ بیست، کاتی بانگبێژه‌که‌ بانگی دا ئه‌وه‌ی ده‌فه‌رموو که‌ له‌ منتان بیست وتم (به‌دوای بانگبێژه‌که‌دا).

۲۴- بابُ الْجُلُوسِ عَلَى الْمِنْبَرِ عِنْدَ التَّأْذِينِ

۹۱۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ أَخْبَرَهُ، أَنَّ التَّأْذِينَ الثَّانِيَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَمَرَ بِهِ عُمَانُ حِينَ كَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ التَّأْذِينَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ^(۱).

۲۴- دانیشتنی (پیشنوێژ) له‌سهر مینبه‌ر له‌ کاتی بانگدان (سوننه‌ته‌)

۹۱۵- سانیبی کوری یه‌زید ده‌لی: بانگدانی دووهمی رۆژی هه‌ینی که‌ عوسمان ؓ فه‌رمانی کرد بدری، کاتی‌ک بوو خه‌لکی مرگه‌وت زۆر بوون، وه‌ بانگدانه‌که‌ی رۆژی هه‌ینی له‌ کاتی‌کدا بوو که‌ پیشنوێژ (له‌سهر دوانگه‌) داده‌نیشت.

^۱ ب‌روانه: ۹۱۲.

امْرَأَةً قَدْ سَمَّاهَا سَهْلًا: «مُرِي غُلَامَكَ النَّجَّارَ أَنْ يَعْمَلَ لِي أَعْوَادًا أَجْلِسُ عَلَيْهَا إِذَا كَلَّمْتُ النَّاسَ. فَأَمَرْتُهُ، فَعَمِلَهَا مِنْ طَرَفَاءِ الْغَابَةِ ثُمَّ جَاءَ بِهَا، فَأَرْسَلْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَأَمَرَ بِهَا فَوَضَعَتْهَا هُنَا. ثُمَّ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى عَلَيْهَا، وَكَبَّرَ وَهُوَ عَلَيْهَا، ثُمَّ رَكَعَ وَهُوَ عَلَيْهَا، ثُمَّ نَزَلَ الْفَهْقَرَى فَسَجَدَ فِي أَصْلِ الْمِنْبَرِ، ثُمَّ عَادَ، فَلَمَّا قَرَعَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّمَا صَنَعْتُ هَذَا لِتَأْتُمُوا وَلِتَعْلَمُوا صَلَاتِي».^(۱)

۲۶- باسی (په‌واپه‌تی) وتاردان له‌سه‌ر دوانگه

ئهنه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر دوانگه وتاری دا.

۹۱۷- نه‌بو حازیمی کورێ دینار ده‌گیریته‌وه که چه‌ند که‌سیک هاتن بو‌ لای سه‌هلی کورێ سه‌عدی ساعیدی ﷺ، ده‌مه‌قائینیان بوو که داری دوانگه‌که (ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ) له‌ چی بوو، جا له‌و بارمه‌یه‌وه پرسیاریان لی کرد؟ نه‌ویش وتی: سویند به‌ خوا بیگومان من دهمانم دوانگه‌که له‌ چی بوو، وه‌ بیگومان بینیم له‌ یه‌که‌م رۆژه‌وه‌ دانرا، وه‌ یه‌که‌م رۆژ که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ری دانیشت (ناماده‌ بووم)، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ناردی بو‌ لای فلانه‌ نافرمت -نافرمتیک بوو که سه‌هل ناوه‌که‌ی برد-، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((فه‌رمان بکه‌ به‌ غولامه‌ دارتاشه‌که‌ت له‌ چه‌ند داریک دوانگه‌یه‌که‌م بو‌ دروست بکات، بو‌ نه‌وه‌ی کاتی وتار ده‌ده‌م بو‌ خه‌لک له‌سه‌ری دابنیشم))، نافرته‌که‌ش فه‌رمانی کرد به‌ غولامه‌که‌ی، نه‌ویش له‌ (طَرَفَاءِ الْغَابَةِ)^(۲) دروستی کرد، پاشان دوانگه‌که‌ی هینا، جا نافرته‌که‌

^۱ برپاوه: ۳۷۷.

^۲ طَرَفَاءِ: جو‌ره‌ داریکی بیابانه‌. الْغَابَةِ: شوئینیکه‌ له‌ عه‌والی مه‌دینه، که‌ نه‌و کاته‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ی مه‌دینه بوو، تیشتا به‌شیکه‌ له‌ مه‌دینه، ماناکه‌ی به‌م جو‌ره‌ی لی دیت: له‌ داریکی بیابانی دوانگه‌که‌ی دروست کرد، نه‌و داره‌ له‌ شوئینیک هه‌بوو که‌ ناوی غابه‌ بوو له‌ عه‌والی مه‌دینه.

که‌سیکی نارد بۆ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (که‌ دوانگه‌که‌ ته‌واو بووه‌)، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد، (هه‌ینرا و) ئا له‌ویدا دانرا، پاشان پێغه‌مبه‌رم ﷺ بی‌نی نوێزی له‌سه‌ر کرد، وه‌ الله‌ اکبری کرد له‌سه‌ری، پاشان کړنووشی برد و هه‌ر له‌سه‌ری بوو، پاشان به‌ پشتا گه‌رایه‌ دواوه‌ و دابه‌زی، له‌سه‌ر زه‌وی له‌بنی دوانگه‌که‌دا سوژده‌ی برد، پاشان گه‌رایه‌وه‌ (شوینی خۆی له‌سه‌ر دوانگه‌که‌)، جا که‌ له‌ نوێزه‌که‌ بۆیه‌وه‌، رووی له‌ خه‌لکه‌که‌ کرد و فه‌رمووی: ((ئه‌ی خه‌لکینه‌! بی‌گومان بۆیه‌ نه‌مه‌م کرد تا په‌یره‌ویم لێ بکه‌ن، وه‌ شیوه‌ی نوێزکردنی من بزانن)).

۹۱۸- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَنَسٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ جِدْعٌ يَقُومُ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ، فَلَمَّا وَضَعَ لَهُ الْمُنْبَرُ سَمِعْنَا لِلْجِدْعِ مِثْلَ أَصْوَاتِ الْعِشَارِ، حَتَّى نَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ. قَالَ سُلَيْمَانُ: عَنْ يَحْيَى، أَخْبَرَنِي حَفْصُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ بْنُ أَنَسٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا^(۱).

۹۱۸- جابیری کوری عه‌بدوڵا ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ بنه‌ دارخورمایه‌ك هه‌بوو پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌لایدا ده‌وه‌ستا و پالێ پێوه‌ دهما، جا کاتی دوانگه‌یان بۆ دانا (و له‌سه‌ری وتاری دهما)، ئه‌و بنه‌ دارخورمایه‌ ده‌نگیکی لێوه‌ ده‌هات، وه‌ك قۆره‌ی وشتری ئاوس (بێده‌نگ نه‌ده‌بوو)، هه‌تا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر دوانگه‌که‌ دابه‌زی و ده‌ستی خسته‌ سه‌ری (جا بێده‌نگ بوو). (ئه‌م وته‌ی جابیر به‌م ڕێگه‌یه‌ش گێڕدراوه‌ته‌وه‌): سوله‌یمان له‌ یه‌حیاوه‌ ده‌گێڕێته‌وه‌ ده‌لی: حه‌فصی کوری عوبه‌یدوڵای کوری ئه‌نه‌س بۆی گێڕامه‌وه‌ که‌ ئه‌و (ئه‌م فه‌رموودمیه‌ی) له‌ جابیر بیستوه‌.

^۱ بر‌وانه‌: ۴۴۹.

۹۱۹- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى الْمُنْبَرِ فَقَالَ: «مَنْ جَاءَ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ».^(۱)

۹۱۹- سالیم له (عه‌بدولای) باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: گویم له پیغه‌مبه‌ر ﷺ بوو له‌سه‌ر دوانگه‌ و تارێ دهما و فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س هات بو نوێزی هه‌ینی، با خوی بشوات)).

۲۷- بَابُ الْخُطْبَةِ قَائِمًا

وَقَالَ أَنَسُ: بَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ قَائِمًا.
۹۲۰- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ قَائِمًا، ثُمَّ يَقْعُدُ، ثُمَّ يَقُومُ، كَمَا تَفْعَلُونَ الْآنَ.^(۲)

۲۷- باسی وتاردان به‌پیوه^(۳)

ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: له کاتی‌کدا پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌پیوه وه‌ستا‌بوو وتاری دهما.
۹۲۰- عه‌بدولای کورێ عومه‌ر ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌پیوه ده‌وستا وتاری دهما، پاشان داده‌نیشت، ئینجا هه‌له‌سه‌ایه‌وه به‌و شیوه‌ی ئیستا ئیوه وتار دهمان.

^۱ ب‌روانه: ۸۷۷.

^۲ ب‌روانه: ۹۲۸.

^۳ واته: ده‌بی وتارخوێن له کاتی وتارداندا به‌پیوه راوه‌ستی و نابێ دابنیشیت، مه‌گه‌ر نه‌توانیت و عوزرێکی هه‌بیت. إرشاد الساري: ۵۹۲/۲.

۲۸- بابُ: یَسْتَقْبِلُ الْإِمَامُ الْقَوْمَ وَاسْتَقْبَالَ النَّاسِ الْإِمَامُ إِذَا خُطِبَ

وَاسْتَقْبَلَ ابْنُ عُمَرَ وَأَنَسُ الْإِمَامِ.

۹۲۱- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَلَسَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى الْمِنْبَرِ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ^(۱).

۲۸- باسیک: پێشنوێژ روو ده‌کاته خه‌لکه‌که،

خه‌لکه‌که‌ش روویان له پێشنوێژه کاتی و تار ده‌دات

عمه‌دولای کوری عومه‌ر و ئه‌نه‌س ﷺ روویان ده‌کرده پێشنوێژ (کاتی و تاردان).
۹۲۱- ئه‌بو سه‌عه‌دی خودری ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ روژیکیان له‌سه‌ر دووانگه‌ دانیشت، ئێمه‌ش به‌ چوارده‌وریدا دانیشتین.

۲۹- بابُ مَنْ قَالَ فِي الْخُطْبَةِ بَعْدَ الثَّنَاءِ: أَمَّا بَعْدُ

رَوَاهُ عِكْرِمَةُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۹۲۲- وَقَالَ مَحْمُودٌ: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُزْوَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ قُلْتُ: مَا شَأْنُ النَّاسِ؟ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا إِلَى السَّمَاءِ. فَقُلْتُ: آيَةُ؟ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا أَيْ نَعَمْ. قَالَتْ: فَأَطَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جِدًّا حَتَّى تَجَلَّيَ الْعَشِيُّ وَإِلَى جَنْبِي قَرَبَةٌ فِيهَا مَاءٌ، فَفَتَحْتُهَا فَجَعَلْتُ أَصْبُ مِنْهَا عَلَى رَأْسِي، فَأَنْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ، فَخَطَبَ

^۱ بېروانه: ۱۴۶۵، ۲۸۴۲، ۷۴۲۷.

النَّاسَ، وَحَمِدَ اللَّهُ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ..» قَالَتْ وَلَغِطَ نِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَاكْتَفَتْ إِلَيْهِنَّ لَأَسْكُنَهُنَّ فَقُلْتُ لِعَائِشَةَ: مَا قَالَ؟ قَالَتْ: قَالَ: «مَا مِنْ شَيْءٍ لَمْ أَكُنْ أُرِيدُهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى الْجَنَّةَ وَالنَّارَ، وَإِنَّهُ قَدْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّكُمْ تَفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ مِثْلَ -أَوْ قَرِيبَ مِنْ- فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، يُؤْتَى أَحَدُكُمْ، فَيَقَالُ لَهُ: مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ؟ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ -أَوْ قَالَ: الْمُؤَقِّنُ- شَكَ هِشَامٌ- فَيَقُولُ هُوَ رَسُولُ اللَّهِ، هُوَ مُحَمَّدٌ ﷺ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى فَأَمَّا وَاجِبْنَا وَاتَّبَعْنَا وَصَدَقْنَا. فَيَقَالُ لَهُ: نَمْ صَالِحًا، قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ إِنْ كُنْتَ لَتُؤْمِنُ بِهِ. وَأَمَّا الْمُنَافِقُ -أَوْ قَالَ: الْمُزْتَابُ- شَكَ هِشَامٌ- فَيَقَالُ لَهُ: مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ؟ فَيَقُولُ: لَا أَدْرِي، سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُهُ.. قَالَ هِشَامٌ: فَلَقَدْ قَالَتْ لِي قَاطِمَةُ: فَأَوْعَيْتُهُ، غَيْرَ أَنَّهَا ذَكَرْتُ مَا يُعْلَظُ عَلَيْهِ^(۱).

۲۹- باسی ئهوهی له وتاردا پاش

سوپاس و ستایشی خوا بلای: جا دواى ئهوه دهلیم

ئهم فهرمودهمیه عیکریمه گپراویهتهوه له عهبدولای کورێ عهباسهوه ﷺ،
ئهویش له پیغه مبهروهوه ﷺ.

۹۲۲- ئهسمائی کچی ئهبو بهکر ﷺ دهلی: رویشتم بو لای عایشه ﷺ، لهو کاته دا
خه لکی نوێزیان دهکرد وتم: ئهوه خه لکی جییانه (بوچی نوێژ دهکهن)؟ عایشه
به سهری ئاماژهی بو ئاسمان کرد، منیش وتم: (ئهم خورگیرانه) نیشانهیه که (بو
ترساندن)؟ عایشهش به سهری ئاماژهی کرد وتی: بهلی، ئهسماو دهلی:
پیغه مبهری خوا ﷺ زور درێزهی به نوێژهکهی دا، نزیك بوو له هوش خۆم بچم،
له تهنیشتمهوه گۆزمیهکی لی بوو ئاوی تیدا بوو، منیش دهمهکهیم کردهوه
لییهوه دهستم کرد به ئاوکردن به سهرمدا، جا پیغه مبهری خوا ﷺ له نوێژهکه

^۱ بروانه: ۸۶.

بۆیەوه، لەو کاتەدا خۆریش بەدەرکەوت، جا پێغەمبەر ﷺ وتاری دا بۆ خەلکی، سوپاسی خوای کرد بەجۆرێک شایستەیی خواپە، پاشان فەرمووی: ((جا دواى ئەو دەلێم:)) ئەسماو دەلێ: جا چەند ئافرەتێکی ئەنصارى دەنگەدەنگیکیان دەست پێ کرد، منیش پڕۆشتمە لایان تا بێدەنگیان بکەم، بە عایشەم وت: چى فەرموو؟ وتی: فەرمووی: ((ئەوێ کە نیشانم نەدرابوو نیشانم درا، بینیم لەم شوێنەدا کە وەستاوم هەتا بەهەشت و دۆزەخیش، وە بێگومان نیگام بۆ کرا، کە بێگومان ئێو لەنیو گۆرەکانتاندا تاقى دەکرێنەو وەك بەلا و تاقیکردنەوێ دەجالە کوێرەکە یا نزیک لەو، دینە لای هەر کام لە ئێو و پێی دەلێن: دەربارەى ئەو پیاوێ چ زانیارییەکت هەیە؟ جا ئەو کەسەى ئیماندارە -یان فەرمووی باوەرى پتەوى هەیە، هیشام گومانى بردوو (کە یەکیکە لە پراویەکانى فەرموودەکە)- دەلێ: ئەو پیاوێ نێردراوى خواپە ئەو - موخەممەدە ئایینی پڕۆشن و پێنمایى بۆ هێنابووین، ئێمەش باوەرمان پێ هێنا و وەلامى بانگەوازەکەیمان دایەوه، وە شوێنى کەوتین و بە راستمان زانی، ئینجا پێی دەوتری: دە بخەوه بەخۆشی، بێگومان ئێمە دەمانزانی کە بەراستی تۆ باوەرى پێ دێنى، بەلام ئەو کەسەى کە دوورووێ -یان لە گومانداپە، هیشام گومانى بردوو- پێی دەوتری: دەربارەى ئەو پیاوێ موخەممەد ﷺ چى دەزانی؟ ئەویش دەلێ: هیچ نازانە! (ئەو نەبێ) گویم لى بوووە خەلک دەربارەى ئەو شتیکیان دەوت، منیش دەموت:))، هیشام دەلێ: جا بەراستی فاتیمە (ی گچی موزیر) ئەم فەرموودمەى بۆ باس کردم، منیش لەبەرم کرد و هەلمگرت، جگە لەوێ وتی: (کە پەيوەندى بە سزای دوورپووانەوه هەبوو، من بە درێژى لەبەرم نەکردوو، کورتەکەى ئەومیه:)) لە سزای دۆزەخدا وتەى زبیری پێی دەوتری^(۱).

^۱ بروانه: الکوثر الجارى فى رياض أحاديث البخاري: ۴۲/۳.

۹۲۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ تَغْلِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى بِمَالٍ أَوْ سَبِيٍّ فَقَسَمَهُ، فَأَعْطَى رَجُلًا وَتَرَكَ رَجُلًا، فَبَلَغَهُ أَنَّ الَّذِينَ تَرَكَ عَتَبُوا، فَحَمِدَ اللَّهُ ثُمَّ أَتَنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ، وَأَدْعُ الرَّجُلَ، وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِي وَلَكِنْ أُعْطِي أَقْوَامًا لِمَا أَرَى فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْجَزَعِ وَالْهَلَعِ، وَأَكِلُ أَقْوَامًا إِلَى مَا جَعَلَ اللَّهُ فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْغِنَى وَالْخَيْرِ، فِيهِمْ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبٍ». قَوَّالَهُ مَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِكَلِمَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُمْرَ النَّعَمِ. تَابَعَهُ يُونُسُ^(۱).

۹۲۳- عه‌مری کورێ ته‌غلیب ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ندی مال و سامان یان ژن و مندالی به‌دی‌لگیراویان بو‌ هینا، نه‌ویش دابه‌شی کرد، جا به‌شی که‌سانیک‌ی دا و که‌سانیک‌ی بی‌به‌ش کرد، ئینجا پی‌ی که‌ه‌شته‌وه نه‌وانه‌ی که به‌شی نه‌دابوون گله‌ییان کردبوو، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ (له‌سه‌ر مینه‌به‌ر) سوپاسی خوا کرد، پاشان ستایشی کرد، پاشان فه‌رمووی: ((ئینجا دوا‌ی نه‌وه سویند به‌ خوا دلتیا بن من به‌شی که‌سیک مال و سامان دهم، که‌سیک‌یش بی‌به‌ش ده‌که‌م، نه‌وه که‌سه‌یان لام خوشه‌ویسته‌ره که به‌شی نادم له‌وه‌یان که به‌شی دهم، به‌لام به‌شی که‌سانیک دهم چونکه دم‌بینم دلیان دانه‌مه‌زراوه و هه‌له‌به‌ه‌له‌پیه‌تی، وه که‌سانیک‌یش ده‌سپێرم به‌وه ده‌وله‌مه‌ندی و چاکه‌ی که خوا له دلیاندا دروستی کردووه، له‌وانه عه‌مری کورێ ته‌غلیب))، عه‌مر ده‌لی: سویند به‌ خوا نه‌وه فه‌رمووده‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌لامه‌وه له‌ پێدانی و شتری سوور خوشه‌ویسته‌ر بوو. یونس‌یش نه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی گێراومه‌وه و پالپستی گێرانه‌وه‌که‌ی جهریری کورێ حازیم ده‌کات.

^۱ بر‌وانه: ۳۱۴۵، ۷۰۳۵.

۹۲۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ، أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ ذَاتَ لَيْلَةٍ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ، فَصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ، فَصَلَّى رَجَالَ بِصَلَاتِهِ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَاجْتَمَعَ أَكْثَرُ مِنْهُمْ فَصَلُّوا مَعَهُ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَكَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّلَاثَةِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلُّوا بِصَلَاتِهِ، فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الرَّابِعَةُ عَجَزَ الْمَسْجِدُ عَنْ أَهْلِهِ حَتَّى خَرَجَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ، فَلَمَّا قَضَى الْفَجْرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَتَشَهَّدَ ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّهُ لَمْ يَخَفْ عَلَيَّ مَكَانُكُمْ، لَكِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيْكُمْ فَتَعْجِزُوا عَنْهَا.. تَابَعَهُ يُونُسُ»^(۱).

۹۲۴- عوروه ده‌لی: عایشه ؓ، بۆی گێڕایه‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ شه‌ویک له‌ نیوهراس‌تی شه‌ودا له‌ مال‌ رۆیشته‌ دهره‌وه، له‌ مزگه‌وت نوێزی کرد، جا که‌سانێک له‌دوايه‌وه کردیان به‌ جه‌ماعه‌ت و له‌گه‌ڵی نوێزیان کرد، جا که‌ خه‌لک رۆژیان لی بۆیه‌وه باسیان کرد، جا (بۆ شه‌وی داهاتوو) خه‌لکی زیاتر له‌وان کۆ بوونه‌وه له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ نوێزیان کرد، ئینجا خه‌لک رۆژیان کرده‌وه بۆ خه‌لکیان باس کرد، ئینجا بۆ شه‌وی سێیه‌م خه‌لکی مزگه‌وت زۆر بوون، ئینجا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات و پێشنوێزی بۆ کردن و خه‌لک له‌گه‌ڵی نوێزیان کردن جا که‌ شه‌وی چوارهم هات، مزگه‌وت خه‌لکه‌که‌ی نه‌ده‌گرت و جێیان نه‌دمبۆیه‌وه، (پێغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌هات) هه‌تا هات بۆ نوێزی به‌یانی، جا که‌ نوێزی به‌یانی ته‌واو کرد ر‌ووی کرده‌ خه‌لکه‌که‌، شایه‌تومان‌ی هێنا و پاشان فه‌رمووی: ((جا دوا‌ی نه‌وه، بێگومان ناماد‌مبوونتان له‌ مزگه‌وت له‌ من شار‌اوه نه‌بوو، به‌لام ترسام نه‌و شه‌ونوێژه فه‌رز بێی له‌سه‌رتان و ئیوه‌ش نه‌توانن بیکه‌ن)). یونس‌یش ئه‌م فه‌رموودمیه‌ی گێراومه‌وه و پالپشتی گێرانه‌وه‌که‌ی عوقه‌یل له‌ ئیبنو شیه‌ابه‌وه ده‌کات.

^۱ بروانه: ۷۲۹.

۹۲۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ عَشِيَّةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ، فَتَشَهَّدَ وَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ مِمَّا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ.. تَابَعَهُ أَبُو مُعَاوِيَةَ وَأَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ.. تَابَعَهُ الْعَدَنِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ فِي: «أَمَّا بَعْدُ»^(۱).

۹۲۵- زوهری ده‌لی: عوروه بو‌ی گێڕامه‌وه وتی: ئه‌بو حومه‌یدی ساعیدی ﷺ بو‌ی گێڕامه‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئیوارمه‌ک پاش نوێژ هه‌ستایه سه‌ر بی، شایه‌تومانی هه‌ینا و سوپاس و ستایشی خوی کرد به‌و شیومه‌ی شیای خوی بی، پاشان فه‌رمووی: ((پاش ئه‌مه)). ئه‌بو موعاویه و ئه‌بو ئوسامه له هه‌شامه‌وه گێڕاویه‌ته‌وه، ئه‌ویش له باوکیه‌وه، ئه‌ویش له ئه‌بو حومه‌یدی ساعیدییه‌وه، له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێڕاویه‌ته‌وه که فه‌رمووی: ((جا پاش ئه‌مه))، پالپشتی گێڕانه‌وه‌که‌ی زوهری ده‌کن. وه له‌و بڕگه‌یه‌دا ((له‌پاش ئه‌مه)) گێڕانه‌وه‌ی عه‌دنی له سو‌فیان‌ه‌وه پالپشتی گێڕانه‌وه‌که‌ی زوهری ده‌کات.

۹۲۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ، عَنِ الْمُسَوَّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشَهَّدُ يَقُولُ: «أَمَّا بَعْدُ.. تَابَعَهُ الزُّبَيْدِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ»^(۲).

۹۲۶- میسوه‌ری کوری مه‌خرمه‌ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستایه سه‌ر بی و (وتاری دا)، گویم لی بوو کاتی شایه‌تومانی، ده‌یفه‌رموو: ((جا پاش ئه‌مه)). زوبه‌یدی له زوهریه‌وه به‌ رێگه‌یه‌کی دیکه ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی گێڕاوه‌ته‌وه، که پالپشتی گێڕانه‌وه‌که‌ی شوعه‌یب ده‌کات.

^۱ بڕوانه: ۱۵۰۰، ۲۵۹۷، ۶۶۳۶، ۶۹۷۹، ۷۱۷۴، ۷۱۹۷.

^۲ بڕوانه: ۳۱۱۰، ۳۷۱۴، ۳۷۲۹، ۳۷۶۷، ۵۲۳۰، ۵۲۷۸.

۹۲۷- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ الْعَسِيلِ قَالَ: حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: صَعِدَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم الْمِنْبَرَ، وَكَانَ آخِرَ مَجْلِسٍ جَلَسَهُ مُتَعَطِّفًا مِلْحَفَةً عَلَى مَنْكِبَيْهِ، قَدْ عَصَبَ رَأْسَهُ بِعَصَابَةٍ دَسَمَةٍ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ إِلَيَّ.. فَتَأَبَّؤْا إِلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ هَذَا الْحَيَّ مِنَ الْأَنْصَارِ يَقْلُونَ، وَيَكْثُرُ النَّاسُ، فَمَنْ وَلِيَ شَيْئًا مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم فَاسْتَطَاعَ أَنْ يَضُرَّ فِيهِ أَحَدًا أَوْ يَنْفَعَ فِيهِ أَحَدًا، فَلْيَقْبَلْ مِنْ مُحْسِنِهِمْ، وَيَتَجَاوَزْ عَنْ مُسِيئِهِمْ.^(۱)

۹۲۷- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم ڕۆیشته‌ سه‌ر دو‌انگه‌، که‌ کو‌تا جاری بوو بر‌پ‌وا‌ته‌ سه‌ر دو‌انگه‌، قوما‌شیک‌ی وه‌ک پ‌ا‌لتۆ د‌ابوو به‌سه‌ر ش‌انیدا و له‌ خو‌ی نا‌اند‌بوو، می‌زهری‌کی ڕه‌شی^(۲) پ‌ی‌ج‌ابوو به‌ سه‌ریه‌وه‌، جا سو‌پ‌اس و ست‌اییشی خو‌ای کرد، پ‌اش‌ان فه‌رمو‌وی: ((ئه‌ی خه‌لک‌ینه‌! نزیک‌ بنه‌وه‌ لێم))، ئه‌وانیش له‌ چ‌وارده‌وری کۆ بو‌ونه‌وه‌، پ‌اش‌ان فه‌رمو‌وی: ((له‌ پ‌اش ئه‌مه‌ ب‌ی‌گومان نا ئه‌م خه‌لکه‌ که‌ ناویان ئه‌نصاره‌ که‌م ده‌بنه‌وه‌، به‌لام خه‌لکی د‌یکه‌ زۆر ده‌بن، جا هه‌ر که‌س هه‌ر ش‌تیکی له‌ کاروب‌اری ئومه‌ته‌ی مو‌حه‌مه‌د صلى الله عليه وسلم که‌وته‌ ده‌ست و ده‌یتوانی زیان به‌ که‌سی ب‌گه‌یه‌نی، یان سوود و که‌لک‌ به‌ که‌سی ب‌گه‌یه‌نی له‌و کاره‌دا، ئه‌وه‌ با چ‌اکه‌ی چ‌اکیان وه‌ریگرێ و چ‌او‌پ‌ۆشی له‌ خ‌راب‌یان ب‌کات)).

۳۰- بَابُ الْقُعْدَةِ بَيْنَ الْخُطْبَتَيْنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۲۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَخْطُبُ خُطْبَتَيْنِ يَقْعُدُ بَيْنَهُمَا^(۳).

^۱ بر‌پ‌وا‌نه: ۳۶۲۸، ۳۸۰۰.

^۲ ب‌ع‌ص‌اب‌ة د‌س‌م‌ة: به‌دوو جو‌ری د‌یکه‌ مانا ک‌راوه: می‌زهره‌یه‌کی ره‌نگ زه‌یتی، یان می‌زهره‌یه‌کی ره‌نگ گۆ‌راو به‌ بۆ‌ی خو‌ش.

^۳ بر‌پ‌وا‌نه: ۹۲۰.

۳۰- باسی (حوکمی) دانیشتن له نیوان دوو وتاره‌که‌ی

روژی هه‌ینیدا

۹۲۸- نافع له عه‌بدوڵاوه ده‌گیرێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (له روژی هه‌ینیدا) دوو وتاری ده‌دا، له نیوانیاندا داده‌نیشت.

۳۱- بَابُ الْإِسْتِمَاعِ إِلَى الْخُطْبَةِ

۹۲۹- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُلَيْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَبِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، وَقَفَتِ الْمَلَائِكَةُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَلَالَوَّلَ، وَمَثَلُ الْمُهْجَرِ كَمَثَلِ الَّذِي يُهْدَى بَدَنَةً، ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدَى بَقَرَةً، ثُمَّ كَبْشًا، ثُمَّ دَجَاجَةً، ثُمَّ بَيْضَةً، فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ طَوَّأَ صُحُفَهُمْ، وَيَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ.^(۱)

۳۱- باسی گوێگرتن له وتاری هه‌ینی

۹۲۹- ئەبو هورەیرە رضی اللہ عنہ دەڵێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر روژی هه‌ینی بوو، فریشته‌کان له‌به‌ر دەرگای مرگه‌وتدا ده‌ووستن، ناوی (نوێژکه‌ره‌کان) دهنووسن یه‌که‌م ئه‌وه‌ی دوا‌ی یه‌که‌م (به‌پێی ریزه‌بندی ئه‌وه‌ی کامیان زووتر هات‌بێت)، وه‌ نموونه‌ی ئه‌وه‌ی زووتر دێت بۆ نوێژی هه‌ینی، وه‌ك ئه‌و که‌سه‌ وایه‌ وشرێکی کردبێ به‌ خێر، دواتر وه‌ك ئه‌وه‌ وایه‌ مانگایه‌کی به‌خشیبێ، دواتر وه‌ك ئه‌وه‌ وایه‌ به‌رانیکی به‌خشیبێ، دواتر وه‌ك ئه‌وه‌ وایه‌ مریشکیکی به‌خشیبێ، دواتر وه‌ك ئه‌وه‌ وایه‌ هێلکه‌یه‌کی به‌خشیبێ، جا که‌ وتارخوێن روێشته‌ سه‌ر دوانگه‌، فریشته‌کان ده‌فته‌ره‌کانیان ده‌پێچنه‌وه‌ و گوێ له‌ وتاره‌که‌ ده‌گرن)).

^۱ بروانه: ۳۲۱۱.

۳۲- باب: إِذَا رَأَى الْإِمَامُ رَجُلًا جَاءَ وَهُوَ يَخْطُبُ أَمْرَهُ أَنْ يُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ

۹۳۰- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ النَّاسَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ: «أَصَلَّيْتُمَا فَلَا؟» قَالَ لَا. قَالَ: «فَمَ قَارَعُ؟»^(۱).

۳۲- باسیک: ئەگەر ئیمام له کاتی کدا وتاری ده‌دا که سیکی بینی هات، فه‌رمانی پێ بکات که دوو رکات نوێژی سوننه‌ت بکات

۹۳۰- جابیری کوری عه‌بدوللا ﷺ ده‌لی: پیاویک هاته‌ مزگه‌وت له‌ کاتی کدا پێغه‌مبه‌ر ﷺ وتاری ده‌دا بو‌ خه‌لکی له‌ رۆژی هه‌ینی‌دا، فه‌رمووی: ((هه‌لان که‌س نوێژ ی سوننه‌ت کردووه‌؟)) وتی: نه‌خێر، فه‌رمووی: ((هه‌سته‌ (دوو رکات) نوێژ بکه‌)).

۳۳- باب: مَنْ جَاءَ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ صَلَّي رَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ

۹۳۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، سَمِعَ جَابِرًا قَالَ: دَخَلَ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ، فَقَالَ: «أَصَلَّيْتَ؟» قَالَ لَا. قَالَ: «فَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ»^(۲).

۳۳- باسی ئەگەر له‌ کاتی کدا پێشنوێژ وتاری ده‌دا

که‌سیک هات دوو رکات نوێژی کورت بکات

۹۳۱- عه‌مر ده‌لی: له‌ جابیرم بیست ﷺ وتی: له‌ رۆژی هه‌ینی‌دا پیاویک هاته‌ مزگه‌وت، له‌و کاته‌دا پێغه‌مبه‌ر ﷺ وتاری ده‌دا، فه‌رمووی به‌ پیاوه‌که‌: ((نوێژت کردووه‌؟)) وتی: نه‌خێر، فه‌رمووی: ((که‌واته‌ دوو رکات نوێژ بکه‌)).

^۱ ب‌روانه: ۹۳۱، ۱۱۶۶.

^۲ ب‌روانه: ۹۳۰.

۳۴- بابُ رَفْعِ الْيَدَيْنِ فِي الْخُطْبَةِ

۹۳۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسٍ. وَعَنْ يُونُسَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَ الْكُرَاعُ، وَهَلَكَ الشَّاءُ، فَأَدْعُ اللَّهَ أَنْ يَسْقِينَا. فَمَدَّ يَدَيْهِ وَدَعَا^(۱).

۳۴- باسی به‌رزکردنه‌وه‌ی هه‌ردوو ده‌ستی له‌ وتارداندا

۹۳۲- ئەنەس ﷺ دە‌ئێ: لە‌کاتێ‌کدا پێ‌غه‌مبەر ﷺ له‌ رۆژی هه‌ینی‌دا وتاری دهم‌دا، له‌پەر کابرایه‌ک هه‌ستا و وتی: ئە‌ی پێ‌غه‌مبهری خوا ﷺ ولاخ (ئه‌سه‌پ) و مه‌رومالات هه‌موو مردن و تیا چوون، ده‌ی داوا و نزا بکه‌ لای خوا بارانمان بۆ ببارین، جا پێ‌غه‌مبهریش ﷺ هه‌ر دوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه و دوعای کرد (خوایه‌ بارانیان بۆ ببارینی).

۳۵- بابُ الْإِسْتِسْقَاءِ فِي الْخُطْبَةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۳۳- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو قَالَ: حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: أَصَابَتِ النَّاسَ سَنَةٌ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ، فَبَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ قَامَ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَ الْمَالُ، وَجَاعَ الْعِيَالُ، فَأَدْعُ اللَّهَ لَنَا. فَرَفَعَ يَدَيْهِ، وَمَا نَزَى فِي السَّمَاءِ قَرَعَةً، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا وَضَعَهَا حَتَّى تَارَ السَّحَابَ أَمْثَالَ الْجِبَالِ، ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ عَنْ مِنْبَرِهِ حَتَّى رَأَيْتُ الْمَطَرَ يَتَحَادَرُ عَلَى لِحْيَتِهِ ﷺ، فَمِطَرْنَا يَوْمَنَا ذَلِكَ، وَمِنَ الْعَدِ، وَبَعْدَ الْعَدِ وَالَّذِي يَلِيهِ، حَتَّى الْجُمُعَةِ الْآخَرَى، وَقَامَ ذَلِكَ الْأَعْرَابِيُّ -أَوْ قَالَ غَيْرُهُ- فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَهْدِمُ الْبِنَاءَ وَغَرِقَ

^۱ بروهانه: ۹۳۳، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۱، ۱۰۲۹، ۱۰۳۳، ۲۵۸۲، ۶۰۹۳، ۶۳۴۲.

إِنَّمَا، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا. فَرَفَعَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا، وَلَا عَلَيْنَا. فَمَا يُشِيرُ بِيَدِهِ إِلَى نَاحِيَةٍ مِنْ السَّحَابِ إِلَّا أَنْفَرَجَتْ، وَصَارَتِ الْمَدِينَةُ مِثْلَ الْجَوْبَةِ، وَسَلَّ الْوَادِي قَنَاةً شَهْرًا، وَلَمْ يَجِيءْ أَحَدٌ مِنْ نَاحِيَةٍ إِلَّا حَدَّثَ بِالْجُودِ^(۱).

۳۵- باسی داواکردنی بارانبارین له وتاری رۆژی هه‌ینیدا

۹۳۳- ئەنەسی کۆری مالیک ﷺ دەلی: له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ خه‌لکی (مه‌دینه) تووشی قاتوهرپی و بیبارانی بوون، جا له کاتی‌کدا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له رۆژی هه‌ینیدا وتاری دهدا، پیاویکی ده‌سته‌کی هه‌ستایه‌وه و وتی: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نازه‌ل و مالا‌تمان هه‌موو تیا چوون، مال و مندا‌لمان برسی بوون، ده‌ی له‌ خوا بپارێره‌وه بۆمان، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه بۆ ئاسمان، (له‌و کاته‌دا) په‌له‌یه‌ک هه‌ورمان به‌ ئاسمانه‌وه نه‌دی، جا سویند به‌و خوایه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته ده‌سته‌کانی نه‌هینایه‌ خوار، هه‌تا هه‌ور به‌وینیه‌ی کێو کۆ بوویه‌وه، پاشان له‌سه‌ر دوانگه‌که‌ی نه‌هاته‌ خواره‌وه، هه‌تا بارانمان بینی به‌پیشیدا ده‌هاته‌ خوار، جا ئەو رۆژ و سه‌هینی و دوو سه‌به‌ی و رۆژی دواتریش بارانمان بۆ باری، هه‌تا هه‌ینی داهاتوو، هه‌ر ئەو عه‌رمبه‌ ده‌سته‌کیه‌ هه‌ستایه‌وه یان وتی: که‌سیکی دیکه‌ بوو- وتی: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ خانووکه‌نمان روخان، نازه‌ل و مالا‌ته‌کانی خنکان (له‌نیو ئاودا)، ده‌ی بپارێره‌وه له‌ خوا بۆمان (باران خو‌ش بکات)، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه و فه‌رمووی: ((خوایه‌ له‌ ده‌ورو به‌رمان بیبارینه، نه‌ک به‌سه‌رماندا))، جا به‌ده‌ستی ئامازه‌ی بۆ هه‌ر لایه‌ک بکردایه‌ که‌ هه‌وری لێ بوو، هه‌وره‌که‌ ده‌رویه‌وه، جا (ئاسمانی شاری) مه‌دینه وه‌ک بازنه‌یه‌ک بۆیه‌ سایه‌قه‌،

^۱ بروانه: ۹۳۳.

شیوی هه‌ناتیش تا یه‌ك مانگ لافاوی دهرۆیشت، وه ههر كه‌س له‌ههر لایه‌كه‌ی ولاته‌وه دمه‌ات بو مه‌دینه، باسی نه‌و بارانه زۆره پریه‌ره‌كه‌ته‌ی ده‌كرد.

۳۱- بَابُ الْإِنصَاتِ ^(۱) يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ

إِذَا قَالَ لِصَاحِبِهِ: أَنْصِتْ. فَقَدْ لَغَا. وَقَالَ سَلْمَانُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: يُنصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ.

۳۱- باسی به‌باشی گوێگرتن له‌ رۆژی هه‌ینی کاتی ئیمام وتار ده‌دات

ئه‌گه‌ر یه‌كێك به‌ هاوڕێكه‌ی بێ: بێده‌نگ به‌ و گوێ بگره (له‌ کاتی وتاری هه‌ینی)، نه‌وه کاریکی نارێکی کردووه (پاداشتی نوێژی جومعه‌كه‌ی به‌تال بوته‌وه)، وه سوله‌یمان له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێراویه‌ته‌وه كه‌ فه‌رموویه‌تی: ((ده‌بێ نوێزكه‌ر بێده‌نگ بێ، کاتی پێشنوێز هه‌سی کرد و وتاری دا)).

۹۳۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ. وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ.

۹۳۴- نه‌بو هورمه‌یره ﷺ ده‌گێڕێته‌وه كه‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر له‌ رۆژی هه‌ینی به‌ هاوڕێكه‌ت وت: بێده‌نگ به‌ و گوێ بگره، له‌ کاتێکدا پێشنوێز وتاری دمه‌ا، نه‌وه بێگومان کاریکی ناشایسته‌ت کردووه (پاداشتی نوێژی هه‌ینییه‌كه‌شت پوچه‌ل بوته‌وه))).

^۱ (الانصات) واته: گوێی گرت. یان به‌باشی گوێی گرت، وه به‌مانای بێده‌نگ بوو و گوێی گرت دیت. معجم الوسيط: ۷۴۴.

۳۷- بابُ السَّاعَةِ الَّتِي فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ

۹۳۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ: فِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ، وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي، يَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ.. وَأَشَارَ بِيَدِهِ يُقَلِّلُهَا^(۱).

۳۷- باسی ئهو سات و کاتهی

له روژی ههینی دایه (نزاى تیدا گیرا دهبی)

۹۳۵- ئەبو ھورەیرە ؓ دەگێڕێتەووە کە پێغەمبەر ﷺ باسی روژی ههینی کرد، جا ههرمووی: ((سات و کاتیکی تیدایه ههه کەسێک پێکهووه هاوکات بێ لهو کاتهدا ههستا بێ نوێژ بکات، وه داواى ههه شتێک له خواى گهوره بکات، نیللا پێی دهدات))، جا به دهستی ئاماژهی کرد، کاتهکهی کاتیکی کهمه.

۳۸- بابُ: إِذَا نَقَرَ النَّاسُ عَنِ الْإِمَامِ فِي صَلَاةِ الْجُمُعَةِ

قِصَّةُ الْإِمَامِ وَمَنْ بَقِيَ جَانِبَهُ

۹۳۶- حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرِو قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ قَالَ: حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ أَقْبَلَتْ عِيرٌ تَحْمِلُ طَعَامًا، فَالْتَفَتُوا إِلَيْهَا حَتَّى مَا بَقِيَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا، فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿وَإِذَا رَأَوْا

مِحْرَةً أَوْ مَوَاطِئَ فَانْتَضُوا إِلَيْهَا وَتَرَكَوكُمْ قَائِمًا﴾ (۱۱) الجمعة.

۳۸- باسیک: ئه‌گهر خه‌لکی له‌ کاتی نوێژی هه‌ینی ئیمامیان به‌جێ هێشت، جا ئیمامش له‌ گه‌ڵ ئه‌وانه‌ی ماونه‌ته‌وه نوێژی کرد (دروسته)

۹۳۶- جابیری کوری عه‌بدولاً ﷺ ده‌لی: له‌کاتی‌کدا ئیمه‌ له‌گه‌ڵ پیغه‌مبه‌ردا ﷺ نوێژمان ده‌کرد، له‌پێ کاروانیک هاته‌وه (بۆ مه‌دینه) که خواردنی پێ بوو، خه‌لکه‌که‌ش چوون بۆ لای و ده‌وریان دا، هه‌تا وای لێ هات که ته‌نها دوانزه‌ که‌س له‌گه‌ڵ پیغه‌مبه‌ردا ﷺ مایه‌وه، به‌وه‌هویه‌وه ئه‌م ئایه‌ته‌ دابه‌زی: (وه ئه‌گهر بازرگانیه‌ک، یان ته‌پلیدانی‌ک ببینن، یه‌کسه‌ر ده‌چن بۆ لای، وه‌ تۆ (ئه‌ی موحه‌مه‌د!) به‌راوه‌ستاوی به‌جێ دی‌لن).

۳۹- بابُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ وَقَبْلَهَا

۹۳۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الظُّهْرِ رَكَعَتَيْنِ، وَبَعْدَهَا رَكَعَتَيْنِ، وَبَعْدَ الْمَغْرِبِ رَكَعَتَيْنِ فِي بَيْتِهِ، وَبَعْدَ الْعِشَاءِ رَكَعَتَيْنِ، وَكَانَ لَا يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ حَتَّى يَنْصَرِفَ فَيُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ^(۱).

۳۹- باسی ئه‌نجامدانی نوێژی سوننه‌ت له‌ پێش و پاشی نوێژی هه‌ینی

۹۳۷- عه‌بدولای کوری عومه‌ر ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌پێش نوێژی نیوهرۆ دوو رکات نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد، وه‌ له‌دوایه‌وه دوو رکاتی ده‌کرد، له‌پاش نوێژی ئیواره‌ش له‌ ماله‌وه دوو رکاتی ده‌کرد، وه‌ له‌پاش عیشاش

^۱ بروه‌نه: ۱۱۶۵، ۱۱۷۲، ۱۱۸۰.

دوو پکاتی دهکرد، وه له پاش نوێژی ههینی سوننهتی نهدهکرد ههتا دهگهرايهوه، ئينجا دوو پکاتی دهکرد.

٤٠- بابُ قولِ اللهِ تَعَالَى:

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ ۖ ﴾ الجمعة

٩٣٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ قَالَ: كَانَتْ فِينَا امْرَأَةٌ تَجْعَلُ عَلَى أَرْبَعَاءَ فِي مَرْزَعَةٍ لَهَا سِلْقًا، فَكَانَتْ إِذَا كَانَ يَوْمُ جُمُعَةٍ تَنْزِعُ أَصُولَ السِّلْقِ فَتَجْعَلُهُ فِي قِدْرٍ، ثُمَّ تَجْعَلُ عَلَيْهِ قَبْضَةً مِنْ شَعِيرٍ تَطْحَنُهَا، فَتَكُونُ أَصُولَ السِّلْقِ عَرَقَهُ، وَكُنَّا نَنْصَرِفُ مِنْ صَلَاةِ الْجُمُعَةِ فَنُسَلِّمُ عَلَيْهَا، فَتَقْرُبُ ذَلِكَ الطَّعَامَ إِلَيْنَا فَتَلْعَقُهُ، وَكُنَّا نَتَمَنَّى يَوْمَ الْجُمُعَةِ لَطْعَامِهَا ذَلِكَ^(١).

٤٠- باسی ئەم فەرما ییشتە ی خۆی بەرز و بلند:

(جا کاتی نوێژی ههینی تهواو بوو ئیدی بلاو ببنهوه بهسەر زهویدا، وه بگهڕێن به شوێن رزق و رۆزی خوادا)

٩٣٨- سههل ﷺ دهلی: ئافرمتیك له نیوماندا بوو، له قهراغی جوگهیهکدا و له نیو کشتوکالهکهیدا ههندی سلقی کردبوو، جا ههر پوژی ههینی بووایه، لاسکی سلقهکانی ههڵدهکێشا و دهیکرده قابهله مهیهکهوه، پاشان مشتی جووی دههاری و دهیکرد بهسهر سلقهکهدا، جا لاسکه سلقهکان له جیاتی گوشت بوو^(٢)، ئینجا که له نوێژی ههینی دهگهراينهوه، سهلاممان دهکرد لهو ئافرمته، ئهویش ئهو

^١ بڕوانه: ٩٣٩، ٩٤١، ٢٣٤٩، ٥٤٠٣، ٦٢٤٨، ٦٢٧٩.

^٢ (عَرَقَ): بهو گوشته دهوتری که به ئیسقانهوهیه.

خواردنه‌ی (که لێی نابوو) دهیهینا بۆمان، (هه‌موویمان ده‌خوارد و) ده‌فره‌که‌شمان ده‌لیسایه‌وه، ئێمه‌ خۆزگه‌ی هاتنی رۆژی هه‌ینیمان ده‌خواست، له‌به‌ر ئه‌و خواردنه‌ی ئه‌و ئافه‌رته‌ (بۆی لێ ده‌ناین).

۹۳۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ هَذَا، وَقَالَ: مَا كُنَّا نَقِيلُ وَلَا نَتَغَدَّى إِلَّا بَعْدَ الْجُمُعَةِ^(۱).

۹۳۹- ئه‌و وته‌یه‌ی سه‌هل به‌م رێکه‌یه‌ش هاتوو: عه‌بدوڵای کوری مه‌سه‌له‌مه‌ ده‌لی: ئه‌ینو ئه‌بو حازیم له‌ باوکه‌یه‌وه بۆی گێڕایه‌نه‌وه، ئه‌ویش له‌ سه‌هله‌وه‌ (ئه‌وه‌ی پێشوو دێنی به‌م زیاده‌شه‌وه) وتی: ئێمه‌ له‌ رۆژی هه‌ینی پشوومان نه‌ده‌دا و نه‌ده‌خه‌وتین، خواردنی نیومرۆمان نه‌ده‌خوارد پاش نوێژی هه‌ینی نه‌بی.

۴۱- بَابُ الْقَائِلَةِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ

۹۴۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُقْبَةَ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَرَارِيُّ، عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: كُنَّا نُبْكِرُ إِلَى الْجُمُعَةِ ثُمَّ نَقِيلُ^(۲).

۴۱- باسی نیوه‌رۆخه‌و پاش نوێژی هه‌ینی

۹۴۰- حومه‌ید ده‌لی: له‌ ئه‌نه‌سم بیست ﷺ ده‌یوت: ئێمه‌ له‌ سه‌ره‌تای کاته‌که‌یه‌وه‌ ده‌رۆشیتین بۆ نوێژی هه‌ینی (ئه‌نجامان ده‌دا)، پاشان سه‌رخه‌ومان ده‌شکاند.

^۱ بروانه: ۹۳۸.

^۲ بروانه: ۹۰۵.

٩٤١- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ قَالَ: كُنَّا نَصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الْجُمُعَةَ ثُمَّ تَكُونُ الْقَائِلَةُ^(١).

۹۴۱- سهیل رضی اللہ عنہ دہلی: نیمہ لہ خرمہت پیغمبردا ﷺ نویزی ههینیمان دهکرد،
باشان پشوومان ددها و سهرخهویکمان دهشکانه

۱
بروانه: ۹۳۸.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۲- کتابُ صَلَاةِ الْخَوْفِ

بهناوی خوای بهخشندهی میهره بان

۱۲- پهراوی نویژی ترس

۱- بابُ صَلَاةِ الْخَوْفِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَإِذَا صَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ۝۱۱﴾ وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةً مِنْهُمْ مَعَكَ وَلِيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلِتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلِيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُوا عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۝۱۲﴾ النساء.

۱- باسی نویژی ترس

وه باسی ئەم فەرمايیشتەى خوای بهرز و بلند: (وه کاتى سهفه‌رتان کرد له زه‌ویدا، ئەوه هیچ گوناھیکتان له‌سه‌ر نییه که هه‌ندى له نوێژه‌کانتان کورت بکه‌نه‌وه، ئەگەر ترسان له‌وانه‌ى که بێباوم‌رن جه‌نگتان له‌گه‌ل بکه‌ن، بێگومان بێباوم‌ران هه‌میشه بو ئیوه‌ دوژمنیكى ڕوون و ئاشکران، (ئهی موحه‌ممەد ﷺ) ئەگەر تۆ خۆت له‌نیو موسولماناندا بوویت (له کاتى جه‌نگدا) و پێشنوێزیت بو

کردن، نه‌وه با کۆمه‌لێک له‌وان له‌گه‌ڵت نوێژ بکه‌ن، وه‌ با چه‌که‌کانیان پێی بی‌ت، جا کاتی سوژدمیان برد (پکاتیکیان ته‌واو کرد)، با (برۆنه‌ دواوه‌) له‌پشته‌وه‌ پاسه‌وان بن، وه‌ با کۆمه‌له‌که‌ی دیکه‌یان بپین که‌ نوێژیان نه‌کردوه‌ (و پاسه‌وان بوون) له‌گه‌ڵت نوێژ بکه‌ن، با وریای خۆیان بن و چه‌که‌کانیشیان پێی بی‌ت، بی‌باوم‌پران ئاواته‌خوازن که‌ ئیوه‌ له‌ چه‌که‌کان و شت و مه‌که‌کانتان بی‌ناگا بن تا په‌لامارتان بده‌ن به‌ په‌لاماریکی یه‌گجاری (و له‌ناوتان ببه‌ن)، گونا‌ه‌بار نابن نه‌گه‌ر باران نا‌په‌ه‌تی کردن یان نه‌خۆش بوون چه‌که‌کانتان دانین، به‌لام وریای خۆتان بن، به‌راستی خوا سزای سه‌ختی ئاماده‌ کردوه‌ بۆ بی‌باوم‌پران).

۹۴۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: سَأَلْتُهُ: هَلْ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ؟ يَعْنِي: صَلَاةَ الْخَوْفِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ نَجْدٍ، فَوَارَيْنَا الْعَدُوَّ فَصَافَقْنَا لَهُمْ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي لَنَا، فَقَامَتْ طَائِفَةٌ مَعَهُ تُصَلِّي، وَأَقْبَلَتْ طَائِفَةٌ عَلَى الْعَدُوِّ، وَرَكَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِمَّنْ مَعَهُ، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ انْصَرَفُوا مَكَانَ الطَّائِفَةِ الَّتِي لَمْ تُصَلِّ، فَجَاءُوا، فَكَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِهِمْ رُكْعَةً، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، فَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فَكَرَعَ لِنَفْسِهِ رُكْعَةً وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ^(۱).

۹۴۲- شوعه‌یب له‌ زوه‌رییه‌وه‌ گێڕایه‌وه‌ و ده‌لی: پرسیارم له‌ زوه‌ری کرد: ئایا پێغه‌مبه‌ر ﷺ نوێژی کرد -مه‌به‌ستی نوێژی ترس بوو-، زوه‌ری وتی: سالی‌م بۆی گێڕامه‌وه‌ که‌ عه‌بدولای کورپی عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ غه‌زایه‌که‌مان کرد ر‌وو به‌ ولاتی نه‌جد ر‌ویش‌تین، جا که‌ له‌ به‌رانبه‌ر دوزمن وه‌ستاین و ر‌یز بووین له‌ به‌رانبه‌ریاندا، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستا و پێشنوێژی

بۆ کردین، جا کۆمه‌ئیک له‌گه‌ئیدا نوێزی کرد، کۆمه‌ئیکی دیکه‌یان ڕوو به‌ دۆژمن و مستان و (پاسه‌وان بوون)، پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌گه‌ل کۆمه‌ئیکیان کړنوش و دوو سوژده‌ی برد، پاشان ئه‌و کۆمه‌له‌ گه‌رانه‌وه و ڕۆیشتنه‌ شوینی ئه‌و کۆمه‌له‌ی نوێزیان نه‌کردبوو، ئه‌وانیش هاتن و پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌گه‌ئیاندا کړنوش و دوو سوژده‌ی برد، پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ سه‌لامی دایه‌وه، جا هه‌ردوو کۆمه‌له‌که هه‌ستان و هه‌ریه‌که‌یان کړنوش و دوو سوژدمیان برد^(۱).

۲- بابُ صَلَاةِ الْخَوْفِ رِجَالًا وَرُكْبَانًا

۹۴۳- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقُرَشِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ نَحْوًا مِنْ قَوْلٍ مُجَاهِدٍ: إِذَا اخْتَلَطُوا قِتَامًا. وَزَادَ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «وَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَلْيُصَلُّوا قِتَامًا وَرُكْبَانًا»^(۲).

۲- باسی ئه‌نجامدانی نوێزی ترس به‌پیاوه و به‌سواری

۹۴۳- نافع و یه‌نه‌ی گێڕانه‌وه‌که‌ی موجاهید له‌ عه‌بدوڵای کوری عومه‌ره‌وه ده‌گێڕێته‌وه ده‌لی: ئه‌گه‌ر جه‌نگاوهرانی موسوڵمان له‌گه‌ل دۆژمندا تیکه‌ل بوون، نوێزکردن به‌ده‌م ڕۆیشتنه‌وه دروسته، جا عه‌بدوڵای کوری عومه‌ر ﷺ ئه‌مه‌شی لی زیاد ده‌کات و له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که فهرموویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر دۆژمنان له‌وه زۆرتر بوون (ترس زیاتر ده‌بی)، ئه‌وه نوێزه‌کانیان بکه‌ن (هه‌ر چۆن بۆیان کرا) به‌پیاوه بی‌ت یان به‌سواری)).

^۱ واته: ڕکاتیکیان به‌جه‌ماعه‌ت له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ردا ﷺ کرد و خوشیان ڕکاته‌که‌ی دیکه‌یان کرد به‌ته‌نها.

^۲ ڕوانه: ۹۲۴.

۳- باب: یَحْرُسُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي صَلَاةِ الْخَوْفِ

۹۴۴- حَدَّثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ، عَنِ الزُّبَيْدِيِّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَامَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ، فَكَبَّرَ وَكَبَّرُوا مَعَهُ، وَرَكَعَ وَرَكَعَ نَاسٌ مِنْهُمْ، ثُمَّ سَجَدَ وَسَجَدُوا مَعَهُ، ثُمَّ قَامَ لِلثَّانِيَةِ فَقَامَ الَّذِينَ سَجَدُوا وَحَرَسُوا إِخْوَانَهُمْ، وَأَتَتْ الطَّائِفَةُ الْأُخْرَى فَرَكَعُوا وَسَجَدُوا مَعَهُ، وَالنَّاسُ كُلُّهُمْ فِي صَلَاةٍ، وَلَكِنْ يَحْرُسُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا.

۳- باسیک: له نوێژن ترسدا جهنگاوهران

پاسه‌وانی یه‌کدی ده‌کمن^(۱)

۹۴۴- عه‌بدوڵای کورپی عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی پێغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم هه‌ستایه سه‌ر پێ و خه‌لکه‌که‌ش به‌پێوه وه‌ستان له‌گه‌ڵی، جا پێغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم الله اکبری کرد، خه‌لکه‌که‌ش به‌دوایدا الله اکبری کرد، ئینجا کړنووشی برد، کۆمه‌لێکیان له‌گه‌ڵی کړنووشیان برد، پاشان سوژده‌ی برد ئه‌وانیش سوژده‌یان برد له‌گه‌ڵیدا، پاشان هه‌ستایه‌وه بۆ پرکاتی دووهم، جا ئه‌وانه‌ی سوژده‌یان بردبوو و پاسه‌وانی براکانیان کردبوو له‌گه‌ڵیدا هه‌ستان (و چوونه دواوه)، ئینجا کۆمه‌له‌که‌ی دیکه‌یان هاتن و کړنوش و سوژده‌یان برد له‌گه‌ڵ پێغه‌مبهردا صلى الله عليه وسلم، (له‌ کۆتاییدا) هه‌موو خه‌لکه‌که‌ له‌ نوێژدا بوون، به‌لام پاسه‌وانی یه‌کدییان ده‌کرد.

۴- بابُ الصَّلَاةِ عِنْدَ مُنَاهَضَةِ الْحَصُونِ وَلِقَاءِ الْعَدُوِّ

وَقَالَ الْأَوْزَاعِيُّ: إِنْ كَانَ تَهَيَّأَ الْفَتْحُ، وَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الصَّلَاةِ صَلَّوْا إِيمَاءً كُلُّ امْرِئٍ لِنَفْسِهِ، فَإِنْ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الْإِيمَاءِ أَخْرَوْا الصَّلَاةَ، حَتَّى يَنْكَشِفَ الْقِتَالُ أَوْ يَأْمَنُوا. فَيُصَلُّوا رَكَعَتَيْنِ،

^۱ نه‌گه‌ر دوژمن له‌ رووی قه‌يله‌وه‌ بوو.

فَإِنْ لَمْ يَقْدِرُوا صَلُّوا رُكْعَةً وَسَجَدَتَيْنِ، لَا يُجْزِيهِمُ التَّكْبِيرُ وَيُؤْخِرُوهَا حَتَّى يَأْمَنُوا. وَبِهِ قَالَ مَكْحُولٌ. وَقَالَ أَنَسٌ: حَضَرْتُ عِنْدَ مُنَاهِضَةِ حِصْنٍ تُسَرَّ عِنْدَ إِصَاءَةِ الْفَجْرِ، وَاشْتَدَّ اشْتِعَالُ الْقِتَالِ، فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الصَّلَاةِ، فَلَمْ نُصَلِّ إِلَّا بَعْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ، فَصَلَّيْنَاهَا وَنَحْنُ مَعَ أَبِي مُوسَى، فَفُتِحَ لَنَا. وَقَالَ أَنَسٌ: وَمَا يَسُرُّنِي بِتِلْكَ الصَّلَاةِ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا.

٤- باسی ئه‌نجامدانی نوێژی ترس له کاتی

په‌لاماری قه‌لا و له کاتی به‌ره‌نگاربوونه‌وه له‌گه‌ڵ دوژمندا

ئه‌وزاعی ده‌لی: ئه‌گه‌ر سه‌رکه‌وتن ئاسان بوو^(١) و نه‌یانده‌توانی نوێژه‌که‌یان بکه‌ن، به‌ ئاماژه‌کردن هه‌ر که‌سه‌ بوو خۆی نوێژه‌که‌ی بکات، جا ئه‌گه‌ر به‌ ئاماژه‌کردنیش نه‌یانده‌توانی نوێژه‌که‌یان بکه‌ن، نوێژه‌که‌یان دوا خه‌ن هه‌تا جه‌نگه‌که‌ ته‌واو ده‌بی، یان ترس نامی‌نی (ده‌توانن نوێژ بکه‌ن)، ئه‌وسا دوو ڕکات نوێژی ترس ده‌که‌ن، ئه‌گه‌ر نه‌یانده‌توانی ئه‌وه‌ یه‌ک کړنوش و دوو سوژده‌ ده‌به‌ن (یه‌ک ڕکات بکه‌ن)، ته‌نها الله اکبرکردن به‌س نییه‌ (له‌جیاتی نوێژه‌که‌)، به‌لکه‌و نوێژه‌که‌ دوا خه‌ن هه‌تا ترسیان نامی‌نی، ئه‌مه‌ ڕای مه‌کحولیشه‌. ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: له‌گرته‌نی قه‌لا‌ی توسه‌رده‌ ئاماده‌ بوو، کاتی ڕووناکی نوێژی به‌یانی بوو، جه‌نگه‌که‌ زۆر گه‌رم و توند بوو، موسوڵمانان نه‌یانده‌توانی نوێژی به‌یانی بکه‌ن، نوێژمان نه‌کرد هه‌تا خۆر به‌رز بویه‌وه، جا نوێژمان کرد له‌گه‌ڵ ئه‌بو موسادا ﷺ، ئینجا قه‌لاکه‌مان گرت، ئه‌نه‌س ده‌لی: دنیا و هه‌رچی

^١ له‌ گرته‌نی قه‌لا و شتی له‌و جو‌رده‌دا.

تیادایه هی من بیت، به‌ئه‌ندازه‌ی ئه‌و نوێزه پێم خۆش نه‌بوو (ئه‌و دوو ر‌کاته‌ی له‌ کاتی جیهاده‌که‌دا کردم).

۹۴۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ مُبَارَكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: جَاءَ عُمَرُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ، فَجَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ وَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا صَلَّيْتُ الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ أَنْ تَغِيبَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَأَنَا وَاللَّهِ مَا صَلَّيْتُهَا بَعْدُ». قَالَ: فَتَزَلَّ إِلَى بَطْحَانَ فَتَوَضَّأَ، وَصَلَّى الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَابَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ بَعْدَهَا (۱).

۹۴۵- جابیری کورپی عه‌بدولاً ﷺ ده‌لێ: له‌ ر‌وژی غه‌زای خه‌نده‌م‌دا عومه‌ر هات، ده‌ستی کرد به‌ جنیودان به‌ بې‌باوم‌رانی قور‌ه‌یش و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نوێزی عه‌سرم نه‌کرد هه‌تا نزیک بوو خۆر ئاوا ده‌بوو، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((منیش سویند به‌ خوا هیشتا نوێزی عه‌سرم نه‌کردوو))، جابیر ده‌لێ: ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ دابه‌زی بو‌ شیوی بوت‌حان، ده‌ست‌نوێزی گرت و نوێزی کرد، پاش ئه‌وه‌ی خۆر ئاوا بووبوو، پاشان نوێزی مه‌غریبی کرد، دوا‌ی ئه‌وه‌ی نوێزی عه‌سری کرد.

۵- بَابُ صَلَاةِ الطَّالِبِ وَالْمَطْلُوبِ رَاكِبًا وَإِيمَاءً

وَقَالَ الْوَلِيدُ: ذَكَرْتُ لِلْأَوْزَاعِيِّ صَلَاةَ شُرَحْبِيلَ بْنِ السَّمْطِ وَأَصْحَابِهِ عَلَى ظَهْرِ الدَّابَّةِ، فَقَالَ كَذَلِكَ الْأَمْرُ عِنْدَنَا إِذَا تَخَوَّفَ الْقَوْتُ، وَاحْتَجَّ الْوَلِيدُ بِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدٌ الْعَصْرَ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ..

^۱ بروانه: ۵۹۶.

0- باسی نوێژی داواکار و داواکارو به‌سوارى و به‌ئاماژه‌کردن

وه‌لید ده‌لى: باسی نوێژی شوپه‌حبیلی کورپی سیمت و هاوپیکانیم کرد بو‌ نه‌وزاعی، که به‌سه‌ر و لاخه‌وه نوێژیان کردوه، نه‌وزاعیش وتی: بریار و فه‌رمان لای ئیمه‌ش وایه، نه‌گه‌ر ترسی چوونی نوێژه‌که هه‌بوو، وه وه‌لید به‌لگه‌ی به‌م فه‌رموودمیه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ هیناومه‌وه که ده‌فه‌رمووی: ((که‌س نوێژی عه‌سر نه‌کات له به‌نو قورمیزه نه‌بیٓت)).

۹۴۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ قَالَ: حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَنَا لَمَّا رَجَعَ مِنَ الْأَحْزَابِ: «لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَيْتِي قُرَيْظَةَ.. فَأَذْرَكَ بَعْضُهُمُ الْعَصَرَ فِي الطَّرِيقِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا نُصَلِّي حَتَّى نَأْتِيَهَا. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: بَلْ نُصَلِّي، لَمْ يَرُدْ مِنَّا ذَلِكَ. فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَلَمْ يُعَنْفَ وَاحِدًا مِنْهُمْ»^(۱).

۹۴۶- عه‌بدو‌لای کورپی عومه‌ر ر.ه ده‌لى: پیغه‌مبه‌ر ﷺ کاتی له جه‌نگی نه‌حزاب گه‌رایه‌وه فه‌رمووی: ((که‌س نوێژی عه‌سر نه‌کات له به‌نو قورمیزه نه‌بیٓت))، جا هه‌ندی‌ک له هاوه‌لان له رپگادا نوێژی عه‌سریان لی بوو، بویه هه‌ندی‌کیان وتیان: نوێژی عه‌سر ناکه‌ین تا نه‌جینه به‌نو قورمیزه، هه‌ندی‌کی دیکه‌یان وتیان: نه‌خیر وا نییه! به‌لکوو نوێژ ده‌که‌ین، پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌وه‌ی مه‌به‌ست نه‌بوو که فه‌رمووی به‌ ئیمه (که تا به‌نو قورمیزه نوێژ نه‌که‌ین)، جا نه‌و هه‌ه‌وباسه بو‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ گپ‌درایه‌وه، نه‌ویش په‌خنه‌ی له هه‌جیان نه‌گرت.

۶- بَابُ التَّبَكُّيرِ وَالْفَلَاسِ بِالصُّبْحِ وَالصَّلَاةِ عِنْدَ الْإِغَارَةِ وَالْحَرْبِ

۹۴۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ وَثَابِتِ بْنِ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى الصُّبْحَ بَغْلَسَ ثُمَّ رَكِبَ فَقَالَ: «اللَّهُ أَكْبَرُ خَرَبْتُ خَيْرٌ،

^۱ بروانه: ۴۱۱۹.

إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ»^(۱). فَخَرَجُوا يَسْعَوْنَ فِي السَّككِ وَيَقُولُونَ: مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ - قَالَ: وَالْخَمِيسُ الْجَيْشُ - فَظَهَرَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَتَلَ الْمُقَاتِلَةَ وَسَبَى الذَّرَارِيَّ، فَصَارَتْ صَفِيَّةُ لِدُخْيَةَ الْكَلْبِيِّ، وَصَارَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ تَزَوَّجَهَا وَجَعَلَ صَدَاقَهَا عِتْقَهَا. فَقَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ لِثَابِتٍ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، أَنْتَ سَأَلْتَ أَنْتَا مَا أُمَّهَرَهَا؟ قَالَ: أُمَّهَرَهَا نَفْسَهَا. فَتَبَسَّمَ.

۱- باسی نویژی به‌یانی زوو (له سه‌رمه‌تای کاته‌که‌یه‌وه) و به‌تاریکی بکری، هه‌روه‌ها نویژکردن له کاتی په‌لامار و جه‌نگدا

۹۴۷- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌گیرپه‌ته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ر به‌تاریکی نویژی به‌یانی کرد (له سه‌رمه‌تای کاته‌که‌یه‌وه)، پاشان سواری و لا‌خه‌که‌ی بوو، فه‌رمووی: ((الله اکبر خه‌یبه‌ر وێران بوو، بی‌گومان ئه‌گه‌ر ئیمه‌ دابه‌زینه‌ گو‌په‌پان و نزیک‌ی هه‌ر گه‌لی، ئای ترسی‌نراوان چ پو‌ژیک‌ی ره‌شیان ده‌بی))، جا خه‌لکی خه‌یبه‌ر هاتنه‌ ده‌روه‌ به‌ نیو کوچه‌ و کو‌لانه‌کاندا ده‌گه‌ران و ده‌یانوت: ئه‌وه موحه‌مه‌د و له‌شکره‌که‌یه‌تی! ده‌لی: والخمیس: سوپا و له‌شکره‌ پی‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ سه‌ر که‌وت به‌سه‌ریاندا، ئینجا پیاوه‌ شه‌رکه‌ره‌کانی کوشتن، وه ژن و منداله‌کانیانی به‌دیل گرت و کردنی به‌کو‌یله‌، سه‌فیه‌ش بو‌ دی‌حیه‌ی که‌لی بوو، دواتر بوو به‌ هی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ، پاشان ماره‌ی کرد و ئازادکردنه‌که‌ی کرده‌ مارمیه‌که‌ی. جا عه‌بدولعه‌زیز به‌ سابیتی وت: ئه‌ی ئه‌بو موحه‌مه‌د تو‌ پرسیارت له‌ ئه‌نه‌س کرد پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ چی دانا به‌ مارمیی سه‌فیه‌؟ (ئه‌نه‌س) وتی: سه‌فیه‌ ئازادکردنی بو‌یه‌ مارمیی، جا ئه‌نه‌س زمرده‌خه‌نه‌یه‌کی کرد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳- کتابُ العیدین

بهناوی خواوی بهخشندهی میهره بان

۱۳- پهراوی دوو جهژنهکه

۱- بابُ: فِي الْعِيدَيْنِ وَالتَّجْمُلِ فِيهِ

۹۴۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ: أَخَذَ عُمَرُ جُبَّةً مِنْ إِسْتَبْرَقٍ تُبَاعُ فِي السُّوقِ، فَأَخَذَهَا فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ابْتِغْ هَذِهِ؛ تَجَمَّلُ بِهَا لِلْعِيدِ وَالْوُفُودِ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسٌ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ». فَلَبِثَ عُمَرُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَلْبَثَ، ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِجُبَّةٍ دِيْبَاجٍ، فَأَقْبَلَ بِهَا عُمَرُ، فَأَتَى بِهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ قُلْتَ: «إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسٌ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ». وَأَرْسَلْتَ إِلَيَّ بِهَذِهِ الْجُبَّةِ! فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «تَبِعْهَا وَ^(۱) تُصِيبُ بِهَا حَاجَتَكَ^(۲)».

۱- باسیک: دوو جهژنهکه و خورازاندنوهه تییاندا

۹۴۸- عهبدوولای کورپی عومهر ﷺ دهلی: عومهر جوبهیهکی ئاوریشم که له بازار دمهروشرا ههلیگرت و هینای بو خزمهت پیغه مبهری خوا ﷺ و وتی: نهی

^۱ به (و) هاتوو که ماناکهی بهو جوړهیه که له سهروهه مانا کراوه، وه به (أو) یش هاتوو ماناکهی یان به مانای (و) دیت یان به مانای گوړینه وه و دان لهبری کالایهکی دیکه دا. یان بو دابه شکر دتیکي ئافره تانی خزمیدا. إرشاد الساري: ۶۳۸/۲.

^۲ برونه: ۸۸۶.

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئەم پۆشاکه بکپه خۆتی پێ براژینهوه بۆ جهژن و بۆ پێشوازیکردن له وەفد و نوێنه‌رمکان، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فەرمووی: ((بێگومان ئەمه پۆشاکى که‌سیکه که به‌شى نییه (له دواپۆژدا)))، جا عومەر ئەومنده مایه‌وه که خوا ویستی بمینیتیه‌وه، پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ جوبه‌یه‌کی ئاوریشمی بۆ (عومەر) نارد، عومهریش به جوبه‌که‌وه هاته‌وه هینایه‌وه بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ و وتی: ئەى پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ جه‌نابت فەرمووت: ((بێگومان ئەم پۆشاکه ئاوریشمه که‌سیک دمیپۆشی که به‌شى نه‌بی (له رۆژی دوايیدا)))، که‌چی ئەم جوبه ئاوریشمه‌ت ناردوووه بۆ من؟! پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فەرمووی: ((ببفرۆشه و (به نرخه‌که‌ی) پێویستییه‌کی خۆتی پێ جیبه‌جی بکه)).

۲- بابُ الْحَرَابِ وَالْذَّرَقِ يَوْمَ الْعِيدِ

۹۴۹- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَمْرُو، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَسَدِيَّ حَدَّثَهُ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ تُغْنِيَانِ بَغْنَاءَ بُعَاثَ، فَاضْطَجَعَ عَلَى الْفِرَاشِ وَحَوْلَ وَجْهَهُ، وَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَانْتَهَرَنِي وَقَالَ: مِزْمَارَةُ الشَّيْطَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ! فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ - عليه السلام - فَقَالَ: دَعُهُمَا. فَلَمَّا غَفَلَ غَمَزْتُهُمَا فَخَرَجَتَا^(۱).

۲- باسی شمشیر^(۲) و قه‌لغان

له رۆژی جهژندا (یاریکردن پێیان دروسته)

۹۴۹- عایشه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات بۆ مانی من دوو کچۆله‌م لابیو، گۆرانی نازاوه‌ی بوعاسیان دمو، پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سەر نوێنه‌که راکشا و پرووی و مرگێرا لی‌مان،

^۱ برۆانه: ۹۵۲، ۹۸۷، ۲۹۰۶، ۳۵۲۹، ۳۹۳۱.

^۲ (حراب): کۆی (حربة): به مانای شمشیریکی کورت دێ و به کوردی پێی ده‌لێن: نێزه، بۆیه وشه‌ی شمشیرمان بۆ ماناکه‌ی به‌کار هینا، چونکه له‌گه‌ڵ قه‌لغاندا شمشیر گونجاوتره.

جا نه‌بو به‌کر هاته ژوورموه سهرزمنشتی کردم و لیم توپه بوو، وتی: به‌زم و بالورهی شه‌یتان له خرمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ (چۆن شتی وا دمبی!) جا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ رووی تی کرد و فه‌رمووی: ((وازیان لی بی‌نه))، جا کاتی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ناگای لی نه‌بوو، ناماژم کرد بو که‌نیزمه‌که‌کان که برۆن، نه‌وانیش رو‌یشتنه دهره‌وه.

۹۵۰- وَكَانَ يَوْمَ عِيدٍ يَلْعَبُ السُّودَانُ بِالذَّرْقِ وَالْجِرَابِ، فَإِمَّا سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَإِمَّا قَالَ: «تَشْتَهِيَنَّ تَنْظُرِينَ؟» فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَأَقَامَنِي وَرَاءَهُ خَدِّي عَلَى خَدِّهِ، وَهُوَ يَقُولُ: «دُونَكُمْ يَا بَنِي أَرْفَدَةَ» حَتَّى إِذَا مِلْتُ قَالَ: «حَسْبُكَ؟» قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: «فَادْهَبِي»^(۱).

۹۵۰- وه له روژی جه‌ژندا ر‌شپ‌یسته‌کان به‌ نیزه و فه‌لغان یارییان ده‌کرد، (عائیشه وتی): یان داوام کرد له پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، یان خو‌ی فه‌رمووی: ((حه‌ز ده‌که‌ی سه‌یر بکه‌یت؟))، منیش وتم: به‌لی حه‌ز ده‌که‌م، جا له‌پشت خو‌یه‌وه و مستاندمی کو‌لم له‌سه‌ر کو‌لمی بوو، ده‌یفه‌رموو: ((ناده‌ی هو‌زی نه‌رفیده یارییه‌که‌تان بکه‌ن))، نه‌وه‌نده سه‌یرم کرد هه‌تا تاقه‌تم نه‌ما، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئیدی به‌سه‌؟))، وتم: به‌لی، فه‌رمووی: ((که‌واته برۆ)).

۳- بَابُ سُنَّةِ الْعِيدَيْنِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ

۹۵۱- حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي زُبَيْدٌ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ، عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ فَقَالَ: «إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ مِنْ يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ، فَمَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا»^(۱).

^۱ بر‌وانه: ۴۵۴.

٣- باسی سوننه تی جهژنه کان بو موسولمانان

٩٥١- بهراو ﷺ دهلی: گویم له پیغه مبهەر ﷺ بوو وتاری دهدا دمیغه رموو: ((بیگومان یه کهم شت که له نه مرودا دمست پی دهکهین نهومیه که نویژ دهکهین، پاشان دهگه پیننه وه (بو ماله وه) و قوربانی سهر دمپرین، جا ههر کهس نه مهی کرد نه وه پهیرهوی سوننه تی ئیمه ی کردوه)).

٩٥٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ وَعِنْدِي جَارِيتَانِ مِنْ جَوَارِي الْأَنْصَارِ تُغْنِيَانِ مِمَّا تَقَاوَلَتِ الْأَنْصَارُ يَوْمَ بُعَاثَ - قَالَتْ: وَلَيْسَتَا مُغْنِيَتَيْنِ - فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمَزَامِرُ الشَّيْطَانِ فِي بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟! وَذَلِكَ فِي يَوْمِ عِيدٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا أَبَا بَكْرٍ، إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيدًا، وَهَذَا عِيدُنَا^(١).

٩٥٢- عائشه ﷺ دهلی: نه بو بهکر ﷺ هات بو مالمان دوو که نیزه که که نیزه کی نه نصارییه کان له لام بوون، گورانیان دهوت بهو گورانیانیانیه نه نصارییه کان دمیانون دمرباری نازاوهی بو عاس، -عائشه دهلی: وه نهو دووانه گورانیبیژ نه بوون، ئینجا نه بو بهکر ﷺ وتی: چون گورانی و بهزمی شهیتان له مالی پیغه مبهردا ﷺ دمی؟ عائشه دهلی: نه م گورانیوتنهش له روژی جهژندا بوو، ئینجا پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((نه ی نه بو بهکر بیگومان هه موو که لیک جهژنیکیان ههیه، نه مرؤش جهژنی ئیمه ی موسولمانه)).

^١ برونه: ٩٥٥، ٩٦٥، ٩٦٨، ٩٧٦، ٩٨٣، ٥٥٤٥، ٥٥٥٦، ٥٥٥٧، ٥٥٦٠، ٥٥٦٣، ٦٦٧٣.

^٢ برونه: ٩٤٩.

۴- بَابُ الْأَكْلِ يَوْمَ الْفِطْرِ قَبْلَ الْخُرُوجِ

۹۵۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَنَسٍ عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَغْدُو يَوْمَ الْفِطْرِ حَتَّى يَأْكُلَ مَرَّتَيْنِ. وَقَالَ مَرْجَأُ بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسٌ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: وَيَأْكُلُهُنَّ وَتَرًا.

۴- باسی له جهژنی رهمهزاند

خواردن بخورت پيش روڤيشتن بو نوڤژنی جهژن

۹۵۳- نه نهس ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ له رۆژی جهژنی رهمهزاند نه دمهروڤشت بو نوڤژنه، ههتا چهند دهنکه خورمايهکی نه خواردبايه. مورهمهنی کوری رهجا دهلی: عوبهیدولا بوی گیرامهوه وتی: نه نهس بوی گیرامهوه له پیغه مبهرمهوه ﷺ^(۱) فهرموویهتی: ((با خورماکان تاک بن که موسولمان دهیانخوات)).

۵- بَابُ الْأَكْلِ يَوْمَ النَّحْرِ

۹۵۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيُعَذِّبْهُ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: هَذَا يَوْمٌ يُشْتَهَى فِيهِ اللَّحْمُ. وَذَكَرَ مِنْ حِرَانِهِ فَكَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَدَّقَهُ، قَالَ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ، فَرَحَّصَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ، فَلَا أَدْرِي أَبْلَغَتِ الرُّحْصَةُ مَنْ سِوَاهُ أَمْ لَا»^(۲).

^۱ له کهل نه م زیادهیه دا گیراویه تهوه.

^۲ بروانه: ۹۸۴، ۵۵۴۶، ۵۵۴۹، ۵۵۶۱.

0- باسی خواردن له جه‌ژنی قورباندا

۹۵۴- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((هه‌ر که‌س پێش نو‌یژکردنی جه‌ژن قوربانی سه‌ر بری‌بی‌ت، نه‌وا با دووباره قوربانیه‌کی دیکه سه‌ر بپ‌ری))، ئینجا پیاوی‌ک هه‌ستا وتی: له‌و رۆژهدا گوشت چه‌زی لی دم‌کری و خوشه، جا باسی دراوسێکانی کرد، وه‌ک بلی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ باوه‌ری به‌ فه‌سه‌که‌ی کرد، جا وتی: من چ‌تیریکم هه‌یه له‌ مه‌ریکی دابه‌سته لام چاک‌تره، بۆیه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ رێگه‌ی پێ دا سه‌ری بپ‌ری، به‌لام نازانم نه‌و رێگه‌پیدانی (سه‌ربرینی چ‌تیره) خه‌لکی دیکه‌شی گرت‌ه‌وه‌ یان نا^(۱).

۹۵۵- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ الْأَصْحَى بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَالَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا وَنَسَكَ نُسُكَنَا فَقَدْ أَصَابَ النُّسُكَ، وَمَنْ نَسَكَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ قَبْلَ الصَّلَاةِ، وَلَا نُسُكَ لَهُ». فَقَالَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نَبَارٍ -خَالَ الْبَرَاءِ-: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنِّي نَسَكْتُ شَاتِي قَبْلَ الصَّلَاةِ، وَعَرَفْتُ أَنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ أَكْلِ وَشُرْبٍ، وَأَحْبَبْتُ أَنْ تَكُونَ شَاتِي أَوَّلَ مَا يُذْبَحُ فِي بَيْتِي، فَذَبَحْتُ شَاتِي وَتَغَدَّيْتُ قَبْلَ أَنْ آتِيَ الصَّلَاةَ. قَالَ: «شَاتِكَ شَاهُ لَحْمٍ». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنَّ عِنْدَنَا عَنَاقًا لَنَا جَدَعَةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتَيْنِ، أَفَتَجْزِي عَنِّي قَالَ: «نَعَمْ، وَلَنْ تَجْزِيَ عَنِّي أَحَدٌ بَعْدَكَ»^(۲).

۹۵۵- به‌رانی کوری عازیب ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له رۆژی جه‌ژنی قورباندا پاش نو‌یژکردن وتاری بۆ داین و فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س نه‌م نو‌یژه‌ی ئیمه‌ بکات، وه‌ وه‌ک ئیمه قوربانی سه‌ر بری‌بی‌ت، نه‌وه قوربانی سه‌ربرینه‌که‌ی

^۱ چونکه نه‌و چ‌تیره دروست نیه بۆ قوربانی، به‌لام پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ رێگه‌ی به‌و پیاوه‌ دا، وه‌ چ‌شتیر و چوولێتری پێ ده‌لێن که له‌ گیسک گه‌وره‌تره، به‌لام نه‌بووه به‌ بزن.

^۲ بر‌وانه: ۹۵۱.

دروسته، به لام هه رکهس پيشنويزی جهژن قوربانی سهر بری، جا له بهر نهوهی پيش نويز بووه نهوه قوربانیه کهی دروست نییه))، ئینجا ئه بو بوردهی کوری نیار که خالی به پائه- وتی: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ به راستی من مه رکهم پيش نويز سهر بری و زانیم که نه مپو روژی خواردن و خواردنه ومیه، وه ههزم کرد مه رکهم یه کهم مه پ بی له مالی مندا سهر بری، جا بویه مه رکهم سهر بری و خواردنم خوارد پيش نهوهی بیم بو نويزی جهژن، پیغه مبهر ﷺ فهرمووی: ((مه رکعت مه پری گوشته))^(۱)، ئه بو بورده وتی: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ جتیریکمان ههیه له دوو مه پ لام چاکتره، ئایا دروسته سهری بریم؟ فهرمووی: ((به لئ، وه بو کهسی دیکه جگه له تو دروست نییه)).

۶- بابُ الْخُرُوجِ إِلَى الْمُصَلَّى بِغَيْرِ مَنَبَرٍ

۹۵۶- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدٌ عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْرُجُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى إِلَى الْمُصَلَّى، فَأَوَّلُ شَيْءٍ يَبْدَأُ بِهِ الصَّلَاةُ ثُمَّ يَنْصَرِفُ، فَيَقُومُ مُقَابِلَ النَّاسِ، وَالنَّاسُ جُلُوسٌ عَلَى صُفُوفِهِمْ، فَيَعْظُهُمْ وَيُوصِيهِمْ وَيَأْمُرُهُمْ، فَإِنْ كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَقْطَعَ بَعْثًا قَطْعَهُ، أَوْ يَأْمُرَ بِشَيْءٍ أَمَرَ بِهِ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: فَلَمَّ يَزِلِ النَّاسُ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى خَرَجْتُ مَعَ مَرْوَانَ - وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ - فِي أَضْحَى أَوْ فِطْرٍ، فَلَمَّا أَتَيْنَا الْمُصَلَّى إِذَا مِنْبَرٌ بَنَاهُ كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ، فَإِذَا مَرْوَانُ يُرِيدُ أَنْ يَرْتَقِيَهُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ، فَجَبَذْتُ بِثَوْبِهِ، فَجَبَذَنِي فَارْتَفَعَ، فَخَطَبَ قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَقُلْتُ لَهُ غَيْرْتُمْ وَاللَّهِ. فَقَالَ أَبَا سَعِيدٍ: قَدْ ذَهَبَ مَا تَعَلَّم. فَقُلْتُ: مَا أَعْلَمُ وَاللَّهِ خَيْرٌ مِمَّا لَا أَعْلَمُ. فَقَالَ: إِنَّ النَّاسَ لَمْ يَكُونُوا يَجْلِسُونَ لَنَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَجَعَلْتُهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ.

^۱ نهک قوربانی وه به قوربانی دانانری، چونکه پيش کاتی دیاریکراو سهری بریوو.

۱- باسی رۆیشتنه دهرهوهی شار بۆ نوێژگه بهبێ دوانگه

۹۵۶- ئەبو سەعیدى خودرى رضی اللہ عنہ دەلی: هه‌میشه پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ له رۆژى جه‌ژنى رهمه‌زان و قورباندا له شار دهرۆیشته دهرهوه بۆ نوێژگه، جا يه‌كه‌م شت كه ده‌ستى پێ ده‌کرد نوێژکردن بوو، پاشان كه ته‌واو ده‌بوو، هه‌لده‌سايه‌وه رۆو به خه‌لكه‌كه ده‌وستا و خه‌لكه‌كه‌ش له ريزمه‌كانياندا دانیشتبوون، ئينجا ئامۆژگارى ده‌کردن، وه‌سیيه‌ت و فه‌رمانى خۆى پێ راده‌گه‌ياندن، جا نه‌گه‌ر بيو‌یستايه له‌شكرێك بنێرێ ده‌ينارد، يان بيو‌یستايه فه‌رمان به شتێك بكات ده‌ي‌كرد، پاشان ده‌گه‌رايه‌وه. ئەبو سەعید دەلی: جا خه‌لكى له‌سه‌ر ئەو شیوه به‌رده‌وام بوون هه‌تا له گه‌ل مه‌رواندا كه ئه‌مى مه‌دينه بوو- له جه‌ژنى قوربان يان رهمه‌زاندا رۆیشتينه دهرهوهی شار، جا كه رۆیشتينه نوێژگه، ده‌بينين كه‌سىرى كۆرى سه‌لت دوانگه‌يه‌كى له‌ویدا دروست كر‌دوو، يه‌كه‌سه‌ر مه‌روان وي‌ستى سه‌ر كه‌وي‌ته سه‌ر دوانگه‌كه پێش ئه‌وه‌ى نوێژ بكات، (ئەبو سەعید دەلی: منیش به پۆشاكه‌كه‌ى رامكێشا، ئه‌ويش منى راكێشا و رۆیشته سه‌ر دوانگه‌كه، پێش نوێژکردن وتارى دا، منیش پێم وت: سوێند به خوا شیوه‌ى نوێژ و وتارى جه‌ژنتان گۆڕى، مه‌روانىش وتی: ئەبو سەعید ئه‌وه‌ى تۆ ده‌ترانى رۆیشت و به‌سه‌ر چوو، منیش وتم: سوێند به خوا ئه‌وى ده‌يزانم چاك‌تره له‌وه‌ى نايزانم، ئه‌ويش وتی: بێگومان خه‌لكى دواى نوێژکردن دانانى‌شن گۆی له ئيمه‌ بگرن، بۆيه وتاره‌كه‌م خسته پێش نوێژمه‌كه‌وه.

۷- بابُ الْمَشْيِ وَالرُّكُوبِ إِلَى الْعِيدِ وَالصَّلَاةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ

بَغَيْرِ أَذَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ

۹۵۷- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَسٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي فِي الْأَضْحَى وَالْفِطْرِ، ثُمَّ يَخْطُبُ بَعْدَ الصَّلَاةِ^(۱).

۷- باسی رو‌یشتن بو نو‌یژی جه‌ژن به‌پیاده و به‌سواری و نو‌یژکردنی جه‌ژن پیش و تاردان به‌بێ بانگدان و قامه‌تکردن

۹۵۷- عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ؑ ده‌گیرپته‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌میشه له جه‌ژنی هوربان و ڕه‌مه‌زاندا نو‌یژی ده‌کرد، پاشان دوا‌ی نو‌یژه‌که و تازی ده‌دا.

۹۵۸- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ يَوْمَ الْفِطْرِ، فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ^(۲).

۹۵۸- جابیری کوری عه‌بدو‌لا ؑ ده‌گیرپته‌وه: که پیغه‌مبه‌ر ﷺ ڕۆژی جه‌ژنی ڕه‌مه‌زان چوو هه‌روه (بو نو‌یژه‌که)، جا پیش و تاره‌که به نو‌یژکردنی جه‌ژن ده‌ستی پێ کرد.

۹۵۹- قَالَ: وَأَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أُرْسِلَ إِلَى ابْنِ الزُّبَيْرِ فِي أَوَّلِ مَا بُوِيعَ لَهُ إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُؤَدِّنُ بِالصَّلَاةِ يَوْمَ الْفِطْرِ، إِنَّمَا الْخُطْبَةُ بَعْدَ الصَّلَاةِ^(۳).

^۱ ڕوانه: ۹۶۳.

^۲ ڕوانه: ۹۶۱، ۹۷۸.

^۳ ڕوانه: ۹۶۰.

۹۵۹- عه‌تاو ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس علیه‌السلام ناردنی بو لای عه‌بدو‌لای کورپی زوبه‌یر له سه‌رم‌تای ئه‌و کاته‌وه‌ی که به‌یعه‌تی پی درابوو، (پیی وت): له جه‌ژنی رهمه‌زاندا له رابردوودا بانگ نه‌دمدرا بو نو‌یژی جه‌ژن، وه بی‌گومان وتاره‌که بی‌ش نو‌یژکردنه (له جه‌ژندا) .

۹۶۰- وَأَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لَمْ يَكُنْ يُؤَدُّنْ يَوْمَ الْفِطْرِ وَلَا يَوْمَ الْأَضْحَى ^(۱).

۹۶۰- عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس و جابیری کورپی عه‌بدو‌لا علیه‌السلام هه‌ردووکیان ده‌لین: له سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ردا علیه‌السلام نه له جه‌ژنی رهمه‌زان و نه له جه‌ژنی هورباندا، بانگ نه‌دمدرا (بو نو‌یژی جه‌ژن).

۹۶۱- وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ النَّبِيَّ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم قَامَ قَبْدًا بِالصَّلَاةِ، ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ بَعْدَ، فَلَمَّا قَرَعَ نَبِيُّ اللَّهِ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نَزَلَ فَأَتَى النِّسَاءَ، فَذَكَرَهُنَّ وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى يَدِ بِلَالٍ، وَبِلَالٌ بَاسِطٌ ثَوْبَهُ، يُلْقَى فِيهِ النِّسَاءُ صَدَقَةً. قُلْتُ لِعَطَاءٍ: أَتَرَى حَقًّا عَلَى الْإِمَامِ الْآنَ أَنْ يَأْتِيَ النِّسَاءَ فَيَذَكُرَهُنَّ حِينَ يَفْرُغُ؟ قَالَ: إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ عَلَيْهِمْ، وَمَا لَهُمْ أَنْ لَا يَفْعَلُوا ^(۲).

۹۶۱- جابیری کورپی عه‌بدو‌لا علیه‌السلام ده‌گێڕێته‌وه: که پی‌غه‌مبه‌ر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم هه‌لسا سه‌رم‌تا نو‌یژی کرد، پاشان دواتر وتاری دا بو خه‌لکی، جا که پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم لی بویه‌وه دابه‌زی و رو‌یشت بو لای ئافه‌رم‌تان، ئامو‌ژگاری کردن پالی دابوو به‌ ده‌ست و بالی بی‌لاله‌وه، بی‌لالیش پو‌شاکه‌که‌ی راخستبوو، ئافه‌رم‌تان پاره‌ی خیراتیان تی ه‌رئ دهدا. (ئیبینو جو‌رمیج ده‌لی:) به‌ عه‌تائیم وت: تو رات وایه ئیستا ئیمام بی‌ویسته له‌سه‌ری ب‌روات بو لای ئافه‌رم‌تان و ئامو‌ژگارییان بکات، که له وتاری

^۱ ب‌روانه: ۹۵۹.

^۲ ب‌روانه: ۹۵۸.

پیاوان بۆیه وه؟ عهتاو وتی: بهائی نهوه پئویسته لهسه ر ئیمامهکان، جا له بهر
چی و چییانه نهوه ناکهن؟

۸- بابُ الْخُطْبَةِ بَعْدَ الْعِيدِ

۹۶۲- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ عَنْ
ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ فَكُلُّهُمْ كَانُوا
يُصَلُّونَ قَبْلَ الْخُطْبَةِ^(۱).

۸- باسی وتاردان پاش نوێزی جهژن

۹۶۲- عهبدولای کوری عهباس ر دهلی: نامادهی نوێزی جهژن بووم لهگهڵ پێغه مبهری خوا
ﷺ و نهبو بهکر و عومهر و عوسماندا ﷺ، هه موویان پێش وتارمه که نوێزی جهژنیان دهکرد.

۹۶۳- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ
ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ يُصَلُّونَ الْعِيدَيْنِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ^(۲).

۹۶۳- عهبدولای کوری عومهر ر دهلی: هه میسه پێغه مبهر ﷺ و نهبو بهکر و
عومهر ﷺ پێش وتاردان نوێزی ههردوو جهژنهکانیان دهکرد.

۹۶۴- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ
جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى يَوْمَ الْفِطْرِ رَكَعَتَيْنِ، لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا وَلَا بَعْدَهَا، ثُمَّ
أَتَى النِّسَاءَ وَمَعَهُ بِلَالٌ، فَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ، فَجَعَلْنَ يُلْقِينَ، تُلْقِي الْمَرْأَةُ خُرْصَهَا وَسِخَابَهَا^(۱).

^۱ بېروانه: ۹۸.

^۲ بېروانه: ۹۵۷.

۹۶۴- عەبدولای کورپی عەباس رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەو: که پیڤه‌مبەر ﷺ دوو پکات نوێژی جه‌ژنی په‌مه‌زانی کرد، نه‌ له‌پیشیه‌وه و نه‌ له‌پاشیه‌وه نوێژی سوننه‌تی نه‌کرد، پاشان (دوای وتاردان بۆ پیاوان) رو‌یشت بۆ لای ئافه‌رمان و بیلالیسی له‌گه‌ڵدا بوو، جا فه‌رمانی پێی کردن به‌ مائهبه‌خشین، ئه‌وانیش ده‌ستیان کرد به‌ فه‌رپدانی (ئالته‌وونه‌کانیان بۆ بیلال)، هه‌ر ئافه‌رت بوو بازن و گواره و ملوانکه‌که‌ی فه‌رپ دهما (بۆ سه‌ر پۆشاکه‌که‌ی بیلال).

۹۶۵- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنَا زُبَيْدُ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنْ أَوَّلَ مَا تَبْدَأُ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ تُصَلِّيَ، ثُمَّ تَرْجِعَ فَتَنْحَرَ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا، وَمَنْ نَحَرَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهُ لِأَهْلِهِ، لَيْسَ مِنَ النَّسْكِ فِي شَيْءٍ». فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ذَبَحْتُ وَعِنْدِي جَدْعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ. فَقَالَ: اجْعَلْهُ مَكَانَهُ، وَلَنْ تُؤْفِيَ - أَوْ تَجْزِيَ - عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ.^(۱)

۹۶۵- به‌پاشی کورپی عازیب رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیڤه‌مبەر ﷺ فه‌رمووی: ((بیگومان یه‌که‌م کارێک له‌م پۆژه‌ماندا ده‌یکه‌ین ئه‌وه‌یه‌ که نوێژ ده‌که‌ین، پاشان ده‌گه‌رپینه‌وه بۆ مائه‌وه‌ قوربانیه‌که‌مان سه‌ر ده‌برین، جا ئه‌وه‌ که‌سه‌ی ئه‌مه‌ بکات، ئه‌وه‌ بیگومان سوننه‌تی ئیمه‌ی به‌جێ هیناوه‌، هه‌رکه‌سیش پێش نوێژی جه‌ژن ئاژه‌لی سه‌ر برپیی، ئه‌وه‌ بیگومان گوشتیکه‌ ده‌یدات به‌ مال و مندالی خۆی، هه‌یج په‌یومندی به‌ قوربانیه‌وه‌ نییه‌))، ئینجا پیاویکی ئه‌نصارێ که‌ پێی ده‌وترا: ئه‌بو بو‌رده‌ی کورپی نیار وتی: ئه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ من پێش نوێژ ئاژه‌لم سه‌ر برپوه‌،

^۱ ب‌روانه: ۹۸.

^۲ ب‌روانه: ۹۵۱.

به‌لام چتیریکم هه‌یه له مه‌پێک چاک‌تره، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بیخه‌ره جیگای سه‌ربرپاوه‌که (و سه‌ری بپه‌ه)، وه‌ بۆ هه‌یج که‌س نابێ یان دروست نییه‌ له‌پاش تۆ (ته‌نها نه‌مه‌ بۆ تۆ دروسته‌ که‌ چتیر سه‌ر بپه‌ری)).

۹- بابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ حَمْلِ السَّلَاحِ فِي الْعِيدِ وَالْحَرَمِ

وَقَالَ الْحَسَنُ: نُهُوا أَنْ يَحْمِلُوا السَّلَاحَ يَوْمَ عِيدٍ إِلَّا أَنْ يَخَافُوا عَدُوًّا.
 ۹۶۶- حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى أَبُو السَّكِينِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُوْقَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ حِينَ أَصَابَهُ سِنَانُ الرُّمَحِ فِي أَحْمَصَ قَدَمِهِ، فَلَزِقَتْ قَدَمُهُ بِالرَّكَابِ، فَتَزَلَّتْ فَتَزَعَّتْهَا وَذَلِكَ مِنِّي، فَبَلَغَ الْحَجَّاجُ فَجَعَلَ يَعُوْهُ، فَقَالَ الْحَجَّاجُ: لَوْ نَعْلَمُ مَنْ أَصَابَكَ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: أَنْتَ أَصَبْتَنِي. قَالَ: وَكَيْفَ؟ قَالَ: حَمَلْتَ السَّلَاحَ فِي يَوْمٍ لَمْ يَكُنْ يُحْمَلُ فِيهِ، وَأَدْخَلْتَ السَّلَاحَ الْحَرَمَ وَلَمْ يَكُنِ السَّلَاحُ يُدْخَلُ الْحَرَمَ^(۱).

۹- باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده‌ له‌ هه‌لگرتنی چه‌ک

له‌ جه‌ژن و له‌ مه‌که‌ و ده‌وروبه‌ریدا

حه‌سه‌ن ده‌لی: (هاوه‌لان) پێگه‌ری کرابوون له‌ پوژی جه‌ژندا چه‌ک هه‌لگرن، مه‌گه‌ر له‌ دوژمن بترسن.

۹۶۶- سه‌عیدی کوری جوبه‌یر ده‌لی: من له‌گه‌ل عه‌به‌دولای کوری عومه‌ردا بووم ﷺ، کاتی نووکی پمێک چوو به‌ ژێر پێیدا و پێی نووساند به‌ ورزمنگیه‌که‌دا^(۲)، سه‌عید ده‌لی: منیش له‌ وڵاخه‌که‌م دابه‌زیم نووکه‌ پمه‌که‌م دمه‌هینا (که‌ چوووبوو

^۱ بڕوانه: ۹۶۷.

^۲ ورزهنگی: ئه‌و پارچه‌ ئاسنه‌یه‌ که‌ که‌سیک سواری وڵاخ و نه‌سپ ده‌بێ پێیه‌کانی تێ ده‌خات.

به پێیدا، ئەم ڕووداوه له مینادا بوو، جا ئەمه گه‌شته‌وه به‌حه‌جاج، ئەویش هات بۆ سەردانی عەبدولای کۆری عومەر، حەجاج وتی: خۆزگه دهمانزانی کێ لێی داوی؟ عەبدولای کۆری عومەریش وتی: تۆ لێت داوم! حەجاج وتی: چۆن؟ عەبدولای وتی: تۆ چەکت هه‌لگرتوووه له‌ ڕۆژیکدا که‌ چه‌کی تێدا هه‌لناگیرئ وه‌ چەکت هه‌ناوتمه‌ نێو مه‌که‌که‌ و‌ چوارده‌وری، که‌ له‌ رابردوودا چه‌ک نه‌ده‌هه‌ینرایه‌ مه‌که‌که‌ و‌ چوارده‌وری.

۹۶۷- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلَ الْحَجَّاجُ عَلَى ابْنِ عُمَرَ وَأَنَا عِنْدَهُ فَقَالَ: كَيْفَ هُوَ؟ فَقَالَ: صَالِحٌ. فَقَالَ مَنْ أَصَابَكَ؟ قَالَ: أَصَابَنِي مَنْ أَمَرَ بِحَمْلِ السَّلَاحِ فِي يَوْمٍ لَا يَحِلُّ فِيهِ حَمْلُهُ، يَغْنِي: الْحَجَّاجُ^(۱).

۹۶۷- ئیسحاقی کۆری سەعید له‌ باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه ده‌لێ: حەجاج هات بۆ مالی عەبدولای کۆری عومەر ﷺ، منیش لای عەبدولای بووم، حەجاج پێی وت: چۆنه‌؟ ئەویش وتی: باشه‌، حەجاج وتی: کێ وای لێ کردووی؟ عەبدولای وتی: ئەو که‌سه‌ وای لێ کردووم که‌ فه‌رمانی به‌ هه‌لگرتنی چه‌ک کردووه‌، له‌ ڕۆژیکدا که‌ چه‌که‌ه‌لگرتن تێیدا دروست نییه‌ (واته‌: حەجاج وای لێ کردووم).

۱۰- بَابُ التَّبْكِيرِ لِلْعِيدِ

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُسْرِ: إِنْ كُنَّا فَرَعْنَا فِي هَذِهِ السَّاعَةِ، وَذَلِكَ حِينَ التَّسْبِيحِ.

۹۶۸- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ زُبَيْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ قَالَ: إِنْ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرُ،

^۱ بېروانه: ۹۶۶.

فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُتْنَاءَ، وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ عَجَلُهُ لِأَهْلِهِ، لَيْسَ مِنَ النَّسْكِ فِي شَيْءٍ. فَقَامَ خَالِي أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أُصَلِّيَ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسْنَةٍ. قَالَ: اجْعَلْهَا مَكَانَهَا - أَوْ قَالَ: اذْبَحْهَا - وَلَنْ تَجْزِيَ جَذَعَةٌ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ^(۱).

۱۰- باسی زوو رۆیشتن بۆ نوێژی جه‌ژن

عه‌بدو‌لای کورێ بوسر ده‌لی: ئیمه جارن نا له‌م کاته‌دا له‌ نوێژی جه‌ژن بوو‌بووینه‌وه، کاته‌که‌ش وه‌ختی چێشته‌نگاو بوو.

۹۶۸- به‌پراو ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان یه‌که‌م کارێک له‌م رۆژه‌ماندا ده‌یکه‌ین ئه‌وه‌یه‌ که‌ نوێژ ده‌که‌ین، پاشان ده‌که‌رێینه‌وه‌ بۆ ما‌له‌وه‌ قوربانی سه‌ر ده‌برین، جا ئه‌و که‌سه‌ی ئه‌مه‌ی کرد، ئه‌وه‌ بێگومان سونه‌تی ئیمه‌ی به‌جێ هێناوه‌، هه‌رکه‌سه‌یش پێش نوێژی جه‌ژن نازه‌لی سه‌ر بریبی، ئه‌وه‌ بێگومان گۆشتیکه‌ ده‌یدات به‌مال و مندالی خۆی، هه‌ج په‌یوه‌ندی به‌ قوربانیه‌وه‌ نییه‌))، ئینجا خالم که‌ ئه‌بو بو‌رده‌ی کورێ نیاره‌ وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ من پێش ئه‌وه‌ی نوێژ بکه‌م نازه‌لم سه‌ر برپوه‌، به‌لام چتیریکه‌ هه‌یه‌ له‌ مه‌رێک چاک‌تره‌، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بیخه‌ره‌ جیگای سه‌ربرپاوه‌که‌ یان فه‌رمووی: سه‌ری بپه‌-، وه‌ له‌پاش تۆ سه‌ربرپینی چتیر بۆ هه‌ج که‌س نابێ و دروست نییه‌ (ئه‌مه‌ ته‌نها بۆ تۆ دروسته‌)).

^۱ بروانه: ۹۵۱.

II - بابُ قُضْلِ الْعَمَلِ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﴿وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَةٍ﴾ (٢٨) الحج، أَيَّامُ الْعَشْرِ، وَالْأَيَّامُ الْمَعْدُودَاتُ: أَيَّامُ التَّشْرِيقِ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ وَأَبُو هُرَيْرَةَ يَخْرُجَانِ إِلَى السُّوقِ فِي أَيَّامِ الْعَشْرِ يَكْبِرَانِ، وَيَكْبِرُ النَّاسُ بِتَكْبِيرِهِمَا. وَكَبَّرَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ خَلْفَ النَّافِلَةِ.

II - باسی گه‌وره‌یی کرده‌وه‌ی چاک

له سێ رۆژی دوا‌ی رۆژی جه‌ژنی قورباندا

عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس (رضی‌الله‌عنهما) له مانای ئەم نایه‌ته‌دا: ﴿وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَةٍ﴾ (٢٨) ده‌لێ مه‌به‌ست له: ﴿أَيَّامٍ مَّعْلُومَةٍ﴾ (٢٨) ده‌ رۆژی مانگی (ذي‌الحجة) یه و مه‌به‌ست له: ﴿الْأَيَّامُ الْمَعْدُودَاتُ﴾ سێ رۆژی دوا‌ی رۆژی جه‌ژنی قوربانیه. عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر (رضی‌الله‌عنهما) و ئەبو هورمیره (رضی‌الله‌عنهما) له ده‌ رۆژی (ذي‌الحجة) دا له مال دهرۆیشتنه دهرموه بو‌ بازار و الله اکبریان ده‌کرد، خه‌لکیش به‌دوا‌ياندا الله اکبریان ده‌کرد. وه موحه‌مه‌دی کوری عه‌لی له‌پاش نو‌یژی سوننه‌ت الله اکبری ده‌کرد.

٩٦٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُسْلِمِ الْبَطْنِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «مَا الْعَمَلُ فِي أَيَّامِ الْعَشْرِ أَفْضَلَ مِنَ الْعَمَلِ فِي هَذِهِ» قَالُوا: وَلَا الْجِهَادُ قَالَ: «وَلَا الْجِهَادُ، إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ يُخَاطِرُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ بِشَيْءٍ».

٩٦٩- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس (رضی‌الله‌عنهما) له بی‌غه‌مه‌ره‌وه (رضی‌الله‌عنهما) ده‌گه‌رپه‌ته‌وه که فهرموویه‌تی: ((ئه‌نجامدانی کرده‌وه‌ی چاکه له ده‌ رۆژی (ذي‌الحجة) گه‌ورمه‌تر

نییه له‌م رۆژانه (واته: سێ رۆژی دوا‌ی رۆژی جه‌ژنی قوربان)))، وتیان: جیهاد و تیکۆشانیش له‌ رێگای خوا به‌قه‌دمر ئه‌وه گه‌وره نییه؟ هه‌رمووی: ((نه‌خیر جیهادیش ئه‌وه‌نده گه‌وره نییه، مه‌گه‌ر که‌سیک ب‌روات بۆ جیهاد به‌گیان و به‌ ماله‌وه، هیجی نه‌گه‌رێته‌وه))^(۱).

۱۲- بابُ التَّكْبِيرِ أَيَّامَ مَنْى وَإِذَا غَدَا إِلَى عَرَفَةَ

وَكَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُكَبِّرُ فِي قُبَّتِهِ مِنِّي فَيَسْمَعُهُ أَهْلُ الْمَسْجِدِ، فَيُكَبِّرُونَ وَيُكَبِّرُ أَهْلُ الْأَسْوَاقِ، حَتَّى تَرْتَجَّ مِنِّي تَكْبِيرًا. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُكَبِّرُ مِنِّي تِلْكَ الْأَيَّامَ وَخَلْفَ الصَّلَوَاتِ، وَعَلَى فِرَاشِهِ وَفِي فُسْطَاطِهِ، وَمَجْلِسِهِ وَمَمْشَاهُ تِلْكَ الْأَيَّامَ جَمِيعًا. وَكَانَتْ مَيْمُونَةُ تُكَبِّرُ يَوْمَ النَّحْرِ. وَكُنَّ النِّسَاءُ يُكَبِّرْنَ خَلْفَ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ وَعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ لَيَالِي التَّشْرِيقِ مَعَ الرِّجَالِ فِي الْمَسْجِدِ.

۱۲- با‌سی (الله اکبر)کردن له‌ رۆژی جه‌ژن و سێ رۆژی

دوا‌ی جه‌ژن و کاتی‌کیش ده‌روات بۆ عه‌ره‌فه

ئیمامی عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌ چا‌ده‌که‌یه‌وه له‌ مینا الله اکبری ده‌کرد، ئینجا خه‌لکی مزگه‌وتیش گو‌ییان لێ ده‌بوو، ئه‌وانیش الله اکریان ده‌کرد، هه‌روه‌ها خه‌لکی بازاریش الله اکریان ده‌کرد، هه‌تا وای لێ ده‌هات هه‌موو مینا ده‌نگی الله اکبری لێ ده‌هات. وه‌ عه‌به‌دولای کورپی عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌ رۆژانی مینا الله اکبری ده‌کرد له‌ مینا، وه‌ له‌باش نوێژه‌کان و له‌سه‌ر نوێنه‌کانی و له‌نیو چا‌ده‌که‌یدا، وه‌ له‌ دانیشتن و رۆیشتنیدا له‌ هه‌موو ئه‌و رۆژانه‌دا که‌ له‌ مینادا بوو (الله اکبری ده‌کرد). وه‌ مه‌یمونه له‌ رۆژی جه‌ژنی قورباندا الله اکبری ده‌کرد و ئا‌فره‌تانیش له‌ دوا‌ی

^۱ واته: به‌ سه‌ر و ماله‌وه ب‌روات له‌پێناوی خوا‌دا.

نه‌بانى كورى عوسمان و عومهرى كورى عه‌بدولعه‌زیزه‌وه سى شه‌وه‌كه‌ى دواى جه‌ژن له‌گه‌ل پیاواندا الله اكبرىان ده‌کرد له‌ مزگه‌وتدا.

۹۷۰- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الثَّقَفِيُّ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسًا وَنَحْنُ غَادِيَانِ مِنْ مِثْنَى إِلَى عَرَفَاتٍ عَنِ التَّلْبِيَةِ كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ؟ قَالَ: كَانَ يُلَبِّي الْمَلَبِّي لَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ، وَيُكَبِّرُ الْمُكَبِّرُ فَلَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ^(۱).

۹۷۰- موحه‌مه‌دى كورى نه‌بوه‌گرى سه‌قه‌فى ده‌لى: پرسىارم له‌نه‌نه‌س ﷺ كرد دهرباره‌ى ته‌لبیه‌کردن^(۱)، له‌كاتێكدا پێكه‌وه له‌ میناوه دهرۆیشتین بۆ عه‌ره‌هات، وتم: ئیوه‌ چۆنتان ده‌کرد له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ردا ﷺ؟ نه‌نه‌س وتی: هه‌بوو ته‌لبیه‌ى ده‌کرد، ره‌خنه‌ى لى نه‌ده‌گیرا، هه‌شبوو الله اكبرى ده‌کرد، نه‌وه‌ش ره‌خنه‌ى لى نه‌ده‌گیرا.

۹۷۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ حَفْصَةَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: كُنَّا نُؤَمِّرُ أَنْ نَخْرُجَ يَوْمَ الْعِيدِ، حَتَّى نُخْرِجَ الْبَكْرَ مِنْ خِدْرِيهَا، حَتَّى نُخْرِجَ الْحَيْضَ فَيَكُنَّ خَلْفَ النَّاسِ، فَيَكَبِّرُونَ بِتَكْبِيرِهِمْ، وَيَدْعُونَ بِدُعَائِهِمْ يَرْجُونَ بَرَكَةَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَطَهْرَتَهُ^(۲).

۹۷۱- ئومو عه‌تیه‌ ﷺ ده‌لى: ئیمه‌ هه‌رمانمان پى ده‌کرا که برۆینه دهره‌وه‌ى شار بۆ نوێژى جه‌ژن، هه‌تا کچى ماله‌وه‌مان له‌گه‌ل خو‌مان دهبه‌رده دهره‌وه‌، هه‌تا ئافره‌تى هه‌یزدارىشمان دهبه‌رد له‌گه‌ل خو‌مان، جا نه‌و هه‌یزدارانه له‌پشتى خه‌لکه‌که‌وه‌ ده‌وه‌ستان، وه له‌گه‌ل الله اكبرى

^۱ بڕوانه: ۱۶۵۹.

^۲ ته‌لبیه بریتیه له‌ وتی: (لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك لبيك، إن الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك).

^۳ بڕوانه: ۳۲۴.

خه لکه که دا نه وانیش الله اکبریان دهکرد، وه له گه ل دوعاکانیان دوعایان دهکرد، به ئومیدی هه و پاکیتی نهو رۆژه بوون.

۱۳- بَابُ الصَّلَاةِ إِلَى الْحَرْبَةِ يَوْمَ الْعِيدِ

۹۷۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ تُرَكِّزُ الْحَرْبَةَ قُدَّامَهُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالنَّحْرِ ثُمَّ يَصَلِّي^(۱).

۱۳- باسی نوێژکردن روو به نێزه له رۆژی جهژندا

۹۷۲- عهبدوڵای کورپی عومهر ﷺ دهگێڕێتهوه که پێغه مبه ر ﷺ له رۆژی جهژنی رهمهزان و قورباندا هه می شه نێزمیه که له پێشیه وه داده چه قێنرا، پاشان نوێژی (جهژنی) دهکرد.

۱۴- بَابُ حَمْلِ الْعَنْزَةِ أَوْ الْحَرْبَةِ بَيْنَ يَدَيْهِ الْإِمَامِ يَوْمَ الْعِيدِ

۹۷۳- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو قَالَ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَغْدُو إِلَى الْمُصَلَّى، وَالْعَنْزَةُ بَيْنَ يَدَيْهِ، تَحْمِلُ وَتَنْصَبُ بِالْمُصَلَّى بَيْنَ يَدَيْهِ فَيَصَلِّي إِلَيْهَا^(۲).

^۱ بروهانه: ۴۹۴.

^۲ بروهانه: ۴۹۴.

۱۴- باسی هه لگرتنی داردهست و نیزه

له پیش ئیمامهوه له رۆژی جهژندا

۹۷۳- عهبدولای کوری عومەر (ﷺ) دهلی: هه میسه پیغه مبهەر ﷺ دهرۆشت بۆ نوێژگه (له دهرهوهی شار)، داردهسته که له پیشهوه بوو، هه لدهگیراو له نوێژگه له پیشهوه دادهچهقیئرا، ئه ویش پرووبه پرووی نوێژی دهمکرد.

۱۵- بَابُ خُرُوجِ النِّسَاءِ وَالْحَيْضِ إِلَى الْمُصَلَّى

۹۷۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: أَمَرْنَا أَنْ نُخْرِجَ الْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ. وَعَنْ أَيُّوبَ، عَنْ حَفْصَةَ بِنَحْوِهِ. وَزَادَ فِي حَدِيثِ حَفْصَةَ -قَالَ أَوْ قَالَتْ-: الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ، وَيَعْتَزِّلْنَ الْحَيْضُ الْمُصَلَّى^(۱).

۱۵- باسی رۆیشتنی ئافرهتان (ی پاک) و چهیزداران بۆ نوێژگه (له جهژندا)

۹۷۴- ئومو عهتیبه (ﷺ) دهلی: فهرمایمان پی گرا که کچانی تازهپێگهشتوو و کچانی که یانوی مال ببهینه دهرهوه (ی شار بۆ نوێژی جهژن). ئه یوب له حهفصهوه وینهی ئهم وتهی ئومو عهتیبه دهگیرپتهوه، وه له فهرمووده که ی حهفصه ئهم زیادهشی ههیه ئه یوب دهلی یان حهفصه دهلی: کچانی تازهپێگهشتوو و کچانی که یانوی مال، به لام چهیزدارمان که نارگیر ده بوون له نوێژگه (و نوێژیان نه دهمکرد).

^۱ بروانه: ۳۲۴.

۱۶- بَابُ خُرُوجِ الصَّبْيَانِ إِلَى الْمُطَلَى

۹۷۵- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ فِطْرِ أَوْ أَضْحَى، فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ، ثُمَّ أَقَى النِّسَاءَ فَوَعَّظَهُنَّ وَذَكَّرَهُنَّ، وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ^(۱).

۱۶- باسی رویشتنی مندا لآن بو نوێژگه (له جه‌ژندا)

۹۷۵- عه‌بدوړه‌حمان ده‌لی: له عه‌بدو لای کورې عه‌باسم ﷺ بیست وتی: روژی جه‌ژنی په‌مه‌زان یان قوربان بوو، له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا ﷺ رویشتم (بو نوێژگه)، نینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ نوێزی کرد، پاشان وتاری دا (بو پیاوان)، پاشان هات بو لای نافرمانان ناموژگاری کردن خوای به بیر هی‌نانه‌وه و فه‌رمانی پی کردن به مالبه‌خشین.

۱۷- بَابُ اسْتِقْبَالِ الْإِسَامِ النَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: قَامَ النَّبِيُّ ﷺ مُقَابِلَ النَّاسِ.
۹۷۶- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ زُبَيْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ أَضْحَى إِلَى الْبَقِيعِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ وَقَالَ: إِنَّ أَوَّلَ نُسْكِنَا فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نَبْدَأَ بِالصَّلَاةِ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ وَافَقَ سُنَّتَنَا، وَمَنْ دَبَحَ قَبْلَ ذَلِكَ فَإِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ عَجَلَهُ لَأَهْلِهِ، لَيْسَ مِنَ النَّسْكِ فِي شَيْءٍ.. فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي دَبَحْتُ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسْنَةٍ. قَالَ: اذْبَحْهَا، وَلَا تَفِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ^(۲).

^۱ بېروانه: ۹۸.

^۲ بېروانه: ۹۵۱.

۱۷- باسی روو له خه‌لک کردنی ئیمام له وتاری جه‌ژندا

ئه‌بو سه‌عید رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبهر صلی الله علیه و آله هه‌ستا روو به خه‌لکه‌که (وتاری دا).
 ۹۷۶- به‌راو رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبهر صلی الله علیه و آله له جه‌ژنی قورباندا رو‌یشت بۆ به‌قیع و دوو پکات نو‌یژی کرد، پاشان رووی تی کردین و فهرمووی: ((بیگومان یه‌که‌م په‌رستش له‌م پۆژه‌ماندا که ده‌ستی پی ده‌که‌ین نو‌یژ (ی جه‌ژن)ه، پاشان ده‌که‌پ‌ئینه‌وه قوربان‌ی سهر ده‌برین، جا ههر که‌س ئه‌وه بکات ئه‌وه بیگومان په‌په‌روی سونه‌تی ئیمه‌ی کردووه، ئه‌و که‌سه‌ش پ‌یش ئه‌و کاته ناژه‌لی سهر بر‌یی، ئه‌وه بیگومان شتی‌که پ‌یشی خستووه بۆ مال و مندالی، هیچ په‌یوه‌ندی‌یه‌کی به قوربان‌یه‌وه نییه))، جا پیاویک هه‌ستا وتی: ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا صلی الله علیه و آله من (پ‌یش نو‌یژی جه‌ژن) ناژه‌له‌که‌م سهر بر‌یوه، به‌لام چ‌تیریکم هه‌یه له مه‌رپ‌یک چاک‌تره؟ فهرمووی: ((سهری ب‌په‌ر، به‌لام دوا‌ی تو بۆ که‌سی دیکه دروست نییه)).

۱۸- بابُ الْعَلَمِ الَّذِي بِالْمُطَلَّى

۹۷۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَابِسٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قِيلَ لَهُ: أَشْهَدْتَ الْعِيدَ مَعَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله؟ قَالَ: نَعَمْ، وَلَوْلَا مَكَانِي مِنَ الصَّغَرِ مَا شَهِدْتُهُ، حَتَّى أَتَى الْعَلَمَ الَّذِي عِنْدَ دَارِ كَثِيرِ بْنِ الصَّلْتِ فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ، ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ وَمَعَهُ بِلَالٌ، فَوَعَّظَهُنَّ وَذَكَّرَهُنَّ، وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ، فَرَأَيْتُهُنَّ يُهْوِينَ بِأَيْدِيهِنَّ يَقْدِفْتُهُ فِي ثَوْبٍ بِلَالٍ، ثُمَّ انْطَلَقَ هُوَ وَبِلَالٌ إِلَى بَيْتِهِ ^(۱).

^۱ بروانه: ۹۸.

۱۸- باسی ئەو به‌یداخه (نیشانه)ی که له نوێژگه‌دا بوو

۹۷۷- عه‌بدوره‌حمانی کورپی عابیس ده‌ئی: گویم ئی بوو عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس
 ﷺ پیتی و‌ترا: ئاماده‌ی رۆیشتنه‌دمروه‌ه بووی (بو نوێژی جه‌ژن) له‌گه‌ڵ
 پێغه‌مبه‌ردا ﷺ؟ وتی: به‌ئی، نه‌گه‌ر له‌به‌ر نزیکیم له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ نه‌بووایه
 له‌به‌ر که‌می ته‌مه‌نم ئاماده‌ نه‌دمبووم، (رۆیشت) تا چوو له‌ی ئەو به‌یداخه‌ی
 لای مائی که‌سیر کورپی سه‌له‌ته و نوێژی کرد، پاشان وتاری دا (بو پیاوان)، ئینجا
 رۆیشت بو لای ئافه‌رتان، بیلالیشی له‌گه‌ڵدا بوو، جا ئاموژگاری و مۆجپاری
 کردن، وه‌ فه‌رمانی پی کردن به‌ مائه‌خشین، جا ئافه‌رتانم بینی دهمستیان دهم‌برد
 (بو ملوانکه‌که‌ی گه‌ردنیان) و فره‌پیان دهم‌دایه‌ پو‌شاکه‌که‌ی بیلاله‌وه، پاشان
 پێغه‌مبه‌ر ﷺ و بیلال رۆیشتنه‌وه‌ بو مائی پێغه‌مبه‌ر ﷺ.

۱۹- بَابُ مَوْعِظَةِ الْإِمَامِ النَّسَاءِ يَوْمَ الْعِيدِ

۹۷۸- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَصْرِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ
 جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: قَامَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ
 الْفِطْرِ، فَصَلَّى قَبْدًا بِالصَّلَاةِ ثُمَّ خَطَبَ، فَلَمَّا قَرَعَ نَزَلَ فَأَتَى النَّسَاءَ، فَذَكَرَهُنَّ وَهُوَ يَتَوَكَّأُ
 عَلَى يَدِ بِلَالٍ، وَبِلَالٌ بَاسِطٌ ثَوْبَهُ، يُلْقِي فِيهِ النَّسَاءُ الصَّدَقَةَ. قُلْتُ لِعَطَاءٍ: زَكَاةَ يَوْمِ
 الْفِطْرِ؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنْ صَدَقَةٌ يَتَصَدَّقَنَّ حِينَئِذٍ، تُلْقَى فَتَحَهَا وَيُلْقِينَ. قُلْتُ: أَرَأَيْتَ حَقًّا عَلَى
 الْإِمَامِ ذَلِكَ وَيَذَكَّرُهُنَّ؟ قَالَ: إِنَّهُ لَحَقٌّ عَلَيْهِمْ، وَمَا لَهُمْ لَا يَفْعَلُونَهُ^(۱).

^۱ بروانه: ۹۵۸.

۱۹- باسی ئاموژگاریکردنی ئیمام بو ئافرهتان له روژی جهژندا

۹۷۸- عهتاو دهلی: له جابیری کوری عهبدولام ﷺ بیست دمیوت: له جهزنی رهمهزاندایا پیغههمبر ﷺ ههستا و نویژی کرد، به نویژ دهستی پی کرد، پاشان وتاری دا، جا که له وتارهکهی بویهوه، (له دوانگهکهی) دابهزی و هات بو لای ئافرهتان و ئاموژگاری کردن، لهوکاته دا خوی پالی دابویهوه به دهستی بیلالهوه، بیلایش پوشاکهکهی راخستبوو، ئافرهتان نهو مالهی دهمیانبهخشی فرپیان دهمایه نیو پوشاکهکه، به عهتائیم وت: زمکاتی سهرفیرمیان فری دهمایه نیوی؟ وتی: نهخیر، مالبهخشینیک بوو لهو روژهدا بهخشیان، بازنه و خشلهکانیان فری دهمایه (پوشاکهکهی بیلالهوه)، (ئیبنو جوهریج دهلی:) به عهتائیم وت: تو رات وایه لهسهر ئیمام پیویسته نهو وتاردانه بو ئافرهتان و ئاموژگاریکردنیان؟ عهتائیش وتی: بهلی پیویسته لهسهر ئیمامهکان، بوچی نایکهن و چییانه؟

۹۷۹- قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: وَأَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: شَهِدْتُ الْفِطْرَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ ﷺ يُصَلُّونَهَا قَبْلَ الْخُطْبَةِ، ثُمَّ يُخْطَبُ بَعْدُ، خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ حِينَ يُجْلِسُ بِيَدِهِ، ثُمَّ أَقْبَلَ يَشْفُهُمْ حَتَّى جَاءَ النِّسَاءَ مَعَهُ بِلَالٌ فَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعَنَّكَ ۖ﴾ الممتحنة. الآية، ثُمَّ قَالَ حِينَ قَرَعَ مِنْهَا: «أَنْتُمْ عَلَى ذَلِكَ؟». قَالَتِ امْرَأَةٌ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ، لَمْ يُجِبْهُ غَيْرَهَا: نَعَمْ. لَا يَذَرِي حَسَنٌ مَنْ هِيَ. قَالَ: «فَتَصَدَّقْنَ... فَبَسَطَ بِلَالٌ تَوْبَهُ ثُمَّ قَالَ هَلُمَّ لَكِنْ فِدَاءُ أَبِي وَأُمِّي، فَيُلْقِيَنِ الْفَتْحَ وَالْحَوَاتِيمَ فِي تَوْبِ بِلَالٍ. قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ: الْفَتْحُ: الْحَوَاتِيمُ الْعِظَامُ كَانَتْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ.

۹۷۹- حهسهنی کوری موسلیم له تاوسهوه دهگیرپتهوه ئهویش له عهبدو لای کوری عهباسهوه ﷺ دهلی: ئامادهی نوژی جهژنی رهمهزان بووم لهگهڵ پیغه مبهەر ﷺ و ئهبو بهکر و عومەر و عوسمان ﷺ، هه موویان پیش وتاردان نوژیان دهکرد، پاشان دواتر وتار دهدرا، جا پیغه مبهەر ﷺ رپوشت (بو لای ئافرمتان) دهلی ئیستا به پیش چاومه ومیه، کاتی به ئامازهی دهستی خه لکه کهی دادهنیشانند، پاشان به نیو پیاواندا ریگی خوی دهکردهوه و هات، هه تا هاته لای ئافرمتهکان و بیلالیشی لهگه لدا بوو، جا ئه م ئایه تهی فهرموو: (ئهی پیغه مبهەر ﷺ ئه گهر ئافرمتانی باوهر دار هاتن بو لات، که پهیمانته لهگه ل ببهستن له سهر ئه وهی که هیچ شتیک نه کهن به هاوبهشی خوا، دزی و داوینپسی نه کهن و مندا لهکانیان نه کوژن، وه هیچ جوړه بوختانیک هه لته بهست له نیوان دهست و پیاواندا، وه له هیچ کاریکی چاکه دا بیغه رمانیت نه کهن، ئه وه پهیمانیان لهگه لدا ببهسته، وه داوای لیخو شبوونیان بو بکه له خوا، چونکه به راستی خوا لیخو شبووی میهرمانه)، پاشان (که له خویندنه وهی ئایه ته که بویه وه) فهرمووی: ((ئیوه ئه وهی خویندنه وه بو تان پیوهی پابه ند دمبن؟))، ئافرمتیک له نیویاندا قسهی کرد، که جگه له و کهسیان وه لامیان نه دایه وه وتی: به لی: (پابه ندی دمبن) - حه سه ن نازانی ئه و ئافرمته کی بوو،- جا پیغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((دهی مال ببه خشن))، بیلالیش پو شاکه کهی راخستبوو، پاشان بیلال وتی: دهی وهرن دایک و باوگم به فیداتان بی، جا ئافرمتان بازن و نهنگوستیلهکانیان هه لده دایه پو شاکه کهی بیلاله وه. عه بدور مزاق ده لی: (قَتَخ) نهنگوستیلهی زور گه ور میه، که له سه رده می نه قامیدا پیش ئیسلام هه بووه.

۲۰- باب: إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا جِلْبَابٌ فِي السَّيْرِ

۹۸۰- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِرِينَ قَالَتْ: كُنَّا مَنَعُ جَوَارِينَا أَنْ يَخْرُجْنَ يَوْمَ الْعِيدِ، فَجَاءَتِ امْرَأَةٌ فَزَلَّتْ قَصْرَ بَنِي خَلْفٍ، فَأَتَيْتُهَا، فَحَدَّثَتْ أَنَّ زَوْجَ أُخْتِهَا عَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ غَزْوَةً، فَكَانَتْ أُخْتُهَا مَعَهُ فِي سِتِّ غَزَوَاتٍ. فَقَالَتْ فَكُنَّا نَقُومُ عَلَى الْمَرْصَى وَنُدَاوِي الْكَلَمَى، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَى إِحْدَانَا بَأْسٌ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا جِلْبَابٌ أَنْ لَا تَخْرُجَ فَقَالَ: لَتَلْبِسَهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا، فَلْيَشْهَدَنَّ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ. قَالَتْ حَفْصَةُ: فَلَمَّا قَدِمْتُ أُمُّ عَطِيَّةٍ أَتَيْتُهَا، فَسَأَلْتُهَا: أَسَمِعْتَ فِي كَذَا وَكَذَا؟ قَالَتْ: نَعَمْ، يَا بِي -وَقَلَّمَا ذَكَرْتَ النَّبِيَّ ﷺ إِلَّا قَالَتْ: يَا بِي- قَالَ: لِيُخْرِجِ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتُ الْخُدُورِ -أَوْ قَالَ: الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْخُدُورِ. شَأْنُ أَيُّوبَ- وَالْحَيْضُ، وَيَعْتَزِلُ الْحَيْضُ الْمُصَلَّى، وَلْيَشْهَدَنَّ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ. قَالَتْ: فَقُلْتُ لَهَا: أَلْحَيْضُ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، أَلَيْسَ الْحَائِضُ تَشْهَدُ عَرَافَاتٍ وَتَشْهَدُ كَذَا وَتَشْهَدُ كَذَا؟^(۱)

۲۰- باسیک: ئەگەر ئافرەت لە جەژندا عەباى نەبوو

۹۸۰- ھەفصەى كجى سىرىن دەلى: ئىيمە كچانمان ھەدەغە دەکرد بچنە دەرەوہ بو جەژنەكان، ئىنجا ئافرەتلىك ھات و لە كوڤشى بەنو خەلەف دابەزى، منىش رويستم بو لای، جا گىراپەوہ كە مىردى خوشكىكى دوانزە غەزای لەگەل پیغەمبەردا ﷺ كوردبوو، لە شەشیاندا خوشكەكەى لەگەلیدا بوو، وتى: ئىيمە سەرپەرشتى نەخوشەكانمان دەکرد و بریندارەكانمان ساریژ دەکرد، خوشكەكەم

^۱ پروانە: ۳۲۴.

وتی: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئایا یه‌کێک له‌ نێمه‌ عه‌بای نه‌بوو هه‌یجی له‌سه‌ره‌ نه‌چێته‌ دهرموه‌ (بۆ جه‌ژن)؟ فه‌رمووی: ((با خوشکێکی موسوڵمان عه‌بایه‌کی پێ بدات و بیدات به‌سه‌ریدا، ئاماده‌ی چاکه‌ و نزای موسوڵمانان بێت))، هه‌مفصه‌ وتی: ئینجا کاتێ ئومو عه‌تیبه‌ ﷺ هات، رۆشتم بۆ لای، پرسیارم لێ کرد: ئایا له‌و بارمیه‌وه‌ و هه‌یجت بیستوه‌ (له‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ)؟ وتی: به‌ئێ به‌ باوکه‌وه‌ به‌فیدای به‌ ئومو عه‌تیبه‌ ﷺ که‌مجار هه‌بوو ناوی پێغه‌مبه‌ری ﷺ به‌ینایه‌ و نه‌یوتبا: باوکم به‌فیدای بێت- وتی: (پێغه‌مبه‌ر ﷺ) فه‌رمووی ﷺ: ((کچانی تازمه‌پێگه‌یشتووی که‌یبانووی مال یان فه‌رمووی: کچانی پێگه‌یشتوو و کچانی که‌یبانووی مال، ئەیوب گومانی بردوو- هه‌یزداره‌کانیش بچن بۆ نوێژی جه‌ژن، به‌لام هه‌یزداره‌کان دوور بکه‌ونه‌وه‌ له‌ نوێژگه‌، وه‌ ئاماده‌ی چاکه‌ و نزای ئیمانداران ببن))، هه‌مفصه‌ ده‌لێ: منیش وتم: هه‌یزداره‌کانیش ئاماده‌ بن؟ ئافهرمه‌که‌ش وتی: به‌ئێ، ئایا هه‌یزدار ئاماده‌ی وه‌ستانی عه‌رمفات نابێ، ئاماده‌ی نه‌وه‌ و نه‌وه‌ نابێ؟

۲۱- بابُ اعْتِزَالِ الْحَيْضِ الْمُصَلَّى

۹۸۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ: قَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ: أَمَرْنَا أَنْ نَخْرُجَ، فَنُخْرِجَ الْحَيْضَ وَالْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ. قَالَ ابْنُ عَوْنٍ: أَوِ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتِ الْخُدُورِ، فَأَمَّا الْحَيْضُ فَيَشْهَدْنَ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَدَعَوَتَهُمْ، وَيَعْتَزِلْنَ مُصَلَّاهُمْ^(۱).

^۱ بروهانه: ۳۲۴.

٢١- باسی ئافره تانی چه یزدار خویان دوور بگرن له نویژگه

٩٨١- نومی عهتییه ﷺ دهلی: فه رمانمان پی کرا که له شار برۆینه دمره وه (بو نویژی جهژن)، ئافه رمانی چه یزدار و کچانی تازه پیگه یشتوو و کچانی که یبانووی ماله وه ببهینه دمره وه. ئیبنو عهون دهلی: یان کچانی تازه پیگه یشتوو که یبانووی مال، جا ئافه رمانی چه یزدار ئاماده ی کوړ و کومه لی موسولمانان و نزیان دهبوون، به لام دووریان دهگرت له نویژگه یان (چونکه نویژ ناکهن).

٢٢- بابُ النَّخْرِ وَالذَّبْحِ بِالْمُصَلَّى يَوْمَ النَّخْرِ

٩٨٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ قَرْقَدٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَنْحَرُ أَوْ يَذْبَحُ بِالْمُصَلَّى^(١).

٢٢- باسی سه ربرینی و شتر و ئازه له نویژگه له روژی جهژنی قورباندا

٩٨٢- عه بدولای کوړی عومه ر ﷺ دهگیریته وه: که پیغه مبه ر ﷺ و شتر یان ئازه لی له نویژگه سه ر دهبری.

٢٣- بابُ كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ،

وَإِذَا سُنِلَ الْإِمَامُ عَنْ شَيْءٍ وَهُوَ يَخْطُبُ

٩٨٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ قَالَ: حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ النَّخْرِ بَعْدَ الصَّلَاةِ

^١ بروانه: ١٧١٠، ١٧١١، ٥٥٥١، ٥٥٥٢.

فَقَالَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا وَتَسَّكَ نُسْكَنَا فَقَدْ أَصَابَ النُّسْكَ، وَمَنْ تَسَّكَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَتِلْكَ شَاةُ لَحْمٍ». فَقَامَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهِ لَقَدْ تَسَّكْتُ قَبْلَ أَنْ أَخْرُجَ إِلَى الصَّلَاةِ، وَعَرَفْتُ أَنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ أَكْلِ وَشُرْبٍ فَتَعَجَّلْتُ وَأَكَلْتُ، وَأَطْعَمْتُ أَهْلِي وَجِيرَانِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «تِلْكَ شَاةُ لَحْمٍ». قَالَ: فَإِنَّ عِنْدِي عَنَاقَ جَذَعَةٍ، هِيَ خَيْرٌ مِنْ شَاتَى لَحْمٍ، فَهَلْ تَجْزِي عَنِّي؟ قَالَ: «نَعَمْ، وَلَنْ تَجْزِيَ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ»^(۱).

۲۳- باسی قسه‌کردنی پیشنوێژ و خه‌لک له کاتی وتاری جه‌ژندا، وه ئه‌گهر پیشنوێژ پرسیار شتیکی لی بکرت له کاتی‌کدا وتار دهدات^(۲)

۹۸۳- به‌پرائی کوری عازیب ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له رۆژی جه‌ژنی قورباندا پاش نوێژکردن وتاری بو داین، هه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س نه‌م نوێژه‌ی ئیمه‌ی کرد، وه وه‌ک ئیمه‌ قوربان‌ی سه‌ر بری، نه‌وه بیگومان قوربان‌ی سه‌ر برینه‌که‌ی دروسته‌، به‌لام هه‌ر که‌س پیش نوێژی جه‌ژن قوربان‌ی سه‌ر بریی، نه‌وه سه‌ر برینی مه‌ری گوشته‌ (قوربان‌ی نییه‌)))، جا نه‌بو بو‌رده‌ی کوری نیار هه‌ستا و وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وه‌لاهی به‌راستی من پیش نه‌وه‌ی بیم بو نوێژ مه‌ره‌که‌م سه‌ر بری، زانیم که‌ نه‌مرو رۆژی خواردن و خواردنه‌وه‌یه‌، بویه به‌له‌م کرد و لیم خوارد، دهرخواردی مال و مندالم و

^۱ بروانه: ۹۵۱.

^۲ وه‌لام بداته‌وه یان نا؟

دراوسیتکاتم دا، پیڼغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌و مه‌ره مه‌ری گوشته))^(۱)، نه‌بو بو‌رده وتی: ئه‌ی پیڼغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چتیریکم هه‌یه له دوو مه‌ری گوشت چاک‌تره، نایا دروسته بۆم سه‌ری بپریم؟ فه‌رمووی: ((به‌ئێ، به‌لام بۆ که‌سی دیکه جگه له تۆ دروست نییه)).

۹۸۴- حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ، عَنْ حَمَادِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى يَوْمَ النَّحْرِ، ثُمَّ خَطَبَ فَأَمَرَ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَنْ يُعِيدَ ذَبْحَهُ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، جِرَانُ لِي -إِمَّا قَالَ: بِهِمْ خَصَاصَةٌ، وَإِمَّا قَالَ: بِهِمْ فَقْرٌ- وَإِنِّي ذَبَحْتُ قَبْلَ الصَّلَاةِ، وَعِنْدِي عَنَاقٌ لِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ. فَرَخَّصَ لَهُ فِيهَا^(۲).

۹۸۴- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌گیریتته‌وه: که پیڼغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رۆزی جه‌ژنی قوربان نوێزی جه‌ژنی کرد، پاشان وتاری دا، وه فه‌رمانی کرد ئه‌وه‌ی بپیش نوێزی جه‌ژن قوربانی سه‌رب‌پ‌یوه، دووباره قوربانییه‌ک سه‌رب‌پ‌یتته‌وه، جا بپاوێکی ئه‌نصارێ هه‌ستایه‌وه و وتی: ئه‌ی پیڼغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ندی دراوسیم هه‌یه -یان وتی: برسین، یان وتی: هه‌ژارن - منیش بپیش نوێز قوربانییه‌که‌م سه‌ر ب‌پ‌ی، به‌لام چتیریکم هه‌یه له دوو مه‌ری دابه‌سته لام چاک‌تره، پیڼغه‌مبه‌ریش ﷺ رپ‌گه‌ی دا سه‌ری ب‌پ‌ی.

۹۸۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ جُنْدُبٍ قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ خَطَبَ، ثُمَّ ذَبَحَ فَقَالَ: مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيَذْبَحْ أُخْرَى مَكَانَهَا، وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ اللَّهِ^(۳).

^۱ نه‌ک قوربانی، ئه‌وه به قوربانی دانان‌ریت.

^۲ بر‌وانه: ۹۵۴.

^۳ بر‌وانه: ۵۵۰۰، ۵۵۶۲، ۶۶۷۴، ۷۴۰۰.

۹۸۵- جوندوب ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ له رۆژی جهژنی هورباندا نوێژی کرد، پاشان وتاری دا، پاشان هوربانی سهر بری و ههرمووی: ((ههر کهس هوربانی سهر بریوه پێش نهوهی نوێژ بکات، نهوه با هوربانیهکی دیکه له جیگایدا سهر بری، ههر کهسیش هوربانی سهر نهبریهوه، نهوه با به ناوی خواوه سهری بریت)).

۲۴- بَابُ مَنْ خَالَفَ الطَّرِيقَ إِذَا رَجَعَ يَوْمَ الْعِيدِ

۹۸۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو مُنَيْلَةَ يَحْيَى بْنُ وَاضِحٍ، عَنْ فُلَيْحِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا كَانَ يَوْمَ عِيدِ خَالَفَ الطَّرِيقَ. تَابَعَهُ يُوسُفُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ فُلَيْحٍ. وَحَدِيثُ جَابِرٍ أَصَحُّ.

۲۴- باسی کهسێ رێگا کهی بگۆرێ

ئهگهر له رۆژی جهژندا (له نوێژ) گهرايهوه

۹۸۶- جابیر ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ ههمیشه ئهگهر جهژن بووايه رێگای دهمگۆری (له گهرا نه و میدا له نوێژی جهژن). یونوسی کۆری موحه ممد له هوله یحه وه ئهم ههرمووده میه ی گێرا و مته وه و پالێشتی ههرمووده که ی یه حیا دهکات، به لام ههرمووده که ی جابیر سه حیه تره (له ههرمووده که ی نه بو هورمیره).

۲۵- باب: إِذَا قَاتَهُ الْعِيدُ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ وَكَذَلِكَ النِّسَاءُ،

وَمَنْ كَانَ فِي الْبُيُوتِ وَالْقُرَى

لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: ((هَذَا عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ)). وَأَمَرَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ مَوْلَاهُمْ ابْنُ أَبِي عُثْبَةَ بِالزَّائِيَةِ، فَجَمَعَ أَهْلَهُ وَبَنِيهِ، وَصَلَّى كَصَلَاةِ أَهْلِ الْمِصْرِ وَتَكْبِيرِهِمْ. وَقَالَ عِكْرِمَةُ: أَهْلُ السَّوَادِ يَجْتَمِعُونَ فِي الْعِيدِ يُصَلُّونَ رَكَعَتَيْنِ كَمَا يَصْنَعُ الْإِمَامُ. وَقَالَ عَطَاءٌ: إِذَا قَاتَهُ الْعِيدُ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ.

۲۵- باسیک: ئەگەر پیاویک نوێژی جه‌ژنه‌که‌ی فه‌وتا

دوو رکات نوێژ ده‌کات، ئا‌فره‌تانیش به‌هه‌مان شیوه،

ئه‌وانه‌ش له‌ماله‌وه‌ن و ئه‌وانه‌ش له‌گونده‌کان(۱)

به‌به‌لگه‌ی ئه‌م فه‌رمووده‌ی پ‌ی‌غهمبه‌ر ﷺ: ((ئهمه‌ جه‌ژنی ئیمه‌ی موسولمانانه))، ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ له‌ زاوییه‌ فه‌رمانی کرد به‌ به‌رده‌سته‌که‌ی که‌ ئیبنو ئه‌بو عوتبه‌یه، جا که‌ سوکاری و کورده‌کانی کو‌ کرده‌وه و پ‌یش‌نوێژی بو‌ کردن، وه‌ک نوێژی جه‌ژنی خه‌لکی شار و الله‌ اکبرکردنی ئه‌وان. عیکریمه‌ ده‌لی: خه‌لکی دیهات له‌ جه‌ژندا کو‌ ده‌بنه‌وه و دوو رکات نوێژ ده‌که‌ن، به‌و شیوه‌ی پ‌یش‌نوێژ ده‌یکات. عه‌تاو ده‌لی: ئەگەر که‌سیک نوێژی جه‌ژنی فه‌وتا، دوو رکات نوێژ ده‌کات له‌جیاتی.

۹۸۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا جَارِيتَانِ فِي أَيَّامٍ مِثْلِي تَذْفِقَانِ وَتَضْرِبَانِ،

^۱ ئەگەر نوێژی جه‌ژنیان نه‌کرد و قریای نه‌که‌وتن ئه‌وه‌ خویان دوو رکات نوێژی جه‌ژن ده‌که‌ن.

وَالنَّبِيُّ ﷺ مَتَّعَشْ بِتَوْبِهِ، فَأَنْتَهَرَهُمَا أَبُو بَكْرٍ، فَكَشَفَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ وَجْهِهِ فَقَالَ: دَعُهُمَا يَا أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّهَا أَيَّامُ عِيدٍ. وَتِلْكَ الْأَيَّامُ أَيَّامُ مِنِّي ^(۱).

۹۸۷- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌گیریت‌ه‌وه: که نه‌بو به‌کر رضی اللہ عنہ هات بو مالتیان، دوو که‌نیزه‌کی لابوو له رۆژانی جه‌ژندا گۆرانییان ده‌وت و ده‌فیان لی دده‌ا، پی‌غه‌مبه‌ریش رضی اللہ عنہ به پۆشاکه‌که‌ی خوی داپۆشیبوو، جا نه‌بو به‌کر تورمه‌بوو له دوو که‌نیزه‌که‌که و تیی خورین، پی‌غه‌مبه‌ریش رضی اللہ عنہ پۆشاکه‌که‌ی لادا له‌سه‌ری و فه‌رمووی: ((نه‌بو به‌کر وازیان لی بی‌نه، چونکه بی‌گومان رۆژانی جه‌ژنه))، نه‌و رۆژانه‌ش رۆژانی مینا و جه‌ژن بوو.

۹۸۸- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَسْتُرُنِي، وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى الْحَبَشَةِ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ، فَزَجَرَهُمْ عُمَرُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «دَعُهُمْ، أَمَّا بَنِي أَرْفَدَةَ.. يَعْني: مِنَ الْأَمْنِ ^(۲)».

۹۸۸- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌رم رضی اللہ عنہ بی‌نی له به‌رده‌مدا وه‌ستا، منیش سه‌یری حه‌به‌شییه‌کانم ده‌کرد، له کاتی‌کدا له مزگه‌وتدا یارییان ده‌کرد، جا عومه‌ر تیی خورین و لی‌یان توره‌ بوو، پی‌غه‌مبه‌ریش رضی اللہ عنہ فه‌رمووی: ((عومه‌ر لی‌یان گه‌رئ، به‌نو نه‌رفیده به‌بی ترس یاری خۆتان بکه‌ن)). واته: (أَمَّا) له (أَمْن) له‌وه وهرگیراوه که به مانای نه‌ترسانه.

۲۶- بَابُ الصَّلَاةِ قَبْلَ الْعِيدِ وَبَعْدَهَا

وَقَالَ أَبُو الْمُعَلَّى: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جَبْرِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ كَرِهَ الصَّلَاةَ قَبْلَ الْعِيدِ.

^۱ بېروانه: ۹۴۹.

^۲ بېروانه: ۴۵۴.

۹۸۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ يَوْمَ الْفِطْرِ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا وَلَا بَعْدَهَا وَمَعَهُ بِلَالٌ^(۱).

۲۶- باسی نویژ (ی سوننهت) له پیش و پاشی نویژی جهژنه وه (دروسته)

نه بولوعه لالا دهلی: له سه عیدی کوری جوبه یرم بیست له ئیبنو عه باسه وه ﷺ گیرایه وه که نویژی سوننهتی پیش نویژی جهژنی به لاهه ناپه سه ند بوو.

۹۸۹- عه بدولای کوری عه باس ﷺ ده گیرایته وه: که پیغه مبه ر ﷺ له جهژنی رهمه زاندا له شار دهرچوو (بو نویژگه)، دوو رکاتی نویژی جهژنی کرد، نه له پیشیه وه و نه له پاشیه وه نویژی سوننهتی نه کرد، بیلالیشی له گه لدا بوو.

^۱ پروانه: ۹۸.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۴- کتابُ صَلاةِ الوِترِ

به ناوی خواوی به خشنده می مه ره بان

۱۴- پهراوی نویژی ویتَر

۱- بابُ مَا جَاءَ فِي الْوِترِ

۹۹۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذَا خَشِيَ أَحَدُكُمْ الصُّبْحَ صَلَّى رَكْعَةً وَاحِدَةً، تُوتِرُ لَهُ مَا قَدْ صَلَّى»^(۱).

۱- باسی ئه وهی دهر باره می نویژی ویتَر هاتوو

۹۹۰- عهبدولای کوری عومهر ﷺ دهگیرته وه: که پیاویک پرسپاری له پیغه مبهری خوا ﷺ کرد دهر باره می شه ونویژ، پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ((شه ونویژ دوو رکات دوو رکاته، جا نه گهر که سیکتان ترسی هه بوو نویژی به یانی ببی (بانگ بدات)، ئه وه یه ک رکات نویژ بکات، ئه وه نویژانه می (بیشتی) کردوو یه تی بووی دهکات به نویژی ویتَر))^(۱).

۹۹۱- وَعَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُسَلِّمُ بَيْنَ الرَّكْعَةِ وَالرَّكْعَتَيْنِ فِي الْوِترِ، حَتَّى يَأْمُرَ بِبَعْضِ حَاجَتِهِ.

^۱ برپوانه: ۴۷۲.

^۲ واته: یه ک رکاته که بری یازده رکاتی ویتَر ده که وی بووی پاداشتی نویژه کانی ویتَری بو ده نووسریت.

۹۹۱- نافیع ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ عومەر ﷺ له نوێزی ویتردا له نیوان یه‌ک ر‌کاته‌که و دوو ر‌کاته‌که‌ی پ‌یشیدا سه‌لامی دمه‌دایه‌وه، هه‌تا جاری وا بوو (له کاتی سه‌لامدانه‌وه‌دا) فه‌رمانی ده‌کرد به هه‌ندی شت که پ‌یویستی بوو.

۹۹۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ كُرَيْبٍ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ -وَهِيَ خَالَتُهُ- فَاضْطَجَعْتُ فِي عَرَضٍ وَسَادَةٍ، وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَهْلُهُ فِي طَوْلِهَا، فَتَنَامَ حَتَّى انْتَصَفَ اللَّيْلُ أَوْ قَرِيبًا مِنْهُ، فَاسْتَيْقَظَ يَمْسَحُ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ، ثُمَّ قَرَأَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ آلِ عِمْرَانَ، ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى شَنْ مَعْلَقَةٍ، فَتَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي فَصَنَعْتُ مِثْلَهُ، فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ، فَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِي، وَأَخَذَ بِأُذُنِي يَفْتِلُهَا، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَوْتَرَ، ثُمَّ اضْطَجَعَ حَتَّى جَاءَهُ الْمُؤَدُّنُ، فَقَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ، خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ^(۱).

۹۹۲- کورمیب ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس ﷺ بو‌ی گ‌یرایه‌وه که (شه‌ویک) له مائی مه‌یمونه مایه‌وه که پ‌ووری عه‌بدو‌لا بوو، (ده‌لی:) جا من ر‌اکشام له‌سه‌ر باری پانی راخه‌ره‌که، وه پ‌یغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و خ‌یزانی له‌سه‌ر باری در‌یزێ ر‌اکشان، ئینجا (پ‌یغه‌مبه‌ری خوا ﷺ) خه‌وت تا شه‌و نیوه بوو، یان نزیک بوو له نیوه‌شه‌و، ئینجا هه‌ستا له خه‌و و ده‌ستی ه‌ینا به دهمو‌چاویدا، ئاسه‌واری خه‌وی ل‌ی ده‌س‌ری، پاشان ده‌ نایه‌تی له سوورمه‌تی ئالی عیم‌ران خویند، پاشان پ‌یغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستا و ر‌و‌یشت بو‌لای جه‌وه‌نه‌یه‌کی هه‌ل‌واس‌راو (ئاوی تیا بوو)، جا ده‌ست‌نو‌ی‌ز‌یک‌ی جوانی گ‌رت، پاشان هه‌ستا و ده‌ستی کرد به نو‌ی‌ز‌کردن، (عه‌بدو‌لا وتی:) منیش هه‌ستام وه‌ک ئه‌وم کرد، جا له ته‌نیشیدا وه‌ستام (و

^۱ ب‌روانه: ۱۱۷.

نوێژم دابه‌ست)، ئینجا پیغه‌مبەر ﷺ دهستی راستی نایه سهر سهرم و گوێی گرتم و باید، پاشان پیغه‌مبەر ﷺ دوو رکات نوێزی کرد، پاشان دوو رکاتی دیکه‌ی کرد، پاشان دووانی دیکه‌ی کرد، ئینجا دوو رکاتی دیکه‌ی کرد، پاشان دوو رکاتی دیکه‌ی کرد، پاشان دوو رکاتی دیکه‌ی کرد، ئینجا یه‌ک رکاتی ویتری کرد، پاشان راکشا هه‌تا بانگبێژه‌که هات بو خزمه‌تی (ئاگاداری کرد)، ئیدی هه‌ستا و دوو رکات نوێزی (سوننه‌تی) کرد، ئینجا رۆیشت و نوێزی به‌یانی کرد (به‌پیشنوێژ بو موسولمانان).

۹۹۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَنْصَرِفَ فَارْكَعْ رَكْعَةً تُؤَيِّرُ لَكَ مَا صَلَّيْتَ.. قَالَ الْقَاسِمُ: وَرَأَيْنَا أَنَا سَا مُنْذُ أَدْرَكْنَا يُؤَيِّرُونَ بِثَلَاثٍ، وَإِنْ كَلَّا لَوَاسِعُ، أَرْجُو أَنْ لَا يَكُونَ بِشَيْءٍ مِنْهُ بَأْسٌ^(۱).

۹۹۳- عه‌بدو‌لای کوری عومهر ﷺ ده‌ئێ: پیغه‌مبهری خوا ﷺ هه‌رمووی: ((شه‌ونوێژ دوو رکات دوو رکاته، نه‌گهر ویتست شه‌ونوێژه‌که‌ت کو‌تایی پی به‌یانی، نه‌وه یه‌ک رکات نوێژ بکه، نه‌و نوێژانه‌ی کردووته بو‌ت ده‌کات به‌ نوێزی تاک)). هاسم ده‌ئێ: خه‌لکانی‌که‌مان بینیه‌وه له‌و کاته‌وه‌ی پی‌گه‌یشتووین سی رکات ویتەر ده‌که‌ن، هه‌مووی دروسته و ده‌بی، ئومید ده‌که‌م به‌ هه‌ر شیوه‌یه‌ک بکری هه‌یناکات و دروست بی.

۹۹۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، كَانَتْ تِلْكَ صَلَاتُهُ -تَعْنِي: بِاللَّيْلِ- فَيَسْجُدُ

^۱ بروه‌انه: ۴۷۲.

السَّجْدَةَ مِنْ ذَلِكَ قَدَرًا مَا يَقْرَأُ أَحَدُكُمْ خَمْسِينَ آيَةً قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ، وَيَرْكَعُ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ، ثُمَّ يَضْطَجِعُ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمَوَدُّنُ لِلصَّلَاةِ^(۱).

۹۹۴- عورپوه دهلی: عائیشه ؓ بوی گیرایه وه که پیغه مبهری خوا ؓ هه میسه یازده رگات نوێزی دهکرد، نوێزکردنی بهو شیومیه بوو- واته: به شهودا، ئینجا سوژدمیهکی دمبرد لهو نوێزدا به ئەندازەى ئەوەى كه سیكتان په‌نجا ئایهت بخوینى، پيش ئەوهى سه‌رى به‌رز کاته‌وه، وه (دواى ویت) دوو رگات نوێزی (سوننه‌تى) ده‌کرد پيش نوێزی به‌یانى، پاشان له‌سه‌ر لای راستى راده‌کش، هه‌تا بانگبێژ ئاگادارى ده‌کرد بۆ نوێزی به‌یانى.

۲- بَابُ سَاعَاتِ الْوُتْرِ

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَوْصَانِي النَّبِيُّ ﷺ بِالْوُتْرِ قَبْلَ النَّوْمِ.

۹۹۵- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ: أَرَأَيْتَ الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ أُطِيلُ فِيهِمَا الْقِرَاءَةَ؟ فَقَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، وَيُوتِرُ بِرَكْعَةٍ، وَيُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ، وَكَأَنَّ الْأَذَانَ بِأَذْنَيْهِ. قَالَ حَمَادُ: أَيُّ سُرْعَةٍ^(۲).

۲- باسی کاته‌کانی نوێزی ویت

ئەبو هورەیره ؓ دهلی: پیغه مبهەر ؓ و سیه‌یه‌تى بۆ کردم به‌کردنی نوێزی ویت پيش خه‌وتن.

^۱ بېوانه: ۶۱۹.

^۲ بېوانه: ۴۷۲.

۹۹۵- ئەنەسی کوری سیرین دەلی: بە عەبدولای کوری عومەرم ﷺ وت: بێم بلی دوو رکاتە سوننەتەکە ی پێش نوێزی بەیانی هورنانیان زۆر تیدا بخوینم؟ عەبدولاش وتی: پێغەمبەر ﷺ لە شەودا دوو رکات دوو رکات نوێزی دەکرد، یەك رکاتیش نوێزی ویتری دەکرد، پێش نوێزی بەیانیش دوو رکات نوێزی (سوننەتی) دەکرد (ئەومندە بەپەلە دەیکرد)، دەتوت گویی لە قامەتە (و دەترسی هریای سەرمتای نوێزی بەیانی نەکەویت بەجەماعەت). حەماد دەلی: لە پەلەکردندا.

۹۹۶- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي مُسْلِمٌ، عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كُلَّ اللَّيْلِ أَوْتَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنْتَهَى وَتَرَهُ إِلَى السَّحَرِ.

۹۹۶- عایشە ﷺ دەلی: لە هەموو کاتیکی شەودا پێغەمبەری خوا ﷺ نوێزی ویتری کردوو، هەتا کاتی وا هەبوو نوێزی ویترەکە ی کەوتۆتە بەرمبەیان.

۳- بَابُ إِيقَاضِ النَّبِيِّ ﷺ أَهْلَهُ بِالْوَتْرِ

۹۹۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي وَأَنَا رَافِدَةٌ مُعْتَرِضَةٌ عَلَى فِرَاشِهِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ أَيْقَظَنِي فَأَوْتَرْتُ^(۱).

۳- باسی پێغەمبەر ﷺ خێزانەکانی خەبەر کردۆتەوه

لە خەو بو ئەنجامدانی نوێزی ویت

۹۹۷- عایشە ﷺ دەلی: پێغەمبەر ﷺ نوێزی دەکرد (لە شەودا) منیش لەسەر نوینەکە ی راکشابووم، ئینجا کاتی بیویستایە نوێزی ویت بکات، خەبەری دەکردمەوه و نوێزی ویترم دەکرد.

۴- باب: لِيَجْعَلَ آخِرَ صَلَاتِهِ وَتَرًا

۹۹۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وَتَرًا»^(۱).

۴- باسیک: (موسولمان) با کو‌تاهه‌مین

نوێژی شه‌وی بکاته نوێژی ویتەر

۹۹۸- نافع له عه‌بدولاه رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ و آله و سلم ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رمووێه‌تی: ((کو‌تاهه‌مین نوێژتان به‌ شه‌ودا بکه‌نه‌ ویتەر)).

۵- بابُ الوُتْرِ عَلَى الدَّابَّةِ

۹۹۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ أَسِيرُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بِطَرِيقِ مَكَّةَ. فَقَالَ سَعِيدٌ: فَلَمَّا خَشِيتُ الصُّبْحَ نَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ، ثُمَّ لَحِقْتُهُ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: أَيْنَ كُنْتَ؟ فَقُلْتُ: خَشِيتُ الصُّبْحَ، فَنَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: أَلَيْسَ لَكَ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ؟ فَقُلْتُ: بَلَى وَاللَّهِ. قَالَ: فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُوتِرُ عَلَى الْبَعِيرِ^(۲).

^۱ بېروانه: ۴۷۲.

^۲ بېروانه: ۱۰۰۰، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۸، ۱۱۰۵.

0- باسی نوێزی ویتەر به‌سەر و لاخه‌وه بکرت

۹۹۹- سه‌عیدی کورپی یه‌سار ده‌لی: من له‌گه‌ڵ عه‌بدوڵای کورپی عومه‌ردا ﷺ به‌ رێگای مه‌که‌که‌دا ده‌رۆشتم، سه‌عید ده‌لی: جا که ترسام نوێزی به‌یانی بیت، له‌ و لاخه‌که‌م دابه‌زیم و نوێزی ویترم کرد، پاشان گه‌شتمه‌وه به‌ عه‌بدوڵا، ئینجا عه‌بدوڵای کورپی عومه‌ر وتی: له‌کوێ بوویت؟ منیش وتم: ترسام نوێزی به‌یانی بیت، بۆیه دابه‌زیم و نوێزی ویترمه‌که‌م کرد، عه‌بدوڵاش وتی: ئایا له‌ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ باشت‌ترین سه‌رمه‌شقی بۆ تۆ نییه‌؟ منیش وتم: به‌ری وه‌لا، وتی: ده‌ بێگومان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌سەر و شتره‌وه نوێزی ویتری ده‌کرد.

۱- بابُ الْوَتْرِ فِي السَّفَرِ

۱۰۰۰- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي فِي السَّفَرِ عَلَى رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ، يَوْمِيَّ إِيمَاءَ، صَلَاةَ اللَّيْلِ إِلَّا الْفَرَائِضَ، وَيُوتِرُ عَلَى رَاحِلَتِهِ^(۱).

1- باسی ئه‌نجامدانی نوێزی ویتەر له‌ سه‌فه‌ردا (دروسته)

۱۰۰۰- عه‌بدوڵای کورپی عومه‌ر ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌میشه له‌ سه‌فه‌ردا به‌سەر و لاخه‌که‌یه‌وه نوێزی ده‌کرد، ڕوو به‌ هه‌ر کوێ برۆشتایه‌، له‌ نوێزی شه‌ونوێژدا به‌ ئاهازه‌کردن ئاهازه‌ی ده‌کرد، جگه‌ له‌ نوێزی فه‌رز (که به‌سەر و لاخه‌که‌وه نه‌یده‌کرد)، وه‌ نوێزی ویتیشی به‌سەر و لاخه‌که‌یه‌وه ده‌کرد.

^۱ بروانه: ۹۹۹.

۷- بابُ الْقُنُوتِ قَبْلَ الرُّكُوعِ وَبَعْدَهُ

۱۰۰۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ سُئِلَ أَنَسٌ أَقْنَتَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الصُّبْحِ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَقِيلَ لَهُ: أَوْقَنْتَ قَبْلَ الرُّكُوعِ؟ قَالَ بَعْدَ الرُّكُوعِ يَسِيرًا^(۱).

۷- باسی خویندنی دوعای قونوت

له‌پیش کرنوش و له‌دواشیه‌وه (دروسته)

۱۰۰۱- موحه‌مه‌د ده‌لێ: پرسیار له‌ ئه‌نه‌س ﷺ کرا ئایا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ نوێزی به‌یانیدا قونوتی خویندوو؟ ئه‌نه‌س وتی: به‌لێ، پێی وترا: ئایا پێش کرنوش قونوتی خویندوو؟ وتی: ماومه‌کی که‌م^(۲) پاش کرنوش قونوتی خویندوو.

۱۰۰۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَاصِمٌ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، عَنِ الْقُنُوتِ. فَقَالَ قَدْ كَانَ الْقُنُوتُ. قُلْتُ قَبْلَ الرُّكُوعِ أَوْ بَعْدَهُ؟ قَالَ: قَبْلَهُ. قَالَ: فَإِنْ فَلَانًا أَخْبَرَنِي عَنْكَ أَنَّكَ قُلْتَ: بَعْدَ الرُّكُوعِ. فَقَالَ: كَذَبَ، إِنَّمَا قُنْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ الرُّكُوعِ شَهْرًا -أَرَاهُ- كَانَ بَعَثَ قَوْمًا يُقَالُ لَهُمُ الْقُرَاءُ زُهَاءَ سَبْعِينَ رَجُلًا إِلَى قَوْمٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ دُونَ أُولَئِكَ، وَكَانَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَهْدٌ، فَقُنْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَهْرًا يَدْعُو عَلَيْهِمْ^(۳).

^۱ بېروانه: ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۳۰۰، ۲۸۰۱، ۲۸۱۴، ۳۰۶۴، ۳۱۷۰، ۴۰۸۸، ۴۰۸۹، ۴۰۹۰، ۴۰۹۲، ۴۰۹۴، ۴۰۹۵، ۴۰۹۶، ۷۳۴۱، ۶۳۹۴.

^۲ مه‌به‌ستی ئه‌نه‌س ئه‌وه‌یه که‌ بۆ ماومه‌یه‌کی که‌م قونوتی پاش کرنوش خویندوو، هه‌ندیک ده‌لێن: بۆ ماوه‌ی مانگیک بووه قونوتی پاش کرنوش خویندوو وه‌ک له‌ گێڕانه‌وه‌که‌ی عاصیما هاتوو له‌ فهرمووده‌ی (۲۰۰۲)دا. بېروانه: [ارشاد الساری: ۱۴/۳].

^۳ بېروانه: ۱۰۰۱.

۱۰۰۲- عاصیم ده‌لێ: پرسیارم له ئه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ کرد دهرباره‌ی خویندنی هونوت، ئه‌نه‌سیش وتی: بێگومان له سه‌رده‌می پێش‌شودا خویندنی هونوت هه‌بوو، وتم: پێش کړنوش یان له‌باشیه‌وه؟ وتی: پێش کړنوش، (عاصیم) وتی: هه‌لان که‌س بۆی گیرامه‌وه له تۆوه که تۆ وتووته: پاش کړنوش! ئه‌نه‌سیش وتی: وا نییه راست ناکات! بێگومان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ مانگیك پاش کړنوش هونوتی خویندووه، وا دهرانه‌م کۆمه‌لێکی نارد که پێیان ده‌وترا: هورئانخوینه‌کان، نزیکه‌ی حه‌فتا پیاو دهبوون، ناردنی بۆ نیو کۆمه‌لێ له بتپه‌رستان، جگه له‌وانه‌ی (دوعای لی کردن)، که له نیوان ئه‌و بتپه‌رستانه و پێغه‌مبه‌ردا ﷺ په‌یمان هه‌بوو، جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ یه‌ک مانگ هونوتی خویند، دوعای ده‌کرد له‌و هاوبه‌شدانه‌رانه (ی هورئانخوینه‌کانیان شه‌هید کرد).

۱۰۰۳- أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنِ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي مَجَلَزٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَتَلَ النَّبِيُّ ﷺ شَهْرًا يَدْعُو عَلَى رِغْلٍ وَذَكْوَانَ^(۱).

۱۰۰۳- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ یه‌ک مانگ هونوتی خویند، دوعای ده‌کرد له (هۆزه‌کانی) ریعل و زه‌کوان.

۱۰۰۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ الْقُتُوبُ فِي الْمَغْرِبِ وَالْفَجْرِ.

۱۰۰۴- ئه‌بو قیلابه ده‌لێ: ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لێ: له سه‌رده‌می پێش‌شودا هونوت له نوێزی ئیواره و به‌یاناندا هه‌بوو.

^۱ بڕوانه: ۱۰۰۱.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۵- کِتَابُ الْإِسْتِسْقَاءِ

بهناوی خوامی بهخشندهی میهره‌بان

۱۵- پهراوی داواکردنی بارانبارین

۱- بَابُ الْإِسْتِسْقَاءِ وَخُرُوجِ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۰۵- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَادِ بْنِ مَعِيْنٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يَسْتَسْقِي وَحَوْلَ رِذَاءَهُ^(۱).

۱- باسی داواکردنی بارانبارین و روشتنه‌دمره‌وهی

پیغه‌مبەر ﷺ له مه‌دینه بو نوێژه‌بارانه

۱۰۰۵- عه‌بادی کوری ته‌میم له مامه‌یه‌وه ده‌گیرێته‌وه و ده‌لێ: پیغه‌مبهری خودا ﷺ له مه‌دینه جووه دمره‌وه داوای بارانبارینی له خودا ده‌کرد و پو‌شاکه‌که‌ی هه‌لگیرایه‌وه (و دوو رکات نوێژی کرد)^(۲).

۲- بَابُ دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ: اجْعَلْهَا سَنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ (عليه السلام)

۱۰۰۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا مُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَنْجِ عِيَّاشَ بْنَ أَبِي

^۱ بروهانه: ۱۰۰۱، ۱۰۲۳، ۱۰۱۲، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۶۳۴۳.

^۲ زیاده‌ی نیو که‌وانه که‌ ئیمام بوخاری له سه‌حیحه‌که‌یدا به‌هه‌مان رشته له فه‌رمووده‌ی ژماره (۱۰۱۲) دا هێناویه‌تی.

رَبِّعَةَ، اللَّهُمَّ أَنْجِ سَلَمَةَ بَنَ هِشَامٍ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بَنَ الْوَلِيدِ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْمُسْتَضَعْفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطَأَتَكَ عَلَى مُضَرَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ.. وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا، وَأُسْلَمَ سَالَمَهَا اللَّهُ.. قَالَ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ: هَذَا كُلُّهُ فِي الصُّبْحِ^(۱).

۲- باسی ئەم دوایە پیغمبەر ﷺ: ((خوایه گرانی و قاتوقرییان به سەردا بیئی وەک قاتوقری سەردەمی یوسف (علیه السلام)))

۱۰۰۶- ئەبو ھورەیرە ؓ دەگێڕێتەو: کاتێک کە پیغمبەر ﷺ سەری بەرز دەکردەو لە کەرنۆشی پکاتی کۆتایی نوێژدا دەیفەرموو: ((خوایه عەیاشی کۆری ئەبو رەبیعه رزگار بکهیت، خوایه سەلەمە کۆری هیشام رزگار بکهیت، خوایه وەلیدی کۆری وەلید رزگار بکهیت، خوایه ئیماندارە لاواز و بێدەسلەکان رزگار بکهیت، خوایه تۆلە و سزای خۆت بەتوندی بەسەر ھۆزی موزەردا، خوایه گرانی و قاتوقرییان بەسەردا بیئی، وەک قاتوقری سەردەمی یوسف ؑ، پیغمبەر ﷺ فەرموو: ((ھۆزی غیفار خوا لییان خۆش بی و ئەسلەمیش خوا سەلامەتیان بکات))، ئیبنو ئەبو زیناد لە باوکیەو دەگێڕێتەو دەلی: ئەمە ی باس کرا ھەمووی لە نوێژی بەیاناندا بوو (ئەو قونوتخویندە).

۱۰۰۷- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا رَأَى مِنَ النَّاسِ إِذْبَارًا قَالَ: اللَّهُمَّ سَبِّحْ كَسْبَعِ يُوسُفَ.. فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَصَّتْ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى أَكَلُوا الْجُلُودَ وَالْمَيْتَةَ وَالْجِيفَ، وَيَنْظُرُ أَحَدُهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرَى الدُّخَانَ مِنَ الْجُوعِ، فَأَتَاهُ أَبُو سَفْيَانَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ تَأْمُرُ بِطَاعَةِ اللَّهِ وَبِصَلَةِ الرَّحِمِ، وَإِنَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا، فَادْعُ اللَّهَ لَهُمْ.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ۝١٠ يَغْشى النَّاسُ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝١١ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ۝١٢ أَتَى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ۝١٣ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلِّمٌ مِثْلُنَا جَحْشُ ۝١٤ إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ۝١٥ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ ۝١٦﴾ الدخان. قَالِبْطْشَةُ: يَوْمَ بَدْرٍ، وَقَدْ مَضَتْ الدَّخَانُ وَالْبَطْشَةُ وَاللِّزَامُ وَآيَةُ الرُّومِ.^(۱)

۱۰۰۷- مه‌سروق ده‌لی: ئی‌مه لای عه‌بدو‌لا ﷺ بووین، عه‌بدو‌لا وتی: بی‌گومان پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ کاتی پشته‌ل‌کردنی خه‌ل‌کی بی‌نی له ئایینی خوا فه‌رمووی: ((خوایه جهوت سالی گرانی و قاتو‌ق‌ری‌یان به سه‌ردا بی‌نه وه‌ک جهوت سائه‌که‌ی سه‌رده‌می یوسف ﷺ، جا نه‌و بی‌باو‌مه‌رانه گرانی‌یه‌کیان تووش بوو هه‌موو شتی‌کی له‌ناو برد، هه‌تا وایان لی هات پی‌سته و مر‌داره‌وه‌بوو و که‌لا‌کیان ده‌خوارد، که‌سی وا هه‌بوو که سه‌یری ئاسمانی ده‌کرد له برسانا، وای ده‌زانی دوو‌که‌ل به ئاسمانه‌ومیه، جا نه‌بو سو‌فی‌ان هات بو خزمه‌ت پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ وتی: نه‌ی مو‌حه‌مه‌د تو فه‌رمان ده‌که‌یت به گو‌پ‌رایه‌لی خوا و به‌جیه‌نیانی مافی خزمایه‌تی، وه بی‌گومان که‌له‌که‌ت هه‌موو تیا چوون، له خوا بی‌پ‌ای‌ره‌وه بو‌یان.

(ئیب‌نو مسعود ده‌لی: خ‌وای به‌رز و بل‌ند ده‌فه‌رمووی: (جا چاو‌مه‌روان به‌ رو‌ژی ئاسمان دوو‌که‌لی‌کی ئاش‌کرای لی په‌یدا ده‌بی، هه‌موو ئاده‌می داده‌گری، (ده‌لین: نه‌مه به‌لایه‌کی سه‌خته نه‌ی په‌رو‌مه‌ر‌دا‌گ‌ار‌مان، نه‌م سزایه‌مان له‌سه‌ر لابه، به‌پ‌استی ئی‌مه باو‌مه‌ر دینین، چ‌ون نه‌وانه ته‌می ده‌بن و ئام‌و‌ژ‌گاری و مر‌ده‌گرن؟! که بی‌گومان پی‌غه‌م‌به‌ری‌کی روون و ئاش‌کرایان بو هاتووه، له پاشان گو‌ییان پی نه‌دا و وتیان: فی‌ر‌ک‌راو‌ی‌کی شی‌ته،

^۱ بروانه: ۱۰۲۰، ۶۶۹۳، ۶۷۶۷، ۶۷۷۶، ۶۸۰۹، ۶۸۲۰، ۶۸۲۱، ۶۸۲۲، ۶۸۲۳، ۶۸۲۴، ۶۸۲۵.

ئيمه نهم به لايهيان بو ماوميهكي كهه له سهر لادمبهين، بئگومان ئيوه دمگه پئنه وه (بو بيباومري)، رَوُزِكَ دَيْتَ پهلamaritki بههيز و گهورميان بو دمبهين، بهراستی ئيمه تو له دمسهنين (له كاهران له جهنگي بهدردا)، (ئيمام بوخاري دهلي): وشه: (البَطْشَةُ) له نايهتهكهده مه بهست پئي رَوُزِي بهدره، دووكه لهكه و تو له ليسه ننديان له جهنگي بهدردا و نه وهی خوا پئويستی كردبوو له سهر خو ی كه تو له يان لی بسهني، وه سهركه وتني رومهكان به سهر فارسهكاندا (هه موويان هاتنه دی و رابوردن).

۳- بَابُ سُؤَالِ النَّاسِ الْإِمَامَ الْإِسْتِسْقَاءَ إِذَا قَحَطُوا

۱۰۰۸- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو قُتَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَتَمَثَّلُ بِشِعْرِ أَبِي طَالِبٍ: وَأَبْيَضُ يُسْتَسْقَى الْغَمَامُ بِوَجْهِهِ ... ثَمَّالُ الْبِتَامَى عِصْمَةٌ لِلْأَرَامِلِ^(۱).

باسی خه لکی داواي دوغای بارانبارين له ئيمام بکهن ئهگهر تووشی بيبارانى بوون

۱۰۰۸- عهبدو لاى كورى دينار له باوكيه وه دمگيرپته وه و دهلي: له عهبدو لاى كورى عومهرم ﷺ بيست نهم شيعره ی ئه بو تاليبی دهخوينده وه^(۲):
به پرووخسارى سپی و درهوشاوه داواي بارانبارين له هه ورهكان دمكری كه پهناي ههتيوان و پاريزمري بيوهژنانه^(۳).

^۱ پروانه: ۱۰۰۹.

^۲ مه بهست پئي پئغه مبهري خودايه ﷺ.

^۳ نه وه مانای شيعره كه يه به كوردی نهك شيعره كه.

۱۰۰۹- وَقَالَ عُمَرُ بْنُ حَمْزَةَ: حَدَّثَنَا سَالِمٌ، عَنْ أَبِيهِ: رُبَّمَا ذَكَرْتُ قَوْلَ الشَّاعِرِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ يَسْتَسْقِي، فَمَا يَنْزِلُ حَتَّى يَجِيْشَ كُلُّ مِيزَابٍ: وَأَبْيَضَ يُسْتَسْقَى الْعَمَامُ بِوَجْهِهِ ... ثَمَّالُ الْيَتَامَى عِصْمَةٌ لِلْأَرَامِلِ وَهُوَ قَوْلُ أَبِي طَالِبٍ^(۱).

۱۰۰۹- سالیم له عه‌بدولای باوکیه‌وه ده‌گیرپێته‌وه ده‌میوت: زۆر جار که سه‌یری پێغه‌مبه‌رم ده‌کرد ﷺ که داواى بارانبازینی ده‌کرد (له‌سه‌ر دوانگه‌که‌ی له مه‌دینه)، له دوانگه‌که‌ی دانه‌ده‌به‌زی هه‌تا بلوسکه‌کان ده‌خروشان و لافاو هه‌لده‌ستا، ئه‌م شیعهری شاعیرم بیر ده‌که‌وته‌وه که ده‌لی:

به‌ روخساری سپی و دره‌شواوه داواى بارانبازین له هه‌وره‌مان ده‌کړی که په‌ناى هه‌تیوان و پارێزمری بپوه‌ژنانه.
ئهم شیعهرش شیعری ئه‌بو تالیبه^(۲).

۱۰۱۰- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى، عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ﷺ كَانَ إِذَا قَحَطُوا اسْتَسْقَى بِالْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّا كُنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بَنِيَّتَا فَتَسْقِينَا، وَإِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيَّتَا فَاسْقِنَا. قَالَ فَيُسْقَوْنَ^(۳).

۱۰۱۰- ئه‌نه‌س ده‌گیرپێته‌وه که عومه‌ری کورپی خه‌تاب ﷺ ئه‌گه‌ر تووشی بپبارانی و گرانی بوونایه به‌ خاتری عه‌باسی کورپی عه‌بدولوته‌لیب له خوا ده‌پارایه‌وه و ده‌میوت: ئه‌ی خوایه! ئی‌مه‌ جاران پێغه‌مبه‌رمان ﷺ ده‌کرد به‌ تکاکار لای تو تووش بارانت بو دهبازاندین، ئیستاش عه‌باسی مامی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌که‌ینه‌ تکاکارمان، بارانمان بو ببارینه، (ئه‌نه‌س ده‌لی): ئیدی بارانیان بو دهبازی.

^۱ بروه‌نه: ۱۰۰۸.

^۲ که مامی پێغه‌مبه‌ره ﷺ.

^۳ بروه‌نه: ۳۷۱۰.

۴- بَابُ تَخْوِيلِ الرَّدَاءِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۱۱- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَادِ بْنِ مَعِيْنٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَسْقَى فَقَلَبَ رِءَاءَهُ^(۱).

۴- باسی هه لگه پاندنه وهی پۆشاک له کاتی دوعای بارانباریندا

۱۰۱۱- عهبدو لای کوری زمید ﷺ دهگێڕێته وه که پێغه مبه ر ﷺ داوای بارانبارینی کرد و پۆشاکه کهی هه لگێڕایه وه.

۱۰۱۲- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبَادَ بْنَ مَعِيْنٍ يُحَدِّثُ أَبَاهُ، عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى فَاسْتَسْقَى، فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، وَقَلَبَ رِءَاءَهُ، وَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: كَانَ ابْنُ عَيِّنَةَ يَقُولُ: هُوَ صَاحِبُ الْأَذَانِ، وَلَكِنَّهُ وَهْمٌ، لَأَنَّ هَذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ بْنُ عَاصِمٍ الْمَازِنِيُّ، مَازِنُ الْأَنْصَارِ.

۱۰۱۲- عهبدو لای کوری زمید ﷺ دهگێڕێته وه که پێغه مبه ر ﷺ رۆشته دهره وه بۆ نوێژگه و داوای بارانبارینی کرد، جا پرووی کرده قیبله و عهباکهی هه لگه پاندنه وه و دوو پکات نوێژی کرد. نه بو عهبدو لا (ئیمام بوخاری) ده ئی: ئیبنو عویه نه ده ئی: نه و (عهبدو لای کوری زمید) نه و که سه بوو بانگدانی (له خه ودا بی نی)، نه و قسه ی ئیبنو عویه نه هه له یه، چونکه نه و عهبدو لایه، عهبدو لای کوری زمیدی کوری عاصیمی مازینییه، که مازینی ئه نصارییه.

^۱ به عبا و جوبه دهوتری که له سه ر پۆشاکه وه له به ر ده کرت، ههروه ها به پۆشاکیکش دهوتری که به شی سه ره وه ی لاشه داده پۆشن، له سه ر و ئیزاره وه یه، به لام ئیزار به شی خواره وه ی لاشه داده پۆشن. بر وانه: معجم الوسيط: ۲۶۴.

^۲ بر وانه: ۱۰۰۵.

۵- بابُ انتِقامِ الرَّبِّ جَلَّ وَعَزَّ مِنْ خُلُقِهِ بِالْقَهْطِ إِذَا انْتَهَكَ مَحَارِمُ اللَّهِ

۵- باسی تۆلهی پهروهردگاری بهرز و بهدهسهلات له
دروستکراوهکانی بهبیارانی و وشکهسالی، کاتی
سنورهکانی خوا بشکینری^(۱)

۶- بابُ الْإِسْتِسْقَاءِ فِي الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ

۹۰۹۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو ضَمْرَةَ أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مَرْيَمٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَذْكُرُ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَابٍ كَانَ وَجْهَهُ الْمُنْبَرِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ، فَاسْتَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمًا فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكْتَ الْمَوَاشِي، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ يُغِيثَنَا. قَالَ: فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا. قَالَ أَنَسُ: وَلَا وَاللَّهِ مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ مِنْ سَحَابٍ وَلَا قَرَعَةٍ وَلَا شَيْئًا، وَمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ سَلْعٍ مِنْ بَيْتٍ وَلَا دَارٍ، قَالَ: فَطَلَعْتُ مِنْ وَرَائِهِ سَحَابَةً مِثْلَ الثُّرَيَّا، فَلَمَّا تَوَسَّطَتِ السَّمَاءَ انْتَشَرَتْ ثُمَّ أَمْطَرَتْ. قَالَ: وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ سِتًّا، ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ ذَلِكَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ، فَاسْتَقْبَلَهُ قَائِمًا فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكْتَ الْأَمْوَالُ، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ يُمَسِّكْهَا، قَالَ: فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ عَلَى الْأَكَامِ وَالْجِبَالِ وَالْأَجَامِ وَالظُّرَابِ وَالْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ. قَالَ: فَانْقَطَعَتْ وَخَرَجْنَا تَمَشِي فِي الشَّمْسِ. قَالَ شَرِيكٌ: فَسَأَلْتُ أَنَسًا أَهْوَ الرَّجُلُ الْأَوَّلُ؟ قَالَ: لَا أَذْرِي^(۲).

^۱ ئەم سەرپاسە ئیمام بوخاری هیچ فەرموودهیهکی بۆ ئەهتیناوه و تەنها لە ڕیوایەتی (الحَمَوِي)دا هاتوووە. فتح

الباري: ۶۳۶/۳.

^۲ بیروانە: ۹۳۲.

۱- باسی دوعای بارانبارين کردن لهو

مزگهوتەى نوێژى هەینی تێدا دەکړئ

۱۰۱۳- ئەنەسى كورى مالیک ﷺ دەلئ: له رۆژى هەینیدا پیاویك لهو دمرگایەى بهرانبهرى دوانگهكهیه هاته ژوورمهو بۆ مزگهوت، لهو كاتهدا پێغه‌مبهرى خوا ﷺ وتارى دهدا، جا ئەو پیاوه رپوو به پێغه‌مبهرى خوا ﷺ وستا و وتی: ئەى پێغه‌مبهرى خوا ﷺ هەموو ئازەله‌كانمان مردن و رینگاکان (بۆ ژيان) برپاون^(۱)، داوا بكه له خوا بارانمان بۆ ببارئى. ئەنەس دەلئ: جا پێغه‌مبهرى خوا ﷺ هەردوو دەستى بهرز كردهوه بۆ ئاسمان و فەرمووی: ((خوايه بارانمان بۆ ببارئه، خوايه بارانمان بۆ ببارئه، خوايه بارانمان بۆ ببارئه))، ئەنەس دەلئ: سویند به خوا په‌له‌یهك هەورمان به ئاسمانه‌وه نەدمبینى، یان شتیك كه نیشانه‌ى باران بیت، له نیوان ئیمه و کیوى سەلعدا خانوو و مال نەبوو (كه نه‌هێلئ به‌چاكی ببینین)، جا له‌پشت کیوى سەلعه‌وه پارچه هەوریک به‌شیوه‌ى فەلغان دمرکهوت، ئینجا کاتئ گەيشته نیوم‌پراستی ئاسمان بلاو بویه‌وه، پاشان بارانى لئ بارى، ئەنەس دەلئ: سویند به خوا شەش رۆژ خۆرمان نەبینى، پاشان له هەینی داهاتوودا پیاویك له هەمان دمرگای رپوو به دوانگهكه‌وه هاته ژوورمهو بۆ مزگهوت، پێغه‌مبهرى خواش ﷺ وستا بوو وتارى دهدا، جا ئەو پیاوه رپوو به پێغه‌مبهر ﷺ به‌پێوه وستا و وتی: ئەى پێغه‌مبهرى خوا ﷺ ئازەل و مالانمان هەموو فەوتان (به‌هۆى بارانه‌وه)، رینگاکانمان لئ داخران و پچران، داوا بكه له خوا ئەو بارانه بگريته‌وه، ئەنەس دەلئ: پێغه‌مبهرى خوا ﷺ هەردوو دەستى بهرز كردهوه، پاشان فەرمووی: ((خوايه له دەورو به‌رمان ببارئه، به سەرماندا

^۱ یان هاتوچۆ نه‌ماوه به‌هۆى مردن و شتره‌كانه‌وه، یان خواردن و بزێوى نه‌ماوه بیهێتن بۆ بازاره‌كان.

مه‌یارینه، به‌سه‌ر دهشت و کیو و یال و دۆل و شیو و له‌ومرگاکاندا بیبارینه))،
 نه‌نه‌س ده‌لی: نیتدی بارانه‌که خوشی کرد، له‌ نوێز بووینه‌وه (و له‌ مزگه‌وت)
 دمرچووین، خۆره‌تاو بوو که دمرۆستینه‌وه بۆ ماله‌وه، شه‌ریک ده‌لی: پرسیارم له‌
 نه‌نه‌س کرد، نه‌مو پیاوه‌ی که بۆ جاری دووهم داوای کرد هه‌ر پیاوه‌که‌ی هه‌ینی
 پێشوو بوو؟ وتی: نازانم.

۷- بابُ الْإِسْتِسْقَاءِ فِي خُطْبَةِ الْجُمُعَةِ غَيْرِ مُسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةِ

۱۰۱۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شَرِيكٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَوْمَ جُمُعَةٍ مِنْ بَابٍ كَانَ نَحْوَ دَارِ الْقَضَاءِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ، فَاسْتَقْبَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَائِمًا، ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكَتِ الْأَمْوَالُ، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ يُغِيثَنَا. فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْنِنَّا، اللَّهُمَّ اغْنِنَّا، اللَّهُمَّ اغْنِنَّا. قَالَ أَنَسٌ: وَلَا وَاللَّهِ مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ مِنْ سَحَابٍ وَلَا قَرَعَةٍ، وَمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ سَلْعٍ مِنْ بَيْتٍ وَلَا دَارٍ. قَالَ: فَطَلَعْتُ مِنْ وَرَائِهِ سَحَابَةٌ مِثْلُ الثُّرَيِّسِ، فَلَمَّا تَوَسَّطَتِ السَّمَاءَ انْتَشَرَتْ ثُمَّ أَمْطَرَتْ، فَلَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ سِتًّا، ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ ذَلِكَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ، فَاسْتَقْبَلَهُ قَائِمًا فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَتِ الْأَمْوَالُ، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ يُمَسِّكْهَا عَنَّا. قَالَ: فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ عَلَى الْآكَامِ وَالظَّرَابِ وَبُطُونِ الْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ.. قَالَ: فَأَقْلَعَتْ وَخَرَجْنَا تَمْشِي فِي الشَّمْسِ. قَالَ شَرِيكٌ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ: أَهُوَ الرَّجُلُ الْأَوَّلُ؟ فَقَالَ مَا أَدْرِي^(۱).

^۱ بروانه: ۹۳۲.

۷- باسی دوعای بارانبازین کردن

له وتاری پۆژی هه‌ینیدا بۆ رووکردنه قیبله

۱۰۱۴- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: له پۆژی هه‌ینیدا پیاویک له‌و دمرگایه‌ی که به‌رانبه‌ری خانووی (ه‌رو‌ش‌راو بۆ) دانه‌وه‌ی قه‌رز بوو^(۱) هاته ژووره‌وه بۆ مزگه‌وت، له‌و کاته‌دا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وتاری دها، جا ئه‌و پیاوه‌ روو به پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وه‌ستا و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌موو ئازده‌له‌کانمان مردن و پێگاکان بۆ زیان ب‌پاون^(۲)، داوا بکه له‌ خوا بارانمان بۆ بب‌پ‌ینێ، ئه‌نه‌س ده‌لی: جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه بۆ ئاسمان و هه‌رمووی: ((خوایه بارانمان بۆ بب‌پ‌ینێ، خوایه بارانمان بۆ بب‌پ‌ینێ، خوایه بارانمان بۆ بب‌پ‌ینێ))، ئه‌نه‌س ده‌لی: سویند به‌ خوا په‌له‌یه‌ک هه‌ورمان به ئاسمانه‌وه نه‌ده‌بینی، یان شتیک نیشانه‌ی باران بیت، وه له‌ نیوان ئیمه و کیوی سه‌له‌دا خانوو و مال نه‌بوو (که نه‌ه‌یلێ به‌چاکی بب‌ینین)، جا له‌بشت کیوی سه‌له‌وه‌ پارچه هه‌و‌ریک به‌شیوه‌ی قه‌لغان دمرکه‌وت، ئینجا کاتی گه‌یشه‌ نیوم‌پ‌راستی ئاسمان بلاو بۆیه‌وه، پاشان بارانی لی باری، ئه‌نه‌س ده‌لی: سویند به‌ خوا شه‌ش پۆژ (باران بوو) خۆرمان نه‌بینی، پاشان پیاویک له‌ پۆژی هه‌ینی داها‌توودا له‌ هه‌مان دمرگاوه هاته ژووره‌وه بۆ مزگه‌وت، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌پێوه بوو وتاری دها، جا ئه‌و پیاوه‌ روو به پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌پێوه وه‌ستا و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئازده‌ل و مالا‌تمان هه‌موو هه‌وتان

^۱ (دار القضاء) هه‌ندێ مانایان کردوه به‌ خانووی ئه‌میر و کاربه‌ده‌ستان، ئه‌م مانایه هه‌له‌یه، به‌لکوو خانووی عومه‌ری کوری خه‌تاب ﷺ بوو، بۆیه ئه‌و ناوه‌ی لی نراوه چونکه‌ ف‌رو‌ش‌راوه بۆ ب‌زاردن و دانه‌وه‌ی قه‌رز عومه‌ر ﷺ. فتح الباری: ۶۳۸/۳.

^۲ یان ها‌تو‌چۆ نه‌ماوه به‌ ه‌وی مردنی وش‌تره‌کانه‌وه، یان خواردن و ب‌ژ‌یوی نه‌ماوه بیه‌ت‌ن بۆ با‌زا‌ره‌کان.

(به‌هۆی بارانه‌وه)، پێگاکانمان لێ داخران و بچران، داوا بکه له خوا نه‌و بارانه بگریته‌وه، نه‌نه‌س ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه، پاشان فهرمووی: ((خوایه له ده‌ورو به‌رمان ببیارینه، به سه‌رماندا مه‌بیارینه، به‌سه‌ر ده‌شت و کێو و یال و دۆل و شیو و له‌وه‌رگاکاندا ببیارینه))، نه‌نه‌س ده‌لێ: ئیدی بارانه‌که خۆشی کرد و له نوێژ بووینه‌وه، (له مزگه‌وت) دهرچووین خۆرته‌او بوو دهرۆشتینه‌وه بۆ ماله‌وه، شه‌ریک ده‌لێ: پرسیارم له نه‌نه‌س کرد نه‌و پیاوه‌ی که بۆ جاری دووهم پرسیا‌ری کرد هه‌ر پیاوه‌که‌ی هه‌ینی پێشوو بوو؟ وتی: نازانم.

۸- بابُ الْإِسْتِسْقَاءِ عَلَى الْمُنْبَرِ

۱۰۱۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَحَطَ الْمَطَرُ، فَأَدْعُ اللَّهَ أَنْ يَسْقِيَنَا. فَدَعَا، فَمُطِرْنَا، فَمَا كِدْنَا أَنْ نَصِلَ إِلَى مَنَازِلِنَا، فَمَا زِلْنَا مُطَرًّا إِلَى الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ. قَالَ: فَقَامَ ذَلِكَ الرَّجُلُ أَوْ غَيْرُهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَصْرِفَهُ عَنَّا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا». قَالَ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ السَّحَابَ يَتَقَطَّعُ يَمِينًا وَشِمَالًا يُمَطِّرُونَ وَلَا يُمَطِّرُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ^(۱).

۸- باسی دوعای بارانبازین کردن له‌سه‌ر دوانگه

۱۰۱۵- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لێ: له کاتی‌که‌دا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له رۆژی هه‌ینی‌دا وتاری دهدا، له‌په‌ر پیاوی‌ک هاته ژووره‌وه و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ

^۱ بروانه: ۹۳۲.

وشکه‌سائی و بی‌بارانییه، داوا بکه له خوا بارانمان بۆ ببارین، ئه‌ویش دوعای کرد و بارانمان بۆ باری، به جۆریک نزیك بوو نه‌توانین بگه‌ینه‌وه بۆ ماله‌كانمان، جا به‌رده‌وام بارانمان بۆ باری تا هه‌ینی داها‌توو، ئه‌نه‌س وتی: جا (هه‌ینی داها‌توو) ئه‌و پیاوه (ی پێشوو) یان كه‌سیکی دیکه هه‌ستا و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ داوا بکه له خوا كه ئه‌و بارانه‌مان لێ لادات، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ هه‌رمووی: ((خوایه ئه‌م بارانه به‌ده‌ورو به‌رماندا ببارینه، له‌سه‌رمان مه‌یبارینه))، ئه‌نه‌س ده‌لی: جا سویند به‌ خوا هه‌وره‌كه‌م بی‌نی به‌ لای راست و چه‌پدا بلاو بۆیه‌وه، له‌ دهره‌وه‌ی مه‌دینه باران ده‌باری، به‌لام باران به‌سه‌ر خه‌لكی مه‌دینه‌دا نه‌ده‌باری.

۹- بابٌ مَن اَكْتَفَى بِصَلَاةِ الْجُمُعَةِ فِي الْاِسْتِسْقَاءِ

۱۰۱۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: هَلَكَتِ الْمَوَاشِي، وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ. قَدَعَا، فَمُطِرْنَا مِنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ، ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ: تَهَدَّمَتِ الْبُيُوتُ وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ، وَهَلَكَتِ الْمَوَاشِي، فَأَدْعُ اللَّهَ يُمْسِكْهَا. فَقَامَ ﷺ فَقَالَ: اللَّهُمَّ عَلَى الْأَكَامِ وَالظَّرَابِ وَالْأُودِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ.. فَأَنْجَابَتْ عَنِ الْمَدِينَةِ انْجِيَابَ الثُّوبِ^(۱).

۹- باسی ئه‌وه‌ی بۆ داوا‌ی بارانبازین ته‌نها نوێژنی هه‌ینی کرد

۱۰۱۶- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: بیاویک هات بۆ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ و وتی: ئازه‌له‌كان مردن و تیا چوون، رێگا‌کانیش بران، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ دوعای (بارانبازینی) کرد، ئیدی بارانمان بۆ باری له‌ رۆژی هه‌ینییه‌وه بۆ هه‌ینی داها‌توو، پاشان (هه‌ینی داها‌توو) کابرا هاته‌وه و وتی: خانوو‌ه‌کان رووخان و

^۱ بڕوانه: ۹۳۲.

رینگاکان بران، نازدهلهکان مردن و تیا چوون، داوا بکه خوا بارانهکه راگریت و خوش بکات، پیغه مبهریش ﷺ ههستایه وه و هه رمووی: ((خوایه له کیو و یال و شیوهکان و له وه مرگاکاندا بیبارینه))، ئیدی هه ورهکه له سه ره مه دینه لاجوو و نه ما، وهک چۆن پۆشاکیک له بهری خاومنه که ی دادمه که نری و لاده چی^(۱).

۱- بابُ الدُّعَاءِ إِذَا تَقَطَّعَتِ السُّبُلُ مِنْ كَثْرَةِ الْمَطَرِ

۱۰۱۷- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي تَمْرٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَتِ الْمَوَاشِي، وَأَنْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ، فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَمَطَرُوا مِنْ جُمُعَةٍ إِلَى جُمُعَةٍ، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَهَدَّمَتِ الْبُيُوتُ، وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ، وَهَلَكَتِ الْمَوَاشِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اللَّهُمَّ عَلَى رُءُوسِ الْجِبَالِ وَالْأَكَامِ وَبُطُونِ الْأُودِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ.. فَأَنْجِبْنَا عَنِ الْمَدِينَةِ انْجِيَابَ الثُّوبِ»^(۲).

۱- باسی دوعا و پارانه وه، نه گهر هه موو رینگایه ک برا له بهر زۆری بارانبازین

۱۰۱۷- ئەنەس ر.ه.ه: پیاویک هات بو خزمهتی پیغه مبهری خوا ﷺ و وتی: ئە ی پیغه مبهری خوا ﷺ نازدهلهکان مردن و تیا چوون، رینگاکانیش بران، داوا (ی بارانبازین) له خوا بکه، پیغه مبهری خواش ﷺ دوعای کرد، جا بارانیان بو

^۱ یان هه ورهکه پارچه پارچه بوو، وهک چۆن پۆشاک پارچه پارچه ده بێ، واته: هه ورهکه له ئاسمانی مه دینه دا نه ما بوو به سایه وه و بلاو بۆیه وه به لاکانی دیکه دا.

^۲ برهانه: ۹۳۲.

بارینرا له (پوژی) ههینییهوه بو ههینی داهاتوو، ئینجا بیاویک هاته خزمهتی پیغهمبهری خوا ﷺ وتی: نهی پیغهمبهری خوا ﷺ خانووکان پووخان، رینگاکان بران، نازالهکان مردن و تیا چوون، پیغهمبهری خواش ﷺ ههرمووی: ((خوایه له سهر لوتکهی شاخهکان و یال و شیو و لهومرگاگاندا بیبارینه))، جا ههورهکه له ئاسمانی مه‌دینه ره‌ویییهوه و نه‌ما، به وینهی پۆشاکیک له نیومه‌راسته‌کهیدا برابیی به‌شیوه‌ی بازنه‌یی.

II- بابُ مَا قِيلَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يُحَوَّلْ رِدَاءُهُ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۱۰۱۸- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ عِمْرَانَ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَجُلًا شَكَاَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ هَلَكَ الْمَالُ وَجَهَدَ الْعِيَالُ، فَدَعَا اللَّهَ يَسْتَسْقِي، وَلَمْ يَذْكُرْ أَنَّهُ حَوَّلَ رِدَاءَهُ وَلَا اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ^(۱).

II- باسی ئه‌وه‌ی وتراوه: که پیغهمبهر ﷺ پۆشاکه‌کی هه‌له‌نگیرایه‌وه له پوژی هه‌ینیدا که دوعای بارانبارینی کرد

۱۰۱۸- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌گیریتیه‌وه: که بیاویک لای پیغهمبهر ﷺ سکا‌لای تیا‌چوونی مال و نازه‌ل و برس‌یبوونی مندا‌ل و خیزانی کرد، پیغهمبه‌ریش ﷺ دا‌وای بارانبارینی له خودا کرد، باسی ئه‌وه‌ی نه‌کرد که پۆشاکه‌کی هه‌لگیرابیتیه‌وه، وه باسی ئه‌وه‌شی نه‌کرد که پووی له قیبله کردبێ.

^۱ بروانه: ۹۳۲.

۱۲- باب: إِذَا اسْتَشَقُّوا إِلَى الْإِمَامِ لِيَسْتَسْقِيَ لَهُمْ لَمْ يَرُدَّهُمْ

۱۰۱۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي تَمْرٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكْتَ الْمَوَاشِي، وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ. فَدَعَا اللَّهَ، فَمُطِرْنَا مِنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَهْدَمَتِ الْبُيُوتُ، وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ وَهَلَكْتَ الْمَوَاشِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اللَّهُمَّ عَلَى ظُهُورِ الْجِبَالِ وَالْأَكَامِ وَبُطُونِ الْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ.. فَأَنْجَابَتْ عَنِ الْمَدِينَةِ أَنْجِيَابَ الثُّوبِ^(۱).

۱۲- باسیک: ئەگەر خەڵکانیەک تەکیان لە ئیمام کرد دوعای بارانبازینیان بۆ بکات، (ئیمام) دەست نەنێ بە روویانەوه

۱۰۱۹- شەریکی کۆری عەبدولای کۆری نەبو نەمیر لە نەنەسی کۆری مالیکەوه ﷺ دەگێڕێتەوه کە وتی: پیاویک هات بۆ خزمەتی پێغەمبەری خوا ﷺ و وتی: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ نازەڵەکان مردن و تیا چوون، پێگانیش بران، داوای (بارانبازین) لە خودا بکە، پێغەمبەریش ﷺ دوعای (بارانبازین) لە خودا کرد، جا بارانمان بۆ باری لە (پوژی) هەینییهوه بۆ هەینی داهاوو، ئینجا (هەینی داهاوو) پیاویک هاتە خزمەتی پێغەمبەر ﷺ و وتی: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ خانووکان پوو خان، پێگان بران، نازەڵەکان مردن و تیا چوون، پێغەمبەری خواش ﷺ ((خوایە لە سەر کێو و یال و شیو و لەوهرگاندا بیبارینە))، نیدی هەورەکە لەسەر مەدینە لاچوو و نەما، وەک چۆن پۆشاکێک لەبەری خاوەنەکە ی دادەکەنری و لادەچی^(۲).

^۱ بروانه: ۹۳۲.

^۲ یان هەورەکە پارچە پارچە بوو، وەک چۆن پۆشاک پارچە پارچە دەبێ، واتە: هەورەکە لە ئاسمانی مەدینەدا نەما و بوو بە سایەقە و بلأو بۆیەوه بەلاکانی دیکەدا، قەستەلانی بە هەردوو ماناکەمانی (فانجابت عن المدينة [انجیاب الثوب] ی مانا کردوو. [إرشاد الساري: ۷۳/۳].

۱۳- بَابُ: إِذَا اسْتَشَقَّ الْمُشْرِكُونَ بِالْمُسْلِمِينَ عِنْدَ الْقُحْطِ

۱۰۲۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ سُفْيَانَ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ وَالْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: أَتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ فَقَالَ: إِنَّ قُرَيْشًا أَبْطَلُوا عَنِ الْإِسْلَامِ. قَدَعَا عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ، فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَتَّى هَلَكُوا فِيهَا وَأَكَلُوا الْمَيْتَةَ وَالْعِظَامَ، فَجَاءَهُ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، جِئْتُ تَأْمُرُ بِصَلَةِ الرَّجِمِ، وَإِنَّ قَوْمَكَ هَلَكُوا، قَادَعُ الله. فَقَرَأَ: ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ﴾ (۱۰) الدخان. ثُمَّ عَادُوا إِلَى كُفْرِهِمْ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْقِمُونَ﴾ (۱۱) الدخان. يَوْمَ بَدْرٍ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَزَادَ أَصْبَاطُ، عَنْ مَنْصُورٍ: قَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَسُقُوا الْغَيْثَ، فَأَطْبَقَتْ عَلَيْهِمْ سَبْعًا، وَشَكَا النَّاسُ كَثْرَةَ الْمَطَرِ، قَالَ: اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا. فَأَنْحَدَرَتِ السَّحَابَةُ عَنْ رَأْسِهِ، فَسُقُوا النَّاسَ حَوْلَهُمْ^(۱).

۱۳- باسیک: ئەگەر بته‌رستان تکیان له موسولمانان کرد له کاتی بیبارانیدا

۱۰۲۰- مه‌سروق ده‌لی: روشتم بو لای عه‌بدو‌لای کوری مه‌سعود ﷺ، وتی: بی‌گومان قورمیش دره‌نگ موسولمان بوون، بویه پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ دوعای لی کردن، ئەوانیش تووشی گرانی و قاتوقری بوون، هه‌تا له‌و گرانییه‌دا زوریان تیا چوون، وه مرداره‌مبوو و ئیسکیان ده‌خوارد، جا ئەبو سوفیان هات و وتی: ئەهی موحه‌مه‌د تو هاتوویت هه‌رمان ده‌که‌یت به‌ په‌یومندی خزمایه‌تی، بی‌گومان هۆزه‌که‌ت هه‌موو تیا چوون، له‌ خوا بپارێره‌وه، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ^(۲) ئەم نایه‌ته‌ی خویند: (جا چاوهر‌وان بکه‌ روژیک ناسمان دووکه‌ئیکی ناشکرای لی په‌یدا ده‌بی)، (له‌و کاته‌دا باومر دینن)، پاشان (که‌ سزاکه‌یان له‌سه‌ر لابرا)

^۱ ب‌روانه: ۱۰۰۷.

^۲ پی‌غه‌مبه‌ری خودا ﷺ ئەو نایه‌ته‌ی خوتندوه‌ته‌وه‌ نه‌ک عه‌بدو‌لای کوری مه‌سعود ﷺ. ب‌روانه: إرشاد الساری: ۴/۴۱.

دمگه‌پێنه‌وه بۆ بی‌باوه‌ری، نه‌وه مه‌به‌ستی نه‌م فه‌رمایه‌شته‌ی خوايه: (رَوُزَيْك دَيْت پَه‌لاماری به‌هێز و هه‌ره گه‌وره‌یان بۆ دهبه‌ین) که (تیشکانی) جه‌نگی به‌دره، نه‌بو عه‌بدوڵا (ئیمام بوخاری) ده‌ڵێ: ئه‌سبات له مه‌نصوره‌وه فه‌رمووده‌که‌ی گێراوه‌ته‌وه و نه‌مه‌ی بۆ زیاد کردووه: جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ داوای بارانبارینی کرد و بارانیان بۆ باری، چه‌وت رَوُزْی سه‌ره‌مه‌ر بارانیان بۆ باری، جا خه‌لکی سکاڵایان بۆ پێغه‌مبه‌ر برد ﷺ له ده‌ستی بارانبارینی زۆر، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((خوايه له ده‌وره‌به‌رمان بیبارینه، به سه‌رماندا مه‌یبارینه))، ئیدی هه‌وره‌که له راسه‌ری رۆیشت و نه‌ما، جا باران بۆ خه‌لکانی دیکه‌ی ده‌وره‌به‌ریان باری.

۱۴- بَابُ الدُّعَاءِ إِذَا كَثُرَ الْمَطَرُ: حَوَالِنَا وَلَا عَلَيْنَا

۱۰۲۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ جُمُعَةٍ، فَقَامَ النَّاسُ فَصَاحُوا فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَحَطَ الْمَطَرُ وَاحْمَرَّتِ الشَّجَرُ، وَهَلَكَتِ الْبَهَائِمُ، فَأَدْعُ اللَّهَ يَسْقِينَا. فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اسْقِنَا.. مَرَّتَيْنِ، وَإِنَّمَا اللَّهُ مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ قَزَعَةً مِنْ سَحَابٍ، فَتَشَأَتْ سَحَابَةٌ وَأَمْطَرَتْ، وَتَزَلَّ عَنِ الْمُنْبَرِ فَصَلَّى، فَلَمَّا انْصَرَفَ لَمْ تَزَلْ تُمِطُّ إِلَى الْجُمُعَةِ الَّتِي تَلِيهَا، فَلَمَّا قَامَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ صَاحُوا إِلَيْهِ: تَهَدَّمَتِ الْبُيُوتُ، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَأَدْعُ اللَّهَ يَخْبِسُهَا عَنَّا. فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ حَوَالِنَا وَلَا عَلَيْنَا.. فَكُشِطَتِ الْمَدِينَةُ، فَجَعَلَتْ تُمِطُّ حَوْلَهَا وَلَا تَمْطُرُ بِالْمَدِينَةِ قَطْرَةً، فَتَنْظَرْتُ إِلَى الْمَدِينَةِ وَإِنَّهَا لَفِي مِثْلِ الْإِكْلِيلِ»^(۱).

۱۴- باسی ئەگەر باران زۆر باری دوعا بکړي و بوتړي: له دهوروبه‌رمان بیبارینه نه‌ک له‌سه‌رمان

۱۰۲۱- ئەنەس رضی اللہ عنہ ده‌لێ: پیڤه‌مبه‌ر ﷺ له‌ رۆژی هه‌ینیدا وتاری دهدا، ئینجا خه‌لکی هه‌ل‌سان و هاواریان کرد و وتیان: ئەه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷻ بیبارانییه‌، دره‌خته‌کان سوور هه‌لگه‌راون، مالا‌ت و ئازه‌له‌کان تیا چوون و مردار بوونه‌وه‌، له‌ خوا بپا‌پ‌تره‌وه‌ بارانمان بۆ ببارینی، نه‌ویش دووجار فه‌رمووی: ((خوایه‌ بارانمان بۆ ببارینه‌))، ئەنەس ده‌لێ: سو‌یند به‌ خوا به‌ ئاسمانه‌وه‌ په‌له‌یه‌ک هه‌ورمان نه‌دمبینی، ئینجا هه‌ور دروست بوو، باران باری و پیڤه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر دوانگه‌که‌ هاته‌ خواره‌وه‌ و نو‌یژی کرد، که‌ له‌ نو‌یژه‌که‌ی بۆیه‌وه‌ به‌رده‌وام باران دمباری، هه‌تا هه‌ینی داهاتوو، جا که‌ پیڤه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ستا وتار بدات، خه‌لکی هاواریان بۆ ه‌ینا وتیان: خانووه‌کانمان روو‌خا، ر‌ینگاکان ب‌ران (مالا‌ته‌کانمان فه‌وتان)، داوا بکه‌ خوا بیگر‌یته‌وه‌ لی‌مان و خو‌ش بکات، پیڤه‌مبه‌ریش ﷺ زمرده‌خه‌نه‌یه‌کی کرد، پاشان فه‌رمووی: ((خوایه‌ له‌ ده‌وروبه‌رمان بیبارینه‌ و به‌ سه‌رماندا مه‌یبارینه‌))، ئیدی (هه‌وره‌که‌ نه‌ما) ئاسمانی مه‌دینه‌ دهرکه‌وت، ئینجا له‌ ده‌وروبه‌ری مه‌دینه‌ دمستی به‌ بارین کرد، له‌ مه‌دینه‌ یه‌ک د‌لۆپ نه‌دمباری، ئەنەس ده‌لێ: سه‌یری شاری مه‌دینه‌م کرد وه‌ک گومه‌زی وا بوو ^(۱).

۱۵- بابُ الدُّعَاءِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ قَانِمًا

۱۰۲۲- وَقَالَ لَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، عَنْ زُهَيْرٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ: خَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيُّ، وَخَرَجَ مَعَهُ الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ وَزَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ رضي الله عنه، فَاسْتَسْقَى، فَقَامَ بِهِمْ عَلَى رِجْلَيْهِ عَلَى

^۱ ئاسمانی مه‌دینه‌ سایه‌قه‌ بوو، هه‌وره‌که‌ به‌ چواره‌دوره‌یدا وه‌ک گومه‌زی وا بوو، ن‌یوه‌پاسته‌که‌ی شین بوو، چواره‌دوری سپی بوو.

عَبْرَ مِنْبَرٍ فَاسْتَغْفَرَ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ يَجْهَرُ بِالْقِرَاءَةِ وَلَمْ يُؤَذِّنْ، وَلَمْ يَقُمْ. قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ: وَرَأَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ النَّبِيُّ ﷺ.

۱۰- باسی دوعای بارانبارین به‌راوه‌ستانه‌وه

۱۰۲۲- ئەبو ئیسحاق دەلی: عەبدولای کۆری یەزیدی ئەنصارێ چووێ دمره‌وه له شار، به‌پانی کۆری عازیب و زمیدی کۆری ئەرفه‌میش ﷺ له‌گه‌ڵیدا چوونه دمره‌وه، جا دوعای بارانبارینی کرد (له‌گه‌ڵیاندا)، له‌سه‌ر هه‌ردوو قاچی به‌پێوه وه‌ستابوو، بێئهوێ عەبدولای له‌سه‌ر دوانگه‌ بیت، وه‌ داوای لیخۆشبوونی له‌ خوا کرد، پاشان دوو رکات نوێزی کرد، به‌دمنگی به‌رز قورئانی خوێند تێیدا، نه‌ بانگی دا و نه‌ قامه‌تی کرد، ئەبو ئیسحاق دەلی: عەبدولای کۆری یەزید پیغه‌مبه‌ری ﷺ بینووه (واته: سه‌حابه‌یه).

۱۰۲۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ بْنُ مَيْمٍ، أَنَّ عَمَّهُ -وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ بِالنَّاسِ يَسْتَسْقِي لَهُمْ، فَقَامَ فَدَعَا اللَّهَ قَائِمًا، ثُمَّ تَوَجَّهَ قِبَلَ الْقِبْلَةِ، وَحَوَّلَ رِدَاءَهُ، فَاسْقُوا^(۱).

۱۰۲۳- عەبادی کۆری ته‌میم دەلی: مامه‌ی که له هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بوو، بۆی گێڕایه‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ خه‌لکی برده دمره‌وه‌ی شار، نوێژمه‌بارانه‌ی بۆ کردن، جا به‌پێوه وه‌ستا و (له‌سه‌ر دوانگه‌) له‌ خوا پارایه‌وه، پاشان رپووی کرده قیبله‌ و پۆشاکه‌که‌ی هه‌لگێڕایه‌وه، ئیدی بارانیان بۆ باری.

^۱ بروانه: ۱۰۰۵.

۱۶- بَابُ الْجَهْرِ بِالْقِرَاءَةِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۲۴- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَيْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبَادِ بْنِ مَعِيْنٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يَسْتَسْقِي فَتَوَجَّهَ إِلَى الْقِبْلَةِ يَدْعُو، وَحَوْلَ رِدَاءَهُ، ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ جَهَرَ فِيهِمَا بِالْقِرَاءَةِ^(۱).

۱۶- باسی قورئانخویندن به‌ده‌نگی به‌رز له نوێژه‌بارانه‌دا

۱۰۲۴- عه‌بادی کورێ ته‌میم له مامه‌یه‌وه ده‌گیرێته‌وه ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ له شار چوو ده‌رموه بو نوێژه‌بارانه، ئینجا پرووی کرده قیبله و پارایه‌وه و پو‌شاکه‌کی هه‌لگیرایه‌وه، پاشان دوو رکات نوێزی کرد به‌ده‌نگی به‌رز قورئانی تێدا خویند.

۱۷- بَابُ: كَيْفَ حَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ ظَهْرَهُ إِلَى النَّاسِ؟

۱۰۲۵- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَيْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبَادِ بْنِ مَعِيْنٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَوْمَ خَرَجَ يَسْتَسْقِي، قَالَ: فَحَوَّلَ إِلَى النَّاسِ ظَهْرَهُ، وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ يَدْعُو، ثُمَّ حَوَّلَ رِدَاءَهُ، ثُمَّ صَلَّى لَنَا رَكَعَتَيْنِ جَهَرَ فِيهِمَا بِالْقِرَاءَةِ^(۲).

۱۷- باسیک: چۆن پێغه‌مبه‌ر ﷺ پشتی کرده خه‌لکه‌که‌؟

۱۰۲۵- عه‌بادی کورێ ته‌میم له مامه‌یه‌وه ده‌گیرێته‌وه ده‌لێ: پێغه‌مبه‌رم ﷺ بینی له‌و رۆژمه‌دا که چوو ده‌رموه له شار، داوا بارانبازینی ده‌کرد، ده‌لێ: جا پشتی کرده خه‌لکه‌که‌ و پرووی کرده قیبله و ده‌پارایه‌وه، پاشان عه‌باکه‌ی

^۱ ب‌روانه: ۱۰۰۵.

^۲ ب‌روانه: ۱۰۰۵.

هه‌لگیرپیه‌وه، ئینجا دوو رکات نوێزی بۆ کردین، به‌دهنگی به‌رز قورئانی تیاياندا خوێند.

۱۸- بَابُ صَلَاةِ الْإِسْتِسْقَاءِ رَكَعَتَيْنِ

۱۰۲۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ مَيْمٍ، عَنْ عَمِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَسْقَى فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، وَقَلَّبَ رِدَاءَهُ^(۱).

۱۸- باسی نوێزه‌بارانه دوو رکاته

۱۰۲۶- عه‌بادی کوری ته‌میم له‌مامه‌یه‌وه ده‌گیرێته‌وه: که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ داواى بارانبازینی کرد، جا دوو رکات نوێزی کرد و عه‌باکه‌ی هه‌لگیرپیه‌وه.

۱۹- بَابُ الْإِسْتِسْقَاءِ فِي الْمُصَلَّى

۱۰۲۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، سَمِعَ عَبَّادَ بْنَ مَيْمٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الْمُصَلَّى يَسْتَسْقِي، وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، وَقَلَّبَ رِدَاءَهُ. قَالَ سُفْيَانُ: فَأَخْبَرَنِي الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ قَالَ: جَعَلَ الْيَمِينَ عَلَى الشَّمَالِ^(۲).

۱۹- باسی داوا کردنی بارانبازین له‌نوێژکه

۱۰۲۷- عه‌بادی کوری ته‌میم له‌مامه‌یه‌وه ده‌گیرێته‌وه، ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ چوو ده‌ره‌وه‌ بۆ نوێژکه، داواى بارانبازینی کرد و ڕووی کرده‌قیبله، جا دوو

^۱ بڕوانه: ۱۰۰۵.

^۲ بڕوانه: ۱۰۰۵.

رکات نویژی کرد و پۆشاکه‌که‌ی هه‌لگیرایه‌وه، سوفیان ده‌لی: مه‌سعودی بۆی گێڕامه‌وه له‌ نه‌بو به‌کرمه‌وه، وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ لای راستی عه‌باکه‌ی دا به‌سه‌ر شانی چه‌پیدا (له‌ نویژه‌که‌یدا).

۲۰- بابُ اسْتِقْبَالِ الْقِبْلَةِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۲۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَنَّ عَبَادَ بْنَ مَعِيْمٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ إِلَى الْمَصَلَّى يُصَلِّي، وَأَنَّهُ لَمَّا دَعَا -أَوْ أَرَادَ أَنْ يَدْعُو- اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ وَحَوْلَ رِجْلَيْهِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ابْنُ زَيْدٍ هَذَا مَازِنِيٌّ، وَالْأَوَّلُ كُوفِيٌّ هُوَ ابْنُ يَزِيدٍ^(۱).

۲۰- باسی رووکردنه قیبله له کاتی داوا کردنی بارانباریندا

۱۰۲۸- عه‌بادی کورێ ته‌میم ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ یه‌زیدی ئه‌نصارێ بۆی گێڕایه‌وه: که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ چوو‌ه دهرمه‌وه بۆ نویژگه‌ نویژ بکات، جا کاتێ بارایه‌وه -یان ویستی بپارێته‌وه- رووی کرده قیبله‌ و پۆشاکه‌که‌ی هه‌لگیرایه‌وه، نه‌بو عه‌بدو‌لا (نیام بوخاری) ده‌لی: ئه‌م عه‌بدو‌لای کورێ زه‌یده‌ مازینییه‌، به‌لام عه‌بدو‌لاکه‌ی یه‌که‌م^(۲) خه‌لکی کوفه‌یه‌، ناوی عه‌بدو‌لای کورێ یه‌زیده‌.

۲۱- بابُ رَفْعِ النَّاسِ أَيْدِيَهُمْ مَعَ الْإِمَامِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۲۹- قَالَ أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ: أَتَى رَجُلٌ أَغْرَابِيٌّ مِنْ أَهْلِ الْبَدْوِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

^۱ بروهانه: ۱۰۰۵.

^۲ که له فه‌رموده‌ی ژماره‌ (۱۰۱۲) دایه‌ ئه‌وه کوفیه‌ و ناوی عه‌بدو‌لای کورێ یه‌زیده‌.

يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَتِ الْمَاشِيَةُ، هَلَكَ الْعِيَالُ، هَلَكَ النَّاسُ. فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ يَدْعُو، وَرَفَعَ النَّاسُ أَيْدِيَهُمْ مَعَهُ يَدْعُونَ، قَالَ: فَمَا خَرَجْنَا مِنَ الْمَسْجِدِ حَتَّى مُطَرَّنَا، فَمَا زِلْنَا مُطَرُّ حَتَّى كَانَتِ الْجُمُعَةُ الْآخَرَى، فَأَتَى الرَّجُلُ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، بَشَقَّ الْمُسَافِرُ، وَمُنَعَ الطَّرِيقُ^(۱).

۲۱- باسی خه‌لک له‌گه‌ل پێشنوێژدا ده‌ستیان به‌رز بکه‌نه‌وه له‌ کاتی پارانه‌وه بو‌ بارانبازین

۱۰۲۹- نه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ ده‌لی: پیاویکی ده‌سته‌کی خه‌لکی بیابان له‌ پو‌ژی هه‌ینیدا هات بو‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نازه‌له‌کانه‌مان هه‌مووی مردن و تیا چوون، مال و منداڵمان تیا چوون، خه‌لکی فه‌وتان، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه و پارایه‌وه، خه‌لکه‌که‌ش له‌گه‌ڵیدا ده‌ستیان به‌رز کرده‌وه و پارانه‌وه، نه‌نه‌س ده‌لی: جا له‌ مزگه‌وت نه‌هاتبووینه دهره‌وه باران باری، ئیدی به‌رده‌وام بارانه‌مان بو‌ دهباری هه‌تا هه‌ینی دواتر، جا پیاوه‌که هاته‌وه خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رێبوار بیتوانا بووه، ناتوانی سه‌فه‌ر بکات و رێگاش گیراوه (به‌هو‌ی زو‌ری بارانبازینه‌وه).

۱۰۳۰- وَقَالَ الْأَوْسِيُّ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ وَشَرِيكِ، سَمِعَا أَنَسًا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى رَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ^(۲).

۱۰۳۰- نه‌نه‌س ﷺ ده‌گیرێته‌وه: که پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه، هه‌تا سپیایی هه‌ردوو بن‌بالی‌م بینی.

^۱ بڕوانه: ۹۳۲.

^۲ بڕوانه: ۱۰۳۱، ۳۵۶۵، ۶۳۴۱.

۲۲- بَابُ رَفْعِ الْإِمَامِ يَدَهُ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۳۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ دُعَائِهِ ^(۱) إِلَّا فِي الْإِسْتِسْقَاءِ، وَإِنَّهُ يَرْفَعُ حَتَّى يَرَى بَيَاضَ إِبْطَيْهِ ^(۲).

۲۲- باسی ده‌ست‌به‌رزکردنه‌وهی پێشنوێژ له پارانه‌وهی بارانبازیندا

۱۰۳۱- ئەنەسی کورێ مالیک رضی اللہ عنہ دەڵێ: پێغه‌مبەری خوا ﷺ لە هیچ کام لە پارانه‌وه‌کانیدا دەسته‌کانی به‌رز نه‌ده‌کرده‌وه، جگه‌ لە پارانه‌وهی بارانبازین، که بێگومان ئەوه‌نده دەسته‌کانی به‌رز ده‌کرده‌وه، هه‌تا سپییه‌تی هه‌ردوو بنبالی ده‌بینرا.

۲۳- بَابُ مَا يُقَالُ إِذَا امْطَرَتْ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (كَصَبٍ ١٩) الْبَقَرَةُ. الْمَطَرُ. وَقَالَ غَيْرُهُ: صَابَ يَصُوبُ وَأَصَابَ. ۱۰۳۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ -هُوَ ابْنُ مُقَاتِلٍ أَبُو الْحَسَنِ الْمَرْزُوقِيُّ - قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا رَأَى الْمَطَرَ قَالَ: صَبَّأْنَا نَافِعًا. تَابَعَهُ الْقَاسِمُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ. وَرَوَاهُ الْأَوْزَاعِيُّ وَعُقَيْلٌ عَنْ نَافِعٍ.

^۱ سه‌رنج: ئەم فەرمووده‌یه‌ی ئەنەس رضی اللہ عنہ مشتومڕی له‌سه‌ره، چونکه پێغه‌مبەری خوا ﷺ زۆربه‌ی کات له‌ دو‌عاکانیدا ده‌ستی به‌رز کردۆته‌وه، جا هه‌ندێک ده‌ڵێن: په‌نگه‌ ئەنەس له‌بیری کردبێ، یان جوان سه‌رنجی نه‌دابێ، یاخود مه‌به‌ستی ئەوه‌یه‌ که به‌م شیوه‌یه‌ که بنبالی دیار بێ، ئاوا ده‌ستی به‌رز نه‌کردۆته‌وه. پ‌روانه: فتح الباری: ۶۶۷/۲، عمدة القاری: ۷۵/۷.

^۲ پ‌روانه: ۱۰۳۰.

۲۳- باسی ئهو دوعایه ی له کاتی بارانبازین دهوتریت

عهبدو لای کوری عهباس رضی الله عنه دهلی: مانای: ﴿كَصِبَ ۙ﴾ بارانه، کهسانی دیکه دهلین: (صَابَ) کاری رابردوو، (يَصُوبُ) رانهبردوو هکهیهتی، بهلام (أَصَابَ) رابردوو، (يُصِيبُ) واته: باران کاتی دمباری و دمدا له زهوی.

۱۰۳۲- عائشه رضی الله عنها دهگپرتهوه: که پیغه مبهری خوا رضی الله عنه هه میسه که بارانی ببینیایه، دهیفرموو: ((خوایه بیگپری به بارانیکی بهسوود))، ئهه فرموودمه هه قاسیمی کوری یه حیا له عوبهیدو لاهه گپراویه تهوه، پالپشتی ئهو ریگهیه دهکات که فرمووده که ی پی گپردراوتهوه. ههروها نهوزاعی و عوقهیل له نافیعهوه فرمووده که یان گپراوتهوه.

۲۴- بَابُ مَنْ تَمَطَّرَ فِي الْمَطَرِ حَتَّى يَتَخَادَرَ عَلَى لِحْيَتِهِ

۱۰۳۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ أَصَابَتِ النَّاسَ سَنَةٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَبَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ قَامَ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَ الْمَالُ، وَجَاعَ الْعِيَالُ، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا أَنْ يَسْقِيَنَا. قَالَ: فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ، وَمَا فِي السَّمَاءِ قَرَعَةٌ، قَالَ: فَتَارَ سَحَابٌ أَمْثَالُ الْجِبَالِ، ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ عَنْ مِنْبَرِهِ حَتَّى رَأَيْتُ الْمَطَرَ يَتَخَادَرُ عَلَى لِحْيَتِهِ، قَالَ: فَمُطِرْنَا يَوْمَئِذٍ ذَلِكَ، وَفِي الْغَدِ وَمِنْ بَعْدِ الْغَدِ وَالَّذِي يَلِيهِ إِلَى الْجُمُعَةِ الْآخَرَى، فَقَامَ ذَلِكَ الْأَعْرَابِيُّ أَوْ رَجُلٌ غَيْرُهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَهْدَمُ الْبَنَاءُ وَغَرِقَ الْمَالُ، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا. فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ وَقَالَ: اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا. قَالَ: فَمَا جَعَلَ يُشِيرُ بِيَدِهِ إِلَى نَاحِيَةِ مِنَ السَّمَاءِ إِلَّا تَفَرَّجَتْ حَتَّى صَارَتِ الْمَدِينَةُ فِي مِثْلِ الْجَوْبَةِ، حَتَّى سَالَ الْوَادِي -وَادِي قَنَاة- شَهْرًا. قَالَ: فَلَمْ يَجِئْ أَحَدٌ مِنْ نَاحِيَةٍ إِلَّا حَدَّثَ بِالْجَوْدِ ^(۱).

۲۴- باسی که سیک له کاتی بارانبازیندا خۆی بداته بهر بارانه که ههتا بهریشیدا بێته خوارهوه

۱۰۳۳- ئەنەسێ کورێ مالیک ﷺ دەلی: لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ خەلکی (مەدینە) تووشی قاتوقیری و بێبارانی بوون، جا لەکاتیکیدا پێغەمبەر ﷺ لەسەر دوانگە لە رۆژی هەینیدا وتاری دەدا، دشتەکیەک هەستایەوه و وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئازەل و مالاتمان هەموو تیا چوون، مال و منداڵمان برسی بوون، لە خوا بپارێرەوه بارانمان بۆ بباریت، پێغەمبەری خواش ﷺ هەردوو دەستی بەرز کردەوه، لە کاتیکیدا لە ئاسماندا هیچ بەلەهەورێک نەبوو، (ئەنەس) وتی: ئیدی هەر بەوینە کۆ کۆبۆیەوه، پاشان لەسەر دوانگەکە ی نەهاته خوارهوه هەتا بارانم بینی بەریشیدا دهاته خوار، (ئەنەس) وتی: ئەو رۆژ و سبەینێ و دووسبە ی و رۆژی دواتریش بارانمان بۆ باری هەتا هەینی دواتر، (جا هەینی داهاوو) هەر ئەو عەرەبە دشتەکیە، یان پیاویکی دیکە بوو هەستایە سەربێ، وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ خانووێکان رووخان، ئاو ئازەل و مالاتەکانی خنکاند و کردنی بەزێرەوه، دەی بپارێرەوه لە خوا بۆمان (خۆش بکات)، پێغەمبەریش ﷺ هەردوو دەستی بەرز کردەوه و فەرمووی: ((خوایە لە دەورووبەرمان بباریت، نەک بە سەرماندا)). (ئەنەس) وتی: جا بە دەستی ئاماژە دەکرد بۆ هەر لایەکی ئاسمان (کە هەوری لێ بوو)، هەورەکە دەرەوییەوه، ئیدی (ئاسمانی) مەدینە وەک بازنیەک بۆیە سایەفە، (ئەوهەندە باران باری) هەتا شیوەکەش شیوی قەنات- تا یەک مانگ لافاوی پێدا دەرۆشت، (ئەنەس) دەلی: جا هەر کەس لە هەر لایەکی ولاتەوه دهاته (بۆ مەدینە)، باسی ئەو بارانە زۆرە پڕبەرەکەتە دەکرد.

۲۵- باب: إِذَا هَبَّتِ الرِّيحُ

۱۰۳۴- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي حُمَيْدٌ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا يَقُولُ: كَانَتْ الرِّيحُ الشَّدِيدَةُ إِذَا هَبَّتْ عَرَفَ ذَلِكَ فِي وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ.

۲۵- باسیک: کاتیکی با هه‌لیکات

۱۰۳۴- حومه‌ید گێڕایه‌وه که له نه‌نه‌سی ﷺ بیست ده‌یوت: کاتی بای توند هه‌لی بکردایه، (شوینه‌واری ئه‌و بایه تونده) له دهموچاوی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ ده‌بینرا و ده‌زانرا^(۱).

۲۶- بابُ قولِ النَّبِيِّ ﷺ: «نُصِرْتُ بِالصَّبَا»

۱۰۳۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «نُصِرْتُ بِالصَّبَا، وَأُهْلِكْتُ عَادٌ بِالدَّبُورِ»^(۲).

۲۶- باسی ئه‌م فهرمووده‌یه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ:

((من به بای شمال^(۲) سهر خرام)).

۱۰۳۵- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس ﷺ ده‌گێڕێته‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرموویه‌تی: ((من به بای خۆره‌ه‌لات^(۱) سهر خرام^(۲)، گه‌لی عادی‌ش به بای خۆرناوا^(۳) له‌ناو بران)).

^۱ واته: ده‌ترسا له‌وه‌ی که زیانی هه‌بێ، یاخود سزا و تووریه‌یی خودا بێ بۆ ئوممه‌ته‌که‌ی.

^۲ بر‌وانه: ۳۲۰۵، ۳۳۴۳، ۴۱۰۵.

^۳ له فهره‌ه‌نگی خاڵدا ده‌لێ: شه‌مال: بایه‌که له‌لای راستی قیبله‌وه دێ. فهره‌ه‌نگی خاڵ: ۳۷۴، قاموسی صادق: ۴۱۶.

۲۷- بَابُ مَا قِيلَ فِي الزَّلَازِلِ وَالْآيَاتِ

۱۰۳۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقْبَضَ الْعِلْمُ، وَتَكْثُرَ الزَّلَازِلُ، وَيَتَقَارَبَ الزَّمَانُ، وَتَظْهَرَ الْفِتْنُ، وَيَكْثُرَ الْهَرْجُ - وَهُوَ الْقَتْلُ - حَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمْ الْمَالُ فَيَفِيضَ.^(۴)

۲۷- باسی ئهوهی دهربارهی بومهلهرزه و نیشانهکان (ی قیامت) و تراوه

۱۰۳۶- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ فرمووی: ((قیامت بەرپا نابێت، ههتا زانست و زانیاری هه‌لنه‌گیرێ، بومه‌له‌رزە زۆر نه‌بێ، کات نزیک نه‌بێته‌وه، ئاژاوه په‌یدا نه‌بێ و کوشتن زۆر نه‌بێ -ه‌ه‌رج: واته: کوشتن- هه‌تا ئه‌ومنده مال و سامان له‌نیوتاندا زۆر دمبێ، لی‌تان دهرژی)).

۱۰۳۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي شَامِنَا، وَفِي مَمْنِنَا. قَالَ: قَالُوا: وَفِي نَجْدِنَا؟ قَالَ: قَالَ: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي شَامِنَا وَفِي مَمْنِنَا. قَالَ: قَالُوا: وَفِي نَجْدِنَا؟ قَالَ: قَالَ: «هُنَاكَ الزَّلَازِلُ وَالْفِتْنُ، وَبِهَا يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ..

^۱ الصُّبَا: واته: بای خۆره‌لآت، بای شه‌مالیشی پێ ده‌وتریت، به‌لکوو له‌ کورده‌واریدا هه‌ر بای شه‌مالی پێ ده‌وتریت. بڕوانه: ئه‌ملونجید به‌کوردی: ۱۸/۳.

^۲ له‌ غه‌زای خه‌نده‌قدا.

^۳ الدُّبُور: واته: بای خۆرنشین، یان بای خۆرئاوا. بڕوانه: ئه‌ملونجید به‌کوردی: ۱۳/۲، ۱۸/۳.

^۴ بڕوانه: ۸۵.

۱۰۳۷- نافع له عه‌بدولای کورپی عومه‌رموه ﴿﴾ ده‌گیریتته‌وه وتی: ((خوایه بیت و فه‌رمان بو بخه‌یته شام و یه‌مه‌نمانه‌وه)), نافع ده‌لی: وتیان: (بیت و فه‌ر بخه‌یته) نه‌ج‌دیشمانه‌وه؟ ده‌لی: ئینبو عومه‌ر وتی: ((خوایه بیت و فه‌رمان بو بخه‌یته شام و یه‌مه‌نمانه‌وه)), نافع ده‌لی: وتیان: (بیت و فه‌ر بخه‌یته) نه‌ج‌دیشمانه‌وه؟ ده‌لی: عه‌بدولا وتی: ((له‌ویدا بوومه‌له‌زه و نازاوه په‌یدا ده‌بی, هه‌ر له‌ویشه‌وه شه‌یتان هی‌ز و شوینه‌که‌وته‌کانی به‌دی‌ار ده‌که‌وئ))^(۱).

۲۸- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَجَعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكَذِّبُونَ﴾ ۸۲ ﴿الواقعة.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: شُكْرُكُمْ.

۱۰۳۸- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّهُ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالحَدِيثِ عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: «هَلْ تَذَرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟» قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ. فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي، كَافِرٌ بِالْكَوْكِبِ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ: بِنُوءٍ كَذَا وَكَذَا. فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكِبِ..

۲۸- باسی ئەم فه‌رماییشه‌ی خواسی به‌رز و ب‌لند: (له‌جیاتى سوپاسگوزارى له‌سەر رۆزیتان ئیوه به‌ درۆى ده‌زانن و باوه‌ر ناهیتن) عه‌بدولای کورپی عه‌باس ﴿﴾ له‌جیاتى وشه‌ی (رِزْقُكُمْ) وشه‌ی (شُكْرُكُمْ) خویندوته‌وه^(۱).

^۱ قابیسی ده‌لی: ئەمه فه‌رمووده‌یه‌ی پێغه‌مبه‌ره ﷺ, وشه‌ی پێغه‌مبه‌ر نه‌نووسراوه له ده‌ست‌نووسه‌کاندا و له‌بیر کراوه نه‌گینا هه‌یه. بر‌وانه: فتح الباری: ۶۶۳/۳.

^۲ له‌و کاته‌دا مانای ئایه‌ته‌که به‌و جو‌ره ده‌بی که ئیمه نووسیومانه, دروستیشه ب‌لێن: ئینبو عه‌باس (رِزْقُكُمْ) ی به (شُكْرُكُمْ) مانا کردووه. واته: شوکرانه‌ب‌زیریتان, ئینولحه‌جه‌ر هه‌ردووکیانی ه‌یتاوه: خویندنه‌وه بیت, یان مانا بیت, بر‌وانه: فتح الباری: ۶۶۴/۳.

۱۰۳۸- زمیدی کورپی خالیدی جوهه‌نی ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه و ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له حوده‌مبیه‌یه پی‌شنو‌یژی نو‌یژی به‌یانی بو کردین، پاش نه‌وه‌ی نه‌و شه‌وه باران باریبوو، جا کات‌ی له نو‌یژه‌که بو‌یه‌وه، رووی کرده خه‌لکه‌که و فه‌رمووی: ((نایا د‌مزانن په‌روم‌رد‌گارتان چی فه‌رمو‌؟))، وتیان خوا و پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ د‌مزانن، فه‌رمووی: ((ئه‌م به‌یانی‌یه هه‌ندی له به‌نده‌گانم باوم‌ردار بوون به‌ من و هه‌ندی‌کیان بی‌باوم‌ر بوون به‌ من، جا نه‌ومیان که وتی: به‌ه‌وی به‌خشش و به‌زمی‌ی خواوه بارانمان بو باری، نه‌وه نه‌ومیان باوم‌ری به‌ من هه‌یه و بی‌باوم‌ره به‌ نه‌ستیره، نه‌وه‌شیان که وتی: به‌ه‌وی نه‌و شته‌وه و نه‌و شته‌وه بارانمان بو باری، نه‌وه نه‌وه‌شیان بی‌باوم‌ر بوو به‌ من و باوم‌ری به‌ نه‌ستیره هه‌یه)).

۲۹- باب: لَا يَدْرِي مَتَى يَجِيءُ الْمَطَرُ إِلَّا اللَّهُ

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: خَمْسٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ..

۱۰۳۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مِفْتَاحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا اللَّهُ لَا يَعْلَمُ أَحَدٌ مَا يَكُونُ فِي غَدٍ، وَلَا يَعْلَمُ أَحَدٌ مَا يَكُونُ فِي الْأَرْحَامِ، وَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَادَا تَكْسِبُ غَدًا، وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ، وَمَا يَدْرِي أَحَدٌ مَتَى يَجِيءُ الْمَطَرُ.^(۱)

۲۹- با‌سیک: که‌س نازان‌ن که‌ی باران ده‌بار‌ن جگه له خوا

وه نه‌بو هو‌ره‌پ‌ره ﷺ له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گیر‌اویه‌ته‌وه که ((پ‌نج شت هه‌ن جگه له خوا که‌س نایان‌زان‌ن)).

^۱ ب‌روانه: ۴۶۲۷، ۴۶۹۷، ۴۷۷۸، ۷۳۷۹.

۱۰۳۹- عهبدوڵای کورپی عومەر ﷺ دهئێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌فه‌رموئ: ((کلیلی نه‌زانراوه‌کان پێنجن، جگه له خوا کهس نایانزانئ، کهس نازانئ سبه‌ی چی ده‌بی و چی ڕوو ده‌دات، کهس نازانئ ئه‌وه‌ی له منداڵداندايه (په‌گه‌زه‌که‌ی) چیه، وه کهس نازانئ سبه‌ینئ چی ده‌کات، هه‌روه‌ها کهس نازانئ له چ زه‌وییه‌که‌دا ده‌مریت، وه کهس نازانئ که‌ی باران ده‌بارئ)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۶- کِتَابُ الْكُسُوفِ

بهناوی خواوی بهخشندهی میهره‌بان

۱۶- پهراوی نوێژی خۆرگیران

۱- بَابُ الصَّلَاةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ

۱۰۴۰- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأُنْكَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ: يَجْرُ رِدَاءَهُ حَتَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَدَخَلْنَا فَصَلَّى بِنَا رَكَعَتَيْنِ، حَتَّى انْجَلَتِ الشَّمْسُ فَقَالَ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ، إِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَصَلُّوا وَادْعُوا، حَتَّى يُكْشَفَ مَا بَكُمْ^(۱).

۱- باسی نوێژکردن له خۆرگیراندا

۱۰۴۰- ئەبو بەکرە ﷺ دەلی: ئیمە له خزمەت پیغەمبەردا ﷺ بووین و خۆر گیرا، ئینجا پیغەمبەر ﷺ هەستا و عەباکەیی بەدواي خۆیدا رادەکێشا، هەتا رۆیشتە مزگەوتەوه، ئیمەش رۆیشتینه مزگەوتەوه، ئینجا دوو رکات نوێژ پیسنوێژی بو کردین هەتا خۆر بەربوو، جا فەرمووی: ((بێگومان خۆر و مانگ لەبەر مردنی هیچ کەس ناگیرن، جا هەر کات بینیتان خۆر و مانگ گیران، ئەوه نوێژ بکەن و بپارێنەوه، هەتا ئەو گیرانەتان لەسەر لادەبریت)).

^۱ بڕوانه: ۱۰۴۸، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۵۷۸۵.

۱۰۴۱- حَدَّثَنَا شَهَابُ بْنُ عَبَّادٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مَسْعُودٍ يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ، وَلَكِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَقُومُوا فَصَلُّوا.^(۱)

۱۰۴۱- ئەبو مەسعود ڕ: دەلی: پێغه مەبر ﷺ فەر مووی: ((بێگومان خۆر و مانگ لەبەر مردنی هیچ کەس ناگیرن، بەلکوو هەردووکیان دوو نیشانەن لە نیشانەکانی خوا، جا هەر کاتی گیرانی خۆر، یان مانگتان بینی، ئەو هەست و نوێز بکەن)).

۱۰۴۲- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ڕ: أَنَّهُ كَانَ يُخْبِرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَصَلُّوا.^(۲)

۱۰۴۲- عەبدولای کوری عومەر ڕ: لە پێغه مەبر ﷺ دەگێڕێتەو هە کە فەر موویەتی: ((بێگومان خۆر و مانگ لەبەر مردن یان ژیانی هیچ کەس ناگیرن، بەلکوو ئەو دووانە دوو نیشانەن لە نیشانەکانی خوا، جا هەر کات گیرانی خۆر یان مانگتان بینی، ئەو نوێز بکەن)).

۱۰۴۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ قَالَ: حَدَّثَنَا شَيْبَانُ أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ النَّاسُ: كَسَفَتِ الشَّمْسُ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمَا فَصَلُّوا وَادْعُوا اللَّهَ.^(۳)

^۱ بېروانه: ۱۰۵۷، ۳۲۰۴.

^۲ بېروانه: ۳۲۰۱.

^۳ بېروانه: ۱۰۶۰، ۶۱۹۹.

۱۰۴۳- موغیره ی کوری شوعبه رضی الله عنه دهلی: له سهردهمی پیغه مبهری خوادا رضی الله عنه لهو رۆژهدا نیبراهیم (ی کوری پیغه مبهر رضی الله عنه) مرد خۆر گیرا، جا خه لک وتیان: خۆر له بهر مردنی نیبراهیم گیراوه، پیغه مبهری خواش رضی الله عنه فهرمووی: ((بیگومان خۆر و مانگ له بهر مردن یان ژیانی هیچ کهس ناگیرین، جا ههر کاتی نهو گیرانه تان بیینی، نهوه نووژ بکهن و له خوا بپارینهوه)).

۲- بابُ الصَّدَقَةِ فِي الْكُسُوفِ

۱۰۴۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالنَّاسِ، فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ، ثُمَّ فَعَلَ فِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ مَا فَعَلَ فِي الْأَوَّلَى، ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدْ انْجَلَتِ الشَّمْسُ، فَخَطَبَ النَّاسَ، فَحَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَنْخَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَادْعُوا اللَّهَ وَكَبِّرُوا، وَصَلُّوا وَتَصَدَّقُوا. ثُمَّ قَالَ: يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَاللَّهِ مَا مِنْ أَحَدٍ أَغْيَرُ مِنَ اللَّهِ أَنْ يَزِيَّ عَبْدُهُ أَوْ تَزِيَّ أُمَّتُهُ، يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَاللَّهِ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَصَحَحْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا.^(۱)

۲- باسی مالبه خشین له کاتی خورگیراندا

۱۰۴۴- عایشه رضی الله عنها دهلی: له سهردهمی پیغه مبهری خوادا رضی الله عنه خۆر گیرا، پیغه مبهری خوا رضی الله عنه پیشتووژی بو خه لکه که کرد، جا (نووژی دابهست و)

^۱ بروهانه: ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۵۰، ۱۰۵۸، ۱۰۶۴، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۲۱۲، ۳۲۰۳، ۴۶۲۴، ۵۲۲۱، ۶۶۳۱.

به‌پراوه‌ستانه‌وه زۆر وه‌ستا (هۆرئانی خۆی‌ند)، پاشان کړنوشی برد و زۆر له کړنوشدا مایه‌وه، پاشان هه‌ستایه‌وه زۆر به‌پراوه‌ستاوی وه‌ستا، به‌لام له وه‌ستانی یه‌که‌م که‌متر بوو، پاشان کړنوشی برد و زۆر له کړنوشدا مایه‌وه، به‌لام له کړنوشی یه‌که‌م که‌متر بوو، پاشان سوژده‌ی برد و زۆر له سوژده‌دا مایه‌وه، پاشان له ړکاتی دووه‌میشدا به‌و جوړه‌ی کرد که له ړکاتی یه‌که‌مدا کردی، پاشان لئ بۆیه‌وه له‌و کاته‌دا خۆر به‌ربوو، جا وتاری دا بۆ خه‌لکه‌که، سوپاس و ستاییشی خوای کرد، پاشان فه‌رمووی: ((بێگومان خۆر و مانگ دوو نیشانه‌ن له نیشانه‌کانی خوا، له‌به‌ر مردن یان له دایکبوونی هیچ که‌س ناگیرین، جا کاتی ئه‌و گیرانه‌تان بینی، ئه‌وه له خوا به‌پارینه‌وه و الله اکبر بکه‌ن، نوێژ بکه‌ن و مال ببه‌خشن))، پاشان فه‌رمووی: ((ئه‌ی ئوممه‌تی موحه‌ممه‌د سویند به‌ خوا هیچ که‌س نییه به‌ئه‌ندازه‌ی خوا ړیگر بئ و پئی ناخۆش بئ، کاتی به‌نده‌یه‌کی یان که‌نیزه‌کیکی زینا بکات، ئه‌ی ئوممه‌تی موحه‌ممه‌د، ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی من ده‌یزانم ئیوه بتانزانیا‌یه، ئه‌وه بێگومان که‌م بئ ده‌که‌نین و زۆر ده‌گریان)).

۳- بابُ النُّدَاءِ بِ(الصَّلَاةِ جَامِعَةً) فِي الْكُوفِ

۱۰۴۵- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَامٍ بْنُ أَبِي سَلَامٍ الْحَبَشِيُّ الدَّمَشْقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ الزُّهْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نُودِيَ: إِنَّ الصَّلَاةَ جَامِعَةً^(۱).

^۱ بروانه: ۱۰۵۱.

۳- باسى بانگدان به (الصَّلَاةُ جَامِعَةً)^(۱) له كاتى خورگيراندا

۱۰۴۵- عهبدولای كورى عهمر ﷺ دهلى: لهو كاتهدا كه خور گيرا له سهردهمى پيغه مبهري خوادا ﷺ به رستهى: (إِنَّ الصَّلَاةَ جَامِعَةً): بهراستى نويز كوكه ره و ميه، بانگى بو درا.

۴- بَابُ خُطْبَةِ الْإِمَامِ فِي الْكُسُوفِ

وَقَالَتْ عَائِشَةُ وَأَسْمَاءُ خَطَبَ النَّبِيُّ ﷺ.

۱۰۴۶- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ح وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَنَسَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، حَدَّثَنِي عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ ﷺ، فَخَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَصَفَّ النَّاسُ وَرَاءَهُ، فَكَبَّرَ فَأَقْرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قِرَاءَةً طَوِيلَةً، ثُمَّ كَبَّرَ فَرَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، ثُمَّ قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ.. فَقَامَ وَلَمْ يَسْجُدْ، وَقَرَأَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً، هِيَ أَذْنَى مِنَ الْقِرَاءَةِ الْأُولَى، ثُمَّ كَبَّرَ وَرَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهُوَ أَذْنَى مِنَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ.. ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ قَالَ فِي الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِثْلَ ذَلِكَ، فَاسْتَكْمَلَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي أَرْبَعِ سَجَدَاتٍ، وَانْجَلَبَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَنْصَرِفَ، ثُمَّ قَامَ فَأَتَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ قَالَ: هُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَأَفْرَعُوا إِلَى الصَّلَاةِ.. وَكَانَ يُحَدِّثُ كَثِيرُ بْنُ عَبَّاسٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ ﷺ كَانَ يُحَدِّثُ يَوْمَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ مِثْلَ حَدِيثِ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ. فَقُلْتُ لِعُرْوَةَ: إِنَّ أَخَاكَ يَوْمَ خَسَفَتِ بِالْمَدِينَةِ لَمْ يَزِدْ عَلَى رَكَعَتَيْنِ مِثْلَ الصُّبْحِ. قَالَ: أَجَلْ، لِأَنَّهُ أَخْطَأَ السُّنَّةَ^(۲).

^۱ (الصَّلَاةُ جَامِعَةً) به (الصَّلَاةُ جَامِعَةً) ريوایهت كراوه، وه به (الصَّلَاةُ جَامِعَةً) و به (الصَّلَاةُ جَامِعَةً) ريوایهت كراوه. فتح الباری: ۶۷۷/۳.

^۲ بروانه: ۱۰۴۴.

۴- باسی وتاردانی پێشنوێژ له خۆرگیراندا

عائیشه و ئەسما ﷺ ده‌لێن: پێغه‌مبەر ﷺ له خۆرگیراندا وتاری داوه.

۱۰۴۶- عائیشه‌ی ﷺ خیزانی^(۱) پێغه‌مبەر ﷺ ده‌لێ: له سه‌رده‌می پێغه‌مبهری خوا ﷺ خۆر گیرا، ئینجا پێغه‌مبەر ﷺ رۆیشت بۆ مزگه‌وت، خه‌لكه‌كه‌ش له دوايه‌وه ریز بوون، الله اكبری كرد (نوێژی دابه‌ست)، جا پێغه‌مبهری خوا ﷺ قورئانیکی زۆری خویند، پاشان الله اكبری كرد و كړنوشیکی درێژی برد، پاشان وتی: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، ئینجا هه‌ستایه‌وه سوژده‌ی نه‌برد، قورئانیکی زۆر و درێژی خویند، له قورئانخویندنه‌كه‌ی (وهستانی) یه‌كه‌م كه‌متر بوو، پاشان الله اكبری كرد و كړنوشیکی درێژی برد، كه له كړنوشی یه‌كه‌م كه‌متر بوو، پاشان وتی: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)، پاشان سوژده‌ی برد، پاشان له ږكاتی دووه‌دا به وینه‌ی ږكاتی یه‌كه‌م (قورئان)ی خویند، جا چوار كړنوش و چوار سوژده‌ی برد (له دوو ږكاندا)، وه خۆر به‌ربوو پێش ئه‌وه‌ی نوێژكه‌ ته‌واو بكات، پاشان هه‌ستایه‌وه و سوپاس و ستایشی خوای كرد به‌و جۆره‌ی شیاویه‌تی، پاشان فه‌رمووی: ((گیرانی خۆر و مانگ دوو نیشانه‌ن له نیشانه‌كانی خوا، له‌به‌ر مردن یان ژیان و له‌دايكبوونی هه‌یج كه‌س ناگیرێن، جا كاتی ئه‌و دوو گیرانه‌تان بینی، ئه‌وه په‌نا به‌ن بۆ نوێژكردن))، (ئیبنو شیهاب) ده‌لێ: كه‌سیری كۆری عه‌باس ده‌یگیرایه‌وه كه عه‌بدوڵای كۆری عه‌باس ﷺ ئه‌و ږۆژه‌ی خۆر ده‌گیرا، فه‌رمووده‌كه‌ی ده‌یگیرایه‌وه، هاوشیوه‌ی فه‌رمووده‌كه‌ی عۆڤوه له عائیشه‌وه، (ئیبنو شیهاب) ده‌لێ: وتم به عۆڤوه: براكه‌ت (عه‌بدوڵای كۆری زوبه‌یر) ئه‌و ږۆژه‌ی خۆر گیرا له مه‌دینه، دوو ږكات زیاتری نه‌كرد وهك نوێژی به‌یانی، وتی: به‌لێ وا بوو، هه‌له‌ی كرد و سوننه‌تی نه‌پێكا.

^۱ نېمام بوخاری ئهم فه‌رمووده‌یه‌ی به دوو ږشته و سه‌نهد گیراوه‌ته‌وه.

۵- باب: هَلْ يَقُولُ: كَسَفَتِ الشَّمْسُ أَوْ خَسَفَتْ؟

وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَحَسَفَ الْقَمَرُ ۖ﴾ (۸) القیامة.

۱۰۴۷- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُقَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَتْهُ. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى يَوْمَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ فَكَبَّرَ، فَقَرَأَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ». وَقَامَ كَمَا هُوَ، ثُمَّ قَرَأَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً، وَهِيَ أَذْنَى مِنَ الْقِرَاءَةِ الْأُولَى، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهِيَ أَذْنَى مِنَ الرُّكْعَةِ الْأُولَى، ثُمَّ سَجَدَ سُجُودًا طَوِيلًا، ثُمَّ فَعَلَ فِي الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ سَلَّمَ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ، فَخَطَبَ النَّاسَ، فَقَالَ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ: «إِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَافْزَعُوا إِلَى الصَّلَاةِ»^(۱).

۵- باسیک: ئایا بو خۆرگێران

وشهه (كَسَفَتْ) دهوترن یان (خَسَفَتْ)؟

خوای بهرز و بلند دمهه رموو: ﴿وَحَسَفَ الْقَمَرُ ۖ﴾ (۸) وشهه (خَسَفَتْ) ی بو تاریکبوونی مانگ بهکار هیناوه.

۱۰۴۷- عوروهی کوری زوبهیر دهگیریتتهوه عانیشهه ﷺ خیزانی بیغه مبهه ﷺ بو گپرایهوه که بیغه مبههه خوا ﷺ نهو رۆژهی خۆر گپرا نوێژی کرد، جا ههستا الله اکبری کرد (و نوێژی دابهست و)، ئینجا قورئانیکی زۆرو درێژی خویند، پاشان کپنوشیکی درێژی برد، پاشان سههه بهرز کردهوه و فهرموو: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، ئینجا چۆن ومستابوو ومستا، پاشان قورئانیکی زۆری

خویند، که له قورئانخویندنه که یه کهم که متر بوو، پاشان کړنوشیکی دریزی برد، که له کړنوشه که یه کهم کورت تر بوو، پاشان سوژدمیه کی دریزی برد، پاشان له پرکاتی دووه مدا هاوشیوهی نه وهی (یه کهمی) کرد، پاشان سهلامی دایه وه، له و کاته دا خۆر بهر بوو بوو، ئینجا وتاری بۆ خه لکه که دا و دهر باره ی گیرانی خۆر و مانگ فهرمووی: ((گیرانی خۆر و مانگ دوو نیشانه ن له نیشانه کانی خوا، له بهر مردن یان زیان و له دایکبوونی هیچ کهس ناگیرین، جا کاتی نه و دوو گیرانه تان بین، نه وه په نا ببه ن بۆ نوژی کردن)).

۶- بابُ قولِ النَّبِيِّ ﷺ: يُخَوِّفُ اللَّهُ عِبَادَهُ بِالْكَسُوفِ.

قَالَ أَبُو مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: ۱۰۴۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتٍ أَحَدٍ، وَلَكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ. وَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: لَمْ يَذْكُرْ عَبْدُ الْوَارِثِ، وَشُعْبَةُ، وَخَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَحَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ يُونُسَ: يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ. وَتَابَعَهُ مُوسَى، عَنْ مُبَارَكٍ، عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُخَوِّفُ بِهِمَا عِبَادَهُ. وَتَابَعَهُ أَشْعَثُ، عَنِ الْحَسَنِ ^(۱).

۶- باسی ئەم فهرموودمیه ی پیغمبەر ﷺ:

((خوا به خۆرگیران به نده کانی ده ترسینت))

ئەم فهرموودمیه ئەبو موسا ﷺ له پیغمبەر موه ﷺ گێراویەتەوه. ۱۰۴۸- ئەبو بەکره ﷺ دەئێ: پیغمبهری خوا ﷺ فهرموویەتی: ((بێگومان خۆر و مانگ دوو نیشانه ن له نیشانه کانی خوا، له بهر مردن هیچ کهس ناگیرین،

به‌لکوو خوای به‌رز و بلند به‌نده‌کانی خوای پێ دهرسینی)). ئه‌بو عه‌بدوڵا (ئیمام بوخاری) ده‌لی: هیچ یه‌ك له عه‌بدولواریس و شوعبه و خالیدی کوری عه‌بدوڵا و هه‌مادی کوری سه‌له‌مه که له یونوسه‌وه گێراویانه‌ته‌وه بره‌گی ((به‌نده‌کانی خوای پێ دهرسینی)) یان نه‌گێراوه‌ته‌وه و باسیان نه‌کردوه. به‌لام موسا له موباره‌که‌وه ئه‌ویش له هه‌سه‌نه‌وه ده‌لی: ئه‌بو به‌کره بۆی گێرامه‌وه له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ: ((بێگومان خوا به خۆرگیران و مانگ گیران به‌نده‌کانی دهرسینی)), ئه‌م گێرانه‌وه‌یه پالېشتی گێرانه‌وه‌که‌ی یونوس ده‌کات که ئه‌و بره‌گی تێدایه، وه ئه‌شعه‌س له هه‌سه‌نه‌وه گێراویه‌ته‌وه، پالېشتی گێرانه‌وه‌که‌ی یونوس ده‌کات که ئه‌و بره‌گیه‌ی تێدا نییه.

۷- بابُ التَّعَوُّذِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ فِي الْكُفُوفِ

۱۰۴۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ يَهُودِيَّةً جَاءَتْ تَسْأَلُهَا فَقَالَتْ لَهَا: أَعَاذَكَ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. فَسَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: أَيْعَذُّبُ النَّاسُ فِي قُبُورِهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: عَائِدًا بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ^(۱).

۷- باسی په‌ناگرتن (به‌خوا) له‌ سزای گۆر له‌ کاتی خۆرگیراندا

۱۰۴۹- عایشه‌ی ﷺ خیزانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌لی: ئافهرمتیکی جووله‌که هات داوای شتیکی لی کرد، به عایشه‌ی وت: خوا له سزای گۆر بتیاریزی. عایشه‌ش پرسباری له پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد: ئایا خه‌لك له‌نیو گۆره‌کانیاندا سزا

^۱ بروانه: ۱۰۵۵، ۱۳۷۲، ۶۳۶۶.

دهدرین؟ پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ((پهنا بگره به خوا له سزای نیو
گۆر به په ناگرتنیکی چاک)).

۱۰۵۰- ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ غَدَاةٍ مَرْكَبًا، فَخَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَرَجَعَ ضَحَى، فَمَرَّ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ ظَهْرَانِي الْحَجَرِ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي، وَقَامَ النَّاسُ وَرَاءَهُ، فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، ثُمَّ
رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا
طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ، ثُمَّ قَامَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ
الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ
دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ
وَأَنْصَرَفَ، فَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ، ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَتَعَوَّدُوا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ^(۱).

۱۰۵۰- پاشان پیغه مبهری خوا ﷺ بهرمبه یانییهک سواری و لاخیک بوو
(رۆیشت)، جا خۆر گیرا، ئینجا چیشتهنگاو گهراپیهوه، جا پیغه مبهری خوا
ﷺ به پستی هۆده (ی خیزانه) کانیدا رۆیشت، پاشان ههستا دهستی به
نوێژ کرد، خه لکه کهش له دواپیهوه وهستان (و نوێژیان دابهست)، ئینجا
بهراوهستانهوه زۆر وهستا (هورئانی خویند)، پاشان کړنوشیکی درێژی
برد، پاشان ههستاپیهوه بهراوهستاوی زۆر وهستا، بهلام له وهستانی یهکهه
که متر بوو، پاشان کړنوشیکی درێژی برد، بهلام له کړنوشی یهکهه که متر
بوو، پاشان بهرز بۆیهوه جا سوژدهی برد، پاشان ههستاپیهوه و
بهراوهستانهوه زۆر وهستا (هورئانی خویند)، بهلام له وهستانی یهکهه
که متر بوو، پاشان کړنوشیکی درێژی برد، بهلام له کړنوشی یهکهه کورتتر
بوو، پاشان ههستاپیهوه بهراوهستانهوه زۆر وهستا (هورئانی خویند)،

به لām له وهستانی یه کهم که متر بوو، پاشان کړنوشیکی درێژی برد، به لām له کړنوشی یه کهم کورتتر بوو، پاشان بهرز بویهوه، جا سوژدهی برد و کوټایی هیئا به نوێژهکه، ئینجا نهوهی خوا چهز بکات بیلل فهرمووی، پاشان فهرمانی پێ کردن که پهنا بگرن به خوا له سزای نیو گوڤ.

۸- بابُ طُولِ السُّجُودِ فِي الْكُسُوفِ

۱۰۵۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نُودِيَ: إِنَّ الصَّلَاةَ جَامِعَةٌ. فَرَكَعَ النَّبِيُّ ﷺ رَكَعَتَيْنِ فِي سَجْدَةٍ، ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رَكَعَتَيْنِ فِي سَجْدَةٍ، ثُمَّ جَلَسَ، ثُمَّ جَلَى عَنِ الشَّمْسِ. قَالَ: وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: مَا سَجَدْتُ سُجُودًا قَطُّ كَانَ أَطْوَلَ مِنْهَا^(۱).

۸- باسی درێژی سوژده له (نوێژی) خۆرگیراندا

۱۰۵۱- عهبدوڵای کوپی عهمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلی: کاتی خۆر گیرا له سهردهمی پێغه مبهری خوادا ﷺ بانگ درا به پرستهی (إِنَّ الصَّلَاةَ جَامِعَةٌ)، واته: بێگومان نوێژ کوکه رهوهی خه لکه^(۱) (له مزگهوتدا)، ئینجا پێغه مبهر ﷺ له یه ک پرکاتدا دوو کړنوشی برد، پاشان ههستایهوه دوو کړنوشی برد له یه ک پرکاتدا، پاشان دانیشت، پاشان خۆر بهربوو، عهبدوڵا وتی: عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلی: ههرگیز هیچ سوژدهیه کهم نه بردوو له سوژدهیه درێزتر بیت.

^۱ بپروانه: ۱۰۴۵.

^۲ یان بێگومان نوێژ به کۆمه ل ده کړی. بپروانه: إرشاد الساری: ۷۷/۳.

۹- بَابُ صَلَاةِ الْكُسُوفِ جَمَاعَةً

وَصَلَّى ابْنُ عَبَّاسٍ لَهُمْ فِي صُفَّةٍ زَمَزَمَ. وَجَمَعَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ. وَصَلَّى ابْنُ عُمَرَ.

۹- باسی نوێژی خۆرگیران به کۆمهڵ

(تاوس ده‌ئێ): عه‌بدولای کوری عه‌باس (ﷺ) بێشنوێژی نوێژی خۆرگیرانی بو کردن له که‌پهرمه‌کی پال ناوی زهمزه‌مدا، هه‌روه‌ها هه‌لی کوری عه‌بدولای کوری عه‌باس به‌جه‌ماعه‌ت نوێژی خۆرگیرانی بو کردن، وه عه‌بدولای کوری عومه‌ریش (ﷺ) بێشنوێژی نوێژی خۆرگیرانی کردوه.

۱۰۵۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: انْخَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا نَحْوًا مِنْ قِرَاءَةِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ، فَقَالَ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَادْكُرُوا اللَّهَ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، رَأَيْنَاكَ تَنَاولْتَ شَيْئًا فِي مَقَامِكَ، ثُمَّ رَأَيْنَاكَ كَعَكَعْتَ؟ قَالَ ﷺ: إِنِّي رَأَيْتُ الْجَنَّةَ، فَتَنَاولْتُ عَنْقُودًا، وَلَوْ أَصْبَنَهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ مَا بَقِيَتْ الدُّنْيَا، وَأَرَيْتُ النَّارَ، فَلَمْ أَرْ مِنْظَرًا كَالْيَوْمِ قَطُّ أَفْطَعَ، وَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا نِسَاءً. قَالُوا: يَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: بِكُفْرِهِنَّ. قِيلَ: يَكْفُرْنَ بِاللَّهِ؟ قَالَ: يَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ، وَيَكْفُرْنَ الْإِحْسَانَ، لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِحْدَاهُنَّ الدَّهْرَ كُلَّهُ، ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ. ^(۱)

۱۰۵۲- عەبدولای کوری عەباس ﷺ دەڵێ: لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ خۆر گیرا، پێغەمبەری خواش ﷺ نوێژی خۆرگێرانی کرد (نوێژی دابەست)، بەپێوە زۆر وەستا بەئەندازەی خۆی بۆ سەرستی بەقەرە، پاشان کەرنوشتی درێژی برد، پاشان بەرز بۆیەو، جا زۆر بەراوەستاوی مایەو (قورئانی خۆی)، بەلام لە وەستانی یەكەم کەمتر بوو، پاشان کەرنوشتی درێژی برد، بەلام لە کەرنوشتی یەكەم کورتتر بوو، پاشان سوژدە برد، پاشان راوەستا، زۆر بەراوەستاوی مایەو، بەلام لە راوەستانی یەكەم کەمتر بوو، پاشان کەرنوشتی درێژی برد، بەلام لە کەرنوشتی یەكەم کەمتر بوو، پاشان بەرز بۆیەو و زۆر بەراوەستاوی مایەو، بەلام لە وەستانی یەكەم کەمتر بوو، پاشان کەرنوشتی درێژی برد، بەلام لە کەرنوشتی یەكەم کەمتر بوو، پاشان سوژدە برد، پاشان نوێژەکی تەواو کرد، لەو کاتەدا خۆر بەربوو، ئینجا فەرمووی: ((بێگومان خۆر و مانگ دوو نیشانەن لە نیشانەکانی خوا، لەبەر مردن یان ژیان و لەدایکبوونی هیچ کەسێک ناگیرن، جا هەر کات ئەو گیرانەتان بینی، ئەو یادی خوا بکەن))، وتیان: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ چاومان لێت بوو لەو شوێنەی خۆتدا وەك دەست بۆ شتێک ببەیت، پاشان چاومان لێت بوو هاتیتە دواوە؟ فەرمووی: ((بێگومان بەهەشتم بینی دەستم برد بۆ هێشووێك میوە، ئەگەر بمرتایە هەتا دنیا مابوو لێتان دەخوارد (و تەواو نەدەبوو)، دۆزەخیشم نیشان درا، هیچ کات دیمەنی تۆقینەر و ترسناکی وەك ئەمڕۆم نەدیوە، بینیم زۆربەی خەڵکەکی لە ئافەرتانە))، وتیان: بۆچی ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ؟! فەرمووی: ((لەبەر پێنەزانینیان))، وترا: بە خوا بێباوەرن؟ فەرمووی: ((دان بە چاکە می‌ردیاندا نانین، دان بە چاکەدا نانین لەگەڵیاندا کراو، ئەگەر بەدریازی سالت لەگەڵ ئافەرتیکیاندا چاکە بکە، دواوی خراپەیهکت لی ببینی دەڵێ: هەرگیز چاکەم لی نەبینیویت)).

۱- بابُ صَلَاةِ النِّسَاءِ مَعَ الرِّجَالِ فِي الْكُسُوفِ

۱۰۵۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ امْرَأَتِهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنها أَنَّهَا قَالَتْ: أَتَيْتُ عَائِشَةَ رضي الله عنها -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ- حِينَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَإِذَا النَّاسُ قِيَامٌ يَصَلُّونَ، وَإِذَا هِيَ قَائِمَةٌ تُصَلِّي فَقُلْتُ: مَا لِلنَّاسِ؟ فَأَشَارَتْ بِيَدِهَا إِلَى السَّمَاءِ وَقَالَتْ: سُبْحَانَ اللَّهِ! فَقُلْتُ: آيَةٌ؟ فَأَشَارَتْ أَيْ نَعَمْ. قَالَتْ: فَقُمْتُ حَتَّى تَجَلَّيَ الْغَشِيُّ، فَجَعَلْتُ أَصْبُ فَوْقَ رَأْسِي الْمَاءَ، فَلَمَّا انْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: مَا مِنْ شَيْءٍ كُنْتُ لَمْ أَرَهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ. وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ مِثْلَ -أَوْ قَرِيبًا مِنْ- فِتْنَةِ الدَّجَالِ -لَا أَدْرِي أَتَيْتُهُمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ-، يُوَقَّى أَحَدُكُمْ فَيَقَالُ لَهُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ؟ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ -أَوْ الْمُؤِقِنُ- لَا أَدْرِي أَى ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ -فَيَقُولُ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى، فَاجْتَبَيْنَا وَأَمَّنَّا وَاتَّبَعْنَا. فَيَقَالُ لَهُ نَمْ صَالِحًا، فَقَدْ عَلِمْنَا إِنَّ كُنْتَ لَمُوقِنًا. وَأَمَّا الْمُنَافِقُ -أَوْ الْمُرتَابُ- لَا أَدْرِي أَتَيْتُهُمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ -فَيَقُولُ: لَا أَدْرِي، سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُهُ. ^(۱)

۱- نوێژکردنی ئافرەتان لەگەڵ پیاواندا لە نوێژی خۆرگیراندا

۱۰۵۳- ئەسمائی کچی ئەبو بەکر رضي الله عنه دەلی: رۆیشتەم بۆ لای عایشە رضي الله عنها خیزانی پێغەمبەر ﷺ کاتی خۆر گیرابوو، دەبینم خەلکی بەپێوە و مستاون نوێژ دەکەن، عایشەش وەستاوە نوێژ دەکات، منیش وەم: ئەو خەلکە جیانیانە (نوێژ دەکەن)؟ عایشە بە دەستی ئامازە کرد بۆ ئاسمان و وتی: (سبحان الله)، وەم: نیشانەکە پرووی داوە؟ ئەویش بە ئامازە وتی: بەلی، ئەسماو دەلی: منیش نوێژم داوەست و وەستام (زۆر بەپێوە مامەوه)، هەتا نزیک بوو لەهۆش خۆم بچم، بۆیە دەستم کرد

بەئاوکردن بە سەرمدا، جا کە پێغەمبەری خوا ﷺ لە نوێژەکەى بۆیەوه سوپاس و ستایشی خۆى کرد، پاشان فەرمووی: ((ئەوێ کە نەمدیبوو پێشتر، ئا لەم شوێنەى تێیدا وەستاوم بینیم، هەتا بەهەشت و دۆزەخیش، سویند بە خوا نیکام بۆ ھاتوو، ئێوە لەنیو گۆرەکانتاندا بەوێنەى یا نزیک لە- فیتنەى دەجال تاقى دەکړینەوه - (ھاتیمە دەلێ): نازانم ئەسماو کامیانى وت، ھەرکەس لە ئێوە دەھێنرێ و پێى دەوترێ: دەربارەى ئەو پیاو (موحەممەد ﷺ) چى زانیارییەکت ھەیە؟ جا ئەگەر ئیماندار بێ یان باوەرپى پتەوى ھەبێ، نازانم ئەسماو کامیانى وت- ئەویش: دەلێ موحەممەد کە پێغەمبەرى خوايە، ئایینی رۆشن و رێنموونی بۆ ھێناوین، ئیمەش وەلامان دایەوه و باوەرمان پێ ھێنا و شوینی کەوتین. جا پێى دەوترێ: بخەوه بەخۆشی، بەراستی ئیمە دەمانزانى تۆ باوەرپى پتەوت ھەیە. بەلام ئەوێ دووروو - یان بەگومان و دوودل بیت، نازانم ئەسماو کامیانى وت- ئەو دەلێ: نازانم (ئەو پیاو کێیە؟)، گویم لى بوو خەلك شتيکیان دەوت (لەباریەوه)، منیش دەموتەوه)).

II- بابُ مَنْ أَحَبَّ الْعَتَاقَةَ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ

۱۰۵۴- حَدَّثَنَا رَبِيعُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ: لَقَدْ أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْعَتَاقَةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ^(۱).

II- باسی کەسیک ھەزى لە کۆیلەئازادکردن بیت لە کاتى خۆرگیراندا

۱۰۵۴- ئەسما ر.ھ. دەلێ: بێگومان لە کاتى خۆرگیراندا پێغەمبەر ﷺ ھەرمانى بە نازادکردنى کۆیلە و بەندە کرد.

۱۲- بابُ صَلَاةِ الْكُسُوفِ فِي الْمَسْجِدِ

۱۰۵۵- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ يَهُودِيَّةً جَاءَتْ تَسْأَلُهَا فَقَالَتْ: أَعَاذَكَ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. فَسَأَلْتُ عَائِشَةَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: أَيْعَذَّبُ النَّاسُ فِي قُبُورِهِمْ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَائِذَا بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ ^(۱).

۱۲- باسی نوێژی خۆرگێران له مزگهوتدا

۱۰۵۵- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌ڵێ: ئافرهتیکی جووله‌که هات پرسیارى لى بکات به عایشه‌ى وت: خوا له سزای گۆر بته‌بارێزى، عایشه‌ش پرسیارى له پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ کرد نایا خه‌لك له‌نیۆ گۆره‌کانیاندا سزا ده‌درین؟ پیغه‌مبه‌رى خواش ﷺ فه‌رمووی: ((په‌نا بگه‌ به‌ خوا له سزای نیۆ گۆر به‌په‌ناگرته‌نیکى چاک)).

۱۰۵۶- ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ غَدَاةٍ مَرْكَبًا، فَكَسَفَتِ الشَّمْسُ فَرَجَعَ ضُحًى، فَمَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ ظَهْرَانِ الْحَجَرِ، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى، وَقَامَ النَّاسُ وَرَاءَهُ، فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ سُجُودًا طَوِيلًا، ثُمَّ قَامَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ وَهُوَ دُونَ السُّجُودِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ، ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَتَعَوَّدُوا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ^(۲).

^۱ بروهانه: ۱۰۴۹.

^۲ بروهانه: ۱۰۴۴.

۱۰۵۶- پاشان پێغەمبەری خوا ﷺ سەرلەبەیانیهك سوارى و لاخىك بوو (رۆشت)، جا خۆر گىرا، ئینجا چێشتهنگاو گەراپەوه، جا پێغەمبەرى خوا ﷺ بە پشتى ھۆدە (ی خێزانە)کانیدا رۆشت، پاشان ھەستا دەستی بە نوێژ کرد، خەلكەكەش لە دوایەوه وەستان (و نوێژیان دا بەست)، ئینجا بەراوەستانەوه زۆر وەستا (قورئانی خویند)، پاشان کەرنووشىکى درێژى برد، پاشان ھەستایەوه بەراوەستاوى زۆر وەستا، بەلام لە وەستانی یەكەم کورتەر بوو، پاشان کەرنووشىکى درێژى برد، بەلام لە کەرنووشى یەكەم کورتەر بوو، پاشان بەرز بۆیەوه جا سوژدەیهكى درێژى برد، پاشان ھەستایەوه و بەراوەستانەوه زۆر وەستا (قورئانی خویند)، بەلام لە وەستانی یەكەم کورتەر بوو، پاشان کەرنووشىکى درێژى برد، بەلام لە کەرنووشى یەكەم کورتەر بوو، پاشان ھەستایەوه، بەراوەستانەوه زۆر وەستا (قورئانی خویند)، بەلام لە وەستانی یەكەم کورتەر بوو، پاشان کەرنووشىکى درێژى برد، بەلام لە کەرنووشى یەكەم كەمتر بوو، (پاشان بەرز بۆیەوه) جا سوژدەیهكى برد، بەلام لە سوژدەى یەكەم کورتەر بوو، پاشان گۆتایى ھێنا بە نوێژەكە، ئینجا پێغەمبەرى خوا ﷺ ئەوھى خوا ھەز بەكات بیلێ ھەرمووى، پاشان ھەرمانى پێ کردن پەنا بگرن بە خوا لە سزای نێو گۆر.

۱۳- باب: لَا تَنْكَسِفُ الشَّمْسُ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ

رَوَاهُ أَبُو بَكْرَةَ وَالْمُغِيرَةُ وَأَبُو مُوسَى وَابْنُ عَبَّاسٍ وَابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ.

۱۰۵۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنِي قَيْسٌ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَصَلُّوا»^(۱).

^۱ بڕوانە: ۱۰۴۱.

۱۳- باسیک: خۆر له بهر مردن یان ژیاڤی ههچ کهس ناگیرێ

ئهم فهرموودمیه ئه‌بو به‌که‌ره و موغیره و ئه‌بو موسا و عه‌بدولای کوری عه‌باس و عه‌بدولای کوری عومهر رضی الله عنهما گه‌راویانه‌ته‌وه.^(۱)

۱۰۵۷- ئه‌بو مه‌سعود رضی الله عنه ده‌لی: بېغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه فهرمووی: ((خۆر و مانگ له‌به‌ر مردن یان ژیاڤی هه‌چ کهس ناگیرێ، به‌لکوو هه‌ردووکیان دوو نیشانه‌ن له‌ نیشانه‌کانی خودا، جا هه‌ر کاتێ گه‌راڤی ئه‌و دووانه‌تان بیهی، ئه‌وه نوێز بکه‌ن)).

۱۰۵۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، وَهَيْشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها، قَالَتْ كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله، فَقَامَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله فَصَلَّى بِالنَّاسِ، فَأَطَالَ الْقِرَاءَةَ ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَأَطَالَ الْقِرَاءَةَ وَهِيَ دُونَ قِرَاءَتِهِ الْأُولَى، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ دُونَ رُكُوعِهِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ قَامَ فَصَنَعَ فِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ قَامَ فَقَالَ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ يُرِيهِمَا عِبَادَهُ، فَإِذَا رَأَيْتُمُ ذَلِكَ فَأَفْزِعُوا إِلَى الصَّلَاةِ.^(۲)

۱۰۵۸- عایشه رضی الله عنها ده‌لی: له سه‌رده‌می بېغه‌مبه‌ری خوادا صلی الله علیه و آله خۆر گه‌را، بېغه‌مبه‌ریش صلی الله علیه و آله هه‌ستا و بېشنوێزی بو‌ خه‌لکه‌که‌ کرد، جا (نوێزی دابه‌ست و) هورپانی زۆری خوێند، پاشان کړنوشی برد و زۆر له‌ کړنوشدا مایه‌وه، پاشان سه‌ری به‌رز کرده‌وه (و هه‌ستایه‌وه)، جا هورپانی زۆری خوێند، به‌لام له‌ هورپانخوێندنی یه‌که‌م که‌مه‌تر بوو، پاشان کړنوشی برد و زۆر له‌ کړنوشدا

^۱ له بېغه‌مبه‌ره‌وه صلی الله علیه و آله.

^۲ به‌روانه: ۱۰۴۴.

مایهوه، بهلام له کړنوشی یهکهه کهمتر بوو، پاشان سهری بهرز کردهوه، پاشان دوو سوژدهی برد، پاشان ههستایه، ئینجا له رکاتی دووهمدا هاوشیوهی نهوهی (رکاتی یهکهه می) کرد، پاشان ههستایهوه و فهرمووی: ((بیگومان خۆر و مانگ له بهر مردن یان زیان و له دایکبوونی هیچ کهس ناگیرین، به لکوه ههردووکیان دوو نیشانهن له نیشانهکانی خوا، خوا نیشانی بهندهکانی دهدات، جا کاتی نهو گیرانهتان بینی، نهوه پهنا بو نوێژ بهرن)).

۱۴- بَابُ الذِّكْرِ فِي الْكُفُوفِ

رَوَاهُ ابْنُ عَبَّاسٍ.

۱۰۵۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ قِرْعًا، يَخْشَى أَنْ تَكُونَ السَّاعَةُ، فَأَتَى الْمَسْجِدَ، فَصَلَّى بِأَطْوَلِ قِيَامٍ وَرُكُوعٍ وَسُجُودٍ رَأَيْتُهُ قَطُّ يَفْعَلُهُ وَقَالَ: هَذِهِ الْآيَاتُ الَّتِي يُرْسِلُ اللَّهُ لَا تَكُونُ لِمَوْتٍ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنْ يَخَوْفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فافزعوا إِلَى ذِكْرِهِ وَدُعَائِهِ وَاسْتِغْفَارِهِ..

۱۴- باسی یادی خوا له خۆرگیراندا

ئهم فهرموودمیه عهبدو لای کوری عه باس ﷺ گیراویه ته وه.

۱۰۵۹- ئه بو موسا ﷺ ده لێ: خۆر گیرا، جا پیغه مبه ر ﷺ به شله ژاوی و ترسه وه ههستا، دمهترسا رۆژی دوا یی بی ت، بویه هات بو مزگهوت و نوێژی (خۆرگیرانی) کرد به درێژترین وهستان و کړنوش و سوژده که من بینیبیتم کردبیتی له نوێژدا، وه فهرمووی: ((ئهم نیشانه نهی خوا دمی نیرێ له بهر مردن، یان زیان و له دایکبوونی هیچ کهسێک نییه، به لکوه خوا بهندهکانی خوی پی دمهترسی نی، جا

کاتی هەر شتی له مانەتان بینی، ئەوه پهنا بیهن بۆ یادی خوا و پارانهوه و داوای لیخۆشبوونکردن لێی)).

۱۰- بابُ الدُّعَاءِ فِي الْخُسُوفِ

قَالَ أَبُو مُوسَى وَعَائِشَةُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۰۶۰- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ عِلَاقَةَ قَالَ: سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ: انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ النَّاسُ: انْكَسَفَتْ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَادْعُوا اللَّهَ وَصَلُّوا حَتَّى يَنْجَلِيَ^(۱).

۱۰- باسی پارانهوه له کاتی خۆرگیراندا

ئەبو موسە و عایشە رضی اللہ عنہما فەرموودەیان لەم بارەیهوه له پێغەمبەرەوه ﷺ گیراوتەوه.

۱۰۶۰- موغیرە کۆری شوعبە رضی اللہ عنہ دەلی: لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ لەو رۆژەدا ئیبراھیم (ی کۆری پێغەمبەر ﷺ) مرد خۆر گیرا، بۆیە خەڵک وتیان: خۆر لەبەر مردنی ئیبراھیم گیراوه، پێغەمبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((بێگومان خۆر و مانگ دوو نیشانەن له نیشانەکانی خوا، لەبەر مردن یان ژیانی هیچ کەس ناگیرن، جا هەر کاتی (گیرانی) ئەو دووانەتان بینی، ئەوه له خوا بپارێنەوه و نوێژ بکەن، هەتا بەرببێت)).

^۱ بروانە: ۱۰۴۳.

۱۶- بَابُ قَوْلِ الْإِمَامِ فِي خُطْبَةِ الْكُصُوفِ: أَمَّا بَعْدُ

۱۰۶۱- وَقَالَ أَبُو أَسَامَةَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ: أَخْبَرَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ فَأَنْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ فَخَطَبَ، فَحَمِدَ اللَّهَ مِمَّا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ.^(۱)

۱۶- باسی پێشنوێژ له وتاری خۆرگیراندا بڵێ: جا دواى ئەمه

۱۰۶۱- ئەسماء و هه‌شام ده‌ڵێ: پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ له نوێژی خۆرگیران بۆیه‌وه، له‌و کاته‌دا خۆر به‌ربوو، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ وتاری دا، سوپاس و ستاییشی خوای کرد به‌و شیوه‌ی شیایوی خوا بێت، پاشان فه‌رمووی: ((جا دواى ئەمه)).

۱۷- بَابُ الصَّلَاةِ فِي كُصُوفِ الْقَمَرِ

۱۰۶۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ.^(۲)

۱۷- باسی نوێژی مانگگیران

۱۰۶۲- ئەبو بە‌كره و ده‌ڵێ: له سه‌رده‌مى پێغه‌مبه‌ی خوادا ﷺ خۆر گیرا، جا دوو ركات نوێژی كرد.

۱۰۶۳- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ: خَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَخَرَجَ يَجُرُّ رِدَاءَهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى الْمَسْجِدِ، وَتَابَ النَّاسُ إِلَيْهِ فَصَلَّى بِهِمْ رَكَعَتَيْنِ، فَانْجَلَّتِ الشَّمْسُ، فَقَالَ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ

^۱ بېروانه: ۸۶.

^۲ بېروانه: ۱۰۴۰.

آيَاتِ اللَّهِ، وَإِنَّهُمَا لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ، وَإِذَا كَانَ ذَاكَ فَصَلُّوا وَادْعُوا حَتَّى يُكْشَفَ مَا بَكُمْ..
وَذَاكَ أَنَّ ابْنًا لِلنَّبِيِّ ﷺ مَاتَ، يُقَالُ لَهُ: إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ النَّاسُ فِي ذَاكَ ^(۱).

۱۰۶۳- ئەبو بەکرە ﷺ دەلی: لە سەر دەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ خۆر گیرا، ئینجا پێغەمبەر ﷺ لە ماڵ ھاتە دەرەوە، پۆشاکەکی بەدوای خۆیدا ڕادەکیشا ھەتا چوو ھەتا نۆیو مرگەوت، وە خەڵکەکی لێی کۆ بوونەو، جا دوو ڕکات پێشنوێژی بۆ کردن، ئەوسا خۆر بەربوو، جا ھەرمووی: ((بێگومان خۆر و مانگ دوو نیشانەن لە نیشانەکانی خوا، بێگومان ھەردووکیان لەبەر مردنی ھێچ کەس ناگیرن، جا ھەر کات ئەو (گیرانە) بوو ئەو نوێژ بکەن و بپاڕێنەو، ھەتا ئەو گیرانەتان لەسەر (لادەبرن))، ئەمەش لەبەر ئەو بوو کە کورپکی پێغەمبەر ﷺ کە ناوی ئیبراھیم بوو مەردبوو، خەلکی وتیان: لەبەر مردنی ئیبراھیم خۆر گیراوە!

۱۸- بَابُ: الرُّكْعَةُ الْأُولَى فِي الْكُسُوفِ أَطْوَلُ

۱۰۶۴- حَدَّثَنَا مَحْمُودٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى إِلَيْهِمْ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي سَجْدَتَيْنِ، الْأَوَّلُ وَالْأَوَّلُ أَطْوَلُ ^(۲).

۱۸- باسیک: ڕکاتی یەکمەمی نوێژی خۆرگیران درێژترە (لە ڕکاتی دووھەم)

۱۰۶۴- عایشە ر.ھ. دەگێڕێتەو: کە پێغەمبەر ﷺ پێشنوێژی بۆ کردن لە خۆرگیراندا بە چوار کەرنۆش لە دوو ڕکاتدا، یەکمەمەکانیان درێژتر بوو لەوێ دواى ئەو دیت ^(۱).

^۱ بڕوانە: ۱۰۴۰.

^۲ بڕوانە: ۱۰۴۴.

۱۹- بابُ الْجَهْرِ بِالْقِرَاءَةِ فِي الْكُسُوفِ

۱۰۶۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ مَرْ، سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها: جَهَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي صَلَاةِ الْخُسُوفِ بِقِرَاءَتِهِ، فَإِذَا قَرَعَ مِنْ قِرَاءَتِهِ كَبَّرَ قَرَعًا، وَإِذَا رَفَعَ مِنَ الرَّكْعَةِ قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ... ثُمَّ يُعَاوِدُ الْقِرَاءَةَ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ، أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي رَكَعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ ^(۱).

۱۹- باسی قورئانخویندن بهدهنگی بهرز له نوێژی مانگگیراندا ^(۱)

۱۰۶۵- عایشه رضي الله عنها دهلی: پیغه مبه صلى الله عليه وسلم له نوێژی مانگگیراندا بهدهنگی بهرز قورئانی خویند، جا که له قورئانخویندن بویهوه، الله اکبری کرد و کړنوشی برد، کاتیکیش له کړنوش بهرز دمبویهوه دمیفرموو: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)، پاشان دهستی دهکردهوه به قورئانخویندن له نوێژی خوڤگيراندا، چوار کړنوش و چوار سوژدهی دهبرد له دوو رکاتدا.

۱۰۶۶- وَقَالَ الْأَوْزَاعِيُّ وَعِزُّهُ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، أَنَّ الشَّمْسَ خَسَفَتْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، فَبَعَثَ مُنَادِيًا بِالصَّلَاةِ جَامِعَةً، فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي رَكَعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ. وَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَرْ، سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ مِثْلَهُ. قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَقُلْتُ: مَا صَنَعَ أَخُوكَ ذَلِكَ، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ مَا صَلَّى إِلَّا رَكَعَتَيْنِ مِثْلَ الصُّبْحِ إِذْ صَلَّى بِالْمَدِينَةِ. قَالَ: أَجَلُ، إِنَّهُ أَخْطَأَ السُّنَّةَ. تَابَعَهُ سُفْيَانُ بْنُ حُسَيْنٍ، وَسَلِيمَانُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فِي الْجَهْرِ ^(۲).

^۱ دهگونج مهبست لهم دريژتره دريژي وهستانه کان و رکوعه کان و سوجه کان بئ، واته: به که می هه موویان.

^۲ پروانه: ۱۰۴۴.

^۳ یان خوڤگيران. فتح الباري: ۶۹۸/۳.

^۴ پروانه: ۱۰۴۴.

۱۰۶۶- ئەوزاعی و جگه لهو وتووێانه: گوێم له زوهری بوو له عورپوهوه
 گێرپایه‌وه، ئەویش له عانیشه‌وه ﷺ ده‌ڵێ: له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ
 خۆر گیرا، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ بانگبێژیکی نارد ب‌لێ: ((الصَّلَاةُ جَامِعَةٌ)) واته‌:
 بێگومان نوێژ کوکه‌رمه‌وی خه‌لكه‌^(۱) (له‌ مزگه‌وتدا)، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ ڕویشه‌
 پێشه‌وه و چوار کړنوش و چوار سوژده‌ی برد له‌ دوو ڕکات نوێژدا.
 (وه‌لید ده‌ڵێ^(۲) عه‌بدوڵڵه‌ حمانی کوپی نه‌میر له‌ ئیبنو شیه‌ابه‌وه، وێنه‌ی ئەم
 فه‌رمووده‌یه‌ی بیستوه‌ه.
 زوهری ده‌ڵێ: به‌ عورپوه‌م وت: عه‌بدوڵڵای کوپی زوبه‌یری برات ئەوه‌ی نه‌کرد،
 ئەو هه‌ر دوو ڕکاتی کرد وه‌ك نوێژی به‌یانی، کاتی نوێژی خۆڤگه‌رانی کرد له‌
 مه‌دینه، عورپوه‌ وتی: به‌لێ وای کرد، ئەو هه‌له‌ی کرد و سوننه‌تی نه‌پیکا.
 سوھیانای کوپی حوسه‌ین و سوله‌یمانی کوپی که‌سیر له‌ زوهریه‌وه له‌ بڕگه‌ی
 دمنگ به‌رزکردنه‌وه‌دا پالێستی گێرانه‌وه‌که‌ی عه‌بدوڵڵه‌ حمانی کوپی نه‌میر
 ده‌که‌ن.

^۱ یان بێگومان نوێژ به‌کۆمه‌ڵ ده‌کری. بڕوانه‌: إرشاد الساری: ۷۷/۳.

^۲ ئەم بڕگه‌یه‌ (وه‌لید ده‌ڵێ: له‌ به‌کێک له‌ نوسخه‌کانی یوخاریدا هاتوه‌ه. بڕوانه‌: إرشاد الساری: ۱۰۹/۳.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۷- كِتَابُ سُجُودِ الْقُرْآنِ

به ناوى خواى به خشندهى ميه ره بان

۱۷- په راوى سوژدهكانى قورنان خویندن

۱- بَابُ مَا جَاءَ فِي سُجُودِ الْقُرْآنِ وَسُنَنِهَا

۱۰۶۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْأَسْوَدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قَرَأَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم النَّجْمَ مَكَّةَ فَسَجَدَ فِيهَا، وَسَجَدَ مَنْ مَعَهُ، غَيْرَ شَيْخٍ أَخَذَ كَفًّا مِنْ حَصَى أَوْ تُرَابٍ فَرَفَعَهُ إِلَى جَنَهِتِهِ وَقَالَ: يَكْفِينِي هَذَا. فَرَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ قَتَلَ كَافِرًا^(۱).

۱- باسى نهوهى دهر بارهه سوژدهكانى قورنان و

سوننهت بوونيان هاتووه

۱۰۶۷- عهبدولاى (كورى مهسعود) رضي الله عنه دهلى: پيغه مېهر رضي الله عنه له مهككه سوږدهتى نهجمى خویندو سوژدهى تيا برد (له كاتى خویندنى نايهتى سوژده له سووړمهكهدا)، نهوانهش لهگه ليدا بوون سوژدهيان برد، جگه له پياوړكى پيرى به تهمهن كه مشتى چهو (زيخ)، يان خوځى هه لگرت و بهرزى كردهوه بو نزيك نيوجاوانى (سوژدهى لهسهر برد)، وتى: من ئهمهم بهسه، (عهبدولا) دهلى: جا دواتر بينيم بهكافرى كوژرا.

^۱ بروانه: ۱۰۷۰، ۳۸۵۳، ۳۱۷۲، ۴۸۶۳.

۲- بابُ سَجْدَةِ تَنْزِيلِ السَّجْدَةِ

۱۰۶۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ: ﴿الْم ﴿١﴾ تَنْزِيلُ ﴿٢﴾ السَّجْدَةِ. وَ ﴿هَذَا آيٌ عَلَى الْإِنْسَنِ ﴿١﴾﴾ الْإِنْسَانُ ^(۱).

۲- باسی سوژده‌ی سووره‌تی (السجدة)

۱۰۶۸- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەلی: پێغه‌مبەر ﷺ لە نوێژی به‌یانانی رۆژی هەینی‌دا سوورەتی سەجدەو سوورەتی ئینسانی دەخویند (لە دوو رگاتە‌کەدا).

۳- بابُ سَجْدَةِ (ص)

۱۰۶۹- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو النُّعْمَانِ قَالَا: حَدَّثَنَا حَمَادُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرَمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: (ص) لَيْسَ مِنْ عَزَائِمِ السُّجُودِ، وَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَسْجُدُ فِيهَا ^(۲).

۳- باسی سوژده‌ی سووره‌تی (ص)

۱۰۶۹- عەبدولای کوری عەباس رضي الله عنه دەلی: سوژده‌ی سوورەتی صاد لە سوژده‌ فەرمان پێکراوە‌کان نییه، وه‌ بێ‌گومان پێغه‌مبەر ﷺ بێ‌نیوه‌ لە (کاتی خویندنی سوورەتی) صاددا سوژده‌ی دەبرد.

^۱ بروانه: ۸۹۱.

^۲ بروانه: ۳۴۲۲.

۴- بابُ سَجْدَةِ النَّجْمِ

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۰۷۰- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَرَأَ سُورَةَ النَّجْمِ فَسَجَدَ بِهَا، فَمَا بَقِيَ أَحَدٌ مِنَ الْقَوْمِ إِلَّا سَجَدَ، فَأَخَذَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ كَفًّا مِنْ حَصَى أَوْ تُرَابٍ، فَرَفَعَهُ إِلَى وَجْهِهِ وَقَالَ: يَكْفِينِي هَذَا. فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ بَعْدُ قَتَلَ كَافِرًا^(۱).

۴- باسی سوژدهی سوورهتی (النجم)

ئهو فهرموودمیله بهارمیوه هاتووو عهبدولای کوری عهباس ﷺ له بیغه مبهروه ﷺ گیراویه تیهوه.

۱۰۷۰- عهبدولای ﷺ دهلی: بیغه مبهر ﷺ سوورمتی نه جمی خویندو سوژدهی برد، ئینجا له خه لکه کهدا (که له گه لیدا بوون) کهس نهما سوژده نه بات، ئینجا بیاویک له نیو خه لکه کهدا مشتێ جهو (زیخ)، یان خوئی هه لگرت و بهرزی کردهوه بو نزیك نیوجاوانی (سوژدهی له سهر برد)، وتی: من ئهمهم بهسه، عهبدولای دهلی: جا سویند به خوا دواتر بینیم به کافری کوژرا.

۵- بابُ سُجُودِ الْمُسْلِمِينَ مَعَ الْمُشْرِكِينَ، وَالْمُشْرِكُ نَجَسٌ لَيْسَ لَهُ وُضُوءٌ

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ يَسْجُدُ عَلَى وُضُوءٍ

۱۰۷۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَجَدَ بِالنَّجْمِ، وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ. وَرَوَاهُ ابْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَيُّوبَ^(۱).

۵- باسی سوژده‌بردنی مسوڵمانان له‌گه‌ڵ هاوبه‌شدانه‌راندا،

له‌کاتی‌کدا بته‌هرست پیسه - ده‌ست‌نوێژنی دروست نیه

عه‌بدوڵای کوری عومه‌ر رضی اللہ عنہ هه‌میشه به ده‌ست‌نوێژه‌وه سوژده‌ی قورئان خویندنی ده‌برد.

۱۰۷۱- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌گیرته‌وه که پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم به خویندنی سوورمه‌تی ﴿وَالنَّجْمِ﴾ سوژده‌ی برد، وه مسوڵمانان و بته‌هرست و جنۆکه‌و مروّقه‌کان له‌گه‌ڵیدا سوژده‌یان برد.

ئیبنو ته‌همانی‌ش له ئه‌یوبه‌وه ئه‌م فه‌رمووده‌ی گیراوه‌ته‌وه.

۶- بَابُ مَنْ قَرَأَ السُّجْدَةَ وَلَمْ يَسْجُدْ

۱۰۷۲- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ خُصَيْفَةَ، عَنِ ابْنِ قُسَيْطٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ سَأَلَ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ رضی اللہ عنہ فَرَزَعَمَ أَنَّهُ قَرَأَ عَلَى النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم: ﴿وَالنَّجْمِ﴾ النجم. فَلَمْ يَسْجُدْ فِيهَا^(۱).

۶- باسی که‌سی‌ک (ئایه‌تی) سوژده بخوینێ و سوژده نه‌بات

۱۰۷۲- ئیبنو قوسه‌یت له عه‌تای کوری یه‌ساره‌وه ده‌گیرته‌وه، عه‌تا هه‌وائی پێداوه پرسیا‌ری له زمیدی کوری سابیت رضی اللہ عنہ کردووه، زمید وتی: که نه‌و سوورمه‌تی ﴿وَالنَّجْمِ﴾ بو پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم خویندۆته‌وه، پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم (له‌کاتی خویندنه‌وه‌یدا) سوژده‌ی نه‌برد.

^۱ ب‌روانه: ۴۸۶۲.

^۲ ب‌روانه: ۱۰۷۳.

۱۰۷۳- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُسَيْطٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ﴿وَالنَّجْمِ﴾ ۱ ﴿النَّجْمِ﴾ فَلَمْ يَسْجُدْ فِيهَا^(۱).

۱۰۷۳- عهتای کورپی یهسار له زمیدی کورپی سابیتهوه دهگیریتتهوه، وتوویهتی: سوورمتی ﴿وَالنَّجْمِ﴾ م بو پیغه مبهه ۱ خویندهوه، پیغه مبهه ۱ لهکاتی خویندنه وهیدا سوژدهی نهبرد.

۷- باب سَجْدَةٍ: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ ۱

۱۰۷۴- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ وَمَعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَا: أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ ؓ قَرَأَ: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ ۱ ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ ۱ فَسَجَدَ بِهَا، فَقُلْتُ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، أَلَمْ أَرَكَ تَسْجُدُ قَالَ: لَوْ لَمْ أَرَ النَّبِيَّ ﷺ يَسْجُدُ لَمْ أَسْجُدْ^(۲).

۷- باسی سوژدهی: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ ۱

۱۰۷۴- ئەبو سه لهمه دهلی: ئەبو هوپمیره م بینى ۱: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ ۱ ی خویندو سوژدهی برد به خویندنی، منیش وتم: ئەى ئەبو هوپمیره ئەوه چیبوو بینیم سوژدهت برد؟ ئەبو هوپمیره وتی: ئەگەر پیغه مبهه ۱ نه دیبایه سوژدهی دهبرد، منیش سوژدهم نه دهبرد.

^۱ بڕوانه: ۱۰۷۲.

^۲ بڕوانه: ۷۶۶.

۸- بَابُ مَنْ سَجَدَ لِسُجُودِ الْقَارِئِ

وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ لَتَمِيمِ بْنِ حَذَلَمٍ - وَهُوَ غُلَامٌ - فَقَرَأَ عَلَيْهِ سَجْدَةً، فَقَالَ: اسْجُدْ فَإِنَّكَ إِمَامُنَا. ١٠٧٥- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ عَلَيْنَا السُّورَةَ فِيهَا السَّجْدَةُ، فَيَسْجُدُ وَنَسْجُدُ، حَتَّى مَا يَجِدُ أَحَدُنَا مَوْضِعَ جَبْهَتِهِ ^(١).

۸- باسی ئهو كه سهی سوژده دهبات بههوی

سوژدهی قورئان خوینهوه

عهبدوڵای کوری مهسعود رضی اللہ عنہ به تهیمی کوری چهزلهمی وت که میردمندالتیک بوو- کاتیک ئایهتیک سوژدهی بو عهبدوڵا خویندهوه عهبدوڵا وتی: سوژده بیه، چونکه تو (له سوژدهبردندا) ئیمامی ئیمه. ١٠٧٥- عهبدوڵای کوری عومهر رضی اللہ عنہ دهلی: پیغه مبه ﷺ کاتیک سوورتهتیک بو دهخویندینهوه که سوژدهی تیدا بوو، خو سوژدهی دمپردو ئیمهش سوژدهمان دمپرد، (ئهومنده زور بووین) ههتا ههندیکمان شوینیک دمست نهدهکهوت نیوجاوانی لهسهردانی (و سوژدهی لهسهردانی).

۹- بَابُ اَزْدِحَامِ النَّاسِ إِذَا قَرَأَ الْإِمَامُ السَّجْدَةَ

١٠٧٦- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ أَدَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ السَّجْدَةَ وَنَحْنُ عِنْدَهُ، فَيَسْجُدُ وَنَسْجُدُ مَعَهُ، فَتَنْزِلُ حَتَّى مَا يَجِدُ أَحَدُنَا لِمَجْزَعِهِ مَوْضِعًا يَسْجُدُ عَلَيْهِ ^(١).

^١ بروانه: ١٠٧٦، ١٠٧٩.

۹- باسى قهره بالغي خه لك كاتى ئيمام

ئايه تى سوژده ده خوینى

۱۰۷۶- عه بدولای كورى عومهر ﷺ ده لى: پيغه مبهري ﷺ كاتيك ئايه تى سوژده دى ده خویندو ئيمه ش له خزمه تيدا بووين، خوئ سوژده دى ده بردو ئيمه ش سوژده مان ده برد، (ئوه منده قهرم بالغ بووين) هه تا هه نديكمان شوينيكى ده ست نه كه وت بؤ نيوجاوانى سوژده دى له سه ر ببات.

۱۰- بَابُ مَنْ رَأَى أَنَّ اللَّهَ لَمْ يُوجِبِ السُّجُودَ

وَقِيلَ لِعِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ: الرَّجُلُ يَسْمَعُ السَّجْدَةَ وَلَمْ يَجْلِسْ لَهَا. قَالَ: أَرَأَيْتَ لَوْ قَعَدَ لَهَا؟ كَأَنَّهُ لَا يُوجِبُهُ عَلَيْهِ. وَقَالَ سَلْمَانُ: مَا لِهَذَا غَدَوْنَا. وَقَالَ عُثْمَانُ: إِنَّمَا السَّجْدَةُ عَلَى مَنْ يَسْمَعُهَا. وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: لَا تَسْجُدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ طَاهِرًا، فَإِذَا سَجَدْتَ وَأَنْتَ فِي حَضَرٍ فَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ، فَإِنْ كُنْتَ رَاكِبًا فَلَا عَلَيْكَ حَيْثُ كَانَ وَجْهُكَ. وَكَانَ السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ لَا يَسْجُدُ لِسُجُودِ الْقَاصِّ.

۱۰- باسى ئه وهى راي وايه كه خوا سوژده بردنى واجب نه كردوه

به عيمراني كورى حوصهين ﷺ وترا: كه سيك گوئي له (ئايه تى) سوژده ده بى، دانانىشى سوژده دى بؤ ببات؟ وتى: پيم بلئ نه گهر دانىشت بؤى؟ وهك بلئى سوژده بردن به لايه وه به واجب نه زانى له سه رى. وه سلمان وتى: ئيمه بؤ نه م سوژده بردنه نه هاتووين^(۲)، عوسمان ﷺ وتى: سوژده بردن له سه ر كه سيك

^۱ بېروانه: ۱۰۷۵.

^۲ له كاتيكدا بوو تپه رى به لاي كومه ليكدا، ئايه تى سوژده يان خویندو سوژده يان برد، ئه ویش ئه و قسه ي كرد.

پێویسته گوێی بۆ بگری، ههروهها زوهری دهلی: سوژده مهیه بهدمستنوێژهوه نهبیته، نهگهر سوژدهت برد و لهشاردا بوویت، نهوه پروو له قیبله بکه، بهلام نهگهر سواری ولاخ بوویت، نهوه هیچته لهسهه نیه پرووت لهههر کوێ بیته (دروسته)، سائیپی کوری یهزید به بیستنی سوژده (لهزمانی) حکایهت خوان، یان مهوعیزهگهر سوژدهی نهدهبرد.

۱۰۷۷- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ التَّيْمِيِّ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهَدَيْرِ التَّيْمِيِّ - قَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَكَانَ رَبِيعَةُ مِنْ خِيَارِ النَّاسِ عَمَّا حَضَرَ رَبِيعَةُ مِنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه، قَرَأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى الْمِنْبَرِ بِسُورَةِ النَّحْلِ، حَتَّى إِذَا جَاءَ السَّجْدَةَ نَزَلَ فَسَجَدَ وَسَجَدَ النَّاسُ، حَتَّى إِذَا كَانَتِ الْجُمُعَةُ الْقَابِلَةَ قَرَأَ بِهَا، حَتَّى إِذَا جَاءَ السَّجْدَةَ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا نَمُرُّ بِالسُّجُودِ فَمَنْ سَجَدَ فَقَدْ أَصَابَ، وَمَنْ لَمْ يَسْجُدْ فَلَا إِنَّمْ عَلَيْهِ. وَلَمْ يَسْجُدْ عُمَرُ رضي الله عنه. وَزَادَ نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَفْرِضِ السُّجُودَ إِلَّا أَنْ نَشَاءَ.

۱۰۷۷- رهبیعهی کوری عهبدوولای کوری هودمیری تهمی دهگیرپتهوه، که نهبو بهکر وتی: رهبیعه له کهسه چاکهکان بوو، (بوی گیرامهوه) له بهسههرهاتی نامادهبوونی (رهبیعه) له کۆری عومهری کۆری خهتابدا رضي الله عنه که له پوژی ههینیدا لهسهه دوانگه سوورمتهی (النحل)ی خویندههتا گهیشته نایهتی سوژده، دابهزی لهسهه دوانگهکهو سوژدهی برد، خهلهکهکهش سوژدهیان برد، جا بۆ ههینی داهاتوو سوورمتهی (النحل)ی خویندهوه، ههتا گهیشته نایهتی سوژده، وتی: خهلهکینه ئیمه سوژدهکانی قورئان دهخوینینهوهو بهسههریاندا دهپوین، جا نهوهی سوژده ببات، نهوه چاکی کردوو، کهسیکیش سوژده نهبات، نهوه هیج گوناهیکی لهسهه نییه، وه عومهر خۆی سوژدهی نهبرد، نافع له عهبدوولای

کوری عومهرهوه ﷺ نهم زیادهیهی هیئاوه: بیگومان خوا سوژدهکانی پیویست نهکردوه (سوژدهیان بو بیردری)، مهگهر خویمان بمانهوی.

۱۱- بَابُ مَنْ قَرَأَ السُّبْحَةَ فِي الصَّلَاةِ قَسَدَ بِهَا

۱۰۷۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرٌ عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ الْعَتَمَةَ فَقَرَأَ: ﴿إِذَا الْمَاءُ انْشَقَّتْ ۝﴾ الانشقاق. فَسَجَدَ، فَقُلْتُ: مَا هَذِهِ؟ قَالَ: سَجَدْتُ بِهَا خَلَفَ أَبِي الْقَاسِمِ ۖ فَلَا أَزَالُ أُسْجُدُ فِيهَا حَتَّى أَلْقَاهُ^(۱).

۱۱- باسی کهسیک له نوژدا ئایهتی سوژده بخوینتی و به هویهوه سوژده ببات

۱۰۷۸- ئەبو رافیع دەلی: لەگەڵ ئەبو هورەیرەدا ﷺ نوژی عیشام کرد: ﴿إِذَا الْمَاءُ انْشَقَّتْ ۝﴾ ی خویندو سوژدهی برد، وتم: ئەمە جیبە؟ وتی: لە دواى ئەبولقاسیمهوه (پێغه مبهەر ﷺ) سوژدهم بردوه به خویندنی ئەم سوورپهته، بۆیه بهردهوام سوژده دهبم لەم سوورپهتهدا هەتا (دەمرم و) دەگەم به خزمەتی پێغه مبهەر ﷺ.

۱۲- بَابُ مَنْ لَمْ يَجِدْ مَوْضِعًا لِلسُّجُودِ مَعَ الْإِمَامِ مِنَ الزَّحَامِ

۱۰۷۹- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ۖ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ السُّورَةَ الَّتِي فِيهَا السَّجْدَةُ، فَيَسْجُدُ وَتَسْجُدُ حَتَّى مَا يَجِدُ أَحَدًا مَكَانًا لِمَوْضِعِ جَنْبَتِهِ^(۱).

۱۲- باسی کهسیک شوینی نهبت سوژدهی تیدا ببات لهبهر قهرهبالغی

۱۰۷۹- عهبدوئای کوری عومهر ﷺ دهئی: پیغهمبهری خوا ﷺ سوورمهتیکی دهخویندهوه که سوژدهی تیدابوو، ئینجا خوی سوژدهی دمپردو ئیمهش سوژدهمان دمپرد، (ئهومنده قهرمبالغ بوو) ههتا ههندیگمان شوینیکی دمست نهدهگهوت بۆ دانانی نیوچاوانی (و سوژده بردنهکهی).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٨- کتابُ تَقْصِيرِ الصَّلَاةِ

به ناوی خواهی به خشندهی میهره بان

١٨- په راوی کور تکر د نه وهی نویژ

١- بَابُ مَا جَاءَ فِي التَّقْصِيرِ وَكَمْ يُقِيمُ حَتَّى يَقْصُرَ؟

١٠٨٠- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَاصِمٍ وَحَصْنٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: أَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ تِسْعَةَ عَشَرَ يَقْصُرُ، فَتَحَنُّ إِذَا سَافَرْنَا تِسْعَةَ عَشَرَ قَصَرْنَا، وَإِنْ زِدْنَا أَتَمَمْنَا^(١).

١- باسی ئه وهی دهر بارهی نویژ کورت کردنه وه هاتووه، وه
گه شتیار چهند بمینیتیه وه (له سه فهردا) نویژ کورت ده کاته وه؟

١٠٨٠- عه بدولای کوری عه باس رضي الله عنه ده لی: پیغه مبه ر ﷺ نوژده روژ مایه وه نویژی کورت دمکرده وه، بویه نیمه ش نه گهر سه فهرمان کرد تا نوژده روژ نویژ کورت ده کهینه وه، وه نه گهر له نوژده روژ زیاتر ماینه وه، نویژی ته واو ده کهین (کورتی ناکهینه وه).

١٠٨١- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ، فَكَانَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ حَتَّى رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ. قُلْتُ: أَقَمْتُمْ مَكَّةَ شَيْئًا؟ قَالَ: أَقَمْنَا بِهَا عَشْرًا^(١).

۱۰۸۱- ئەبو ئیسحاق دەلی: لە ئەنەسم بیست ﷺ دەیوت: لەگەڵ پێغه مبهردا ﷺ لە مەدینه دەرچووین دەرۆشتین بۆ مەککه، جا پێغه مبهرد ﷺ نوێژی دوو رکات دوو رکات دەکرد، هەتا گەراینهوه بۆ مەدینه، (ئەبو ئیسحاق دەلی: و تەم: هیچ لە مەککه مانەوه؟ ئەنەس وتی: دە رۆژ لە مەککه ماینهوه.

۲- بَابُ الصَّلَاةِ بِمَنْى

۱۰۸۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِئَتِي رَكْعَتَيْنِ، وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَمَعَ عُثْمَانَ صَدْرًا مِنْ إِمَارَتِهِ، ثُمَّ أَتَمَّهَا^(۱).

۲- باسی (هوکمی) نوێژکردن له مینادا

۱۰۸۲- عەبدولای کوری مەسعود ﷺ دەلی: لە مینا لەگەڵ پێغه مبهردا ﷺ دوو رکاتم کردوو، هەروەها لەگەڵ ئەبو بەکرو عومەر و سەرمتای پێشەوایهتی عوسمان دوو رکاتم کردوو (لەجیاتی چوار)، پاشان عوسمان نوێژی تەواوی کرد (چوار رکاتی کرد بۆ کورت کردنهوه).

۱۰۸۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَتْبَانَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ قَالَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ ﷺ أَمَنْ مَا كَانَ- مِئَتِي رَكْعَتَيْنِ^(۲).

۱۰۸۳- حاریسهی کوری وهب ﷺ دەلی: پێغه مبهرد ﷺ لە مینادا پێشەوایهتی دوو رکات نوێژی بۆ کردین- لە ئاسایشتین کاتدا بوو-.

^۱ بڕوانه: ۴۲۹۷.

^۲ بڕوانه: ۱۶۵۵.

^۳ بڕوانه: ۱۶۵۶.

۱۰۸۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ: صَلَّى بِنَا عَثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ ۖ مِئَتِي أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، فَقِيلَ ذَلِكَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ۖ فَاسْتَرْجَعَ ثُمَّ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ۖ مِئَتِي رَكَعَتَيْنِ، وَصَلَّيْتُ مَعَ أَبِي بَكْرٍ ۖ مِئَتِي رَكَعَتَيْنِ، وَصَلَّيْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ۖ مِئَتِي رَكَعَتَيْنِ، فَلَيْتَ حَظِّي مِنْ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ رَكَعَتَانِ مُتَقَبَّلَتَانِ^(۱).

۱۰۸۴- عهبدوهره حمانی کورپی یهزید دهلی: عوسمانی کورپی عهفان ۖ له مینادا پیسنویژی بو کردین و چوار رکات نویژی کرد، نهومیان به عهبدوهای کورپی مهسعود وت ۖ، وتی: (إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ)، پاشان وتی: لهگهل پیغه مبهردا ۖ له مینا دوو رکات نویژم کردووه، ههرومها لهگهل نهبو بهکر ۖ له مینا دوو رکاتم کردووه، وه لهگهل عومهری کورپی خهتابدا ۖ له مینا دوو رکاتم کردووه، جا خوزگه بهشی من له جیاتی (نویژیکی) چوار رکاتی دوو رکاتی وهرگیراو بووایه.

۳- باب: كَمْ أَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فِي حَجَّتِهِ؟

۱۰۸۵- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ الْبَرَاءِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ۖ قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ لَصُبحِ رَابِعَةٍ يَلْبُونُ بِالْحَجِّ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً إِلَّا مَنْ مَعَهُ الْهَدْيُ. تَابَعَهُ عَطَاءٌ، عَنْ جَابِرٍ^(۲).

۳- باسیک: پیغه مبهه ۖ له حهج کردنه کهیدا چهند ماوه تهوه؟

۱۰۸۵- عهبدوهای کورپی عهباس ۖ دهلی: پیغه مبهه ۖ و هاوهلانی له بهیانی روژی چواری (ذِي الْحِجَّة) گهیشته مهککه، ئیحرامیان به حهج بهست، ئینجا

^۱ بېروانه: ۱۶۷۰.

^۲ بېروانه: ۱۵۶۴، ۲۵۰۵، ۳۸۳۲.

پێغه‌مبەر ﷺ فه‌رمانی پێکردن که بیکه‌ن به عومره، مه‌گهر که‌سی نازهلێ دیاری پێ بیت. عه‌تاش له جابیرهوه گێڕاویه‌تی‌هوه که پالێشتی گێڕانه‌وه‌که‌ی نه‌بولعه‌لیه ده‌کات.

٤- باب: فِي كَمْ يَقْصُرُ الصَّلَاةُ؟

وَسَمَّى النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا وَلَيْلَةً سَفَرًا، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ يَقْصُرَانِ وَيُفْطِرَانِ فِي أَرْبَعَةِ بُرْدٍ، وَهِيَ سِتَّةٌ عَشَرَ فَرَسَخًا.

١٠٨٦- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي أَسَامَةَ: حَدَّثَكُمْ عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: لَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ.^(١)

٤- باسیک: له چه‌ندێکدا نوێژ کورت ده‌کریته‌وه؟

پێغه‌مبەر ﷺ (رێگای) شه‌وو رۆژیکی به‌سه‌فه‌ر ناوبردوه، وه عه‌بدوڵای کورێ عومه‌ر و عه‌بدوڵای کورێ عه‌باس ر. نوێژیان کورت ده‌کرده‌وه‌و رۆژوویان ده‌شکاند له چوار بوردا، که ده‌کاته شانزه‌هه‌سه‌خ^(٢).

١٠٨٦- عه‌بدوڵای کورێ عومه‌ر ر. ده‌گێڕیته‌وه که پێغه‌مبەر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((نافره‌ت سه‌فه‌ریک نه‌کات که سی رۆژ (رێگا) بیت، مه‌گهر مه‌حه‌رمێکی له‌گه‌ڵدا بیت)).

١٠٨٧- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ ثَلَاثًا إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ.. تَابَعَهُ أَحْمَدُ، عَنْ ابْنِ الْمُبَارَكِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.^(١)

^١ بروهانه: ١٠٨٧.

^٢ که نزیکه‌ی (٨٨کم) هه‌شتاو هه‌شت کیلومه‌تر ده‌کات.

۱۰۸۷- عهبدوولای کورپی عومهر ﷺ دهگیریتتهوه که پیغه مبهەر ﷺ فهرموو بهتی: ((نافرمت سهفه ریک نهکات که سی رۆژ (رینگا) بیت، مهگهر مهحره میکی لهگه لدا بیت))، نهحمهد له ئیبنو موباره کهوه له عوبهیدولاه، له نافیهعهوه، له عهبدوولای کورپی عومهرهوه، له پیغه مبهرهوه ﷺ (نهم فهرموودهی گیراومهتهوه و) پالپشتی گیرانه وه کهی عوبهیدولاه دهکات.

۱۰۸۸- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُبَيْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ لَيْسَ مَعَهَا حُرْمَةٌ.. تَابَعَهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ وَسُهَيْلٌ وَمَالِكٌ، عَنِ الْمُقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

۱۰۸۸- نهبو هورمیره ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ دهفرموی: ((هه لال نه بو نافرمتیک باومری به خواو بهرۆژی دواپی هه بی، شهوو رۆژیک رینگا سهفه ر بکات مهحره میکی لهگه لدا نه بی))، یه حیای کورپی نه بی که سیر و سوهیل و مالیک له مهقبوریهوه گیراویانه تهوه، نهویش له نهبو هورمیرهوه، نهم رینگایه پالپشتی گیرانه وه کهی ئیبنو نه بی زیئب دهکات.

۵- باب: يَقْصُرُ إِذَا خَرَجَ مِنْ مَوْضِعِهِ

وَخَرَجَ عَلَيَّ فَقَصَرَ وَهُوَ يَرَى الْبُيُوتَ، فَلَمَّا رَجَعَ قِيلَ لَهُ: هَذِهِ الْكُوفَةُ. قَالَ: لَا، حَتَّى نَدْخُلَهَا.

۱۰۸۹- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، وَإِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّيْتُ الظُّهْرَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَبِذِي الْحَلِيفَةِ رَكْعَتَيْنِ ^(۱).

۵- باسیک: هه‌رکات له شوینی خۆی ده‌رچوو نویژ کورت ده‌کاته‌وه

عه‌لی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ (له‌کوفه) دمرچوو نویژی کورتکردمه‌وه، له‌کاتی‌کدا خانوو‌ه‌کانی دمی‌بی، کاتی‌کیش گه‌رایه‌وه پێی وترا: ئە‌مه کوفه‌یه (نویژی ته‌واو بکه)، عه‌لی وتی: نه‌خیر هه‌تا نه‌چینه نیویه‌وه (نویژی ته‌واو ناکه‌ین).

۱۰۸۹- ئە‌نه‌س رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ له‌ مه‌دینه چوار پکات نویژی نیوم‌پۆم کرد، به‌لام له (ذِي الْحَلِيفَةِ) ^(۲) دوو پکاتم کرد له‌گه‌ڵیدا.

۱۰۹۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: الصَّلَاةُ أَوَّلُ مَا فُرِضَتْ رَكْعَتَيْنِ، فَأَقْرَبَتْ صَلَاةُ السَّفَرِ، وَأُمِّتْ صَلَاةُ الْحَضَرِ. قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَقُلْتُ لِعُرْوَةَ: مَا بَالُ عَائِشَةَ تَبْتِمُ؟ قَالَ: تَأَوَّلَتْ مَا تَأَوَّلَ عُثْمَانُ ^(۳).

۱۰۹۰- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: نویژ که یه‌که‌م جار فه‌پز بوو دوو پکات بوو، جا نویژی سه‌فه‌ر به‌دوو پکاتی جی‌گیر کرا، نویژی شارو ئاوه‌دانی کرا به‌ چوار پکات. زوه‌ری ده‌لی: به‌ عورپوم ووت: بۆ‌جی عایشه نویژی ته‌واو ده‌کات و کورتی ناکاته‌وه؟ وتی: عایشه وه‌لام و پاساوی هه‌یه، هه‌ر چۆنی عوسمان وه‌لام و پاساوی هی‌نایه‌وه بۆ کورت نه‌کردنه‌وه‌ی نویژ له‌ مینادا.

^۱ ب‌روانه: ۱۵۴۶، ۱۵۴۷، ۱۵۵۱، ۱۷۱۲، ۱۷۱۴، ۱۷۱۵، ۲۹۵۱، ۲۹۸۶.

^۲ له‌سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ (ذِي الْحَلِيفَةِ) له‌ ده‌ره‌وه‌ی مه‌دینه بووه، به‌لام تێستا بووه به‌ به‌شیک له‌ مه‌دینه.

^۳ ب‌روانه: ۳۵۰.

۶- باب: یُصَلِّي الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا فِي السَّحَرِ

۱۰۹۱- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ فِي السَّحَرِ يُؤَخِّرُ الْمَغْرِبَ حَتَّى يَجْمَعَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْعِشَاءِ. قَالَ سَالِمٌ وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَفْعَلُهُ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ ^(۱).

۶- باسیک: نوێزی ئیواره له سه‌فه‌ردا سێ رکات ده‌کرت

۱۰۹۱- عه‌بدولای کوری عومەر رضي الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر خوام ﷺ بینووه نه‌گه‌ر له‌رۆشتنی سه‌فه‌ردا په‌له‌ی بکرده‌یه، نوێزی ئیواره‌ی دوا‌ده‌خست هه‌تا له‌گه‌ڵ نوێزی عیشادا کۆی ده‌کرده‌وه، سالی‌م ده‌لی: عه‌بدولاش وای ده‌کرد نه‌گه‌ر له‌ رۆشتن په‌له‌ی بکرده‌یه.

۱۰۹۲- وَزَادَ اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ سَالِمٌ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِالْمُزْدَلِفَةِ. قَالَ سَالِمٌ: وَأَخَّرَ ابْنُ عُمَرَ الْمَغْرِبَ، وَكَانَ اسْتُضْرِحَ ^(۲) عَلَى امْرَأَتِهِ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ، فَقُلْتُ لَهُ: الصَّلَاةُ. فَقَالَ: سِرْ. فَقُلْتُ الصَّلَاةُ. فَقَالَ: سِرْ. حَتَّى سَارَ مِائَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً ثُمَّ نَزَلَ فَصَلَّى، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ. وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ يُؤَخِّرُ الْمَغْرِبَ، فَيُصَلِّيهَا ثَلَاثًا ثُمَّ يُسَلِّمُ، ثُمَّ قَلَّمَا يَلْبَثُ حَتَّى يُقِيمَ الْعِشَاءَ فَيُصَلِّيَهَا رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يُسَلِّمُ، وَلَا يُسَبِّحُ بَعْدَ الْعِشَاءِ حَتَّى يَقُومَ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ ^(۳).

^۱ بڕوانه: ۱۰۹۲، ۱۱۰۶، ۱۱۰۹، ۱۶۶۸، ۱۶۷۳، ۱۸۰۵، ۳۰۰۰.

^۲ اسْتُضْرِحَ: له (الصرّاح) هه‌وه وه‌رگیراوه، که به‌مانای داوای یارمه‌تی کردنه به‌ده‌نگی به‌رز، به‌لام له‌ فه‌رمووده‌که‌دا به‌مانای هه‌وآل پێدانی مردنی هه‌وسه‌ریه‌تی. بڕوانه: إرشاد الساري: ۱۴۰/۳.

^۳ بڕوانه: ۱۰۹۱.

۱۰۹۲- له‌یس ئەمه‌ی له‌ فه‌رمووده‌که‌ی پێشوو زیاد کردوو: یونس بۆی گێڕامه‌وه له‌ ئیبنو شیهابه‌وه ده‌لی: سالی‌م وتی: عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر رضی اللہ عنہ له‌ موزده‌لیفه نوێژی ئیواره‌و عیشای کۆده‌کرده‌وه، سالی‌م ده‌لی: عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر رضی اللہ عنہ نوێژی ئیواره‌ی دوا‌خست، وه‌ هه‌والی مردنی صه‌فیه‌ی کچی ئەبی عوبه‌یدی خیزانی پێدرا، منیش پێم وت: نوێژه، ئەه‌ویش وتی: بڕۆ، منیش وتم: نوێژه، وتی: بڕۆ هه‌تا دوو یان سێ میل رۆیشت، پاشان دابه‌زی و نوێژی کرد، پاشان فه‌رمووی: پێغه‌مبه‌رم صلی اللہ علیہ وسلم بینیه‌و نه‌گه‌ر په‌له‌ی رۆیشتنی بووايه‌ ناوی ده‌کرد، وه‌ عه‌بدو‌لا ده‌لی: پێغه‌مبه‌رم صلی اللہ علیہ وسلم بینیه‌و نه‌گه‌ر په‌له‌ی رۆیشتنی بووايه‌، نوێژی مه‌غریبی دوا‌ده‌خست، ئینجا سێ رکاتی (مه‌غریبی) ده‌کرد، پاشان سه‌لامی ده‌دايه‌وه، پاشان که‌می‌ک ده‌مایه‌وه هه‌تا قامه‌تی ده‌کرد بۆ نوێژی عیشاو دوو رکاتی ده‌کرد، پاشان سه‌لامی ده‌دايه‌وه، وه‌ له‌ دوا‌ی نوێژی عیشاوه نوێژی سوننه‌تی نه‌ده‌کرد، هه‌تا له‌ نیوه‌شه‌ودا هه‌لده‌ستا (بۆ شه‌ونوێژ).

۷- بَابُ صَلَاةِ التَّطَوُّعِ عَلَى الدَّابَّةِ حِينَ تَوَجَّهْتَ بِهِ

۱۰۹۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى قَالَ: حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ حِينَ تَوَجَّهَتْ بِهِ ^(۱).

۷- باسی نوێژی سوننه‌ت کردن به سوارای و لآخه‌وه، و لآخه‌که روو به هه‌رکوت بیبات

۱۰۹۳- عه‌بدو‌لای کوری عامیر له‌ باوکیه‌وه ده‌گێڕێته‌وه رضی اللہ عنہ، ده‌لی: پێغه‌مبه‌رم صلی اللہ علیہ وسلم بینی به‌ سوارای و لآخه‌که‌یه‌وه نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد به‌ره‌و هه‌ر لایه‌ک بیه‌ردایه‌.

^۱ بروانه: ۱۰۹۷، ۱۱۰۴.

۱۰۹۴- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي التَّطَوُّعَ وَهُوَ رَاكِبٌ فِي غَيْرِ الْقِبْلَةِ^(۱).

۱۰۹۴- جابیری کوری عهبدولای ﷺ دهگیرپتهوه: که پیغه مبهەر نوێژی سوننه تی دهکرد به سوار و لاخه وه، بئ ئه وهی پرووی له قیبله بیئت.

۱۰۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَادٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ وَيُوتِرُ عَلَيْهَا، وَيُخْبِرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَفْعَلُهُ^(۲).

۱۰۹۵- نافع دهئ: عهبدولای کوری عومهر ﷺ نوێژی (سوننه تی) به سوار و لاخه وه دهکرد، نوێژی ویتیشی به سواریه وه دهکرد، دمیوت که پیغه مبهەر ﷺ به و جوړه دی دهکرد.

۸- بَابُ الْإِيمَاءِ عَلَى الدَّابَّةِ

۱۰۹۶- حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ﷺ يُصَلِّي فِي السَّفَرِ عَلَى رَاحِلَتِهِ، أَيْتِمَا تَوَجَّهَتْ يَوْمِي. وَذَكَرَ عَبْدُ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَفْعَلُهُ^(۳).

۸- باسی ئاماره کردن (بو کرنووش و سوژده له نوێژی

سوننه تدا) به سوار و لاخه وه

۱۰۹۶- عهبدولای کوری دینار دهئ: عهبدولای کوری عومهر ﷺ له سهفه ردا به سوار و لاخه که یه وه نوێژی (سوننه تی) دهکرد، و لاخه که پروو به ههر کوی

^۱ بپروانه: ۴۰۰.

^۲ بپروانه: ۹۹۹.

^۳ بپروانه: ۹۹۹.

برویشتاویه، عهبدولا نامازهی دهکرد (بو کړنووش و سوژده). عهبدولا وتی:
پښغه مېهر ﷺ کاتی خوئی وای دهکرد.

۹- باب: يَنْزِلُ الْمَكْتُوبَةُ

۱۰۹۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ بْنِ رَبِيعَةَ، أَنَّ عَامِرَ بْنَ رَبِيعَةَ أَخْبَرَهُ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى الرَّاحِلَةِ يُسَبِّحُ، يَوْمَئِذٍ بِرَأْسِهِ قَبْلَ أَيِّ وَجْهِ تَوَجَّهَ، وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ^(۱).

۹- باسیک: پښغه مېهر ﷺ بو نوێژي فهرز له و لآخه که ی دادمه بزی

۱۰۹۷- عهبدولای کورې ربیعه ﷺ دهلی: پښغه مېهرم ﷺ بینی به سواری و لآخه وه بوو نوێژي (سوننه تی) دهکرد، به سهر نامازهی دهکرد و لآخه که پرووی له ههر کوئی بکردایه، نوێژي ویتیشی دهکرد به سواری و لآخه که یه وه، به لآم نه و منده هیه نوێژي فهرزی به سواریه وه نه دهکرد.

۱۰۹۸- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: قَالَ سَالِمٌ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي عَلَى دَابَّتِهِ مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُسَافِرٌ، مَا يُبَالِي حَيْثُ مَا كَانَ وَجْهَهُ. قَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَبِّحُ عَلَى الرَّاحِلَةِ قَبْلَ أَيِّ وَجْهِ تَوَجَّهَ، وَيُوتِرُ عَلَيْهَا، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يُصَلِّي عَلَيْهَا الْمَكْتُوبَةَ^(۲).

^۱ بروانه: ۱۰۹۳.

^۲ بروانه: ۹۹۹.

۱۰۹۸- سالیم ده‌لی: عه‌بدولا رضی اللہ عنہ به‌شه‌ودا به‌سواری و‌لا‌خه‌کیه‌وه نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد، له کاتی‌کدا گه‌شتیار بوو، به‌لایه‌وه گرنگ نه‌بوو (و‌لا‌خه‌که‌ی) رووی له هه‌ر کوێوه بووایه، ئیبنو عومه‌ر وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم به‌سواری و‌لا‌خه‌وه بوو، نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد و‌لا‌خه‌که رووی له هه‌ر کوێ بک‌ردایه، به‌لام نه‌ومنده هه‌یه نوێژی فه‌رزی به‌سواریه‌وه نه‌ده‌کرد.

۱۰۹۹- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ الْمَكْتُوبَةَ نَزَلَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ^(۱).

۱۰۹۹- جابیری کورپی عه‌بدولا رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه: که پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد به سواری و‌لا‌خه‌که‌یه‌وه روو به خۆر‌هه‌لات، به‌لام کاتی بیویستایه نوێژی فه‌رز بکات، دادمه‌زی و رووی ده‌کرده قیبه‌.

۱- بابُ صَلَاةِ التَّطَوُّعِ عَلَى الْحِمَارِ

۱۱۰۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَبَّانُ قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ قَالَ: اسْتَقْبَلْنَا أَنَسًا حِينَ قَدِمَ مِنَ الشَّامِ، فَلَقِينَاهُ بِعَيْنِ التَّمْرِ، فَرَأَيْنَاهُ يُصَلِّي عَلَى حِمَارٍ وَوَجْهَهُ مِنْ ذَا الْجَانِبِ، يُعْنِي عَنْ يَسَارِ الْقِبْلَةِ. فَقُلْتُ: رَأَيْتُكَ تُصَلِّي لِغَيْرِ الْقِبْلَةِ! فَقَالَ: لَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَعَلَهُ لَمْ أَفْعَلْهُ. رَوَاهُ ابْنُ طَهْمَانَ، عَنْ حَجَّاجٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم.

۱- باسی (حوکمی) نوێژی سوننه‌ت کردن به سواری گۆیدرێژه‌وه

۱۱۰۰- نه‌نه‌سی کورپی سیرین ده‌لی: پی‌شوازیمان له نه‌نه‌س کرد صلی اللہ علیہ وسلم کاتی له شامه‌وه هات، له (عین التمر) دا پی گه‌شتین، جا بینیم نوێژی کرد به سواری

^۱ ب‌روانه: ۴۰۰.

گویدریژیکه وه، پرووی ئا له ولاره بوو -واته: پرووی له لای چهپی قبیله وه بوو-، منیش وتم: بینیم نوێژت کردو پرووت له قبیله نه بوو! نه ویش وتی: له بهر نه وه نه بووایه پیغه مبهری خوام ﷺ بینیه کردوویهتی، منیش نه مده کرد، ههروهها ئه م فهرموودیه ئیبنو تههمان گیراویه تیه وه له حه جاجه وه، له نه نه سی کوری سیرینه وه، له نه نه سه وه ﷺ، له پیغه مبه ره وه ﷺ.

۱۱- بابُ مَنْ لَمْ يَتَطَوَّعْ فِي السَّعْرِ دُبُرَ الصَّلَاةِ وَقَبْلَهَا

۱۱۰۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَنَّ حَفْصَ بْنَ عَاصِمٍ حَدَّثَهُ قَالَ: سَافَرَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ فَقَالَ: صَحِبْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَلَمْ أَرَهُ يُسَبِّحُ فِي السَّعْرِ، وَقَالَ اللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ (النحل: ۲۱) الأحزاب.

۱۱- باسی ئه وه ی نوێژی سونه تی نه کردو وه له سه فهردا، نه له پاشی نوێژی فه رزه وه نه له پیشیه وه

۱۱۰۱- حه فصی کوری عاصیم ﷺ ده ئی: عه بدولای کوری عومه ر ﷺ سه فه ری کردو وتی: هاوړپیه تی پیغه مبه رم ﷺ کردو وه، هه رگیز نه مدیوه نوێژی سونه تی کردبیت له سه فهردا، خوای گه ورهش ده فه رموی: (به راستی له پیغه مبه ری خوادا جوانترین سه رمه شقی بو ئیوه هه یه).

۱۱۰۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عِيسَى بْنِ حَفْصٍ بْنِ عَاصِمٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: صَحِبْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَكَانَ لَا يَزِيدُ فِي السَّعْرِ عَلَى رَكْعَتَيْنِ، وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ كَذَلِكَ ﷺ (۱).

۱۱۰۲- عهبدوڵای کورێ عومهر ﷺ ده‌ئێ: هاوڕێیه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوام ﷺ کردووه، هه‌میشه له سه‌فه‌ردا دوو ر‌کات زیاتر نوێژی نه‌ده‌کرد، هه‌روه‌ها نه‌بو به‌کرو عومهر و عوسمانیش ﷺ هه‌روایان ده‌کرد.

۱۲- بَابُ مَنْ تَطَوَّعَ فِي السَّعْرِ فِي غَيْرِ دُبْرِ الصَّلَاةِ وَقَبْلَهَا

وَرَكْعَ النَّبِيِّ ﷺ رَكَعَتِي الْفَجْرِ فِي السَّعْرِ.

۱۱۰۳- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: مَا أَنْبَأَ أَحَدٌ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى الضُّحَى غَيْرَ أُمَّ هَانِيٍّ، ذَكَرْتُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ يَوْمَ فَتَحَ مَكَّةَ اغْتَسَلَ فِي بَيْتِهَا، فَصَلَّى ثَمَانِ رَكَعَاتٍ، فَمَا رَأَيْتُهُ صَلَّى صَلَاةً أَخَفَّ مِنْهَا، غَيْرَ أَنَّهُ يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ^(۱).

۱۲- باسی ئه‌وه‌ی نوێژی سوننه‌ت ده‌کات له سه‌فه‌ردا جگه له پاش و پێشی فه‌رزه‌کان

پێغه‌مبه‌ر ﷺ دوو ر‌کاته سوننه‌ته‌که‌ی پێش نوێژی به‌یانی ده‌کرد له سه‌فه‌ردا. ۱۱۰۳- ئیبنو نه‌بی له‌یلا ده‌ئێ: که‌س بو‌ی نه‌گ‌یراوینه‌ته‌وه که پێغه‌مبه‌ری ﷺ بینیی نوێژی چ‌یشه‌نگاوی کردب‌ی جگه له ئوممو هانی، که ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ ر‌وژی ئازادکردنی شاری مه‌که‌که له م‌الێ ئه‌ودا خ‌وی ش‌وردو هه‌شت ر‌کات نوێژی کرد، که نه‌مدیوه ه‌یچ نوێژیکی کردب‌ی، ئه‌ومنده‌ی ئه‌و نوێژانه کورت بووب‌ی، به‌لام ئه‌ومنده هه‌بوو ک‌رنووش و سوژده‌ی به‌ چ‌اک‌ی و ته‌واو ده‌برد.

^۱ بر‌وانه: ۱۱۷۶، ۴۲۹۲.

۱۱۰۴- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ، أَنَّ أَبَاهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى السُّبْحَةَ بِاللَّيْلِ فِي السَّقَرِ عَلَى ظَهْرِ رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ^(۱).

۱۱۰۴- عهبدولای کوری عامیر دهلی باوکی ﷺ بوی گیرپایه وه: که پیغه مبهری ﷺ بینویه نویزی سوننه تی شهوی له سههه ردا به سواری و لاخه که یه وه دهکرد، روو به ههر شوینیک بیبردایه.

۱۱۰۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُسَبِّحُ عَلَى ظَهْرِ رَاحِلَتِهِ حَيْثُ كَانَ وَجْهَهُ، يُؤْمِي بِرَأْسِهِ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُهُ^(۲).

۱۱۰۵- سالیمی کوری عهبدولا دهلی: عهبدولای کوری عومه ر ﷺ دهگیرپته وه: که پیغه مبهری خوا ﷺ نویزی (سوننه تی) دهکرد به سواری و لاخه که یه وه، رووی له ههر کوئ بووایه، به سهر ناماژه ی دهکرد (بو کرنووش و سوژده)، وه عهبدولای کوری عومه ریش وای دهکرد.

۱۳- بَابُ الْجَمْعِ فِي السَّقَرِ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ

۱۱۰۶- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ إِذَا جَدَّ بِهِ السَّيْرُ^(۳).

^۱ بېروانه: ۱۰۹۳.

^۲ بېروانه: ۹۹۹.

^۳ بېروانه: ۱۰۹۱.

۱۳- باسی کوکړدنه و می نویژ می مه غریب و عیسا له سهفهردا

۱۱۰۶- سالم له (عبدالولای) باوکیه وه ﷺ دهگیرته وه: پیغه مبهري ﷺ نه گهر به له ی رویشتنی بووايه، نویژ می مه غریب و عیسا به یه که وه کوډه کرده وه.

۱۱۰۷- وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنِ الْحُسَيْنِ الْمُعَلِّمِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ إِذَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ سَيْرٍ، وَيَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ.

۱۱۰۷- عبدالولای کوری عباس ﷺ ده لی: پیغه مبهري خوا ﷺ نه گهر له سهفهردا بووايه (برویشتایه)، نویژ نیوهرؤ و عسری به یه که وه کوډه کرده وه ^(۱)، هرومه نویژ می مه غریب و عیسا کوډه کرده وه.

۱۱۰۸- وَعَنْ حُسَيْنٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ فِي السَّفَرِ. وَتَابَعَهُ عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ وَحَرْبٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ حَفْصٍ، عَنْ أَنَسٍ: جَمَعَ النَّبِيُّ ﷺ ^(۲).

۱۱۰۸- نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده لی: پیغه مبهري خوا ﷺ له سهفهردا نویژ می مه غریب و عیسا کوډه کرده وه، علی کوری موبارهک و حرب له به حیاه دهگیرنه وه، له حفصه وه، نه ویش له نه نه سه وه ده لی: پیغه مبهري ﷺ نویژ کوډه کرده وه.

^۱ به کوکړدنه و می دواختن (جمع تأخیر).

^۲ پروانه: ۱۱۱۰.

۱۴- باب: هَلْ يُؤْذَنُ أَوْ يُقِيمُ إِذَا جَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ؟

۱۱۰۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ فِي السَّفَرِ يُؤَخِّرُ صَلَاةَ الْمَغْرِبِ حَتَّى يَجْمَعَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْعِشَاءِ. قَالَ سَالِمٌ: وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَفْعَلُهُ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ، وَيُقِيمُ الْمَغْرِبَ فَيُصَلِّيُهَا ثَلَاثًا ثُمَّ يَسْلُمُ، ثُمَّ قَلَمَا يَلْبَثُ حَتَّى يُقِيمَ الْعِشَاءَ فَيُصَلِّيُهَا رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يَسْلُمُ، وَلَا يُسَبِّحُ بَيْنَهُمَا بِرَكْعَةٍ وَلَا بَعْدَ الْعِشَاءِ بِسَجْدَةٍ حَتَّى يَقُومَ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ ^(۱).

۱۴- باسیک: ئایا (نوێژخوێن) بانگ دهدات، یا قامهت دهکات ئه گهر نوێژی مه‌غریب و عیशा کووبکاتهوه؟

۱۱۰۹- سالییم ده‌ئێ عه‌بدولای کوری عومه‌ر رضي الله عنه وتی: پێغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بینه‌وه ئه‌گه‌ر له سه‌فه‌ردا په‌له‌ی رۆیشتنی بووایه، نوێژی مه‌غریبی دوا‌ده‌خست هه‌تا نوێژی مه‌غریب و عی‌شای پێکه‌وه کو‌ده‌کرده‌وه.

سالییم ده‌ئێ: عه‌بدولاش وای ده‌کرد ^(۲) کاتی په‌له‌ی رۆیشتنی بووایه، قامه‌تی ده‌کرد بۆ نوێژی مه‌غریب و سی‌رکاتی ده‌کرد، پاشان سه‌لامی ده‌دایه‌وه، پاشان ئه‌ومنده نه‌ده‌مایه‌وه هه‌تا قامه‌تی ده‌کرد بۆ نوێژی عی‌شا و دوو ر‌کاتی ئه‌ویشی ده‌کرد، پاشان سه‌لامی ده‌دایه‌وه، له نیوانیاندا یه‌ک ر‌کاتیش نوێژی سونه‌تی نه‌ده‌کرد، وه له د‌وای عی‌شاشه‌وه سونه‌تی نه‌ده‌کرد، هه‌تا له نیوه‌ی شه‌ودا هه‌ل‌ده‌ستا بۆ شه‌ونوێژ.

^۱ ب‌روانه: ۱۰۹۱.

^۲ نوێژی مه‌غریبی دوا ده‌خست و له‌گه‌ڵ نوێژی عی‌شادا ده‌یکرد.

۱۱۱۰- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا حَرْبٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ، أَنَّ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ هَاتَيْنِ الصَّلَاتَيْنِ فِي السَّفَرِ. يَغْنِي: الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ^(۱).

۱۱۱۰- ئه نه س ﷺ ده گێرێته وه: كه پێغه مبه ری خوا ﷺ نه و دوو نویژه ی کۆده کرده وه له سه فه ردا. مه به ستی مه غریب و عیسا بوو.

۱۵- بَابُ: يُؤَخَّرُ الظُّهْرُ إِلَى الْعَصْرِ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَزِيغَ الشَّمْسُ

فِيهِ ابْنُ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.
۱۱۱۱- حَدَّثَنَا حَسَنُ الْوَاسِطِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ قُضَّالَةَ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَزِيغَ الشَّمْسُ أَخَّرَ الظُّهْرَ إِلَى وَقْتِ الْعَصْرِ، ثُمَّ يَجْمَعُ بَيْنَهُمَا، وَإِذَا زَاغَتْ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكِبَ^(۲).

۱۵- باسیک: (گهشتیار) نویژی نیوه رۆ دوا ده خات ئه گهر

پیش کاتی نویژی نیوه رۆ ده ستی به رۆیشتن کرد

له م با سه دا فه رمووده ی عه بدو لای کو پی عه باس هه یه له پێغه مبه ره وه ﷺ ده گێرێته وه.

۱۱۱۱- ئه نه سی کو پی مالیک ﷺ ده لی: پێغه مبه ر ﷺ ئه گهر پیش نه وه ی رۆژ لای بدایه له نیوهراستی ئاسمان (و نویژی نیوه رۆ ببیت) ده ستی به رۆیشتن بکرا دیه (له سه فه ردا)، نه وه نویژی نیوه رۆی دوا ده خست بو کاتی نویژی عه سر، پاشان کو ی ده کردنه وه و پیکه وه ده یکردن، به لام ئه گهر رۆژ لای بدایه له

^۱ بروه نه: ۱۱۰۸.

^۲ بروه نه: ۱۱۱۲.

نیومراستی ناسمان (نوێژی نیومرۆ ببووايه)، نوێژی نیومرۆی دهکرد، پاشان سوار
(ی و لاخه که ی) دمبوو (و دمرۆیشت).

۱۶- بَابُ: إِذَا ارْتَحَلَ بَعْدَ مَا زَاغَتِ الشَّمْسُ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكِبَ

۱۱۱۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَزِيغَ الشَّمْسُ آخَرَ الظُّهْرِ إِلَى وَقْتِ الْعَصْرِ، ثُمَّ نَزَلَ فَجَمَعَ بَيْنَهُمَا، فَإِنْ زَاغَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَرْتَحَلَ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكِبَ^(۱).

۱۶- باسیک: ئەگەر دوای ئەوەی نوێژی نیومرۆ ببووايه

دهستی بهرۆشتن بکردایه نوێژی نیومرۆی دهکرد،

پاشان سوار ی و لاخه که ی دمبوو (دهرۆیشت)

۱۱۱۲- ئەنەسی کوری مالیک ﷺ دهلی: بێغه مبهەر ﷺ ئەگەر پێش ئەوەی رۆژ
لای بدایه له نیومراستی ناسمان (و نوێژی نیومرۆ ببی) دهستی بهرۆشتن
بکردایه (له سهفهردا)، نوێژی نیومرۆی دوا دهخست بۆ کاتی نوێژی عهسر،
پاشان لایه دواو پێکهوه ههردووکیانی دهکرد، به لām ئەگەر رۆژ لایه بدایه (نوێژی
نیومرۆ ببووايه)، پێش ئەوەی دهستی به رۆیشتن بکات نوێژی نیومرۆی دهکرد،
پاشان سوار (ی و لاخه که ی) دمبوو دهرۆیشت.

۱۷- بابُ صَلَاةِ الْقَاعِدِ

۱۱۱۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاكٍ، فَصَلَّى جَالِسًا وَصَلَّى وَرَاءَهُ قَوْمٌ قِيَامًا، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ اجْلِسُوا، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: إِمَّا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا.^(۱)

۱۷- باسی نوێژکردن به‌دانیشتنه‌وه

۱۱۱۳- هیشامی کوری عورپوه له باوکیه‌وه گێڕایه‌وه، نه‌ویش له عایشه‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا گێڕایه‌وه، که وتویه‌تی: بێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌خۆش بوو، له مائی خۆیدا نوێژی کرد، جا به‌دانیشتنه‌وه نوێژی کرد، خه‌لکانی‌کیش له دوايه‌وه به‌پێوه نوێزیان کرد، بۆیه ناماژه‌ی بۆ کردن که دانیشتن، جا کاتی له نوێژه‌که‌ی بوویه‌وه فهرمووی: ((بیگومان پێشنوێژ بۆیه دانراوه تا په‌ی‌په‌وی لێ بکری، که‌وا بوو نه‌گهر کړنووشی برد ئیوه‌ش کړنووش ببه‌ن، وه نه‌گهر به‌رز بوویه‌وه (له کړنوش) ئیوه‌ش به‌رز ببه‌وه)).

۱۱۱۴- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَقَطَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ قَرَسٍ فَخُدَّشَ - أَوْ فَجَحِشَ - شِقُّهُ الْأَيْمَنِ، فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ نَعُوذُهُ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ، فَصَلَّى قَاعِدًا، فَصَلَّيْنَا فُعُودًا، وَقَالَ: إِمَّا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا، وَإِذَا قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. فَقُولُوا: اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ.^(۲)

^۱ بېروانه: ۶۸۸.

^۲ بېروانه: ۳۷۸.

۱۱۱۴- نه‌نه‌سی کوری مالیک رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه له سواری نه‌سپیک که‌وته‌خواره‌وه‌و لای راستی بریندار بوو-یان پیسته‌که‌ه رووشا، ئیمه‌ش رویش‌تین بو لای و سه‌ردانمان کرد، کاتی نویژ هات، پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنه به دانیش‌تنه‌وه‌و پی‌شنویژی کردو ئیمه‌ش به دانیش‌تنه‌وه‌و نویژمان کرد، جا فه‌رمووی: ((بیگومان پی‌شنویژ بویه دانراوه‌و په‌یره‌وی لیوه‌و بکری، جا کاتی نه‌لاهو نه‌کبه‌ری کرد، ئیوه‌ش نه‌لاهو نه‌کبه‌ر بکه‌ن، وه‌ کاتی کړنووشی برد، ئیوه‌ش کړنووش ببه‌ن، کاتی‌کیش به‌رزبوویه‌وه‌و (له‌ کړنووش)، ئیوه‌ش به‌رزبینه‌وه‌و، وه‌ کاتی وتی: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، ئیوه‌ش بلین: (اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ).

۱۱۱۵- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، أَخْبَرَنَا حُسَيْنٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضی الله عنه أَنَّهُ سَأَلَ نَبِيَّ اللَّهِ صلی الله علیه و آله. أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ -وَكَانَ مَبْسُورًا- قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ صَلَاةِ الرَّجُلِ قَاعِدًا فَقَالَ: إِنْ صَلَّى قَائِمًا فَهُوَ أَفْضَلُ، وَمَنْ صَلَّى قَاعِدًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ، وَمَنْ صَلَّى نَائِمًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَاعِدِ^(۱).

۱۱۱۵- عه‌بدو‌لای کوری بو‌رمیده‌و له‌ عیم‌رانی کوری حوصه‌ینه‌وه‌و رضی الله عنه ده‌گپ‌رته‌وه‌و که‌ه پر‌سیاری کرد له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه. ئیسحاق بو‌ی گپ‌راینه‌وه‌و وتی: عه‌بدو صه‌مه‌د بو‌ی گپ‌راینه‌وه‌و وتی: له‌ باو‌کم بیست وتی: حوسه‌ین بو‌ی گپ‌راینه‌وه‌و له‌ ئیبنو بو‌رمیده‌وه‌و وتی: عیم‌رانی کوری حوصه‌ین رضی الله عنه بو‌ی گپ‌رامه‌وه‌و که‌ نه‌خو‌شی مایه‌سیری هه‌بوو- وتی: پر‌سیارم له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا کرد رضی الله عنه ده‌رباره‌ی نویژ‌کردنی مرو‌ف به‌ دانیش‌تنه‌وه‌و، نه‌ویش فه‌رمووی: ((نه‌که‌ر به‌پیوه‌و نویژ بکات نه‌وه‌و چاک‌تره‌و،

^۱ ب‌روانه: ۱۱۱۶، ۱۱۱۷.

که‌سی‌کی‌ش به‌دانیشتنه‌وه نویژ بکات، نه‌وه نیوه‌ی پاداشتی نه‌وه نویژ خویننه‌ی هه‌یه که به‌پیوه نویژ دهکات، نه‌وه که‌سه‌شی به‌پالکه‌وتنه‌وه نویژ دهکات، نه‌وه نیوه‌ی پاداشتی نه‌وه نویژ خویننه‌ی هه‌یه که به‌دانیشتنه‌وه نویژ دهکات)).

۱۸- بابُ صَلَاةِ الْقَاعِدِ بِالْإِيمَاءِ

۱۱۱۶- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْمُعَلَّمِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ -وَكَانَ رَجُلًا مَبْسُورًا، وَقَالَ أَبُو مَعْمَرٍ مَرَّةً: عَنْ عِمْرَانَ- قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ صَلَاةِ الرَّجُلِ وَهُوَ قَاعِدٌ، فَقَالَ: مَنْ صَلَّى قَائِمًا فَهُوَ أَفْضَلُ، وَمَنْ صَلَّى قَاعِدًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ، وَمَنْ صَلَّى نَائِمًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَاعِدِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: نَائِمًا عِنْدِي مُضْطَجِعًا هَا هُنَا^(۱).

۱۸- باسی نویژی که‌سی دانیشتوو به‌ئامازه‌کردن

۱۱۱۶- عه‌بدولای کوری بو‌ره‌یده ده‌گیریتنه‌وه، که عیم‌رانی کوری حوصه‌ین ﷺ - بیاویک بوو نه‌خو‌شی مایه‌سیری هه‌بوو- نه‌بو مه‌مه‌ر جاریک له عیم‌رانه‌وه گیرایه‌وه وتی: پرسیارم له پیغه‌مبه‌ر ﷺ کرد ده‌رباره‌ی نویژکردنی مرو‌ف به‌دانیشتنه‌وه، نه‌ویش فه‌رمووی: ((که‌سیک به‌پیوه نویژ بکات نه‌وه جاک‌تره، که‌سی‌کی‌ش به‌دانیشتنه‌وه نویژ بکات نه‌وه نیوه‌ی پاداشتی نه‌وه نویژ خویننه‌ی هه‌یه که به‌پیوه نویژ دهکات، نه‌وه که‌سه‌شی به‌پالکه‌وتنه‌وه نویژ دهکات، نه‌وه نیوه‌ی پاداشتی نه‌وه نویژ خویننه‌ی هه‌یه که به‌دانیشتنه‌وه نویژ دهکات))، نه‌بو عه‌بدولای (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: وشه‌ی (نَائِمًا) به‌لای منه‌وه مانای راکشاو و پالکه‌وتوو ده‌گه‌یه‌نی ئا لی‌رمدا.

۱۹- باب: إِذَا لَمْ يُطِقْ أَنْ يُصَلِّيَ قَاعِدًا صَلَّى عَلَى جَنْبٍ

وَقَالَ عَطَاءٌ: إِنْ لَمْ يَقْدِرْ أَنْ يَتَحَوَّلَ إِلَى الْقِبْلَةِ صَلَّى حَيْثُ كَانَ وَجْهَهُ.
 ۱۱۱۷- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ
 الْمُكْتَبُ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَتْ بِي بَوَاسِيرُ، فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ
صلى الله عليه وسلم عَنِ الصَّلَاةِ، فَقَالَ: صَلِّ قَائِمًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبٍ.^(۱)

۱۹- باسیک: ئەگەر نەیتوانی بەدانیشتنەوه

نوێژ بکات ئەوه لەسەر لا نوێژەکهی بکات

۱۱۱۷- عیمرانی کوری حوصهین رضي الله عنه دهلی: من مایه سیریم هه‌بوو، بۆیه پرسیارم
 له پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم کرد دهرباره‌ی نوێژکردن، ئەویش فەرمووی: ((به پێوه نوێژ
 بکه، جا ئەگەر نەیتوانی ئەوه بەدانیشتنەوه نوێژەکهت بکه، جا ئەگەر نەویش
 نەتوانی، ئەوه لەسەر تەنیشت ڕاکشی (و نوێژەکهت بکه).

۲۰- باب: إِذَا صَلَّى قَاعِدًا ثُمَّ صَحَّ أَوْ وَجَدَ خِفَةً تَمَّمَ مَا بَقِيَ

وَقَالَ الْحَسَنُ إِنْ شَاءَ الْمَرِيضُ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ قَائِمًا وَرَكَعَتَيْنِ قَاعِدًا.
 ۱۱۱۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ
 أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا لَمْ تَرَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي
 صَلَاةَ اللَّيْلِ قَاعِدًا قَطُّ حَتَّى أَسَنَّ، فَكَانَ يَفْرَأُ قَاعِدًا حَتَّى إِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ،
 فَقَرَأَ نَحْوًا مِنْ ثَلَاثِينَ آيَةً أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً، ثُمَّ رَكَعَ.^(۲)

^۱ بروهانه: ۱۱۱۵.

^۲ بروهانه: ۱۱۱۹، ۱۱۴۸، ۴۸۳۷.

۲۰- باسیک: ئەگەر کەسیک بەدانیشتنەوه نویژی کرد، پاشان چاک بوویەوه، یان سووکیەتی لە خۆیدا هەست پێکرد، ئەوهی ماوه لە نویژەکەیی تەواوی دەکات

حەسەن دەلی: نەخۆش ئەگەر ویستی دمتوانی دوو ڕکاتی نویژەکەیی بە پێوه
بکات و، دوو ڕکاتی تری بەدانیشتنەوه بکات.

۱۱۱۸- هیشامی کورپی عورپوه لە باوکیەوه گیراپه‌وه، کە عائیشەیی دایکی
ئیمانداران ﷺ بۆی گیراوتەوه، کە ئەو هەرگیز پێغه‌مبەری خوای ﷺ نەبینیوه
شەونویژی بەدانیشتنەوه کردبێ هەتا چوو تەمەنەوه^(۱)، ئەو بەدانیشتنەوه
قورئانی دەخویند (لە شەونویژدا)، هەتا کاتی دەیویست بڕوات بۆکرنووش
هەلەدەستایەوه، نزیکەیی سی، یان چل ئایەتی دەخویند (بەراوتەستایەوه)، پاشان
کرنووشی دەبێرد.

۱۱۱۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدٍ، وَأَبِي النَّضْرِ -
مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ أَنَّ
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي جَالِسًا فَيَقْرَأُ وَهُوَ جَالِسٌ، فَإِذَا بَقِيَ مِنْ قِرَاءَتِهِ نَحْوُ مِنْ ثَلَاثِينَ
أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً قَامَ فَقَرَأَهَا وَهُوَ قَائِمٌ، ثُمَّ يَرْكَعُ ثُمَّ يَسْجُدُ، يَفْعَلُ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ
ذَلِكَ، فَإِذَا قَضَى صَلَاتَهُ نَظَرَ، فَإِنْ كُنْتُ يَقْطِى تَحَدَّثَ مَعِيَ، وَإِنْ كُنْتُ نَائِمَةً اضْطَجَعَ^(۲).

۱۱۱۹- عائیشەیی دایکی ئیمانداران ﷺ دەگیریتەوه: کە پێغه‌مبەری خوا ﷺ
بەدانیشتنەوه نویژی دەکرد، بەدانیشتنەوه قورئانی دەخویند، جا کە سی یان

^۱ واتە: تەمەنی گەوره‌بوو، پیر‌بوو.

^۲ بڕوانە: ۱۱۱۸.

چل ئایه تی بمایه له قورئان خویندنه که ی، ئه وه هه لده ستایه وه و ئه و سی یان
چل ئایه ته ی به را و مستانه وه ده خویند، پاشان کړنووشی دمبرد، پاشان سوژده ی
دمبرد، له رگاتی دووه میشدا به هه مان شیوه ی ده کرد، ئینجا که له نویژه که ی
دمبوویه وه سهیری ده کرد، ئه گهر من به خه بهر بوومایه قسه ی ده کرد له گه لم،
ئه گهر خه وتوو بوومایه راده کشا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۹- کِتَابُ التَّحْجُدِ

به ناوی خواهی به خشندهی میهره بان

۱۹- پهراوی شه و نوێژ

۱- بَابُ التَّحْجُدِ بِاللَّيْلِ

وَقَوْلِهِ ﷺ: ﴿وَمِنْ أَيْلٍ فَتَهَجَّدْ بِهِ، نَافِلَةً لَكَ﴾ (۷۸) الإسراء.

۱۱۲۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ، سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَتَهَجَّدُ قَالَ: «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ لَكَ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ، وَوَعْدُكَ الْحَقُّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ ﷺ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. أَوْ لَا إِلَهَ غَيْرُكَ». قَالَ سُفْيَانُ: وَزَادَ عَبْدُ الْكَرِيمِ أَبُو أُمَيَّةَ: «وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ». قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ: سَمِعَهُ مِنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

بەناوی خواى بەخشندەى میهرەبان

۱- باسى شەونوێژ کردن لە شەودا

وہ باسى ئەو فەرمايشتەى خوا ﷻ کە دەفەر موی: (وہ ئەى موحەممەد ﷺ) لە بەشیکى شەودا هەستە شەونوێژ بکە (بە قورئان خویندن تێیدا)، ئەو زیا دە نوێژى تايبەت بە تۆیە).

۱۱۲۰- تاووس دەئى: گوێى لە عەبدولای کورێ عەباس بوو ﷺ وتى: پێغەمبەرى خوا ﷺ کاتى لە شەودا هەلسایە شەونوێژ بکات دەیفەر موو: ((خوايە هەموو سوپاس هەر بۆ تۆیە، تۆ بەرپۆەبەرى ئاسمانەکان و زەوى و ئەوئشى لە نیوانیاندايە، سوپاس و ستایش هەر بۆ تۆیە، مۆلک و دەسلەلاتى ئاسمانەکان و زەوى و ئەوئى لە نیوانیاندايە هەر بۆ تۆیە، سوپاس بۆ تۆ، هەر تۆی پووناکى ئاسمانەکان و زەوى و ئەوئشى لە نیوانیاندايە، سوپاس بۆ تۆ، تۆ راستى و هەقى، بەلئىنت راست و دروستە، گەيشتن بە خزمەتت (لە قیامەتدا) راستە، فەر موودەت راستە، بەهەشت و دۆزەخ راستن، پێغەمبەران هەق و راستن، موحەممەدیش ﷺ راستە، هەستانى قیامەت راستە، خوايە گەردنکەچى تۆم، باومرەم بەتۆ هیناوەو پشتم تەنها بەتۆ بەستوو، هەر بۆ لای تۆش گەرامەو، وە بە پشٹیوانى تۆ دەچم بەگژ دۆزمناندا، برپارو حوکم هەر لەتۆ وەردەگرم، ئەوئى کردوومە و ئەوئشى دەیکەم لە تاوان لیم خوئ بە، ئەوئشى پەنھانم کردو، ئەوئشى ئاشکرام کردو، تۆ پێش هەموو شتیک بوویت دواى هەموو شتیکیش دەمێنیت، هیچ پەرس تراویکی راست نییە جگە لە تۆ))، یان ((بێجگە لە تۆ هیچ پەرس تراویکی راست نییە))، سوفیان دەئى: عەبدولکەرىمى ناسراو بە ئەبو ئومەييە، ئەم زیادەى هیناوە ((هیچ پشت و پەناو هیزیک نییە جگە لە خوا))، سوفیان دەئى: سولەيمانى کورێ ئەبو موسليم دەئى: ئەم فەر موودەى لە تاووس بیستوو، ئەوئشى لە عەبدولای کورێ عەباسەو، ئەوئشى لە پێغەمبەرەو ﷺ گێراویەتیەو.

۲- بابُ قُضْلِ قِيَامِ اللَّيْلِ

۱۱۲۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. وَحَدَّثَنِي مَحْمُودٌ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ ﷺ إِذَا رَأَى رُؤْيَا قَصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتَمَنَّى أَنْ أَرَى رُؤْيَا فَأَقْصُهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكُنْتُ غُلَامًا شَابًا، وَكُنْتُ أَنَا فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَن مَلَكَئِي أَخَذَانِي فَذَهَبَا بِي إِلَى النَّارِ فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَةٌ كَطَيِّ الْبِئْرِ، وَإِذَا لَهَا قَرْنَانِ، وَإِذَا فِيهَا أَنَاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ، فَجَعَلْتُ أَقُولُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ. قَالَ: فَلَقِينَا مَلِكَ آخَرَ فَقَالَ لِي: لَمْ تُرْعَ^(۱).

۲- باسی گه‌وره‌یی شه‌ونوێژ

۱۱۲۱- سالیام له عه‌بدولای باوکیه‌وه ده‌گێڕێته‌وه ﷺ ده‌لی: له ژیا‌نی پێغه‌مبه‌ردا ﷺ ئه‌گه‌ر که‌سیک خه‌ویکی بینیا ده‌گێڕایه‌وه بۆ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، بۆیه منیش ئاوا‌ته‌خوا‌زبووم که خه‌وی ببینم و بی‌گێڕمه‌وه بۆ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، له‌وکاته‌دا من کورێکی گه‌نج بووم، وه من له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له مزگه‌وته‌دا ده‌خه‌وتم، له خه‌ومدا بینیم: دوو فریسته‌گرتمیان و بردمیان بۆ دۆزه‌خ، بینیم وه‌ک بیر هه‌له‌سه‌راوه و دیوار و چواره‌دو‌ری بۆ کرابوو، دوو لا ته‌نیشتی هه‌بوو، وه بینیم خه‌لکانیکی تێدا‌یه که پێشتر ده‌مناسین، منیش ده‌ستم کرد به وتنی په‌نا ده‌گرم به‌خوا له ئاگری دۆزه‌خ، عه‌بدولا ده‌لی: ئینجا گه‌شتین به فریسته‌یه‌کی تر پێی وتم: مه‌ترسه‌.

۱۱۲۲- فَقَصَّصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ، فَقَصَّصْتُهَا حَفْصَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: نِعَمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ، لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ... فَكَانَ بَعْدُ لَا يَتَأَمُّ مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا^(۱).

۱۱۲۲- (عه‌بدولآ ده‌لی:) جا ئەم خەوهم گێڕایه‌وه بۆ حەفصە ﷺ، حەفصەش گێڕایه‌وه بۆ پێغه‌مبەری خوا ﷺ ئەویش فەرمووی: ((ئای چەند پیاویکی چاکە عەبدولآ ئەگەر (خۆزگە) شە‌نوویژی بکردایه‌))، (سالم ده‌لی:) نیتەر دواى ئەوه عەبدولآ که‌مێک نەبێ بە‌شە‌ودا نە‌ده‌خە‌وت (هەر شە‌نوویژی دە‌کرد).

۳- بَابُ طُولِ السُّجُودِ فِي قِيَامِ اللَّيْلِ

۱۱۲۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، كَانَتْ تِلْكَ صَلَاتَهُ، يَسْجُدُ السَّجْدَةَ مِنْ ذَلِكَ قَدْرَ مَا يَقْرَأُ أَحَدُكُمْ خَمْسِينَ آيَةً قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ، وَيَرْكَعُ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ، ثُمَّ يَضْطَجِعُ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُنَادِي لِلصَّلَاةِ^(۲).

۳- باسی درێژی سوژده‌کان له شه‌نوویژدا

۱۱۲۳- عوروه ده‌لی: عایشه رادی‌الله‌عن‌ها بۆی گێڕایه‌وه: که پێغه‌مبەری خوا ﷺ (له شه‌ودا) یازده رکات نوێژی ده‌کرد، هه‌میشه ئەوه شیوه‌ی شه‌نوویژی بوو، سوژدهیه‌کی دهم‌برد له‌و نوێژانه‌دا به ئەندازه‌ی ئەوه‌ی که‌سیکتان په‌نجایه‌ی نایه‌ت بخوێنی پێش ئەوه‌ی سه‌ر له‌ سوژده‌که به‌رز بکاته‌وه، وه له‌ پێش نوێژی به‌یانیدا دوو رکات نوێژی سونه‌تی ده‌کرد، پاشان له‌سه‌ر لای راستی راده‌کشا، هه‌تا بانگبێژه‌که ده‌هات ناگاداری ده‌کردمه‌وه بۆ نوێژی به‌یانی.

^۱ بېروانه: ۱۱۵۷، ۳۷۳۹، ۳۷۴۱، ۷۰۱۶، ۷۰۳۱.

^۲ بېروانه: ۶۱۹.

۴- بابُ تَرْكِ الْقِيَامِ لِلْمَرِيضِ

۱۱۲۴- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: سَمِعْتُ جُنْدَبًا يَقُولُ: اشْتَكَى النَّبِيُّ ﷺ فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَةً أَوْ لَيْلَتَيْنِ^(۱).

۴- باسی وازهینانی نه‌خۆش له شه‌نوویژکردن

۱۱۲۴- جوندەب ﷺ دەلی: پێغه‌مبەر ﷺ نه‌خۆش بوو شه‌ویک یان دوو شه‌و هه‌لنه‌دهستا بو شه‌نوویژ.

۱۱۲۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: احْتَبَسَ جَبْرِيلُ ﷺ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْ قُرَيْشٍ: أَبْطَأَ عَلَيْهِ شَيْطَانُهُ. فَنَزَلَتْ: ﴿وَالْضُّحَىٰ ۝ (۱) وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ۝ (۲)﴾ الضحى^(۳).

۱۱۲۵- جوندەبی کوری عەبدوللا ﷺ دەلی: جبریل ﷺ (چەند رۆژیک) نه‌هات بو لای پێغه‌مبەر ﷺ، بۆیه ئافرەتیکی قورمیشی وتی: شه‌یتانه‌که‌ی دواکه‌تووه لێی و نه‌هاتوووه بو لای، ئیتر به‌وه‌هویه‌وه ئهم ئایه‌تانه‌ دابه‌زین: ﴿وَالْضُّحَىٰ ۝ (۱) وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ۝ (۲)﴾ الضحی^(۳).

^۱ بڕوانه: ۱۱۲۵، ۴۹۵۰، ۴۹۵۱، ۴۹۸۳.

^۲ بڕوانه: ۱۱۲۴.

^۳ واته: سوێند به‌چێشته‌نگاو، وه سوێند به‌شه‌و کاتیکی که ئارام ده‌گرێ، په‌روه‌ردگارت وازی لێ نه‌هێناویت و لێت د‌لگیر نه‌بووه.

۵- بابُ تَخْرِیضِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى صَلَاةِ اللَّيْلِ وَالنَّوَافِلِ مِنْ غَيْرِ إِجَابِ

وَطَرَقَ النَّبِيُّ ﷺ قَاطِمَةَ وَعَلِيًّا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ لَيْلَةً لِلصَّلَاةِ

۱۱۲۶- حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْخَارِثِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَيْقَظَ لَيْلَةً فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ! مَاذَا أُنْزِلَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْفِتْنَةِ؟ مَاذَا أُنْزِلَ مِنَ الْخَزَائِنِ؟ مَنْ يُوقِظُ صَوَاحِبَ الْحُجْرَاتِ؟ يَا رَبُّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٍ فِي الْآخِرَةِ.^(۱)

۵- باسی هاندانی پیغه مبهەر ﷺ له سهر شهونویژ و نویژه

سوننه ته کان که سوننه تن، پیغه مبهەر ﷺ شهویک رویشت

بو مالی فاتیمه و علی (سهلامی خویان لی بئ) بو

هاندانیان له سهر شهونویژ

۱۱۲۶- ئوممو سه له مه ﷺ دهگیریته وه: که پیغه مبهەر ﷺ شهویک له خه و ههستا و فهرمووی: ((پاک و بیگهردی بو خوا ئهم شهو چ ئاشووب و فیتنه دابارینرا؟! وه چهند گهنجینه و خهزینه دابهزینرا (که دهستی مسولمانان دهکهوئ و دهگیرئ)^(۱)؟ کئ ئافرمتانی ئهم مالانه (مه بهستی خیزانهکانی خویهتی ﷺ) خه بهردهکاته وه (بو شهونویژکردن)؟، چونکه زورکهس له دنیا دا پوشتهیه، بهلام له رۆزی دوا پیدا رووت و هووته)).

۱۱۲۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ، أَنَّ حُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ طَرَقَهُ وَقَاطِمَةَ بِنْتَ

^۱ بروهانه: ۱۱۵.

^۲ یان چهند دهراگی په حمهقی په روهردگار کرایه وه و دابهزیترا. بروهانه: إرشاد الساری: ۱۷۶/۳.

النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةً فَقَالَ: «أَلَا تُصَلِّيَانِ؟» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْفُسَنَا بِيَدِ اللَّهِ، فَإِذَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَنَا بَعَثَنَا. فَأَنْصَرَفَ حِينَ قُلْنَا ذَلِكَ وَلَمْ يَرْجِعْ إِلَيَّ شَيْئًا. ثُمَّ سَمِعْتُهُ وَهُوَ مُوَلٌّ يَضْرِبُ فَخِذَهُ وَهُوَ يَقُولُ: ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾ (٥١) الكهف.

۱۱۲۷- عه‌لی کوری نه‌بو تالیب ﷺ ده‌گیرێته‌وه: که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ شه‌وێک هات بو‌لای نه‌و و فاتیمه‌ی کچی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ و فه‌رمووی: ((نه‌وه هه‌ردووکتان هه‌ئاستن شه‌و نوێژ بکه‌ن؟!)), عه‌لی ده‌لی: وتم نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا، گیانمان به‌ده‌ستی خواجه، نه‌گه‌ر ویستی خه‌به‌رمان بکاته‌وه نه‌وه هه‌لده‌ستین، ئیتر که نه‌وه‌مان وت پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ گه‌رایه‌وه هه‌ج وه‌لامێکی نه‌دامه‌وه، پاشان که پشتی هه‌لکردو رو‌شت، گویم لی بوو ده‌یدا به‌رانی‌داو ده‌یفه‌رموو: ((به‌راستی ئاده‌میزاد له هه‌موو شتی زیاتر مو‌جاده‌له‌و ده‌مه‌ده‌می ده‌کات)).

۱۱۲۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيَدْعُ الْعَمَلَ وَهُوَ يُحِبُّ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ خَشْيَةً أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فَيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ، وَمَا سَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سُبْحَةَ الضُّحَى قَطُّ، وَإِنِّي لَأُسَبِّحُهَا^(١).

۱۱۲۸- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گیرێته‌وه: که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ وازی له کاریک ده‌هێنا له کاتی‌کدا هه‌زی ده‌کرد بیکات، (نه‌وه‌ش) له ترسی نه‌وه‌ی نه‌وه‌ک خه‌لێک کاری بی‌بکه‌ن و نه‌وسا فه‌رز بی‌ت له‌سه‌ریان، وه پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رگیز نوێژی چێشته‌نگاوی نه‌کردووه، وه بی‌گومان خو‌م نوێژی چێشته‌نگاو ده‌که‌م.

^١ بروانه: ۱۱۷۷.

۱۱۲۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرُّبَيْعِ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ عليها السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى ذَاتَ لَيْلَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَصَلَّى بِصَلَاتِهِ نَاسٌ، ثُمَّ صَلَّى مِنَ الْقَابِلَةِ فَكَثُرَ النَّاسُ، ثُمَّ اجْتَمَعُوا مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ، فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ: قَدْ رَأَيْتُ الَّذِي صَنَعْتُمْ وَلَمْ يَمْنَعْنِي مِنَ الْخُرُوجِ إِلَيْكُمْ إِلَّا أَنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيَّكُمْ.. وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ^(۱).

۱۱۲۹- عایشه‌ی دایکی ئیمانداران عليها السلام ده‌گێڕێته‌وه: که پێغه‌مبهری خوا ﷺ شه‌وێک له‌ مزگه‌وت شه‌نوێژی کرد، خه‌لکیک له‌دوای نوێژه‌که‌یه‌وه به‌ جه‌ماعه‌ت نوێزیان کرد، پاشان له‌ شه‌وی داهاتوودا شه‌نوێژی کرد، جا خه‌لکی زۆرتر بوون (له‌گه‌ڵی جه‌ماعه‌تیان کرد)، پاشان له‌ شه‌وی سییه‌م یان چواره‌مدا خه‌لکه‌که‌ کو‌بوونه‌وه، به‌لام پێغه‌مبهری خوا ﷺ نه‌رۆیشت (بۆ مزگه‌وت) بۆ لایان، جا که ڕۆژ بوویه‌وه فه‌رمووی: ((به‌راستی ئه‌وه‌ی کردتان بینیم هه‌یج شتێک ڕیگری نه‌کردم له‌وه‌ی بێم بۆ نیوتان، ته‌نها ئه‌وه‌ نه‌بی ترسام ئه‌و شه‌نوێژه‌ فه‌رز ببه‌یت له‌سه‌رتان))، (عایشه‌ ده‌ڵێ: وه‌ ئه‌وه‌ی (باسکرا) له‌ ڕه‌مه‌زанда بوو.

۶- بَابُ قِيَامِ النَّبِيِّ ﷺ حَتَّى تَرِمَ قَدَمَاهُ

وَقَالَتْ عَائِشَةُ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى تَفْطَرَ قَدَمَاهُ. وَالْفُطُورُ: الشُّمُوقُ. (انْفَطَرَتْ ۱) الْانْفِطَارُ: انْشَقَّتْ. ۱۱۳۰- حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ زِيَادٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ إِنْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَيَقُومُ لِيُصَلِّيَ حَتَّى تَرِمَ قَدَمَاهُ - أَوْ سَاقَاهُ - فَيَقَالَ لَهُ، فَيَقُولُ: أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا؟^(۲).

^۱ بېروانه: ۷۲۹.

^۲ بېروانه: ۴۸۳۶، ۶۴۷۱.

۶- باسی پیغه‌مبەر ﷺ ئەوه‌نده شه‌نوێژی ده‌کرد هه‌تا هه‌ردوو قاچی شه‌قیان بردبوو

عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پیغه‌مبەر ﷺ ئەوه‌نده شه‌نوێژی ده‌کرد هه‌تا بییه‌کانی شه‌قیان بردبوو، وشه‌ی (الْفُطُور)، واته‌: درز و شه‌ق بردن، وه ﴿ أَفْطَرْتُ ﴾ واته‌: پارچه‌ پارچه‌ بوون شه‌ق و په‌ق بوون.

۱۱۳۰- موغیره‌ی کورێ شوعبه رضی اللہ عنہ ده‌لی: بیگومان پیغه‌مبەر ﷺ هه‌لده‌سا بۆ شه‌نوێژکردن هه‌تا بییه‌کانی- یان لاقه‌کانی - دهن‌اوسان، بۆیه‌ بییان ده‌وت: (بۆ ئەوه‌نده ئەزیه‌تی خۆت ده‌ده‌ی)، ئەه‌یش ده‌یفه‌رموو: ((ده‌ی به‌نده‌یه‌کی شوکرانه‌بژی‌ری خوا نه‌بم؟!)).

۷- بَابُ مَنْ نَامَ عِنْدَ السَّخْرِ

۱۱۳۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، أَنَّ عَمْرُو بْنَ أَوْسٍ، أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو بْنَ الْعَاصِ رضی اللہ عنہ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهُ: أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ عليه السلام، وَأَحَبُّ الصَّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ، وَكَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ وَيَنَامُ سُدُسَهُ، وَيَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا.^(۱)

۷- باسی ئەو که سه‌می له‌به‌ره‌به‌یاندایه‌ بخوا

۱۱۳۱- عه‌بدوڵای کورێ عه‌مری کورێ عاص رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه‌: که پیغه‌مبهری خوا ﷺ بیی فهرمووه‌: ((خۆشه‌ویست‌ترین نوێژ لای خوا نوێژی داوود پیغه‌مبهره‌

^۱ بره‌وانه‌: ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۹۷۴، ۱۱۷۵، ۱۹۷۶، ۱۹۷۷، ۱۹۷۸، ۱۹۷۹، ۱۹۸۰، ۳۴۱۸، ۳۴۱۹، ۳۴۲۰، ۵۰۵۲، ۵۰۵۳.

ﷺ، وه خوشهویسترتین رۆژووگرتن لای خوا رۆژووگرتنی داوود پیغه مبه ره
ﷺ، که نیوهی شهو دمخهوت و سییهکی شهو هه لدمساو شهونویژی دهکرد، وه
شهش یهکی شهو دمخهوت وه (له بهرمبه یاندا)، وه رۆژیک به رۆژوو دمبوو،
رۆژیکیش به رۆژوو نه دمبوو).

۱۱۳۲- حَدَّثَنِي عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَشْعَثَ، سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ
مَسْرُوقًا قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَيُّ الْعَمَلِ كَانَ أَحَبَّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ؟ قَالَتْ: الدَّائِمُ. قُلْتُ:
مَتَى كَانَ يَقُومُ؟ قَالَتْ: يَقُومُ إِذَا سَمِعَ الصَّارِخَ.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنِ الْأَشْعَثِ قَالَ: إِذَا سَمِعَ الصَّارِخَ قَامَ فَصَلَّى^(۱).
۱۱۳۲- مهسروق دهلی: پرسیارم کرد له عائشه ﷺ چ کرده و میه ک به لای
پیغه مبه ره وه ﷺ خوشهویسترتین بوو؟ عائشه ش ﷺ وتی: نهو کرده و می به رده و ام
بیّت، وتم: چ کاتی پیغه مبه ره ﷺ هه لدمستا بو شهونویژ؟ عائشه وتی: کاتی
که له شیر دهخویند هه لدمستا بو شهونویژ.

(نیمای بوخاری دهلی:) موحه مبه دی کوری سهلام بوی گیراینه وه وتی:
نه بولنه حوص بوی گیراینه وه له نه شهسه وه وتی: کاتی گوئی له خویندنی
که له شیر دهبوو، هه لدمستاو شهونویژی دهکرد.

۱۱۳۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ: ذَكَرَ أَبِي، عَنْ أَبِي
سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: قَالَتْ: مَا أَلْفَاهُ السَّحَرُ عِنْدِي إِلَّا نَائِمًا. تَغْنِي: النَّبِيُّ ﷺ.

۱۱۳۳- عائشه ﷺ دهلی: هه کات لای من بووایه له بهرمبه یاندا خه وتبوو، که
مه بهستی پیغه مبه ره ﷺ بوو.

۸- بابُ مَنْ تَسَحَّرَ قَلَّمَ يَنْمُ حَتَّى صَلَّي الصُّبْحَ

۱۱۳۴- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا رَوْحٌ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَزَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ رضي الله عنه تَسَحَّرَا، فَلَمَّا فَرَغَا مِنْ سَحُورِهِمَا قَامَ نَبِيُّ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِلَى الصَّلَاةِ فَصَلَّى. قُلْنَا لِأَنَسٍ: كَمْ كَانَ بَيْنَ فَرَغِهِمَا مِنْ سَحُورِهِمَا وَدُخُولِهِمَا فِي الصَّلَاةِ؟ قَالَ: كَقَدْرِ مَا يَقْرَأُ الرَّجُلُ خَمْسِينَ آيَةً^(۱).

۸- باسی ئەو کە سەھ ی پارشیو بکات و ئەخەوێتەو هەتا نوێژی به یانیشت دەکات

۱۱۳۴- ئەنەسی کورێ مالیک رضي الله عنه دەگێڕێتەو: کە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و زمیدی کورێ سابیت رضي الله عنه پارشیویان کرد، جا کاتی لیبۆونەو هە لە پارشیوکردنەکیان، پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم هەستا بو نوێزکردن و نوێژی به یانی کرد. قەتادە دەلی: بە ئەنەسمان وت: نیوانی تەواو بوونیان لە پارشیوکردنەکیان و دەست کردنیان بە نوێژی به یانیان چەند بوو؟ ئەنەس وتی: بە ئەندازەی ئەو دی کە سێک پەنجای نایەتی قورئان بخوێنی.

۹- بابُ طُولِ الْقِيَامِ فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ

۱۱۳۵- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم لَيْلَةً، فَلَمْ يَزَلْ قَائِمًا حَتَّى هَمَمْتُ بِأَمْرِ سَوْءٍ. قُلْنَا: وَمَا هَمَمْتَ؟ قَالَ: هَمَمْتُ أَنْ أَقْعُدَ وَأَذَرَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم.

^۱ بر وانه: ۵۷۶.

۹- باسی زۆر راوه‌ستان به‌پیوه له شه‌نوێژدا^(۱)

۱۱۳۵- عه‌بدوڵای (کوری مه‌سعود) رحمه‌الله ده‌لی: شه‌ویک له‌گه‌ڵ پیغه‌مبه‌ردا صلی الله علیه و آله شه‌نوێژم کرد، جا ئه‌وه‌نده به‌پیوه و مستا (و قورئانی خویند)، نیازی کاریکی خراب هات به‌دلما، (ئه‌بو وائیل ده‌لی) وتمان: چی هات به‌ دلتما؟ عه‌بدوڵا وتی: نیازم وابوو که دانیشم و واز له پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله بینم.

۱۱۳۶- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ رضی الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله كَانَ إِذَا قَامَ لِلتَّهَجُّدِ مِنَ اللَّيْلِ يَشُوصُ فَاهُ بِالسَّوَاكِ ^(۲).

۱۱۳۶- حوزمیفه رحمه‌الله ده‌گێڕێته‌وه، که پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله هه‌میشه که هه‌لده‌سا بۆ شه‌نوێژ له شه‌ودا، سیواکی ده‌هینا به‌ دم و ددانیدا.

۱۰- باب: کَیْفَ كَانَ صَلَاةُ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَكَمْ كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله

يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ؟

۱۱۳۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضی الله عنه قَالَ: إِنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ صَلَاةُ اللَّيْلِ؟ قَالَ: «مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذَا خِفَتِ الصُّبْحُ فَأَوْزِرْ بِوَاحِدَةٍ» ^(۳).

^۱ وته: قورئان زۆر خویندن له و راوه‌ستانه‌دا، چونکه وه‌ستانه‌که بۆ قورئان خویندنه.

^۲ بروانه: ۲۴۵.

^۳ بروانه: ۴۷۲.

۱۰- باسیک: شه‌نوویژنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ چۆن بووه، وه له

شه‌ودا چهند رکات نوویژنی ده‌کرد؟

۱۱۳۷- عه‌بدو‌لای کورپی عومه‌ر رضی الله عنه ده‌لی: پیاویک وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا شه‌نوویژ چۆن ده‌کری؟ پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((دوو رکات دوو رکات، جا نه‌گه‌ر ترسایت نوویژی به‌یانی بیی، ئه‌وه یه‌ک رکات نوویژی ویت‌ر بکه)).

۱۱۳۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو جَمْرَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه قَالَ: كَانَ صَلَاةُ النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً. يَعْنِي بِاللَّيْلِ.

۱۱۳۸- عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس رضی الله عنه ده‌لی: هه‌میشه نوویژی پیغه‌مبه‌ر ﷺ سیزده رکات بوو. مه‌به‌ستی له شه‌نوویژدا.

۱۱۳۹- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ وَثَّابٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رضی الله عنها عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِاللَّيْلِ، فَقَالَتْ: سَبْعٌ، وَتِسْعٌ، وَإِخْدَى عَشْرَةَ، سِوَى رَكْعَتِي الْفَجْرِ.

۱۱۳۹- مه‌سروق ده‌لی: په‌رسیارم کرد له عایشه رضی الله عنها ده‌رباره‌ی نوویژکردنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له شه‌ودا؟ عایشه‌ش وتی: هه‌وت و نو و یازده ^(۱) رکاتی ده‌کرد، جگه له دوو رکاته سونه‌ته‌که‌ی پیش نوویژی به‌یانی.

۱۱۴۰- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنَا حَنْظَلَةُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، مِنْهَا الْوُتْرُ، وَرَكْعَتَا الْفَجْرِ ^(۲).

^۱ واته: جاری وا هه‌بوو هه‌وت رکاتی ده‌کرد، جاری واش هه‌بوو نو یان یازده رکاتی کردووه.

^۲ بروانه: ۱۱۴۷.

۱۱۴۰- عانیشه ﷺ ده‌ئێ: هه‌میشه پێغه‌مبه‌ر ﷺ له شه‌ودا سێزده رپکات نوێژی ده‌کرد به رپکاته ویت‌مه‌که‌وه، وه به دوو رپکاته‌که‌ی پێش نوێژی به‌یانیش.

II- بَابُ قِيَامِ النَّبِيِّ ﷺ بِاللَّيْلِ وَنَوْمِهِ، وَمَا نُسَخَ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَرْزُوقُ ۝١ قُرْ الْبَيْتَ إِلَّا قَلِيلًا ۝٢﴾ يَصْغُهُ، أَوْ أَقْصَ مِنْهُ قَلِيلًا ۝٣ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَقْلُ الْقُرْآنِ تَرْتِيلًا ۝٤ إِنَّا سَأَلْنَا عَلَيْكَ قَوْلًا نَفِيلًا ۝٥ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَأَقْوَمُ قِيلًا ۝٦ إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ۝٧﴾ المزمّل. وَقَوْلِهِ: ﴿عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَنَّابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضًى وَعَاخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقْتُلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاقْرَءُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا نُفِذْهُمُ لَأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ نَحْدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا ۝١٠﴾ المزمّل. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: نَشَأَ: قَامَ بِالْحَبَشِيَّةِ، وَطَاءٌ: مُوَاطَاةَ الْقُرْآنِ أَشَدُّ مُوَافَقَةً لِسَمْعِهِ وَبَصَرِهِ وَقَلْبِهِ ﴿لِيُؤَاطِعُوا ۝٣٧﴾ التوبة. لِيُؤَافِقُوا.

II- باسی هه‌ستانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ بو شه‌ونوێژ و خه‌وتنی، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ی نه‌سخ بوته‌وه له شه‌ونوێژ

وه ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رزو بلند: (ئه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی خۆت دا‌پۆشیوه، شه‌و هه‌سته (شه‌ونوێژ بکه) که‌میکی نه‌بی، نیوه‌ی یان که‌متر له نیوه‌ی، یان زیاتر له نیوه‌ی ده‌وری قورئان بکه‌رمه‌وه به له‌سه‌رخۆیی، بێگومان ئێمه له‌مه‌ولا قورئانیکی هورس و گرانت بو‌ دهنێرینه خواره‌وه، به‌راستی هه‌ستانی شه‌و دوا‌ی

خهوتن (بو خواپهرستى) كاريگه رتره له پرووى كردارموه (له خواپهرستى رۆژ بو دن)، بيگومان تو له رۆژدا له هاتوچو كړدنكي زوردایت). ههرومه ها نه م فهرمایشتهى خواش: (بيگومان خوا چاك دمرانى كه ئیوه ناتوانن نه ندازهى شهونويز رابگرن، بويه ليتان خوش بوو، دهى ئه وهى بوتان ئاسانه قورپان بخوينن، خوا دمرانى كه له مه ولا ليتان نه خوش دمی، وه هه ندیكى ترتان به زه ويدا ده گهرين بو به دهسته ينانى رۆزى و به هرهى خوا، وه هه ندیكى ترتان له پيناوى خوادا ده جهنگن (له دزى دوژمنانى ئيسلام)، ئينجا نه وهندهى ئاسانه بوتان قورپان بخوينن و به چاكى نويز بكن و زهكات بدن، قهرزى چاكيش بدن به خوا (له پيناو خوادا به خشن)، وه هر چاكه يهك پيش خوتان بخه ن (بو دواړو)، لای خوا دمیبننه وه و دهستان ده كه ويته وه، نه وهى لای خوايه چاكتر و گه ورتره (له وهى دنيا) له پرووى پاداشته وه).

عهبدو لای كورى عهباس عليه السلام دهلى: وشهى (نشأ) واته: ههستا، به زمانى حه به شى، وه (وطاء) واته: رپكى و گونجاوى له گهل قورپاندا، كاريگه رتره بو گوئ و چاو و دلى، وه (ليواطئوا) يانى: تا بگونجى، له گه لى پيك بيته وه.

۱۱۴۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا رضي الله عنه يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُفْطِرُ مِنَ الشَّهْرِ حَتَّى نَظُنَّ أَنْ لَا يَصُومَ مِنْهُ، وَيَصُومُ حَتَّى نَظُنَّ أَنْ لَا يُفْطِرَ مِنْهُ شَيْئًا، وَكَانَ لَا تَشَاءُ أَنْ تَرَاهُ مِنَ اللَّيْلِ مُصَلِّيًا إِلَّا رَأَيْتَهُ وَلَا نَائِمًا إِلَّا رَأَيْتَهُ. تَابَعَهُ سُلَيْمَانُ وَأَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، عَنْ حُمَيْدٍ ^(۱).

۱۱۴۱- نه نه س عليه السلام دهلى: پيغه مبهري خوا ﷺ له مانگي كدا هه ندی جار نه وهنده به رۆزوو نه دهبوو هه تا واما ن دمرانى هيچى لى به رۆزوو نه بووه، وه هه ندی جار نه وهنده رۆزووى تيا ده گرت، هه تا واما ن دمرانى رۆزيك نه بوو به رۆزوو نه بى،

^۱ بروانه: ۱۹۷۲، ۱۹۷۳، ۲۰۶۱.

وه له‌شه‌ودا هه‌رکاتی بتو‌یستایه له شه‌نوویژدا بی‌بینی ده‌تبینی، وه له هه‌ر کاتی‌کدا بتو‌یستایه به‌خه‌وتوو‌یی بی‌بینی ده‌تبینی. سوله‌یمان و نه‌بو خالیده سوور له حومه‌یده‌وه ئه‌م هه‌رمووده‌یان گیراومه‌وه‌و پالێستی هه‌رمووده‌که‌ی بێ‌شوو ده‌کات.

۱۲- بَابُ عَقْدِ الشَّيْطَانِ عَلَى قَافِيَةِ الرَّأْسِ إِذَا لَمْ يُصَلِّ بِاللَّيْلِ

۱۱۴۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ إِذَا هُوَ نَامَ ثَلَاثَ عُقَدٍ، يَضْرِبُ كُلَّ عُقْدَةٍ: عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ فَارْقُدْ، فَإِنْ اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنْ تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنْ صَلَّى انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ فَأَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ، وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسَلَانَ».

۱۲- باسی گری‌دانی شه‌یتان له پشت‌ه‌سه‌ری مرو‌ف ئه‌گه‌ر شه‌نوویژ نه‌کات

۱۱۴۲- ئه‌بو هوره‌یره رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه: که پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم هه‌رموو‌یه‌تی: ((ئه‌گه‌ر که‌سی‌کتان خه‌وت، شه‌یتان سی‌ گری‌ ده‌دات له پشتی سه‌ری، ده‌مالی به‌ یه‌که‌ یه‌که‌ی گری‌کانداو ده‌لی: شه‌ویکی درێژت له‌به‌ره‌و بخه‌وه، جا ئه‌گه‌ر هه‌ستاو یادی خوای کرد گری‌یه‌کیان ده‌کری‌ته‌وه، ئینجا ئه‌گه‌ر ده‌ست‌نوویژی گرت گری‌یه‌کی تریان ده‌کری‌ته‌وه، ئه‌وسا ئه‌گه‌ر نوویژی کرد گری‌یه‌کی تری‌شان ده‌کری‌ته‌وه، ئینجا به‌ گورج و گو‌لی و دل‌ خوشی‌یه‌وه رۆژ ده‌کاته‌وه، ئه‌گه‌رنا به‌ دل‌ گرانی و ته‌مبه‌لی رۆژ ده‌کاته‌وه)).

۱۱۴۳- حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَوْفٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سَمُرَةُ بْنُ جُنْدَبٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي الرُّؤْيَا قَالَ: «أَمَّا الَّذِي يُتْلَعُ رَأْسُهُ بِالْحَجَرِ فَإِنَّهُ يَأْخُذُ الْقُرْآنَ فَيَرْفُضُهُ وَيَتَأَمَّ عَنِ الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ»^(۱).

۱۱۴۳- سه‌موره‌ی کورێ جو‌نده‌ب رضي الله عنه ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ (به‌شێکی) خه‌وێکدا که بینوویه‌تی فه‌رمووی: ((جا نه‌و که‌سه‌یان که به‌به‌رد سه‌ری ده‌شکێنرێ، نه‌وه بی‌گومان که‌سی‌که شارم‌زای هور‌ئان بووه و (له‌به‌ری کردووه به‌لام کار‌پێکردنی) واز لێده‌هێنێ و ده‌خه‌وێ و هه‌لناسی بۆ نوێژی فه‌رمز)).

۱۳- باب: إِذَا نَامَ وَلَمْ يُصَلِّ بِالِ الشَّيْطَانُ فِي أَذْنِهِ

۱۱۴۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ قَالَ: حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ فَقِيلَ: مَا زَالَ نَائِمًا حَتَّى أَصْبَحَ، مَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ. فَقَالَ: «بَالَ الشَّيْطَانُ فِي أَذْنِهِ»^(۲).

۱۳- با‌سی‌ک: ئه‌گه‌ر خه‌وت و شه‌ونوێژێ نه‌کرد شه‌یتان می‌ز ده‌کاته گوێیه‌وه

۱۱۴۴- عه‌بدو‌لا رضي الله عنه ده‌لێ: له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا ﷺ با‌سی پیاوێک کرا و وترا: به‌رده‌وام خه‌وی لێده‌که‌وێ هه‌تا رۆژ ده‌بێته‌وه، هه‌لناسی بۆ نوێژی به‌یانی یان شه‌ونوێژ، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌و که‌سه شه‌یتان می‌زی کردۆته‌ گوێیه‌وه)).

^۱ ب‌روانه: ۸۴۵.

^۲ ب‌روانه: ۳۲۷۰.

۱۴- بابُ الدُّعَاءِ وَالصَّلَاةِ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ

وَقَالَ تَعَالَى: ﴿كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ﴾ (١٧) أَي: مَا يَنَامُونَ. ﴿وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ

يَسْتَغْفِرُونَ﴾ (١٨) الذاریات ۱۷ - ۱۸.

۱۱۴۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ، يَقُولُ: مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ، مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ، مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ»^(۱).

۱۴- باسی پارانه‌وه و نوێژکردن له کو‌تایی شه‌ودا

خوای به‌رزو ب‌ل‌ند د‌مه‌رموێ: (ئیمانداران) که‌می‌ک له شه‌ودا د‌مه‌ه‌وتن^(۲)
(شه‌ونوێژیان ده‌کرد)، وه له‌به‌رمبه‌یاندا داواى لی‌خ‌وش‌بوونیان ده‌کرد).
۱۱۴۵- ئەبو ه‌ورەیره ر‌ضی‌الله‌عن‌ه ده‌گ‌یر‌یت‌ه‌وه که بی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی:
(هه‌موو شه‌وی‌ک په‌روم‌رد‌گاری گه‌وره‌و ب‌ل‌ند‌مان دی‌ته خواره‌وه بو ئاسمانی دنیا
کات‌ی سی‌یه‌کی کو‌تایی شه‌و ماوه، د‌مه‌رموێ: ک‌ی لی‌م ده‌پار‌یت‌ه‌وه تا وه‌لام‌ی
ب‌ده‌مه‌وه؟ ک‌ی داوام لی‌ ده‌کات تا داواکه‌ی پ‌ی‌ب‌ده‌م؟ ک‌ی داواى لی‌خ‌وش‌بوونم لی‌
ده‌کات تا لی‌ی خو‌ش بم؟)).

^۱ ب‌روانه: ۷۴۹۴، ۶۳۲۱.

^۲ (ما یه‌جعون) له‌ ری‌وایه‌تی حه‌مویدا به‌مج‌وره‌یه: (ما یه‌جعون) ینامون وما زائده، واته: ده‌خه‌ون و (ما) زیاده‌یه. إرشاد الساري: ۱۹۹/۳.

۱۰- بَابُ مَنْ نَامَ أَوَّلَ اللَّيْلِ وَآخِيَا آخِرَهُ

وَقَالَ سَلْمَانُ لِأَبِي الدَّرْدَاءِ: تَمَّ. فَلَمَّا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ قَالَ: قُمْ الْآنَ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: صَدَقَ سَلْمَانُ.^(۱)

۱۱۴۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. وَحَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كَيْفَ صَلَاةُ النَّبِيِّ ﷺ بِاللَّيْلِ؟ قَالَتْ: كَانَ يَتَأَمَّ أَوَّلَهُ وَيَقُومُ آخِرَهُ، فَيُصَلِّي ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى فِرَاشِهِ، فَإِذَا أَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ وَتَبَّ، فَإِنْ كَانَ بِهِ حَاجَةٌ اغْتَسَلَ، وَإِلَّا تَوَضَّأَ وَخَرَجَ.

۱۰- باسی ئەو کەسەى سەرەتای شه‌و ده‌خه‌وت و له کۆتایى شه‌ودا هه‌ڵده‌سى شه‌ونویژ ده‌کات

سه‌لمان به ئەبو دهردائی وت ﷺ: بخه‌وه، جا کاتى له کۆتایى شه‌ودا بوو وتى: نىستا هه‌سته، پىغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووى: ((سه‌لمان راستى وتوو)).

۱۱۴۶- ئەسه‌ود ده‌لى: پرسىارم له عائشه‌ گه‌رد ﷺ، نوێژ کردنى پىغه‌مبه‌ر ﷺ له شه‌ودا چۆن بوو؟ عائشه‌ وتى: هه‌میشه له سه‌ره‌تای شه‌وه‌وه ده‌خه‌وت و له کۆتایى شه‌ودا هه‌ڵده‌ساو شه‌ونویژى ده‌کرد، پاشان ده‌گه‌رايه‌وه بۆ نىو جىگه‌ى خه‌وته‌كه‌ى، ئىنجا كه‌ بانگبێژه‌كه‌ بانگى ده‌دا هه‌ڵده‌سا، جا ئەگه‌ر بپووستى به‌ خوێژدەن ببوايه‌ خوێ ده‌شۆرد، ئەگه‌رنا ده‌ستنوێژى ده‌گه‌رت و ده‌رده‌چوو (بۆ مزگه‌ه‌وت).

^۱ به‌شێكه له فه‌رموده‌یه‌ك ئىمامى بوخارى له (كتاب الأدب، بَابُ مَنْ أَقْسَمَ عَلَى أَخِيهِ لِيُفْطِرَ فِي التَّطَوُّعِ) به ژماره: ۱۹۶۸.

۱۶- بَابُ قِيَامِ النَّبِيِّ ﷺ بِاللَّيْلِ فِي رَمَضَانَ وَغَيْرِهِ

۱۱۴۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كَيْفَ كَانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ؟ فَقَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، يُصَلِّي أَرْبَعًا، فَلَا تَسْلُ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا، فَلَا تَسْلُ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُؤْتِرَ؟ فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ، إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلَا يَتَأَمُّ قَلْبِي.^(۱)

۱۶- باسی شه‌ونوێژنی پێغه‌مبەر ﷺ له‌ رهمه‌زان و غه‌یری رهمه‌زانداندا

۱۱۴۷- ئەبو سەله‌مەیی کورێ عەبدورەحمان دەلی: کە پرسبیری کرد له‌ عایشە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا شه‌ونوێژی پێغه‌مبەری خوا ﷺ له‌ رهمه‌زانداندا چۆن بوو؟ عایشەش وتی: پێغه‌مبەری خوا ﷺ نه‌ له‌ رهمه‌زان و، نه‌ له‌ غه‌یری رهمه‌زانداندا یازده‌ رگات زیاتری نه‌ده‌کرد، (له‌ پێشدا) چوار رگاتی ده‌کرد، مه‌پرسه‌ چەند جوان ده‌یکردن و چەند درێژه‌ی پێ‌ ده‌دان، پاشان چوار رگاتی تری ده‌کرد، جا مه‌پرسه‌ چەند جوان ده‌یکردن و چەند درێژه‌ی پێ‌ ده‌دان، پاشان سێ رگاتی تری ده‌کرد، جا عایشە دەلی: وتم ئەه‌ی پێغه‌مبەری خوا ئایا پێش ئەوه‌ی سوننه‌تی وێتر بکه‌یت ده‌خه‌وی؟ ئەوه‌یش فەرمووی: ((عایشە بیگومان چاوه‌کانم ده‌خه‌ون، به‌لام دلم به‌ ناگایه‌و ناخه‌وی)).

۱۱۴۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ فِي شَيْءٍ مِنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ جَالِسًا، حَتَّى إِذَا كَبَّرَ قَرَأَ جَالِسًا، فَإِذَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنَ السُّورَةِ ثَلَاثُونَ أَوْ أَرْبَعُونَ آيَةً قَامَ فَقَرَأَهُنَّ، ثُمَّ رَكَعَ.^(۲)

^۱ بڕوانه: ۲۰۱۳، ۳۵۶۹، ۱۱۴۰.

^۲ بڕوانه: ۱۱۱۸.

۱۱۴۸- عانیسه ﷺ دهلی: پیغه مبهرم ﷺ نه بینیه له هیچ نوێژیکی شهودا به دانیشتنهوه قورئانی خویندبی، ههتا نهوکاتهی که ته مهنی گهوره بوو به دانیشتنهوه (نوێژی دهکردو) قورئانی دهخویند، جا نهگهر له سوورتهکه (که دهیخویند) سی، یان چل ئایهتی بمابایه، ههله دستایهوه به پێوهی دهخویند، پاشان کړنووشی دمبرد.

۱۷- بَابُ قَضِ الطُّهُورِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَقَضِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْوُضُوءِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

۱۱۴۹- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ أَبِي حَتَّانَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِبِلَالٍ عِنْدَ صَلَاةِ الْفَجْرِ: يَا بِلَالُ، حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ فِي الْإِسْلَامِ، فَإِنِّي سَمِعْتُ دَفَّ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ.. قَالَ: مَا عَمِلْتُ عَمَلًا أَرْجَى عِنْدِي أَنِّي لَمْ أَتَطَهَّرْ طُحُورًا فِي سَاعَةِ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ إِلَّا صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ مَا كُتِبَ لِي أَنْ أُصَلِّيَ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: دَفَّ نَعْلَيْكَ. يَعْنِي: تَحْرِيكَ.

۱۷- باسی گهروهیی دهستنویژ به شهو و بهرۆژ، وه گهروهیی نوێژ پاش دهستنویژ له شهو و رۆژدا

۱۱۴۹- نهبو هورمیره ﷺ دهگیرتهوه: که پیغه مبهرم ﷺ له کاتی نوێژی بهیانیدا ههرمووی به بیلال: ((بیلال پێم بلی ج کردهومیهکت کردوو له ئیسلامدا زیاتر ئومیدت پێی بی، چونکه به دنیاییهوه من گویم له خشی نهعلهکانت بوو له پێشمهوه (دهرۆشیت) له بهههشتدا))، بیلالیش وتی: هیچ کردهومیهکم نهکردوو زیاتر ئومیدم پێی بیت، جگه لهوهی که هیچ کاتیک دهستنویژم

نه گرتوووه نه له شهودا، نه له رۆژدا، ئیلا بهو دهستنويزهوه نه وهندهی له چارهه نووسرابی نويز بکهه، نويزم کردوووه، نه بو عهبدولا (ئیمامی بوخاری) دهلی: وشه: (دَفَّ نَعْلَيْكَ) یانی: جو له و خسهی نه عهه کانت.

۱۸- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّشْدِيدِ فِي الْعِبَادَةِ

۱۱۵۰- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا حَبَلٌ مَمْدُودٌ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ، فَقَالَ: مَا هَذَا الْحَبْلُ؟.. قَالُوا: هَذَا حَبْلٌ لِرَيْتَبٍ، فَإِذَا فَتَرَتْ تَعَلَّقَتْ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا، حُلُوهُ، لِيُصَلَ أَحَدُكُمْ نَشَاطُهُ، فَإِذَا فَتَرَ فَلْيَقْعُدْ.

۱۸- باسی ئهوهی که ناپه سهنده له زیاده رۆیی له په رستش دا

۱۱۵۰- ئه نهسی کوری مالیک رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهه ﷺ هاته زوورهوه بو مزگهوت بینی گورسی به ستراره به دوو کو له کهوه، نه ویش فهرمووی: ((نهم گورسه چیه؟)) وتیان: نه مه گورسی زمینه به، که له نويز کردن ماندوو بوو دهستی پیوه دهگری. پیغه مبهه ریش ﷺ فهرمووی: ((وا مه کهن بیکه نهوه، هه رکامتان چه ند گورجو گوول بوو، با نويزه سونه ته کان به پیوه بکات، ئینجا که ماندوو بوو با دانیشیت)).

۱۱۵۱- قَالَ: وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: كَانَتْ عِنْدِي امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي أَسَدٍ، فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: مَنْ هَذِهِ؟.. قُلْتُ: فُلَانَةٌ لَا تَنَامُ بِاللَّيْلِ. - تَذَكَّرُ مِنْ صَلَاتِهَا-، فَقَالَ: مَهْ، عَلَيْكُمْ مَا تُطِيقُونَ مِنَ الْأَعْمَالِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا. ^(۱)

۱۱۵۱- هیشامی کوری عوروه له باوکیهوه دهگیرێتهوه نهویش له عانیسهوه (خوا لئی رازی بێ) گیرایهوه، وتی: ئافرمتیکم لایوو که له بهنی نهسهه بوو، ئینجا پیغهمبهری خوا ﷺ هاتهوه بۆ مالهوه، پیغهمبهر ﷺ فهرمووی: ((ئهم ئافرمته کییه؟)) وتم: فلانه ئافرمته به شهو ناخهوی، عانیسه باسی نوێژی ئهو ئافرمتی کرد- پیغهمبهریش ﷺ فهرمووی: ((وازیینه! ئهوهنده بهرستش بکهن که له تواناتاندایه، چونکه بیگومان خوا (له پاداشت دانهموتان) وهرس نابێ، ههتا ئیوه (لهبهندایهتی) وهرس دهبن)).

۱۹- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ تَرْكِ قِيَامِ اللَّيْلِ لِمَنْ كَانَ يَقُومُهُ

۱۱۵۲- حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا مُبَشَّرٌ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَبُو الْحَسَنِ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، لَا تَكُنْ مِثْلَ فُلَانٍ، كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ.. وَقَالَ هِشَامٌ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الْعَشِيرِينَ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَكَمِ بْنِ ثَوْبَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ مِثْلَهُ. وَتَابَعَهُ عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ^(۱).

۱۹- باسی ئهوهی که ناپهسهنده کهسیک شهونویژ بکات

و (دواتر) وازی لێ بیئت

۱۱۵۲- عهبدوڵای کوری عهمری کوری عاص ﷺ دهلی: پیغهمبهری خوا ﷺ به منی فهرموو: ((ئهی عهبدوڵا وهک فلان کهس مهیه، ئهوسا شهونویژی دهکرد،

^۱ بروانه: ۱۱۳۱.

کەچی شەونویژی واز لێ هێنا))، هیشام دەلی: ئیبنو ئەبی لعیشرین بۆی گێڕاینەوه وتی: ئەوزاعی بۆی گێڕاینەوه وتی: یەحیا بۆی گێڕامەوه لە عومەری کورپی حەکەمی کورپی سەوبانەوه وتی: ئەبو سەلەمە وینەهی فەرموودەکەهی پیشووی بۆ گێڕامەوه. بەم رێگەییەش: عەمری کورپی ئەبی سەلەمە لە ئەوزاعییەوه ئەم فەرموودەهی گێڕایەوه، پالێستی گێڕانەوهکەهی ئیبنو لعیشرین دەکات.

۲- باب

۱۱۵۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو: رضي الله عنه قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: «أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَقُومُ اللَّيْلَ وَتَصُومُ النَّهَارَ؟» قُلْتُ: إِنِّي أَفْعَلُ ذَلِكَ. قَالَ: «فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ هَجَمْتَ عَيْنَكَ وَنَفِهْتَ نَفْسَكَ، وَإِنَّ لِنَفْسِكَ حَقًّا، وَلِأَهْلِكَ حَقًّا، فَصُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَنَمْ.»^(۱)

۲۰- باسیک

۱۱۵۳- عەبدولای کورپی عەمری کورپی عاص رضي الله عنه دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی پێم: ((ئەوه وایە پێم گەشتوووە کە تۆ هەموو شەو شەونویژ دەکەیت، بە پۆزیش بەپۆزوو دەبیت؟)) منیش وتم: بەلێ راستە من وادەکەم، فەرمووی: ((دەو بەراستی ئەگەر تۆ وا بکەیت، چاوت بە قولدا دەچیت و لاواز دەبیت، لاشەت ماندوو دەبیت، بێگومان لاشەت مافی هەیه لەسەرت، خێزانێت مافی هەیه لەسەرت، کەواتە بەپۆزوو ببە و بەپۆزووش مەبە، شەونویژ بکەو بسخەوه)).

^۱ بروانه: ۱۱۱۳.

۲۱- بَابُ قَضْلِ مَنْ تَعَارَّ مِنَ اللَّيْلِ قَضَلٍ

۱۱۵۴- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَيْرُ بْنُ هَانِئٍ قَالَ: حَدَّثَنِي جُنَادَةُ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ، حَدَّثَنِي عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ تَعَارَّ مِنَ اللَّيْلِ فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي. أَوْ دَعَا اسْتَجِيبَ، فَإِنْ تَوَضَّأَ وَصَلَّى قُبِلَتْ صَلَاتُهُ..

۲۱- باسی گه‌وره‌یی ئەو کەسە لە شەودا خەبەری بووێه‌وه‌و شهونوێژی کرد

۱۱۵۴- عوباده‌ی کوری صامیت ﷺ له بی‌خه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که فەرموویه‌تی: ((هەر کەس لە شەودا خەبەری بووێه‌وه‌و وتی: هیچ په‌رستراویکی راست نییه جگه له خوای تاک و ته‌نیا، که هاوه‌لی نییه، ده‌سه‌لات و سوپاس هەر بۆ ئەوه، ئەو به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا به‌ ده‌سه‌لاته، سوپاس بۆ ئەو خواجه، پاک و بی‌گه‌ردی بۆ ئەو خواجه، وه هیچ په‌رستراویکی راست نییه جگه له‌و، خوا له هه‌موو شتی‌ک گه‌ورمه‌ره، هه‌موو تواناو هه‌یزیک بۆ خواجه. پاشان بلی: خواجه لێم خۆش بیت یان به‌پاریته‌وه، داواکه‌ی گیرا ده‌کریت، ئینجا ئەگه‌ر ده‌ستنوێژ بگرێ و نوێژ بکات، نوێژه‌که‌ی گیرا ده‌بی)).

۱۱۵۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي الْهَيْثَمُ بْنُ أَبِي سَنَانٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ وَهُوَ يَقْضِي قِصَصَهُ - وَهُوَ يَذْكُرُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: "إِنْ أَحَا لَكُمْ لَا يَقُولُ الرَّقْتُ.. يَعْنِي بِذَلِكَ: عَبْدَ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ. وَفِينَا رَسُولُ اللَّهِ يَتْلُو كِتَابَهُ ... إِذَا انْشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الْفَجْرِ سَاطِعٌ أَرَانَا الْهُدَى بَعْدَ الْعَمَى فَقُلُوبُنَا ... بِهِ مَوْقِنَاتٌ أَنْ مَا قَالَ وَاقِعٌ

يَبِيْتُ يُجَافِي جَنْبَهُ عَنْ فِرَاشِهِ ... إِذَا اسْتَنَقَلَتْ بِالْمُشْرِكِينَ الْمَضَاجِعُ
تَابَعَهُ عَقِيلٌ. وَقَالَ الزُّبَيْدِيُّ: أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ سَعِيدٍ وَالْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ^(١).

١١٥٥- هه یسه می کوری ئەبو سینان گوێی لیبوو ئەبو هورمیرە رضي الله عنه له کاتی کدا
ئامۆزگارییهکی خۆی باس دهکرد، وتی: پێغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی:
(برایه کتان (مه بهستی عه بدولای کوری ره و احه بوو) که قسه ی هیج و پووچ
ناکات)) وتوو یه تی:

پێغه مبهری خوا ﷺ له نیۆماندایه له گه ل شه به قی به رم به یاندا (پیش نوێزیمان
بو دهکات)، هور ئانمان بو ده خوینی که نامه ی خودایه، له پاش کویری
به رچا ورونی نیشاندا ی، جا به دل با وهری پته ومان هینا نه وه ی فهرموو یه تی
راسته و دیته دی، کاتی بته رستان له ناو نوینه کانیاندا خه وتوون، شه و
به شه و نوێژ به سهر ده بات و تو خنی نیۆ جیگا و نوین ناکه و ی.

عوه قه یل له ریگه ی خۆیه وه ئەم فهرمووده ی گیرا و ته وه و پالپشتی فهرمووده که ی
یونسی کوری یه زید دهکات، زوبهیدی ده لی: زوهری بو ی گیرا مه وه له سه عید و
ئه عره جه وه هه ردو وکیان له ئەبو هورمیرە وه رضي الله عنه گیرا و یانه ته وه، جا هه مان
فهرمووده ی پیشو و دینی.

١١٥٦- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ
رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ كَأَنَّ بِيَدِي قِطْعَةً إِسْتَبْرَقٍ، فَكَأَنِّي لَا أُرِيدُ مَكَانًا مِنَ
الْجَنَّةِ إِلَّا طَارَتْ إِلَيْهِ، وَرَأَيْتُ كَأَنَّ اثْنَيْنِ أَتَيَانِي أَرَادَا أَنْ يَذْهَبَا بِي إِلَى النَّارِ فَتَلَقَّاهُمَا
مَلَكٌ فَقَالَ: لَمْ تُرْعَ، خَلِّيًا عَنْهُ ^(٢).

^١ بروهانه: ٦١٥١.

^٢ بروهانه: ٤٤٠.

۱۱۵۶- عه‌بدو‌لای کوری عومەر ﷺ ده‌لی: له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ خه‌وم
بینی له‌ خه‌ومدا پارچه‌یه‌ك ئاوریشم به‌ده‌سته‌وه‌ بوو، جا چه‌زم له‌ هه‌ر
شوینێك بووایه‌ له‌ به‌هه‌شت، (پارچه‌كه‌) منی له‌ گه‌ل خۆی به‌فرین ده‌برده‌ نه‌و
شوینه‌وه‌، له‌و خه‌ومدا بینیم دوو فريشته هاتن بۆ لام و وێستان بېمبه‌ن بۆ نیو
ئاگری دۆزه‌خ، ئینجا فريشته‌یه‌کی تر به‌وان گه‌شت و پێی وتم: مه‌ترسه‌، (به‌دوو
فريشته‌كه‌ی وت:) وازی لی بێن.

۱۱۵۷- فَقَصْتُ حَفْصَهُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ إِحْدَى رُؤْيَايَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: نِعَمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ
لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ... فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ^(۱).

۱۱۵۷- ئینجا چه‌فصه ﷺ یه‌كێك له‌ خه‌وه‌كان كه‌ من بینیبووم گێڕایه‌وه‌ بۆ
پێغه‌مبه‌ر ﷺ، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((عه‌بدو‌لا ﷺ باشت‌ین پیاو‌بوو،
ئه‌گه‌ر شه‌ونوێژی بک‌ردایه‌)) نافع ده‌لی: ئینجا له‌وه‌دوا عه‌بدو‌لا به‌رده‌وام
شه‌ونوێژی ده‌کرد (که‌مێك نه‌بووایه‌ نه‌ده‌خه‌وت).

۱۱۵۸- وَكَانُوا لَا يَزَالُونَ يَقْضُونَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ الرُّؤْيَا أَنَّهَا فِي اللَّيْلِ السَّابِعَةِ مِنَ الْعَشْرِ
الْأَوَاخِرِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَتْ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ، فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّيًا
فَلْيَتَحَرَّهَا مِنَ الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ»^(۲).

۱۱۵۸- جا هاوه‌لان به‌رده‌وام خه‌ونه‌کانیان بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌گێڕایه‌وه‌ که
شه‌وی قه‌در له‌ شه‌وی چه‌وته‌می ده‌ شه‌وی کۆتایی رهمه‌زاندایه‌، پێغه‌مبه‌ریش

^۱ ب‌روانه: ۱۱۲۲.^۲ ب‌روانه: ۲۰۱۵، ۶۹۹۱.

ﷺ فهرمووی: ((وا دهبینم خهوبینینی هه مووتان له ده شهوی کو تاییدا یهکی گرتوتهوه، بویه ههر کهس به شوێن شهوی قه دردا دهگهڕێ، با له ده شهوی کو تایێ پهمهزاندا به شوێنیدا بگهڕێ)).

۲۲- بَابُ الْمُدَاوَمَةِ عَلَى رَكَعَتَيْ الْقَبْرِ

۱۱۵۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ -هُوَ ابْنُ أَبِي أَيُّوبَ- قَالَ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الْعِشَاءَ، ثُمَّ صَلَّى ثَمَانَ رَكَعَاتٍ، وَرَكَعَتَيْنِ جَالِسًا، وَرَكَعَتَيْنِ بَيْنَ النَّدَاءَيْنِ، وَلَمْ يَكُنْ يَدْعُهُمَا أَبَدًا^(۱).

۲۲- باسی بهردهوام بوون له سهر دوو رکاته سوننه ته که ی پیش نوێژی به یانی

۱۱۵۹- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پیغه مبه‌ر ﷺ نوێژی عیشای کرد، پاشان هه‌شت رکات (شه‌ونوێژی کرد، دوو رکاتی شی به‌ دانیشه‌وه کرد، دوو رکاتی شی کرد له‌ نیوان بانگ و قامه‌تدا، که هه‌رگیز وازی له‌و دوو رکاته (سوننه‌تی پیش به‌یانی) نه‌ده‌یئا.

۲۳- بَابُ الضَّجْعَةِ عَلَى الشَّقِّ الْأَيْمَنِ بَعْدَ رَكَعَتَيْ الْقَبْرِ

۱۱۶۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى رَكَعَتَيِ الْقَبْرِ، اضْطَجَعَ عَلَى شَقِّهِ الْأَيْمَنِ^(۱).

۲۳- باسی پاکشان له سهر لای راست دواى کردنى دوو ړکاته سوننه ته که ی پيش نوږتى به یانى

۱۱۶۰- عائشه رضی الله عنها دهلی: پیغه مبهري خوا عليه السلام هميشه که دوو ړکاته که ی پيش نوږتى به یانى دهکرد، له سهر لای راستی رادهکشا.

۲۴- بابُ مَنْ تَحَدَّثَ بَعْدَ الرُّكْعَتَيْنِ وَلَمْ يَضْطَجِعْ

۱۱۶۱- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ أَبُو النَّضْرِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ إِذَا صَلَّى فَإِنْ كُنْتُ مُسْتَقِظَةً حَدَّثَنِي، وَإِلَّا اضْطَجَعْتُ حَتَّى يُؤَدَّنَ بِالصَّلَاةِ ^(۱).

۲۴- باسی که سیک پاش دوو ړکاته سوننه ته که (ی پيش نوږتى به یانى) قسه بکات و رانه کشی

۱۱۶۱- عائشه رضی الله عنها دهگیرپته وه که پیغه مبهري عليه السلام کاتى که سوننه تی نوږتى به یانى دهکرد، نه گهر من به خه بهر بوومايه قسه ی له گهل دهکردم، نه گهرنا رادهکشا هتا بانگی به یانى دمدرا.

۲۵- بابُ مَا جَاءَ فِي التَّطَوُّعِ مَثْنَى مَثْنَى

وَيُذَكِّرُ ذَلِكَ عَنْ عَمَارٍ وَأَبِي ذَرٍّ وَأَنَسٍ وَجَابِرِ بْنِ زَيْدٍ وَعِكْرِمَةَ وَالزُّهْرِيَّ. وَقَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيُّ: مَا أَدْرَكْتُ فُقَهَاءَ أَرْضِنَا إِلَّا يُسَلِّمُونَ فِي كُلِّ اثْنَتَيْنِ مِنْ صَلَاةِ النَّهَارِ.

^۱ بېروانه: ۶۱۹.

^۲ بېروانه: ۶۱۹.

۱۱۶۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الْمَوَالِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنِّدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَلِّمُنَا الْإِسْتِخَارَةَ فِي الْأُمُورِ، كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَقُولُ: إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالْأَمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ، ثُمَّ لِيَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي - أَوْ قَالَ: عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ - فَاقْضْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي - أَوْ قَالَ: فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ - فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَاقْضْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِي - قَالَ: - وَيُسَمِّي حَاجَتَهُ^(۱).

۲۰- باسی نوێژی سوننهت دوو رکات دوو رکات سوننهته

ئهم رایه گیردراومهوه له عه‌ممارو نه‌بو زه‌رو ئه‌نه‌س و جابیری کوری زه‌ید و عیکریمه و زوه‌ریه‌وه رضي الله عنه. وه یه‌حیا‌ی کوری سه‌عیدی ئه‌نصار‌ی ده‌لی: ئه‌وه‌ی من پێی گه‌یشتووم له شه‌رع زانانی ولاته‌که‌م، له هه‌موو دوو رکاتیکی سوننه‌تی رۆژدا سه‌لامیان ده‌دا‌یه‌وه.

۱۱۶۲- جابیری کوری عه‌بدو‌لا رضي الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فیری نیستیخاره‌ی^(۲) ده‌کردین له هه‌موو نیش و کاریکدا، وه‌ک چۆن فیری سوورمه‌تیک له قورئانی ده‌کردین، ده‌یفه‌رموو: ((نه‌گه‌ر که‌سیکتان نیازی کاریکی هه‌بوو، ئه‌وه با دوو رکات نوێژی سوننه‌ت بکات، پاشان بلی: خوا‌یه! داوات لی ده‌که‌م چاکه‌و خیرم نیشان بده به زانیاری خۆت، داوا‌ی توانات لی ده‌که‌م به توانای

^۱ بروه‌نه: ۶۳۸۲، ۷۳۹۰.

^۲ نیستیخاره: واته: شتیکه دوو باری هه‌یه، داوا بکه‌یت خیر و چاکه له کامیاندایه، خوا ئه‌وه‌یان‌ت بۆ بکات.

خۆت، داواى چاکەت لى دەکەم لە بەهرەى گەورەت، چونکە بە راستى تۆ بە توانایت و من هیچ توانام نییە، تۆ هەموو شتێک دىزانى و من نازانم، تۆ زانایت بە هەموو شتە پەنھانەکان، خۆدایە ئەگەر دىزانى ئەم کارە چاکە بۆ نایین و ژيان و دواپۆژم یان وتى: بۆ دنیا و دواپۆژم، ئەو لە چارەمى بنووسە و بۆم ئاسان بکە، پاشان فەر و بەرەکەتى تێبخە بۆم، وە ئەگەر دىزانى ئەم کارە خراپە بۆ نایین و ژيانم و دواپۆژم یان وتى: بۆ دنیا و دواپۆژم، ئەو لایدە لیم و دوورم بڤهوه لى، وە خەيرو چاکە لە چارەم بنووسە لە هەر کوێیەک هەیه، پاشان رازیم بکە (پى). - فەرمووی: ((ناوى کارەمەى بىنى لە کاتى دوعاکەیدا)).

۱۱۶۳- حَدَّثَنَا الْمُكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرْقِيِّ، سَمِعَ أَبَا قَتَادَةَ بْنَ رِبْعِيٍّ الْأَنْصَارِيَّ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلَا يَجْلِسُ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ.^(۱)

۱۱۶۳- ئەبو قەتادەى کورى رىبعى ئەنصارى رضي الله عنه دەلى: پىڤەمبەر ﷺ فەرمووی: ((ئەگەر کەسێکتان رۆیشتە مزگەوتەو، ئەو بە دانەنیشى تا دوو رکات نوێژ دەکات)).

۱۱۶۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفَ.^(۲)

۱۱۶۴- ئەنەسى کورى مالیک رضي الله عنه دەلى: پىڤەمبەر ﷺ خوا ﷺ دوو رکات پىشنوێژى بۆ کردین، پاشان گەراپهوه (بۆ مالى خۆيان).

^۱ بڕوانە: ۴۴۴.

^۲ بڕوانە: ۳۸۰.

۱۱۶۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ ^(۱).

۱۱۶۵- عه‌بدوڵای کوری عومەر رضي الله عنه ده‌لی له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خودا صلى الله عليه وسلم له‌ پێش نوێژی نیومرۆدا دوو رکات نوێژی سوننه‌تم کرد، له‌پاش نیومرۆش دوو رکاتم کرد، وه‌ له‌ پاش نوێژی هه‌ینی دوو رکاتم کرد، وه‌ له‌ پاش نوێژی ئیواره‌ش دوو رکاتم کرد، وه‌ له‌ پاش عیشاش دوو رکاتم کرد.

۱۱۶۶- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ يَخْطُبُ: إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ -أَوْ قَدْ خَرَجَ- فَلْيُصَلِّ رَكَعَتَيْنِ ^(۲).

۱۱۶۶- جابیری کوری عه‌بدوڵا رضي الله عنه ده‌لی: له‌ کاتی‌کدا پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم وتاری دمدا فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر که‌سی‌کتان هات بو‌ مزگه‌وت له‌وکاته‌دا ئیمام وتاری دمدا- یان ئیمام رو‌یشتبووه‌ سه‌ر دوانگه‌، نه‌وه‌ با دوو رکات نوێژی سوننه‌ت بکات)).

۱۱۶۷- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سَيْفُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمَكِّيُّ، سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ: أُنِّي ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه فِي مَنْزِلِهِ، فَقِيلَ لَهُ: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَدْ دَخَلَ الْكَعْبَةَ. قَالَ: فَأَقْبَلْتُ فَأَجِدُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَدْ خَرَجَ، وَأَجِدُ بِلَالًا عِنْدَ الْبَابِ قَائِمًا، فَقُلْتُ: يَا بِلَالُ، صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي الْكَعْبَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ فَأَيْنَ؟ قَالَ: بَيْنَ هَاتَيْنِ الْأُسْطُوَانَتَيْنِ. ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ فِي

^۱ بېروانه: ۹۳۷.

^۲ بېروانه: ۹۳۰.

وَجِهَ الْكَعْبَةِ^(۱). قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ: أَوْصَانِي النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم بِرَكْعَتَيِ الضُّحَى^(۲). وَقَالَ عِثْبَانُ: عَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم وَأَبُو بَكْرٍ رضی اللہ عنہ بَعْدَ مَا امْتَدَّ النَّهَارُ، وَصَفَقْنَا وَرَاءَهُ، فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ^(۳).

۱۱۶۷- موحاهید ده‌لی: هه‌وال هینرا بو عه‌بدولای کوردی عومهر رضی اللہ عنہ له مائی خویداو پئی و ترا: نه‌وه پیغه‌مبه‌ری خوایه چووه نیو که‌عه، (عه‌بدولاش) وتی: منیش رویشتم، له‌وکاته‌دا پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم هاته دهره‌وه بیلالم دی له‌لای دمرگاکه‌ی که‌عه وه‌ستابوو، وتم: نه‌ی بیلال نایا پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم له که‌عه‌دا نوێژی کرد؟ وتی: به‌لی، وتم: له‌ کویدا؟ وتی: له‌ نیوان نه‌وه دوو کوئه‌که‌یه، پاشان پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم هاته دهره‌وه له‌ که‌عه‌وه روو به‌که‌عه‌وه دوو رکات نوێژی کرد، نه‌بو عه‌بدولا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: نه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم ناموزگاری کردم به‌ کردنی دوو رکات سوننه‌تی چیشه‌نگاو. وه عیتبان رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم وه‌بو به‌کر رضی اللہ عنہ سهر له‌به‌یانیه‌ک هاتن بو لام دواي نه‌وه‌ی خوړ به‌رزبوو بوویه‌وه، ئیمه‌ش دواي پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم ریز بووین و دوو رکات پیسنوێژی بو کردین.

۲۱- بَابُ الْحَدِيثِ بَعْدَ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ

۱۱۶۸- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: أَبُو النَّضْرِ حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، فَإِنْ كُنْتُ مُسْتَقِظَةً حَدَّثَنِي وَإِلَّا اضْطَجَعْتُ. قُلْتُ لِسُفْيَانَ: فَإِنْ بَعْضُهُمْ يَرْوِيهِ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ. قَالَ سُفْيَانُ: هُوَ ذَاكَ^(۱).

^۱ بې‌وانه: ۳۹۷.

^۲ بې‌وانه: ۱۹۸۱.

^۳ بې‌وانه: ۱۱۸۶.

۲۶- باسی قسه‌کردن پاش دوو رکات سوننه‌ته‌که‌ی پیش به‌یانی

۱۱۶۸- عائشه رضی الله عنها ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبەر صلی الله علیه و آله دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی (پیش نوێژی به‌یانی) ده‌کرد، جا نه‌گهر من به‌خه‌ربوو‌مايه قسه‌ی ده‌کرد له‌گه‌لمدا، نه‌گه‌رنا راده‌کشا، (عه‌لی کوری عه‌بدو‌لای مه‌دینی ده‌لی:) به‌ سوفیانم ^(۱) وت: هه‌ندی له‌ راوییه‌کان به‌ دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی (پیش نوێژی) به‌یانی ده‌گێڕنه‌وه؟ سوفیان وتی: هه‌روایه و راسته‌.

۲۷- بابُ تَعَاهُدِ رَكَعَتَيِ الْقَجْرِ وَمَنْ سَمَّاهُمَا تَطَوُّعًا

۱۱۶۹- حَدَّثَنَا بَيَانُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها قَالَتْ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله عَلَى شَيْءٍ مِنَ النَّوَافِلِ أَشَدَّ مِنْهُ تَعَاهُدًا عَلَى رَكَعَتَيِ الْقَجْرِ ^(۲).

۲۷- باسی چاودێری و له‌بیرنه‌کردنی دوو رکاته‌که‌ی پیش نوێژی به‌یانی، وه ئه‌وه‌ی به‌ سوننه‌ت ناوی بردووه

۱۱۶۹- عائشه رضی الله عنها ده‌لی: پێغه‌مبهری خوا صلی الله علیه و آله له‌سه‌ر هه‌یج کام له‌ نوێژه سوننه‌ته‌کان وه‌ک دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی پیش نوێژی به‌یانی به‌رده‌وام له‌به‌رچاوگرتنی نه‌بووه ^(۳).

^۱ بڕوانه: ۶۱۹.

^۲ عه‌لی و سوفیان هه‌ردووکیان گێره‌وه‌ی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ن.

^۳ بڕوانه: ۶۱۹، ۱۱۱۹.

^۴ واته: به‌رده‌وام ده‌یکرد و به‌هه‌یج چۆر وازی لێ نه‌ده‌هێنا.

۲۸- بَابُ مَا يُقْرَأُ فِي رَكَعَتَيْ الْقَبْرِ؟

۱۱۷۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، ثُمَّ يُصَلِّي إِذَا سَمِعَ النِّدَاءَ بِالصُّبْحِ رَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ^(۱).

۲۸- باسی له دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی پیش به‌یانیدا چی ده‌خوینرێ؟

۱۱۷۰- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له شه‌ودا سیازده رکات نویژی (سوننه‌تی) ده‌کرد، کاتی‌کیش گوێی له بانگی نویژی به‌یانی ده‌بوو، ئینجا دوو رکاتی سوکه‌له‌ی ده‌کرد.

۱۱۷۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمَّتِهِ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ ^(۲). وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى - هُوَ ابْنُ سَعِيدٍ - عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُخَفِّفُ الرِّكَعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، حَتَّى إِنِّي لَأَقُولُ: هَلْ قَرَأَ بِأَمِّ الْكِتَابِ؟ ^(۳).

۱۱۷۱- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: هه‌میشه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نه‌و دوو رکات سوننه‌ته‌ی پیش نویژی به‌یانی نه‌ومنده به کورتی ده‌کرد، هه‌تا من ده‌مووت: ئایا سووپرتی هاتی‌حه‌ی تیدا خویند؟

^۱ ب‌روانه: ۱۱۱۹.

^۲ ئیمام بوخاری ئه‌م فهرمووده‌یه‌ی به دوو پرسته و سه‌نه‌د له عایشه‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا گێراوه‌ته‌وه.

^۳ ب‌روانه: ۶۱۹.

۲۹- بابُ التَّطَوُّعِ بَعْدَ الْمَكْتُوبَةِ

۱۱۷۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرَبِ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ، فَأَمَّا الْمَغْرِبُ وَالْعِشَاءُ فَفِي بَيْتِهِ. قَالَ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ: بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي أَهْلِهِ. تَابَعَهُ كَثِيرٌ بْنُ قَرْقَدٍ وَأَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ ^(۱).

۲۹- باسی نویژی سوننهت کردن له پاش نویژه فهرزهکان

۱۱۷۲- عهبدولای کوری عومهر ﷺ دهلی: لهگهه پینغه مبهردا ﷺ دوو رکاتی سوننهتم کرد له پيش نویژی نیومرودا، دوو رکاتیش له پاش نیومرودا، وه دوو رکات له پاش نویژی مهغریب، دوو رکاتیش له پاش نویژی عیسا، وه دوو رکات له پاش نویژی ههینی، بهلام دوو رکاتهکهی پاش مهغریب و عیسا له مالهوه کردی، ئیبنو ئهبی زهناد له مووسای کوری عوقبهوه له نافیعهوه بهم شیوه گیراویه تیهوه، وتی: دوو رکاتی کرد له پاش عیسا له مالهوه له نیو خوا خیزانیدا، هه ریهک له کهسیری کوری فهرقه دو ئه یووب له نافیعهوه ئهم فهرموودمیان گیراومهوه، که پالپستی گیرانه وه کهی عوبهیدولا دهکهن.

۱۱۷۳- وَحَدَّثَنِي أُخْتِي حَفْصَةُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي سَجْدَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ بَعْدَ مَا يَطْلُعُ الْفَجْرُ، وَكَانَتْ سَاعَةً لَا أَدْخُلُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِيهَا. تَابَعَهُ كَثِيرٌ بْنُ قَرْقَدٍ وَأَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ. وَقَالَ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ: بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي أَهْلِهِ ^(۲).

^۱ بروانه: ۹۳۷.

^۲ بروانه: ۶۱۸.

۱۱۷۳- عهبدو لای کوری عومهر ﷺ دهلی: حهفصه ی خوشکم ﷺ بۆ ی گیرامه وه: که پیغه مبه ر ﷺ دوا ی نه وه ی سپیده هه لدهات^(۱)، دوو رکات نویژی (سوننه تی) کورتی ده کرد، نه و کاته کاتیک بوو که من نه ده رۆیستم بۆ لای پیغه مبه ر ﷺ. که سیری کوری فه رقه دو نه یووب نه م فه رموودمیان له نافیعه وه گیراومه وه، که پالپستی گیرانه وه که ی عوبه یدولا ده کن. وه ئیبنو نه بی زیناد له مووسای کوری عوقبه و نه ویش له نافیعه وه به شیکی فه رمووده که ی پیشوی به م شیوه گیراومه وه: (((دوو رکاتی ده کرد) له پاش عیسا له نیو مال و مندالیدا))), نه م به شه که سیری کوری فه رقه دو نه یووب له نافیعه وه گیراویانه ته وه، که پالپستی گیرانه وه که ی ئیبنو نه بی زیناد ده کات.

۳۰- بَابُ مَنْ لَمْ يَتَطَوَّعْ بَعْدَ الْمَكْتُوبَةِ

۱۱۷۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الشَّعْثَاءِ جَابِرًا قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَمَانِيًا جَمِيعًا، وَسَبْعًا جَمِيعًا. قُلْتُ: يَا أَبَا الشَّعْثَاءِ، أَظْنُهُ آخَرَ الظُّهْرِ وَعَجَلَ الْعَصْرَ، وَعَجَلَ الْعِشَاءَ وَآخَرَ الْمَغْرَبِ. قَالَ: وَأَنَا أَظْنُهُ^(۲).

۳۰- باسی نه و که سه ی له پاش نویژه فه رزه کان سوننه تی نه کردو وه

۱۱۷۴- عهبدو لای کوری عه باس ﷺ دهلی: له گه ل پیغه مبه ری خوا ﷺ هه شت رکات و جهوت رکات نویژم کرد به کوکراومیی بیکه وه^(۳)، (سوفیان دهلی) وتم به

^۱ نویژی به یانی ده بوو.

^۲ بروانه: ۵۴۳.

^۳ نویژی مه غریب و عیشای کوکردوته وه.

ئەبو شەعسا: وا گومان دەبەم نوێژی نیومەرۆی دواخستوو^(۱) و نوێژی عەسری
پیشخستوو^(۲)، وە نوێژی عیشای پیشخستوو و نوێژی مەغریبی دواخستوو،
ئەبو شەعسا: وتی: منیش وا گومان دەبەم (کە وای کردبێ وەك تو دەتیت).

۳۱- بَابُ صَلَاةِ الضُّحَى فِي السَّكْرِ

۱۱۷۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ تَوْبَةَ، عَنْ مُورِقٍ قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه:
أُصَلِّي الضُّحَى؟ قَالَ: لَا. قُلْتُ: فَعُمَرُ؟ قَالَ: لَا. قُلْتُ: فَأَبُو بَكْرٍ؟ قَالَ لَا. قُلْتُ: فَالنَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم؟ قَالَ: لَا إِخَالَه^(۳).

۳۱- باسی نوێژی چێشته‌نگاو کردن له سه‌فه‌ردا

۱۱۷۵- موومریق دەلی: بە عەبدولای کوری عومەرم رضي الله عنه وت: نایا نوێژی
چێشته‌نگاو دەکەیت؟ وتی: نەخێر، وتم: ئەی عومەر کردووێتی؟ وتی: نەخێر،
وتم: ئەی ئەبو بەکر؟ وتی: نەخێر، وتم: ئەی پیغەمبەر صلى الله عليه وسلم کردووێتی؟ وتی:
گومان نابەم کردبێتی.

۱۱۷۶- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُرَّةٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي
لَيْلَى يَقُولُ: مَا حَدَّثَنَا أَحَدٌ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي الضُّحَى غَيْرَ أُمَّ هَانِيٍّ، فَإِنَّهَا قَالَتْ: إِنَّ
النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم دَخَلَ بَيْتَهَا يَوْمَ فَتَحَ مَكَّةَ فَاعْتَسَلَ وَصَلَّى ثَمَانِي رَكَعَاتٍ فَلَمْ أَرِ صَلَاةً قَطُّ أَخَفَّ
مِنْهَا، غَيْرَ أَنَّهُ يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ^(۴).

^۱ بۆ کۆتایی کاتەکە ی تا بگاتە سەرەتای کاتی نوێژی عەسری.

^۲ عەسری پیش خستوو بۆ سەرەتای کاتەکە ی، تا بیکەوێ له‌گەڵ نوێژی نیومەرۆدا بیانکات.

^۳ برۆانه: ۷۷.

^۴ برۆانه: ۱۱۰۳.

۱۱۷۶- نیبنو ئەبی لەیلا دەلی: کەس بۆی نەگێراوینەتەوه کە پیغەمبەری ﷺ بینیبی نوێژی چیشته‌نگاوی کردبێ (لە سەفەردا) جگە لە ئوممو هانی، کە دەلی: پیغەمبەر ﷺ رۆژی نازادکردنی شاری مەککە رۆیشتە مالی ئەو (ئوممو هانی) و خۆی شۆرد و هەشت رکات نوێژی کرد، کە نەمدیوه هیچ نوێژیکی کردبێ ئەومندە ی ئەو نوێژانە کورت کردبیتی، بەلام ئەومندە هەبوو کێنووش و سوژدەکانی بەچاکی و تەواو دەبرد.

۳۲- بَابُ مَنْ لَمْ يُصَلِّ الضُّحَىٰ وَرَأَاهُ وَاسِعًا

۱۱۷۷- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَبَّحَ سُبْحَةَ الضُّحَى، وَإِنِّي لَأَسْبَحُهَا^(۱).

۳۲- باسی ئەو کەسە ی نوێژی چیشته‌نگاوی

نەکردوو و رای وایە دروستە بکری

۱۱۷۷- عایشە رادی: دەلی: هەرگیز پیغەمبەری خوا م ﷺ نەدیوو نوێژی سوننەتی چیشته‌نگاوی کردبێ، بەلام من دەیکەم.

۳۳- بَابُ صَلَاةِ الضُّحَىٰ فِي الْحَضَرِ

قَالَ عِثْبَانُ بْنُ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: ۱۱۷۸- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبَّاسُ الْجَرِيرِيُّ -هُوَ ابْنُ قُرُوحٍ- عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَوْصَانِي خَلِيلِي بِثَلَاثٍ لَا أَدْعُهُنَّ حَتَّى أَمُوتَ: صَوْمُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، وَصَلَاةُ الضُّحَى، وَنَوْمٌ عَلَى وَتَرٍ^(۱).

^۱ بێوانە: ۱۱۲۸.

۳۳- باسی نوێژی چێشته‌نگا و کردن له‌ شار و ئاوه‌دانیدا

عیتبانی کورێ مالیک ﷺ و تویه‌تی و له‌ پی‌غه‌مبه‌روه ﷺ گیراویه‌تیه‌وه که نوێژی چێشته‌نگاوی له‌ شار و ئاوه‌دانیدا کردوه^(۱).

۱۱۷۸- ئەبو هوریره ﷺ ده‌لی: خو‌شه‌ویستم پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نامۆزگاری کردم به‌ سێ شت، که‌ وازیان لی نه‌هینم هه‌تا ده‌رم: سێ پۆژ پۆژووگرتن له‌ هه‌موو مانگی‌کدا، نوێژی چێشته‌نگا، خه‌وتن دوا‌ی ئە‌نجامدانی (نوێژی) ویت.

۱۱۷۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ -وَكَانَ ضَخْمًا- لِلنَّبِيِّ ﷺ: إِنِّي لَا أَسْتَطِيعُ الصَّلَاةَ مَعَكَ. فَصَنَعَ لِلنَّبِيِّ ﷺ طَعَامًا، فَدَعَاهُ إِلَى بَيْتِهِ، وَنَضَحَ لَهُ طَرَفَ حَصِيرٍ مَاءً، فَصَلَّى عَلَيْهِ رَكَعَتَيْنِ. وَقَالَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ بِنِ جَارُودٍ لَأَنَسٍ ﷺ: أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الضُّحَى؟ فَقَالَ: مَا رَأَيْتُهُ صَلَّى غَيْرَ ذَلِكَ الْيَوْمِ^(۲).

۱۱۷۹- ئە‌نه‌سی کورێ مالیکی ئە‌نصارێ ﷺ ده‌لی: پیاویکی ئە‌نصارێ که‌ لاشه‌ی که‌وره‌و قورس بوو- به‌ پی‌غه‌مبه‌ری ﷺ و ت: من ناتوانم له‌گه‌لت به‌ جه‌ماعه‌ت نوێژ بکه‌م! بۆیه‌ نان و خواردنیکی دروست کرد بو‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ و ده‌عوته‌ی کرد بو‌ مائه‌وه، (پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ رۆشت بو‌ مانیان) ئاوی پ‌رژاند له‌ لایه‌کی هه‌سیریک بۆی، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ دوو رکات نوێژی له‌سه‌ر کرد، فلانی کورێ فلانی کورێ جاروود به‌ ئە‌نه‌سی و ت: ئایا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نوێژی چێشته‌نگاوی ده‌کرد؟ ئە‌نه‌س و ت: جگه‌ له‌و رۆژه نه‌مدیوه نوێژی چێشته‌نگاوی کردبیت.

^۱ بر‌وانه: ۱۹۸۱.

^۲ نیمامی ئە‌حمه‌د گیراویه‌تیه‌وه که‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌ مالی ئە‌ودا نوێژی چێشته‌نگاوی کردوه، ئە‌وانیش له‌ دوايه‌وه وه‌ستان و به‌ کۆمه‌ل نوێزیان کرد له‌ دوايه‌وه.

^۳ بر‌وانه: ۶۷۰.

۳۴- بابُ: الرُّكُوعَتَانِ قَبْلَ الظُّهْرِ

۱۱۸۰- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: حَفِظْتُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ عَشْرَ رَكَعَاتٍ: رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَهَا، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ فِي بَيْتِهِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي بَيْتِهِ، وَرَكَعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، وَكَانَتْ سَاعَةً لَا يَدْخُلُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِيهَا^(۱).

۳۴- باسیک: دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی پێش نیوهرۆ

۱۱۸۰- عه‌بدو‌لای کو‌ری عومه‌ر رضي الله عنه ده‌لی: ده‌ رکات نوێژی سوننه‌تم له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ وەرگرتوووه‌ له‌به‌رکردوووه‌: دوو رکات پێش نوێژی نیوهرۆ، دوو رکاتیش له‌ دوایه‌وه‌، وه‌ دوو رکات له‌ پاش نوێژی مه‌غریب له‌ مائی خۆیان ده‌یکرد، وه‌ دوو رکات له‌ پاش نوێژی عی‌شا له‌ مائی خۆیان ده‌یکرد، هه‌روه‌ها دوو رکات پێش نوێژی به‌یانی، که‌ کاتی‌ک بوو تییدا که‌س نه‌ده‌چوو له‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ.

۱۱۸۱- حَدَّثَنِي حَفْصَةُ أَنَّهَ كَانَ إِذَا أَدَّانَ الْمُؤَدَّنَ وَطَلَعَ الْفَجْرُ، صَلَّى رَكَعَتَيْنِ^(۲).

۱۱۸۱- (عه‌بدو‌لای ده‌لی): حه‌فصه رضي الله عنه بۆی گێڕامه‌وه‌: هه‌میشه‌ کاتی بانگبێژه‌که‌ بانگی ده‌داو سێده‌ هه‌لده‌ها (نوێژی به‌یانی ده‌بوو)، پێغه‌مبه‌ر ﷺ دوو رکات نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد.

^۱ ب‌روانه: ۹۳۷.

^۲ ب‌روانه: ۶۱۸.

۱۱۸۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُثَنَّى، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لَا يَدْعُ أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْعَدَاةِ. تَابَعَهُ ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ وَعَمَرُو عَنْ شُعْبَةَ.

۱۱۸۲- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گێڕێته‌وه: که پیغه‌مبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چوار پکات نوێژی (سوننه‌تی) پێش نوێژی نیومڕۆ و دوو پکاتی پێش نوێژی به‌یانی واز لێ نه‌ده‌هێنا، ئێبنو ئەبی عەدی و عەمر له‌ شو‌عه‌به‌وه‌ ئەم‌ فه‌رمووده‌یان گێڕا‌وته‌وه‌و پالێستی گێڕانه‌وه‌که‌ی یه‌حیا ده‌که‌ن، که‌ فه‌رمووده‌که‌ی پێشووی گێڕا‌وته‌وه‌.

۳۵- بَابُ الصَّلَاةِ قَبْلَ الْمَغْرِبِ

۱۱۸۳- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنِ الْحُسَيْنِ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ الْمُزَنِيُّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «صَلُّوا قَبْلَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ.. قَالَ فِي الثَّلَاثَةِ: لِمَنْ شَاءَ.. كَرَاهِيَةً أَنْ يَتَّخِذَهَا النَّاسُ سُنَّةً»^(۱).

۳۵- باسی نوێژی سوننه‌ت پێش نوێژی مه‌غریب

۱۱۸۳- عەبدوڵای موزەنی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌ پیغه‌مبەر‌وه‌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گێڕا‌ویه‌تی‌ه‌وه‌ که‌ فه‌رموویه‌تی: ((پێش نوێژی مه‌غریب نوێژ (ی سوننه‌ت) بکه‌ن)) له‌ جاری سییه‌مدا فه‌رمووی: ((بۆ که‌سیک‌ ویستی (سوننه‌ت بکات))) له‌ ترسی ئە‌وه‌ی نه‌وه‌ک‌ خه‌لك‌ بیکه‌نه‌ سوننه‌تیک‌ (و به‌رده‌وام بن له‌سه‌ری).

۱۱۸۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ قَالَ: سَمِعْتُ مَرْثَدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْيَزَنِيَّ قَالَ: أَتَيْتُ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ الْجُهَنِيَّ فَقُلْتُ: أَلَا

^۱ بروانه: ۷۳۶۸.

أُعْجِبُكَ مِنْ أَبِي تَمِيمٍ، يَزْكُجُ رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ. فَقَالَ عُقْبَةُ: إِنَّا كُنَّا نَفْعَلُهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قُلْتُ: فَمَا يَمْنَعُكَ الْآنَ؟ قَالَ: الشُّغْلُ.

۱۱۸۴- مه‌رسه‌دی کوری عه‌بدو‌لای یه‌زمنی ده‌لی: رۆیشتم بۆ لای عوقبه‌ی کوری عامیری جوهه‌نی و وتم: ئایا نه‌و کاره‌ی نه‌بی ته‌میمت لا سه‌یر نییه‌؟ پێش نویژی مه‌غریب دوو رکات نویژ ده‌کات؟ عوقبه‌ش وتی: بێگومان ئیمه‌ نه‌و نویژه‌مان ده‌کرد له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ، وتم: نه‌ی ئیستا چی رێگریت ده‌کات (له‌ کردنی)؟ وتی: سه‌رقالی.

۳۶- بَابُ صَلَاةِ النَّوَافِلِ جَمَاعَةً

ذَكَرَهُ أَنَسٌ وَعَائِشَةُ #، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.
۱۱۸۵- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا يَحْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَخْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّهُ عَقَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، وَعَقَلَ مَجَّةً مَجَّهَا فِي وَجْهِهِ مِنْ بَرٍّ كَانَتْ فِي دَارِهِمْ^(۱).

۳۶- باسی کردنی نویژه‌ سونه‌ته‌کان به‌کۆمه‌ل

نه‌نه‌س و عایشه ﷺ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرنه‌وه که نویژی سونه‌ته‌ی به‌کۆمه‌ل کردووه له‌گه‌ل مسوڵماناندا.
۱۱۸۵- مه‌حمودی کوری رهبیعی نه‌نصاری ﷺ ده‌لی: که پێغه‌مبه‌ری خوای ﷺ له‌ بیره‌، هه‌روه‌ها له‌ بیرى دیت پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌می پر ئاو کرد له‌ ناوی بیرێک که له‌ مانیاندا بوو، پرژاندی به‌ ده‌م و چاویدا^(۱).

۱۱۸۶- فَرَعَمَ مَحْمُودٌ أَنَّهُ سَمِعَ عِثْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيَّ رضی اللہ عنہ وَكَانَ مِنْ شُهَدَاءِ بَدْرًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يَقُولُ: كُنْتُ أَصْلِي لِقَوْمِي بَنِي سَالِمٍ، وَكَانَ يَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ وَإِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ، فَيَشُقُّ عَلَيَّ اجْتِيَاؤُهُ قَبْلَ مَسْجِدِهِمْ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَقُلْتُ لَهُ: إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصْرِي، وَإِنَّ الْوَادِيَّ الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِي يَسِيلُ إِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ، فَيَشُقُّ عَلَيَّ اجْتِيَاؤُهُ، فَوَدِدْتُ أَنَّكَ تَأْتِي فَتُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِي مَكَانًا أَتَّخِذُهُ مُصَلًّى. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: سَأَفْعَلُ. فَعَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم وَأَبُو بَكْرٍ رضی اللہ عنہ بَعْدَ مَا اشْتَدَّ النَّهَارُ فَاسْتَأْذَنَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم، فَأَذِنْتُ لَهُ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى قَالَ: أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أَصْلِيَ مِنْ بَيْتِكَ؟.. فَأَشْرْتُ لَهُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي أُحِبُّ أَنْ أَصْلِيَ فِيهِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَكَبَّرَ وَصَفَّقْنَا وَرَاءَهُ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ، فَحَبَسْتُهُ عَلَى خَزِيرٍ يُصْنَعُ لَهُ، فَسَمِعَ أَهْلَ الدَّارِ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فِي بَيْتِي، فَتَابَ رِجَالٌ مِنْهُمْ حَتَّى كَثُرَ الرِّجَالُ فِي الْبَيْتِ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: مَا فَعَلَ مَالِكٌ؟ لَا أَرَاهُ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: ذَاكَ مُنَافِقٌ، لَا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ. فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: لَا تَقُلْ ذَاكَ، أَلَا تَرَاهُ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ؟.. فَقَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. أَمَا نَحْنُ فَوَاللَّهِ لَا نَرَى وَدَّهُ وَلَا حَدِيثَهُ إِلَّا إِلَى الْمُنَافِقِينَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ.. قَالَ مَحْمُودٌ: فَحَدَّثْتُهَا قَوْمًا فِيهِمْ أَبُو أَيُّوبَ، صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فِي غَزْوَتِهِ الَّتِي تُوُفِّيَ فِيهَا، وَيزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَلَيْهِمُ بَارِضُ الرُّومِ، فَأَنْكَرَهَا عَلَيَّ أَبُو أَيُّوبَ قَالَ: وَاللَّهِ مَا أَظُنُّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ مَا قُلْتُ قَطُّ. فَكَبَّرُ ذَلِكَ عَلَيَّ، فَجَعَلْتُ لِلَّهِ عَلَيَّ إِنْ سَلَّمَنِي حَتَّى أَقْفَلَ مِنْ غَزْوَتِي، أَنْ أَسْأَلَ عَنْهَا عِثْبَانَ بْنَ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ، إِنْ وَجَدْتُهُ حَيًّا فِي مَسْجِدِ قَوْمِهِ، فَقَفَلْتُ فَأَهْلَلْتُ بِحَجَّةٍ -أَوْ بَعْمَرَةٍ-، ثُمَّ سِرْتُ حَتَّى قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَأَتَيْتُ بَنِي سَالِمٍ، فَإِذَا عِثْبَانُ شَيْخٌ أَعْمَى يُصَلِّي لِقَوْمِهِ، فَلَمَّا سَلَّمَ مِنَ الصَّلَاةِ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَأَخْبَرْتُهُ مَنْ أَنَا، ثُمَّ سَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ الْحَدِيثِ، فَحَدَّثَنِيهِ كَمَا حَدَّثَنِيهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ ^(۱).

^۱ ئەم کارە ییغەمبەری خودا صلی اللہ علیہ وسلم وەک سووێت بوو لەگەڵیدا بو دڵخۆشکردنی دایک و باوکی، وە بو ریزگرتن لە رەبیع.

^۲ بڕوانە: ۴۲۴.

۱۱۸۶- مه‌حمود ﷺ ده‌گیرێته‌وه که له عیتبانی کوری مالیکی ئەنصاری ﷺ بیستوووه که له‌و که‌سانه‌ بوو ناماده‌ی جه‌نگی به‌در بوو له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌موت: من پێشنویژیم ده‌کرد بۆ هۆزه‌که‌م که به‌نو سالیمن، ئەگه‌ر باران بباریایه‌ له‌ نیوان من و ئەواندا شیوێک هه‌بوو پێگر بوو، بۆ من سه‌خت بوو لێی بپه‌رمه‌وه بۆ مزگه‌وته‌که‌یان، بۆیه‌ رویشتمه‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ و پێم وت: بینینی چاوم خراپ بووه‌، ئەو شیوه‌ش له‌ نیوان من و هۆزه‌که‌مدایه‌، که‌ باران باری لافاوی لێ هه‌لده‌سی‌ت، ئیتر په‌رینه‌وه‌ بۆ من ناره‌حه‌ته‌، بۆیه‌ ئاواته‌خواز بووم که‌ جه‌نابت ته‌شریفت به‌ینایه‌وه‌ له‌ جیگایه‌کی ماله‌که‌مدا نوێژت بکرایه‌، به‌م‌کرایه‌ به‌شوین نوێژ، ده‌لێ پێغه‌مبه‌ری خواش فه‌رمووی: ((به‌ زوویی ئەو کاره‌ ده‌که‌م))، عیتبان ده‌لێ: کاتی خۆر به‌رزبوویه‌وه‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و ئەبو به‌کر هاتن بۆ لام، جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ مۆله‌تی هاتنه‌ ژووره‌وه‌ی خواست، منیش مۆله‌تم دا، دانه‌نیشته‌ هه‌تا فه‌رمووی: ((حه‌زده‌که‌یت له‌ چ جیگایه‌کی ماله‌که‌مدا نوێژ بکه‌م؟))، منیش ئاماژه‌م بۆ ئەو جیگایه‌ کرد که‌ پێم خو‌ش بوو نوێژی تیدا بکات، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ هه‌ستاو ئەلاهو ئەگبه‌ری کرد، ئیمه‌ش له‌دوایه‌وه‌ ریز بووین، ئینجا دوو پکات نوێژی کرد، پاشان سه‌لامی دایه‌وه‌، ئیمه‌ش سه‌لاممان دایه‌وه‌ که‌ ئەو سه‌لامی دایه‌وه‌، جا هێشتمان‌ه‌وه‌ بۆ (خواردنی) خواردنێک^(۱) که‌ بۆی دروست کرابوو، وه‌ خه‌لکی گه‌ره‌که‌که‌^(۲) زانیان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ مالی منه‌، ئیتر چه‌ند پیاویکیان هاتن (ئه‌وه‌نده‌ زۆر بوون) مالمان پڕ بوو له‌ پیاو، پیاویکیان وتی: مالیک چی ئەکات؟ نایبینم.

^۱ خَزیر: خواردنێکه‌ له‌ گوشت و ئارد دروست ده‌کریت. بڕوانه‌: إرشاد الساري: ۳/۲۳۸.

^۲ قه‌سته‌لانی ده‌لێ: (أهل الدار) أي: أهل المحلة. واته‌: (أهل الدار) به‌ واتای خه‌لکی گه‌ره‌که‌که‌. إرشاد الساري: ۳/۲۳۸.

بیاوێکیان وتی: ئەو (مالیک) دووڕووێ خواو پێغه مبه ره که ی خوێش ناوێت،
 پێغه مبه ری خواش ﷺ فهرمووی: ((هه سه ی وا مه که ئایا نابینی ده ئی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) مه به ستیشی پیتی رهمزه نه ی خوایه ؟)) پیاوه که وتی: خوا و
 پێغه مبه ره که ی زاناتر، به لام سوێند به خوا ئیمه ده بینین هه موو دلسۆزی و
 هه سه ی بۆ به رزه وه نه دی ناپاکانه، پێغه مبه ری خوا ﷺ فهرمووی: ((بێگومان خوا
 نه وه ی بلی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) هه ده غه ی ده کات له چوونه دۆزه خ، که مه به ست (له و
 گوته نه وه)ی رهمزه نه دی خوا بێت))، مه حمود ده ئی: ئەو باسه م بۆ کۆمه ئیک
 گێرپامه وه که نه بو نه یووبی هاوه ئی پێغه مبه ری خوا ﷺ تیدا بوو، له و
 غه زایه ی نه بو نه یووب وه فاتی کرد تیدا، وه یه زیدی کۆری مه عاویه
 سه رگرده یان بوو له خاکی رۆمدا، نه بو نه یووب نکوئی کرد له وه ی من
 گێرپامه وه و وتی: گومانم وانیه نه وه ی تۆ وت پێغه مبه ری خوا ﷺ هه رگیز
 فهرموو بیتی، نه وه ش زۆر قورس و گران بوو به لامه وه، منیش نه زرم کرد
 له سه ر خۆم نه گه ر خوا نه ممرینی تا ده گه رپامه وه له م غه زایه، ده بی دووباره
 پرسیار له عیتبانی کۆری مالیک ﷺ بکه م، نه گه ر له ژياندا مابی ببینیم له
 مزگه وتی هۆزه که ی، جا گه رپامه وه ئیحرامم به ست به هه ج یان به عومره،
 پاشان رۆیستم تا گه یشته مه دینه، رۆیستم بۆ نیو هۆزی به نی سالی، بینیم
 عیتبان بیاوێکی پیری کوێره و پێشنوێژی بۆ هۆزه که ی ده کات، جا که سه لامی
 دایه وه له نوێزه که ی، سه لامم لی کردو خۆم پی ناساند، پاشان پرسیارم لی کرد
 دهرباره ی ئەو فهرموو دیمه، نه ویش بۆی گێرپامه وه به و شیوه ی یه که م جار بۆی
 گێرپامه وه.

۳۷- بَابُ التَّطَوُّعِ فِي الْبَيْتِ

۱۱۸۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ أَيُّوبَ وَعُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اجْعَلُوا فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ صَلَاتِكُمْ، وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا. تَابَعَهُ عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ أَيُّوبَ ^(۱).

۳۷- باسی نوێژی سوننهت کردن له مالهوه

۱۱۸۷- عهبدولای کوری عومەر رضي الله عنه له پیغمبهرهوه ﷺ دهیگێڕێتهوه که فهرموویهتی: ((ههندی له نوێژهکانتان (سوننهتهکان) دانین بۆ مالهکانتان، وه مالهکانتان مهکهنه گۆرستان)) ^(۱)، عهبدولوهاب له ئهییووبهوه ئهم فهرموودهی گێڕاوتهوه، پالێستی گێڕانهوهکهی وههیب دهکات.

^۱ بروانه: ۴۳۲.

^۲ واته: نوێژه سوننهتهکان له مالهوه بکهن و مالتان وهک گۆرستان لێ مهکهن، که نوێژی تیدا ناکرێ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۰- کتَابُ فَضْلِ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ

بەناوی خۆی بەخشندەیی میهرەبان

۲۰- پەراوی گەورەیی نوێژکردن لە مزگەوتی

مەککە و مەدینە

۱- بَابُ فَضْلِ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ

۱۱۸۸- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ قَزَعَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ رضي الله عنه أَرْبَعًا قَالَ: سَمِعْتُ مِنَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، وَكَانَ غَرًّا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ثِنْتَيْ عَشْرَةَ غَزْوَةً^(۱).

۱- باسی گەورەیی نوێژکردن لە مزگەوتی مەککە و مەدینەدا

۱۱۸۸- قەزەعە دەلی: چوار شتم^(۲) لە ئەبو سەعید بیست رضي الله عنه کە وتی: لە پیغەمبەر صلى الله عليه وسلم بیستوو، وە ئەبو سەعید لەگەڵ پیغەمبەردا صلى الله عليه وسلم دوازدە غەزای کردوو.

۱۱۸۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ صلى الله عليه وسلم وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى..

۱۱۸۹- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه لە پیغەمبەر صلى الله عليه وسلم دەگێڕێتەووە کە فەرموویەتی: ((بۆ سێ مزگەوت نەبێ بنە و بارگە نایچێتەووە^(۳)، مزگەوتی حەرەم و مزگەوتی پیغەمبەر صلى الله عليه وسلم و مزگەوتی ئەقصا)).

^۱ بڕوانە: ۵۸۶.

^۲ لە فەرموودەی ژمارە: ۱۱۹۷ ئەو چوار شتە باس دەکات.

^۳ واتە: سەفەر ناکریت.

۱۱۹۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ رَبَاحٍ، وَعُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ، إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ..

۱۱۹۰- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەگێڕێتەووە کە پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی: ((نوێژیەک لەم مزگەوتەماندا لە ھەزار نوێژی مزگەوتی تر پاداشتی زیاترە جگە لە مزگەوتی حەرام)).

۲- بَابُ مَسْجِدِ قُبَاءٍ

۱۱۹۱- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ - هُوَ: الدَّوْرَقِيُّ- حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمَةَ، أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه كَانَ لَا يُصَلِّي مِنَ الصُّحَى إِلَّا فِي يَوْمَيْنِ: يَوْمَ يَقْدَمُ مَكَّةَ، فَإِنَّهُ كَانَ يَقْدُمُهَا صُحَى، فَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ خَلْفَ الْمَقَامِ، وَيَوْمَ يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءٍ، فَإِنَّهُ كَانَ يَأْتِيهِ كُلُّ سَبْتٍ، فَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَرِهَ أَنْ يَخْرُجَ مِنْهُ حَتَّى يُصَلِّيَ فِيهِ. قَالَ: وَكَانَ يُحَدِّثُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَزُورُهُ رَاكِبًا وَمَاشِيًا^۱.

۲- باسی (گەورەیی) مزگەوتی قوبا

۱۱۹۱- نافع دەگێڕێتەووە کە عەبدولای کوری عومەر رضي الله عنه نوێژی لە چێشتەنگاودا نەدەکرد لە دوو رۆژدا نەبی: ئەو رۆژە دیگە یشتە مەککە، چونکە لە چێشتەنگاودا دەهاتە مەککە، تەواقی کە عەبی دەکرد، پاشان دوو رکات نوێژی لە پشت مەقامی ئیبراھیمەو دەکرد، وە لەو رۆژەدا کە دەهات بۆ مزگەوتی قوبا، چونکە لە ھەموو شەممە یەکدا دەهات بۆ مزگەوتی قوبا، جا کە دەهاتە ژوورەووە بۆ مزگەوت ناپەسند بوو بەلایەووە لە مزگەوتی قوبا بجێتە

^۱ بڕوانە: ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۷۳۲۶.

دمرهوه ههتا نوێزی تیدا نهکات، نافیع له عهبدوڵاوه دهیگیرایهوه، پیغه مبهری خوا ﷺ سهردانی مزگهوتی قوبای دهکرد به سواری و به پیاده.

١١٩٢- قَالَ: وَكَانَ يَقُولُ: إِنَّمَا أَصْنَعُ كَمَا رَأَيْتُ أَصْحَابِي يَصْنَعُونَ، وَلَا أَمْنَعُ أَحَدًا أَنْ يُصَلِّيَ فِي أَيِّ سَاعَةٍ شَاءَ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ، غَيْرَ أَنْ لَا تَتَحَرَّوْا طُلُوعَ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبَهَا^(١).

١١٩٢- (نافیع) دهلی: عهبدوڵا دمیوت: بیگومان من نهوه دهکهم که هاوه لانیم دیوه کردووینانه، وه پێگری له هیچ کهسێک ناکهم له ههر کاتێکی شهو و رۆژدا نوێژ بکات، تهنها نهومنده ههیه نوێژهکانتان مهخهنه کاتی ههلهاتنی خۆر و ئاوابوونی.

٣- بَابُ مَنْ أَتَى مَسْجِدَ قُبَاءٍ كُلَّ سَبْتٍ

١١٩٣- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءٍ كُلَّ سَبْتٍ مَاشِيًا وَرَاكِبًا. وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَفْعَلُهُ^(٢).

٣- باسی ئهوهی ههموو رۆژیکی شههمان دههات بو مزگهوتی قوبا

١١٩٣- عهبدوڵای کوری دینار له عهبدوڵای کوری عومهروهوه ﷺ دهگیریتهوهوه دهلی: پیغه مبهر ﷺ ههموو رۆژانی شهمه به پیاده و بهسواری دههات بو مزگهوتی قوبا، وه عهبدوڵاش ﷺ نهم کارهی دهکرد.

^١ بڕوانه: ٥٨٢.

^٢ بڕوانه: ١١٩١.

۴- بابُ اثْنَانِ مَسْجِدِ قُبَاءٍ رَاكِبًا وَمَاشِيًا

۱۱۹۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَأْتِي قُبَاءَ رَاكِبًا وَمَاشِيًا. زَادَ ابْنُ مُمَيِّزٍ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ: فَيُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ ^(۱).

۴- باسی هاتن بو مزگهوتی قوبا به پیاده و به سواری

۱۱۹۴- عهبدولای کوری عومەر رضي الله عنه دهلی: پێغه مبهەر صلى الله عليه وسلم به سواری و به پیاده دمها ت بو مزگهوتی قوبا، ئیبنو نومیر ئه مهی بو زیاد کردوو: عوبهیدولای بوێ گێڕاینه وه له ناهیه وه: دوو رکات نوێژی تیدا دهکرد.

۵- بابُ قُضِلَ مَا بَيْنَ الْقَبْرِ وَالْمَنْبَرِ

۱۱۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ مَعِيٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ الْمَازِنِيِّ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ..

۵- باسی پلهو پایه ی نیوان قهبری پێغه مبهەر صلى الله عليه وسلم و دوانگه که ی

۱۱۹۵- عهبدولای کوری زمیدی مازینی رضي الله عنه دهگێڕایته وه: که پێغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم فهرموو یه تی: ((ئهو ی له نیوان مالی من و دوانگه که م دایه، باخیکه له باخهکانی بهههشت)).

^۱ بروانه: ۱۱۹۱.

۱۱۹۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي حُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي ^(۱).

۱۱۹۶- نه بو هوړمیره رضي الله عنه له پیغه مبهروه ﷺ دهگیرپته وه که فهرموویه تی؛ ((نه وهی له نیوان مالی من و دوانگه که م دایه، باغیکه له باغه کانی به ههشت، وه دوانگه که م له سهر چه وزمه که مه)).

۶- بَابُ مَسْجِدِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ

۱۱۹۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، سَمِعْتُ قَزْعَةَ -مَوْلَى زِيَادٍ- قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه يُحَدِّثُ بِأَرْبَعٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، فَأَعْجَبَنِي وَأَنْقَنِي، قَالَ: لَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ يَوْمَيْنِ إِلَّا مَعَهَا زَوْجُهَا أَوْ ذُو مَحْرَمٍ. وَلَا صَوْمَ فِي يَوْمَيْنِ: الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى، وَلَا صَلَاةَ بَعْدَ صَلَاتَيْنِ: بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ، وَلَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى، وَمَسْجِدِي ^(۲).

۶- باسی مزگهوتی بهیتولمه قديس

۱۱۹۷- فهزده خازادکراوی زیاد- دهلی؛ له نه بو سه عیدی خودریم بیست ﷺ چوار شتی له پیغه مبهروه ﷺ دهگیرپه وه زور سه رسام و دلخوشی کردم، فهرمووی؛ ((نافرمت دوو رۆژ رینگا سه فهر نه کات، مه گهر میړدی یان مه حره میکی له گه لدا بیت، نابی له دوو پۆژدا پۆژوو بگیری؛ رۆژی جهزنی

^۱ بېروانه: ۱۸۸۸، ۶۵۸۸، ۷۳۳۵.

^۲ بېروانه: ۵۸۶.

پەمەزان و پۆژی جەژنی قوربان، لەپاش دوو نوێزمەو نابی نوێز بکری: پاش نوێزی بەیانی هەتا خۆر هەڵدی، پاش نوێزی عەسر هەتا خۆر ئاوا دەبی، وە نابی بنە و بارگە بپیچریتەو تەنها بۆ سی مزگەوت نەبی: مزگەوتی حەرەم و مزگەوتی ئەقصا و مزگەوتی من))^(۱).

^۱ واتە: مزگەوتی پیغمبەر ﷺ لە مەدینە.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۱- کتابُ العمل في الصلاة

بهناوی خوامی بهخشندهی میهره بان

۲۱- پهراوی جولان له کاتی نوێژکردندا

۱- بابُ استِعَانَةِ الْيَدِ فِي الصَّلَاةِ إِذَا كَانَ مِنْ أَمْرِ الصَّلَاةِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَسْتَعِينُ الرَّجُلُ فِي صَلَاتِهِ مِنْ جَسَدِهِ بِمَا شَاءَ. وَوَضَعَ أَبُو إِسْحَاقَ فَلَنَسُوتهُ فِي الصَّلَاةِ وَرَفَعَهَا. وَوَضَعَ عَلِيٌّ كَفَّهُ عَلَى رُضْغِهِ الْأَيْسَرِ، إِلَّا أَنْ يَحُكَّ جِلْدًا أَوْ يُصْلَحَ ثَوْبًا.

۱- باسی جولانی دهست له نوێژدا ئهگهر بۆ کاروباری نیو

نوێژهکه بێت

عهبدو لای کورپی عهباس رضی اللہ عنہ دهلی: مروف له نوێژهکهیدا ههر ئهندامیکی لاشهی ویست، دهتوانی بهکاری بێنی. ئهبو ئیسحاق (ی سوبه یعی) کلارهکهی داناوه له نوێژداو ههلیگرتوووه، وه عهلی رضی اللہ عنہ دهستی خستوته سهر مهچهکی چهپی، (نهيجولاندوه) مهگهر شوینیکی لهشی خوراندبی، یان پوڤشاکهکهی چاککردبی.

۱۱۹۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ مَخْرَمَةَ بِنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ كُرَيْبٍ - مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ - أَنَّهُ أَخْبَرَهُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ

﴿وَهِيَ: خَالَتُهُ- قَالَ: فَاضْطَجَعْتُ عَلَى عَرَضِ الْوَسَادَةِ، وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَهْلُهُ فِي طُولِهَا، فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى انْتَصَفَ اللَّيْلُ، أَوْ قَبْلَهُ بِقَلِيلٍ، أَوْ بَعْدَهُ بِقَلِيلٍ، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَجَلَسَ، فَمَسَحَ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ بِيَدِهِ، ثُمَّ قَرَأَ الْعَشْرَ آيَاتِ خَوَاتِيمِ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ، ثُمَّ قَامَ إِلَى شَنْ مَعْلَقَةٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهَا، فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ ؓ فَقُمْتُ فَصَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعَ، ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ، فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِي، وَأَخَذَ بِأُذُنِي الْيُمْنَى يَفْتِلُهَا بِيَدِهِ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَوْتَرَ، ثُمَّ اضْطَجَعَ حَتَّى جَاءَهُ الْمَوْذُنُ، فَقَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ^(۱).

۱۱۹۸- عەبدولای کوری عەباس ؓ دەگێڕێتەوه: که شەویەک لە ماڵی مەیموونە ی دایکی ئیمانداران ؓ مایەوه -که پووری عەبدولای بوو- دەلی: جا من لەسەر باری پانی سەرینه‌که ڕاکشام و پێغه‌مبەری خوا ﷺ و خێزانی لەسەر باری درێژی سەرینه‌که ڕاکشان، ئینجا پێغه‌مبەری خوا ﷺ خەوت تا نیوەی شەو یان گەمی پێش یان دوا نیوە شەو، ئینجا هەستا لە خەو و دانیش و دەستی هینا بە دەم و چاویدا، خەوی لە چاوەکانی زڕاند، پاشان دە نایەتە‌که‌ی کۆتایی سوورپەتی ئالی عیمرانی خویند، پاشان هەستا و رویش بو لای جەومەنە‌یه‌کی هەلواسراو (ئاوی تیا‌بوو)، دەست‌نوێژی گرت لە ئاوی ئەو جەومەنە‌یه‌ به دەست‌نوێژ گرت‌نیکی جوان، پاشان هەستا و دەستی کرد بە نوێژ کردن، عەبدولای کوری عەباس ؓ دەلی: منیش هەستام وەك ئەوم کرد، پاشان لە تەنیشیدا وەستام (و نوێژم دابەست)، پێغه‌مبەریش ﷺ دەستی راستی نایە سەر سەرم و بە دەستی گۆیی راستی گرتەم و بایدا، ئینجا پێغه‌مبەر ﷺ دوو پکات نوێژی کرد، پاشان دوو پکاتی تری کرد، پاشان دوو پکاتی تری کرد، ئینجا دوو پکاتی تری کرد، پاشان دوو پکاتی تری کرد، پاشان دوو پکاتی تری کرد، ئینجا یەك پکاتی

^۱ بروانه: ۱۱۷.

ویتری کرد، پاشان ږاکشا ههتا بانگبیزه که هات بو خزمهتی (ئاگاداری کرد)، جا ههستاو دوو ږکات نوێژی (سوننهتی) سووکه لهی کرد، ئینجا له مال دمرچوو بو مزگهوت و نوێژی به یانی کرد (به پیشنوێژی بو مسولمانان).

۲- بابُ مَا يُنْهَى عَنْهُ مِنَ الْكَلَامِ فِي الصَّلَاةِ

۱۱۹۹- حَدَّثَنَا ابْنُ مُثَرِّ، حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كُنَّا نُسَلِّمُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَيَرُدُّ عَلَيْنَا، فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ عِنْدِ النَّجَاشِيِّ، سَلَّمْنَا عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْنَا وَقَالَ: إِنَّ فِي الصَّلَاةِ شُغْلًا..
حَدَّثَنَا ابْنُ مُثَرِّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا هُرَيْمُ بْنُ سَفْيَانَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ^(۱).

۲- باسی ئهوهی ږیگری لښ کراوه له قسه کردن له نوێژدا

۱۱۹۹- عهبدوللا ﷺ دهلی: ئیمه جاران پیغه مبهه ﷺ که له نوێژدا بوو سهلامان لی دهکرد، نهویش وهلامی دهداینهوه، بهلام کاتی له لای نهجاشی گهراینهوه (له نوێژدا) سهلامان له پیغه مبهه کرد ﷺ، وهلامی نهداینهوه و (دواتر) فهرمووی: ((بیگومان له نیو نوێژدا سهرفالی همیه (بهفورئان خویندن و شتی ترهوه)).
(ئیمامی بوخاری دهلی: ئیبنو نومهریر بوی گپراینهوه وتی: ئیسحاقی کوری مهنصور بوی گپراینهوه وتی: هوریمیی کوری سوفیان له ئهعهمه شهوه، له ئیبراهیمه وه، له عهلقه مهوه، له عهبدوللاوه له پیغه مبهه وه ﷺ وینهی فهرموودهی پیشووی گپرایه وه.

۱۲۰۰- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَيْسَى هُوَ ابْنُ يُونُسَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنِ الْخَارِثِ بْنِ شُبَيْلٍ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ قَالَ قَالَ لِي زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ: إِنَّ كُنَّا لَنَتَّكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ، يُكَلِّمُ أَحَدُنَا صَاحِبَهُ بِحَاجَتِهِ حَتَّى نَزَلَتْ: ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ ﴿٣٢٨﴾ البقرة. فَأَمَرْنَا بِالسُّكُوتِ^(١).

۱۲۰۰- زمیدی کوری نه پرقهم ﷺ دهلی: ئیمه له سهرده می پیغه مبهردا ﷺ له نیو نوێژدا قسه مان دهکرد، که سیکیان دمر باره ی پیویستییه که ی له گهل هاورپکهیدا قسه ی دهکرد، ههتا نه م نایه ته دابهزی: (پاریزگاری له نوێژه کانتان بکهن، (به تایبهتی) نوێژی نیوهراس (که نوێژی عهسره)، وه له نوێژدا به گهردن که چی بوخوا بوستن (واته: قسه مه کهن)). نیت فرمانمان پیکرا به بی دهنگی له نوێژدا.

۳- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنَ التَّسْبِيحِ وَالْحَمْدِ فِي الصَّلَاةِ لِلرِّجَالِ

۱۲۰۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ ﷺ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّحُ بَيْنَ بَنِي عَمْرٍو بْنِ عَوْفٍ، وَحَائِثِ الصَّلَاةِ، فَجَاءَ بِلَالٌ أَبَا بَكْرٍ ﷺ فَقَالَ: حُسِبَ النَّبِيُّ ﷺ، فَتَوَمَّ النَّاسُ؟ قَالَ: نَعَمْ، إِنْ شِئْتُمْ. فَأَقَامَ بِلَالٌ الصَّلَاةَ، فَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ فَصَلَّى، فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ يَمْشِي فِي الصُّفُوفِ يَشْقُهَا شَقًّا، حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ، فَأَخَذَ النَّاسُ بِالتَّصْفِيحِ - قَالَ سَهْلٌ: هَلْ تَذَرُونَ مَا التَّصْفِيحُ؟ هُوَ التَّصْفِيحُ - وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ، فَلَمَّا أَكْثَرُوا التَّفَتَّ فَإِذَا النَّبِيُّ ﷺ فِي الصَّفِّ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ مَكَانَكَ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ يَدَيْهِ، فَحَمِدَ اللَّهَ، ثُمَّ رَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَاءَهُ، وَتَقَدَّمَ النَّبِيُّ ﷺ فَصَلَّى^(٢).

^١ بروهانه: ٤٥٣٤.

^٢ بروهانه: ٦٨٤.

۳- باسی ئه‌وه‌ی که (سبحان الله والحمد لله) کردن له‌نوێژدا بو پیاوان دروسته

۱۲۰۱- سه‌هل رضی الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله رۆیشت بو نیو به‌نی عه‌مری کوری عه‌وف تا نیوانیان چاک بکات، کاتی نوێژ هاته پێش و نوێژ بوو، بیلالیش هات بو لای ئه‌بو به‌کر رضی الله عنه وتی: پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله ماته‌ل کراوه (یان گیردراوه)، پێشنوێژی ده‌که‌یت بو خه‌لکه‌که (قامه‌ت بکه‌م)؟ ئه‌بو به‌کریش وتی: به‌لی، ئه‌گه‌ر ده‌تانه‌وی، بیلالیش قامه‌تی نوێژی کرد، ئه‌بو به‌کریش رۆیشته پێشه‌وه‌و ده‌ستی به پێش نوێژی کرد، ئینجا پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله هاته‌وه‌و (خه‌لکه‌که‌ش له‌نوێژدا بوون)، به نیو ریزه‌کاندا ده‌رۆیشت و به‌ینی تی ده‌خستن تا له‌ ریزی یه‌که‌مدا وه‌ستا، نوێژخوێنه‌کان ده‌ستیان کرد به‌چه‌پله‌ لێدان، - لێرده‌دا سه‌هل ده‌لی: ئایا ده‌زانن (التَّصْفِیحُ) جیهه؟ چه‌پله‌لێدانه‌، ئه‌بو به‌کریش له‌ نوێژدا لای نه‌ده‌کرده‌وه‌، جا کاتیک چه‌پله‌یان زۆر لێدا، لایکرده‌وه‌و پێغه‌مبه‌ری صلی الله علیه و آله بینی له‌ریزه‌که‌دایه‌، پێغه‌مبه‌ریش صلی الله علیه و آله ناماژه‌ی بو کرد ((که له‌ شوینی خۆت بمینه‌ره‌وه‌))، ئه‌بو به‌کریش هه‌ردوو ده‌ستی به‌رزکرده‌وه‌و سوپاسی خوای کرد ^(۱)، پاشان ئه‌بو به‌کر به‌ پشتدا گه‌راپه‌وه‌ دواوه‌ی خۆی، وه‌ پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله رۆیشته پێشه‌وه‌و پێشنوێژی کرد (بو‌یان).

۴- بَابُ مَنْ سَمَّى قَوْلًا أَوْ سَلَّمَ فِي الصَّلَاةِ عَلَى غَيْرِهِ مُوَاجَهَةً وَهُوَ لَا يَعْلَمُ

۱۲۰۲- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الصَّمَدِ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا حُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضی الله عنه قَالَ: كُنَّا نَقُولُ:

^۱ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله فه‌رمانی پێکرد به‌رده‌وام بێت له‌ پێش نوێژیه‌که‌یدا.

التَّحِيَّةُ فِي الصَّلَاةِ وَتُسَمَّى، وَيُسَلَّمُ بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ، فَسَمِعَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: قُولُوا: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. فَإِنَّكُمْ إِذَا فَعَلْتُمْ ذَلِكَ فَقَدْ سَلَّمْتُمْ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ لِلَّهِ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ.^(۱)

۴- باسی (حوکمی) ئهوهی له نیو نوێژدا ناوی کهسانیک بهیئنی، یان سهلام بکات له کهسیکی بهران بهری به نه زانین

۱۲۰۲- عهبدوولای کوری مهسعود ؓ دهلی: ئیمه جاران له نوێژدا دهمانوت: سهلام له فلانه کهس بیت و ناویمان دهیئا، وه ههندیگمان سهلامی دمکرد له وانی تر، پیغه مبهری خواش ﷺ گوئی لی بوو فهرمووی: ((بلین: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ^(۲)، جا نهگهر ئهومتان کرد، ئهوه سهلامتان کردوو له ههموو بهندهیهکی صالحی خوا له ئاسمان و له زهویدا)).

۵- باب: التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ

۱۲۰۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ وَالتَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ..

^۱ بڕوانه: ۸۳۱.

^۲ واته: مۆلک و مانهوهو گهوهیهی و درودو پارانهوهو لآلانهوهو وشه ی پاک وچاک هه ر بۆ خودایه، سلاوو پهحمهت و بهرکهکی خودات لهسه ر بۆ ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ، سلاو لهسه ر ئیمهش و لهسه ر ههموو بهنده چاکهکانی خودای گهوره، وه شایهتی ددهم که هیچ په رستراویک نییه به هه ق جگه له (الله)، وه شایهتی نهدهم که موحه ممه د ﷺ بهنده و نێردراوی خودایه.

۵- باسیک: چه پله لیدان بو ئافرماتانه

۱۲۰۳- ئەبو هوریرە رضی اللہ عنہ له پیغمه مبهروه صلی اللہ علیہ وسلم دهگێڕێتهوه كه فهرموویهتی: ((سبحان الله وتن^(۱) بو پیاوانه، چه پله لیدانیشت بو ئافرماتانه)).

۱۲۰۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى، أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ وَالتَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ.^(۲)

۱۲۰۴- سههلی کوری سهعد رضی اللہ عنہ دهلی: پیغمه مبهر صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((سبحان الله کردن (له کاتی هه لهی پێشنوێژدا) بو پیاوانه، چه پله لیدانیشت بو ئافرماتانه)).

۶- بَابُ مَنْ رَجَعَ الْقَهْقَرَى فِي صَلَاتِهِ، أَوْ تَقَدَّمَ بِأَمْرٍ يَنْزِلُ بِهِ

رَوَاهُ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم.

۱۲۰۵- حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ يُونُسُ: قَالَ الزُّهْرِيُّ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ الْمُسْلِمِينَ بَيْنَا هُمْ فِي الْفَجْرِ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ، وَأَبُو بَكْرٍ رضی اللہ عنہ يُصَلِّي بِهِمْ، فَقَجَأَهُمُ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم، قَدْ كَشَفَ سِتْرَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا، فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ، وَهُمْ صُفُوفٌ، فَتَبَسَّمَ يَضْحَكُ، فَكَصَّ أَبُو بَكْرٍ رضی اللہ عنہ عَلَى عَقْبِيهِ، وَظَنَّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يُرِيدُ أَنْ يَخْرُجَ إِلَى الصَّلَاةِ، وَهَمَّ الْمُسْلِمُونَ أَنْ يَفْتَتِنُوا فِي صَلَاتِهِمْ فَرَحًا بِالنَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم حِينَ رَأَوْهُ، فَأَشَارَ بِيَدِهِ أَنْ أَمُّوا، ثُمَّ دَخَلَ الْحُجْرَةَ وَأَرْخَى السُّتْرَ، وَتَوُفِّيَ ذَلِكَ الْيَوْمَ.^(۳)

^۱ له کاتی پرووداوێک یان ئاگادارکردنهوه یان راستکردنهوهی هه لهیه ک بو پێشنوێژ له نوێژه کهیدا.

^۲ بپروانه: ۶۸۴.

^۳ بپروانه: ۶۸۰.

۱- باسی ئهوهی پشتاو پشت بگهڕێتهوه لهنیو نوێژهکهیدا،

یان پیشکهوی له بهر کاریک بۆی پیش هاتوه

ئهم فهرمودیه سههلی کوری سهعد له پیغه مبهروه ﷺ گیراویه تیهوه. ۱۲۰۵- زوهری دهلی: ئهههسی کوری مالیک ﷺ بۆی گیرامهوه وتی: لهکاتی کهدا مسوئلمانان له نوێژی بهیانی رۆژی دووشه ممه دا بوون، نه بو بهکر ﷺ پیشنوێژی بۆ دهکردن، له ناگا و پیغه مبهر ﷺ پهردهی ژووردهکی عانیشه ی لاداو سهیری کردن مسوئلمانان ریز بوو بوون، جا زمرده خه نهیهکی کردو بیکه نی، ئینجا نه بو بهکر پاشه و پاش گهرايه دواوه، وای زانی که پیغه مبهری خوا ﷺ دمی هوی بیته دمروه بۆ نوێژ، وه مسوئلمانان خه ریک بوو نوێژه کهیان لی تیک بجیت، له خوشی پیغه مبهردا ﷺ که بینیان (حالی باشه)، پیغه مبهریش ﷺ به دهستی ئاماژه ی بۆ کردن ((که نوێژه کهیان تهواو بکه ن))، پاشان جوویه وه ژوورده و بهرده کهی دادایه وه ههر له و رۆژمدا وهفاتی کرد.

۷- بَابُ إِذَا دَعَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا فِي الصَّلَاةِ

۱۲۰۶- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: نَادَتْ امْرَأَةٌ ابْنَهَا، وَهُوَ فِي صَوْمَعَةٍ قَالَتْ: يَا جُرَيْجُ. قَالَ: اللَّهُمَّ أُمِّي وَصَلَاتِي. قَالَتْ: يَا جُرَيْجُ. قَالَ: اللَّهُمَّ أُمِّي وَصَلَاتِي. قَالَتْ: اللَّهُمَّ لَا يَمُوتُ جُرَيْجٌ حَتَّى يَنْظُرَ فِي وَجْهِ الْمَيِّمِيسِ. وَكَانَتْ تَأْوِي إِلَى صَوْمَعَتِهِ رَاعِيَةً تَرْعَى الْغَنَمَ، فَوَلَدَتْ، فَقِيلَ لَهَا: مِمَّنْ هَذَا الْوَلَدُ؟ قَالَتْ: مِنْ جُرَيْجٍ، نَزَلَ مِنْ صَوْمَعَتِهِ. قَالَ جُرَيْجُ: أَيْنَ هَذِهِ الَّتِي تَرْعُمُ أَنْ وَلَدَهَا لِي؟ قَالَ: يَا بَابُوسُ مَنْ أَبُوكَ؟ قَالَ: رَاعِي الْغَنَمِ.^(۱)

۷- باسی نهگهر دایکی کورهکهی بانگ بکات کاتی (کورهکه) له نوێژدا بی

۱۲۰۶- نهبو هورمیره عليه السلام دهلی: پیغه مبهری خوا عليه السلام فهرمووی: ((ئافرمتهک)) کورهکهی بانگ کرد، له کاتیکدا له خه لومتهگهیه کدا بوو، ئافرمتهکه وتی: نهی جورمیج، نهویش وتی: خوايه (مافی) دایکم و نوێژهکه (کوڤوتهوه، ته و فیکم بده باشرینیان به جیبینم)، ئافرمتهکه وتی: نهی جورمیج، (جورمیج) وتی: خوايه (مافی) دایکم و نوێژهکه (کوڤوتهوه، ته و فیکم بده باشرینیان به جیبینم)، ئافرمتهکه وتی: نهی جورمیج . (جورمیج) وتی: خوايه (مافی) دایکم و نوێژهکه (کوڤوتهوه، ته و فیکم بده باشرینیان به جیبینم)، ئافرمتهکه وتی: خوايه جورمیج نه مریت ههتا ته ماشای رووخساری ئافرمتهانی داوین پیس دهکات. وه ئافرمتهکی شوان که مه پری دهله وهراند دهجوویه خه لومتهگاکی جورمیجهوه، ئینجا (ئافرمته شوانهکه) مندا لکی بوو ^(۱)، پیی وترا: نه مندا له (ی بوویهتی) له چ پیاویکه؟ ئافرمتهکه وتی: له جورمیجه، له خه لومتهگاکی هاتوته خواروه (و زینای کردوه له گه لیدا)، جورمیج وتی: نهو ئافرمته له کوویه که دهلی مندا له کهی له منه؟ (داوای مندا له کهی کردو هینایان)، جورمیج وتی: بجکول کی باوگته؟ مندا له که وتی: پیاوی شوانی مه رکان)).

۸- بَابُ مَسْحِ الْخَصَى فِي الصَّلَاةِ

۱۲۰۷- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُعَيْقِبٌ أَنَّ النَّبِيَّ عليه السلام قَالَ فِي الرَّجُلِ يُسْوِي التُّرَابَ حَيْثُ يَسْجُدُ قَالَ: إِنْ كُنْتَ فَاعِلًا فَوَاحِدَةً.

^۱ پیاویکی شوان زینای له گه ل کردبوو سکی پر بوو بوو.

۸- باسی دهستان له چهو (ورده بهرد) له نوێژدا

۱۲۰۷- موعه یقیب ﷺ دهگیرێتهوه: که پیغه مبهری خوا ﷺ دهربارهی پیاویک که خۆله کهی تهخت دهکرد، لهو شوینه دا که سوژدهی له سهر دهمبرد ههرمووی: ((نه گهر نهو کارمت کرد با پهک جار زیاتر نه بیت)).

۹- بابُ بَسْطِ التَّوْبِ فِي الصَّلَاةِ لِلْسُّجُودِ

۱۲۰۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا بِشْرٌ، حَدَّثَنَا غَالِبٌ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي شِدَّةِ الْحَرِّ، فَإِذَا لَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدُنَا أَنْ يُمَكِّنَ وَجْهَهُ مِنَ الْأَرْضِ بَسَطَ تَوْبَهُ فَسَجَدَ عَلَيْهِ^(۱).

۹- باسی راخستنی پۆشاکی له نیو نوێژدا بۆ سوژده بردن له سهری

۱۲۰۸- نه نهسی کوری مالیک ﷺ دهلی: ئیمه له رابردوودا له گهل پیغه مبهر ﷺ له تینی گهرمادا نوێژمان دهکرد، جا نه گهر که سیکمان نهیتوانیبا به نیوچاوانی بخته سهر زهوی، پۆشاکی کهی راده خست و سوژدهی له سهر دهمبرد.

۱۰- بابُ مَا يَجُوزُ مِنَ الْعَمَلِ فِي الصَّلَاةِ

۱۲۰۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ ﷺ قَالَتْ كُنْتُ أُمِدُّ رِجْلِي فِي قِبْلَةِ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي، فَإِذَا سَجَدَ عَمَزَنِي فَرَفَعْتُهَا، فَإِذَا قَامَ مَدَدْتُهَا^(۲).

^۱ برپوانه: ۳۸۵.

^۲ برپوانه: ۳۸۲.

۱۰- باسی ئه و کرده و ه و جولە می له نیو نوێژدا دروسته

۱۲۰۹- عایشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: له کاتی‌کدا پیغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم نوێژی ده‌کرد، من قاجم درێژ ده‌کرد له‌به‌رده‌می پیغه‌مبەر هوه صلی اللہ علیہ وسلم، جا کاتی سوژده‌ی بیردایه‌ تیی ده‌کوتام (نقورچکه‌ی لیده‌دام)، منیش قاجم ده‌هینایه‌ دواوه‌، که هه‌لده‌ستایه‌ وه‌ قاجم درێژ ده‌کرده‌وه‌.

۱۲۱۰- حَدَّثَنَا مَحْمُودٌ، حَدَّثَنَا شَبَابَةُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم أَنَّهُ صَلَّى صَلَاةً قَالَ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ عَرَضَ لِي، فَشَدَّ عَلَيَّ لِيَقْطَعَ الصَّلَاةَ عَلَيَّ، فَأَمَكَّنِي اللَّهُ مِنْهُ، فَدَعَعْتُهُ، وَلَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُوثِقَهُ إِلَى سَارِيَةٍ حَتَّى تُصِحُّوا فَتَنْظُرُوا إِلَيْهِ، فَذَكَّرْتُ قَوْلَ سُلَيْمَانَ عليه السلام: رَبِّ هَبْ لِي مَلَكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي. قَرَدَهُ اللَّهُ حَاسِيًا. ثُمَّ قَالَ النَّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ: فَدَعَعْتُهُ. بِالذَّالِ أَيْ: خَنَقْتُهُ. وَدَعَعْتُهُ. مِنْ قَوْلِ اللَّهِ: ﴿يَوْمَ يَدْعُوكَ﴾ (۱۳) الطور. أَيْ: يُدْفَعُونَ وَالصَّوَابُ: فَدَعَعْتُهُ، إِلَّا أَنَّهُ كَذَا قَالَ بِتَشْدِيدِ الْعَيْنِ وَالنَّاءِ ^(۱).

۱۲۱۰- ئه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبەر هوه صلی اللہ علیہ وسلم ده‌گیریته‌وه‌ که پیغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم نوێژی کرد فه‌رمووی: ((بیگومان (ئه‌مشه‌و) شه‌یتان (دیویکی جنۆکه‌) خوی پیشان دام، په‌لاماری بۆ هینام بۆ ئه‌وه‌ی نوێژه‌که‌م پێی بێرێ، به‌لام خوا زالی کردم به‌سه‌ریداو، گرتم، ئینجا توند پالم پیوه‌نا، سویند به‌ خوا به‌راستی ویستم بیبه‌ستمه‌وه‌ به‌ پایه‌یه‌ک (له‌ پایه‌کانی مزگه‌وت) هوه‌، هه‌تا رۆژ بکه‌نه‌وه‌و هه‌مووتان سه‌یری بکه‌ن، به‌لام نزاکه‌ی سوله‌یمانی برام صلی اللہ علیہ وسلم بیرکه‌وته‌وه‌ که ده‌لی: ئه‌ی په‌رومردگارم پاشایه‌تییه‌کی وام پێیده‌ که له‌پاش من بۆ که‌س نه‌لوی.

نێتر خوا نهو (شهیتانهکهی) بهپیسوایی گهراندهوه)، پاشان نهزری کوری شومهیل وتی: (قَدَعْتُهُ) به ژال، واته: خنکاندم، وه (قَدَعْتُهُ) له شیوهی نهمهیه لهم ئایهتهدا هاتووه: ﴿يَوْمَ يَدْعُوتُ﴾ (۱۳) الطور، واته: پالیان پیوه دهنری، نهو وشهیان راستره: (قَدَعْتُهُ)، بهلام نهو (شوعبه) به گرتنی پیتی عهین و تا (قَدَعْتُهُ) هیناویهتی.

II- باب: إِذَا انْقَلَبَتِ الدَّابَّةُ فِي الصَّلَاةِ

وَقَالَ قَتَادَةُ: إِنَّ أَخِي تُوْبُهُ يَتَّبِعُ السَّارِقَ وَيَدْعُ الصَّلَاةَ.
 ۱۲۱۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْأَزْرَقُ بْنُ قَنِسٍ قَالَ: كُنَّا بِالْأَهْوَازِ نُقَاتِلُ الْحُرُورِيَّةَ، فَبَيْنَا أَنَا عَلَى جُرْفٍ نَهَرٍ إِذَا رَجُلٌ يُصَلِّي، وَإِذَا لِحَامٌ دَابَّتْهُ بِيَدِهِ، فَجَعَلَتِ الدَّابَّةُ تُنَازِعُهُ، وَجَعَلَ يَتَّبِعُهَا -قَالَ شُعْبَةُ: هُوَ أَبُو بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيُّ- فَجَعَلَ رَجُلٌ مِنَ الْخَوَارِجِ يَقُولُ: اللَّهُمَّ افْعَلْ بِهَذَا الشَّيْخِ. فَلَمَّا انْصَرَفَ الشَّيْخُ قَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ قَوْلَكُمْ، وَإِنِّي غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِتَّ غَزَوَاتٍ أَوْ سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَوْ ثَمَانَ، وَشَهِدْتُ تَبْسِيرَهُ، وَإِنِّي إِنْ كُنْتُ أَنْ أَرَاكَ مَعَ دَابَّتِي، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَدْعَاهَا تَرْجِعُ إِلَى مَالِهَا فَيَشُقَّ عَلَيَّ^(۱).

II- باسیک: نهگهر له نیو نوێژهکهیدا و لاخهکهی بهره لابی

و بروات (چی بکات؟)

قهتاده دهلی: نهگهر کراسهکهی فرینرا له نیو نوێژهکهیدا، شوین دزهکه بکهوی و واز له نوێژهکهی بینیت.

۱۲۱۱- نهزهرهقی کوری قهیس دهلی: ئیمه له نههواز بووین له دزی ههروریهکان (خهواریهکان) دههنگاین، له کاتیکیدا من له قهراغی رووباریکیدا بووم،

^۱ بروانه: ۶۱۲۷.

پیاویکم بینی نوێژی دهکردو رهشوی و لاخهکهی بهدمستیهوه بوو، و لاخهکهی رایدهکیشاو پیاوهکهش شوین و لاخهکه دهکهوت، شوعبه دهلی: نهو پیاوه نهبو بهرزهی نهسله می بوو، ئینجا پیاویک که خهوارایج بوو بهردهوام دهیوت: خوايه نهو پیاوه پیره وا لی بکهیت^(۱)، جا کاتی پیاوه پیره که (نهبو بهرزه) له نوێژهکهی بوویهوه وتی: بهراستی گویم له قسهکانتان بوو، من لهگهڵ پیغهمبهری خوا ﷺ شهش یان چهوت یان ههشت غهزام کردووه، وه ئاسانکاری نهوم بینیهوه، بیگومان من کاتی لهگهڵ و لاخهکهما یهکتریمان رادهکیشا، نهوهم پی باشر بوو لهوهی وازی لی بینم بگهڕێتهوه بۆ نهو جیگهی هۆگری بوو، که ناردههت و گران دمبوو بۆ من (بیهینمهوه).

۱۲۱۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: حَسَبْتُ الشَّمْسُ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَرَأَ سُورَةَ طَوِيلَةً، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، ثُمَّ اسْتَفْتَحَ بِسُورَةٍ أُخْرَى، ثُمَّ رَكَعَ حَتَّى قَضَاهَا وَسَجَدَ، ثُمَّ فَعَلَ ذَلِكَ فِي الثَّانِيَةِ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَصَلُّوا حَتَّى يُفْرَجَ عَنْكُمْ، لَقَدْ رَأَيْتُ فِي مَقَامِي هَذَا كُلَّ شَيْءٍ وَعِدَّتُهُ، حَتَّى لَقَدْ رَأَيْتُ أُرِيدُ أَنْ أَخَذَ قِطْفًا مِنَ الْجَنَّةِ حِينَ رَأَيْتُمُونِي جَعَلْتُ أَتَقَدَّمُ، وَلَقَدْ رَأَيْتُ جَهَنَّمَ يَخْطُمُ بَعْضُهَا بَعْضًا حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأْخَرْتُ، وَرَأَيْتُ فِيهَا عَمْرَوَ بْنَ لُحَيٍّ وَهُوَ الَّذِي سَبَبَ السَّوَابِقَ.^(۲)

۱۲۱۲- عایشه رضی اللہ عنہا دهلی: خۆرگیرا، ئینجا پیغهمبهریش ﷺ ههستاو نوێژی دابهست و سوورپهتیکی درێژی خویند، پاشان گرینووشی بردو درێزه پێدا،

^۱ دوعای لی دهکرد و جنتوی به نهبو بهرزه دهدا.

^۲ بروانه: ۱۰۴۴.

پاشان سه‌ری به‌رزکرده‌وه (له کړنووش)، پاشان دهستی به‌خویندنی سووړه‌تیکی تر کرد، پاشان کړنووشیکی تری برد (و دريژه‌ی پيدا)، تا ته‌واوی کرد و سوژده‌ی برد، پاشان نه‌مه‌ی له ړکاتی دووه‌میشدا دووباره کرده‌وه، پاشان هه‌رمووی: ((بېگومان نه‌م خوړ و مانگ گیرانه دوو نیشان‌ه‌ن له نیشان‌ه‌کانی خوا، جا هه‌ر کات نه‌وانه‌تان بینی نه‌وه نوێژ بکه‌ن، هه‌تا ده‌رووتان لی بکړیته‌وه، سویند به‌خوا نا له‌م جیگایه‌دا که ړاوه‌ستاوم، نه‌وه‌ی به‌لینم پیدرا‌بوو هه‌موویم بینی، هه‌تا بینیم ویستم بو‌شک‌یک میوه‌ی به‌هه‌شت لی‌بکه‌مه‌وه کاتی منتان بینی (له نوێژه‌که‌مدا) بو پېشه‌وه ده‌رویشتم، سویند به‌خوا دۆزه‌خم بینی هه‌ندیکی هه‌ندیکی تری تیک ده‌شکاند کاتی منتان بینی هاتمه‌ دواوه، وه عه‌مری کوری لوحه‌یم بینی له دۆزه‌خدا (چونکه) نه‌و بوو به‌خشی‌نی و‌شتری به‌به‌ته‌گان داهینا، که سواریان نه‌بن و ړیگری له‌ومړ و ناویان لی نه‌کړی)).

۱۲- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنَ الْبُصَاقِ وَالنَّفْخِ فِي الصَّلَاةِ

وَيَذْكُرُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو: نَفَخَ النَّبِيُّ ﷺ فِي سُجُودِهِ فِي كُوفٍ.
 ۱۲۱۳- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى نُحَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ، فَتَغَيَّظَ عَلَى أَهْلِ الْمَسْجِدِ وَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ قَبْلَ أَحَدِكُمْ، فَإِذَا كَانَ فِي صَلَاتِهِ فَلَا يَبْزُقَنَّ، أَوْ قَالَ لَا يَتَنَحَّمَنَّ. ثُمَّ نَزَلَ فَحَتَّهَا بِيَدِهِ. وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: ﷺ إِذَا بَزَقَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْزُقْ عَلَى يَسَارِهِ^(۱).

^۱ بېروانه: ۴۰۶.

۱۲- باسی نهوهی که دروسته له تف و به لغهم و فووکردن له نیو نووژدا

له عهبدولای کورې عهمرهوه ﷺ دهگیرنهوه که وتوویهتی: پیغه مبهه ﷺ له سوژدهی نووژی خوږگیراندا فووی کردووه.

۱۲۱۳- عهبدولای کورې عومهر ﷺ دهگیرپتهوه که پیغه مبهه ﷺ له قیبله ی مزگه وتدا (به دیواره که یه وه) به لغهمیکې بینی، بویه رقی ههستا له خه لکی مزگه وت و فهرمووی: ((بیگومان (له نووژدا) خوا به رانبر هر یه کیکتانه، جا نه گهر له نووژمه کیدا بوو نه وه باتف نه کات))، یان فهرمووی: ((به لغهم هرئ نه دات))، پاشان دابهزی له دوانگه که ی و به دهستی (به به ردیک به لغهمه که ی) کراند و لای برد، عهبدولای کورې عومهر ﷺ وتی: نه گهر که سیکتان (له نووژدا) تفی کرد، با بیکاته لای چه پییه وه.

۱۲۱۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ يُتَاجَى رَبَّهُ، فَلَا يَنْزُقَنَّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ، وَلَكِنْ عَنْ شِمَالِهِ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى»^(۱).

۱۲۱۴- نه نهس ﷺ له پیغه مبهه وه ﷺ دهگیرپتهوه که فهرموویهتی: ((نه گهر که سیک له نووژدا بوو، نه وه بیگومان له گهل په رومردگاریدا قسه دهکات، که واته با تف نه کاته به رده میه وه، وه نه یکاته لای راستیه وه، به لکو بیکاته لای چه پی و ژیر پیی چه پییه وه)).

^۱ بروانه: ۲۴۱.

۱۳- بَابُ: مَنْ صَفَّقَ جَاهِلًا مِنَ الرِّجَالِ فِي صَلَاتِهِ لَمْ تَفْسُدْ صَلَاتُهُ

فِيهِ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۳- باسیک: ئەگەر کەسیک له پیاوان به نهزانی له نوێژه کهیدا چه پلهی لیدا نوێژه کهی به تال نابیته وه

له سهر نه م باسه نهو فهرموودهیه هاتووه که سه هلی کوری سه عد له پیغه مبهروه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ گیراویه تیه وه ^(۱)

۱۴- بَابُ: إِذَا قِيلَ لِلْمُصَلِّيِّ تَقَدَّمَ أَوْ انْتَظَرَ قَانْتَظَرَ قَلًا بَأْسَ

۱۲۱۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّاسُ يُصَلُّونَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُمْ عَاقِدُو أُرْجِهِمْ مِنَ الصُّغَرِ عَلَى رِقَابِهِمْ، فَقِيلَ لِلنِّسَاءِ: لَا تَرْفَعْنَ رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَسْتَوِيَ الرِّجَالُ جُلُوسًا. ^(۲)

۱۴- باسیک: ئەگەر و ترا به نوێژکەر برۆره پێشه وه، یان چاوه روان به، ئەویش چاوه روان بوو قهینا کات.

۱۲۱۵- سه هلی کوری سه عد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لی: خه لکانیک له گه ل پیغه مبهردا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نوێژیان ده کرد، له بهر بچووکی پۆشاکه که یان به ستبویان به ملیانه وه، وه به ئا فره تانی ش و ترا: ((له کاتی سوژده دا) هه تا پیاوه کان به ته واوی هه ئه نه سه نه وه و دانه نیشن، ئیوه سه رتان به رز مه که نه وه)).

^۱ بروانه فهرمووده ی ژماره: ۶۸۴.

^۲ بروانه: ۳۶۲.

۱۵- بَابُ: لَا يَرُدُّ السَّلَامَ فِي الصَّلَاةِ

۱۲۱۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنْتُ أَسْلَمُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَيَرُدُّ عَلَيَّ، فَلَمَّا رَجَعْنَا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ وَقَالَ: إِنَّ فِي الصَّلَاةِ شُغْلًا.^(۱)

۱۵- باسیک: له نیو نوێژدا وهلامی سهلامکردن نادریتهوه

۱۲۱۶- عهبدوللا ﷺ دهلی: من جاران پیغمه مبهري ﷺ له نوێژدا بوو، سهلامم لی دمکرد، نهویش وهلامی دهدامه وه، بهلام کاتی گهراينه وه (لهلای نهجاشی، له نوێژدا) سهلامم له پیغمه مبهري ﷺ کرد، وهلامی نه دامه وه و فهرمووی: ((بیگومان له نیو نوێژدا سهرفالی ههیه (بهفورئان خویندن و شتی تره وه)).

۱۲۱۷- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ شَنْظِيرٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَاجَةٍ لَهُ فَأَنْطَلَقْتُ، ثُمَّ رَجَعْتُ وَقَدْ قَضَيْتُهَا، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ، فَوَقَعَ فِي قَلْبِي مَا اللَّهُ أَعْلَمُ بِهِ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: لَعَلَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَجَدَ عَلَيَّ أَنِّي أَبْطَأْتُ عَلَيْهِ، ثُمَّ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ، فَوَقَعَ فِي قَلْبِي أَشَدُّ مِنَ الْمَرَّةِ الْأُولَى، ثُمَّ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ فَقَالَ: إِنَّمَا مَنَعَنِي أَنْ أَرُدَّ عَلَيْكَ أَيُّ كُنْتُ أَصْلِي.. وَكَانَ عَلَى رَاحِلَتِهِ مُتَوَجِّهًا إِلَى غَيْرِ الْقِبْلَةِ.^(۲)

۱۲۱۷- جابیری کوری عهبدوللا ﷺ دهلی: پیغمه مبهري ﷺ خوا ﷺ ناردمی بو کاریکی خوی، منیش رویشتم، پاشان کارمه کم به نه نجام گه یاند و گه رامه وه، ننجا هاتم

^۱ بروانه: ۱۱۹۹.

^۲ بروانه: ۴۰۰.

بۆ خزمهت پێغه‌مبەر ﷺ و سه‌لامم لێ‌کرد، وه‌لامی نه‌دامه‌وه، منیش شتێک له دڵمدا دروست بوو، مه‌گه‌ر هه‌ر خوا بزانی چه‌ند ناخۆش بوو، له دلی خو‌مدا وتم: له‌وانه‌یه پێغه‌مبهری خوا ﷺ د‌ل‌گران بوو ب‌یت ل‌یم، چون‌که در‌م‌نگ گه‌رامه‌وه بۆ لای، پاشان سه‌لامم لێ‌ کرده‌وه، هه‌ر وه‌لامی نه‌دامه‌وه، ئه‌مه‌جاره له جاری پ‌ی‌ش‌وو زیاتر د‌ل‌گران بووم، پاشان جاریکی تر سه‌لامم لێ‌ کرد، وه‌لامی دامه‌وه‌وه ف‌ه‌رمووی: ((ب‌ی‌گومان ئه‌وه‌ی ر‌ی‌گر بوو که وه‌لامت ب‌ده‌مه‌وه، ئه‌وه بوو که من نوێژم ده‌کرد))، له‌وکاته‌دا پ‌ی‌غه‌مب‌ه‌ر ﷺ به سواری و‌لا‌خه‌که‌یه‌وه بوو رووی له ق‌ی‌بله نه‌بوو.

١٦- بابُ رَفْعِ الْيَدَيْنِ فِي الصَّلَاةِ لِأَمْرِ يَنْزِلُ بِهِ

١٢١٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ بِقَبَاءٍ كَانَتْ بَيْنَهُمْ شَيْءٌ، فَخَرَجَ يُصَلِّحُ بَيْنَهُمْ فِي أَنْاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَحُبِسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحَانَتْ الصَّلَاةُ، فَجَاءَ بِلَالٌ إِلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ حُبِسَ وَقَدْ حَانَتْ الصَّلَاةُ، فَهَلْ لَكَ أَنْ تَوْمَ النَّاسَ؟ قَالَ: نَعَمْ، إِنْ شِئْتَ. فَأَقَامَ بِلَالٌ الصَّلَاةَ، وَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَكَبَّرَ لِلنَّاسِ، وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْشِي فِي الصُّفُوفِ يَشْفُقُهَا شَفًّا، حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ، فَأَخَذَ النَّاسُ فِي التَّصْفِيحِ -قَالَ سَهْلٌ: التَّصْفِيحُ هُوَ التَّصْفِيحُ-. قَالَ: وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّفَتَّ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَشَارَ إِلَيْهِ بِأَمْرِهِ أَنْ يُصَلِّيَ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَدَهُ، فَحَمَدَ اللَّهَ، ثُمَّ رَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَاءَهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ، وَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى لِلنَّاسِ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، مَا لَكُمْ حِينَ نَابَكُمْ شَيْءٌ فِي الصَّلَاةِ أَخَذْتُمْ بِالتَّصْفِيحِ، إِنَّمَا التَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ، مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيُكَلِّمْ سُبْحَانَ اللَّهِ.. ثُمَّ التَفَتَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ، مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ لِلنَّاسِ حِينَ أَشْرْتُ إِلَيْكَ؟ .. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: مَا كَانَ يَنْبَغِي لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.^(١)

١٦- باسى بهر زكړدنه وهى دهسته كان له نيو نويزدا له بهر كارىك لىي روودهدات

١٢١٨- سه هلى كورى سهد ﷺ دهلى: پيغه مبهري خوا ﷺ پي گه شتبوو كه هوزى عه مري كورى عه وف له هوبا ناكوكى هيه له نيوانياندا، بويه پيغه مبهري خواش ﷺ له گه ل چهند كه سى له هاوه لاني رويشت تا نيوانيان چاك بكات، نينجا پيغه مبهري خوا ﷺ دواخرا (هر نه هاته وه) و كاتى نويز هات، بيلال ﷺ هات بو لاي نه بو بهر وتى: نهى نه بو بهر بيگومان پيغه مبهري خوا ﷺ دواكهوت و كاتى نويزه، دهى ناي پيشنويزى دهكهى بو خه لكى؟ وتى: بهلى نه گهر ويست، بيلاليش ﷺ قامه تى نويزى كرد، نه بو بهر رويشته پيشه وه، نه لاهو نه كبهري كرد به پيشنويز بو خه لكه كه، پيغه مبهري خواش ﷺ (گه پايه وه) به نيوان ريزه كاندا دهر ويشت، بهينى تيده خستن هه تا له ريزى يه كه مدا وستا، خه لكه كه ش دمستيان كرد به چه پله ليدان سه هل وتى: (التَّصْفِيحُ) واته: چه پله ليدان- دهلى: نه بو بهر كرىش ﷺ له نويزدا لاي نه ده كرده وه، جا كه خه لكه كه زور چه پله يان ليدا، نه بو بهر لاي كرده وه پيغه مبهري خواى بينى ﷺ، پيغه مبهريش ﷺ نامازه بو كرد و فه رمانى پى كرد كه پيشنويزيه كهى بكات، نه بو بهر كرىش ﷺ هه ردوو دمستى بهر زكړدنه وه سوپاسى خواى كرد، نينجا پشتاو پشت گه پايه وه دواوه هه تا له ريزه كه دا وستا، پيغه مبهري خوا ﷺ رويشته پيشه وه پيشنويزى بو خه لكه كه كرد، جا كه لى بوويه وه رووى كرده خه لكه كه و فه رمووى: ((نهى خه لكينه! نه وه چيتانه كاتى له نويزدا ناگاداريتان دا بو شتى، دمستيان كرد به چه پله ليدان؟ بيگومان چه پله ليدان بو نافرمانه، نه گهر كه سى ناگادارى به شتى دا له نويزه كهيدا، نه وه با بليت: (سبحان الله))، پاشان لاي كرده وه به لاي نه بو بهر كړدا ﷺ فه رمووى:

((ئەبو بەکر جی رێگری کردی لەوەی کە پێشنوێزی بکەیت بۆ خەڵکە کە کە
من نامازەم بۆ کردیت؟)) ئەبو بەکریش ﷺ وتی: شیوا نییه بۆ کۆری ئەبی
قوحافە کە لە پێشی پێغەمبەری خواوە ﷺ نوێژ بکات.

۱۷- بَابُ الْخَصْرِ فِي الصَّلَاةِ

۱۲۱۹- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ:
نَهَى عَنِ الْخَصْرِ فِي الصَّلَاةِ. وَقَالَ هِشَامٌ وَأَبُو هِلَالٍ: عَنِ ابْنِ سَرِيْنٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ
النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

۱۷- باسی دەست خستنه کە لە کە لە نوێژدا

۱۲۱۹- ئەبو هورەیرە ﷺ دەلی: دەست خستنه کە لە کە لە نوێژدا قەدەغە کراوە.
هیشام و ئەبو هیلال لە ئیبنو سیرینهو، ئەویش لە ئەبو هورەیرەو ﷺ لە
پێغەمبەرەو ﷺ ئەم قەرموودە گێراوەتەو.

۱۲۲۰- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ
ﷺ قَالَ: نَهَى أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ مُخْتَصِرًا^(۲).

۱۲۲۰- ئەبو هورەیرە ﷺ دەلی: رێگری کراوە لەوەی مەروڤ کاتی نوێژ دەکات،
هەردوو دەستی بخاتە سەر کە لە کە.

^۱ بڕوانه: ۱۲۲۰.

^۲ بڕوانه: ۱۲۱۹.

۱۸- باب: يُفَكِّرُ الرَّجُلُ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ

وَقَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: إِنِّي لِأَجْهَزُ جَيْشِي وَأَنَا فِي الصَّلَاةِ.

۱۲۲۱- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا رَوْحٌ، حَدَّثَنَا عُمَرُ -هُوَ ابْنُ سَعِيدٍ- قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم الْعَصْرَ، فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ سَرِيعًا دَخَلَ عَلَى بَعْضِ نِسَائِهِ، ثُمَّ خَرَجَ وَرَأَى مَا فِي وُجُوهِ الْقَوْمِ مِنْ تَعَجُّبِهِمْ لِسُرْعَتِهِ فَقَالَ: ذَكَرْتُ وَأَنَا فِي الصَّلَاةِ نَبْرًا عِنْدَنَا، فَكْرِهْتُ أَنْ يُمَسِّيَ أَوْ يَبِيتَ عِنْدَنَا فَأَمَرْتُ بِقِسْمَتِهِ.^(۱)

۱۸- باسیک: مروث له نیو نوێژدا شتیکی بیر بکهوێتهوه

عومەر رضي الله عنه ده‌ئێ: بێگومان من سوپاکەم پێک دەخەم لەکاتیکیدا کە لە نوێژدام. ۱۲۲۱- عوقبەیی کوری حاریس رضي الله عنه ده‌ئێ: لەگەڵ پێغەمبەردا صلى الله عليه وسلم نوێژی عەسرم کرد، جا کە سەلامی دایه‌وه بە پەله‌ هەستا رویشت بوو مای یه‌کیک له‌ خێزانه‌کانی، پاشان هاته‌ دهره‌وه، له‌ده‌م و چاوی خه‌لکه‌که‌دا سه‌رسامی به‌دیکرد له‌ پەله‌کردنه‌که‌ی، بۆیه‌ فه‌رمووی: ((له‌نیو نوێژه‌که‌دا بیرم که‌وته‌وه‌ پارچه‌ ئالتونیک^(۲) له‌ ماله‌ماندايه‌، چه‌زم نه‌کرد ئیواره‌ یان شه‌وی به‌سه‌ردا بیته‌ له‌ لامان به‌میته‌وه‌، بۆیه‌ فه‌رمانم کرد به‌ دابه‌شکردنی)).

۱۲۲۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ جَعْفَرٍ عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: إِذَا أَدَّنَ بِالصَّلَاةِ أَذْبَرَ الشَّيْطَانُ لَهُ ضَرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ التَّأَذِينَ، فَإِذَا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُ أَقْبَلَ، فَإِذَا تَوَبَّ أَذْبَرَ، فَإِذَا سَكَتَ أَقْبَلَ، فَلَا يَزَالُ بِالْمَرْءِ يَقُولُ لَهُ: اذْكُرْ

^۱ بروانه: ۸۵۱.

^۲ تێرا: به‌ ئالتونیک ده‌وتری نه‌کراپێ به‌خشل و، نه‌کراپێ به‌دراو و پارە، وه‌ به‌ خۆلی ئالتون و ئالتونی وردکراویش ده‌وتری.

مَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ، حَتَّى لَا يَذَرِي كَمْ صَلَّى.. قَالَ أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: إِذَا فَعَلَ أَحَدُكُمْ ذَلِكَ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ قَاعِدٌ. وَسَمِعَهُ أَبُو سَلَمَةَ مِنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ^(۱).

۱۲۲۲- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ری خوا رضي الله عنه فه‌رمووی: ((کاتی بانگدرا بو نوێژ شه‌یتان پشت هه‌لده‌کات و دهروات و تر لیده‌دات، هه‌تا گوئی له بانگدانه‌که نه‌بی‌ت، جا که بانگبێژه‌که بیده‌نگ بوو دیته‌وه، ئینجا که قامه‌ت کرا پشت هه‌لده‌کات و دهروات، ئینجا که (قامه‌تبێژه‌که) بیده‌نگ بوو دیته‌وه، به‌رده‌وام له‌گه‌ل مرو‌ف هه‌ول ده‌دا پێی ده‌لئ: بیرکه‌ره‌وه له شتی که بیرى لى نه‌کردوته‌وه، هه‌تا وای لى ده‌کات نازانى چه‌ند رکات نوێژی کردووه))، نه‌بو سه‌له‌مه‌ی کورێ عه‌بدوهره‌حمان وتی: نه‌گه‌ر که‌سیکتان وای کرد، با دوو سو‌ژده ببات به‌دانیه‌شتنه‌وه. نه‌بو سه‌له‌مه نه‌مه‌ی له نه‌بو هورمیره بیستووه رضي الله عنه.

۱۲۲۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذَلْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه: يَقُولُ النَّاسُ أَكْثَرُ أَبُو هُرَيْرَةَ. فَلَقِيتُ رَجُلًا فَقُلْتُ: يَمْ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْبَارِحَةَ فِي الْعَتَمَةِ؟ فَقَالَ لَا أَذْرِي. فَقُلْتُ: لَمْ تَشْهَدْهَا؟ قَالَ: بَلَى. قُلْتُ: لَكِنْ أَنَا أَذْرِي، قَرَأَ سُورَةَ كَذَا وَكَذَا.

۱۲۲۳- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌لئ: خه‌لکی ده‌لئین نه‌بو هورمیره فه‌رمووده‌ی زو‌ر ده‌گیریته‌وه، جا به پیاویک گه‌یشتم و وتم: نه‌م شه‌وی رابورد پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله له نوێژی عیشادا ج سو‌ورمه‌تیکی خویند؟ وتی: نازانم، ئینجا وتم: ناماده‌ی نوێژه‌که نه‌بوویت؟ وتی: با ناماده‌ی یووم، وتم: به‌لام من دهمانم چی خویند، سو‌ورمه‌تی نه‌وه‌و نه‌وه‌ی خویند.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۲- کتاب السهو

به ناوی خواي به خشندهی میهره بان

۲۲- په راوی هه له کردن

۱- باب فِي السَّهْوِ إِذَا قَامَ مِنْ رَكْعَتَيْ الْقِرَاضِ

۱۲۲۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ بُحَيْنَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم رَكْعَتَيْنِ مِنْ بَعْضِ الصَّلَوَاتِ، ثُمَّ قَامَ فَلَمْ يَجْلِسْ، فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ وَنَظَرْنَا تَسْلِيمَهُ كَبَّرَ قَبْلَ التَّسْلِيمِ، فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ، ثُمَّ سَلَّمَ ^(۱).

۱- باسی ئه وهی له بارهی (حوکمی) هه له کردنه وه

هاتووه، ئه گهر نوێژخوین له دووهم رکاتی فهزدا

هه ستایه وه (دانه نیشت بو ته حیات خویندن)

۱۲۲۴- ئیبنو شیهاب له عهبدوهره حمانی ئه عهره جه وه گیرایه وه ئه ویش له عهبدو لای کوری بو حهینه وه رضي الله عنه گیرایه وه که وتی: پیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم له نوێژیک له نوێژه کاندای دوو رکات پیش نوێژی بو کردین، پاشان هه ستایه وه وه دانه نیشت (ته حیات یه کهم بخوین)، خه لکه کهش له گه ئیدا هه ستانه وه (به رده وام بوون)، ئینجا که

نویژه که ی ته و او کرد چا و پر وانی سه لامدان ه و مان کرد، پێش سه لامدان ه و نه لاهو نه کبهری کرد، جا به دانیشتنه و دوو سوژدهی برد، پاشان سه لامی دایه و ه.

۱۲۲۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ بُحَيْنَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَامَ مِنْ اثْنَتَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ لَمْ يَجْلِسْ بَيْنَهُمَا، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ بَعْدَ ذَلِكَ ^(۱).

۱۲۲۵- په حیای کوری سه عید له عه بدوره حمانی نه عه ره جه و ه ده گپ رته و ه، نه ویش له عه بدولای کوری بوچه ی نه و ه رضي الله عنه ده گپ رته و ه، که وتویه تی: پێغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم له رگاتی دوو ه می نویژی نیومر و دا هه ستایه و ه له نیوانیاندا دانه نیشت (بو ته حیات خویندن)، جا که نویژه که ی ته و او کرد دوو سوژدهی برد، پاشان دوا ی نه و ه سه لامی دایه و ه.

۲- باب: إِذَا صَلَّى خُمُسًا

۱۲۲۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم صَلَّى الظُّهْرَ خُمُسًا، فَقِيلَ لَهُ: أَزِيدُ فِي الصَّلَاةِ؟ فَقَالَ: «وَمَا ذَاكَ..» قَالَ: صَلَّيْتُ خُمُسًا. فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ مَا سَلَّمَ ^(۲).

۲- باسیک: گهر نویژخوین پینج رگاتی کرد

۱۲۲۶- عه بدولای رضي الله عنه ده گپ رته و ه که پێغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم نویژی نیومر و پینج رگاتی کرد، نینجا پێی و ترا: ئایا نویژ زیاد کراوه؟ نه ویش هه رمووی: ((چی بووه؟)) وتی: پینج رگات کرد، پێغه مبهریش صلى الله عليه وسلم دوا ی نه و ه سه لامی دابوو یه و ه دوو سوژدهی بر.

^۱ بر وانه: ۸۲۹.

^۲ بر وانه: ۴۰۱.

۳- باب: إِذَا سَلَّمَ فِي رَكَعَتَيْنِ أَوْ فِي ثَلَاثٍ،

فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ مِثْلَ سُجُودِ الصَّلَاةِ أَوْ أَطَوَّلَ

۱۲۲۷- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ ﷺ الظُّهْرَ - أَوْ الْعَصْرَ - فَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ دُو الْيَدَيْنِ: الصَّلَاةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْقَصَتْ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَصْحَابِهِ: أَحَقُّ مَا يَقُولُ؟.. قَالُوا: نَعَمْ. فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ أُخْرَيْنِ، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ. قَالَ سَعْدٌ: وَرَأَيْتُ عُرْوَةَ بِنَ الزُّبَيْرِ صَلَّى مِنَ الْمَغْرِبِ رَكَعَتَيْنِ، فَسَلَّمَ وَتَكَلَّمَ، ثُمَّ صَلَّى مَا بَقِيَ وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، وَقَالَ: هَكَذَا فَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ ^(۱).

۳- باسیک: ئەگەر له پکاتی دووهم، یان سییه‌دا سه‌لامی دایه‌وه و دوو سوژده‌ی برد، وهک سوژده‌کانی نوێژ یان درێژتر

۱۲۲۷- ئەبو هورمیرە رضي الله عنه ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پێشنوێژی نوێژیکێ نیومرو - یان عه‌س‌ری بو کردین، پاشان سه‌لامی دایه‌وه، بیاوه ده‌ستدرێژه‌که‌ش پێی وت: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نوێژ کورت بوته‌وه؟ پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی به‌هاوه‌لانی: ((نایا ئەوه‌ی ده‌میلێ راسته‌؟))، ئەوانیش وتیان: به‌لێ وایه، ئینجا دوو پکاتی تریشی کرد، پاشان دوو سوژده‌ی برد، سه‌عد (ی کورێ ئیبراهیم) ده‌لێ: عوروه‌ی کورێ زوبه‌یرم بینی له نوێژی مه‌غریبا دوو پکاتی کرد، ئینجا سه‌لامی دایه‌وه‌و فه‌سی کرد، پاشان پکاته‌که‌ی که مابوو کردی و دوو سوژده‌ی (هه‌له‌کردنی) بردو، وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ ئاوه‌های کرد.

۴- بابُ عَنْ لَمْ يَتَشَهَّدْ فِي سَجْدَتِي السَّهْوِ

وَسَلَّمَ أَنَسُ وَالْحَسَنُ وَلَمْ يَتَشَهَّدَا. وَقَالَ قَتَادَةُ لَا يَتَشَهَّدُ.
 ۱۲۲۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِي مَيْمَةَ
 السَّخْتِيَانِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ انْصَرَفَ مِنَ اثْنَتَيْنِ،
 فَقَالَ لَهُ ذُو الْيَدَيْنِ: أَقْصَرَتِ الصَّلَاةُ أَمْ نَسِيتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَصَدَقَ
 ذُو الْيَدَيْنِ؟. فَقَالَ النَّاسُ: نَعَمْ. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى اثْنَتَيْنِ أُخْرَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ كَبَّرَ
 فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ ثُمَّ رَفَعَ^(۱).

۴- باسی نهوهی له بردنی دوو سوژده که ی هه له کردندا ته حیات نه خوینی

نه نهس و چه سهن (دوای سوژدهی هه له کردن) سهلامیان داومته وهو ته حیاتیان
 نه خویندوه، قهتاده دهلی: ته حیات ناخوینی.

۱۲۲۸- نهبو هورمهیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دمهگیرته وه: که پیغه مبهری خوا ﷺ له دووهم پکاتدا نویره که ی
 کوتایی بیهینا، پیاوه دهستدریژه کهش بی و ت: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ نایا نویره کورت
 بوته وه، یان له بیرت جوو؟ پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((دهستدریژ راست دهکات؟))،
 خه لکه کهش وتیان: به لی راست دهکات، نینجا پیغه مبهری خوا ﷺ هه ستاو دوو پکاتی
 تری کرد، پاشان سهلامی دایه وه، پاشان نه لاهو نه کهبری کرد، جا به وینهی سوژدهی
 نویره دوو سوژدهی برد، یان دریژتر، پاشان سهری بهرزگرده وه.

۱۲۲۸م- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ عَلْقَمَةَ قَالَ: قُلْتُ لِمُحَمَّدٍ:
 فِي سَجْدَتِي السَّهْوِ تَشَهُدُ؟ قَالَ: لَيْسَ فِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ.

١٢٢٨م- سولهیمانی کوری حهرب دهلی: حه مهاد بوی گیراینه وه له سه له مهی کوری عه لقه مه وه دهلی: به موحه مهادم وت: ئایا له دوو سوژده که ی هه له کردندا ته حیات خویندن ههیه؟ وتی: له فه رمووده که ی نه بو هو پر مه دا نیه.

٥- بابُ مَنْ يُكَبِّرُ فِي سَجْدَتَيْ السُّهُوِ

١٢٢٩- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم إِحْدَى صَلَاتَيِ الْعِشِيِّ - قَالَ مُحَمَّدٌ: وَأَكْثَرُ ظَنِّي الْعَصْرَ - رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ قَامَ إِلَى خَشْبَةٍ فِي مُقَدِّمِ الْمَسْجِدِ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهَا، وَفِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رضي الله عنه فَهَابَا أَنْ يُكَلِّمَاهُ، وَخَرَجَ سَرْعَانَ النَّاسِ فَقَالُوا: أَقْصَرَتِ الصَّلَاةُ؟ وَرَجُلٌ يَدْعُوهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم دُو الْيَدَيْنِ فَقَالَ: أَنْسَيْتَ أَمْ قَصُرَتْ؟ فَقَالَ: لَمْ أَنْسَ وَلَمْ تُقْصَرْ. قَالَ: بَلَى قَدْ نَسِيتَ. فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ كَبَّرَ فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَكَبَّرَ، ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ فَكَبَّرَ فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ ^(١).

٥- باسی ئه وهی له دوو سوژده که ی هه له کردندا

ئه لاهو ئه کبهر دهکات

١٢٢٩- ئه بو هو پر مه رضي الله عنه دهلی: پیغه مبه ر صلى الله عليه وسلم یه کیك له دوو نوێزه که ی تاه ی ئیواره ی کرد موحه مهاد (یه کیکه له راوییه کان) وتی: زۆرتر گومانم به لای ئه ومدا یه نوێزی عه سر بوو، دوو رکاتی کرد، پاشان سه لامی دایه وه، جا هه ئساو رویشت بو لای ئه و ته خته ی که له پی شه وه ی مزگه وتندا دانرا بوو، دهستی خسته سه ری، ئه بو به کر و عومه ریش صلى الله عليه وسلم له نیو خه لکه که دا بوون، به لام شه رمیان

کرد قسه له گهل پښغه مبهردا ﷺ بکهن، وه نهوانه ی به په له بوون له مزگهوت روښتنه دمرهوه، وتیان: نوښ کورت بوتهوه؟ پیاوښک هه بوو پښغه مبهردا ﷺ پښ دموت دهستدریژهکه، (نهو پیاوه) وتی: (نه ی پښغه مبهردی خوا ﷺ) نایا له بیرت چوو (دوو ږکانت کرد)، یان نوښ کورت بوتهوه؟ فهرمووی: ((نه له بیرم چوووه نه نوښیش کورت بوتهوه)) وتی: به دلنیا یی هه بیرت چوو، ئینجا دوو ږکانتی تری کرد، پاشان سهلامی دایهوه، پاشان (الله اکبر) ی کردو سوژده ی برد وهک سوژده ی تر، یان دریژتر، پاشان سهری بهرز کردهوه (الله اکبر) ی کرد، پاشان سهری نزم کردهوه و (الله اکبر) ی کردو سوژده ی کی وهک سوژده گانی تری برد یان دریژتر، پاشان سهری بهرز کردهوه و (الله اکبر) ی کرد.

۱۲۳۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ بُحَيْئَةَ الْأَسَدِيِّ حَلِيفِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ فِي صَلَاةِ الظُّهْرِ وَعَلَيْهِ جُلُوسٌ، فَلَمَّا أَتَمَّ صَلَاتَهُ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، فَكَبَّرَ فِي كُلِّ سَجْدَةٍ وَهُوَ جَالِسٌ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ، وَسَجَدَهُمَا النَّاسُ مَعَهُ مَكَانَ مَا نَسِيَ مِنَ الْجُلُوسِ. تَابَعَهُ ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ فِي التَّكْبِيرِ^(۱).

۱۲۳۰- عهبدولای کوری بوچهینه ی نهسهدی ﷺ که هاوپهیمانی بنه ماله ی عهبدولوته لیبه دهگیرته وه، که پښغه مبهردی خوا ﷺ له نوښی نیوه پړدا هه ستایه وه که ده بوو دانیشتبایه (بو ته حیات)، جا کانتی نوښه که ی ته واوکرد، دوو سوژده ی (هه له کردنی) برد، جا له هه سوژده یه کیاندا نه لاهو نه کبهردی کرد به دانیشتنه پښش نه وه ی سهلام بداته وه، خه لکه کهش له گه لیدا نهو دوو سوژده یان برد پښایاتی نهو دانیشتنه ی له بیر ی چوو دانیشیت. ئیبنو جورم یج

له ئیبنو شیهابه وه فهرموودمه کی گێراوته وه، له ئەڵاهو ئەکبه رکردنه که دا (بو سوژدهی هه له کردن) پالپشتی فهرموودمه کی له یس دمکات له ئیبنو شیهابه وه.

۱- باب: إِذَا لَمْ يَدْرِ كَمْ صَلَّى ثَلَاثًا أَوْ أَرْبَعًا، سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ

۱۲۳۱- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَصَالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ اللَّهِ الدَّسْتَوَائِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا نُودِيَ بِالصَّلَاةِ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ وَلَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ الْأَذَانَ، فَإِذَا قُضِيَ الْأَذَانُ أَقْبَلَ، فَإِذَا ثُوبَ بِهَا أَدْبَرَ، فَإِذَا قُضِيَ التَّوْبُّ أَقْبَلَ حَتَّى يَخْطَرَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَنَفْسِهِ، يَقُولُ: اذْكُرْ كَذَا وَكَذَا. مَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرْ، حَتَّى يَظَلَّ الرَّجُلُ إِنْ يَذُرِي كَمْ صَلَّى، فَإِذَا لَمْ يَدْرِ أَحَدُكُمْ كَمْ صَلَّى ثَلَاثًا أَوْ أَرْبَعًا، فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ»^(۱).

۱- باسیک: ئەگەر که سیک نه یزانی چەند رکاتی کردوه

سێ یان چوار، به دانیشتنه وه دوو سوژده دهبات

۱۲۳۱- ئەبو هورمیره رضي الله عنه دهلی: پیغمه مبهری خوا ﷺ دهفه رمووی: ((ئەگەر بانگدرا بو نوێژ، شەیتان پشت هه لدهکات و دمپوا به ترلیدانه وه (بای لی دمرده چی)، بو نه وهی بانگه که نه بیستی، جا که بانگه که ته واو بوو دیته وه، ئینجا که قامهت کرا پشت هه لدهکات و دمپوا، که قامهته که ته واو کرا دیته وه، ههتا دوودلی و وهسوسه بخاته نیوان مرووف و دلیه وه و دهلی: بیری نه وه و نه وه بکه، که بیری لی نه کردووته وه، ههتا

نویژخوینهکه وا لئ دهکات نازانی چهند رکات نویژی کردوو، جا نهگهر کهسیکتان نهیزانی چهند رکات نویژی کردوو سی یان چوار، نهوه با بهدانیشتهوه دوو سوژده ببات)).

۷- بابُ السُّهُوِ فِي الْقَرْضِ وَالتَّطَوُّعِ

وَسَجَدَ ابْنُ عَبَّاسٍ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ وَثْرِهِ. ۱۲۳۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «إِنْ أَحَدُكُمْ إِذَا قَامَ يُصَلِّي جَاءَ الشَّيْطَانُ فَلَبَسَ عَلَيْهِ حَتَّى لَا يَذَرِي كَمَّ صَلَّى، فَإِذَا وَجَدَ ذَلِكَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ»^(۱).

۷- باسی ههلهکردن له نویژی فهرز و سونهتدا

عهبدو لای کوری عهباس رضي الله عنه له دواى سونهتی ویترهکهی دوو سوژدهی (ههلهکردنی) برد.

۱۲۳۲- نهبو هورمیره رضي الله عنه دهگیرپتهوه: پیغهمبهری خوا صلى الله عليه وسلم فهرموویهتی: ((بیگومان کهسی له نیوه کاتی ههستا نویژ بکات، شهیتان دیت و سهری لئ تیک دمدات، ههتا نازانی چهند رکات نویژی کردوو، جا نهگهر کهسیکتان نهوهی ههست پی کرد، نهوه با بهدانیشتهوه دوو سوژدهی (ههلهکردنی) ببات)).

۸- باب: إِذَا كَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي فَأَشَارَ بِيَدِهِ وَاسْتَمَعَ

۱۲۳۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ كُرَيْبٍ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ، وَالْمِسْوَرِ بْنَ مَخْرَمَةَ، وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَزْهَرَ رضي الله عنه أَرْسَلُوهُ إِلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها، فَقَالُوا: اقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلَامَ مِنَّا جَمِيعًا وَسَلِّمْهَا عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ صَلَاةِ الْعَصْرِ وَقُلْ لَهَا: إِنَّا أَخْبَرْنَا أَنَّكَ تُصَلِّيْنَهُمَا وَقَدْ بَلَّغْنَا أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنْهَا. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَكُنْتُ أَضْرِبُ النَّاسَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْهُمَا. فَقَالَ كُرَيْبٌ: فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها فَبَلَّغْتُهَا مَا أَرْسَلُونِي. فَقَالَتْ: سَلْ أُمَّ سَلَمَةَ. فَخَرَجْتُ إِلَيْهِنَّ فَأَخْبَرْتُهُمْ بِقَوْلِهَا، فَردُونِي إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ يَمِثِلْ مَا أَرْسَلُونِي بِهِ إِلَى عَائِشَةَ. فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ رضي الله عنها: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَنْهَى عَنْهَا، ثُمَّ رَأَيْتُهُ يُصَلِّيهِمَا حِينَ صَلَّى الْعَصْرَ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَيَّ وَعِنْدِي نِسْوَةٌ مِنْ بَنِي حَرَامٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ الْجَارِيَةَ فَقُلْتُ: قُومِي بِجَنِبِهِ، قُولِي لَهُ: تَقُولُ لَكَ أُمُّ سَلَمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، سَمِعْتُكَ تَنْهَى عَنْ هَاتَيْنِ وَأَرَاكَ تُصَلِّيهِمَا. فَإِنْ أَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَخِرِي عَنْهُ. فَفَعَلْتُ الْجَارِيَةُ فَأَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَخَرْتُ عَنْهُ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: يَا بِنْتُ أَبِي أُمَيَّةَ سَأَلْتِ عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ وَإِنَّهُ أَتَانِي نَاسٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ فَشَغَلُونِي عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ، فَهَمَّا هَاتَانِ. ^(۱)

۸- باسیک: ئەگەر نوێژخوێن لەکاتی نوێژکردندا قسهی لەگەڵدا کرا ئەویش بەدهستی ئاماژەمی کردو گۆیی گرت

۱۲۳۳- کورەیب دەلی: عەبدولای کوری عەباس و میسووری کوری مەخرەمەو
عەبدورەحمانی کوری ئەزھەر رضي الله عنه ناریدیان بو لای عایشە رضي الله عنها و وتیان سەلامی
هەموومانە پی بگەیهنە، وە پرسیاری لی بکە دەربارەی دوو رێکاتەکەی پاش

نویژی عه سرو پێی بلێ: ئیمه بۆیان گیراوی نه ته وه که تۆ نه و دوو رکاتهی پاش
نویژی عه سر ده که یت، له کاتی کدا به دڵنیا ییه وه ئیمه پیمان گهشتوو ده که
پێغه مبه ر ﷺ رێگری لێ کردوو ده، وه عه بدولای کوری عه باس ﷺ وتی: من
له گه ل عومهری کوری خه تابدا له خه لکم ده دا له سر کردنی نه و دوو رکاته،
کورمبیش وتی: منیش رۆیشتم بۆ مائی عائیشه ﷺ، ئه وهی به مندا ناردیان
پیم راگه یاند، عائیشه ش ﷺ وتی: پرسیار له ئوممو سه له مه بکه، منیش
رۆیشتمه دمه وه بۆ لایان و قسه که ی عائیشه م پێ وتن، ئه وانیش نارد میان وه بۆ
لای ئوممو سه له مه بۆ هه مان پرسیار که نارد میان بۆ لای عائیشه، ئوممو
سه له مه ش ﷺ وتی: له پێغه مبه رم ﷺ بیستوو ده رێگری کردوو ده له و (دوو رکاته)
نویژه، پاشان پێغه مبه رم ﷺ بینیه نه و دوو رکاته ی ده کرد کاتی نویژی
عه سری کرد، پاشان هات بۆ مائی من چهند ئافره تی کم له به نو چه پامی
ئه نصاریم لای بوو، ئینجا کچی کم نارد بۆ لای وتم: له ته نیشیدا بوسته و پێی
بلێ: ئوممو سه له مه ده لێ: ئه ی پێغه مبه ری خوا گویم لێ بووه ئه م دوو رکاته
سوننه ته ت قه ده مغه کردوو ده، که چی ده بینم خۆت ده میان که یت؟ جا ئه گه ر
به دهستی ئاماژه ی بۆ کردی لێی دوور که وه، که چه که ش وای کرد پێغه مبه ر ﷺ
به دهستی ئاماژه ی کرد و که چه که لێی دوور که وته وه، جا که له نویژه که بوویه وه
فه رمووی: ((ئه ی کچی ئه بی ئومه ییه دمه باره ی ئه م دوو رکات نویژه ی پاش
عه سر پرسیار ت کردبوو، چهند که سیکی هۆزی عه بدولقه یس هاتن بۆ لام
سه ره لایان کردم له دوو رکاته سوننه ته که ی پاش نیومرۆ، ئه م دوو رکاته نه و
دوو رکاته یه (نیستا ده میان که م)).

۹- بابُ الإِشَارَةِ فِي الصَّلَاةِ

قَالَ كُرَيْبٌ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۲۳۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَلَغَهُ أَنَّ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ كَانُوا بَيْنَهُمْ شَيْءٌ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّحُ بَيْنَهُمْ فِي أَنْاسٍ مَعَهُ، فَحَبَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحَانَتِ الصَّلَاةُ فَجَاءَ بِلَالٌ إِلَى أَبِي بَكْرٍ ﷺ فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ حَبَسَ وَقَدْ حَانَتِ الصَّلَاةُ فَهَلْ لَكَ أَنْ تَوْمَ النَّاسَ؟ قَالَ: نَعَمْ إِنْ شِئْتَ. فَأَقَامَ بِلَالٌ وَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ فَكَبَّرَ لِلنَّاسِ وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْشِي فِي الصُّفُوفِ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ، فَأَخَذَ النَّاسُ فِي التَّصْفِيقِ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّفَتَ إِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِأَمْرِهِ أَنْ يُصَلِّيَ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ يَدَيْهِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَرَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَاءَهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ، فَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى لِلنَّاسِ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَا لَكُمْ حِينَ نَابَكُمْ شَيْءٌ فِي الصَّلَاةِ أَخَذْتُمْ فِي التَّصْفِيقِ، إِنَّمَا التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ، مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَقُلْ سُبْحَانَ اللَّهِ. فَإِنَّهُ لَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ حِينَ يَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ إِلَّا التَّفَتَ، يَا أَبَا بَكْرٍ، مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ لِلنَّاسِ حِينَ أَشْرْتُ إِلَيْكَ؟.. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ: مَا كَانَ يَنْبَغِي لِابْنِ أَبِي فُحَّافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.^(۱)

۹- باسی ئاماژەکردن لەنیۆ نوێژدا

کوردیپ له ئوممو سه له مه وه ﷺ، ئه ویش له پیغه مبه ره وه ﷺ گێراویه تیه وه (وهك له فه رمووده ی پیشوودا هاتووه).

۱۲۳۴- سه هلی کورپی سه عدی ساعیدی ﷺ ده گێرێته وه: که پیغه مبه ری خوا ﷺ بیی گه شتوو که هوژی عه مری کورپی عه وف له نیوانیاندا نا کوکی ههیه، بویه پیغه مبه ری خواش ﷺ له گه ل چه ند که سی رۆشت تا نیوانیان چاک بکات، جا

پێغه‌مبهری خوا ﷺ دواکه‌وت و کاتی نوێژ هات، بیلال هات بۆ لای ئەبو به‌کر
 وتی: ئەه‌ی ئەبو به‌کر بێگومان پێغه‌مبهری خوا ﷺ دواکه‌وت و کاتی
 نوێژیشه، ده‌ی ئایا پێشنوێژی ده‌که‌ی بۆ خه‌لکی؟ ئەبو به‌کریش وتی: به‌لێ
 نه‌گهر وێستت، بیلالیش قامه‌تی کرد، ئەبو به‌کر رۆیشته پێشه‌وه ئەلاه‌و
 نه‌که‌هری کرد به پێشنوێژ بۆ خه‌لکه‌که، له‌وکاته‌دا پێغه‌مبهری خوا ﷺ هاته‌وه
 به‌نیو ریزه‌کاندا ده‌رۆیشت، هه‌تا له ریزی یه‌که‌مه‌دا وه‌ستا، خه‌لکه‌که ده‌ستیان
 کرد به چه‌پله‌لێدان، ئەبو به‌کریش له نوێژدا لای نه‌ده‌گه‌ردوه، جا که خه‌لکه‌که
 زۆر چه‌پله‌یان لێ دا، ئەبو به‌کر لای گه‌ردوه‌و پێغه‌مبهری خوا ی بێنی،
 پێغه‌مبهری خواش ﷺ به‌ئامازه بۆ کردن فه‌رمانی پێکرد که پێشنوێژی‌یه‌که‌ی
 بکات، ئەبو به‌کریش هه‌ردوو ده‌ستی به‌رزگه‌ردوه سوپاسی خوا ی کرد، وه پش‌تاو
 پشت گه‌راپه‌وه دواوه هه‌تا له ریزه‌که‌دا وه‌ستا، پێغه‌مبهری خواش ﷺ رۆیشته
 پێشه‌وه پێشنوێژی بۆ خه‌لکه‌که کرد، جا که لێ بوویه‌وه ر‌ووی کرده خه‌لکه‌که و
 فه‌رمووی: ((ئه‌ی خه‌لکینه! ئەوه جێتانه کاتێ له نوێژدا ئاگاداری ده‌دمن بۆ
 شتێ ده‌ست ده‌که‌ن به چه‌پله‌لێدان؟ بێگومان چه‌پله‌ لێدان بۆ ئافه‌رمه‌تانه، نه‌گه‌ر
 که‌سێ ئاگاداری به‌شتێ دا له نوێژه‌که‌یدا، ئەوه با ب‌ل‌ئیت: (سبحان الله)، چونکه
 به‌راستی هه‌رکه‌سێ بب‌ی‌ی‌ستێ که‌سێ ده‌لێ: (سبحان الله)، لاده‌کاته‌وه، ئەه‌ی ئەبو
 به‌کر چی ر‌ئ‌گری کردی که پێشنوێژی بۆ خه‌لکه‌که بکه‌یت که من ئامازه‌م بۆ
 کردیت؟))، ئەبو به‌کریش وتی: شی‌او نیه بۆ ک‌و‌ری ئەه‌ی ق‌و‌حافه نوێژ بکات
 له پ‌ئ‌ش پ‌ئ‌غه‌مب‌ه‌ری خواوه ﷺ.

۱۲۳۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنَا الثَّوْرِيُّ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ
 فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَهِيَ تُصَلِّي قَائِمَةً، وَالنَّاسُ قِيَامٌ فَقُلْتُ:
 مَا شَأْنُ النَّاسِ؟ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا إِلَى السَّمَاءِ. فَقُلْتُ آيَةً؟ فَقَالَتْ بِرَأْسِهَا أَيْ: نَعَمْ.^(۱)

۱۲۳۵- نهسمائی (کچی نه بو به کر) ﷺ ده لئ: رۆیشتم بۆ لای عانیسه له کاتی کدا وهستا بوو نوێزی (خۆرگیرانی) ده کرد، خه لکیش وهستا بوون (له پشت پیغه مبهروهه ﷺ نوێزیان ده کرد)، وتم: نه وه خه لکی جییانه (شه ژاون)؟ عانیسهش به سه ری ئاماژه ی کرد بۆ ئاسمان (واته: خۆرگیراوه). وتم: نه م خۆرگیرانه نیشانه یه که (خوا بهنده گانی پی ده ترسین)؟ نه ویش به سه ر ئاماژه ی کرد به لئ وایه.

۱۲۳۶- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَوَى النَّبِيُّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاكٍ جَالِسًا، وَصَلَّى وَرَاءَهُ قَوْمٌ قِيَامًا، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ اجْلِسُوا، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا»^(۱).

۱۲۳۶- عانیسه ی ﷺ خیزانی پیغه مبه ر ﷺ ده لئ: پیغه مبه ری خوا ﷺ نه خوش بوو، له ماله وه به دانیشتنه وه نوێزی کرد، که سانیک له دوا یه وه به پیوه نوێزیان کرد، نه ویش ئاماژه ی بۆ کردن: ((که دانیشن))، جا کاتی له نوێزمکه ی بوویه وه فهرمووی: ((بیگومان بیسنوێژ بویه دانراوه تا په پرهوی لی بکری، که وا بوو نه گهر کرنووشی برد ئیومش کرنووش ببهن، وه نه گهر بهرز بوویه وه ئیومش بهرز ببهنه وه))

^۱ بروانه: ۶۸۸.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۳- کتاب الجنائز

بهناوی خواهی بهخشندهی میهره بان

۲۳- پهراوی مردوو و جهنازه

۱- باب: فِي الْجَنَائِزِ، وَمَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

وَقِيلَ لَوَهْبِ بْنِ مَتْبَهٍ: أَلَيْسَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: بَلَى، وَلَكِنْ لَيْسَ مِفْتَاحُ إِلَّا لَهُ أَسْتَانٌ، فَإِنْ جِئْتَ مِفْتَاحٍ لَهُ أَسْتَانٌ فَتُحَ لَكَ، وَإِلَّا لَمْ يُفْتَحْ لَكَ.

۱۲۳۷- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، حَدَّثَنَا وَاصِلُ الْأَخْذَبِ، عَنِ الْمُعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي فَأَخْبَرَنِي -أَوْ قَالَ: بَشَّرَنِي- أَنَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ. قُلْتُ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ؟! قَالَ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ.^(۱)

۱- باسیک: دهر باره می جهنازه، وه ههر کهس

کوئا وتهی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) بَيْت

به وهبی کوری مونه بی و ترا: نایا (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) کللی بههشت نییه؟ وتی: بهلئ، بهلام کللی نییه ددانی نه بیئت، جا نه گهر کللیکت هیئا ددانی هه بوو دهر گای بههشتت بو دهر کیتته وه، نه گهر ددانی نه بوو نا کیتته وه بوئت.

۱۲۳۷- نه بوو زمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلئ: پیغه مبهری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هه رمووی: ((نیردراویک (جیریل) له لایهن خوی گه وره وه هات بو لام، هه وائی دامی -یان مژدهی دامی-

^۱ بروانه: ۱۴۰۸، ۲۳۸۸، ۳۳۲۲، ۵۸۲۷، ۶۳۶۸، ۶۴۴۳، ۶۴۴۴، ۷۴۸۷.

که ههرکهس له ئوممه‌ته‌که‌م بم‌ریت، هیچ شتیکی نه‌کردبیته هاوبه‌شی خوا، ده‌جیته به‌هه‌شته‌وه))، ئه‌بو زمر ده‌لی و‌تم: ئه‌گهر زیناو دزیشی کردبی؟ فه‌رمووی: ((ئه‌گهر زیناو دزیشی کردبی)).

۱۲۳۸- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا شَقِيقٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ. وَقُلْتُ أَنَا: مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ»^(۱).

۱۲۳۸- عه‌بدو‌لا ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ههرکه‌س بم‌ری شتیکی کردبیته هاوبه‌شی خوا ده‌جیته دۆزه‌خه‌وه))، عه‌بدو‌لا ده‌لی: منیش و‌تم: ههرکه‌س بم‌ری هیچ شتیکی نه‌کردبیته هاوبه‌شی خوا ده‌جیته به‌هه‌شته‌وه.

۲- بابُ الزَّهْرِ بِاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ

۱۲۳۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَشْعَثِ قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ سُوَيْدٍ بْنِ مِقْرَنٍ، عَنِ الْبَرَاءِ ﷺ قَالَ: أَمَرَنَا النَّبِيُّ ﷺ بِسَبْعٍ، وَنَهَانَا عَنْ سَبْعٍ، أَمَرَنَا بِاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، وَعِيَادَةِ الْمَرِيضِ، وَإِجَابَةِ الدَّاعِي، وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ، وَإِبْرَارِ الْقَسَمِ، وَرَدِّ السَّلَامِ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ. وَنَهَانَا عَنْ آتِيَةِ الْفِضَّةِ، وَخَاتَمِ الذَّهَبِ، وَالْحَرِيرِ، وَالذَّبْيَاجِ، وَالْقَسِيِّ، وَالْإِسْتَبْرَقِ^(۲).

۲- باسی فه‌رمان کردن به شوین کهوتنی ته‌رم

۱۲۳۹- به‌را ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی چه‌وت شتی پی کردین و پێگری چه‌وت شتی لی کردین، فه‌رمانی پی کردین به‌شوین کهوتنی ته‌رم، سه‌ردانی

^۱ ب‌روانه: ۴۴۹۷، ۶۶۸۳.

^۲ ب‌روانه: ۲۴۴۵، ۵۱۷۵، ۵۶۳۵، ۵۶۵۰، ۵۸۳۸، ۵۸۴۹، ۵۸۶۳، ۶۲۲۲، ۶۲۳۵، ۶۶۵۴.

کردنی نه‌خۆش، وه‌لامدانه‌وه‌ی میوانداری، یارمه‌تی دانی سته‌م لی‌کراو، نه‌شکاندنی سویند، وه‌لامدانه‌وه‌ی سه‌لام، وتنی (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) به‌که‌سی ده‌پژمی و ده‌لی: (الْحَمْدُ لِلَّهِ)، وه‌ پێگری لی‌ کردین له‌ به‌کاره‌ینانی قاپ و قاچاگی زیو، نه‌موس‌تیه‌ی ئالتوون، ئاوریشم، دی‌باج^(۱)، قه‌سی^(۲) و ئاوریشمی نه‌ستوو.

۱۲۴۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ: رَدُّ السَّلَامِ، وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ، وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ.. تَابَعَهُ عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. وَرَوَاهُ سَلَمَةُ، عَنْ عُقَيْلٍ.

۱۲۴۰- نه‌بو هو‌ره‌په‌ر ﷺ ده‌لی: گویم له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا بوو ﷺ ده‌یفه‌رموو: ((هه‌ق و مافی مسو‌لمان به‌سه‌ر مسو‌لمانه‌وه‌ پێنجه‌: وه‌لامدانه‌وه‌ی سه‌لام، سه‌ردانی نه‌خۆش، شوین ته‌رم که‌وتن، وه‌لامدانه‌وه‌ی میوانداری، وتنی: (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) بو‌ نه‌وه‌ی ده‌پژمی و ده‌لی (الْحَمْدُ لِلَّهِ))، عه‌بدو‌ره‌زاق ده‌لی: مه‌عه‌مر بو‌ی گێ‌پ‌را‌ینه‌وه‌ نه‌م فه‌رمووده‌ ده‌گێ‌پ‌رێته‌وه‌ و پال‌پشتی گێ‌پ‌را‌نه‌وه‌که‌ی عه‌مری کو‌ری سه‌له‌مه‌ ده‌کات، سه‌لامه‌ش هه‌مان فه‌رمووده‌ له‌ عو‌قه‌یه‌وه‌ ده‌گێ‌پ‌رێته‌وه‌.

۳- بابُ الدُّخُولِ عَلَى الْمَيِّتِ بَعْدَ الْمَوْتِ إِذَا أُدْرِجَ فِي أَكْفَانِهِ

۱۲۴۱- ۱۲۴۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَعْمَرٌ وَيُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ: أَقْبَلَ أَبُو

^۱ دی‌باج جو‌رنکه‌ له‌ ئاوریشم.

^۲ قه‌سی قوما‌شیک‌ی که‌تانه‌، ئاوریشمی تیکه‌له‌.

بَكْرٍ ۞ عَلَى قَرْسِهِ مِنْ مَسْكِنِهِ بِالسُّنْحِ حَتَّى نَزَلَ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَلَمْ يُكَلِّمِ النَّاسَ حَتَّى نَزَلَ، فَدَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ ۞، فَتَيَمَّمَتِ النَّبِيَّ ۞ - وَهُوَ مُسَجًى بِبُرْدٍ حَبْرَةٍ - فَكَشَفَ عَنْ وَجْهِهِ، ثُمَّ أَكَبَّ عَلَيْهِ فَقَبَّلَهُ، ثُمَّ بَكَى فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ وَأُمِّي يَا نَبِيَّ اللَّهِ، لَا يَجْمَعُ اللَّهُ عَلَيْكَ مَوْتَيْنِ، أَمَّا الْمَوْتَةُ الَّتِي كُتِبَتْ عَلَيْكَ فَقَدْ مُتَّهَا^(۱).

قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: فَأَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ ۞ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ ۞ خَرَجَ وَعُمَرُ ۞ يُكَلِّمُ النَّاسَ. فَقَالَ: اجْلِسْ. فَأَبَى. فَقَالَ اجْلِسْ. فَأَبَى، فَتَشَهَّدَ أَبُو بَكْرٍ ۞، فَمَالَ إِلَيْهِ النَّاسُ وَتَرَكُوا عُمَرَ، فَقَالَ: أَمَّا بَعْدُ، فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَعْْبُدُ مُحَمَّدًا ۞ فَإِنَّ مُحَمَّدًا ۞ قَدْ مَاتَ، وَمَنْ كَانَ يَعْْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَصُرَ اللَّهُ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾ ﴿٣١﴾ آل عمران. وَاللَّهُ لَكَأَنَّ النَّاسَ لَمْ يَكُونُوا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الْآيَةَ حَتَّى تَلَاهَا أَبُو بَكْرٍ ۞، فَتَلَقَّاهَا مِنْهُ النَّاسُ، فَمَا يُسْمَعُ بَشَرٌ إِلَّا يَتْلُوهَا^(۲).

۳- باسی رویشتن بو لای تهرم دواى مردنى کاتى خرابیته نیو کفنه کهیهوه

۱۲۴۱- ۱۲۴۲- نهبو سه لهمه دهلی: عائیشه ۞ خیزانی پیغه مبه ۞ بوى گپرايه وه و وتی: نهبو بهکر بهسوار نهسپه کهیه وه هات بو مالمان له مالى خویه وه که له سونج بوو، جا دابهزى و رویشته مزگهوت و قسه له گهل کهس نهکرد، ههتا رویشت بو مالى عائیشه ۞، پروو به پیغه مبه ۞ رویشت که به پوشاکیکی خهت خهتی یه مهنی داپوشاربوو -، ئینجا پوشاکه کهی له سهر دهم و

^۱ پروانه: ۳۶۶۷، ۳۶۶۹، ۴۴۵۲، ۴۴۵۵، ۴۴۵۶، ۵۷۰۹، ۵۷۱۰.

^۲ پروانه: ۴۴۵۴، ۴۴۵۷، ۵۷۱۱.

چاوی لادا و کهوت به‌سه‌ریدا و ماچی کرد، پاشان گریاو وتی: به‌دایک و باوکه‌وه به قوربانت بم نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ، خوا دوو مردنت له‌سه‌ر کو‌ناکاته‌وه: جا نه‌و مردنه‌ی که بو‌ت نووسرابوو جه‌شتت.

نه‌بو سه‌له‌مه ده‌لی: عه‌بدو‌لای کو‌ری عه‌باس ﷺ بو‌ی گی‌پ‌امه‌وه: که نه‌بو به‌کر ﷺ، هاته دمه‌روه، له‌وکاته‌دا عومه‌ر ﷺ قسه‌ی ده‌کرد بو‌ خه‌لکی، نه‌بو به‌کر وتی: دانیسه، عومه‌ر به‌گو‌یی نه‌کرد، جاریکی تر وتی: دانیسه، هر به‌گو‌یی نه‌کرد، ئینجا نه‌بو به‌کر وتی: (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)، ئیتر خه‌لکه‌که روویان کرده نه‌بو به‌کر و وازیان له عومه‌ر هینا، جا نه‌بو به‌کر وتی: ئینجا دوا‌ی نه‌مه نه‌و که‌سه‌تان موحه‌مه‌دی ﷺ په‌رستوو، نه‌وه بی‌گومان موحه‌مه‌د مردوو، هه‌رکه‌سی‌کیش خوا دمه‌رستی، نه‌وه خوا زیندوو و نامری، خوا‌ی به‌رز و بلند دمه‌رموی: (موحه‌مه‌د ﷺ) ته‌نها پی‌غه‌مبه‌ری‌که، که له پیش نه‌ودا زور پی‌غه‌مبه‌ر هاتوون و رو‌شتوون، جا نه‌گه‌ر مرد یان کو‌زرا، ئیوه پاشگه‌ز دمه‌نه‌وه له ئایینه‌که‌تان، هه‌رکه‌س پاشگه‌ز ببی‌ته‌وه له ئایینه‌که‌ی، نه‌وه نه‌و که‌سه هیچ زیانی‌ک به‌خوا ناگه‌یه‌نی‌ت، وه بی‌گومان خوا پاداشتی سوپاس‌گوزاران دمه‌اته‌وه)، عه‌بدو‌لا ده‌لی: سو‌یند به‌ خوا خه‌لکه‌که دمتوت نه‌یانزانی‌بوو خوا نه‌و ئایه‌ته‌ی دابه‌زان‌دوو، هه‌تا نه‌بو به‌کر خو‌یندی‌ه‌وه، ئیتر خه‌لکه‌که لی‌یان و مرگرت، گو‌یت له هه‌ر که‌س بوا‌یه له‌به‌ر خو‌یه‌وه ده‌یخو‌یند‌وه.

۱۲۴۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي خَارِجَةُ بْنُ زَيْدٍ بِنِ ثَابِتٍ، أَنَّ أُمَّ الْعَلَاءِ -امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ بَايَعَتِ النَّبِيَّ ﷺ- أَخْبَرَتْهُ أَنَّهُ اقْتَسِمَ الْمُهَاجِرُونَ قُرْعَةً، فَطَارَ لَنَا عُثْمَانُ بْنُ مَطْعُونٍ، فَأَنْزَلَنَاهُ فِي أَبْيَاتِنَا، فَوَجَعَ وَجَعَهُ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ، فَلَمَّا تُوُفِّيَ وَغُسِّلَ وَكُفِّنَ فِي أَتَوَاهِ، دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَقُلْتُ: رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ أَبَا السَّائِبِ، فَشَهِدَاتِي عَلَيْكَ لَقَدْ أَكْرَمَكَ اللَّهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ

كَرَّمَهُ؟.. فَقُلْتُ: يَا أَبَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنْ يُكْرِمُهُ اللَّهُ؟ فَقَالَ: «أَمَّا هُوَ فَقَدْ جَاءَهُ الْيَقِينُ،
وَاللَّهُ إِنِّي لَأَرْجُو لَهُ الْخَيْرَ، وَاللَّهُ مَا أَدْرِي -وَأَنَا رَسُولُ اللَّهِ- مَا يُفْعَلُ بِهِ.. قَالَتْ: فَوَاللَّهِ لَا أُزَكِّي
أَحَدًا بَعْدَهُ أَبَدًا.

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ مِثْلَهُ. وَقَالَ نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَقِيلٍ: «مَا يُفْعَلُ بِهِ.
وَتَابَعَهُ شَعِيبٌ وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ وَمَعْمَرٌ^(۱).

۱۲۴۳- خاريجیه کورپی زمیدی کورپی سابیت دهگیریتتهوه: ئوممو عهلا که
ئاهرمیتیکی ئهنصارپی بوو پهیمانی به پیغه مبهري ﷺ دابوو- بوی گیراپهوه: که
کۆچه ریه کان بهتیر و پشک دابهشکران، عوسمانی کورپی مهزعون بهر ئیمه
کهوت، ئیمه له خانوو و مالی خۆماندا نیشته جیمان کرد، ئینجا نهخۆش کهوت
بهو نهخۆشییهی که پیی مرد، جا که مرد و شۆردرا و کفن کرا له پارچه
قوماشهکانیدا، پیغه مبهري خوا ﷺ هاته ژوورهوه (بۆ سهر تهرمه کهی)، منیش
وتم: ئه بو سانیب پهحمهتی خوات لی بی، شایهتیت بۆ ددهم بیگومان خوا
رپی لی گرتویت، پیغه مبهريش ﷺ فهرمووی: ((تۆ چۆن دهمانیت خوا رپی لی
گرتووه؟))، وتم: باوکم بهقوربانیت بی ئه ی پیغه مبهري خوا ﷺ، ئه ی خوا رپی
له کی دهگری؟ فهرمووی: ((بهلام عوسمان مردنی بهسهردا هاتووه، وهلاهی من
ئومیدی خیری بۆ دهکم، وه سویند به خوا من که پیغه مبهري خوا - نازانم
چیم لی دهگری و چیم بهسهردا دیتا)) ئوممو عهلا وتی: سویند به خوا له
دوای ئه و (عوسمانی کورپی مهزعون) ههرگیز کهس بهچاک و بهههشتی دانانیم.
(ئیمامی بوخاری دهلی): سهعیدی کورپی عوفهیر بوی گیراپهوه وتی: لهیس
وینه ی فهرمووده که ی پیشوو بۆ گیراپهوه. وه نافیعی کورپی یهزید له

^۱ بروانه: ۲۶۸۷، ۳۹۲۹، ۷۰۰۳، ۷۰۰۴، ۷۰۱۸.

عوقه‌یله‌وه گێڤا‌یه‌وه فه‌رمووی: ((نازانم (عوسمان) چی له‌گه‌ڤا ده‌کری))،
شوعه‌یب و عه‌مری کورپی دینار و مه‌عه‌مه‌ڤ به‌م شیوه‌ی عوقه‌یل گێڤا‌ویانه‌ته‌وه
و پاڵبستی گێڤانه‌وه‌که‌ی ئه‌وه‌ ده‌که‌ن.

١٢٤٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ
الْمُنْكَدِرِ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا قُتِلَ أَبِي جَعَلْتُ أَكْشِفُ الثُّوبَ عَنْ
وَجْهِهِ أَبْنِي، وَيَنْهَوْنِي عَنْهُ وَالنَّبِيُّ ﷺ لَا يَنْهَانِي، فَجَعَلْتُ عَمَّتِي فَاطِمَةَ تَبْكِي، فَقَالَ النَّبِيُّ
ﷺ: تَبْكِينَ أَوْ لَا تَبْكِينَ، مَا زَالَتِ الْمَلَائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى رَفَعْتُمُوهُ. تَابَعَهُ ابْنُ
جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي ابْنُ الْمُنْكَدِرِ، سَمِعَ جَابِرًا رضي الله عنه ^(١).

١٢٤٤- جابیری کورپی عه‌به‌دولا رضي الله عنه ده‌لی: کاتی باوکم شه‌هید بوو ده‌ستم کرد به
لادانی هوماشه‌که‌ی سه‌ر ده‌م و چاوی و ده‌گریام، خه‌لک‌یش ڤیگریان ده‌کردم له
گریان، به‌لام ڤیغه‌مبه‌ر ﷺ ڤیگری لی نه‌کردم، جا فاتیمه‌ی ڤوریشم ده‌ستی کرد
به‌گریان، ڤیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی به‌ ڤورم: ((بگریت یان نه‌گریت به‌رده‌وام
فریشته‌کان به‌باڵیان دایان ڤوشی‌بوو، هه‌تا هه‌لتانگرت و بردتان))، ئیبنو
جوړه‌یج به‌گێڤانه‌وه‌که‌ی پاڵبستی ئه‌م گێڤانه‌وه‌ ده‌کات و ده‌لی: ئیبنو مونه‌که‌دیر
بو‌ی گێڤا‌مه‌وه‌ که‌ ئه‌م فه‌رمووده‌ی له‌ جابیری بیستوو.

^١ ب‌روانه: ١٢٩٣، ٢٨١٦، ٤٠٨٠.

۴- بابُ الرَّجُلِ يَنْعَسُ إِلَى أَهْلِ الْمَيْتِ بِنَفْسِهِ

۱۲۴۵- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم نَعَى النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى، فَصَفَّ بِهِمْ وَكَبَّرَ أَرْبَعًا^(۱).

۴- باسی که‌سیک بو خۆی مردنی مردوویهک به که‌س و کاری راده‌گه‌یه‌نی

۱۲۴۵- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌گیرپته‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خودا صلى الله عليه وسلم هه‌والی مردنی نه‌جاشی راگه‌یاند له‌و رۆژمدا که تیییدا مرد بوو، رۆیشت بو نوێژگه‌و مسوڵمانانی ریز کردو چوار نه‌لاهو نه‌که‌به‌ری کرد^(۱) (نوێژی مردووی له‌سه‌ر کرد).

۱۲۴۶- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «أَخَذَ الرَّائِيَّةَ زَيْدٌ فَأَصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا جَعْفَرٌ فَأَصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَأَصِيبَ -وَإِنَّ عَيْنِي رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَتَذَرِقَانِ- ثُمَّ أَخَذَهَا خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ مِنْ غَيْرِ امْرَأَةٍ فَفُتِحَ لَهُ»^(۲).

۱۲۴۶- نه‌نه‌سی کوری مالیک رضي الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم فه‌رمووی: ((زמיד ئالاکه‌ی هه‌لگرت و بیکرا، پاشان جه‌عفهر هه‌لگرت و بیکرا، پاشان عه‌بدولای کوری ره‌واحه هه‌لگرت و بیکرا، -له‌وکاته‌دا هه‌ردوو چاوی پیغه‌مبه‌ر فرمیسیکیان پێدا

^۱ ب‌روانه: ۱۳۱۸، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۳۳، ۳۸۰، ۳۸۱.

^۲ که له نوێژی مردوودا ده‌کرتی، واته: نوێژی مردوو بو مردنی نه‌جاشی کرد و چوار نه‌لاهو نه‌که‌به‌ری تیدا‌کرد.

^۳ ب‌روانه: ۲۷۹۸، ۳۰۶۳، ۳۷۵۷، ۳۶۳، ۴۲۶۲.

دههاته خوار، پاشان خالیدی کوری وه‌لید ئالاکه‌ی هه‌لگرت، بئ نه‌وه‌ی کرابی به سهرکرده و نه‌و کاره‌ی پی سپێردرابی، ئینجا سهرخرا))^(۱).

۵- بابُ الْإِذْنِ بِالْجَنَازَةِ

وَقَالَ أَبُو رَافِعٍ: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ، «أَلَا أَذْنُومُنِي»^(۲).
 ۱۲۴۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيِّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَاتَ إِنْسَانٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُهُ فَمَاتَ بِاللَّيْلِ فَدَفَنُوهُ لَيْلًا، فَلَمَّا أَصْبَحَ أَخْبَرُوهُ، فَقَالَ: «مَا مَنَعَكُمْ أَنْ تَعْلِمُونِي؟» قَالُوا: كَانَ اللَّيْلُ فَكَرِهْنَا -وَكَاثَتْ ظُلْمَةٌ- أَنْ نَشُقَّ عَلَيْكَ. فَأَتَى قَبْرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ^(۳).

۵- باسی ئاگادارکردنه‌وه (ی ئیمام) به مردنی مردوویه‌ک

ئه‌بو رافیع له ئه‌بو هورمیرپه‌وه ر.ه. ده‌گێڕێته‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌وه‌ بۆ ئاگادارتان نه‌کردم له مردنی؟)).

۱۲۴۷- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس ر.ه. ده‌لی: که‌سێک مرد (که نه‌خۆش بوو)، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ زۆرجار (پیش مردنی) سهردانی ده‌کرد، جا له شه‌ودا مردو هاوه‌لان به‌شه‌ودا ناشتیان، که پۆژ بوویه‌وه هه‌والیان دا به پیغه‌مبه‌ر ﷺ، نه‌ویش فه‌رمووی: ((چی رێگر بوو له‌وه‌ی ئاگادارم بکه‌ن؟)) هاوه‌لان وتیان: شه‌و

^۱ لێره‌دا پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌نیو مزگه‌وتدا باسی جه‌نگی موته‌ ده‌کات بۆ هاوه‌لان، که له‌وکاته‌دا له‌ نێوان مسوڵمانان و پۆمه‌کاندا پوویدا.

^۲ بڕوانه: ۴۵۸.

^۳ بڕوانه: ۸۵۷.

بوو بویه -له‌بهر تاریکی- چه‌زمان نه‌کرد نه‌زیه‌تت بدهین، ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ رویشت بو سهر گوڤره‌که‌ی و نویژی له‌سهر کرد.

٦- بابُ قَاضٍ مَن مَاتَ لَهُ وَلَدٌ قَاخْتَسَبَ

وَقَالَ اللَّهُ ﷻ: ﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾﴾ البقرة.

١٢٤٨- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَا مِنَ النَّاسِ مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَقَّى لَهُ ثَلَاثٌ لَمْ يَبْلُغُوا الْجَنَّةَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ»^(١).

٦- باسی گه‌وره‌یی ئهو که‌سه‌ی مندالی بمریت و

چاوه‌روانی پاداشتی لای خوا بیت

وه خوی گه‌وره‌و بالاده‌ست ده‌فه‌رموی: (مژده بدهن به خوراک‌گران و نارام‌گران).
١٢٤٨- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((له‌نیو خه‌لک‌دا هیج مسوولمانیک نییه سی مندالی نابالغی بمریت، ئیلا خوا به‌هوی په‌حمی خوی به‌و مندالانه‌دا ده‌یخاته به‌هه‌شته‌وه))^(٢).

١٢٤٩- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَصْبَهَانِيِّ، عَنْ ذُكْوَانَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ﷺ أَنَّ النِّسَاءَ قُلْنَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: اجْعَلْ لَنَا يَوْمًا. فَوَعَّظَهُنَّ، وَقَالَ: «أَيُّمَا امْرَأَةٍ مَاتَ لَهَا ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ، كَانُوا حِجَابًا مِنَ النَّارِ.. قَالَتِ امْرَأَةٌ: وَاثْنَانِ؟ قَالَ وَاثْنَانِ»^(١).

^١ بروهانه: ١٣٨١.

^٢ مه‌به‌ست دایک و باوکی منداله‌کانه به‌چوونه به‌هه‌شته‌وه.

۱۲۴۹- زمکوان له ئەبو سه‌عیدهوه رضی اللہ عنہ دمگیرپتتهوه که ژنان به‌پیغه‌مبه‌ریان رضی اللہ عنہ وت: رۆژیکمان بۆ دابنێ (نامۆزگاریمان بکه)، ئەویش نامۆزگاری کردن و فەرمووی: ((هەر ژنیک سێ مندالی بمریت، (ئەو مندالانە) دمبە به‌ریه‌ست بۆی له‌چوونه‌ دۆزه‌خ))، ژنیک وتی: دوو مندالیش (دمبە به‌ریه‌ست)؟ فەرمووی: ((دووانیش)).

۱۲۵۰- وَقَالَ شَرِيكٌ، عَنِ ابْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ: حَدَّثَنِي أَبُو صَالِحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہما، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: لَمْ يَنْلُغُوا الْحِنْتَ. ^(۱)

۱۲۵۰- (نیمای بوخاری ده‌لی): شەریک لە ئیبنو ئەصبەهانیه‌وه گێڕایه‌وه وتی: ئەبو سالح لە ئەبو سه‌عید و ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہما گێڕایه‌وه، هەردووکیان لە پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم ئەم رپوايه‌ته‌یان گێراووته‌وه، ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ گێڕایه‌وه: ((مندالەکان بەلغ نه‌بووبن)) ^(۲).

۱۲۵۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: لَا يَمُوتُ لِمُسْلِمٍ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ، فَيَلْجِ النَّارَ إِلَّا تَحِلَّةَ الْقَسَمِ..

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ رحمته اللہ علیہ وَإِنْ زَنْكُمُ إِلَّا وَارِدُهَا ص ۷۱ ﴿۷۱﴾ مريم ^(۳).

۱۲۵۱- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ لە پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم دمگیرپتتهوه که فەرموویه‌تی: ((مسولمان نییه سێ مندالی بمریت و بپرواته دۆزه‌خه‌وه، مه‌گەر به‌خاتری سوینده‌که‌ی په‌رومردگان)).

^۱ بڕوانه: ۱۰۱.

^۲ بڕوانه: ۱۰۲.

^۳ ئەم بڕگه: ((مندالەکان بەلغ نه‌بووبن)) ئەبو هورەیره بۆ فەرمووده‌که‌ی زیاد کردووه، واته: قسه‌ی خۆیه‌تی،

ده‌شگونجی به‌شیکی فەرمووده‌که‌ی بیت و، وته‌ی پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم بیت. إرشاد الساری: ۳۲۲/۳.

^۴ بڕوانه: ۶۶۰۶.

ئه بو عهبدو لا (نیمای بوخاری) دهلی: مه بهست پیی نهم نایه تهیه: ﴿وَإِنْ مَنَعَكَ إِلَّا وَارِدُهَا﴾ مريم، (واته: هه ریه که له ئیوه ههردمبی بپرواته نیویه وه، یان بپرواته دیداری دۆزهخ).

٧- بابُ قَوْلِ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ عِنْدَ الْقَبْرِ: اصْبِرِي

١٢٥٢- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِامْرَأَةٍ عِنْدَ قَبْرِ وَهْيَ تَبْكِي فَقَالَ: «اتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي»^(١).

٧- باسی ئهو پیاوهی به ئافره تیکی وت که لای گۆرێکدا دهگریا: ئارام بگره

١٢٥٢- ئه نه سی کوری مالیک ؓ دهلی: پیغه مبه ر ؓ تیبه ری به لای ئافره تیکدا لای گۆرێکدا دهگریا، فهرمووی: ((له خوا بترسه و ئارام بگره)).

٨- بابُ غَسْلِ الْمَيِّتِ وَوُضُوئِهِ بِالْمَاءِ وَالسُّدْرِ

وَحَنَظَ ابْنُ عُمَرَ ؓ ابْنَ لِسَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ، وَحَمَلَهُ وَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «الْمُسْلِمُ لَا يَنْجُسُ حَيًّا وَلَا مَيِّتًا. وَقَالَ سَعِيدٌ: لَوْ كَانَ نَجَسًا مَا مَسِسْتُهُ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْمُؤْمِنُ لَا يَنْجُسُ»^(٢).

^١ بپروانه: ١٢٨٣، ١٣٠٢، ٧١٥٤.

^٢ بپروانه: ٢٨٣.

۸- باسی شۆردن و ده‌ست نویژگرتن بۆ مردوو به ئاو و سیدر

عه‌بدو‌لای کورپی عومهر عليه السلام بۆنی خو‌شی دا له کورپکی سه‌عیدی کورپی زه‌مید و هه‌لیگرت و نویژی له‌سه‌ر کرد و ده‌ست نویژی نه‌گرت. عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس عليه السلام ده‌لی: مسو‌لمان پیس نابێ نه‌ به‌زیندوویی نه‌ به‌مردوویی. سه‌عید ده‌لی: نه‌گه‌ر مردوو پیس بو‌وايه ده‌ستم لی نه‌ده‌دا. وه‌ پی‌غه‌مبه‌ر عليه السلام ده‌فه‌رمو‌وی: ((ئیماندار پیس نابیت)).

۱۲۵۳- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ عليها السلام قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ عليه السلام حِينَ تُوُفِّيَتْ ابْنَتُهُ فَقَالَ: «اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُمْ ذَلِكَ مِمَّا وَسَدْرٍ، وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ، فَإِذَا فَرَعْتُمْ فَأَذِّنِي.. فَلَمَّا فَرَعْنَا أَذْنَاهُ، فَأَعْطَانَا حِقُّهُ»^(۱) فَقَالَ: «أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ.. تَعْنِي: إِزَارَهُ»^(۲).

۱۲۵۳- ئوممو عه‌تییه‌ی نه‌نصارپی عليه السلام ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا عليه السلام کاتی کچه‌که‌ی مرد، هاته‌ لامان و فه‌رمو‌وی: ((سێ جار، یان پی‌نج، یان زیاتر له‌وه‌ نه‌گه‌ر به‌ پی‌ویستتان زانی بیشۆرن به‌ ئاو و سیدر، له‌ جاری کو‌تایی‌دا کافور یان هه‌ندی کافوری تی‌که‌ن، جا که‌ لی‌بو‌ونه‌وه‌ ناگادارم بکه‌ن))، ئوممو عه‌تییه‌ ده‌لی: جا که‌ لی‌بو‌وینه‌وه‌ ناگادارمان کرد، حیقو‌ه‌که‌ی خو‌ی پیداین و فه‌رمو‌وی: ((تی‌وه‌ی بی‌پ‌چ‌ن))^(۳)، مه‌به‌ستی ئیزاره‌که‌ی بو‌و.

^۱ حِقُّهُ الحقو: له‌ به‌نه‌رتدا به‌و شو‌ینه‌ ده‌وتری که‌ له‌ نێو‌قه‌دی مرو‌ف ئیزاری تیدا گری ده‌دری، بۆیه‌ کراوه‌ به‌نیو بۆ نه‌و قوماشه‌ی له‌ نێو‌قه‌دی مرو‌ف گری ده‌دری، (الحقو) له‌ زمان هۆزی هوزه‌یلدا واته: ئیزار، که‌ به‌ پۆشاکیک ده‌وتری له‌ نێو‌قه‌دی مرو‌ف بۆ خواره‌وه‌ بێ، ب‌روانه: إرشاد الساري: ۳/۳۲۶. وه‌ له‌ کوردیدا ئیزار ده‌رپێ و شه‌روالی پێ‌ده‌وتریت.

^۲ ب‌روانه: ۱۶۷.

^۳ واته: پێش کفنکردن نه‌و قوماشه‌ی پێ‌وه‌پ‌چ‌ن.

۹- بابُ مَا يُسْتَحَبُّ أَنْ يُغْسَلَ وَتَرًا

۱۲۵۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رضي الله عنها قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ نَغْسِلُ ابْنَتَهُ فَقَالَ: «اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ مَاءٍ وَسِدْرٍ، وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا، فَإِذَا فَرَعْتَنَ فَأَذِنِّي.. فَلَمَّا فَرَعْنَا آذَنَاهُ، فَأَلْقَى إِلَيْنَا حِقْوَهُ فَقَالَ: «أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ».

فَقَالَ أَيُّوبُ: وَحَدَّثَنِي حَفْصَةُ مِثْلَ حَدِيثِ مُحَمَّدٍ، وَكَانَ فِي حَدِيثِ حَفْصَةَ: «اغْسِلْنَهَا وَتَرًا.. وَكَانَ فِيهِ: ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ سَبْعًا.. وَكَانَ فِيهِ أَنَّهُ قَالَ: «ابْدِئَا بِمِيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا.. وَكَانَ فِيهِ أَنَّ أُمَّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: وَمَشَطْنَاهَا ثَلَاثَةَ قُرُونٍ^(۱).

۹- باسی ئه‌وهی سوننه‌ته شۆردنی مردوو تاک بیّت

۱۲۵۴- ئوممو عه‌تییه رضي الله عنه ده‌لی: بېغه‌مبه‌ری خوا رضي الله عنه کاتی کچه (مردوو) که‌یمان د‌شووری، هاته لامان و فه‌رمووی: ((سی جار، یان پېنج، یان زیاتر له‌وه نه‌گه‌ر به‌پنویستان زانی بیشۆرن به‌ ئاو و سیدر، له‌جاری کو‌تاییدا کافور یان هه‌ندی کافوری تی‌که‌ن، جا که لی‌بوونه‌وه ئاگادارم بکه‌ن))، ئوممو عه‌تییه ده‌لی: جا که لی‌بووینه‌وه ئاگادارمان کرد، ئیزاره‌که‌ی خۆی بو‌ فری‌داین و فه‌رمووی: ((تی‌وه‌ی بی‌یچن)).

ئه‌یووب ده‌لی: حه‌فصه فه‌رمووده‌یه‌کی وه‌ک فه‌رمووده‌که‌ی مو‌حه‌مه‌دی بو‌ گێ‌رامه‌وه، له‌گێ‌رانه‌وه‌که‌ی حه‌فصه‌دا ئه‌مانه‌ی تی‌دایه: ((به‌ تاک بیشۆرن))، ئه‌مه‌شی تی‌دایه: ((سی جار پېنج یان جه‌وت جار بیشۆرن))، هه‌روه‌ها ئه‌مه‌شی تی‌دایه که فه‌رمووی: ((له‌ نه‌ندامه‌کانی لای راست و شوینی د‌ست‌نوێ‌زگرتنی‌وه د‌ه‌ست پێ بکه‌ن))، وه ئه‌مه‌شی تی‌دایه که ئوممو عه‌تییه وتی: ق‌زیمان شانه‌کرد و کردمان به‌ سی په‌لکه‌.

۱۰- باب: يُبْدَأُ بِمَيَّامِنِ الْمَيِّتِ

۱۲۵۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي غَسْلِ ابْنَتِهِ: «ابْدَأْ بِمَيَّامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا».^(۱)

۱۰- باسیک: له ئەندامه‌کانی لای راستی مردوو هوه ده‌ست به‌شۆردنی بکریت

۱۲۵۵- ئوممو عه‌تییه ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌کاتی شۆردنی زه‌ینه‌بی کچیدا فه‌رمووی: ((له‌ ئەندامه‌کانی لای راست و شوینی ده‌ست‌نوێژ‌گرتنه‌وه ده‌ست پی بکه‌ن)).

۱۱- بابُ مَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنَ الْمَيِّتِ

۱۲۵۶- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا غَسَلْنَا بِنْتَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَنَا وَنَحْنُ نَغْسِلُهَا: «ابْدَأْ بِمَيَّامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ».^(۲)

۱۱- باسی (سونه‌ته له) شوینی

ده‌ست‌نوێژ‌گرتنی مردوو (هوه ده‌ست به‌شۆردنی بکریت)

۱۲۵۶- ئوممو عه‌تییه ﷺ ده‌لی: کاتی کچه‌که‌ی پیغه‌مبه‌رمان ﷺ شۆرد، فه‌رمووی پیمان له‌ کاتی‌کدا ده‌مانشۆرد: ((له‌ ئەندامه‌کانی لای راست و شوینی ده‌ست‌نوێژ‌گرتنه‌وه ده‌ست پی بکه‌ن)).

^۱ بېروانه: ۱۶۷.

^۲ بېروانه: ۱۶۷.

۱۲- باب: هَلْ تُكْفَنُ الْمَرْأَةُ فِي إِزَارِ الرَّجُلِ؟

۱۲۵۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَمَّادٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: تُوَفِّيَتْ بِنْتُ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ لَنَا: «اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُنَّ، فَإِذَا فَرَعْتُنَّ فَادْنِيْنِي.. فَلَمَّا فَرَعْنَا آذَنَاهُ، فَتَزَعَّ مِنْ حِقْوِهِ إِزَارَهُ وَقَالَ: «أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ»^(۱).

۱۲- باسیک: ئایا ئافرهت به کراسی پیاو کفن ده کری؟

۱۲۵۷- ئوممو عهتییه ﷺ دهلی: کچیکی پیغه مبهەر ﷺ مرد، فهرمووی پیمان: ((سی جار یان پینج جار یان زیاتر له وه بیشۆرن نه گهر به باشتان زانی، جا که لیبونه وه ئاگادارم بکه))، جا که تهواو بووین ئاگادارمان کرد، ئیزاره کهی^(۲) داکه ند و فهرمووی: ((پیوهی پیجن)).

۱۳- باب: یَجْعَلُ الْكَافُورَ فِي آخِرِهِ

۱۲۵۸- حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: تُوَفِّيَتْ إِحْدَى بَنَاتِ النَّبِيِّ ﷺ فَخَرَجَ فَقَالَ: «اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُنَّ مَاءً وَسِدْرٍ، وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ، فَإِذَا فَرَعْتُنَّ فَادْنِيْنِي.. قَالَتْ: فَلَمَّا فَرَعْنَا آذَنَاهُ، فَأَلْقَى إِلَيْنَا حِقْوَهُ فَقَالَ: «أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ» وَعَنْ أَيُّوبَ، عَنْ حَفْصَةَ، أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا بَنَحُوهُ^(۳).

^۱ بروهانه: ۱۶۷.

^۲ ئیزار: به پۆشاکیک دهوتری له تیوقه دی مرووف بو خواره وه بن، بروهانه: إرشاد الساري: ۳/۳۲۶، له کوردیدا ئیزار ده ربی و شهروالی پنده وتری.

^۳ بروهانه: ۱۶۷.

۱۳- باسیک: ئاوی شۆردنه‌که له دواجاردا کافوری تیبکریت

۱۲۵۸- ئوممو عه‌تییه ﷺ ده‌لی: یه‌کیک له کچه‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ مرد، هاته لامان و فه‌رمووی: ((سێ جار یان پینج یان زیاتر له‌وه نه‌گهر به‌پیویستان زانی بیشۆرن به‌ ئاو و سیدر، له‌جاری کو‌تاییدا کافور یان هه‌ندی کافوری تیکهن، جا که لی‌بوونه‌وه ئاگادارم بکه‌ن))، ئوممو عه‌تییه ده‌لی: جا که لی‌بووینه‌وه ئاگادارمان کرد، ئیزاره‌که‌ی خۆی بو‌ فریادین و فه‌رمووی: ((تیوه‌ی پیچن))، وه ئه‌یووب له‌ حه‌فصه‌وه ئه‌ویش له‌ ئوممو عه‌تییه‌وه ﷺ وینه‌ی فه‌رمووده‌که‌ی بیشووی گیراوته‌وه.

۱۲۵۹- وَقَالَتْ: إِنَّهُ قَالَ: اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ سَبْعًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُ..
قَالَتْ حَفْصَةُ: قَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ ﷺ: وَجَعَلْنَا رَأْسَهَا ثَلَاثَةَ قُرُونٍ^(۱).

۱۲۵۹- ئوممو عه‌تییه ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((سێ جار یان پینج یان چه‌وت یان زیاتر له‌وه بیشۆرن نه‌گهر به‌ چاکتان زانی))، حه‌فصه ده‌لی: ئوممو عه‌تییه ﷺ وتی: قزی سه‌ریان کرد به‌ سێ په‌لکه‌.

۱۴- بَابُ نَقْضِ شَعْرِ الْمَرْأَةِ

وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ: لَا بَأْسَ أَنْ يُنْقَضَ شَعْرُ الْمَيِّتِ.
۱۲۶۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَيُّوبُ: وَسَمِعْتُ حَفْصَةَ بِنْتَ سِيرِينَ قَالَتْ: حَدَّثَنَا أُمُّ عَطِيَّةَ ﷺ أَنَّهُنَّ جَعَلْنَ رَأْسَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَةَ قُرُونٍ نَقَضْنَهُ، ثُمَّ غَسَلْنَهُ، ثُمَّ جَعَلْنَهُ ثَلَاثَةَ قُرُونٍ^(۱).

۱۴- باسی کردنه‌وهی په‌لکه‌ی ئافرمت

ئیبنو سیرین ده‌لێ: هیچی تیدا نییه په‌لکه‌ی ئافرمتی مردوو بکریته‌وه‌و هه‌لومشێنریته‌وه‌.

۱۲۶۰- ئوممو عه‌تییه رضی‌الله‌عنہ ده‌لێ: نه‌وان ه‌زی زمینه‌بی کچی پیغه‌مبه‌ریان صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم کرد به‌ سی په‌لکه‌، کردیانه‌وه‌، پاشان شو‌ردیان، ئینجا کردیانه‌وه‌ به‌ سی په‌لکه‌.

۱۵- باب: کَیْفَ الْإِشْعَارِ لِلْمَيِّتِ؟

وَقَالَ الْحَسَنُ: الْخِرْقَةُ الْخَامِسَةُ تَشُدُّ بِهَا الْفَخْدَيْنِ وَالْوَرَكَيْنِ تَحْتَ الذَّرْعِ.
 ۱۲۶۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَنَّ أَيُّوبَ أَخْبَرَهُ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ سِيرِينَ يَقُولُ: جَاءَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ رضی‌الله‌عنہا -امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ مِنَ اللَّاتِي بَايَعْنَ- قَدِمَتِ الْبَصْرَةَ، تُبَادِرُ ابْنًا لَهَا فَلَمْ تَذَرِكُهُ فَحَدَّثَتْنَا قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم وَنَحْنُ نَغْسِلُ ابْنَتَهُ فَقَالَ: اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتَ ذَلِكَ مِمَّا وَسَدِرٍ وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا، فَإِذَا فَرَعْتِ فَأَذِنِّي.. قَالَتْ: فَلَمَّا فَرَعْنَا أَلْقَى إِلَيْنَا حَقْوَهُ فَقَالَ: أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ.. وَلَمْ يَزِدْ عَلَى ذَلِكَ، وَلَا أَذْرِي أَيُّ بَنَاتِهِ. وَزَعَمَ أَنَّ الْإِشْعَارَ: الْفُقْنَهَا فِيهِ، وَكَذَلِكَ كَانَ ابْنُ سِيرِينَ يَأْمُرُ بِالْمَرْأَةِ أَنْ تُشْعَرَ وَلَا تُؤَزَّرَ^(۱).

۱۵- باسیک: چۆنییه‌تی پۆشاک پیچان به‌ مردوو‌وه‌؟

حه‌سه‌ن ده‌لێ پارچه‌ی بی‌نجهم هه‌ردوو ڕان و هه‌ردوو سمتی بی‌ده‌به‌ستری له ژیر کراسه‌که‌یه‌وه‌.

^۱ بڕوانه: ۱۶۷.

^۲ بڕوانه: ۱۶۷.

۱۲۶۱- ئیبنو سیرین ده‌ئێ: ئوممو عه‌تییه ﷺ -كه ئافره‌تێكی ئه‌نصارى بوو له‌و ئافره‌تانه‌ بوو په‌یمانى (به‌پێغه‌مبه‌ر ﷺ) دابوو- هات بۆ به‌صره، له‌به‌ر كورپێكى په‌له‌ی ده‌كرد بیبینی، به‌لام فریای نه‌كه‌وت (نه‌یبینی رۆش‌ت‌بوو یان مردبوو)، بۆی گێراینه‌وه و وتی: له‌ كاتێكدا ئێمه‌ كچه‌كه‌ی پێغه‌مبه‌رمان ﷺ ده‌شۆرد، پێغه‌مبه‌ر ﷺ هات بۆ لامان و فه‌رمووی: ((سێ جار یان پێنج جار یان زیاتر له‌وه‌ بیشۆرن به‌ئاو و سیدر ئه‌گه‌ر به‌باش‌تان زانی، له‌دوا جارى شۆردنه‌كه‌دا كافور بكه‌نه‌ ئاوه‌كه‌وه، ئینجا كه‌ لی‌ب‌وونه‌وه‌ ئاگادارم بكه‌ن))، ئوممو عه‌تییه ده‌ئێ: جا كه‌ لی‌ب‌وینه‌وه‌ (ئاگادارمان كرد)، ئیزاره‌كه‌ی خۆی بۆ هه‌لداین و فه‌رمووی: ((پێوه‌ی بپێچن))، له‌وه‌ زیاتر هه‌یجی نه‌وت، (ئه‌ی‌ووب) وتی: نازانم كام كچی پێغه‌مبه‌ر بوو ﷺ، وه ده‌ئێ: وشه‌ی (الإشعار) یانی: بپێچن پێیه‌وه، هه‌روه‌ها ئیبنو سیرینیش فه‌رمانی كرد به‌ئافره‌ته‌وه‌ بپێچرێ، نه‌كرێته‌ كراس بۆی.

۱۶- باب: هَلْ يُجْعَلُ شَعْرُ الْمَرْأَةِ ثَلَاثَةَ قُرُونٍ؟

۱۲۶۲- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أُمِّ الْهَدَيْلِ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ﷺ قَالَتْ: صَفَرْنَا شَعْرَ بِنْتِ النَّبِيِّ ﷺ. تَعْنِي ثَلَاثَةَ قُرُونٍ. وَقَالَ وَكِيعٌ: قَالَ سُفْيَانُ: نَاصِيَتَهَا وَقَرْنَيْهَا^(۱).

۱۶- باسیك: ئایا قژی ئافره‌ت بكریته سێ په‌لكه‌؟

۱۲۶۲- ئوممو عه‌تییه ﷺ ده‌ئێ: ه‌زی سه‌ری كچه‌كه‌ی پێغه‌مبه‌رمان ﷺ كرد به‌په‌لكه‌ مه‌به‌ستی سێ په‌لكه‌یه‌، وه‌كی ده‌ئێ: سو‌فیان ده‌ئێ: (سێ په‌لكه‌كه‌ بۆ) پێشی سه‌ری و ئه‌ملاولا‌ی سه‌ری بوو.

^۱ بروه‌نه: ۱۶۷.

۱۷- بابُ: يُلْقَى شَعْرُ الْمَرَاةِ خَلْفَهَا

۱۲۶۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنَا حَفْصَةُ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رضي الله عنها قَالَتْ: تُوَفِّيْتُ إِحْدَى بَنَاتِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَأَتَانَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: اغْسِلْنَهَا بِالسُّدْرِ وَنِثْرًا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُ ذَلِكَ، وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ، فَإِذَا فَرَعْتُنَّ فَادْنِيْنِي.. فَلَمَّا فَرَعْنَا آذَنَاهُ، فَأَلْقَى إِلَيْنَا حِقْوَهُ، فَضَفَرْنَا شَعْرَهَا ثَلَاثَةً قُرُونٍ وَأَلْقَيْنَاهَا خَلْفَهَا^(۱).

۱۷- باسیک: قرژی سه‌ری ئافرهت بخریته پشتیه‌وه

۱۲۶۳- نومیو عه‌تییه رضي الله عنها ده‌لی: یه‌کیک له که‌ه‌کانی پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم مرد، جا پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم هات بو لامان (کاتی ده‌مانشورد) و فه‌رمووی: ((به‌ناو و سیدر چه‌ند جار یکی تاک بی‌شورن، سی جار یان پی‌نج جار یان زیاتر له‌وه نه‌گه‌ر به‌پی‌ویستان زانی، وه کو‌تاجار کافور یان هه‌ندی کافوری تیکه‌ن، ئینجا که لی‌بوونه‌وه ناگادارم بکه‌ن))، جا که لی‌بووینه‌وه ناگادارمان کردموه، نه‌ویش کراسه‌که‌ی بو هه‌لداین (و بی‌مانه‌وه پی‌جا)، قرژی سه‌ریمان کرد به‌ سی په‌لکه‌و خستمانه پشتیه‌وه.

۱۸- بابُ الشُّيَابِ الْبَيْضِ لِلْكَفَنِ

۱۲۶۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كَفَّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بَيَاضٍ سَحُولِيَّةٍ مِنْ كُرْسُفٍ، لَيْسَ فِيهِنَّ قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ^(۲).

^۱ ب‌روانه: ۱۶۷.

^۲ ب‌روانه: ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۸۷.

۱۸- باسی قوماشی سپی بو کفن کردن

۱۲۶۴- عائشه رضی الله عنها ده‌گیریت‌ه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه له سی لۆ قوماشی یه‌مه‌نی سپی پاکی لۆکه‌دا کفن کرا، له نیویاندا نه‌کراس نه میزهری تیدا نه‌بوو.

۱۹- بابُ الْكَفَنِ فِي تَوْبَتَيْنِ

۱۲۶۵- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنهما قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ وَاقِفٌ بِعَرَفَةَ إِذْ وَقَعَ عَنْ رَاحِلَتِهِ فَوَقَصَتْهُ - أَوْ قَالَ: فَأَوْقَصَتْهُ - قَالَ: النَّبِيُّ ﷺ: «اغْسِلُوهُ مَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ فِي تَوْبَتَيْنِ، وَلَا تُحَنِّطُوهُ، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا»^(۱).

۱۹- باسی کفن کردن (ی مردوو) له دوو به‌رگدا

۱۲۶۵- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس رضی الله عنه ده‌ئی: له‌کاتی‌کدا پیاوی‌ک له عه‌ره‌فه‌دا وه‌ستابوو له ولا‌خه‌که‌ی که‌وته خواره‌وه، ملی شکاند (و مرد) -یان وتی: ملی شکاند-، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((به‌ناو و سیدر بیشۆرن، له دوو پۆشاکدا کفنی بکه‌ن، بو‌نی خو‌شی لی مه‌ده‌ن، سه‌ری دامه‌پۆشن، چونکه بی‌گومان له رۆژی دوا‌ییدا به (پۆشاک‌ی ئی‌حرام و) ته‌لبیه‌کردنه‌وه^(۲) زیندوو ده‌کریته‌وه)).

^۱ ب‌روانه: ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۸۳۹، ۱۸۴۹، ۱۸۵۰، ۱۸۵۱.

^۲ ته‌لبیه‌کردن: ب‌ریته له وتی: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ.

۲۰- باب الْخُطُوطِ لِلْمَيِّتِ

۱۲۶۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ وَقَفَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَرَفَةَ إِذْ وَقَعَ مِنْ رَاحِلَتِهِ فَأَقْصَعَتْهُ - أَوْ قَالَ: فَأَقْصَعَتْهُ - فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفَّنُوهُ فِي ثَوْبَيْنِ، وَلَا تُحَنِّطُوهُ، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا»^(۱).

۲۰- بۆنی خوش به‌کاره‌ئێنان بۆ مردوو

۱۲۶۶- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: له کاتی‌کدا پیاوی‌ک له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ له عه‌رم‌فه‌دا و مستابوو، له و‌لا‌خه‌که‌ی که‌وته خواره‌وه و ملی شکاند (و مرد) - یان: یه‌کسه‌ر کوشتی و مرد -، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌ ناو و سیدر بیشۆرن، له دوو لۆ پۆشاکدا کفنی بکه‌ن، بۆنی خوشی لێ مه‌ده‌ن، سه‌ری دامه‌پۆشن، چونکه‌ بی‌گومان خوا له رۆژی دوا‌ییدا به‌ (پۆشاکێ ئی‌حرام و ته‌لبیه‌کردنه‌وه زیندووێ ده‌کاته‌وه))

۲۱- باب: كَيْفَ يُكْفَنُ الْمُحْرِمُ

۱۲۶۷- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا وَقَصَهُ بَعِيرُهُ - وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفَّنُوهُ فِي ثَوْبَيْنِ، وَلَا تُمَسِّسُوهُ طَبِيبًا، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبَّدًا»^(۲).

^۱ بڕوانه: ۱۲۶۵.

^۲ بڕوانه: ۱۲۶۵.

۲۱- باسیک: کهسیک له ئیحرامدا بمرئ چۆن کفن دهکرت؟

۱۲۶۷- عهبدوڵای کورپی عهباس (رضی اللہ عنہ) دهگیریتهوه که ئیمه له گهڵ پێغه مبهردا (ﷺ) بووین، پیاویک وشترهکهی ملی شکاند، له کاتیکیدا له ئیحرامدا بوو، پێغه مبهریش (ﷺ) فهرمووی: ((بهناو وسیدر بیشۆرن، له دوو بهرگدا کفنی بکهن، بۆنی خوشی لی مهدهن، سهری دامهپۆشن، چونکه بیگومان خوا له رۆژی دوایدا به تهلبیه کردنهوه زیندووی دهکاتهوه)).

۱۲۶۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو وَأَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْنٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضی اللہ عنہما) قَالَ: كَانَ رَجُلٌ وَقَفَ مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) بِعَرَفَةَ فَوَقَعَ عَنْ رَاحِلَتِهِ - قَالَ أَيُّوبُ: فَوَقَصْتُهُ، وَقَالَ عَمْرُو: فَأَقْصَعْتُهُ - فَمَاتَ، فَقَالَ: «اغْسِلُوهُ مَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفُّوهُ فِي ثَوْبَيْنِ، وَلَا تُحَنِّطُوهُ، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» قَالَ أَيُّوبُ: «يَلْبِي» وَقَالَ عَمْرُو: «مُلَبِّيًا»^(۱).

۱۲۶۸- سهعیدی کورپی جوبهیر له عهبدوڵای کورپی عهباسهوه (رضی اللہ عنہ) دهگیریتهوه دهلی: پیاویک له عهرفه له گهڵ پێغه مبهردا (ﷺ) وهستاوو، له ولاخهکهی کهوته خوارهوه - ئهییووب دهلی: جا ملی شکاند، وه عهمر دهلی: ئیسکهکانی ورد کرد- و مرد، پێغه مبهر (ﷺ) فهرمووی: ((به ناو و سیدر بیشۆرن، له دوو بهرگدا کفنی بکهن، بۆنی خوشی لی مهدهن، سهری دامهپۆشن، چونکه بیگومان له رۆژی دوایدا زیندوو دهکرتهوه))، ئهییووب وتی: ((لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...)) دهلی، عهمریش دهلی: ((بهدهم لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ)) دهوه.

^۱ بروه: ۱۲۶۵.

۲۲- بَابُ الْكُفْنِ فِي الْقَمِيصِ الَّذِي يُكْفَى أَوْ لَا يُكْفَى، وَمَنْ

كُفِّنَ بِغَيْرِ قَمِيصٍ

۱۲۶۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أُبَيٍّ لَمَّا تُوُفِّيَ جَاءَ ابْنُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَعْطِنِي قَمِيصَكَ أَكْفُنُهُ فِيهِ، وَصَلَّ عَلَيْهِ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ، فَأَعْطَاهُ النَّبِيُّ ﷺ قَمِيصَهُ فَقَالَ: «أَذِنِي أَصْلِي عَلَيْهِ.. فَأَذَنَهُ، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ جَذَبَهُ عُمَرُ رضي الله عنه فَقَالَ: أَلَيْسَ اللَّهُ نَهَاكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى الْمُنَافِقِينَ؟! فَقَالَ: أَنَا بَيْنَ خَيْرَيْنِ، قَالَ: ﴿اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ﴾ (٨٠) التوبة. فَصَلَّى عَلَيْهِ، فَتَزَلَّتْ: ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا﴾ (٨١) التوبة^(١).

۲۲- باسی کردنی کراس به کفن بو مردوو سزا لابادات یان

لای نه‌بات، وه ئه‌وهی به بی کراس کفن بکرت^(٢)

۱۲۶۹- عه‌بدو‌لای کو‌ری عومەر رضي الله عنه ده‌گیریتته‌وه کاتێ عه‌بدو‌لای کو‌ری ئوبه‌ی مرد، کو‌ره‌که‌ی هات بو خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ وتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ کراسه‌که‌ی خۆتم بده‌ری با بیکه‌مه‌ کفن بو باوکم، نو‌یژی له‌سه‌ر بکه‌ و داوای لی خوش‌بوونی بو بکه‌، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ کراسه‌که‌ی خۆی دا‌یه و فه‌رمووی: ((ناگادارم بکه‌ با نو‌یژی له‌سه‌ر بکه‌م))، ئه‌ویش ناگاداری کرد، جا کاتێ ویستی نو‌یژی له‌سه‌ر بکات عومەر رایکیشا وتی: ئایا خوا رێگری لی نه‌کردووی له‌وه‌ی نو‌یژ بکه‌یت له‌سه‌ر دو‌ورووان؟ فه‌رمووی: ((من سه‌رپشک کراوم له‌ نیوان دوو

^١ بروانه: ٤٦٧٠، ٤٦٧٢، ٥٧٩٦.

^٢ کفنی مردوو چه‌ند پارچه‌یه‌که، به‌کیکیان کراسه، جا ئه‌گه‌ر کفن کراو کراسی تیا نه‌بوو، حوکمی چیه‌؟

شتدا، خوا دمه‌رمووی: (داوای لی خوش بوونیان بو بکه‌یت یان داوای لی خوش بوونیان بو نه‌که‌یت، نه‌گه‌ر هه‌فتا جاریش داوای لی خوشبوونیان بو بکه‌یت، نه‌وه خوا لییان خوش نابی)، جا پیغه‌مبه‌ر ﷺ نویژی له‌سه‌ر گرد، ئیتر به‌و هویه‌وه نه‌م نایه‌ته دابه‌زی: (هه‌رگیز نویژ مه‌که له‌سه‌ر هیچ کام له‌و دو‌رووانه که مرد).

۱۲۷۰- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو سَمِعَ جَابِرًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَعْدَ مَا دُفِنَ فَأَخْرَجَهُ، فَتَفَتَّ فِيهِ مِنْ رِيقِهِ وَأَلْبَسَهُ قَمِيصَهُ.

۱۲۷۰- عه‌مر ده‌لی: له جابیری بیست ﷺ وتی: داوای ئه‌وه‌ی عه‌بدو‌لای کوری ئوبه‌ی خرابویه گۆره‌وه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ هات و له‌گۆره‌که‌ی دهریه‌نا، تفی کرد و تفه‌که‌ی دا له لاشه‌ی و کراسه‌که‌ی کرده به‌ری.

۲۳- بَابُ الْكَفَنِ بِغَيْرِ قَمِيصٍ

۱۲۷۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُفِّنَ النَّبِيُّ ﷺ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ سَحُولَ كُرْسُفٍ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ^(۱).

۲۳- باسی کفن کردنی مردوو به‌بی کراس

۱۲۷۱- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گیرینه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سی لۆ قوماشی یه‌مه‌نی سپی پاکی لۆکه‌دا کفن کرا، له نیویاندا نه‌کراس نه‌می‌زمری تیدا نه‌بوو.

^۱ بر‌وانه: ۱۲۶۴.

۱۲۷۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كُفِّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَنْوَافٍ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ^(۱).

۱۲۷۲- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گپ‌رێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له سێ به‌رگدا کفن کرا، که نه‌کراس نه‌میزه‌ری تێدا نه‌بوو.

۲۴- بَابُ الْكَفَنِ وَلَا عِمَامَةٍ

۱۲۷۳- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كُفِّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَنْوَافٍ بَيْضَ سَحُولِيَّةٍ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ^(۲).

۲۴- باسی کفن کردنی مردوو به‌بێ میزه

۱۲۷۳- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گپ‌رێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له سێ قوماشی یه‌مه‌نی سپی پاکی لۆکه‌دا کفن کرا، له نیویاندا نه‌کراس نه‌میزه‌ری تێدا نه‌بوو.

۲۵- بَابُ: الْكَفَنِ مِنْ جَمِيعِ الْمَالِ

وَبِهِ قَالَ عَطَاءٌ وَالزُّهْرِيُّ وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ وَقَتَادَةُ. وَقَالَ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ: الْحَنُوطُ مِنْ جَمِيعِ الْمَالِ. وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: يُبْدَأُ بِالْكَفَنِ، ثُمَّ بِالذِّينِ، ثُمَّ بِالْوَصِيَّةِ. وَقَالَ سُفْيَانُ: أَجْرُ الْقَبْرِ وَالْغَسْلُ هُوَ مِنَ الْكَفَنِ.

^۱ بروانه: ۱۲۶۴

^۲ بروانه: ۱۲۶۴.

۲۰- باسیک: کفن کردن له هموو مال و سامانی

مردوو‌ه‌که ده‌کری^(۱)

ئه‌مه رای عه‌تاو زوهری و عه‌مری کوری دینار و قه‌تادهیه (ده‌لێن: کفن له هموو سامانی مردوو‌ه‌که ده‌کری)، عه‌مری کوری دینار ده‌لێ: بۆنی خوش له هموو سامانی مردوو‌ه‌که ده‌کپردی، ئیبراهیم ده‌لێ: له پێشدا له سامانه‌که‌ی کفنی ده‌کری، پاشان قه‌رزه‌که‌ی ده‌دریته‌وه، پاشان وه‌سیه‌ت جی به‌جی ده‌کری، سوفیان ده‌لێ: کری گۆر و ناشتن و شو‌ردنی هه‌ر له‌گه‌ل کفنه (واته: ئه‌مانه‌ش وه‌ک کفنه‌که له سامانی گشتی مردوو‌ه‌که ده‌دری، ئه‌گه‌ر سامانی هه‌بوو).

۱۲۷۴- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَكِّيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أُنِيَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رضي الله عنه يَوْمًا بِطَعَامِهِ فَقَالَ: قُتِلَ مُضْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ، وَكَانَ خَيْرًا مِنِّي، فَلَمْ يُوجَدْ لَهُ مَا يُكْفَنُ فِيهِ إِلَّا بُرْدَةٌ، وَقُتِلَ حَمْرَةُ - أَوْ رَجُلٌ آخَرٌ - خَيْرٌ مِنِّي، فَلَمْ يُوجَدْ لَهُ مَا يُكْفَنُ فِيهِ إِلَّا بُرْدَةٌ، لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ يَكُونَ قَدْ عَجَلْتُ لَنَا طَيِّبَاتِنَا فِي حَيَاتِنَا الدُّنْيَا، ثُمَّ جَعَلَ يَبْكِي ^(۱).

۱۲۷۴- سه‌عد له باوکیه‌وه (ئیبراهیم) ده‌گێڕیته‌وه و ده‌لێ: رۆژێک خواردنیک هینرا بۆ عه‌بدوهره‌مانی کوری عه‌وف وتی: موصعه‌بی کوری عومه‌یر کوژرا که له من چاکتر بوو، به‌لام هیچ نه‌بوو بکریته کفن بۆی عه‌باهه‌ک نه‌بی، حه‌مزه - یان پیاویکی تر- کوژرا له من چاکتر بوو، هیچ نه‌بوو بۆ کفن کردنی عه‌باهه‌ک نه‌بی، به‌راستی ترسم هه‌یه پاداشت و چاکه‌مان پێشخراپی‌ت بۆمان له ژیا‌نی دونیا‌ماندا، پاشان ده‌ستی کرد به‌گریان.

^۱ واته: له سێ یه‌ک ناکری، که دروسته مردوو‌ه‌که تا سێهه‌کی ماله‌که‌ی وه‌سیه‌ت بکات، به‌لکو له کۆی ماله‌که‌ی ده‌کری.

^۲ بر‌وانه: ۱۲۷۵، ۴۰۴۵.

۲۶- باب: إِذَا لَمْ يُوَجَدْ إِلَّا تَوْبٌ وَاحِدٌ

۱۲۷۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ إِبْرَاهِيمَ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ رضي الله عنه أَتَى بِطَعَامٍ وَكَانَ صَائِمًا، فَقَالَ: قُتِلَ مُضْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ وَهُوَ خَيْرٌ مِنِّي، كُفِّنَ فِي بُرْدَةٍ، إِنْ غُطِّيَ رَأْسُهُ بَدَتْ رِجْلَاهُ، وَإِنْ غُطِّيَ رِجْلَاهُ بَدَا رَأْسُهُ -وَأَرَاهُ قَالَ:- وَقُتِلَ حَمْرَةُ وَهُوَ خَيْرٌ مِنِّي، ثُمَّ بُسِطَ لَنَا مِنَ الدُّنْيَا مَا بُسِطَ -أَوْ قَالَ: أُعْطِينَا مِنَ الدُّنْيَا مَا أُعْطِينَا- وَقَدْ خَشِينَا أَنْ تَكُونَ حَسَنَاتُنَا عُجِّلَتْ لَنَا. ثُمَّ جَعَلَ يَبْكِي حَتَّى تَرَكَ الطَّعَامَ^(۱).

۲۶- باسیک: ئەگەر تەنھا یەک پۆشاکی هەبوو (بۆ کفن)

۱۲۷۵- ئیبراهیم دەگێڕێتەوه: خواردنیکیان بۆ عەبدورەحمانی کۆری عەوف هینا، لەوکاتەدا بەرپۆزوو بوو، ئینجا وتی: موصعه‌بی کۆری عومه‌یر رضي الله عنه کوژرا که له من چاکتر بوو به عەبایه‌ک کفن کرا، که سه‌ری داده‌پۆشرا قاجه‌کانی دهرده‌که‌وت، که قاجه‌کانی داده‌پۆشرا سه‌ری دهرده‌که‌وت، - وابزانم وتی- وه‌همزه‌ کوژرا که له‌من چاکتر بوو، پاشان ئەه‌ومنده‌ سامان و دونیا رژی‌نراوه‌ به‌سه‌رماندا -یان وتی: ئەه‌ومنده‌ دونیامان پێ دراوه‌ -، که به‌راستی ترسمان هه‌یه‌ له‌وه‌ی پاداشتی چاکه‌کانمان پێشخرابی بۆمان له‌ دونیادا، پاشان ده‌ستی کرد به‌ گریان به‌جو‌ری وازی له‌ خواردنه‌که‌ هینا.

۲۷- باب: إِذَا لَمْ يَجِدْ كَفَنًا إِلَّا مَا يُوَارِي رَأْسَهُ أَوْ قَدَمَيْهِ غُطِّيَ رَأْسُهُ

۱۲۷۶- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا شَقِيقٌ، حَدَّثَنَا حَبَّابٌ رضي الله عنه قَالَ: هَاجَرْنَا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم نَلْتَمِسُ وَجْهَ اللَّهِ، فَوَقَعَ أَجْرُنَا عَلَى اللَّهِ، فَمِمَّا مَاتَ لَمْ

^۱ برونه: ۱۲۷۴.

يَأْكُلُ مِنْ أَجْرِهِ شَيْئًا مِنْهُمْ: مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ - وَمِمَّا مَنْ أَيْنَعَتْ لَهُ مَرَّتُهُ فَهُوَ يَهْدِيهَا - قَتَلَ يَوْمَ أَحُدٍ، فَلَمْ نَجِدْ مَا نُكْفِنُهُ إِلَّا بُرْدَةً، إِذَا غَطَّيْنَا بِهَا رَأْسَهُ خَرَجَتْ رِجْلَاهُ، وَإِذَا غَطَّيْنَا رِجْلَيْهِ خَرَجَ رَأْسُهُ، فَأَمَرَنَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ نَغْطِيَ رَأْسَهُ، وَأَنْ نَجْعَلَ عَلَى رِجْلَيْهِ مِنَ الْإِذْخِرِ^(۱).

۲۷- باسیک: ئەگەر کفن نه‌بوو بو مردوو یه‌ک ته‌نا ئهو‌نده نه‌بێ که سه‌ری یان قاچه‌کانی داپۆشی، ئهو سه‌ری پێ داده‌پۆشی

۱۲۷۶- خه‌بباب ﷺ ده‌لی له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ کۆچمان کرد، وه مه‌به‌ستمان ته‌نا ره‌زامه‌ندی خوا بوو، ئێتر پاداشتمان که‌وته لای خوا، جا که‌سی وامان هه‌بوو مردو هه‌چی له به‌ره‌مه‌ی پاداشته‌که‌ی نه‌خوارد، له‌وانه موصعه‌بی کوری عومه‌یر ﷺ - هه‌شمان بوو به‌روبوومی پاداشته‌که‌ی پێگه‌شت نه‌ومتا لێی ده‌کاته‌وه- له جه‌نگی ئوحووددا شه‌هید بوو^(۲)، هه‌یج نه‌بوو پێوه‌ی کفن بکه‌پن عه‌بایه‌ک نه‌بێ، که سه‌ریمان پێ داده‌پۆشی هه‌ردوو قاچی دهرده‌که‌وت، که قاچه‌کانیمان پێ داده‌پۆشی سه‌ری دهرده‌که‌وت، بۆیه پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی پێکردین که سه‌ری داپۆشین، وه به‌گه‌لای ئیزخیریش^(۳) قاچه‌کانی داپۆشین.

۲۸- بَابُ مَنْ اسْتَعَدَّ الْكَفْنَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يُنْكَرْ عَلَيْهِ

۱۲۷۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ النَّبِيَّ ﷺ بِبُرْدَةٍ مَنْسُوجَةٍ فِيهَا حَاشِيَتُهَا - أَتَدْرُونَ مَا الْبُرْدَةُ؟ قَالُوا: الشَّمْلَةُ؟ قَالَ:

^۱ بېروانه: ۳۸۹۷، ۳۹۱۳، ۴۰۴۷، ۴۰۸۲، ۶۴۳۲، ۶۴۴۸.

^۲ واته: موصعه‌بی کوری عومه‌یر ﷺ.

^۳ گیاهه‌که وه‌ک کاروته.

نَعَمْ- قَالَتْ: نَسَجْتُهَا بِيَدِي، فَجِئْتُ لَأَكْسُوَكَهَا. فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا، فَخَرَجَ إِلَيْنَا وَإِنَّهَا إِزَارُهُ، فَحَسَنَهَا فَلَانَ فَقَالَ: اكْسِنِيهَا، مَا أَحْسَنَهَا. قَالَ الْقَوْمُ: مَا أَحْسَنْتِ، لَيْسَهَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا، ثُمَّ سَأَلَتْهُ وَعَلِمَتْ أَنَّهُ لَا يَرُدُّ. قَالَ: إِنِّي وَاللَّهِ مَا سَأَلْتُهَ لِأَلْبَسَهَا، إِنَّمَا سَأَلْتُهَ لِيَتَكُونَ كَفَنِي. قَالَ سَهْلٌ: فَكَأَنْتُ كَفَنُهُ^(۱).

۲۸- باسی ئەو کەسەکی لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ کفنی بۆ خۆی ئامادە کردوو و پەخەشی لێ نه‌گیراوه

۱۲۷۷- سەهل ﷺ دەگێڕێتەووە کە ئافەرمێک بە‌لاپۆشێکی شالی چنراوی هێنا بۆ پێغەمبەر ﷺ، هێشتا ریشووەکانی پێوہوو (تازمبوو نہ‌برابوو)، دەرزان بە‌لاپۆش چییە؟ وتیان: عابایە، سەهل وتی: بە‌لێ وایە- ئافەرمێکە وتی: بە‌دەستی خۆم چنیومە و هاتووم تا پێت بە‌دەم لەبەری بکەیت. پێغەمبەریش لێی وەرگرت، چونکە پێویستی بوو، ئینجا پێغەمبەر ﷺ هات بۆ نێومان ئەو شالەکی پۆشیبوو، جا فلان (کەسێک) شالەکەکی پێ جوان بوو وتی: بیدە بە من لەبەری بکەم، ئای چەند جوانە! خەڵکەکەش وتیان: چاکت نہ‌کرد، پێغەمبەر ﷺ بۆیە لەبەری کرد پێویستی پێی بوو، پاشان تۆش داوات لێ کرد و زانیت دەست نانیت بە‌پرووی کەسەو، پیاوێکە وتی: دلنیا بن سویند بە‌خوا من بۆ ئەو داوام نہ‌کرد لەبەری بکەم و ببپۆشم، بە‌راستی بۆ ئەو داوام کرد تا ببیتە کفنم، سەهل دەلێ: وا دەرچوو بوو بە‌کفنی.

^۱ بروانە: ۲۰۹۳، ۵۸۱۰، ۶۰۳۶.

۲۹- بابُ اتِّبَاعِ النِّسَاءِ الْجَنَائِزِ

۱۲۷۸- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ أُمِّ الْهَدَيْلِ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رضي الله عنها، قَالَتْ: نُهَيْتَا عَنِ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، وَلَمْ يُعَزَّمْ عَلَيْنَا^(۱).

۲۹- باسی ئافرەتان شوین تهره بکهون

۱۲۷۸- ئوممو عەتییه رضي الله عنها دەلی: ئیمە پێگری گراین له شوینکهوتنی تهره، به‌لام لیمان یاساغ نه‌کرا^(۱).

۳۰- بابُ إِخْدَادِ الْمَرْأَةِ عَلَى غَيْرِ زَوْجِهَا

۱۲۷۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ: تُوِّفِيَ ابْنٌ لَأُمِّ عَطِيَّةَ رضي الله عنها، فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الثَّلَاثُ دَعَتْ بِصُفْرَةٍ، فَتَمَسَّحَتْ بِهِ وَقَالَتْ: نُهَيْتَا: أَنْ نُحِدَّ أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثٍ إِلَّا بِزَوْجٍ^(۲).

۳۰- باسی پرسه‌باری ئافرەت بو جگه له میرده‌که‌ی

۱۲۷۹- موحه‌مه‌دی کوری سیرین دەلی: کورپکی ئوممو عەتییه مرد رضي الله عنه، جا کاتی سییه‌م پوژی پرسه‌که‌ی بوو، ئوممو عەتییه داوای بوونیکێ خوشی کرد که زهره‌د بوو به‌دهستی دای له خوی و وتی: پێگریمان لی کراوه له سی پوژ زیاتر پرسه‌ بگێرین مه‌گهر بو می‌رد.

^۱ بېروانه: ۳۱۳.

^۲ واته: پێگریه‌که بو یاساغ و چه‌پامیتی نییه، به‌لکو باش نییه‌و بو که‌را‌هه‌ته.

^۳ بېروانه: ۳۱۳.

۱۲۸۰- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَتْ: لَمَّا جَاءَ نَعْيُ أَبِي سُفْيَانَ مِنَ الشَّامِ دَعَتْ أُمَّ حَبِيبَةَ عليها السلام بِصُفْرَةٍ فِي الْيَوْمِ الثَّلَاثِ، فَمَسَحَتْ عَارِضِيهَا وَذِرَاعَيْهَا وَقَالَتْ: إِنِّي كُنْتُ عَنْ هَذَا لَعَنِيَّةً، لَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحْدِثَ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ، فَإِنَّهَا تُحْدِثُ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا.^(۱)

۱۲۸۰- زمینه‌بی کچی نه‌بو سه‌له‌مه ده‌لی: کاتی هه‌والی مردنی نه‌بو سوفیان هات له شامه‌وه، ئوممو حه‌بیبه عليها السلام ^(۱) له رۆژی سییه‌می پرسه‌که‌یدا داوای بۆنی خوشی کرد که زمرد بوو، وه به‌دهستی هی‌نای به‌لاجاینی و هه‌ردوو بالیداو، وتی: من پی‌ویستیم به‌م بۆنی خوش له‌خودان نییه، له‌بهر ئه‌وه نه‌بووایه که له پی‌غه‌مبه‌رم صلى الله عليه وسلم بیستوو ده‌یفه‌رموو: ((دروست نیه بۆ ئافه‌رمێک باومری به‌ خوا و به‌رۆژی دوا‌یی هه‌بی‌ت پرسه و ماتهم بگه‌ری زیاد له سی رۆژ مه‌گه‌ر بۆ مێردی، ئه‌وه بی‌گومان (بۆ مێردی) جوار مانگ و ده رۆژ ماتهم ده‌گه‌ری)).

۱۲۸۱- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ، عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى أُمَّ حَبِيبَةَ -زَوْجِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم- فَقَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُحْدِثُ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا.^(۲)

۱۲۸۱- حومه‌یدی کوری نافع ده‌لی: زمینه‌بی کچی نه‌بو سه‌له‌مه بۆی گه‌ی‌رایه‌وه وتی: رۆیستم بۆ مالی ئوممو حه‌بیبه‌ی عليها السلام خه‌زانی پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم وتی: له

^۱ بروانه: ۱۲۸۱، ۵۲۳۴، ۵۳۳۹، ۵۳۴۵.

^۲ ئوممو حه‌بیبه کچی نه‌بو سوفیانه عليها السلام. [ارشاد الساری: ۳/۳۵۴].

^۳ بروانه: ۱۲۸۰.

پهغه مبهری خوام ﷺ بیست دمیقه رموو: ((دروست نییه بو ئاخرمتیک باومری به خوا و به رۆزی دوا یی هه بی زیاتر له سی رۆژ ماتهم بگریت بو هیچ مردوو یهک، مه گهر بو میردی چوار مانگ و ده رۆژ ماتهم ده گری)).

۱۲۸۲- ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ حِينَ تُؤَفِّي أَخُوهَا، فَدَعَتْ بِطَبِيبٍ فَمَسَّتْ، ثُمَّ قَالَتْ: مَا لِي بِالطَّبِيبِ مِنْ حَاجَةٍ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُوْمَنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تَحِدُّ عَلَى مَيِّتٍ قَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا.^(۱)

۱۲۸۲- (زهمینه بی کچی نه بو سه له مه ده لی): پاشان رۆیشتم بو لای زهمینه بی کچی جه حش کاتی براکه ی مرد، جا داوا ی بۆنی خووشی کردو له خو ی دا، پاشان وتی: من پیو یستیم به بۆنی خووش نیه، ته نه ا نه و منده هه یه گویم له پیغه مبهری خوا بوو ﷺ له سه ر دوانگه دمیقه رموو: ((دروست نیه بو هیچ ئاخرمتیک باومری به خوا و به رۆزی دوا یی هه بی، زیاد له سی رۆژ ماتهم بگری بو هیچ مردوو یهک، جگه له میرد که چوار مانگ و ده رۆژ دروسته)).

۳۱- بَابُ زِيَارَةِ الْقُبُورِ

۱۲۸۳- حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرِ فَقَالَ: «اتَّقِيَ اللَّهَ وَاصْبِرِي». قَالَتْ: إِلَيْكَ عَنِّي، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبِّ مُصِيبَتِي وَلَمْ تَعْرِفْهُ. فَقِيلَ لَهَا: إِنَّهُ النَّبِيُّ ﷺ. فَأَتَتْ بَابَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ تَجِدْ عِنْدَهُ بَوَائِينَ فَقَالَتْ: لَمْ أَعْرِفْكَ. فَقَالَ: «إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى».^(۲)

^۱ بروانه: ۵۳۳۵.

^۲ بروانه: ۱۲۵۲.

۳۱- باسی سهردانی گۆرستان (دروسته)

۱۲۸۳- نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده لی: پیغه مبه ر ﷺ به لای نافرمتیکدا تیپه ری له لای گۆرینکدا ده گریا، پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی: ((له خوا بترسه و نارام بگره))، نافرمته که ش وتی: وازم لی بی نه، به راستی تو به لای وهک منت به سه ر نه هاتوو ده! نافرمته که پیغه مبه ری ﷺ نه ناسی، ئینجا به نافرمته که وترا: بیگومان نه و پیاوه پیغه مبه ر بوو ﷺ، نه ویش هات بو به ردمرگای مالی پیغه مبه ر ﷺ، هیچ باسه وانیک یان دمرگاوانیکی له بهر دمرگای مالی نه بی نی^(۱)، ئینجا به پیغه مبه ری ﷺ وت: من تو م نه ناسی، پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی: ((بیگومان نارامگرتنی (که خوا پیی رازییه) له سهرمتای لیقه ومانه که ومیه)).

۳۲- بابُ قولِ النَّبِيِّ ﷺ «يُعَذِّبُ الْمَيِّتُ بَعْضُ بُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ»

إِذَا كَانَ النَّوْمُ مِنْ سُنَّتِهِ

لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ (۶) التحريم. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ^(۲). فَإِذَا لَمْ يَكُنْ مِنْ سُنَّتِهِ، فَهُوَ كَمَا قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: ﴿وَلَا نَزْرُ وَازِرَةً وَزَرَ أُخْرَى﴾ (۱۶) الأنعام. وَهُوَ كَقَوْلِهِ: ﴿وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جَمِلِهَا لَا يَحْمِلْ مِنْهُ شَيْءٌ﴾ (۱۸) فاطر. وَمَا يُرْخَضُ مِنَ الْبُكَاءِ فِي غَيْرِ نَوْحٍ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَىٰ ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دَمِهَا^(۳). وَذَلِكَ لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ.

^۱ واته: که بیان وت: نه وه پیغه مبه ره ﷺ، وایزانی وهک پادشاكان دهرگاوان یان باسه وانی ههیه، که چی که هات بۆچوونه که ی راست دهرنه چوو.

^۲ بر وانه: ۸۹۳.

^۳ بر وانه: ۳۳۵.

٣٢- باسی ئەم فەرمووده‌یه‌ی پیغه‌مبەر ﷺ: ((مردوو سزا ده‌درت به هه‌ندێ گریانێ کهس و کاری له‌سه‌ری)) ئەگەر شین و شه‌پۆره‌که‌ مردوو‌ه‌که‌ خۆی هۆکار بوو که بکرت

به‌به‌لگه‌ی ئەم فەرمايشته‌ی خۆی به‌رزو بڵند: (خۆتان و مال و منداڵتان به‌پاریزن له ئاگرێ)، وه‌ پیغه‌مبەرش ﷺ دمه‌رمووی: ((هه‌مووتان شوانن و به‌رپرسیارن له شوانیه‌تییه‌که‌تان))، جا ئەگەر مردوو‌ه‌که‌ خۆی هۆی ئەو شین و شه‌پۆره‌ نه‌بوو، ئەوه به‌و جوورمیه‌ که‌ عانیسه‌ ده‌لی (به‌لگه‌شی ئەم ئایه‌ته‌یه‌): (که‌س تاوانی که‌س هه‌لناگرێ)، وه‌ وه‌ک ئەم ئایه‌ته‌ وایه‌: (ئەگەر که‌سیک باری تاوانی گران بێ، داوا بکات به‌شیک له‌و تاوانه‌ که‌سیکی تر بو‌ی هه‌لگرێ، هه‌یچیک له‌ تاوانه‌که‌ی هه‌لناگرێ)، وه‌ باسی ئەوه‌ی رێگه‌ی پێدراوه‌ له‌ گریان به‌بی شین و شه‌پۆر. وه‌ پیغه‌مبەر ﷺ دمه‌رمووی: ((هه‌رکه‌سیک به‌سته‌م بکوژرێ، ئەوه به‌شیکی خۆینه‌که‌ی له‌سه‌ر کۆری یه‌که‌می ئاده‌مه‌))، چونکه‌ یه‌که‌م که‌س بوو کوشتنی داھێنا.

١٢٨٤- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ وَمُحَمَّدٌ قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا عَاصِمُ بْنُ سُليْمَانَ، عَنْ أَبِي عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَرْسَلَتِ ابْنَةُ النَّبِيِّ ﷺ إِلَيْهِ: إِنَّ ابْنًا لِي قُبِضَ فَأَتَيْتَنَا. فَأَرْسَلَ يُقْرِئُ السَّلَامَ وَيَقُولُ: إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أُعْطِيَ، وَكُلُّ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى، فَلْتَضِرُّ وَلْتَحْتَسِبْ. فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ تُقْسِمُ عَلَيْهِ لَيَأْتِيَنَهَا، فَقَامَ وَمَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ، وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَأَبِي بْنُ كَعْبٍ، وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، وَرِجَالٌ، فَرَفَعَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّبِيُّ وَنَفْسُهُ تَتَفَقَّعُ - قَالَ: حَسِبْتُهُ أَنَّهُ قَالَ - كَأَنَّهَا شَنْ. فَقَاضَتْ عَيْنَاهُ. فَقَالَ سَعْدُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا هَذَا؟ فَقَالَ: هَذِهِ رَحْمَةٌ جَعَلَهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ، وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مِنَ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ.^(١)

۱۲۸۴- ئوسامه‌ی کوری زمید ﷺ ده‌لی: کچیکی پیغه‌مبهر ﷺ که‌سیکی نارد بۆ‌لای پیغه‌مبهر ﷺ (پیی بلّیت) که کورپکم له گیانکیشان دایه و مره بۆ مالمان، پیغه‌مبهریش ﷺ که‌سیکی نارد که سه‌لامی لی بکات و پیی بلّی: ((بیگومان خوا نه‌وه‌ی دمبباته‌وه و نه‌وه‌ی دمیدات ههر هی خو‌یه‌تی، وه هه‌موو شتیکیش لای خوا بۆ ماومیه‌کی دیاری کراوه، جا با ئارام بگرئ و چاوهروانی پاداشتی لای خوا بیّت))، ئینجا که‌که‌ی ناردیه‌وه بۆ‌لای پیغه‌مبهر ﷺ سویندی لی خوارد که دمبی بروات بۆ مالیان، نه‌ویش هه‌ستا و رۆیشت و سه‌عدی کوری عوباده و موغازی کوری جه‌به‌ل و ئوبه‌ی کوری که‌عب و زمیدی کوری سابیت و پیاوانیکی تری له‌گه‌لدا بوو، ئینجا مندا‌له‌که هینرا بۆ پیغه‌مبهر ﷺ گیانی دهمداو به ناره‌حمت هه‌ناسه‌ی دهمدا، ئوسامه ده‌لی - وابزانم وتی: ده‌توت مه‌شکه‌یه، جا چاوهرکانی پیغه‌مبهر ﷺ فرمیسیان پیا هاته‌خوار. سه‌عدیش وتی: نه‌ی پیغه‌مبهری خوا نه‌وه چییه؟ نه‌ویش فهرمووی: ((ئه‌مه به‌زمیه که خوا له‌دلی به‌نده‌کانیدا دروستی کردوو، وه بیگومان خوی گه‌وره له‌نیو به‌نده‌کانیدا ره‌حم به‌وانه‌یان ده‌کات که به به‌زمین)).

۱۲۸۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ قَالَ: شَهِدْنَا بِنْتًا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ، قَالَ: فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَدْمَعَانِ قَالَ: فَقَالَ: هَلْ مِنْكُمْ رَجُلٌ لَمْ يُقَارِفِ اللَّيْلَةَ؟ فَقَالَ أَبُو: طَلَحَةَ أَنَا. قَالَ: فَأَنْزِلْ... قَالَ: فَنَزَلَ فِي قَبْرِهَا^(۱).

۱۲۸۵- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: ئاماده‌ی (ناشتنی) کچیکی پیغه‌مبهری خوا ﷺ بووین، ده‌لی: پیغه‌مبهری خوا ﷺ له‌وکاته‌دا له قه‌راغی گوهره‌که‌دا

دانیشتبوو، (ئهنه‌س) ده‌لی: بینیم جاوه‌کانی فرمی‌سکیان پێدا ده‌هاته خواره‌وه، ده‌لی: جا فه‌رمووی: ((پیاویکتان تێدایه ئه‌مشه‌و نزیکی خیزانی نه‌که‌وتی؟))، نه‌بو ته‌لحه ﷺ وتی: من، فه‌رمووی: ((دابه‌زه نیو گوڤه‌که))، ئهنه‌س ده‌لی: نه‌بو ته‌لحه‌ش دابه‌زییه نیو گوڤی کچه‌که.

۱۲۸۶- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: تُوَفِّيَتْ ابْنَةُ لِعُثْمَانَ ﷺ مَكَّةَ وَجِئْنَا لِنَشْهَدَهَا، وَحَضَرَهَا ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ، وَإِنِّي لَجَالِسٌ بَيْنَهُمَا - أَوْ قَالَ: جَلَسْتُ إِلَيْ أَحَدِهِمَا. ثُمَّ جَاءَ الْآخَرُ، فَجَلَسَ إِلَيَّ جَنبِي - فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ﷺ لِعُمَرُو بْنِ عُثْمَانَ: أَلَا تَنْهَى عَنِ الْبُكَاءِ؟ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنْ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ..

۱۲۸۶- عه‌بدو‌لای کوری عوبه‌یدولای کوری ئه‌بی موله‌یکه ده‌لی: کچی‌کی عوسمان له مه‌که‌که مرد، ئیمه‌ش هاتین بو ئه‌وه‌ی ئاماده‌ی ناشته‌که‌ی بین، عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر و عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ ئاماده‌ی بوون، منیش له نیوانیاندا دانیشتبووم یان وتی: له‌لای یه‌کیکیاندا دانیشتبووم، پاشان ئه‌وی تریان هات له ته‌نیشتمدا دانیشت -، عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ریش ﷺ به‌ عه‌مری کوری عوسمانی وت: بو ریگری (ئافه‌رتان) ناکه‌یت له‌گریان؟ چونکه به‌راستی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((بیگومان مردوو به‌هوی گریانی که‌س و کارییه‌وه سزا ده‌دری)).

۱۲۸۷- فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ: قَدْ كَانَ عُمَرُ ﷺ يَقُولُ بَعْضَ ذَلِكَ. ثُمَّ حَدَّثَ قَالَ: صَدَرْتُ مَعَ عُمَرَ ﷺ مِنْ مَكَّةَ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ، إِذَا هُوَ بِرَكْبٍ تَحْتَ ظِلِّ سَمَرَةٍ، فَقَالَ: اذْهَبْ فَاَنْظُرْ مَنْ هَؤُلَاءِ الرُّكْبُ؟ قَالَ: فَتَنَظَرْتُ فَإِذَا صُهَيْبٌ، فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: ادْعُهُ لِي. فَرَجَعْتُ إِلَيَّ صُهَيْبٌ فَقُلْتُ: ارْتَحِلْ فَالْحَقْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. فَلَمَّا أُصِيبَ عُمَرُ دَخَلَ صُهَيْبٌ

يَبْكِي يَقُولُ وَالْأَخَاهُ، وَاصْحَابَاهُ. فَقَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: يَا صُحَيْبُ أَتَبْكِي عَلَيَّ وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنْ أَمَلَيْتَ يُعَذِّبُ بِبَعْضِ بُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ؟^(١)

١٢٨٧- وه عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه وتی: به‌راستی عومه‌ر رضي الله عنه هه‌ندی له‌و. قسانه‌ی ده‌کرد، پاشان گه‌پرایه‌وه‌و وتی: له‌گه‌ل عومه‌ر له‌ پێشه‌وه‌ی خه‌لکه‌که‌وه‌ بووین له‌ مه‌که‌که‌ دهر‌چووین هه‌تا گه‌یشتی‌نه‌ به‌یدا، له‌په‌ر (له‌ نا‌کا‌و) چه‌ند سواری‌کی بی‌نی له‌ژێر سی‌به‌ری دار مۆردی‌کدا وتی: به‌رۆ سه‌یری ئه‌و سو‌اران‌که‌ بزانه‌ کین؟ عه‌بدو‌لا ده‌لی: منیش سه‌یرم کرد دم‌بینم صوه‌ه‌یه‌ به‌ (له‌گه‌ل چه‌ند که‌سی‌کدا) و هه‌واله‌که‌م پێدا، عومه‌ریش وتی: صوه‌ه‌ییم بۆ بانگ بکه‌، منیش گه‌پرا‌مه‌وه‌ بۆ لای صوه‌ه‌یبه‌ و وتم: هه‌ئسه‌ به‌رۆ بکه‌ به‌ پێشه‌وای ئی‌مان‌داران (عومه‌ری کوری خه‌تاب)، (صوه‌ه‌ی‌بیش گه‌یشه‌وه‌ به‌ عومه‌ر هه‌تا هه‌موومان به‌یه‌که‌وه‌ رۆیشتی‌نه‌ نی‌و مه‌دینه‌)، جا کاتی عومه‌ر لی‌یدرا^(٢)، صوه‌ه‌یبه‌ رۆیشه‌ لای و ده‌ستی کرد به‌گریان و دم‌یوت: ئه‌ی هاوار بۆ برا‌که‌م ئه‌ی هاوار بۆ هاو‌رپه‌که‌م، عومه‌ریش وتی: ئه‌ی صوه‌ه‌یبه‌ چۆن ده‌گریت بۆم؟ له‌ کاتی‌کدا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((بێ‌گومان مردوو به‌هۆی گریانی که‌س و کاری‌به‌وه‌ سزا دم‌دری)).

١٢٨٨- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه: فَلَمَّا مَاتَ عُمَرُ رضي الله عنه ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَائِشَةَ رضي الله عنها فَقَالَتْ: رَجِمَ اللَّهُ عُمَرَ، وَاللَّهِ مَا حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ لَيُعَذِّبُ الْمُؤْمِنَ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. وَلَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَيَزِيدُ الْكَافِرَ عَذَابًا بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. وَقَالَتْ حَسْبُكُمُ الْقُرْآنُ ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ﴾ (١٦٤) الْأَنْعَام. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه: عِنْدَ ذَلِكَ: وَاللَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى. قَالَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ: وَاللَّهِ مَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه شَيْئًا^(٣).

^١ به‌روانه: ١٢٩٠، ١٢٩٢.

^٢ ئی‌مامی عومه‌ر رضي الله عنه پاش ئه‌وه‌ی له‌ سه‌فه‌ری جه‌ج گه‌پرایه‌وه‌ بۆ مه‌دینه‌، له‌ مر‌گه‌وت‌دا له‌ کاتی نو‌ژ‌دا لی‌ی درا.

^٣ به‌روانه: ١٢٨٩، ٣٩٧٨.

۱۲۸۸- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضی الله عنه ده‌لی: کاتی عومهر رضی الله عنه مرد، نه‌و قسه‌یه‌م گیر‌په‌یه‌وه بو عائیشه رضی الله عنها، عائیشه‌ش وتی: خوا ر‌حم به عومهر بکات، سویند به خوا پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه نه‌یفه‌رموو: بیگومان مردوو به هو‌ی گریانی که‌س و کاریه‌وه سزا د‌دری، به‌لکو پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه فه‌رمووی: ((بیگومان خوا سزای کافر زیاتر ده‌کات، به‌هو‌ی گریانی که‌س و کاری بو‌ی))، وه عائیشه وتی: قور‌نان به‌سه بو ئیوه بیکه‌نه به‌لکه که د‌مه‌رمو‌ی: (وه هیچ تاوانباریک تاوانی که‌سی تر هه‌لناگری)، عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضی الله عنه له‌ویدا وتی: خوا مرو‌ف پ‌یده‌که‌نین و د‌میگرینی^(۱)، نیبنو نه‌بی موله‌یکه وتی: سویند به خوا عه‌بدو‌لای کوری عومهر رضی الله عنه هیچی نه‌وت.

۱۲۸۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرِوَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ، أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ رضی الله عنها -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ - قَالَتْ: إِذَا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى يَهُودِيَّةٍ يَبْكِي عَلَيْهَا أَهْلُهَا فَقَالَ: إِنَّهُمْ لَيَبْكُونَ عَلَيْهَا، وَإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ فِي قَبْرِهَا.^(۲)

۱۲۸۹- عائیشه‌ی رضی الله عنها خ‌یزانی پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه ت‌په‌ری به‌لای ته‌رمی نافرته‌تیکی جووله‌که‌دا، که‌س و کاره‌که‌ی ده‌گریان بو‌ی، پیغه‌مبه‌ریش رضی الله عنه فه‌رمووی: ((بیگومان نه‌وانه به‌سه‌ریدا ده‌گرین، نه‌ویش له‌گوره‌که‌یدا (به‌هو‌ی بی‌پاوم‌ریه‌که‌یه‌وه) سزا د‌دری)).

۱۲۹۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ خَلِيلٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ -وَهُوَ: الشَّيْبَانِيُّ- عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لَمَّا أُصِيبَ عُمَرُ رضی الله عنه جَعَلَ ضَهْنُ يَبْكِي يَقُولُ: وَأَخَاهُ. فَقَالَ عُمَرُ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ؟^(۳)

^۱ واته: پ‌یکه‌نین و گریان به ده‌ست مرو‌ف نه‌، خوا نه‌و حاله‌تانه‌ی به‌ف‌یره‌ت له‌ له‌شی مرو‌فا دروست کرد‌وه.

^۲ ب‌روانه: ۱۲۸۸.

^۳ ب‌روانه: ۱۲۸۸.

۱۲۹۰- نه‌بو بو‌رده له باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: کاتی عومه‌ر لی درا، صوه‌ه‌یب ده‌ستی کرد به وتی: ئه‌ی هاوار بو براکه‌م، عومه‌ریش وتی: ئایا نه‌ترانیوه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((بی‌گومان مردوو به هو‌ی گریان‌ی زیندوو‌ه‌کانه‌وه سزا ده‌دری)).

۳۳- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ النَّيَاحَةِ عَلَى الْمَيِّتِ

وَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: دَعَهُنَّ يَبْكِينَ عَلَى أَبِي سُلَيْمَانَ مَا لَمْ يَكُنْ نَفْعٌ أَوْ لَفْلَقَةٌ. وَالنَّفْعُ: التَّرَابُ عَلَى الرَّأْسِ، وَاللَّفْلَقَةُ الصَّوْتُ.

۱۲۹۱- حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ الْمُغِيرَةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِنْ كَذَبَا عَلَيَّ لَيْسَ كَذِبٌ عَلَيَّ أَحَدٍ، مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ. سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: مَنْ نِيحَ عَلَيْهِ يُعَذَّبُ بِمَا نِيحَ عَلَيْهِ.

۳۳- با‌سی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده له‌ شین و شه‌پۆ‌کردن بو‌ مردوو

وه عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: ^(۱) وازیان لی بی‌نه با بگرین به‌سه‌ر نه‌بو سوله‌یماندا (واته: خالید)، به مه‌رجی خو‌ل نه‌که‌ن به‌سه‌ریانداو ده‌نگ به‌رز نه‌که‌نه‌وه، (النَّفْعُ): خو‌ل به‌سه‌رخو‌داکردن، (اللَّفْلَقَةُ): ده‌نگ به‌رزکردنه‌وه.

۱۲۹۱- موعه‌یره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: له پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((بی‌گومان درو‌کردن به‌ده‌م منه‌وه وه‌ک درو‌کردن نییه به‌ده‌م هیج که‌سه‌وه، هه‌رکه‌س به نه‌نقه‌ست درو‌ بکات به‌ده‌م منه‌وه، نه‌وه با شو‌ینی خو‌ی له

^۱ کاتی خالیدی کو‌ری وه‌لید مرد، ئافه‌ره‌تانی خزمی ده‌گریان، وتیان به عومه‌ر: رێ‌گریان بکه.

دۆزه‌خدا ئاماده بکات))، وه گویم له پیغه‌مبهر بوو ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌رک‌سه‌س گریان و شه‌پۆری بۆ بکری، به‌هۆی ئهو گریان و شه‌پۆره‌وه سزا دهمدری)).

۱۲۹۲- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ عليه السلام، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ مَا نَبَحَ عَلَيْهِ.. تَابَعَهُ عَبْدُ الْأَعْلَى: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ. وَقَالَ آدَمُ، عَنْ شُعْبَةَ، الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ عَلَيْهِ. ^(۱)

۱۲۹۲- عه‌بدو‌لای کوری عومهر عليه السلام له پیغه‌مبهره‌وه ﷺ ده‌گپ‌رێته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((مردوو له گۆره‌که‌یدا سزادهمدری، به‌هۆی ئهو گریان و شین و شه‌پۆره‌ی بۆی کراوه))، وه له گپ‌رانه‌وه‌که‌ی عه‌بدو‌لنه‌علا که پالپشتی فه‌رمووده‌که‌ی پێشوو ده‌کات و ده‌لی: یه‌زیدی کوری زورمیع بۆی گپ‌رانه‌وه‌وه، ئه‌ویش ده‌لی: سه‌عید بۆی گپ‌رانه‌وه‌وه ده‌لی: فه‌تاده بۆی گپ‌رانه‌وه‌وه. وه ئاده‌م له‌رێگه‌ی شو‌عه‌به‌وه ده‌گپ‌رێته‌وه که پیغه‌مبهر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((مردوو سزا دهمدری به‌ هۆی گریانێ زیندوووه‌وه بۆی)).

۳۴- باب

۱۲۹۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: جِيءَ بِأَبِي يَوْمَ أُحُدٍ، قَدْ مُثِّلَ بِهِ حَتَّى وُضِعَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ سُجِّيَ ثَوْبًا، فَذَهَبْتُ أُرِيدُ أَنْ أَكْشِفَ عَنْهُ فَتَهَانِي قَوْمِي، ثُمَّ ذَهَبْتُ أَكْشِفُ عَنْهُ فَتَهَانِي قَوْمِي، فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَفَعَ فَسَمِعَ صَوْتَ صَاحِبَةٍ، فَقَالَ: مَنْ هَذِهِ؟.. فَقَالُوا: ابْنَتُهُ عَمْرُو -أَوْ أُخْتُ عَمْرُو- قَالَ: فَلِمَ تَبْكِي؟ -أَوْ لَا تَبْكِي- فَمَا زَالَتِ الْمَلَائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى رُفِعَ. ^(۲)

^۱ بېروانه: ۱۲۸۷.

^۲ بېروانه: ۱۲۴۴.

٣٤- باسیک

١٢٩٣- جابیری کورێ عه‌بدولاً ﷺ ده‌لێ: له‌ پۆزی غه‌زای ئو‌خوددا (ته‌رمی) باوکم هه‌ینرا که‌ بێگومان شیوینرابوو، (هه‌ینرا) هه‌تا له‌به‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ دانرا، که‌ به‌ قوماشیک داپۆشرابوو، منیش پۆشتم و یستم قوماشه‌که‌ی سه‌ر پوو‌خساری لاده‌م، به‌لام خزمه‌کانم پێگریان لێ کردم، پاشان دووباره‌ پۆشتم و یستم قوماشه‌که‌ی سه‌ر پوو‌خساری لاده‌م، به‌لام خزمه‌کانم پێگریان لێ کردم، جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمانی کرد و (ته‌رمه‌که‌) هه‌لگیرا، ئینجا گوێی له‌ئافه‌رتیک بوو به‌ده‌نگی به‌رز ده‌گه‌ریا، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌و ئافه‌رته‌ کییه‌؟))، عه‌ززیان کرد: که‌هه‌که‌ی عه‌مره‌ یان خوشکه‌که‌ی عه‌مره‌، فه‌رمووی: ((بوچی ده‌گه‌رت یان مه‌گه‌ری، به‌رده‌وام فره‌شته‌کان به‌بالیان دایان پۆشیبوو هه‌تا هه‌لگیرا و بردرا)).

٣٥- باب: لَيْسَ مِنَّا مَنْ شَقَّ الْجُيُوبَ

١٢٩٤- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا زَيْدُ الْيَامِي، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ.^(١)

٣٥- باسیک: ئه‌و که‌سه‌ی یه‌خه‌ی خۆی دادری له‌ ئێمه‌ نییه‌

١٢٩٤- عه‌بدولاً ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌و که‌سه‌ له‌ ئێمه‌ نییه‌ له‌ روومه‌تی خۆی بدات، یه‌خه‌ی دادریت، هاوار بکات، وه‌ک هاوارو قیزه‌ی که‌سانی سه‌رده‌می نه‌فامی)).

۳۶- باب: رِثَاءِ النَّبِيِّ ﷺ سَعْدَ ابْنِ خَوْلَةَ

۱۲۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُنِي عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ مِنْ وَجَعٍ اشْتَدَّ بِي، فَقُلْتُ: إِنِّي قَدْ بَلَغَ بِي مِنَ الْوَجَعِ وَأَنَا ذُو مَالٍ، وَلَا يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَتُهُ، أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلْثِي مَالِي؟ قَالَ: لَا. فَقُلْتُ: بِالشَّطْرِ؟ فَقَالَ: لَا. ثُمَّ قَالَ: الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَبِيرٌ - أَوْ كَثِيرٌ - إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أُجِزْتَ بِهَا، حَتَّى مَا تَجْعَلَ فِي فِي امْرَأَتِكَ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخْلَفَ بَعْدَ أَصْحَابِي؟ قَالَ: إِنَّكَ لَنْ تُخْلَفَ فَتَعْمَلَ عَمَلًا صَالِحًا إِلَّا ازْدَدْتَ بِهِ دَرَجَةً وَرِفْعَةً، ثُمَّ لَعَلَّكَ أَنْ تُخْلَفَ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ، اللَّهُمَّ أَمْضِ لِأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ، وَلَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ، لَكِنَّ الْبَائِسُ سَعْدُ ابْنِ خَوْلَةَ، يَرِثُنِي لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ مَاتَ مِمَّكَ^(۱).

۳۶- باسیک: به‌زه‌یی هاتنه‌وه‌ی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به‌ سه‌عدی کوردی خه‌وله‌دا

۱۲۹۵- عامیری کوردی سه‌عدی کوردی ئه‌بی وه‌فقا‌ص له سه‌عدی باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیرینه‌وه که وتی: له سالی چه‌جی مالتاوا‌ییدا زۆر نه‌خۆش بووم، پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ سه‌ردانی کردم، وه به پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ وت: بی‌گومان نه‌خۆشی‌به‌که‌م گه‌یشتۆته نه‌وه‌په‌ری، وه من خاوه‌ن مال و سامانه‌م، وه ته‌نها کچی‌کم هه‌یه میراتم لی ببات، ئایا دوو له‌سه‌ر سی‌ی ماله‌که‌م ببه‌خشم؟ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌خیر))، ئینجا وتم: نیوه‌ی ببه‌خشم؟ فه‌رمووی: ((نه‌خیر))، پاشان فه‌رمووی: ((سی‌ی یه‌کی ببه‌خشه، سی‌ی یه‌کی‌ش گه‌ورمه‌یه یان زۆره‌، چونکه تو

میراتگره کانت به دهوله مهندي به جی بهیلى، باشتره له وهی که بههه ژاری به جیان بهیلى دمست له خه لک پان بکه نه وه، وه بیگومان تو ههر به خشینیک ببه خشیت که مه به ست پئی رهمه نندی خوابیت، ئیلا پاداشتت دهریته وه له سهری، ههتا نهو پارووش دهیخه یته دهی خیزانه که ته وه (بیخوات)))، نه وسا وتم: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ له پاش هاورپکانم (له مه کهه) به جی دهیتریم (واته نامرم)؟ همرمووی: ((دنیا به که به جی دهیمنی (نامری)، ههر کرده و میه کی چاکه بکهیت، پلهو پایت پئی بهرز دمیته وه، پاشان ئومید ده کهم به جیمان کهت و ابیت تا که سانیک (که مسولمانن) به هوئی تووه سوودیان پئی بگات، وه که سانیکش (که خراپن) به هوئی تووه زیانیان پئی بگات، خواجه کوچی هاوه لانه گیرا بکه، پاشکه زیان نه که یته وه، به لام داماو و ههزار سهعدی کوری خه وله یه))^(١)، پیغه مبهری خوا ﷺ غه مباربوو بوئی و دلی بوئی سووتا که له مه کهه مرد.

٣٧- بابُ مَا يُنْهَى مِنَ الْخَلْقِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ

١٢٩٦- وَقَالَ الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جَابِرٍ، أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مَخِيمَةَ حَدَّثَهُ: قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ بْنُ أَبِي مُوسَى قَالَ: وَجَعَ أَبُو مُوسَى وَجَعًا فَعُشِي عَلَيْهِ، وَرَأْسُهُ فِي حَجَرٍ امْرَأَةٍ مِنْ أَهْلِهِ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهَا شَيْئًا، فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: أَنَا بَرِيءٌ مِمَّنْ بَرِيءٌ مِنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَرِيءٌ مِنَ الصَّالِقَةِ وَالْحَالِقَةِ وَالشَّاقَةِ.

^١ دوو سه رنج:

١- سهعدی کوری نهو وه ققاص له مه کهه بهو نه خوشیه نه مرد و له دواى خوی بیتجه لهو کهه ی بو پیغه مبهری ﷺ باس ده کات که ته نها نهو میراتگریه تی، چهن کوری تری بووه، له وانه: عامیر که راوی نهو ریوایه ته به.

٢- سهعدی کوری خه وله لهو سهفه ره باندای بو جه جی مالتاواپی له که ل پیغه مبهری خوادا ﷺ له مه کهه کۆچی دواپی کرد، پیغه مبهر ﷺ زور دلگران بوو بوئی، چونکه پئی ناخوش بوو هاوه له موهاجیره کان له مه کهه بمرن و جیگیر بن.

٣٧- باسى ئه‌وه‌ى رېگري لى كراوه له قزنين له كاتى ليقه‌وماندا

١٢٩٦- ئه‌بو بوړده‌ى كورپى ئه‌بو مووسا ده‌لى: ئه‌بو مووسا عليه السلام جارېك نه‌خوش كه‌وت و بوړايه‌وه، سه‌رى له كوڅى ئافرمتيكدا بوو له‌كه‌س و كارى خوى (ئافرمته‌كه شين و شه‌پوړى ده‌گرد بو‌ى)، ئه‌بو مووساش نه‌يدمته‌وانى هيچ وه‌لاميكى بداته‌وه، جا كه هوشى گرده‌وه وتى: من به‌ريم له‌وه‌كه‌سه‌ى پيغه‌مبه‌رى خوا عليه السلام خوى لى به‌رى گرده‌وه، بيگومان پيغه‌مبه‌رى خوا عليه السلام خوى به‌رى كرد له‌و ئافرمته‌ى به‌دمنگى به‌رز شين و شه‌پوړ ده‌كات، ئافرمتى قزى دهرنى و ئافرمتى يه‌خه‌ى داده‌درى (له كاتى ليقه‌ومان و كارساتدا).

٣٨- باب: لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ

١٢٩٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام، عَنِ النَّبِيِّ عليه السلام قَالَ: لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ.^(١)

٣٨- باسيك: ئه‌و كه‌سه‌ى له روومه‌تى خوى ده‌دات

(له‌كاتى كارساتدا) له ئيمه‌ نيبه

١٢٩٧- عه‌بدولا عليه السلام له پيغه‌مبه‌ره‌وه عليه السلام ده‌گيرپته‌وه كه فهرمووى: ((له ئيمه نيبه ئه‌و كه‌سه‌ى له روومه‌تى خوى ده‌دات، يه‌خه‌ى داده‌رنيت و هاوار و قيزه قيز ده‌كات وه‌ك سه‌رده‌مى نه‌فامى)).

^١ بېروانه: ١٢٩٤.

٣٩- بَابُ مَا يُنْهَى مِنَ الْوَيْلِ وَدَعَاؤِ الْجَاهِلِيَّةِ عِنْدَ الْمَصِيبَةِ

١٢٩٨- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعَاؤِ الْجَاهِلِيَّةِ.^(١)

٣٩- باسی ئه وهی رێگری کراوه له هاوار و قیزهی سهردهمی نهفامی له کاتی لێقه وماندا

١٢٩٨- عهبدوللا ﷺ دهئى: بېغه مبههه ﷺ فهرمووى: ((ئهو كهسه له ئيمه نيهه كه له روومهتى خوى دهدات و يهخهى دادمړنيت، هاوار بكات ودهك هاوار و قيزهه كه سانى سهردهمى نهفامى)).

٤٠- بَابُ مَنْ جَلَسَ عِنْدَ الْمَصِيبَةِ يُعْرِفُ فِيهِ الْحُزْنَ

١٢٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرَةُ قَالَتْ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ قَتَلَ ابْنَ حَارِثَةَ وَجَعَفَرٍ وَابْنَ رَوَاحَةَ جَلَسَ يُعْرِفُ فِيهِ الْحُزْنَ، وَأَنَا أَنْظُرُ مِنْ صَائِرِ الْبَابِ - شَقَّ الْبَابِ - فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: إِنَّ نِسَاءَ جَعَفَرٍ وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَنْهَاهُنَّ، فَذَهَبَ ثُمَّ أَتَاهُ الثَّانِيَةَ، لَمْ يُطْعَنهُ فَقَالَ: انْهَهْنَّ. فَأَتَاهُ الثَّالِثَةَ قَالَ: وَاللَّهِ غَلَبَنَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَزَعَمْتُ أَنَّهُ قَالَ: فَاحْثُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ التُّرَابَ.. فَقُلْتُ: أَرَعَمَ اللَّهُ أَنْفَكَ، لَمْ تَفْعَلْ مَا أَمَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَلَمْ تَتْرُكْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعَنَاءِ.^(٢)

^١ بېروانه: ١٢٩٤.

^٢ بېروانه: ١٣٠٥، ٤٢٦٣.

٤٠- باسی ئهوهی له کاتی لیقهوماندا دانیشتی و

خهفته خواردنی پیوه دیار بیت

١٢٩٩- عائشه رضی اللہ عنہا دهلی: کاتی ههوالی کوژرانی زمیدی کوپی حاریسه و جهعفر و عهبدوڵای کوپی رهواحه به پیغهمبهر صلی اللہ علیہ وسلم گهیشته، دانیشته و خهفتهتباری پیوه دیاربوو، لهوکاته من له درزی دمرگاکهوه سهیرم دهکرد - (صائر الباب)، واته: درزی دمرگاکه، ئینجا پیاویک هات بو خزمهتی و وتی: ئافهرتهکانی خزمی جهعفر، باسی شین و گریانانی کرد (بو جهعفر)، پیغهمبهریش صلی اللہ علیہ وسلم فهرمانی پیکرد که رێگریان لی بکات، پیاوهکهش رپوشت (پی و تن)، پاشان بو جاری دووهم هاتهوهو ئافهرتهکان به گوئیان نهکردبوو، پیغهمبهر صلی اللہ علیہ وسلم فهرموویهوه: ((رێگریان لیبه که له گریان))، (پیاوهکه رپوشت و پی و تن، بهلام به گوئیان نهکرد)، ئینجا بو جاری سییهم هاتهوهو وتی: به خوا ئهه پیغهمبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم چاریان ناکهین، عائشه وتی: پیغهمبهر صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((برو خوڵ بکه ده میان))، (عائشه دهلی): منیش (بهو پیاوهم) وت: خوا سهershوړت بکات، ئهوهی پیغهمبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فهرمانی پیکردی نهتکرد و کهمتهرخه میت کرد، وازیشت له نارهحهتکردنی پیغهمبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم نههینا.

١٣٠٠- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ الْأَحْوَلُ، عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَتَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم شَهْرًا حِينَ قُتِلَ الْقُرَاءُ، فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم حَزَنَ حَزْنًا قَطُّ أَشَدَّ مِنْهُ^(١).

١٣٠٠- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ یه‌ك مانگ قونوتی خویند، کاتی قورئان خوینه (بانگ‌خوازه) کان شه‌هید کران، جا هه‌رگیز پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌دیوه نه‌ومنده خه‌مبار بووبی.

٤١- بَابُ مَنْ لَمْ يُظْهِرْ حُرَّتَهُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ

وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ الْقُرْظِيُّ: الْجَزَعُ الْقَوْلُ السَّيِّئُ وَالظَّنُّ السَّيِّئُ. وَقَالَ يَعْقُوبُ:

﴿ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحُرَّتِي إِلَى اللَّهِ ﴾ (٨٦) يوسف.

١٣٠١- حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ الْحَكَمِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ يَقُولُ: اشْتَكَى ابْنُ لَآئِي طَلْحَةَ، قَالَ: فَمَاتَ وَأَبُو طَلْحَةَ خَارِجٌ، فَلَمَّا رَأَتْ أَمْرَ أَنَّهُ قَدْ مَاتَ هَيَّأَتْ شَيْئًا وَنَحَّتْهُ فِي جَانِبِ الْبَيْتِ، فَلَمَّا جَاءَ أَبُو طَلْحَةَ قَالَ: كَيْفَ الْغُلَامُ؟ قَالَتْ: قَدْ هَدَأَتْ نَفْسُهُ، وَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ قَدْ اسْتَرَّاحَ. وَظَنَّ أَبُو طَلْحَةَ أَنَّهَا صَادِقَةٌ، قَالَ: فَبَاتَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ اغْتَسَلَ، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ، أَعْلَمَتْهُ أَنَّهُ قَدْ مَاتَ، فَصَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ أَخْبَرَ النَّبِيَّ ﷺ بِمَا كَانَ مِنْهُمَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُبَارِكَ لَكُمَا فِي لَيْلَتِكُمَا. قَالَ سُفْيَانُ: فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: فَرَأَيْتُ لَهَمًا تِسْعَةَ أَوْلَادٍ كُلُّهُمْ قَدْ قَرَأَ الْقُرْآنَ^(١).

٤١- باسی ئه‌و که‌سه‌ی له‌ کاتی لێقه‌وماندا خه‌فت و

په‌ژاره‌ی ده‌رنه‌برێ

موحه‌مه‌دی کو‌ری که‌عبی قورمه‌زی ده‌لێ: وشه‌ی (الْجَزَعُ)^(١) قسه‌ی خراب و گومانی خراپه‌، وه‌ قورئان له‌سه‌ر زمانێ یه‌عقوب ده‌فه‌رموێ: (بێگومان من باسی خه‌فت و په‌ژاره‌ی خو‌م هه‌ر لای خوا ده‌که‌م).

^١ بې‌وانه: ٥٤٧٠.

^٢ وشه‌ی جزوعا له‌ سووره‌تی المعارج ئایه‌تی ٢٠ دا هاتوو.

١٣٠١- عه‌بدو‌لای کوری ئه‌بو ته‌لحه ده‌لی: له ئه‌نه‌سی کوری مالیکی ﷺ بیست ده‌یوت: مندا‌لیکی ئه‌بو ته‌لحه نه‌خۆش بوو، جا له‌کاتی‌کدا که ئه‌بو ته‌لحه له ماله‌وه نه‌بوو مندا‌له‌که مرد، جا که خیزانه‌که‌ی ئه‌بو ته‌لحه زانی و د‌نیا بوو که مندا‌له‌که مردوو، خوار‌دن‌یکی ئاماده‌کرد (بو ئه‌بو ته‌لحه)، وه له‌گۆشه‌یه‌کی ماله‌که‌دا مندا‌له‌که‌ی دانا، ئینجا کاتی ئه‌بو ته‌لحه هاته‌وه وتی: مندا‌له‌که چۆنه؟ (خیزانه‌که‌ی) وتی: به‌راستی ئارام و بێ‌ده‌نگه، ئومید ده‌که‌م که پشوو دابیت، ئه‌بو ته‌لحه وای زانی راست ده‌گات، ئه‌نه‌س ده‌لی: شه‌وی له‌گه‌ل خیزانیدا به‌سه‌ربرد، جا کاتی نوێزی به‌یانی ئه‌بو ته‌لحه خۆی شو‌ری، ئینجا که ویستی له مال ب‌رواته د‌مه‌وه پ‌یی وت: که مندا‌له‌که‌یان مردوو، ئینجا له خزمه‌ت پی‌غه‌مه‌ردا ﷺ نوێزی به‌یانی کرد، پاشان ئه‌و ده‌نگ و باسه‌ی خۆی و خیزانی بو پی‌غه‌مه‌ر ﷺ گیرایه‌وه، پی‌غه‌مه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((ئومید‌ه‌وارم خوا گه‌وره به‌ره‌که‌ت و فه‌ر ب‌رژینی به‌سه‌رتاندا له‌و دروست‌بوونه‌ی ئه‌م شه‌وتاندا))، سو‌فیان ده‌لی: پیاویکی ئه‌نصاری وتی: به‌چاوی خۆم بینیم ئه‌بو ته‌لحه و خیزانی نو کورپان هه‌بوو، هه‌ر نو‌یان هور‌نان خوین بوون.

٤٢- بابُ الصَّبْرِ عِنْدَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى

وَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: نِعْمَ الْعِدْلَانِ، وَنِعْمَ الْعِلَاوَةُ: ﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ (١٦) أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧﴾ ﴿البقرة. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾ (١٨)﴾ ﴿البقرة.

١٣٠٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى»^(١).

٤٢- باسی ئارامگرتن له سه‌ره‌تای کاره‌سات و لیقه‌ومانه‌وه ده‌بی

عومهر رضي الله عنه دهرباره‌ی ئەم ئایه‌تانه ده‌فه‌رمووی: ئای چه‌ند دوو‌تبار و سه‌بارێکی جوانن ئەوه‌ی لهم ئایه‌ته‌دا هاتوو‌ه: (ئه‌و که‌سانه‌ی کاتی ناره‌حه‌تی و لیقه‌ومانیکیان تووش ده‌بی ده‌لێن: ئیمه‌ هه‌ر هی خواين و ته‌نها بۆ لای ئەویش ده‌گه‌رپینه‌وه، ئا ئەوانه‌ دروود و به‌زه‌یی به‌سه‌ریاندا ده‌باری له‌لایه‌ن په‌رومردگاریانه‌وه، وه هه‌ر ئەوانه‌ له‌سه‌ر رپگای راستن)، وه ئەم فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رزو بڵند: (به‌شت به‌ئارامگرتن و نوێژ به‌سه‌ستن (بۆگه‌یشتن به‌مه‌به‌ست)، بیگومان نوێژ ئه‌ركێکی گه‌وره و گرانه به‌لای که‌سانیکه‌وه نه‌بی که له خوا ده‌ترسن و خویان به‌گه‌وره نازانن).

١٣٠٢- ئەنه‌س رضي الله عنه له بیغه‌مبه‌ره‌وه رضي الله عنه ده‌گه‌رپه‌ته‌وه که فه‌رمووی: ((ئارامگرتن له سه‌ره‌تای کاره‌سات و لیقه‌ومانه‌وه ده‌بی)).

٤٣- بابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ «إِنَّا بِكَ لَمَخْرُؤُونَ»

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: تَدْمَعُ الْعَيْنُ وَيَخْرُؤُ الْقَلْبُ..

١٣٠٣- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنَا قُرَيْشٌ -هُوَ: ابْنُ حَيَّانَ- عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: دَخَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى أَبِي سَيْفٍ

^١ بروهانه: ١٢٥٢.

الْقَيْنِ -وَكَانَ ظَنَرًا لِإِبْرَاهِيمَ ؑ- فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِبْرَاهِيمَ فَقَبَّلَهُ، وَشَمَّهُ، ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَيْهِ بَعْدَ ذَلِكَ، وَإِبْرَاهِيمَ يَجُودُ بِنَفْسِهِ، فَجَعَلْتُ عَيْنَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَذَرِقَانِ. فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ؓ: وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! فَقَالَ: يَا ابْنَ عَوْفٍ، إِنَّهَا رَحْمَةٌ.. ثُمَّ أَتَبَعَهَا بِأُخْرَى فَقَالَ ﷺ: إِنَّ الْعَيْنَ تَذْمَعُ، وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ، وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا، وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ يَا إِبْرَاهِيمَ لَمَحْزُونُونَ.. رَوَاهُ مُوسَى، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

٤٣- باسی ئەم فەرموودەیی پیغەمبەر ﷺ (که به ئیبراهیمی کوردی فەرموو: ((بێگومان ئێمە به‌ مردنت خەفەتبارین))

وه عەبدولای کوردی عومەر ؓ له پیغەمبەرەوه ﷺ دەگێڕێتەوه که فەرمووی: ((چاو فرمێسک دەرپێژی، دلێش خەمبار و خەفەتبار دەبێ)).

١٣٠٣- ئەنەسی کوردی مالیک ؓ دەلی: لەگەڵ پیغەمبەری خوا ﷺ رۆشتین بۆ لای ئەبو سەیفی ناسنگەر -مێردی دایکی شیرى ئیبراهیم^(١) بوو، ئینجا پیغەمبەری خوا ﷺ باومشی کرد بەئیبراهیمدا و ماچی کرد و بۆنی کرد، پاشان ئێمە دواى ئەوه رۆشتینه لای ئیبراهیم لەگیانەلادابوو (لەسەرەمەرگدا بوو)، وه چاوه‌گانی پیغەمبەری خوا فرمێسکیان پیا‌دا ده‌هاته‌خوار، عەبدورەحمانی کوردی عەوف وتی: ئەه‌ی پیغەمبەری خوا ﷺ تۆش دەگێت؟ فەرمووی: ((ئەه‌ی عەبدورەحمانی کوردی عەوف ئەوه‌ سوژ و بەزەمیی یه‌))، پاشان هەر چاوه‌گانی فرمێسکیان دەرپشت و فەرمووی: ((بێگومان چاو فرمێسک دەرپێژی، دل خەمبار و خەفەتبار دەبێ، بە‌لام شتێک نالێین پەرورەدگارمان پێی ناخۆش بێت، وه

^١ واتە: خێزانە‌که‌ی شیرى دابوو به‌ ئیبراهیمی کوردی پیغەمبەر ﷺ.

به‌راستی ئی‌یراهیم ئیمه به جیابوونه‌وو مردنت دل‌گرانین))، هه‌روه‌ها مووسا له سوله‌یمانی کوری موغیره‌وو له سابته‌وو، ئه‌ویش له ئه‌نه‌سه‌وو ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وو ﷺ هه‌مان فه‌رمووده‌ی گێراومه‌وو.

٤٤- بابُ الْبُكَاءِ عِنْدَ الْمَرِيضِ

١٣٠٤- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ عَنْ ابْنِ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ﷺ قَالَ: اشْتَكَى سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ شَكْوَى لَهُ فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُهُ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ ﷺ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ فَوَجَدَهُ فِي غَاشِيَةٍ أَهْلِهِ فَقَالَ: قَدْ قَضَى؟.. قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَبَكَى النَّبِيُّ ﷺ، فَلَمَّا رَأَى الْقَوْمُ بُكَاءَ النَّبِيِّ ﷺ بَكَوْا، فَقَالَ: أَلَا تَسْمَعُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ، وَلَا يَحْزِنُ الْقَلْبَ، وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بِهَذَا -وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ- أَوْ يَرْحَمُ، وَإِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذِّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. وَكَانَ عَمْرُو ﷺ يَضْرِبُ فِيهِ بِالْعَصَا، وَيَرْمِي بِالْحِجَارَةِ، وَيَخْنِي بِالثَّرَابِ.

٤٤- باسی گریان له لای که‌سی نه‌خۆش

١٣٠٤- عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ ده‌لێ: سه‌عدی کوری عوباده ﷺ به نه‌خۆشییه‌ک نه‌خۆش که‌وتبوو، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ هات بو لای و سه‌ردانی کرد له‌گه‌ڵ عه‌بدو‌ره‌حمانی کوری عه‌وف و سه‌عدی کوری ئه‌بی وه‌ققاص و عه‌بدو‌لای کوری مه‌سه‌عودا ﷺ، جا کاتی رۆشته ژووره‌وو بو لای بی‌نی بوراومه‌وو، که‌س و کاره‌که‌ی ده‌ورمیان داوه، بو‌یه فه‌رمووی: ((مردوو؟))، وتیان: نه‌خێر ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ، گریا کاتی خه‌لکه‌که پیغه‌مبه‌ریان ﷺ بی‌نی گریا ئه‌وانیش گریان، جا فه‌رمووی: ((ئه‌وه گوێ ناگرن؟ بی‌گومان خوی گه‌وره به فرمیسکی چاوو خه‌فه‌ت خواردنی دل سزای مرو‌ف

نادات، به‌لام به ئا نه‌مه‌ئامازه‌ی کرد بو زمانی^(١) - سزای دهدات، یان په‌حمی پیدهدکات، وه بیگومان مردوو به‌هو‌ی گریان‌ی که‌س و کارییه‌وه سزا دهمدری^(٢)، وه عومهر ﷺ نه‌هو‌ی بگریایه به‌دارو به‌به‌رد لی‌ی دهداو خو‌لی پید‌ا ده‌کرد.

٤٥- بَابُ مَا يُنْهَى عَنِ النَّوْمِ وَالْبُكَاءِ وَالزَّجْرِ عَنْ ذَلِكَ

١٣٠٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشَبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرْتَنِي عَمْرَةُ قَالَتْ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: لَمَّا جَاءَ قَتْلُ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَجَعَفَرٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ، جَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْرِفُ فِيهِ الْحُزْنَ، وَأَنَا أَطْلُعُ مِنْ شَقِّ الْبَابِ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ نِسَاءَ جَعَفَرٍ، وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ، فَأَمَرَهُ بِأَنْ يَنْهَاهُنَّ، فَذَهَبَ الرَّجُلُ ثُمَّ أَتَى فَقَالَ: قَدْ نَهَيْتُهُنَّ، وَذَكَرَ أَنَّهُنَّ لَمْ يُطِغْنَهُ، فَأَمَرَهُ الثَّانِيَةَ أَنْ يَنْهَاهُنَّ، فَذَهَبَ ثُمَّ أَتَى، فَقَالَ: وَاللَّهِ لَقَدْ غَلَبْتَنِي - أَوْ غَلَبَتْنَا الشُّكُّ مِنْ مُحَمَّدٍ بْنِ حَوْشَبٍ - فَرَعَمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: فَاخْتُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ التُّرَابَ.. فَقُلْتُ: أَرَعَمَ اللَّهُ أَنْفَكَ، فَوَاللَّهِ مَا أَنْتَ بِفَاعِلٍ، وَمَا تَرَكْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعَنَاءِ^(١).

٤٥- باسی نه‌وه‌ی ریگری لی‌کراوه له شین و شه‌پۆر و گریان، وه هه‌ره‌شه له‌باره‌یه‌وه

١٣٠٥- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: کاتی هه‌والی کوژرانی زه‌یدی کو‌ری حاریسه و جه‌عفهر و عه‌بدو‌لای کو‌ری په‌رواحه به‌په‌غه‌مبه‌ر ﷺ گه‌یشت، دانیش‌ت و خه‌فه‌تباری پی‌وه دیاری‌وو، له‌وکاته من له‌درزی دهرگاکه‌وه سه‌یرم ده‌کرد، ئینجا پی‌اوێک هات بو خزمه‌تی و وتی: نه‌ی په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیگومان ئافه‌رمه‌کانی خزمی جه‌عفهر، ئیتر باسی شین و گریان‌یانی کرد (بو جه‌عفهر) په‌غه‌مبه‌ریش

^١ واته: به شین و شه‌پۆر که به زمان ده‌کری.

^٢ بر‌وانه: ١٢٩٩.

فه‌رمانی پێ‌کرد که رێ‌گرییان لێ بکات، پیاوه‌که‌ش رۆ‌یشت (پێ‌ی وتن)، پاشان هاته‌وه وتی: بێ‌گومان رێ‌گرییم لێ‌یان کرد، وه وتی: ئافه‌رته‌کان به‌گوێیان نه‌کردوو، پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ بو جاری دووهم فه‌رمانی پێ‌کرد رێ‌گرییان لێ بکات، پیاوه‌که‌ش رۆ‌یشت، پاشان هاته‌وه‌و وتی: سوێند به‌خوا به‌پراستی نه‌وان زالبوون به‌سه‌رمدا -یان زالبوون به‌سه‌رماندا، گومانه‌که له موحه‌مه‌دی کوری حه‌وشه‌به‌وه بووه، جا عایشه ده‌لی: پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((خۆ‌ل بکه‌ره ده‌میان))، (عایشه ده‌لی): منیش (به‌و پیاوهم) وت: خوا لوتت بکات به‌خۆ‌لدا، ده‌ی سوێند به‌خوا نه‌وت نه‌کرد (که پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی پێ‌کردی)، وازیشت له ناره‌حه‌تکردنی پێ‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌هینا.

١٣٠٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ؓ، قَالَتْ: أَخَذَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَ الْبَيْعَةِ أَنْ لَا نَنْوَحَ، فَمَا وَقَّتْ مِنَّا امْرَأَةٌ غَيْرَ خَمْسِ نِسْوَةٍ: أُمِّ سُلَيْمٍ، وَأُمِّ الْعَلَاءِ، وَابْنَةُ أَبِي سَبْرَةَ امْرَأَةٌ مُعَاذٍ وَامْرَأَتَيْنِ. أَوْ ابْنَةُ أَبِي سَبْرَةَ وَامْرَأَةٌ مُعَاذٍ وَامْرَأَةٌ أُخْرَى^(١).

١٣٠٦- ئوممو عه‌تییه ﷺ ده‌لی: پێ‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌کاتی په‌یمان لێ وهرگرتندا په‌یمانی لێ وهرگرتین که شین وشه‌پۆر نه‌که‌ین، هیچ ئافه‌رمته‌یکمان په‌یمان‌ه‌که‌ی نه‌برده سه‌ر جگه له پێنج ئافه‌رمته که نه‌مانه‌بوون: ئوممو سوله‌یم و ئوممو له‌لاو کچی ئه‌بی سه‌بره که خێزانی مو‌عاز بوو وه دوو ئافه‌رمته تر .
یان وتی: کچی ئه‌بی سه‌بره و خێزانی مو‌عازو ئافه‌رمته‌یکی تر.

^١ بروانه: ٤٨٩٢، ٧٢١٥.

٤٦- بابُ الْقِيَامِ لِلْجَنَازَةِ

١٣٠٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا حَتَّى تُخَلَّفَكُمْ. قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ الزُّهْرِيُّ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. زَادَ الْحُمَيْدِيُّ: حَتَّى تُخَلَّفَكُمْ أَوْ تُوضَعَ.^(١)

٤٦- باسی ههستان لهبر تهرم

١٣٠٧- عامیری کوری رهبیعه ﷺ له پیغه مبهروهه ﷺ دهگیریتیه وه که ههرموویه تی: ((ئهگهر تهرمتان بی نی (دهبرا بو گوپرستان) ئه وه له بهری ههستن ههتا لی تان تیده په ری)). (هه مان ههرموو ده بهم ریگهش گیر دراوته وه) سوفیان ده لی زوهری ده لی: سالی م بو ی گیرامه وه له باوکیه وه وتی: عامیری کوری رهبیعه له پیغه مبهروهه ﷺ بو ی گیراینه وه . وه حومه یدی ئه وه ههرموو ده ی گیراوته وه وه ئه م زیاده شی ههیه: ((ههتا تیده په ری لی تان یان داده نری)).

٤٧- بابُ: مَتَى يَقْعُدُ إِذَا قَامَ لِلْجَنَازَةِ؟

١٣٠٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ جَنَازَةً فَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَاشِيًا مَعَهَا فَلْيَقُمْ حَتَّى يُخَلَّفَهَا - أَوْ تُخَلَّفَهُ - أَوْ تُوضَعَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُخَلَّفَهُ.^(٢)

^١ بروهانه: ١٣٠٨.

^٢ بروهانه: ١٣٠٧.

٤٧- باسیک: ئەگەر کەسێ هه‌ستا له‌به‌ر ته‌رم که‌ی دانیشتیه‌وه؟

١٣٠٨- عامیری کۆری رهبیعه ع له پێغه‌مبه‌رموه ع ده‌گێڕێته‌وه که هه‌رموویه‌تی: ((ئەگەر که‌سیکتان جه‌نازمیه‌کی بینی و ئەگەر له‌گه‌ڵ جه‌نازمکه‌دا نه‌دمڕۆشت نه‌وه با هه‌ل‌سیته سه‌رپێ تا جه‌نازمکه تێدمه‌په‌رێ لێ یان نه‌وه له جه‌نازمکه تێدمه‌په‌رێ، یان داده‌نری پێش نه‌وه‌ی لێ تێپه‌رێ)).

١٣٠٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَلْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فَأَخَذَ أَبُو هُرَيْرَةَ ع بِيَدِ مَرْوَانَ فَجَلَسَا قَبْلَ أَنْ تُوَضَعَ، فَجَاءَ أَبُو سَعِيدٍ ع فَأَخَذَ بِيَدِ مَرْوَانَ فَقَالَ: قُمْ فَوَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمَ هَذَا أَنَّ النَّبِيَّ ع نَهَانَا عَنْ ذَلِكَ. فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: صَدَقَ^(١).

١٣٠٩- سه‌عیدی کۆری مه‌قبوری له باوکیه‌وه ده‌گێڕێته‌وه که وتویه‌تی: ئێمه له‌گه‌ڵ جه‌نازمیه‌کدا بووین، ئەبو هورمه‌یره ع ده‌ستی مه‌روانی گرت، هه‌ردووکیان دانیشتن پێش نه‌وه‌ی جه‌نازمکه دابنری، ئینجا ئەبو سه‌عید ع هات ده‌ستی مه‌روانی گرت، وتی: هه‌سته سویند به خوا بێگومان نه‌وه (واته: ئەبو هورمه‌یره) ده‌زانی پێغه‌مبه‌ر ع هه‌ده‌غه‌ی دانیشتنی لی کردووین، ئەبو هورمه‌یره‌ش وتی: راست ده‌کات.

٤٨- بَابُ مَنْ تَبِعَ جَنَازَةً فَلَا يَقْعُدُ حَتَّى تُوَضَعَ

عَنْ مَنَاكِبِ الرِّجَالِ، فَإِنْ قَعَدَ أَمَرَ بِالْقِيَامِ

١٣١٠- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ -يَعْنِي: ابْنَ إِبْرَاهِيمَ- حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا، فَمَنْ تَبِعَهَا فَلَا يَقْعُدُ حَتَّى تُوَضَعَ.^(١)

٤٨- باسی که سی‌ک له‌گه‌ل جه‌نازه‌یه‌کدا بوو ناب‌ی دانیش‌ت هه‌تا داهه‌ن‌ر‌ت له‌سه‌ر شان‌ی ئه‌و پیاوانه‌ی هه‌لیان گرتوو، ئه‌گه‌ر دانیش‌ت پ‌ی ده‌وتر‌ت هه‌لس‌یت‌ه‌وه

١٣١٠- ئه‌بو سه‌عیدی خودری رضي الله عنه له پیغه‌مبه‌روه ﷺ ده‌گ‌یر‌یت‌ه‌وه که هه‌رموو‌یه‌تی: ((ئه‌گه‌ر جه‌نازمتان بین‌ی له‌به‌ری هه‌ستن، ئینجا ئه‌وه‌ی له‌ گه‌ئیدا روشت ئه‌وه‌ دانه‌نیش‌یت هه‌تا داهه‌ن‌ری)).

٤٩- بَابُ مَنْ قَامَ لَجَنَازَةِ يَهُودِيٍّ

١٣١١- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: مَرَّ بِنَا جَنَازَةٌ فَقَامَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ وَقُمْنَا لَهُ. فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا جَنَازَةٌ يَهُودِيٍّ. قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا..

^١ ب‌روانه: ١٣٠٩.

٤٩- باسی ئه وهی له بهر ته رمی جوله که هه لسیٓت

١٣١١- جابیری کوری عه بدولا ﷺ ده لئ: ته رمیک به لاماندا تی بهری، پیغه مبه ریش ﷺ له بهری هه ستا و ئیمه ش له بهر ئه و^(١) هه ستاین، ئینجا وتمان: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه وه ته رمی پیاویکی جوله که بوو؟ فه رمووی: ((ئه کهر جه نازمتان بینی له بهری هه ستن)).

١٣١٢- حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى قَالَ: كَانَ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ -وَقَيْسُ بْنُ سَعْدٍ- قَاعِدَيْنِ بِالْقَادِسِيَّةِ، فَمَرُّوا عَلَيْهِمَا بِجَنَازَةٍ فَقَامَا. فَقِيلَ لَهُمَا: إِنَّهَا مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ، أَيُّ مِنْ أَهْلِ الذَّمَّةِ فَقَالَا: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّتْ بِهِ جَنَازَةٌ فَقَامَ فَقِيلَ لَهُ: إِنَّهَا جَنَازَةُ يَهُودِيٍّ. فَقَالَ: أَلَيْسَتْ نَفْسًا؟^(٢)

١٣١٢- عه بدوره حمانی کوری ئه بی له یلا ده لئ: سه هلی کوری حونه یف - و فه یسی کوری سه عد- له قادیسیه دانیشتبوون، ته رمیکیان به لایاندا برد، هه ردووکیان هه ستانه سه ری، پیاوان وترا: ئه و ته رمه خه لکی ئه م ولاته یه- واته: مسولمان نییه، له وانه یه سه رانه ده دن، هه ردووکیان وتیان: ته رمیک به لای پیغه مبه ردا ﷺ تی بهری له بهری هه ستا، پیاوان وت: ئه وه ته رمی پیاویکی جوله که یه، فه رمووی: ((نایا مروؤ نییه؟!!)).

١٣١٣- وَقَالَ أَبُو حَمْرَةَ: عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: كُنْتُ مَعَ قَيْسٍ وَسَهْلٍ ﷺ فَقَالَا: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ^(٣)

^١ له بهر پیغه مبه ر ﷺ یان له بهر هه ستانه که ی ئه و هه ستاین.

^٢ بروانه: ١٣١٣.

^٣ بروانه: ١٣١٢.

قَالَ زَكَرِيَّا، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى: كَانَ أَبُو مَسْعُودٍ وَقَيْسٌ يَقُومَانِ لِلْجِنَازَةِ. ١٣١٣- عهبدوپه رحمانی کورپی ئه بی له یلا ده لئ: من له گهل قه یس و سه هلدا بووم ﷺ هه ردووکیان وتیان: ئیمه له گهل پیغه مبهردا بووین^(١). زمکه ریا ده لئ: شه عبی له عهبدوپه رحمانی کورپی نه بو له یلاوه گپرایه وه که وتی: نه بو مه سعودو قه یس ﷺ له بهر تهرم هه لده ستانه وه.

٥٠- بَابُ حَمْلِ الرَّجَالِ الْجِنَازَةَ دُونَ النِّسَاءِ

١٣١٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا وُضِعَتِ الْجِنَازَةُ وَاحْتَمَلَهَا الرَّجَالُ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ، فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَالَتْ: قَدُمُونِي. وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ قَالَتْ: يَا وَيْلَهَا، أَيْنَ يَذْهَبُونَ بِهَا؟ يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ، وَلَوْ سَمِعَهُ صَعِقَ.^(٢)

٥٠- باسی پیاوان تهرم هه لده گرن نه ک ئافره تان

١٣١٤- نه بو سه عیدی خودری ﷺ ده گپریته وه، که پیغه مبهری خوا ﷺ هه رمووی: ((نه گهر تهرم دانرا و پیاوان خستیانه سه ر شانیان، جا نه گهر پیاو چاک بیته ده لئ: زوو بمبهن، به لام نه گهر پیاو خراب بیته ده لئ: نه ی هاوار نه م نه فسه بو کوئ دمه بن؟ هه موو شتیک دمنگی دمیستی جگه له مروف، نه گهر (مروف) گوئی له دمنگی بووایه، (له ترسا) گیانی دهرده چوو)).

^١ نه م رنکه یه ش پالشتی هه رمووده که ی پتشیو ده کات و نه و زیاده ی تیدایه.

^٢ بروهانه: ١٣١٦، ١٣٨٠.

٥١- بابُ السُّرْعَةِ بِالْجِنَازَةِ

وَقَالَ أَنَسٌ: أَنْتُمْ مُشَيِّعُونَ، فَامْشُوا بَيْنَ يَدَيْهَا، وَخَلْفَهَا وَعَنْ يَمِينِهَا، وَعَنْ شِمَالِهَا. وَقَالَ غَيْرُهُ قَرِيبًا مِنْهَا.

١٣١٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَفِظْنَاهُ مِنَ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَسْرِعُوا بِالْجِنَازَةِ، فَإِنْ تَكَ صَالِحَةً فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا (إليه)^(١)، وَإِنْ يَكُ سَوَى ذَلِكَ فَشَرُّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ..»

٥١- باسی پهله کردن له بردنی ته رم بو گوڕستان

ئهنهس رضي الله عنه دهلی: ئیوه نهگەر لهگهڵ تهرمدا بوون، له پێشیهوه و له دوایهوه، له راستیهوه و له چهپیهوه برۆن. وه جگه له ئهنهسیش وتووینه: له نزکیهوه برۆن. ١٣١٥- ئهبو هورمیره رضي الله عنه له پیغه مبهروه ﷺ دهگێڕێتهوه که فهرموویهتی: ((پهله بکهن له بردنی تهرمدا، چونکه نهگەر چاک بێت، ئهوه چاکهیهکه زوو پێشکesh بهو مردووهی دهکهن، وه نهگەر چاک نهبی ئهوه خراپهیهکه و له ملی خوتانی دهکهنهوه)).

٥٢- بابُ قَوْلِ الْمَيِّتِ وَهُوَ عَلَى الْجِنَازَةِ قَدِّمُونِي

١٣١٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: إِذَا وُضِعَتِ الْجِنَازَةُ فَاحْتَمَلَهَا الرَّجَالُ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ، فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَالَتْ: قَدِّمُونِي. وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ قَالَتْ لِأَهْلِهَا: يَا وَيْلَهَا، أَيْنَ يَذْهَبُونَ بِهَا؟ يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ، وَلَوْ سَمِعَ الْإِنْسَانُ لَصَعِقَ.^(٢)

^١ إليه: ئیبنو چه جهر و عینی ئهم وشه یان زیاد کردوو بو فهرمووده که، بروانه: إرشاد الساري: ٣٩٧/٣.

^٢ بروانه: ١٣١٤.

٥٢- باسی مردوو کاتێ به‌سەر داره‌مه‌یت‌ه‌ویه که ده‌لێ زوو بمبه‌ن

١٣١٦- ئه‌بو سه‌عیدی خودری رضی الله عنه ده‌گێڕێته‌وه، که پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((ئه‌گه‌ر تهرم دانرا و پیاوان خستیانه‌ سه‌ر شانیا، جا ئه‌گه‌ر پیاوچاک بێت ده‌لێ: زوو بمبه‌ن، به‌لام ئه‌گه‌ر پیاو خراپ بێت ده‌لێ: ئه‌ی هاوار نه‌م نه‌فسه‌ بۆ کوێ ده‌به‌ن؟ هه‌موو شتێک دمگی ده‌بیستی جگه‌ له‌ مروؤف، ئه‌گه‌ر (مروؤف) گوێی له‌ دمگی بووایه، (له‌ ترسا) گیانی دهرده‌جوو)).

٥٣- بابُ مَنْ صَفَّ صَفِّينِ أَوْ ثَلَاثَةٍ عَلَى الْجَنَازَةِ خَلْفَ الْإِمَامِ

١٣١٧- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، عَنْ أَبِي عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضی الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله صَلَّى عَلَى النَّجَاشِيِّ، فَكُنْتُ فِي الصَّفِّ الثَّانِي أَوْ الثَّلَاثِ ^(١).

٥٣- باسی که‌سیک نوێژخوینانی مردوو بکاته دوو یان سێ ریزه‌وه له‌دوای ئیمامه‌وه

١٣١٧- جابیری کوری عه‌بدولā رضی الله عنه ده‌گێڕێته‌وه، که پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله نوێژی مردووی کرد له‌سه‌ر نه‌جاشی ^(٢) من له‌ ریزی دووهم یان سییه‌مدا بووم.

^١ بروانه: ١٣٢٠، ١٣٣٤، ٣٨٧٧، ٣٨٧٨، ٣٨٧٩.

^٢ نه‌جاشی مه‌لیکی هه‌به‌شه‌ بوو له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا صلی الله علیه و آله موسوڵمان بوو، هه‌ر له‌و سه‌رده‌مه‌دا مرد، پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله له‌ مه‌دینه‌ نوێژی غائبی له‌سه‌ر کرد.

٥٤- بابُ الصُّوْفِ عَلَى الْجِنَازَةِ

١٣١٨- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: نَعَى النَّبِيُّ ﷺ إِلَى أَصْحَابِهِ النَّجَاشِيَّ، ثُمَّ تَقَدَّمَ فَصَفُّوا خَلْفَهُ فَكَبَّرَ أَرْبَعًا^(١).

٥٤- باسی ریزه‌کانی (نوێژ کردن) له‌سه‌ر مردوو

١٣١٨- ئەبو هورەیره رضي الله عنه دەلی: پیغه‌مبەر ﷺ مردنی نه‌جاشی به‌ هاوه‌لانی راگه‌یاندا، پاشان رویشته‌ پیشه‌وه‌و هاوه‌لانیش له‌ دوايه‌وه‌ ریز بوون، (نوێژی مردووێ کردو تیتیدا) چوار جار ئە‌لاه‌و ئە‌کبه‌ری کرد.

١٣١٩- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ شَهِدَ النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُ أَتَى عَلَى قَبْرِ مُنْبُوذٍ فَصَفَّهُمْ وَكَبَّرَ أَرْبَعًا. قُلْتُ مَنْ حَدَّثَكَ؟ قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه^(٢).

١٣١٩- (سوله‌یمان) شه‌یبانی دەلی: له‌ شه‌عبیم بیست وتی: ئەو هاوه‌له‌ بوێ گێرپامه‌وه‌ که‌ له‌گه‌ن پیغه‌مبەریدا ﷺ تێپه‌ری به‌لای گۆرینکی به‌ته‌نیای په‌ردا، جا پیغه‌مبەر ﷺ ریزیکردن و (پیشنوێژی بو کردن و) چوار جار ئە‌لاه‌و ئە‌کبه‌ری کرد، (سوله‌یمان دەلی:) وتم: ئەبو عه‌بدوهره‌حمان کی ئەمه‌ی بو گێرپایته‌وه‌؟ وتی: عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه.

١٣٢٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: قَدْ تَوَفَّى الْيَوْمَ رَجُلٌ صَالِحٌ مِنَ الْخَبَشِ، فَهَلُمَّ

^١ بېروانه: ١٢٤٢.

^٢ بېروانه: ٨٥٧.

فَصَلُّوا عَلَيْهِ.. قَالَ: فَصَفَقْنَا فَصَلَّى النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْهِ وَنَحْنُ صُفُوفٌ. قَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ: عَنْ جَابِرٍ كُنْتُ فِي الصَّفِّ الثَّانِي^(١).

١٣٢٠- عه‌تا گێڕایه‌وه که جابیری کورێ عه‌بدولای ﷺ بیست دمیوت: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بیگومان نه‌م‌پۆ پیاویکی چاکی حه‌به‌شی مردوو، ده‌ی وهرن نوێزی له‌سه‌ر بکه‌ن))، جابیر ده‌لی: ئیمه‌ش ریز بووین، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ نوێزی له‌سه‌ر کردو ئیمه‌ له‌گه‌لیدا ریز ببووین (نوێزمان له‌سه‌ر کرد)، ئه‌بو زوبه‌یر له‌ جابیره‌وه گێڕایه‌وه که وتی: من له‌ ریزی دووه‌مدا بووم.

٥٥- بَابُ صُفُوفِ الصَّبْيَانِ مَعَ الرِّجَالِ

١٣٢١- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ، عَنْ عَامِرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِقَبْرِ قَدْ دُفِنَ لَيْلًا فَقَالَ: «مَتَى دُفِنَ هَذَا؟» قَالُوا: الْبَارِحَةَ. قَالَ: «أَفَلَا آذَنْتُمُونِي؟» قَالُوا: دَفَنَاهُ فِي ظِلْمَةِ اللَّيْلِ فَكَرِهْنَا أَنْ نُوقِظَكَ. فَقَامَ فَصَفَقْنَا خَلْفَهُ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَأَنَا فِيهِمْ فَصَلَّى عَلَيْهِ^(٢).

٥٥- باسی ریزی منداڵان له‌گه‌ل ریزی پیاواندا (بو) نوێزکردن له‌سه‌ر مردوو

١٣٢١- عه‌بدولای کورێ عه‌باس ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ تێپه‌ری به‌لای گۆرێکدا شه‌و نیژرابوو، فه‌رمووی: ((ئه‌م مردوو هه‌ی نیژراوه‌؟))، وتیان: شه‌وی رابردوو، فه‌رمووی: ((ئه‌ی بو ناگادارتان نه‌کردم؟)) وتیان: له‌ تاریکی شه‌ودا

^١ ب‌روانه: ١٣١٧.

^٢ ب‌روانه: ٨٥٧.

ناشتمان و چه‌زمان نه‌کرد له‌خه‌و خه‌به‌رت بکه‌ینه‌وه، ئینجا (پروو به‌قیبله) وه‌ستاو ئی‌مه‌ش له‌ دوایه‌وه ریز بووین، عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ده‌لی: من له‌گه‌لیاندا بووم، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نو‌یژی له‌سه‌ر (گۆره‌که) کرد.

٥٦- بَابُ سُنَّةِ الصَّلَاةِ عَلَى الْجَنَازَةِ

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ صَلَّى عَلَى الْجَنَازَةِ.. وَقَالَ: «صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ.. وَقَالَ: «صَلُّوا عَلَى النَّجَاشِيِّ.. سَمَاهَا صَلَاةً، لَيْسَ فِيهَا رُكُوعٌ وَلَا سُجُودٌ، وَلَا يَتَكَلَّمُ فِيهَا، وَفِيهَا تَكْبِيرٌ وَتَسْلِيمٌ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يُصَلِّي إِلَّا طَاهِرًا. وَلَا يُصَلِّي عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبِهَا، وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ، وَقَالَ الْحَسَنُ: أَذْرَكْتُ النَّاسَ وَأَحَقُّهُمْ -يعني بالصلاة- عَلَى جَنَائِزِهِمْ مَنْ رَضَوْهُمْ لِفَرَائِضِهِمْ. وَإِذَا أَحَدٌ يَوْمَ الْعِيدِ أَوْ عِنْدَ الْجَنَازَةِ يَطْلُبُ الْمَاءَ وَلَا يَتَيَمَّمُ، وَإِذَا انْتَهَى إِلَى الْجَنَازَةِ وَهُمْ يُصَلُّونَ يَدْخُلُ مَعَهُمْ بِتَكْبِيرَةٍ. وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: يُكَبِّرُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالسَّفَرِ وَالْحَضَرِ أَرْبَعًا. وَقَالَ أَنَسٌ: التَّكْبِيرَةُ الْوَاحِدَةُ اسْتِفْتَاحُ الصَّلَاةِ. وَقَالَ: ﴿ وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا ﴾ التوبة. وَفِيهِ صُفُوفٌ وَإِمَامٌ.

٥٦- باسی چۆنیه‌تی نو‌یژکردن له‌سه‌ر مردوو

پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((هه‌ر که‌س نو‌یژ بکات له‌سه‌ر ته‌رم))، هه‌روه‌ها فه‌رموویه‌تی: ((نو‌یژ بکه‌ن له‌سه‌ر هاو‌ریکه‌تان))، وه‌ فه‌رموویه‌تی: ((نو‌یژ بکه‌ن له‌سه‌ر نه‌جاشی))، له‌م فه‌رموودانه‌دا نو‌یژی مردووی به‌ نو‌یژ ناو‌بردووه، نو‌یژی مردوو ک‌ر‌نووش و سو‌ژده‌ی تێدانیه‌ی، ناب‌ی قسه‌ی تێدا بک‌ری‌ت، ئه‌لا‌هو ئه‌که‌به‌رو سه‌لامدانه‌وه‌ی تێدا‌یه، وه‌ عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ نو‌یژی مردووی نه‌ده‌کرد به‌ ده‌ست‌نو‌یژه‌وه‌ نه‌بی، وه‌ له‌ کاتی هه‌له‌اتن و ئاوابوونی خو‌ردا نو‌یژی مردووی نه‌دم‌کرد، (له‌ کاتی ئه‌لا‌هو ئه‌که‌به‌ره‌کاندا) هه‌ردوو ده‌ستی به‌رزده‌کرده‌وه، وه‌

حه‌سه‌ن ده‌لئ: ئەوانه‌ی من پێیان گه‌یشتووم (له‌ هاوه‌لان)، شیاوترین که‌سیان - بو پێشنوێژی نوێژ- له‌سه‌ر مردووانیان ئەو که‌سانه‌ بوون که‌ بو پێشنوێژی نوێژه‌ فه‌رزه‌کانیان لێی پازی بوون. وه‌ ئەگه‌ر که‌سی بێ دهمست‌نوێژ بوو له‌ رۆژی جه‌ژندا، یان له‌ کاتی نوێژی مردوودا، به‌دوای ئاودا بگه‌ڕێ و ته‌یه‌مووم نه‌کات، وه‌ ئەگه‌ر له‌کاتی‌کدا گه‌یشه‌ لای مردووکه‌ نوێژیان له‌سه‌ر ده‌کرد، ئەویش نوێژ دابه‌ستێ له‌گه‌ڵیاندا به‌ ئەڵهو ئەکبه‌ر کردنێک، سه‌عیدی کوری موسه‌یه‌ب ده‌لئ: چ شه‌و بێ، یان رۆژ، له‌ سه‌فه‌ردا بێت یان له‌ ماله‌وه‌، چوار ئەڵهو ئەکبه‌ر ده‌کری، ئەه‌ه‌س ﷺ ده‌لئ: یه‌کێک له‌ ئەڵهو ئەکبه‌ره‌کان دهمبێته‌ دهمست‌پێکی نوێژ دابه‌ستن (له‌ نوێژی مردوودا)، وه‌ خوای گه‌وره‌ دمه‌فرموی: (هه‌رگیز نوێژ مه‌که‌ له‌سه‌ر هه‌یج کام له‌ دوورپووان کاتێک که‌ مرد)^(١)، وه‌ له‌ نوێژی مردوودا پیزی نوێژخوێنان و پێشنوێژی هه‌یه‌^(٢).

١٣٢٢- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ مَرَّ مَعَ نَبِيِّكُمْ ﷺ عَلَى قَبْرِ مَنْبُودٍ، فَأَمَّا فَصَقْنَا خَلْفَهُ. فَقُلْنَا: يَا أَبَا عَمْرٍو مَنْ حَدَّثَكَ؟ قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ^(٣).

١٣٢٢- (سوله‌یمانی) شه‌یبانی ده‌لئ له‌ شه‌عبیم بیست وتی: که‌سیک بوێ گێرپامه‌وه‌ که‌ له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ره‌که‌تاندا ﷺ تێپه‌ری بوو به‌لای گۆرێکی به‌ ته‌نیای لاپه‌ردا، وتی: جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ پێشنوێژی بوێ کردن و ئێمه‌ش له‌دوایه‌وه‌

^١ واته‌: یه‌کیکی تر له‌و شتانه‌ی په‌یوه‌ندی به‌ نوێژی مردوووه‌ هه‌یه‌ ئەمه‌یه‌ که‌ نوێژ له‌سه‌ر دوورپووان ناکری و دروست نییه‌.

^٢ ئەم بڕگه‌ په‌یوه‌ندی به‌و بڕگه‌وه‌یه‌ که‌ پێشتر وترا نوێژی مردوو ئەڵهو ئەکبه‌رو سه‌لامدانه‌وه‌ی تێدایه‌.

^٣ بڕوانه‌: ٨٥٧.

ریزبووین (و نوێژمان له‌سه‌ر کرد)، (سولهیمان ده‌لی: وتمان: ئه‌بو عه‌مر کی ئه‌مه‌ی بۆ گێڕاویته‌وه؟ وتی: عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ).

٥٧- بابُ فَضْلِ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ

وَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ: إِذَا صَلَّيْتَ فَقَدْ قَضَيْتَ الَّذِي عَلَيْكَ.
وَقَالَ حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ: مَا عَلِمْنَا عَلَى الْجَنَازَةِ إِذْنَا، وَلَكِنْ مَنْ صَلَّى ثُمَّ رَجَعَ فَلَهُ قِيرَاطٌ.
١٣٢٣- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا يَقُولُ حَدَّثَ ابْنُ عُمَرَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ يَقُولُ: مَنْ تَبَعَ جَنَازَةً فَلَهُ قِيرَاطٌ. فَقَالَ: أَكْثَرَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَلَيْنَا^(١).

٥٧- باسی گه‌ره‌یی پاداشتی شوین کهوتنی تهره‌م

زه‌یدی کوری سابیت رضی اللہ عنہ ده‌لی: ئه‌گه‌ر نوێژت کرد له‌سه‌ر مردوو، ئه‌وه بێگومان ئه‌رکی سه‌رشانت ئه‌نجام داوه‌.

حومه‌یدی کوری هیلال ده‌لی: ئێمه نه‌مانزانیه‌وه دوا‌ی نوێژکردن له‌سه‌ر تهره‌م^(٢) مو‌ئه‌لت و مرگرتن (له‌ که‌س و کاره‌که‌ی) پێویست بێ بۆ گه‌رانه‌وه، به‌لکو که‌سی نوێژ بکات له‌سه‌ری، پاشان بگه‌رێته‌وه‌وه له‌گه‌لیدا نه‌روات بۆ گۆرستان، ئه‌وه به ئه‌ندازه‌ی قیراتیك پاداشتی هه‌یه‌.

١٣٢٣- عه‌بدوڵای کوری عومه‌ر له ئه‌بو هورمه‌یره‌وه رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه‌وه ده‌لی: هه‌رکه‌س شوین تهره‌می بکه‌ویت، ئه‌وه قیراتیك پاداشتی بۆ هه‌یه، عه‌بدو‌لا وتی: ئه‌بو هورمه‌یره‌ پاداشتیکی زۆری بۆ باس کردین له‌سه‌ر ئه‌م کاره، یان فه‌رمووده‌ی زۆری بۆ گێڕاینه‌وه‌.

^١ بره‌وانه: ٤٧.

^٢ وه گه‌رانه‌وه و نه‌ڕۆشتن بۆ گۆرستان له‌گه‌ل تهرمه‌که‌دا پێویست به‌مو‌ئه‌لت وه‌رگرتن له‌ که‌س ناکات، به‌لکو کاریکی ره‌وانه‌.

١٣٢٤- فَصَدَّقْتُ -يَعْنِي: عَائِشَةَ- أَبَا هُرَيْرَةَ وَقَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهُ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: لَقَدْ قَرَطْنَا فِي قَرَارِيطٍ كَثِيرَةٍ، ﴿قَرَطْتُ ﴿٦﴾﴾ الزمر. ضَيَّعْتُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ. ١٣٢٤- نهو -واته: عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا- وته‌که‌ی نه‌بو هورمه‌یره‌ی پشت پاست کرده‌وه و وتی: له پیغه‌مبه‌ری خوام رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بیست نه‌وه‌ی فه‌رمووه که نه‌بو هورمه‌یره گپ‌رایه‌وه، عه‌بدولای کوری عومه‌ریش رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: به‌راستی زور قیراتمان له کیس خو‌مان دا، وشه‌ی: ﴿قَرَطْتُ ﴿٦﴾﴾ له هورئاندا واته: فه‌رمانی خوام فه‌وتاندو فه‌راموشم کرد.

٥٨- بَابُ مَنْ اِنْتَظَرَ حَتَّى تُدْفَنَ

١٣٢٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى ابْنِ أَبِي ذَلْبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ شَيْبٍ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ ابْنُ شَهَابٍ: وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجُ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ شَهِدَ الْجَنَازَةَ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيْهَا فَلَهُ قِرَاطٌ، وَمَنْ شَهِدَ حَتَّى تُدْفَنَ كَانَ لَهُ قِرَاطَانِ. قِيلَ: وَمَا الْقِرَاطَانِ؟ قَالَ: مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ.^(١)

٥٨- باسی نهو که‌سه‌ی له‌گه‌ل ته‌رمدا ده‌مینیت‌هوه تا ده‌نیژریت

١٣٢٥- نه‌بو سه‌عیدی مه‌قبوری له باوکیه‌وه ده‌گپ‌ریت‌هوه ده‌لی: که نهو پرسپاری کرد له نه‌بو هورمه‌یره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه‌ویش وتی: له پیغه‌مبه‌ری خوام رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بیست.

^١ بروانه: ٤٧.

- وه عه‌بدوړه‌حمانی ئه‌عرج ده‌گیریته‌وهو ده‌لی: ئه‌بو هورپه‌ره وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((هه‌ر که‌سیک ئاماده‌ی ته‌رمیک بیت تا نویژی له‌سه‌ر ده‌کریت، ئه‌وه قیراتیک پاداشتی هه‌یه، وه که‌سیک ئاماده‌بیت هه‌تا ده‌نیژری، ئه‌وه دوو قیرات پاداشتی هه‌یه))، وترا: دوو قیرات چیه؟ فهرمووی: ((وهک دوو کیوی گه‌وره‌وايه)).

٥٩- بَابُ صَلَاةِ الصُّبْحِ مَعَ النَّاسِ عَلَى الْجَنَائِزِ

١٣٢٦- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْرًا، فَقَالُوا: هَذَا دُفْنٌ، أَوْ دُفِنَتِ الْبَارِحَةُ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: فَصَفْنَا خَلْفَهُ ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهَا^(١).

٥٩- باسی نویژی مندا‌لان له‌گه‌ل خه‌لکه‌که‌دا له‌سه‌ر ته‌رم

١٣٢٦- عامیر له‌عه‌بدو‌لای کوری عه‌باسه‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رو‌یسته‌سه‌ر گو‌رپک، وتیان: ئه‌م بیاوه‌یان ئه‌م ئافه‌رته‌شه‌وی رابردوو نیژراوه، عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ وتی: ئینجا ئیمه‌له‌دوايه‌وه ریز بووین، پاشان نویژی (مردوو) له‌سه‌ر کرد (به‌پیشنو‌یژ له‌گه‌ل ئیمه‌دا).

١٣٢٩- عهبدولای کورپی عومهر ﷺ دهگپرتهوه: که جووله که کان پیاو و زنیکیان له خویمان هینا بو لای پیغه مبهه ﷺ که زینایان کردبوو، پیغه مبهه ریش ﷺ فه رمانی کرد (به بهردباران کردنیان)، نینجا له نزیکى نهو شوینهی نویزی مردووی^(١) تیدا دهکرا له پال مزگهوتدا بهرد باران کران.

٦١- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ اتِّخَاذِ الْمَسَاجِدِ عَلَى الْقُبُورِ

وَلَمَّا مَاتَ الْحَسَنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ صَرَبَتْ امْرَأَتُهُ الْقُبَّةَ عَلَى قَبْرِهِ سَنَةً، ثُمَّ رُفِعَتْ، فَسَمِعُوا صَائِحًا يَقُولُ: أَلَا هَلْ وَجَدُوا مَا فَقَدُوا؟ فَأَجَابَهُ الْآخَرُ: بَلْ يَنْسُوا فَأَنْقَلَبُوا.
١٣٣٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ شَيْبَانَ، عَنْ هِلَالٍ -هُوَ: الْوَزَّانُ- عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ: لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى؛ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسْجِدًا. قَالَتْ: وَلَوْلَا ذَلِكَ لَأَبْرَزُوا قَبْرَهُ غَيْرَ أَنِّي أَخَشَى أَنْ يُتَّخَذَ مَسْجِدًا^(٢).

٦١- باسی نهوهی ناپه سهنده له سهه گۆر مزگهوت دروست بکریت

کاتی که سههنی کورپی که سههنی کورپی عهلی مرد، خیزانه که یه ک سان خپومتیکی له سهه گۆر که ی هه لدا، پاشان لابر او هه لگرا، نینجا گوینیان له دهنگیک بوو هاواری کردو وتی: ئایا نهوهی له دهستیاندا دهستیان کهوتهوه؟ یه کیکى تر وهلامی دایه وه و وتی: نه خیر به لکو بی ئومید بوون و نیت گه رانه وه.

^١ پروانه: فتح الباری: ٢٥٦/٤.

^٢ پروانه: ٤٣٥.

١٣٣٠- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌گیریت‌ه‌وه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ که له وه نه‌خۆشییه‌ی تیی‌دا ومفات‌ی کرد فه‌رمووی: ((خوا نه‌فرینی کرد له جووله‌که و گاوره‌کان، چونکه گۆری پیغه‌مبه‌ره‌کانیان کرد به مزگه‌وت))، عائیشه ده‌لی: له‌به‌ر نه‌و فه‌رمووده‌ی خۆی نه‌بووایه گۆره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ریان به‌رز ده‌کرده‌وه ^(١)، به‌لام من ده‌ترسم گۆره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بکری به مزگه‌وت.

٦٢- بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى النُّفْسَاءِ إِذَا مَاتَتْ فِي نَفْسِهَا

١٣٣١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، عَنْ سَمُرَةَ رضی اللہ عنہا قَالَ: صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ مَاتَتْ فِي نَفْسِهَا، فَقَامَ عَلَيْهَا وَسَطَهَا.

٦٢- باسی نوێژکردن له‌سه‌ر ئا‌فره‌تی زه‌یسان ئه‌گه‌ر له‌کاتی زه‌یسانییه‌که‌یدا بمری

١٣٣١- سه‌مو‌ره رضی اللہ عنہا ده‌لی: له‌دوا‌ی پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ نوێژم کرد له‌سه‌ر ئا‌فره‌تێک که له‌ کاتی زه‌یسانییه‌که‌یدا مرده‌بوو، پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ نی‌وم‌راستی ئا‌فره‌ته‌که‌ ومستا (بو نوێژکردن له‌سه‌ری).

٦٣- بَابُ: آيِنَ يَقُومُ مِنَ الْمَرْأَةِ وَالرَّجُلِ؟

١٣٣٢- حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، حَدَّثَنَا سَمُرَةُ بْنُ جُنْدُبٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ مَاتَتْ فِي نَفْسِهَا فَقَامَ عَلَيْهَا وَسَطَهَا ^(٢).

^١ کێل و شتی له‌و جو‌ره‌یان بو‌ دروست ده‌کرد.

^٢ ب‌روانه: ٣٣٢.

٦٣- باسیک: ئیمام له کوئی مردووی ئافرمت و

پیاو دا ده وه ستی بۆ نوێژکردن له سه ریان؟

١٣٣٢- سه موره ی کور ی چوندمب ﷺ ده لئ: له دوا ی پیغه مبه ره وه ﷺ نوێژم کرد له سه ر ئافرمتیک که له کاتی زمیسانیه کهیدا مردبوو، پیغه مبه ر ﷺ له نیوه پراستی ئافرمته کهدا وه ستا (بۆ نوێژکردن له سه ری).

٦٤- بابُ التَّكْبِيرِ عَلَى الْجَنَازَةِ اَرْبَعًا

وَقَالَ حُمَيْدُ بْنُ هَلَالٍ صَلَّى بِنَا أَنَسُ فَكَبَّرَ ثَلَاثًا، ثُمَّ سَلَّمَ، فَقِيلَ لَهُ: فَاسْتَقْبَلَ الْقَبْلَةَ، ثُمَّ كَبَّرَ الرَّابِعَةَ ثُمَّ سَلَّمَ. ١٣٣٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَعَى النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، وَخَرَجَ بِهِمْ إِلَى الْمُصَلَّى، فَصَفَّ بِهِمْ، وَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ^(١).

٦٤- باسی مردوو چوار ئه لاهو ئه کبه ری له سه ر ده کری^(٢)

حومهیدی کور ی هیلال ده لئ: ئه نه س ﷺ پيشنوێژی نوێژی مردوویه کی بۆ کردین و سئ ئه لاهو ئه کبه ری کرد، پاشان سه لامی دایه وه، جا پئی وترا: (سئ ئه لاهو ئه کبه رت کرد!)، بۆیه رووی کرده قیبله، پاشان ئه لاهو ئه کبه ری چواره می کردو ئینجا سه لامی دایه وه.

^١ بروهانه: ١٢٤٥.

^٢ یان: ئه لاهو ئه کبه ر کردن له سه ر مردوو چواره.

١٣٣٣- نه‌بو هورمیره رحمه الله ده‌گیرپته‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خوا رحمه الله مردنی نه‌جاشی ر‌ا‌گه‌یانده‌ له‌و ر‌ۆژمه‌دا که تییدا مرد، مسو‌لمانانی برد ب‌ۆ نو‌یزگه‌و ریزی کردن (نو‌یزی مردووی کرد)، چوار نه‌لا‌هو نه‌که‌به‌ری له‌سه‌ر کرد.

١٣٣٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ، حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ، عَنْ جَابِرٍ رحمه الله أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله صَلَّى عَلَى أَصْحَمَةَ النَّجَاشِيِّ فَكَبَّرَ أَرْبَعًا. وَقَالَ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ وَعَبْدُ الصَّمَدِ، عَنْ سَلِيمٍ: أَصْحَمَةَ. وَتَابَعَهُ عَبْدُ الصَّمَدِ ^(١).

١٣٣٤- جابر رحمه الله ده‌گیرپته‌وه: که پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله نو‌یزی مردووی له‌سه‌ر نه‌صحمه‌ی ^(٢) نه‌جاشی کردو چوار نه‌لا‌هو نه‌که‌به‌ری کرد (له‌ نو‌یزه‌که‌یدا)، یه‌زیدی کورپی هاروون و عه‌بدو‌سه‌مه‌د له‌ سه‌لیمه‌وه گیر‌ا‌ویانه‌ته‌وه به: (أَصْحَمَةَ) نه‌صحمه‌ه، وه عه‌بدو‌سه‌مه‌دیش ئه‌م فه‌رمووده‌ی گیر‌ا‌وته‌وه و پ‌الپشتی گیر‌انه‌وه‌که‌ی یه‌زیدی کورپی هاروون ده‌کات.

٦٥- بَابُ قِرَاءَةِ قَاتِحَةِ الْكِتَابِ عَلَى الْجَنَازَةِ

وَقَالَ الْحَسَنُ: يَفْرَأُ عَلَى الطُّفْلِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَيَقُولُ: اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا قَرَطًا وَسَلَفًا وَأَجْرًا.

١٣٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدٍ، عَنْ طَلْحَةَ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ عَبَّاسٍ رحمه الله. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ عَبَّاسٍ رحمه الله عَلَى جَنَازَةٍ فَقَرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ قَالَ: لِيَعْلَمُوا أَنَّهَا سُنَّةٌ.

^١ ب‌روانه: ١٣١٧.

^٢ نازناوی به‌رپرس و ده‌سه‌لاتدارانی هه‌به‌شه‌ بوو، وه‌ک: پ‌شه‌وا‌ی ئیمانداران ب‌ۆ مسو‌لمانان، قه‌یسه‌ر ب‌ۆ ر‌ۆمه‌کان، ک‌یسه‌را ب‌ۆ فارسه‌کان.

٦٠- باسی خویندنی سوورەتی فاتیحە لەسەر تەرم (لە نوێژی مردوودا)

حەسەن دەلی: لە نوێژی مردوودا لەسەر منداڵ سوورەتی فاتیحە دەخویندریت و ئەم دوایەش دەلی: خوايە بیکەرە پاداشتی پێشەکی و تویشوو و پاداشت بۆمان.

١٣٣٥- تەلحە دەلی: لە دواي عەبدوڵای کۆری عەباسەوہ ﷺ نوێژی مردووم کرد، وە عەبدوڵای کۆری عەووف دەلی: لە دواي عەبدوڵای کۆری عەباسەوہ ﷺ نوێژم کرد لەسەر مردوویەك، ئینجا سوورەتی فاتیحەي خویند (لە نوێژەكەدا) و وتی: تا بزانی کە سوننەتە.

٦١- بابُ الصَّلَاةِ عَلَى الْقَبْرِ بَعْدَ مَا يُدْقُنُ

١٣٣٦- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ مَرَّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى قَبْرِ مَنْبُودٍ، فَأَمَّهُمْ وَصَلَّوْا خَلْفَهُ. قُلْتُ: مَنْ حَدَّثَكَ هَذَا يَا أَبَا عَمْرٍو؟ قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ ^(١).

٦١- باسی نوێژکردن لەسەر مردوو پاش ئەوەی دەنیژرێت

١٣٣٦- سولەیمان شەیبانی دەلی: لە شەعبیم بیست وتی: ئەو هاوێڵە بۆی گیرامەوہ کە لەگەڵ پێغەمبەرەدا ﷺ تێپەری بوو بەلای گۆڕیکی بەتەنیای پەردا، ئینجا پێغەمبەر ﷺ پێش‌نوێژی بۆ کردن و ئەوانیش لە دوايەوہ نوێژیان (لەسەر) کرد، (سولەیمان دەلی) وتم: ئەبوعەمر کێ ئەمەي بۆ گیرایتەوہ وتی: عەبدوڵای کۆری عەباس ﷺ.

^١ بڕوانە: ٨٥٧.

١٣٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ أَسْوَدَ -رَجُلًا أَوْ امْرَأَةً- كَانَ يَقُمُ الْمَسْجِدَ فَمَاتَ، وَلَمْ يَعْلَمْ النَّبِيُّ ﷺ مَوْتَهُ، فَذَكَرَهُ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ: «مَا فَعَلَ ذَلِكَ الْإِنْسَانُ؟».. قَالُوا: مَاتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: أَفَلَا آذَنْتُمُونِي؟.. فَقَالُوا: إِنَّهُ كَانَ كَذًّا وَكَذَا -قِصَّتُهُ- قَالَ: فَحَقَرُوا شَأْنَهُ. قَالَ: «فَدُلُّونِي عَلَى قَبْرِهِ».. فَأَتَى قَبْرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ ^(١).

١٣٣٧- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌گپرته‌وه که رهش بپستیکى - پیاو یان نافرمت- مزگه‌وتی پاک ده‌کرده‌وو گسکی دهدا، جا مرد، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ ناگاداری مردنه‌که‌ی نه‌بوو، نینجا رۆژیکیان بیرى که‌وته‌وه و فه‌رمووی: ((نه‌و که‌سه چی لى هات؟))، وتیان: نه‌ی پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ مرد، فه‌رمووی: ((نه‌ی بۆ منتان ناگادار نه‌کرد؟))، وتیان: به‌سه‌ره‌اته‌که‌ی- ناواو ناوا بوو، نه‌بو هورمیره وتی: به‌که‌میان زانی و گرنگیان بى نه‌دا. فه‌رمووی: ((گۆرمه‌کیم نیشاندمن))، (نه‌وانیش گۆرمه‌کیان نیشاندا)، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ رۆیشه‌ سه‌ر گۆرمه‌که‌ی و نوێزى له‌سه‌ر کرد.

٦٧- بَابُ الْمَيِّتِ يَسْمَعُ خَفَقَ النُّعَالِ

١٣٣٨- حَدَّثَنَا عِيَّاشٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ قَالَ: وَقَالَ لِي خَلِيفَةُ: حَدَّثَنَا ابْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْعَبْدُ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ، وَتَوَلَّى ^(١) وَذَهَبَ أَصْحَابُهُ، حَتَّى إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ، أَتَاهُ مَلَكَانِ فَاقْعَدَاهُ فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ مُحَمَّدٍ ﷺ؟ فَيَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ. فَيَقَالُ: انْظُرْ إِلَيَّ مَقْعَدِكَ

^١ بر‌وانه: ٤٥٨.

^٢ به‌م جوړه (وتۆلێ) هاتوو له (اليونينية)، به‌لام له زۆربه‌ی رېوايه‌ته‌کانى تری سه‌حیحى بوخارىدا به (تَوَلَّى) هاتوو.

مِنَ النَّارِ، أَبْذَلَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ - قَالَ النَّبِيُّ: ﷺ قَرَأُهَامَا جَمِيعًا - وَأَمَّا الْكَافِرُ - أَوْ الْمُنَافِقُ - فَيَقُولُ: لَا أَذْرِي، كُنْتُ أَقُولُ مَا يَقُولُ النَّاسُ. فَيَقَالُ: لَا دَرَيْتَ وَلَا تَلَيْتَ. ثُمَّ يُضْرَبُ بِمِطْرَقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً بَيْنَ أُذُنَيْهِ، فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ إِلَّا الثَّقَلَيْنِ.^(١)

٦٧- باسی مردوو گوئی له دهنگی پیلأوه‌كانه

١٣٣٨- نه‌نه‌س ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که فه‌رمووی: ((کاتیک مروؤ خرایه گۆره‌که‌یه‌وه، نه‌و که‌سانه‌ی له‌گه‌لیدا بوون پشتیان هه‌لکردو رویشتن (ناگاداریانه)، هه‌تا گوئی له دهنگ و خسه‌ی پیلأوه‌کانیانه، دوو فریشته دین بو لای و هه‌لی دهمین‌ه‌وه داید‌منیشین و پئی ده‌لین: تو دهرباری نه‌و پیاوه که ناوی موحه‌مه‌ده چی ده‌لیت؟ نه‌ویش ده‌لی: شایه‌تی دهم که به‌نده و پیغه‌مبه‌ری خوایه، جا پئی ده‌وتری: سه‌یری جیگا‌که‌ت بکه له دۆزه‌خدا، خوا بو‌ی گۆریت به جیگایه‌ک له به‌هه‌شتا))، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ردوو جیگا‌که دهمین پیکه‌وه، به‌لام بی‌باومر یان دو‌وروو- (له وه‌لامی پرسیاره‌که‌دا) ده‌لی: نازانم، منیش خه‌لکی چیان ده‌وت (له باره‌یه‌وه) دو‌وباره‌م ده‌کرده‌وه، جا پئی ده‌وتریت نه‌ترانیوه و نه‌توتوه، پاشان به‌گورزیکی ئاسنین یه‌ک گورز ده‌دریت له نیوان هه‌ردوو گوئی، نه‌وسا هاواریکی نه‌وه‌نده گه‌وره ده‌کات، هه‌رجی به‌ده‌وریدایه ده‌بیستی جگه له مروؤ و جنۆکه)).#

٦٨- بَابُ مَنْ أَحَبَّ الدَّفْنَ فِي الْأَرْضِ الْمَقْدَسَةِ أَوْ نَحْوِهَا

١٣٣٩- حَدَّثَنَا مَحْمُودٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: أُرْسِلَ مَلَكُ الْمَوْتِ إِلَيَّ مُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَلَمَّا جَاءَهُ صَكُّهُ، فَرَجَعَ إِلَيَّ رَبِّهِ فَقَالَ: أُرْسَلْتَنِي إِلَى عَبْدٍ لَا يُرِيدُ الْمَوْتَ. فَقَرَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ عَيْنَهُ وَقَالَ: ارْجِعْ فَقُلْ لَهُ: يَضَعُ

^١ بروانه: ١٣٧٤.

يَدُهُ عَلَى مَتْنِ ثَوْرٍ، فَلَهُ بِكُلِّ مَا غَطَّتْ بِهِ يَدُهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ سَنَةٌ. قَالَ: أَيُّ رَبِّ، ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: ثُمَّ الْمَوْتُ. قَالَ: فَلَاَن. فَسَأَلَ اللَّهُ أَنْ يُدْنِيَهُ مِنَ الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ رَمِيَّةً بِحَجَرٍ.. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: فَلَوْ كُنْتُ ثُمَّ لَأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ عِنْدَ الْكُتَيْبِ الْأَحْمَرِ.^(١)

٦٨- باسی کهست که پئی خوش بت له زهوی پیروزو^(٢) لهو شیوه‌دا بنیژرت

١٣٣٩- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: ((فریشته‌ی گیان کی‌شان نی‌ردرا بو لای موسا ﷺ، کاتی هاته‌ی لای (موسا) شه‌پازله‌یه‌کی لی دا^(٣)، فریشته‌که‌ش که‌پایه‌وه بو لای په‌رومردگاری و وتی: منت ناردوووه بو لای که‌سیک نایه‌وی بمری، نینجا خوی که‌وره چاوه‌که‌ی بو گپ‌پایه‌وه‌و چاک بوویه‌وه، وه فه‌رمووی: بکه‌پ‌وه‌و پئی بلی ده‌ستی بخاته‌ سه‌ر پستی گایه‌ک، جا ده‌ستی چهند تاله‌مووی پستی گاکه‌ی داپوشی، نه‌وه به‌ هه‌ر تاله‌موویه‌ک سالیک ته‌مه‌نی زیاد ده‌بی، (فریشته‌که‌ چۆیه‌ لای و پئی وت)، موسا ﷺ وتی: نه‌ی په‌رومردگار پاشان چیه‌؟ فه‌رمووی پاشان مردنه، موسا وتی: ده‌ی با نی‌ستا بی‌ت، وه داوای کرد له‌ خوا که‌ به‌ نه‌ندازه‌ی به‌رد هاوینژیک نزیکی بکاته‌وه له‌ به‌یتولوفه‌ده‌س))، نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((جا نه‌که‌ر من له‌و شوینه‌دا بوومایه‌ گۆره‌که‌ی موسام نیشان ده‌دان، له‌ فه‌راغی رینگاکه‌دایه‌ لای ته‌پۆلکه‌یه‌کی سووردا)).

^١ پروانه: ٣٤٠٧.

^٢ مه‌به‌ست پئی (بَيْتُ الْمَقْدِس)ه.

^٣ چاوینکی کو‌نر کرد، وه‌ک له‌ سه‌حیحی موسلیمدا هاتوه.

٦٩- بابُ الدَّفْنِ بِاللَّيْلِ

وَدُفِنَ أَبُو بَكْرٍ لَيْلًا.

١٣٤٠- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَلَى رَجُلٍ بَعْدَ مَا دُفِنَ بِلَيْلَةٍ، قَامَ هُوَ وَأَصْحَابُهُ، وَكَانَ سَأَلَ عَنْهُ فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟.. فَقَالُوا: فَلَانٌ، دُفِنَ الْبَارِحَةَ. فَصَلُّوا عَلَيْهِ^(١).

٦٩- باسی مردوو ناشتن له شهودا (دروسته)

نه‌بو به‌گر رضي الله عنه به‌شهو نیژرا.

١٣٤٠- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا رضي الله عنه نو‌یژی مردووی له‌سه‌ر پی‌او‌یک کرد دوا‌ی ناشتنی به شه‌ویک^(١)، خو‌ی و هاوه‌لانی و مستان، وه پی‌شتر پرس‌یاری کرد ده‌رباره‌ی و فه‌رمو‌وی: ((ئه‌مه کی‌یه؟))، هاوه‌لانی‌ش وتیان: فلانه‌که‌س شه‌وی رابردوو نیژراوه، نیتر پی‌غه‌مبه‌ر رضي الله عنه و هاوه‌لانی نو‌یژیان له‌سه‌ر کرد.

٧٠- بابُ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ عَلَى الْقَبْرِ

١٣٤١- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: لَمَّا اشْتَكَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم ذَكَرْتُ بَعْضَ نِسَائِهِ كَنِيْسَةً رَأَيْتُهَا بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ، يُقَالُ لَهَا مَارِيَةُ، وَكَانَتْ أُمُّ سَلَمَةَ وَأُمُّ حَبِيبَةَ رضي الله عنهما أَتَتَا أَرْضَ الْحَبَشَةِ، فَذَكَرَتَا مِنْ حُسْنِهَا وَتَصَاوِيرِ فِيهَا، فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: أُولَئِكَ إِذَا مَاتَ مِنْهُمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَةَ، أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ.^(٢)

^١ بېروانه: ٨٥٧.

^٢ ئه‌مه به‌لگه‌یه که ناشتن له شهودا دروسته، چونکه که به پی‌غه‌مبه‌ریان رضي الله عنه وت: شه و نیژراوه په‌خه‌ی لیته‌گرتن، که‌واته دروسته.

^٣ بېروانه: ٤٣٧.

٧- باسی دروستکردنی مزگهوت لهسەر گۆر

١٣٤١- عائیشه رضی اللہ عنہا دهلی: کاتی پیغممبەر ﷺ نهخوش کهوت، یهکی له خیزانهکانی باسی کهنیهیهکی کرد که له ولاتی حهبهشه دیویهتی، که بییان دهوت: مارییه، نوممو سهلهمهو نوممو حهبیه رضی اللہ عنہا رویشتبووون بو ولاتی حهبهشه، جا باسی جوانی نهو کهنیهو وینهکانیان کرد که تئیداوو، پیغممبهریش ﷺ سهری بهرزکردهوه و فهرمووی: ((ئهوانه کاتی پیاویکی چاک لهنیواندا بمردایه، لهسەر گۆرهکهی مزگهوتیکیان دروست دهکرد، پاشان نهو وینهانیان تیدا دروست دهکرد، ئا ئهوانه خراپترین دروست کراون لای خوا)).

٧١- بَابُ مَنْ يَدْخُلُ قَبْرَ الْمَرْأَةِ

١٣٤٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِتَانَ، حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا هِلَالُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ، قَالَ: شَهِدْنَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ، فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَذَمَعَانِ، فَقَالَ: هَلْ فِيكُمْ مِنْ أَحَدٍ لَمْ يُقَارِفِ اللَّيْلَةَ؟ .. فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أَنَا. قَالَ: فَأَنْزِلْ فِي قَبْرِهَا. فَنَزَلَ فِي قَبْرِهَا فَقَبَّرَهَا. قَالَ ابْنُ مُبَارَكٍ: قَالَ فُلَيْحٌ: أَرَاهُ يَعْني: الذَّنْبُ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ رحمہ اللہ: ﴿وَلْيَقْرَئُوا ۝١٣٣﴾ الْأَنْعَامِ. أَيُّ: لِيَكْتَسِبُوا^(١).

٧١- باسی نهو کهسهی دهرواته نیو گۆری ئافرهتهوه (تا بیخاته گۆرهوه)

١٣٤٢- نههس رضی اللہ عنہ دهلی: نامادهی ناشتنی کههکهی پیغممبەر ﷺ بووین، لهوکاتهدا پیغممبەر ﷺ لهسەر گۆرهکه دانیشتبوو، بینیم چاوهکانی فرمیسیان

^١ بروانه: ١٢٨٥.

بېدا دههاته خوار، ئینجا فه‌رمووی: ((ئایا که‌سیکتان تېدايه نه‌م شه‌و گوناھی^(١) نه‌کردبێ؟))، ئه‌بو ته‌له‌حه‌ وتی: من تاوانم نه‌کردوو، فه‌رمووی: ((دابه‌زه‌ گۆره‌که‌ی))، ئه‌بو ته‌له‌حه‌ش دابه‌زیه‌ گۆره‌که‌ی و نافرمته‌که‌ی خسته‌ گۆره‌که‌وه‌، عه‌بدوڵای کورێ موباره‌ک ده‌لی: فوله‌یح وتی: مه‌به‌ستی له‌ وشه‌ی (يُقَارِف) گونا‌هه‌.

ئیمامی بوخاریش ده‌لی: مانای: ﴿وَلْيَقْرَأُوا﴾^(٢) با گونا‌ه‌ نه‌نجام بدن.

٧٢- بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الشَّهِيدِ

١٣٤٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أَحَدٍ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ، ثُمَّ يَقُولُ: أَيُّهُمَا أَكْثَرَ أَخْذًا لِلْقُرْآنِ؟ .. فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ وَقَالَ: أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.. وَأَمَرَ بِدَفْنِهِمْ فِي دِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُغَسَّلُوا وَلَمْ يُصَلَّ عَلَيْهِمْ^(٣).

٧٢- باسی (حوکمی) نوێژکردن له‌سه‌ر شه‌هید

١٣٤٣- جابیری کورێ عه‌بدوڵا رضي الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم دوو پیاوی له‌ شه‌هیده‌کانی ئوحوود ده‌خسته‌ یه‌ک قوماش و کفنه‌وه‌، پاشان دمیقه‌رموو: ((کامیان قورئانی زۆرت‌ری له‌به‌ر بووه‌؟)) جا نه‌گه‌ر ئاماژه‌یان بکردایه‌ بو

^١ هه‌ندێ له‌ زانا‌یان (لَمْ يُقَارِف) یان به‌: سه‌رجینی له‌گه‌ڵ خێزانیدا نه‌کردبێ مانا کردوو هه‌ نه‌و مانابه‌ش ده‌گونجێ و پاسته‌، پروه‌نه‌: إرشاد الساري: ٤٣٠/٣.

^٢ پروه‌نه‌: ١٣٤٥، ١٣٤٦، ١٣٤٧، ١٣٤٨، ١٣٥٣، ٤٠٧٩.

یه‌کیکیان، له‌خستنه‌گۆردا ده‌یخسته‌پێشه‌وه و ده‌یفه‌رموو: ((من شایه‌تی بۆ نا ئه‌مانه‌ دهم‌ له‌ رۆژی دوا‌یدا))، وه‌ فه‌رمانی کرد به‌ خوێنه‌کانیا‌نه‌وه‌ بنیژرین، وه‌ نه‌شۆران و نوێژیان له‌سه‌ر نه‌کرا.

١٣٤٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أُحُدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ، ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمَنْبَرِ فَقَالَ: «إِنِّي فَرَطُ لَكُمْ، وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ، وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي الْآنَ، وَإِنِّي أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الْأَرْضِ - أَوْ مَفَاتِيحَ الْأَرْضِ - وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي، وَلَكِنْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَتَأَقَّسُوا فِيهَا».^(١)

١٣٤٤- عه‌قه‌ی کوری عام‌ر ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ رۆژێک له‌ مال‌ دهر‌چوو (رۆیشت بۆ به‌قیع)، وه‌ک نوێژکردنی له‌سه‌ر مردوو نوێژی له‌سه‌ر شه‌هیده‌کانی ئو‌حود کرد، پاشان گه‌را‌یه‌وه‌ سه‌ر دوانگه‌که‌ی و فه‌رمووی: ((من پێش ئێوه‌ ده‌که‌وم (له‌هه‌موو شتێکدا)، من شایه‌تم بۆ ئێوه‌، وه‌ سوێند به‌خوا من نا ئیستا سه‌یری هه‌زه‌که‌م ده‌که‌م، وه‌ به‌راستی کللی خه‌زینه‌کانی زه‌وی یان کللی زه‌وی-م پێدراوه‌، سوێند به‌خوا من ناترسم لی‌تان که‌ دوا‌ی من ها‌وبه‌ش بۆ خوا په‌یدا بکه‌ن، به‌لکو ترسم هه‌یه‌ لی‌تان له‌سه‌ر دونه‌یا رکا‌به‌را‌یه‌تی یه‌کتر بکه‌ن)).

٧٣- بَابُ دَفْنِ الرَّجُلَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ فِي قَبْرِ

١٣٤٥- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ، أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ.^(١)

^١ بروه‌نه: ٣٥٩٦، ٤٠٤٢، ٤٠٨٥، ٦٤٣٦، ٦٥٩٠.

^٢ بروه‌نه: ١٣٤٣.

٧٣- باسی ناشتنی دوو پیاو و سێ پیاو له گۆرێکدا (دروسته)

١٣٤٥- عهبدوهرهمانی کوری کهعب دهلی: جابیری کوری عهبدوڵا ۞ بۆی گیرایهوه وتی: که پیغهمبهر ۞ دوو پیاوی له شههیدهکانی ئوحوود بیکهوه دهناشت.

٧٤- بَابُ مَنْ لَمْ يَرِ غَسَلَ الشُّهَدَاءِ

١٣٤٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ: النَّبِيُّ ۞: اذْفَنُوهُمْ فِي دِمَائِهِمْ.. - يَعْنِي: يَوْمَ أُحُدٍ. وَلَمْ يُغَسَّلُوهُمْ^(١).

٧٤- باسی ئهوهی رای لهگهڵ شۆردنی شههیداندا نییه

١٣٤٦- جابیری کوری عهبدوڵا ۞ دهلی: پیغهمبهر ۞ فهرمووی: ((شههیدهکان بنیژن بهخوینهکانیانهوه)), واته: له رۆژی غهزای جهنگی ئوحوود, نهشیشۆردن.

٧٥- بَابُ مَنْ يُقَدَّمُ فِي اللَّحْدِ

وَسُمِّيَ اللَّحْدُ: لِأَنَّهُ فِي نَاحِيَةٍ، وَكُلُّ جَائِرٍ مُلْحِدٌ: ﴿مُلْتَحِدًا﴾ ۞ الْكَهْفُ، مَعْدِلًا، وَلَوْ كَانَ مُسْتَقِيمًا كَانَ ضَرِيحًا.

١٣٤٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ۞ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ۞ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ ثُمَّ يَقُولُ: أَيُّهُمْ أَكْثَرُ أَخَذًا لِلْقُرْآنِ؟.. فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ وَقَالَ: أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ.. وَأَمَرَ بِدَفْنِهِمْ بِدِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِمْ، وَلَمْ يُغَسَّلُوهُمْ^(٢).

^١ بېروانه: ١٣٤٣.

^٢ بېروانه: ١٣٤٣.

٧٠- باسی ئه و مردوو ه لێ دانانی نیو گۆره کهدا پیش دهخړی

بۆیه پێی دهوتری له حد چونکه له لایمه، وه هه موو لادهریک له ئیسلام بی دینه، وه مانای ﴿مُتَحَدًا﴾ (٢٧) پهنگایهك پهناى بۆ بهریت، وه نهگه گۆرینهجه که له نیومراستی گۆره کهدا بوو پێی دهوتری: (صَریح).

١٣٤٧- جابیری کورێ عهبدوللا ؓ دهگێرێته وه که پێغه مبهری خوا ﷺ دوو پیاوی له شههیدهکانی ئوحد دهخسته یهك قوماش و کفنه وه، پاشان دمیفهرموو: ((کامیان قورئانی زۆرتری له بهر بووه؟)) جا نهگه ر ئاماژهیان بکردبایه بۆ یهکیکیان، له خسته گۆره کهدا پیشی دهخست و دمیفهرموو: ((من شایهتی بۆ ئا ئه مانه دهم له رۆژی دوایدا))، فهرمانی کرد به خوێنه کانیانه وه بنیژرین، وه نوێژی نه کرد له سهریان و نهیشۆردن.

١٣٤٨- وَأَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؓ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لِقَتْلَى أُخْدٍ: أَيُّ هَؤُلَاءِ أَكْثَرُ أَخْذَاً لِلْقُرْآنِ؟.. فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى رَجُلٍ قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ قَبْلَ صَاحِبِهِ. وَقَالَ جَابِرٌ: فَكُفَّنَ أَبِي وَعَمِّي فِي مَرَّةٍ وَاحِدَةٍ^(١). وَقَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنَا مَنْ سَمِعَ جَابِرًا ؓ.

١٣٤٨- جابیری کورێ عهبدوللا ؓ دهئ: پێغه مبهری خوا ﷺ به شههیدهکانی ئوحدی دهفهرموو: ((کام له ئه مانه قورئانی زیاتری له بهره؟)) نهگه ر ئاماژهیان بکردبایه بۆ کهسیك له گۆرینهجه کهدا پیشی دهخست له هاوڕیکه ی بۆ ناشتن، وه جابیر دهئ: باوکم و مامه له پارچه قوماشیکدا کفن کران، سولهیمانی کورێ کهسیر دهئ: زوهری بۆی گێرپامه وه وتی: کهسیك بۆی گێرپینه وه که له جابیری ؓ بیستبوو.

^١ بروانه: ١٣٤٣.

٧٦- بابُ الإِذْخِرِ وَالْحَشِيشِ فِي الْقَبْرِ

١٣٤٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشِبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: حَرَّمَ اللَّهُ مَكَّةَ، فَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَلَا لِأَحَدٍ بَعْدِي، أَحِلَّتْ لِي سَاعَةٌ مِنْ نَهَارٍ، لَا يُخْتَلَى خَلَاهَا، وَلَا يُعَصَّدُ شَجَرُهَا، وَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهَا، وَلَا تُلْتَطَفُ لَقَطَتُهَا إِلَّا لِمُعَرَّفٍ..

فَقَالَ الْعَبَّاسُ رضي الله عنهما: إِلَّا الإِذْخِرَ لِصَاعَتِنَا وَقُبُورِنَا. فَقَالَ: إِلَّا الإِذْخِرَ..

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: لِقُبُورِنَا وَبُيُوتِنَا. ^(١)

وَقَالَ أَبَانُ بْنُ صَالِحٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ مِثْلَهُ.

وَقَالَ مُجَاهِدٌ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما: لِقَيْنِهِمْ وَبُيُوتِهِمْ. ^(٢)

٧٦- باسی ئیزخیر و پووش بو نیوگۆر به‌کاره‌یینان

١٣٤٩- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنهما له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رموو‌یه‌تی: ((خوا مه‌که‌ه‌ی یاساغ کردوو (جه‌نگی تیدا بکری)، ئینجا هه‌لāl نه‌بووه بو کەس له پێش من و له دوا‌ی منیش، ته‌نها کاتژمێرێک له رۆژدا (جه‌نگ کردن) تێیدا بو من هه‌لāl کرا، گیاو پووشی نابردی و هه‌لناکه‌ندری، دره‌ختی نابردی، نیچی‌ری راونا‌نری (راونا‌کری)، شتی ونبووی هه‌لناکه‌یرێته‌وه، مه‌گه‌ر بو کەسێ جاری بو بدات))، عه‌باس رضي الله عنهما وتی: جگه له ئیزخیر بو خانوو و گۆره‌کانمان؟ پێغه‌مبه‌ریش فه‌رمووی: ((جگه له ئیزخیر))، وه نه‌بو هورپه‌ره

^١ ب‌روانه: ١١٢.

^٢ ب‌روانه: ١٥٨٧، ١٣٤٨، ١٨٣٤، ٢٠٩٠، ٢٤٣٣، ٢٧٨٣، ٢٨٢٥، ٣٠٧٧، ٣١٨٩، ٤٣١٣.

ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که فه‌رمووێه‌تی: ((بۆ گۆر و خانوو‌ه‌کانمان)).

ئه‌بانێ کۆری صالح له‌ هه‌سه‌نی کۆری موسلیمه‌وه ده‌گیرێته‌وه، ئه‌ویش له‌ سه‌فه‌یه‌ی کچی شه‌یبه‌وه ده‌لی: وێنه‌ی فه‌رموو‌ده‌که‌ی پێشووی له‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ بیستوه.

وه‌ موحاهید ده‌گیرێته‌وه له‌ تاووسه‌وه، له‌ عه‌بدو‌لای کۆری عه‌باسه‌وه ﷺ که ده‌لی: ((بۆ ئاسنگه‌رو خانوو‌ه‌کانیان)).

٧٧- باب: هَلْ يُخْرِجُ الْمَيِّتُ مِنَ الْقَبْرِ وَاللَّحْدِ لَعَلَّ؟

١٣٥٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ عَمْرُو: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَعْدَ مَا أُدْخِلَ حُفْرَتَهُ فَأَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ، فَوَضَعَهُ عَلَى رُكْبَتَيْهِ، وَنَفَثَ عَلَيْهِ مِنْ رِيقِهِ، وَالْبَسَهُ قَمِيصَهُ، فَأَلَّهَ أَعْلَمَ، وَكَانَ كَسَا عَبَّاسًا قَمِيصًا. قَالَ سُفْيَانُ: وَقَالَ أَبُو هَرِيرَةَ: وَكَانَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَمِيصَانِ، فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَيْسَ أَبِي قَمِيصَكَ الَّذِي يَلِي جِلْدَكَ. قَالَ سُفْيَانُ: فَيَرَوْنَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَلْبَسَ عَبْدَ اللَّهِ قَمِيصَهُ مُكَافَأَةً لِمَا صَنَعَ^(١).

٧٧- باسیک: ئایا مردوو له‌ گۆر و گۆرینچه‌ ده‌رده‌هێنرێ له‌ به‌ر هه‌ر هۆیه‌ک؟

١٣٥٠- جابیری کۆری عه‌بدو‌لای ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رۆیشت بۆ (به‌خاک سپاردنی) عه‌بدو‌لای کۆری ئوبه‌ی، دوا‌ی ئه‌وه‌ی خرابوویه‌ گۆره‌که‌یه‌وه، ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی کرد دهره‌ینرا له‌ گۆره‌که‌ی، له‌سه‌ر هه‌ردوو

نه‌ژنوی خوئی داینا تفی ده‌می خوئی لی‌دا، کراسه‌که‌ی خوئی کردمه‌بری، خواش دهمزانی (سودی ده‌بی بوئی یان نا)، عه‌بدو‌لای کوری ئوبه‌ی کاتی خوئی کراسی‌کی دا به عه‌باس (ی مامی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ) و له به‌ریکرد (له جه‌نگی به‌دردا).
سوفیان ده‌لی: ئه‌بو هورمه‌یره ﷺ ده‌لی: له‌وکاته‌دا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ دوو کراسی له‌به‌ردا بوو، ئینجا عه‌بدو‌لای کوری عه‌بدو‌لا (ی کوری ئوبه‌ی) وتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌و کراسه‌یانت که له ژیره‌وه‌یه‌و دراوه به لاشه‌ته‌وه بیکه به‌ری باو‌کم، سوفیان ده‌لی: هاوه‌لان رایان وایه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ کراسه‌که‌ی خوئی بو‌یه کرده به‌ری عه‌بدو‌لا پاداشتی نه‌وه‌ی دایه‌وه که کردی (که کراسی‌کی دا به عه‌باسی مامی، کاتی به‌دیل گیرا له جه‌نگی به‌درداو کراسی له‌به‌ردا نه‌بوو).

١٣٥١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، أَخْبَرَنَا بَشْرُ بْنُ الْمُقْضَلِ، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْمُعَلِّمُ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ ﷺ قَالَ: لَمَّا حَضَرَ أَحَدُ دَعَايِ أَبِي مِنَ اللَّيْلِ فَقَالَ: مَا أَرَانِي إِلَّا مَقْتُولًا فِي أَوَّلِ مَنْ يُقْتَلُ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، وَإِنِّي لَا أَتْرُكُ بَعْدِي أَعَزَّ عَلَيَّ مِنْكَ، غَيْرَ نَفْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَإِنِّي عَلَيَّ دَيْنًا قَافِضٌ، وَاسْتَوْصِ بِأَخَوَاتِكَ خَيْرًا. فَأَصْبَحْنَا فَكَانَ أَوَّلَ قَتِيلٍ، وَدُفِنَ مَعَهُ آخَرُ فِي قَبْرِ، ثُمَّ لَمْ تَطْبُ نَفْسِي أَنْ أَتْرُكَهُ مَعَ الْآخَرِ، فَاسْتَخْرَجْتُهُ بَعْدَ سِتَّةِ أَشْهُرٍ، فَإِذَا هُوَ كَيَوْمٍ وَضَعْتُهُ هُنَيْئَةً غَيْرَ أَذْنِهِ^(١).

١٣٥١- جابیر ﷺ ده‌لی: کاتی جه‌نگی ئو‌حود پێش هات، باو‌کم له شه‌ودا بانگی کردم و وتی: دانیام من یه‌که‌م که‌سم که ده‌کو‌ژریم له هاوه‌لانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، وه من له پاش خو‌م جگه له خودی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بی‌گومان له تو خوشه‌ویستر به‌جیناهیلیم، بی‌گومان قه‌رزیکم لایه بیدمه‌روه، له‌گه‌ل خوشکه‌کانیشتدا چاک به و خه‌مخوریان به، جا که پو‌ژمان لی بوویه‌وه باو‌کم یه‌که‌م که‌س بوو شه‌هید کرا، وه له گو‌ری‌کدا پیاویکی تری له‌گه‌لدا نی‌ژرا، پاشان پیم خو‌ش نه‌بوو وازی لی بینم له‌گه‌ل که‌سیکی تردا له‌گو‌ری‌کدا بی‌ت، بو‌یه دوا‌ی

شەش مانگ له ناشتنی له گۆره‌که‌ی دەرمه‌ینا، هەر دهنوت ئهو ساته وه‌خته‌یه که ناشتبووم گوێیه‌کی نه‌بی (که‌میکی نه‌ما‌بوو).

١٣٥٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: دُفِنَ مَعَ أَبِي رَجُلٌ، فَلَمْ تَطْبُ نَفْسِي حَتَّى أَخْرَجْتُهُ، فَجَعَلْتُهُ فِي قَبْرِ عَلَى حِدَةٍ ^(١).
١٣٥٢- جابیر رضي الله عنه ده‌لی: له‌گه‌ل باوک‌دا بیاویک نیژرابوو، بویه بێم خوش نه‌بوو، هه‌تا دهرم هینا و به‌ته‌نها له‌گۆریک‌دا ناشتم.

٧٨- بَابُ الشَّقِّ وَاللَّحْدِ فِي الْقَبْرِ

١٣٥٣- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَجْمَعُ بَيْنَ رَجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أَحَدٍ، ثُمَّ يَقُولُ: أَيُّهُمَا أَكْثَرُ أَخْذَاً لِلْقُرْآنِ؟.. فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ فَقَالَ: أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.. فَأَمَرَ يَدْفِنُهُمْ بِدِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُغْسَلْهُمْ ^(٢).

٧٨- باسی گۆرو گۆرینه‌که‌ی له‌پیشه‌وه‌ بێ ^(١) یان له

نیوه‌راستی گۆره‌که‌دا

١٣٥٣- جابیری کوری عه‌بدوڵا رضي الله عنه ده‌لی: بێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم دوو بیاوی له‌ شه‌هیده‌کانی ئو‌حود ده‌خسته‌ یه‌ک هوماش و کهنه‌وه‌، پاشان ده‌یفه‌رموو:

^١ ب‌روانه: ١٣٥١.

^٢ ب‌روانه: ١٣٤٣.

^٣ دوا‌ی هه‌لکه‌ندنی گۆره‌که‌ له‌برووی قیبه‌له‌وه‌ که‌ند‌رک‌ری، یان له‌ نیوه‌راستی گۆره‌که‌دا گۆرینه‌چی بۆ بک‌ری.

((کامیان قورئانی زۆرتری له‌بهر بووه؟)) جا ئه‌گهر ئاماژمیان بکردایه بۆ یه‌کێکیان، له‌ خستنه‌ گۆردا پێشی ده‌خست و ده‌یفه‌رموو: ((من شایه‌تی بۆ ئا نه‌مانه‌ ده‌دم له‌ رۆژی دوایدا))، وه‌ فه‌رمانی کرد به‌خوینه‌کانیانه‌وه‌ بنیژرین، وه‌ نه‌یشۆردن (و نوێژی له‌سه‌ر نه‌کردن).

٧٩- باب: إِذَا أَسْلَمَ الصَّبِيُّ قَمَاتَ هَلْ يُصَلِّي عَلَيْهِ؟

وَهَلْ يُعْرَضُ عَلَى الصَّبِيِّ الْإِسْلَامُ؟

وَقَالَ الْحَسَنُ وَشُرَيْحٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَقَتَادَةُ: إِذَا أَسْلَمَ أَحَدُهُمَا فَالْوَلَدُ مَعَ الْمُسْلِمِ. وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ مَعَ أُمِّهِ مِنَ الْمُسْتَضْعَفِينَ، وَلَمْ يَكُنْ مَعَ أَبِيهِ عَلَى دِينِ قَوْمِهِ. وَقَالَ: الْإِسْلَامُ يَغْلُو وَلَا يُغْلَى.

٧٩- باسیک: ئه‌گهر منداڵ مسوڵمان بوو ئینجا مرد ئایا نوێژی

له‌سه‌ر ده‌کری؟ وه‌ ئایا داوا ده‌کری له‌ منداڵ مسوڵمان بپێ؟

حه‌سه‌ن و شوهریح و ئیبراهیم و قه‌تاده‌ ده‌لێن: ئه‌گهر ژن و پیاو یه‌کێکیان مسوڵمان ببن، ئه‌وه‌ منداڵه‌که‌یان له‌گه‌ڵ مسوڵمانه‌که‌یاندا یه‌. عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ له‌گه‌ڵ دایکیدا بوو، له‌و مسوڵمانانه‌ بوون که‌ بێ ده‌سه‌لات بوون، وه‌ له‌گه‌ڵ باوکیدا نه‌بوو که‌ (باوکی) له‌سه‌ر ئایینی گه‌له‌که‌ی مابوو یه‌وه^(١)، (پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم) ده‌فه‌رموی: ((ئایینی ئیسلام به‌رز و زاله‌، هه‌یج ئایینی‌ک زال و به‌رز نابێت به‌سه‌ریدا))^(٢).

١٣٥٤- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَخْبَرَهُ، أَنَّ عُمَرَ انْطَلَقَ مَعَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم فِي رَهْطٍ قَبِلَ ابْنِ صَيَّادٍ، حَتَّى وَجَدُوهُ

^١ دواى هه‌لکه‌ندنێ گۆره‌که‌ له‌ پرووی قبیله‌وه‌ که‌ندێکری، یان له‌ نێوه‌ راستی گۆره‌که‌دا گۆرینچه‌ی بۆ بکری.

^٢ ئهم وته‌یه‌ ئین حه‌جهر به‌ فه‌رمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم هه‌تاویه‌تی، دواتر ده‌لێ: به‌ وته‌ی ئین عه‌باسیش بینیومه‌ ئین حه‌زم له‌ موحه‌لا هه‌تاویه‌تی. فتح الباری: ٢٨٢/٤.

يَلْعَبُ مَعَ الصَّبْيَانِ عِنْدَ أَطْمِ بَنِي مَعَالَةَ - وَقَدْ قَارَبَ ابْنُ صَيَّادٍ الْحُلْمَ - فَلَمْ يَشْعُرْ حَتَّى ضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ، ثُمَّ قَالَ لِابْنِ صَيَّادٍ: تَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟. فَنَظَرَ إِلَيْهِ ابْنُ صَيَّادٍ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ الْأُمِّيِّينَ. فَقَالَ ابْنُ صَيَّادٍ: لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟ فَرَفَضَهُ وَقَالَ: آمَنْتُ بِاللَّهِ وَبِرُسُلِهِ.. فَقَالَ لَهُ: مَاذَا تَرَى.. قَالَ ابْنُ صَيَّادٍ: يَأْتِينِي صَادِقٌ وَكَاذِبٌ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: خُلِّطَ عَلَيْكَ الْأَمْرُ. ثُمَّ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: إِنِّي قَدْ حَبَّأْتُ لَكَ حَبِيبًا. فَقَالَ ابْنُ صَيَّادٍ: هُوَ الدُّخُّ. فَقَالَ: اخْسَأْ، فَلَنْ تَعْدُوَ قَدْرَكَ.. فَقَالَ عُمَرُ ؓ: دَعْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْرِبَ عُنُقَهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنْ يَكُنْهُ فَلَنْ تُسَلِّطَ عَلَيْهِ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْهُ فَلَا خَيْرَ لَكَ فِي قَتْلِهِ.^(١)

١٣٥٤- سالیمی کوری عه‌بدو لا گێڕایه‌وه که عه‌بدو لا ی کوری عومهر ﷺ بو ی گێڕاوه‌ته‌وه؛ که عومهر و کومه‌لی له هاوه‌لان له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ردا ﷺ رو یشتن به‌ره‌و نه‌و شو یته‌ی ئیبنو سه‌ییادی^(٢) لییه، هه‌تا بینیان لای هه‌لای به‌نی مه‌غاله له‌گه‌ل مندا لا‌ندا یاری ده‌کرد - له‌وکاته‌دا ئیبنو سه‌ییاد نزیک بانغ بوون بوو-، هه‌ستی نه‌کرد هه‌تا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ دوا یه‌وه ده‌ستی له‌پشتیدا، پاشان هه‌رمووی به‌ ئیبنو سه‌ییاد: ((شایه‌تی ده‌ده‌ی که من پێغه‌مبه‌ری خوام؟))، ئیبنو سه‌ییادیش ته‌ماشای پێغه‌مبه‌ری ﷺ کرد، وتی: شایه‌تی ده‌ده‌م که تۆ پێغه‌مبه‌ری نه‌خو ینده‌واره‌گانی. ئینجا ئیبنو سه‌ییاد وتی به‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ: نه‌ی تۆ شایه‌تی ده‌ده‌یت که من پێغه‌مبه‌ری خوام؟ پێغه‌مبه‌ریش ﷺ ئیتر پرس یاری لی نه‌کردو هه‌رمووی: ((باوه‌رم هه‌یه به‌ خواو به‌ پێغه‌مبه‌رانی))، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رمووی پێی: ((ج جوړه خه‌ویک ده‌بینی؟))، ئیبنو سه‌ییاد وتی: خه‌وی راست و خه‌وی درو ش ده‌بینم، پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رمووی: ((سه‌رت لی شو یتر او ه؟)) پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رمووی پێی: ((بێگومان من

^١ بڕوانه: ٣٠٥٥، ٦١٧٣، ٦٦١٨.

^٢ نه‌مه پێش مسو له‌مانبوونی عه‌بباس بوو.

شتیکم له دلمدا شاردو تهوه بو ت جیهه؟)) ئیبنو صهییاد وتی: (الدُّخْه^(١)، پیغه مبهه ﷺ فهرمووی: ((بیدنگ به، تو له پلهی خوت (که فالجیه تییه) تییه پ ناکهیت (ئهوهی په نهانه نایزانی))، ئینجا عومهر ﷺ وتی: ئهی پیغه مبهه ری خوا ﷺ لیم گهری با بدهم له گهر دنی، پیغه مبهه ریش ﷺ فهرمووی: ((نه گهر (ده جبال) خو ی بیت ئهوه تو ناتوانی بیکوژی و زال بیت به سه ریدا، وه نه گهر نهویش نه بی که لکیک له کوشتنیدا نییه)).

١٣٥٥- وَقَالَ سَالِمٌ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضی اللہ عنہ يَقُولُ: انْطَلَقَ بَعْدَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَنُو كَعْبٍ إِلَى النَّخْلِ الَّتِي فِيهَا ابْنُ صَيَّادٍ، وَهُوَ يَخْتَلُ أَنْ يَسْمَعَ مِنْ ابْنِ صَيَّادٍ شَيْئًا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ ابْنُ صَيَّادٍ، فَرَأَهُ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ - يَعْنِي: فِي قَطِيفَةٍ لَهُ فِيهَا رَمَزَةٌ أَوْ رَمَزَةٌ^(٢) - فَرَأَتْ أُمُّ ابْنِ صَيَّادٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَتَّقِي بَجْدُوعِ النَّخْلِ فَقَالَتْ لِابْنِ صَيَّادٍ: يَا صَافٍ - وَهُوَ اسْمُ ابْنِ صَيَّادٍ - هَذَا مُحَمَّدٌ ﷺ. فَتَارَ ابْنُ صَيَّادٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَوْ تَرَكَتُهُ بَيْنَ.. وَقَالَ شُعَيْبٌ فِي حَدِيثِهِ: فَرَقَصَهُ رَمَزَةً، أَوْ رَمَزَةً^(٣). وَقَالَ إِسْحَاقُ الْكَلْبِيُّ وَعَقِيلٌ: رَمَزَةً. وَقَالَ مَعْمَرٌ: رَمَزَةٌ^(٤).

١٣٥٥- وه سالیم دهلی: له عهبدولای کوری عومهرم ﷺ بیست دمیوت: پاش ئهوهی پیغه مبهه و ﷺ ئوبهی کوری کهعب ﷺ دمرچوون و رویشتن بو ئهوه

^١ (الدُّخْه) ویستی بلن: (الدخان) دوکه له، به لام نهیتوانی تهواوی بکات، وهک چون فالجیهه کان هه ندی له وشه کان ده زانن ناتوانن تهواوی بکهن، پیغه مبهه ری خودا ﷺ دخانی له دلی خویدا شاردبووه.

^٢ (رَمَزَةٌ) و (رَمَزَةٌ) و ماناکه یان له یه که وه نزیکه، (رَمَزَةٌ) له (الرمز) وه هاتوو که به مانای ئاماژه به، وه (رَمَزَةٌ) ماناکه ی له بزماره وه وه رگیراوه.

^٣ (رَمَزَةٌ) له نه سلدا به مانای جو له دیت، وه له فهرمووده که دا به مانای دهنگی هتواش و نرم دیت، ههروه ها (رَمَزَةٌ) ماناکه ی وهک (رَمَزَةٌ) وایه.

^٤ برهانه: ٢٦٢٨، ٣٠٣٣، ٣٠٥٦، ٦١٧٤.

باخه دارخورمایه‌ی که ئیبنوصه‌ییادی لى بوو، پیغه‌مبه‌ر ﷺ دمیویست به‌شیومه‌یه‌ک ئیبنو سه‌ییاد هه‌ستی پى نه‌گات، بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ندى قسه‌ی لى بیستی پىش ئه‌وه‌ی ئیبنو سه‌ییاد پیغه‌مبه‌ر ﷺ ببینی، جا کاتى پیغه‌مبه‌ر ﷺ ئیبنو سه‌ییادی بینی ږاکشابوو -واته: پارچه‌یه‌ک قه‌دیقه‌ی دابوو به‌خویدا، له‌به‌ری خو‌یه‌وه‌ دهمی ده‌جولاندو قسه‌ی ده‌کرد جا دایکی ئیبنو سه‌ییاد پیغه‌مبه‌رى ﷺ بینی، له‌کاتی‌کدا خو‌ی دمدایه‌ پال دارخورماکان (تا ئیبنو سه‌ییاد نه‌ببینى)، دایکی به‌ ئیبنو سه‌ییادی وت: ئه‌ی صاف -که‌ ناوی ئیبن سه‌ییاده- ئه‌وه‌ موحه‌مه‌ده ﷺ، نیت‌ر ئیبنو سه‌ییادیش دهرپه‌رى، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((نه‌گه‌ر دایکی وازی لى به‌ینایه‌ ناشکرا دمیوو(که‌ ده‌ججاله‌ یاخود نا))، شوعه‌یب له‌ گى‌رانه‌وه‌ی ئه‌م فهرمووده‌یه‌ به‌م شیوه‌ ئه‌م وشانه‌ی گى‌راوته‌وه‌: ((فَرَقَصَهُ رَمَرَةً، أَوْ رَمَرَةً))، وه‌ ئیسحاقى که‌لبى و عوفه‌یل به‌ ((رَمَرَةً)) هیناویانه‌ وه‌ مه‌مه‌ر به‌ ((رَمَرَةً)) هیناویه‌تى.

١٣٥٦- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ -وَهُوَ: ابْنُ زَيْدٍ- عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ غُلَامٌ يَهُودِيٌّ يَخْدُمُ النَّبِيَّ ﷺ فَمَرَضَ، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُهُ، فَقَعَدَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَقَالَ لَهُ: «أَسْلِمَ». فَنَظَرَ إِلَيْ أَبِيهِ وَهُوَ عِنْدَهُ فَقَالَ لَهُ: أَطْعَ أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ. فَأَسْلَمَ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْقَذَهُ مِنَ النَّارِ.^(١)

١٣٥٦- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لى: مێردمنداڵىكى جووله‌كه‌ خزمه‌تى پیغه‌مبه‌رى ده‌کرد ﷺ، جا نه‌خوش كه‌وت پیغه‌مبه‌ریش ﷺ ږو‌یشت بۆلاى و سه‌ردانى كرد، له‌لاى سه‌رىدا دانىشت و فهرمووی پى: ((مسولمان به‌ه))، مێردمنداڵه‌كه‌ش سه‌یری باوكى كرد كه‌ لايدا دانىشتبوو، باوكیشى وتى:

به‌گوئی نه‌بولقاسیم^(١) بکه، نه‌ویش (شایه‌تومانى هیناو) مسولمان بوو،
ئیتیر پیغه‌مبهر ﷺ له ماله‌که‌یان هاته دمره‌وه و فه‌رمووی: ((سوپاس بو
نه‌و خوایه‌ی رزگاری کرد له ناگری دۆزه‌خ)).

١٣٥٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه
يَقُولُ: كُنْتُ أَنَا وَأُمِّي مِنَ الْمُسْتَضْعَفِينَ، أَنَا مِنَ الْوِلْدَانِ، وَأُمِّي مِنَ النِّسَاءِ^(٢).

١٣٥٧- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس رضي الله عنه ده‌لێ: من و دایکم له‌وانه‌ بووین که بی
ده‌سه‌لات و لاواز بوون^(٣) (له‌ مه‌که‌ه)، من له‌ مندا‌ل‌اند‌او دایکم له‌ ئا‌ه‌ره‌تان‌دا.

١٣٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: يُصَلَّى عَلَى كُلِّ مَوْلُودٍ
مُتَوَفًى وَإِنْ كَانَ لِعِيَةٍ؛ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ وُلِدَ عَلَى فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ، يَدْعِي أَبَوَاهُ الْإِسْلَامَ أَوْ
أَبُوهُ خَاصَّةً، وَإِنْ كَانَتْ أُمُّهُ عَلَى غَيْرِ الْإِسْلَامِ، إِذَا اسْتَهَلَ صَارِحًا صَلَّيْ عَلَيْهِ، وَلَا يُصَلَّى
عَلَى مَنْ لَا يَسْتَهَلُّ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ سَقَطَ، فَإِنْ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه كَانَ يَحْدُثُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ:
مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يَنْصَرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ، كَمَا تَنْتَجِ
الْبَهِيمَةُ بِهَيْمَةٍ جَمْعَاءَ، هَلْ تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَذَعَاءَ؟.. ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه:

﴿فَطَرَتِ اللَّهُ أَلَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا﴾ الروم، الآية^(٤).

١٣٥٨- ئیبنو شیهاب ده‌لێ: نوێژ له‌سه‌ر هه‌موو مندا‌ل‌یک ده‌کرێ که به‌مری، با
مندا‌لی زیناش بی‌ت، له‌به‌ر نه‌وه‌ی به‌ مسولمانی‌تی له‌دایک بووه، دایک و باوکی

^١ نازناوی پیغه‌مبهره ﷺ.

^٢ به‌روانه: ٤٥٨٧، ٤٥٨٨، ٤٥٩٧.

^٣ که موسلمان بووین توانامان نه‌بوو کوچ بکه‌ین بو مه‌دینه.

^٤ به‌روانه: ١٣٥٩، ١٣٨٥، ٤٧٧٥، ٦٥٩٩.

خوڤان به مسولمان دزمانن، يان باوكى به تاييه تى با دايكىشى له سهر ناييى
ئىسلام نه بيت، نه گهر (له كاتى له دايكبوونيدا) دمنگى ليومهات و هاوارو گريانى
هه بوو، نويزى له سهر دمكرى (نه گهر مرد)، وه نويز ناكريت له سهر مندالتيك
دمنگى ليوه نه يهت، له بهر نه وهى له بارچوو^(١)، جا به راستى نه بو هورميره ﷺ
دهگيرپته وه كه پيغه مبهري ﷺ فهرموويه تى: ((هيج مندالتيك نيه ئيلا له سهر
سروشتى پاكي ئىسلام له دايك دمبى، جا دايك و باوكى دميكه ن به جووله كه، يان
كاور، يان ناگرپه رست، هه روهك چو ن به چكه ي نازه لتيك به ته واوى و بى كه م و
كوپى له دايك دمبى، ئايا هه ست دمه كن به چكه يهك لوتى يان گوئى برابى؟))
پاشان نه بو هورميره ﷺ نه م نايه ته ي ده خوئنده وه: (نه و سروشتى دينداريه ي
خوا خه لكى له سهر دروست كردوه).

١٣٥٩- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ
عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى
الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصْرَانِهِ أَوْ يُمَجَّسَانِهِ، كَمَا تَنْتَجِ الْبَهِيمَةُ بِهَيْمَةٍ جَمْعَاءَ، هَلْ
تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ؟» ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «فَطَرَتِ اللَّهُ أَلَّتِي فَطَرَ النَّاسَ
عَلَيْهَا لَا بَدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الَّذِي أَلْفَيْتُمْ» ﴿٣٠﴾ في الروم^(٢).

١٣٥٩- زوهري ده لى: نه بو سه له مه ي كوپى عه بدوره حمان بو ي گيرامه وه كه
نه بو هورميره ﷺ وتى: پيغه مبهري خوا ﷺ فهرمووى: ((هيج مندالتيك نيه
ئيلا له سهر سروشتى پاكي ديندارى له دايك دمبى، جا دايك و باوكى دميكه ن به

^١ به مردوويى له دايك بووه.

^٢ بروه: ١٣٥٨.

جووله که، یان گاور یان ناگرپه رست، ههروهک چۆن به چکه ی نازده لیک به ته واوی و بی که م و کورپی له دایک دمی، ئایا ههست ده که ن به چکه یهک لوتی یان گوپی برابی؟^(١)، پاشان نه بو هورمیره ﷺ نه م نایه ته ی ده خوینده وه: (نه و سروشتی دینداریه ی خوا خه لکی له سه ر دروست کردوو، ئایین و دروستکراوه کانی خوا هیچ جوړ گوړانی بو نییه، نه و (نایینه ی باسکرا) هه ر نه وه ئایینی ریک و راسته).

٨٠- باب: إِذَا قَالَ الْمُشْرِكُ عِنْدَ الْمَوْتِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

١٣٦٠- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي شَهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ جَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَوَجَدَ عِنْدَهُ أَبَا جَهْلَ بْنَ هِشَامٍ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أُمَيَّةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَبِي طَالِبٍ: يَا عَمُّ، قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، كَلِمَةً أَشْهَدُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ.. فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ: يَا أَبَا طَالِبٍ، أَتَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ؟! فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعْزِضُهَا عَلَيْهِ، وَيَعُودَانِ بِتِلْكَ الْمَقَالَةِ، حَتَّى قَالَ أَبُو طَالِبٍ آخِرَ مَا كَلَّمَهُمْ هُوَ عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَأَبَى أَنْ يَقُولَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَمَّا وَاللَّهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ، مَا لَمْ أَتِهِ عَنْكَ.. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ: ﴿مَنْ كَانَتْ لِيَّتِي وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَى قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ

الْجَحِيمِ ﴿١٣٦﴾ التوبة^(٢).

^١ واته: سه ره تا ساغ و سه لیمن، دواپی خاوه نه کانیان گوپی یان لوتیان نیشانه ده که ن و ده ییرن.

^٢ بروانه: ٣٨٨٤، ٤٦٧٥، ٤٧٧٢، ٦٦٨١.

٨٠- باسیک: ئەگەر هاوبه‌شدانەریک لە کاتی مردندا بڵێ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

١٣٦٠- سه‌عیدی کۆری موسه‌یه‌ب له‌ باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه که ده‌لێ: کاتی ئەبو تالیب له‌سه‌رمه‌رگدا بوو پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات بۆلای و بینی ئەبو جه‌هلی کۆری هیشام و عه‌بدوڵای کۆری ئەبی ئومه‌یه‌ی کۆری موغیره‌ی له‌لایه‌، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌ ئەبو تالیبی وت: ((ئەي مامه بليّ (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، به‌م وشه‌یه‌ شایه‌تیت بۆ ده‌دم لای خوا (له‌ رۆژی دوایدا))، جا ئەبو جه‌هل و عه‌بدوڵای کۆری ئەبو ئومه‌یه‌ و تیان: ئەي ئەبو تالیب ئایا پشت ده‌که‌یت له‌ ئایینی عه‌بدولموته‌ئیب؟! پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ به‌رده‌وام وتی ئەو وشه‌یه‌ی بۆ پێشنیار ده‌کرد و ئەبو جه‌هل و عه‌بدوڵاش قسه‌که‌ی پێشوویان بۆ دووباره‌ ده‌کرده‌وه، هه‌تا ئەبو تالیب له‌کو‌تایی قسه‌ی له‌گه‌‌ئاندا وتی: ئەو له‌سه‌ر ئایینی عه‌بدولموته‌ئیه‌، وه‌ خو‌ی گرت له‌وه‌ی بڵێ: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((ده‌سا سوێند به‌خوا هه‌ر داوای لی‌بوردنت بۆ ده‌که‌م له‌ خوا هه‌تا رێگه‌رم لێ ده‌کړی!!)، به‌و هۆیه‌وه‌ خوای به‌رز و بڵند ئەم ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند له‌ باره‌یه‌وه‌: (دروست نییه‌ بۆ پێغه‌مبه‌ر و ئەوانه‌ی باوم‌پ‌دارن که داوای لی‌خو‌ش بوون بکه‌ن بۆ هاوه‌لدانه‌ران و بته‌رستان، با خزمی زۆر نزیکیشیان بن، دوا‌ی ئەوه‌ی بۆیان پروون بۆته‌وه‌ که بی‌گومان ئەوان دۆزه‌خین).

٨١- بابُ الْجَرِيدِ عَلَى الْقَبْرِ

وَأَوْصَى بُرَيْدَةُ الْأَسْلَمِيُّ أَنْ يُجْعَلَ فِي قَبْرِهِ جَرِيدَتَانِ. وَرَأَى ابْنُ عَمْرٍو فُسْطَاطًا عَلَى قَبْرِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقَالَ: انْزِعْهُ يَا غُلَامُ، فَإِنَّمَا يُظْلَمُ عَمَلُهُ. وَقَالَ خَارِجَةُ بْنُ زَيْدٍ: رَأَيْتُنِي وَنَحْنُ شَبَابٌ فِي زَمَنِ عُمَانَ، وَإِنْ أَشَدَّنَا وَتَبَّهَ الَّذِي يَثْبُ قَبْرُ عُمَانَ بْنِ مَطْعُونٍ حَتَّى يُجَاوِزَهُ. وَقَالَ

عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ: أَخَذَ يَدَيَّ خَارِجَهُ فَأَجْلَسَنِي عَلَى قَبْرِ، وَأَخْبَرَنِي عَنْ عَمِّهِ يَزِيدَ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: إِنَّمَا كُرِهَ ذَلِكَ لِمَنْ أَحَدَّثَ عَلَيْهِ. وَقَالَ نَافِعٌ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ يَجْلِسُ عَلَى الْقُبُورِ.

٨١- باسی (ناشتنی) په‌لی دارخورما له‌سه‌ر گۆر

بو‌ره‌یده‌ی ئه‌سه‌له‌می ﷺ وه‌سیه‌تی کرد دوو په‌لی دارخورما له‌سه‌ر گۆره‌که‌ی بنی‌ژری. عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ جادریکی له‌سه‌ر گۆری عه‌بدو‌ره‌حمان بی‌نی وتی: ئه‌ی گه‌نج لایبه، چونکه بی‌گومان کرده‌وه‌کانی سی‌به‌ری بو‌ ده‌کات، خاریجه‌ی کوری زمید ده‌لی: بیرم دی کاتی گه‌نج بو‌وین له‌ سه‌رده‌می عوسماندا ﷺ باز درێژترینمان نه‌وه‌مان بوو باز بدات به‌سه‌ر گۆره‌که‌ی عوسمانی کوری مه‌زعوندا و لئی تی‌به‌پری. عوسمانی کوری هه‌کیم ده‌لی: خاریجه ده‌ستی گرتم له‌سه‌ر گۆری دای‌نیشاندم، وه‌ له‌ زمیدی کوری سابیتی مامیه‌وه‌ بو‌ی گیر‌امه‌وه‌ که‌ وتوو‌یه‌تی: ئه‌وه‌ ناپه‌سه‌نده‌ بو‌ که‌سی قسه‌بکات له‌سه‌ر گۆره‌که‌ (نه‌ک دانیشتن)، نافع ده‌لی: عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ له‌سه‌ر گۆره‌کان داده‌نیشت.

١٣٦١- حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ مَرَّ بِقَبْرَيْنِ يُعَذَّبَانِ فَقَالَ: إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَيْفٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ.. ثُمَّ أَخَذَ جَرِيدَةً رَطْبَةً فَشَقَّهَا بِنِصْفَيْنِ، ثُمَّ غَرَزَ فِي كُلِّ قَبْرٍ وَاحِدَةً. فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لِمَ صَنَعْتَ هَذَا؟ فَقَالَ: لَعَلَّهُ أَنْ يُخَفَّفَ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَنْبَسَا.^(١)

١٣٦١- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ ده‌گیر‌یته‌وه‌ که‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ تی‌به‌ری به‌لای دوو گۆردا (خاوه‌نه‌کانیان له‌ گۆره‌کانیاندا) سزا ده‌دران، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی:

^١ بروانه: ٢١٦.

((ببگومان ئەم دووانه سزا دهمدرین، له‌سه‌ر شتیکی گهوره‌ش سزا نادرین، جا یه‌کیکیان خو‌ی نه‌ده‌پاراست له‌ پرژی میزه‌که‌ی^(١)، ئەوه‌ی تریان له‌ نیوان خه‌لکدا دوو زمانی دم‌کرد))، پاشان په‌لیکی دار خورمای هه‌لگرت (هینای) و کردی به‌ دوو له‌ته‌وه، له‌سه‌ر هه‌ر گۆرپکیان له‌تیکیانی دانا (ناستی)، وتیان: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بۆ‌چی ئە‌مه‌ت کرد؟ فه‌رمووی: ((به‌لکو له‌ سزاکه‌یان سووک بکه‌ن تا ئە‌و کاته‌ی وشک دهمین)).

٨٢- بابُ مَوْعِظَةِ الْمَحْدَثِ عِنْدَ الْقَبْرِ، وَقَعُودِ أَصْحَابِهِ حَوْلَهُ

﴿يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ ۖ﴾ القمر. الْقُبُورُ. ﴿بُعِثْتَ ۝﴾ الانفطار. أُثِيرْتُ. بُعِثْتُ حَوْضِي: جَعَلْتُ أَسْفَلَهُ أَعْلَاهُ، الْإِيقَاضُ: الْإِسْرَاعُ. وَقَرَأَ الْأَعْمَشُ: (إِلَى نَصْبٍ). إِلَى شَيْءٍ مَنْصُوبٍ يَسْتَبْقُونَ إِلَيْهِ، وَالنَّصْبُ وَاحِدٌ، وَالنَّصْبُ مَصْدَرٌ ﴿يَوْمُ الْخُرُوجِ ۝﴾ ق. مِنْ الْقُبُورِ. ﴿يَسْأَلُونَ ۝﴾ يس يَخْرُجُونَ.

٨٢- باسی ئامۆژگاری کردنی ئەوه‌ی لای گۆردا قسه‌ده‌کات و دانیشتنی هاوه‌لانی به‌ده‌وریدا

وشه‌ی: ﴿الْأَجْدَاثِ﴾ له‌م نایه‌ته‌دا: ﴿يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ ۖ﴾ ۷، واته: گۆره‌کان، وه وشه‌ی: ﴿بُعِثْتَ ۝﴾ ١ واته: (گۆره‌که) هه‌لگێردرایه‌وه، ده‌وتری: (بُعِثْتُ حَوْضِي) خواره‌وه‌ی چه‌وزه‌که‌م هینایه‌ سه‌ره‌وه، وشه‌ی (الْإِيقَاضُ): په‌له‌کردن، ئە‌عمه‌ش ئە‌م

^١ یان خو‌ی نه‌ده‌شارده‌وه و په‌نای نه‌ده‌دا له‌ کاتی میزکردندا. إرشاد الساري: ٤٥٦/٣.

به‌شه‌ی نایه‌ته‌که‌ی به‌م شیوه‌ خویندۆته‌وه: (إِلَى نَضْبٍ)، واته: پێشپڕکی دمه‌کن بۆ لای شتیکی دانراو، وشه‌ی: (النَّضْبُ) تاکه و (النَّضْبُ) چاوگه، هه‌روه‌ها ﴿يَوْمَ الْخُرُوجِ﴾ (٤٢) هاتنه دهره‌ومیه له گۆره‌کان ﴿يَنْسِلُونَ﴾ (٥١) واته: دینه دهره‌وه.

١٣٦٢- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَقِيعِ الْعَرْقَدِ، فَأَتَانَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَعَدَ وَقَعَدْنَا حَوْلَهُ، وَمَعَهُ مِخْصَرَةٌ فَتَكَّسَ، فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمِخْصَرَتِهِ ثُمَّ قَالَ: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ، مَا مِنْ نَفْسٍ مَنفُوسَةٍ إِلَّا كُتِبَ مَكَانُهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَإِلَّا قَدْ كُتِبَ شَقِيَّتُهُ أَوْ سَعِيدَتُهُ.. فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا نَتَّكِلُ عَلَى كِتَابَتَا وَنَدْعُ الْعَمَلَ، فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ قَالَ: أَمَّا أَهْلُ السَّعَادَةِ فَيُيَسِّرُونَ لِعَمَلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيُيَسِّرُونَ لِعَمَلِ الشَّقَاوَةِ، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى﴾ (٥٠) الليل، الآية^(١).

١٣٦٢- عه‌لی ﷺ ده‌لی: ئی‌مه له‌گه‌ڵ جه‌نازه‌یه‌که‌دا بووین له به‌قیعی غه‌رقه‌دا، جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات بۆ لاما‌ن و دانیشت، ئی‌مه‌ش به ده‌وریدا دانیشتین، دارده‌ستیکی به‌ده‌سته‌وه بوو سه‌ری داخستبوو، به دارده‌سته‌که‌ی زه‌ویه‌که‌ی هه‌لده‌که‌ند، پاشان فه‌رمووی: ((هیچ کام له ئی‌وه نییه، وه هیچ گیاندارێک نییه، ئی‌لا شوینی نووسراوه له به‌هه‌شت و دۆزه‌خدا، ئی‌لا نووسراوه به‌دبه‌خته یان به‌خته‌ومه‌ر))، جا پیاوی‌ک وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بۆ پشت به‌وه نه‌به‌ستین بۆ‌مان نووسراوه واز له کرده‌وه‌کردن بێنین، ئه‌وسا هه‌رکامی‌که‌مان له به‌خته‌ومه‌ران بوو، ئه‌وه دهروات به‌ره‌و کرده‌وی به‌خته‌ومه‌ران، ئه‌وه‌شمان له به‌دبه‌ختان بوو،

^١ بڕوانه: ٤١٤٥، ٤٩٤٦، ٤٩٤٧، ٤٩٤٨، ٤٩٤٩، ٦٢١٧، ٦٦٠٥، ٧٥٥٢.

ئه‌وه دهروات به‌رهو کرده‌وهی به‌دبه‌ختان؟! پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((جا ئه‌وه‌ی به‌خته‌ومره کاری به‌خته‌ومرانیان بۆ ئاسان ده‌کری، وه ئه‌ومش به‌دبه‌خته ئه‌وه کرده‌وهی به‌دبه‌ختانی بۆ ئاسان ده‌کری))، پاشان ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه: (جا ئه‌وه‌که‌سه‌ی مال ببه‌خشێ و پارێزکار بێت). تا کو‌تایی ئایه‌ته‌که‌.

٨٣- بابُ مَا جَاءَ فِي قَاتِلِ النَّفْسِ

١٣٦٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ حَلَفَ بِمِلَّةٍ غَيْرِ الْإِسْلَامِ كَاذِبًا مُتَعَمِّدًا فَهُوَ كَمَا قَالَ، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ عَذَّبَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ.^(١)

٨٣- باسی ئه‌وه‌ی له‌ باره‌ی خۆ کوژه‌وه‌ها‌توو

١٣٦٣- سابیتی کوری زه‌حاک ﷺ له‌ پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((هه‌ر که‌سێک سویند بخوات به‌ ئایینی‌ک بپجگه‌ له‌ ئیسلام به‌درۆ و به‌ ئه‌نقه‌ست، ئه‌وه وه‌ک ئه‌وه‌ وایه که خۆی وتوویه‌تی^(٢)، هه‌رکه‌سێکی‌ش به‌پارچه‌ ئاسنی‌ک خۆی بکوژی، له‌ ناگری دۆزه‌خدا به‌و پارچه‌ ئاسنه‌ سزا ده‌دری)).

١٣٦٤- وَقَالَ حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ: حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا جُنْدَبُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ قَمَا نَسِينَا، وَمَا نَخَافُ أَنْ يَكْذِبَ جُنْدَبُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: كَانَ بِرَجُلٍ جِرَاحٌ فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَقَالَ اللَّهُ: بَدَرَنِي عَبْدِي بِنَفْسِهِ حَرَمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ.^(٣)

^١ ب‌روانه: ٤١٧١، ٤٨٤٣، ٦٠٤٧، ٦١٠٥، ٦٦٥٢.

^٢ واته: له ئیسلام ده‌رجوووه‌و باوه‌ردار نه‌ماوه، بووه‌ته ئه‌و ئایینه‌ی که وتوویه‌تی، بۆ غوونه‌ی بلن: ئه‌وه ب‌م ئه‌گه‌ر ئه‌م قسه‌ وانه‌ی.

^٣ ب‌روانه: ٣٤٦٣.

١٣٦٤- جه‌سه‌ن ده‌لێ: ئا لهم مزگه‌وته‌دا جونده‌ب ﷺ بۆی گێراينه‌وه‌و له‌بیرمان نه‌چوو، ناشترسین که جونده‌ب درۆ بکات (بێگومان راستگۆیه)، له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه گێرايه‌وه ﷺ که فه‌رمووی: ((بیاوێک برینیکی پێوه‌ بوو، ئینجا خۆی کوشت، خوای گه‌وره‌ش فه‌رمووی: به‌نده‌که‌م په‌له‌ی له‌ (کوشتنی) خۆی کرد، منیش به‌هه‌شتم لێ فه‌دمغه‌ کرد)).

١٣٦٥- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: الَّذِي يَخْنُقُ نَفْسَهُ يَخْنُقُهَا فِي النَّارِ، وَالَّذِي يَطْعُنُهَا يَطْعُنُهَا فِي النَّارِ.^(١)

١٣٦٥- ئه‌بو هورمیره‌ ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ئهو که‌سه‌ی خۆی ده‌خنکێنێ، له‌ ناگری دۆزه‌خدا هه‌ر خۆی ده‌خنکێنێ، ئهو که‌سه‌ی (شمشیر یان چه‌قۆیه‌ک) ده‌کات به‌ شوینیکی خۆیدا (و خۆی پێ دموژی)، له‌ ناگری دۆزه‌خیشدا هه‌ر دمیدات له‌ خۆی)).

٨٤- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ وَالْإِسْتِغْفَارِ لِلْمُشْرِكِينَ

رَوَاهُ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.^(٢)

١٣٦٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا مَاتَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُوفٍ دُعِيَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ، فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَتَبْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتُصَلِّيَ عَلَى ابْنِ أَبِي وَقَدْ قَالَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا؟ أَعَدَدْتُ عَلَيْهِ قَوْلَهُ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ: أَخْرُ عَنِّي يَا عُمَرُ.. فَلَمَّا أَكْثَرْتُ عَلَيْهِ قَالَ: إِنِّي خَشِيتُ

^١ بېروانه: ٥٧٧٨.

^٢ بېروانه: ١٣٦٩.

فَاخْتَرْتُ، لَوْ أَعْلَمُ أَنِّي إِنْ زِدْتُ عَلَى السَّعِينِ فَقَعِرَ لَهُ لَزِدْتُ عَلَيْهَا. قَالَ: فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ انْصَرَفَ، فَلَمْ يَمُكِّثْ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى نَزَلَتِ الْآيَتَانِ مِنْ بَرَاءَةٍ: ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ﴾ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَآتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾ التَّوْبَةِ. قَالَ: فَعَجِبْتُ بَعْدَ مِنْ جُرْأَتِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ، وَاللَّهِ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ^(١).

٨٤- باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده له نوێژکردن له‌سه‌ر دوو‌رووان، وه داوای لیخۆش بوون کردن بۆ هاوبه‌شدانه‌ران

ئهم فهرموودمیه عه‌بدو‌لای کورێ عومهر ﷺ له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێراویه‌تی‌ه‌وه.

١٣٦٦- عومهری کورێ خه‌تاب (ره‌زای خ‌وای لی بێ) ده‌لی: کاتی عه‌بدو‌لای کورێ ئوبه‌ی کورێ سه‌لول مرد، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بانگه‌را تا نوێژی له‌سه‌ر بکات، جا کاتی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستا (نوێژی له‌سه‌ر بکات)، من لیی جوومه‌ پێشه‌وه و وتم: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئایا نوێژ ده‌که‌ی له‌سه‌ر عه‌بدو‌لای کورێ ئوبه‌ی له‌کاتی‌که‌دا له‌و پۆژه‌و له‌و پۆژه‌دا ئا‌واو ئا‌وای وت؟ هه‌سه‌کانی عه‌بدو‌لام بۆ گێرایه‌وه (که‌ه وتبووی)، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی کردو فهرمووی: ((ئه‌ی عومهر دوورکه‌وه‌ لیم))، جا که من زۆرم پێ وت (هه‌سه‌که‌م دووباره‌ کرده‌وه)، فهرمووی: ((من سه‌ره‌پشک کراوم (له‌ نیوان کردن و نه‌کردنی نوێژ له‌سه‌ری)، منیش کردنم هه‌لب‌زارد، ئه‌گه‌ر به‌مزانی‌بایه‌ له‌ هه‌فتا جار زیاتر دا‌وای لیخۆش‌بوونی بۆ بکه‌م خوا لیی خۆش ده‌بی، زیاترم ده‌کرد له‌ هه‌فتا جار))، عومهر ده‌لی: ئیتر پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نوێژی له‌سه‌ر کرد، پاشان

^١ ب‌روانه: ٤٦٧١.

لێ بوویه‌وه، جا زۆری پێ نه‌چوو ئه‌م دوو ئایه‌ته‌ی سوورمه‌تی به‌پارته‌ت دابه‌زی: (ئه‌ی موحه‌ممهد ﷺ بۆ هه‌تا هه‌تایه نوێژ له‌سه‌ر هه‌چ کام له‌و دوو‌پروانه‌ مه‌که که مرد، وه له‌سه‌ر گوێه‌که‌ی رانه‌وسته، بێگومان نه‌وانه بێباوم‌پروون به‌خوا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی، له کاتی‌که‌دا هه‌تا مردن دهرچوو بوون له فهرمانی خوا و سنوورشکێن بوون)، عومه‌ر ده‌لی: جا دواتر سه‌رم سوورده‌ما له زات و بویری خۆم له‌و رۆژهدا به‌رانبه‌ر به پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، وه خوا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی زاناتر و شارمه‌زاتر.

٨٥- بَابُ ثَنَاءِ النَّاسِ عَلَى الْمَيِّتِ

١٣٦٧- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: مَرُّوا بِجَنَازَةٍ فَأَتْنَوْا عَلَيْهَا خَيْرًا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: وَجَبَتْ.. ثُمَّ مَرُّوا بِأُخْرَى فَأَتْنَوْا عَلَيْهَا شَرًّا، فَقَالَ: وَجَبَتْ.. فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: مَا وَجَبَتْ؟ قَالَ: هَذَا أَتَيْنْتُمْ عَلَيْهِ خَيْرًا فَوَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، وَهَذَا أَتَيْنْتُمْ عَلَيْهِ شَرًّا فَوَجَبَتْ لَهُ النَّارُ، أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ.^(١)

٨٥- باسی باسکردنی مردوو به‌چاکه له‌لایهن خه‌لکه‌وه

١٣٦٧- ئه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ ده‌لی: (پێغه‌مبه‌ر ﷺ و هاوه‌لان) به‌لای جه‌نازه‌یه‌که‌دا تێپه‌رین، به‌چاکه باسیان کردو بیا‌ی‌ان‌دا هه‌ل‌دا، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((واجب بوو))، پاشان تێپه‌رین به‌لای جه‌نازه‌یه‌کی تردا، به‌خرابه باسیان کرد، فهرمووی: ((واجب بوو))، جا عومه‌ری کورێ خه‌تاب وتی: چی

^١ پروانه: ٢٦٤٢.

واجب بوو؟ فه‌رمووی: ((ئه‌وه‌یان به‌چاکه باستان کرد، به‌هه‌شتی بو مسوگهر بوو، وه ئه‌وه‌ی تریان به خراپه باستان کرد، ئه‌ویش دۆزه‌خی بو مسوگهر بوو، ئیوه شایه‌تده‌رانی خوان له‌سه‌ر زه‌ویدا)).

١٣٦٨- حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي الْفَرَاتِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ قَالَ: قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ وَقَدْ وَقَعَ بِهَا مَرَضٌ، فَجَلَسْتُ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَمَرَّتْ بِهِمْ جَنَازَةٌ فَأُتِنِي عَلَى صَاحِبِهَا خَيْرًا، فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَجَبَتْ. ثُمَّ مَرَّ بِأُخْرَى، فَأُتِنِي عَلَى صَاحِبِهَا خَيْرًا، فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَجَبَتْ. ثُمَّ مَرَّ بِالثَّالِثَةِ، فَأُتِنِي عَلَى صَاحِبِهَا شَرًّا فَقَالَ: وَجَبَتْ. فَقَالَ أَبُو الْأَسْوَدِ: فَقُلْتُ: وَمَا وَجَبَتْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: قُلْتُ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَيُّمَا مُسْلِمٍ شَهِدَ لَهُ أَرْبَعَةٌ بِخَيْرٍ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ.. فَقُلْنَا: وَثَلَاثَةٌ؟ قَالَ: «وِثَلَاثَةٌ.. فَقُلْنَا: وَاثْنَانِ؟ قَالَ: «وَاثْنَانِ.. ثُمَّ لَمْ نَسْأَلْهُ عَنِ الْوَاحِدِ^(١)».

١٣٦٨- ئه‌بو ئه‌سوهد ده‌لی: رۆیشتم بو شاری مه‌دینه و نه‌خۆشییه‌کی تیدا بلاو بوو بوویه‌وه، منیش له‌لای عومه‌ری کوری خه‌تابدا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دانیشتم، جه‌نازمیه‌ک به‌لایاندا تیپه‌ری به‌چاکه باسی گرا، عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: واجب بوو، پاشان جه‌نازمیه‌کی تر به‌لایاندا برا به‌چاکه باسی گرا، عومه‌ر وتی: واجب بوو، پاشان جه‌نازه‌ی سییه‌م به‌لایاندا تیپه‌ری، به‌خراپه باسی خاوه‌نه‌که‌ی گرا، عومه‌ر وتی: واجب بوو، ئینجا ئه‌بو ئه‌سوهد ده‌لی: وتم: ئه‌ی گه‌وره‌ی باوهرداران یانی چی واجب بوو؟ عومه‌ر وتی: من شتیکم وت که پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((ههر مسوئلمانیک چوار کهس شایه‌تی چاکه‌ی بو بدات، خوا ده‌یخاته به‌هه‌شته‌وه))، وتمان سیانیش؟ فه‌رمووی: ((سیانیش))، وتمان دووانیش؟ فه‌رمووی: ((دووانیش))، پاشان پرسیری یه‌کمان لی نه‌کرد.

٨٦- بَابُ مَا جَاءَ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ

وَقَوْلُهُ ﷺ: إِذَا الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ ﴿١٣﴾ وَالْأَنْعَامُ. وَالْهُونُ هُوَ الْهَوَانُ. وَالْهُونُ: الرِّفْقُ، وَقَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ: ﴿سَتُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ﴾ ﴿١٤﴾ التَّوْبَةِ. وَقَوْلُهُ ﴿وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ﴾ ﴿١٥﴾ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿١٦﴾ غافر.

٨٦- باسی ئه‌وهی دهر باره‌ی سزای گۆر هاتوو

هه‌روه‌ها ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا ﷺ: (کاتی سته‌مکاران وان له ناره‌حه‌تی و سه‌ختی سه‌ره‌مه‌رگدا، وه فریشته‌کان ده‌ستیان بۆ درێژ ده‌که‌ن (و بێیان ده‌لێن): رۆحه‌کانتان ده‌ربێنن (له لاشه‌تان)^(١)، ئه‌م‌رۆ پاداشتی ریسواکه‌ر ده‌درێنه‌وه، وشه‌ی (الهون) واته‌: زه‌لیلی و ریسوایی، به‌لام وشه‌ی: (الهون) واته‌: له‌سه‌رخوویی و هه‌یووشی، وه ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا گه‌وره (بێگومان ئی‌مه دوو جار)^(٢) سزایان ده‌دمین، پاشان ده‌گه‌رێنرێنه‌وه بۆ نیو سزای سه‌خت و گه‌وره (که دۆزه‌خه)، هه‌روه‌ها ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا: (سزای سه‌خت و خراب دوو‌جاری دار و ده‌سته‌که‌ی فیرعه‌ون بوو، که ئاگرێکه به‌یانیان و ئی‌واران ده‌برێنه دیاری ئاگری دۆزه‌خ)^(٣)، رۆژی‌کیش قیامه‌ت هه‌ل‌ده‌سێت دار و ده‌سته‌ی فیرعه‌ون ب‌خه‌نه سه‌خته‌رین سزاوه).

^١ یان خۆتان دهر باز بکه‌ن له‌م سه‌ختی دۆزه‌خه، وه‌ک له‌هه‌ندێ له‌ ته‌فسیره‌کاندا هاتوو.

^٢ به‌ ئاب‌روو‌چوونیان له‌ دنیا‌دا، وه سزادانیان له‌ گۆره‌کانیاندا، یان لێدانی فریشته‌کان له‌ رو‌وخسارو پاشیان له‌ کاتی گیان‌کێشانیاندا.

^٣ له‌ به‌رزه‌خدا دوا‌ی مرده‌یان و پێش به‌رپا‌بوونی قیامه‌ت.

١٣٦٩- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَقْعَدَ الْمُؤْمِنُ فِي قَبْرِهِ أَتَى، ثُمَّ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ ﷺ يَثْبُتُ اللَّهُ الَّذِيكَ ءَامِنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ ٢٧ ﴿٢٧﴾ إبراهيم.

١٣٦٩م- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهِذَا وَزَادَ: ﷺ يَثْبُتُ اللَّهُ الَّذِيكَ ءَامِنُوا ٢٧ ﴿٢٧﴾ إبراهيم، نَزَلَتْ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ^(١).

١٣٦٩- بهراڻی کورپی عازیب رضي الله عنه له پیغه مبهروهوه ﷺ دهگیریتهوه که فهرموویهتی: ((کاتی باومردار له گۆره کهیدا دادمنیشینری، هریشته (ی گۆر) دیته لای، پاشان شایهتی دمدات که هیچ په رستراویکی راست نییه جگه له خوا، وه شایهتی دمدات که موحه ممد پیغه مبهری خوایه، نهوه مانای نهم نایه تهیه: (نهوانه ی که باومریان هیناوه، خوا دامه زراویان دهکات به وتنی وتهی بهرپی و بهجی (که شایه توومانه)).

١٣٦٩- موحه ممدی کورپی بهشار دهلی: غوندهر بووی گیراینهوه وتی: شوعبه نهم فهرمووده ی بو گیراینهوه، نه مه ی لی زیاد کرد، نهم نایه ته: ﷺ يَثْبُتُ اللَّهُ الَّذِيكَ ءَامِنُوا ٢٧ ﴿٢٧﴾، دهرباره ی سزای گۆر دابه زیوه.

١٣٧٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ صَالِحٍ حَدَّثَنِي نَافِعٌ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه أَخْبَرَهُ قَالَ: أَطَّلَعَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أَهْلِ الْقَلْبِ فَقَالَ:

وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا؟.. فَقِيلَ لَهُ: تَدْعُو أَمْوَاتًا؟! فَقَالَ: «مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ مِنْهُمْ وَلَكِنْ لَا يُجِيبُونَ»^(١).

١٣٧٠- نافع ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ عومهر ﷺ بۆی گیرایه‌وه و وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ سه‌یری کوژراوه‌کانی هاوبه‌شدانه‌رانی کرد که له‌بیری‌کدا بوون (له‌به‌دردا)، فه‌رمووی: ((ئه‌وه‌ی خوا به‌لێنی پێدان ده‌ستان که‌وت و راست بوو؟)) پێی وترا: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ تۆ مردوو‌ان بانگ ده‌که‌یت؟ فه‌رمووی: ((نێوه‌ له‌وان باشتر نابێستن، به‌لام ئه‌وان وه‌لام ناده‌نه‌وه (توانای وه‌لامدانه‌ومیان نییه‌)))).

١٣٧١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: إِذَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّهُمْ لَيَعْلَمُونَ الْآنَ أَنَّ مَا كُنْتُ أَقُولُ حَقٌّ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتِ﴾» النمل^(٢).

١٣٧١- عایشه ر‌ضی‌الله‌عنه‌ا ده‌لی: بێگومان پێغه‌مبه‌ر ﷺ (له‌سه‌ر کوژراوه‌ کافره‌کانی به‌در) فه‌رمووی: ((به‌راستی ئه‌وانه‌ ئیستا دمه‌زانن ئه‌وه‌ی من ده‌ی‌لیم هه‌ق و راسته‌))، بێگومان خوای به‌رزو بلند فه‌رموویه‌تی: (بێگومان تۆ ئه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ ناتوانی مردوو‌ان بدوینی).

١٣٧٢- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، سَمِعْتُ الْأَشْعَثَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ يَهُودِيَّةً دَخَلَتْ عَلَيْهَا، فَذَكَرَتْ عَذَابَ الْقَبْرِ، فَقَالَتْ لَهَا: أَعَاذَكَ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. فَسَأَلَتْ عَائِشَةَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، فَقَالَ: نَعَمْ عَذَابُ الْقَبْرِ. قَالَتْ

^١ بر‌وانه: ٣٩٨٠.

^٢ بر‌وانه: ٣٩٧٨، ٣٩٧٩، ٣٩٨١.

عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدُ صَلَّى صَلَاةً إِلَّا تَعَوَّدَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. زَادَ غُنْدَرُ: عَذَابُ الْقَبْرِ حَقٌّ.^(١)

١٣٧٢- عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گپ‌یت‌هوه: که ئا‌هرمتیکی جووله‌که هات بو لای و باسی سزای گوپی کرد، به عائیشه‌ی وت: خوا له سزای گوپ بتپاریزی، عائیشه‌ش پرسپاری له پیغه‌مبه‌ری خوا کرد ﷺ د‌م‌باره‌ی سزای نیو گوپ، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ ه‌رمووی: ((به‌ئی سزای نیوگوپ ه‌یه))، عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌ئی: جا د‌وای نه‌وه نیتر پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌دیوه هیچ نویژیکی کردبی، نیلا په‌نای گرتوه به خوا له سزای گوپ. غوند‌م نه‌م زیاده‌ی ه‌یناوه: ((سزای نیوگوپ ه‌ه‌ق و راسته)).

١٣٧٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَطِيبًا فَذَكَرَ فِتْنَةَ الْقَبْرِ الَّتِي يَفْتَنُ فِيهَا الْمَرْءُ، فَلَمَّا ذَكَرَ ذَلِكَ صَجَّ الْمُسْلِمُونَ صَجَّةً.^(٢)

١٣٧٣- نه‌سمانی کچی نه‌بو به‌کر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌ئی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ه‌ه‌ستایه سه‌رپی و وتاری دا، نیجا باسی تاقیکردنه‌وه‌ی نیوگوپی کرد که تووشی مروف د‌یت، جا کاتی نه‌وه‌ی باسکرد، مسو‌لمان‌ه‌کان هاوارو د‌ه‌نگه د‌ه‌نگیکی گه‌ورمیان لی‌هات.

١٣٧٤- حَدَّثَنَا عَيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ، وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ، وَإِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرَعَ نَعَالِهِمْ، أَتَاهُ مَلَكَانِ فَيَقْعِدَانِهِ فَيَقُولَانِ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ لِمَحَمَّدٍ ﷺ؟ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ. فَيَقَالُ لَهُ: انْظُرْ إِلَى

^١ ب‌روانه: ١٠٤٩.

^٢ ب‌روانه: ٨٦.

مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ، قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ، فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا. قَالَ فَتَادَهُ: وَذَكَرَ لَنَا أَنَّهُ يُفْسَحُ فِي قَبْرِهِ. ثُمَّ رَجَعَ إِلَيَّ حَدِيثُ أَنَسٍ قَالَ: «وَأَمَّا الْمُتَأَفِّقُ وَالْكَافِرُ فَيَقَالُ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ فَيَقُولُ: لَا أَدْرِي، كُنْتُ أَقُولُ مَا يَقُولُ النَّاسُ. فَيَقَالُ: لَا ذَرَيْتَ وَلَا تَلَيْتَ. وَيُضْرَبُ بِمِطْرَاقٍ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً، فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ، غَيْرَ الثَّقَلَيْنِ»^(١).

١٣٧٤- ئەنەس رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه‌مبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((کاتی مرۆف خرایه گۆرەکه‌یه‌وه، ئەو که‌سانە‌ی له‌گه‌لیدا بوون پشتیان لی هه‌لکردو رو‌یشتن، (مردوو‌ه‌که‌ ناگاداریانه‌) هه‌تا گو‌ی له‌ دهنگ و خسه‌ی پێلاوه‌کانیانه‌، دوو فریسته‌ دین بو‌ لای و هه‌لیدە‌سێننه‌وه‌و دایده‌نیشین، پێی ده‌لێن: تو‌ دهرباره‌ی ئەو پیاوه‌ که‌ موحه‌مه‌ده‌ له‌ دونیادا چیت ده‌وت؟ ئەویش ده‌لی: شایه‌تی ده‌ده‌م که‌ به‌نده‌و پێغه‌مبەری خوایه‌، جا پێی ده‌وتری: سه‌یری جیگا‌که‌ت بکه‌ له‌ دۆزه‌خدا، خوا بو‌ی گو‌ریت به‌ جیگایه‌ک له‌ به‌هه‌شتدا، جا هه‌ردوو جیگا‌که‌ دهبینێ پێکه‌وه‌))، فه‌تاده‌ (یه‌کێک له‌ گێڕمه‌وه‌کانی فەرموو‌ده‌که‌یه‌) ده‌لی: بو‌مان باسکراوه‌ که‌ گۆرەکه‌ی بو‌ فراوان ده‌کری. پاشان گه‌رايه‌وه‌ بو‌ فەرموو‌ده‌که‌ی ئەنەس وتی: ((به‌لام دوو‌روو یان کافر پێی ده‌وتری: تو‌ چیت ده‌وت دهرباره‌ی ئەو پیاوه‌ ئەویش ده‌لی: نازانم خه‌لکی جیان ده‌وت، منیش هه‌ر ئەوه‌م ده‌وت، جا پێی ده‌وتری نه‌زانیه‌وه‌ و نه‌توتوه‌، پاشان به‌ گو‌رزێکی ناسنین یه‌ک گو‌رزێ لی دمه‌ری، ئەوسا هاواریکی ئەوه‌نده‌ گه‌وره‌ ده‌کات، هه‌رچی به‌ده‌وریدا‌یه‌ ده‌بیستی جگه‌ له‌ مرۆف و جنۆکه‌)).

٨٧- بَابُ التَّعَوُّذِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

١٣٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَوْْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ رضي الله عنه # قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَقَدْ وَجَبَتِ الشَّمْسُ، فَسَمِعَ صَوْتًا فَقَالَ: يَهُودُ تُعَذَّبُ فِي قُبُورِهَا.. وَقَالَ النَّصْرُ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَوْْنٌ، سَمِعْتُ أَبِي، سَمِعْتُ الْبَرَاءَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم.

٨٧- باسی په‌ناگرتن به‌خوا له سزای نیوگۆر

١٣٧٥- ئەبو ئەییووب (رمزای خوای لی بێ) ده‌لی: پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم له مال دمرچوو له‌کاتی‌کدا خوڕئاوابوو بوو، جا گوئی له ده‌نگێک بوو، بۆیه فه‌رمووی: ((ئەوه جووله‌که‌ن له گۆره‌کانیاندا سزا دهرێن)).

(به‌م رێگه‌یه‌ش فه‌رمووده‌که گێردراوته‌وه) نه‌زر ده‌لی: شوعبه بۆی گێرپایه‌وه‌و وتی: عه‌ون بۆی گێرپایه‌وه‌و، وتی: له باوکم بیست وتی: له به‌رائم بیست، نه‌ویش له ئەبو ئەییووبی بیست: رضي الله عنه که له پێغه‌مبهره‌وه گێرپایه‌وه.

١٣٧٦- حَدَّثَنَا مُعَلَّى، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنَةُ خَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ ابْنِ الْعَاصِ أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ يَتَعَوَّذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ^(١).

١٣٧٦- کچی خالیدی کوری سه‌عیدی کوری عاص رضي الله عنه ده‌گێرپایته‌وه که له پێغه‌مبهری صلى الله عليه وسلم بیستوو به‌نا‌ی ده‌گرت به‌خوا له سزای نیوگۆر.

١٣٧٧- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ إِدْرِاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَدْعُو: اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَالِ..

١٣٧٧- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لئ: هه‌میشه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌م نزایه‌ی ده‌کرد: ((خوایه من په‌نات پی ده‌گرم له سزای گۆر، وه له سزای دۆزه‌خ، وه له فیتنه‌و نا‌زاوه‌ی ژیان و مردن، هه‌روه‌ها له نا‌زاوه‌ی ده‌ج‌جاله‌ کوی‌ره‌که)).

٨٨- بابُ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنَ الْغِيْبَةِ وَالْبَوْلِ

١٣٧٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﷺ مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى قَبْرَيْنِ فَقَالَ: إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ مِنْ كَبِيرٍ- ثُمَّ قَالَ:- بَلَى أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ يَسْعَى بِالنَّمِيمَةِ، وَأَمَّا آخِذُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ.. قَالَ: ثُمَّ أَخَذَ عُودًا رَطْبًا فَكَسَرَهُ بِأُثْتَيْنِ ثُمَّ عَرَزَ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى قَبْرٍ، ثُمَّ قَالَ: لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَتَبَسَّ^(١).

٨٨- باسی سزای گۆر به هۆی غه‌یبه‌ت کردن و میزه‌وه

١٣٧٨- عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس ﷺ ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ تیپه‌ری به‌لای دوو گۆر‌دا فه‌رمووی: ((بی‌گومان ئه‌م دووانه سزا ده‌درین، له‌سه‌ر شتیکی گه‌وره‌ش سزا نا‌درین))، پاشان فه‌رمووی: ((به‌لئ له‌سه‌ر شتیکی گه‌وره‌یه، جا یه‌کیکیان له نیوان خه‌ل‌ک‌دا دوو زمانی ده‌کرد، نه‌وه‌ی تریان خۆی نه‌ده‌پاراست له‌ پرژی میزه‌که‌ی))، عه‌بدو‌لا وتی: پاشان په‌لیکی دارخورمای ته‌ری هه‌ل‌گرت (و هینای)، شکاندی و‌کردی به‌ دوو له‌ته‌وه، پاشان له‌سه‌ر هه‌ر گۆریکیان له‌تیکیانی ناشت، پاشان فه‌رمووی: ((به‌ل‌کو له‌ سزاکه‌یان سووک بکه‌ن تا ئه‌و کاته‌ی وشک ده‌بن))

٨٩- بَابُ الْمَيِّتِ يُعْرَضُ عَلَيْهِ بِالْعَدَاةِ وَالْعَشِيِّ

١٣٧٩- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَاتَ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْعَدَاةِ وَالْعَشِيِّ، إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَيَقَالُ: هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»^(١).

٨٩- باسی مردوو له به‌یانیان و ئیواران (جیگا‌که‌ی) نیشان

ده‌دری

١٣٧٩- عه‌بدو‌لای کوری عومەر رضي الله عنه ده‌گیریت‌ه‌وه: که پی‌خه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((ببگومان نه‌گه‌ر که‌سی‌ک له‌نیوه‌ مرد، شو‌ینه‌که‌ی له‌به‌یانیان و ئیواران نیشان ده‌دریت، جا نه‌گه‌ر به‌هه‌شتی بیت، نه‌وه جیگا‌که‌ی له‌گه‌ل به‌هه‌شتیه‌کاندا نیشان ده‌دری، نه‌گه‌ر له‌ دۆزه‌خیانی‌ش بی، نه‌وه له‌گه‌ل دۆزه‌خیاندا جیگا‌که‌ی نیشان ده‌دری، پئی ده‌وتری: ئا نه‌وه شو‌ینی تویه‌ هه‌تا خوا له‌ پۆزی دوا‌ییدا زیندووت ده‌کاته‌وه)).

٩٠- بَابُ كَلَامِ الْمَيِّتِ عَلَى الْجَنَازَةِ

١٣٨٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا وُضِعَتِ الْجَنَازَةُ فَاحْتَمَلَهَا الرِّجَالُ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ، فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَالَتْ: قَدُمُونِي قَدُمُونِي. وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ قَالَتْ: يَا وَيْلَهَا أَيْنَ يَذْهَبُونَ بِهَا؟ يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ، وَلَوْ سَمِعَهَا الْإِنْسَانُ لَصَعِقَ»^(٢).

^١ بروانه: ٣٢٤٠، ٦٥١٥.

^٢ بروانه: ١٣١٤.

٩٠- باسى قسه‌کردنى مردوو به‌سهر داره‌مه‌يته‌كه‌يه‌وه

١٣٨٠- نه‌بو سه‌عیدی خودرى ﷺ ده‌لى: پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ فه‌رمووى: ((كاتى جه‌نازه دانراو پياوان خستيانه سهر شانيان، جا نه‌گهر چاك بيت ده‌لى: زوو بمبه‌ن، زوو بمبه‌ن، خو نه‌گهر خراب بيت ده‌لى: ئاى هاوار بوى بو كويى دمبه‌ن؟ هه‌موو شتيك دمنگى دمبيستى جگه له مرووف، خو نه‌گهر مرووف دمنگى ببيستايه، دستبه‌جى (له ترسناكى دمنگه‌كه) ده‌مرد)).

٩١- بَابُ مَا قِيلَ فِي أَوْلَادِ الْمُسْلِمِينَ

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «مَنْ مَاتَ لَهُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْجَنَّةَ كَانَ لَهُ حِجَابًا مِنَ النَّارِ، أَوْ دَخَلَ الْجَنَّةَ».

١٣٨١- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا مِنَ النَّاسِ مُسْلِمٌ يَمُوتُ لَهُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْجَنَّةَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ»^(١).

٩١- باسى نه‌وهى ده‌رباره‌ى مندالى مسولمانان وتراوه

نه‌بو هورمپره ﷺ ده‌لى: پيغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووى: ((هه‌ر كه‌س سى مندالى نابالغى بمري، نه‌وه دمبه‌ن په‌رزين بوى له چوونه دۆزه‌خ، يان ده‌جيته به‌هه‌شته‌وه)).

١٣٨١- نه‌نه‌سى كورى ماليك ﷺ ده‌لى: پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ فه‌رمووى: ((هيچ كه‌س نيبه له مسولماناندا كه سى مندالى نابالغى بمريت، ئيلا خوا ده‌يخاته به‌هه‌شته‌وه به‌هوى به‌هه‌رو به‌زميى هاتنه‌وهى خوى پيياندا)).

١٣٨٢- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّهُ سَمِعَ الْبَرَاءَ رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا تَوَفَّى إِبْرَاهِيمَ عليه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ لَهُ مُرْصَعًا فِي الْجَنَّةِ»^(١).

١٣٨٢- بهرا رضي الله عنه دهلي: کاتى ئیبراهیم (ی کورى پیغه مبهه رضي الله عنه) مرد، پیغه مبهه رضي الله عنه خوا رضي الله عنه فهرمووی: ((بیگومان ئیبراهیم له بههشتدا دایه نیکی هیه (شیری دمداتی)).

٩٢- بَابُ مَا قِيلَ فِي أَوْلَادِ الْمُشْرِكِينَ

١٣٨٣- حَدَّثَنَا حِبَّانٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَوْلَادِ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ: «اللَّهُ إِذْ خَلَقَهُمْ أَعْلَمَ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ»^(٢).

٩٢- باسی نهوهی دهر بارهی مندالی هاو به شدانه ران وتراوه

١٣٨٣- #عه بدولای کورى عه باس رضي الله عنه دهلي: پرسیار له پیغه مبهه رضي الله عنه خوا کرا رضي الله عنه دهر بارهی مندالی بته رستان؟ نهویش فهرمووی: ((خوا که دروستی کردن، چاک دمرانی (نه گهر گه وره بوونایه) جییان دهکرد)).

١٣٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ذَرَارِيِّ الْمُشْرِكِينَ، فَقَالَ: «اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ»^(٣).

١٣٨٤- نه بو هوړمیره رضي الله عنه دهلي: پرسیار له پیغه مبهه رضي الله عنه خوا کرا رضي الله عنه دهر بارهی مندالی بته رستان؟ نهویش فهرمووی: ((خوا چاک دمرانی (نه گهر ته مهنیان بکردایه) جییان دهکرد)).

^١ بړوانه: ٣٢٥٥، ٦١٩٥.

^٢ بړوانه: ٦٥٩٧.

^٣ بړوانه: ٦٥٩٨، ٦٦٠٠.

١٣٨٥- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يَنْصَرَانِهِ أَوْ مَجْسَانِهِ، كَمَثَلِ الْبَهِيمَةِ تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ، هَلْ تَرَى فِيهَا جَدْعَاء؟»^(١).

١٣٨٥- نه‌بو هورمه‌یره رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((هه‌موو له دایکبوویه‌ک (مندالیک) له‌سه‌ر سروشتی پاکی نی‌سلام له دایک دمبی، جا دایک و باوکی دمی‌کن به جووله‌که، یان گاور، یان ناگرپه‌رست، هه‌روه‌ک چۆن به‌چکه‌ی ناژه‌لیک به ته‌واوی و بی‌که‌م و کوپی له دایک دمبی، ئایا دهمینی به چکه‌یه‌ک گوئی برابی؟))

٩٣- باب

١٣٨٦- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ، عَنْ سَمُرَةَ بِنْتِ جُنْدَبٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى صَلَاةً أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: «مَنْ رَأَى مِنْكُمُ اللَّيْلَةَ رُؤْيَا؟». قَالَ: فَإِنْ رَأَى أَحَدٌ قَصَّهَا، فَيَقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ، فَسَأَلْنَا يَوْمًا، فَقَالَ: «هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمُ رُؤْيَا؟». قُلْنَا: لَا. قَالَ: «لَكِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتَيَانِي فَأَخَذَا بِيَدِي، فَأَخْرَجَانِي إِلَى الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ، فَإِذَا رَجُلٌ جَالِسٌ، وَرَجُلٌ قَائِمٌ بِيَدِهِ كَلْبٌ مِنْ حَدِيدٍ - قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ مُوسَى: إِنَّهُ - يُدْخِلُ ذَلِكَ الْكَلْبَ فِي شِدْقِهِ، حَتَّى يَبْلُغَ قَفَاهُ، ثُمَّ يَفْعَلُ بِشِدْقِهِ الْآخِرِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَيَلْتَمِسُ شِدْقَهُ هَذَا، فَيَعُودُ فَيَصْنَعُ مِثْلَهُ. قُلْتُ مَا هَذَا؟ قَالَ: انْطَلَقُ. فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُضْطَجِعٍ عَلَى قَفَاهُ، وَرَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِهِ بِفِهْرٍ - أَوْ صَخْرَةٍ - فَيَشْدُخُ بِهِ رَأْسَهُ، فَإِذَا ضَرَبَهُ تَدَهَّدَ الْحَجَرُ، فَأَنْطَلَقَ إِلَيْهِ لِيَأْخُذَهُ، فَلَا يَرْجِعُ إِلَيَّ هَذَا حَتَّى يَلْتَمِسَ رَأْسَهُ، وَعَادَ رَأْسُهُ كَمَا هُوَ، فَعَادَ إِلَيْهِ فَضَرَبَهُ، قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: انْطَلَقُ. فَأَنْطَلَقْنَا إِلَى ثَقَبٍ مِثْلِ الثَّنُورِ، أَعْلَاهُ صَبَبٌ وَأَسْفَلُهُ وَاسِعٌ، يَتَوَقَّدُ تَحْتَهُ نَارًا، فَإِذَا اقْتَرَبَ ارْتَفَعُوا حَتَّى

^١ بروانه: ١٣٥٨.

كَادَ أَنْ يَخْرُجُوا، فَإِذَا حَمَدَتْ رَجَعُوا فِيهَا، وَفِيهَا رِجَالٌ وَنِسَاءٌ عُرَاءٌ. فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: انْطَلِقْ. فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى نَهْرٍ مِنْ دَمٍ، فِيهِ رَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى وَسَطِ النَّهْرِ قَالَ يَزِيدُ وَوَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ: وَعَلَى شَطِّ النَّهْرِ رَجُلٌ بَيْنَ يَدَيْهِ حِجَارَةٌ، فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ الَّذِي فِي النَّهْرِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ رَمَى الرَّجُلُ بِحَجَرٍ فِي فِيهِ، فَرَدَّهُ حَيْثُ كَانَ، فَجَعَلَ كُلَّمَا جَاءَ لِيَخْرُجَ رَمَى فِي فِيهِ بِحَجَرٍ، فَيَرْجِعُ كَمَا كَانَ. فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: انْطَلِقْ، فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى رَوْضَةٍ خَضْرَاءَ، فِيهَا شَجَرَةٌ عَظِيمَةٌ، وَفِي أَصْلِهَا شَيْخٌ وَصِيانٌ، وَإِذَا رَجُلٌ قَرِيبٌ مِنَ الشَّجَرَةِ بَيْنَ يَدَيْهِ نَارٌ يُوقِدُهَا، فَصَعِدَا بِي فِي الشَّجَرَةِ، وَأَدْخَلَانِي دَارًا لَمْ أَرِ قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهَا، فِيهَا رِجَالٌ شُيُوخٌ وَشَبَابٌ، وَنِسَاءٌ وَصَبِيانٌ، ثُمَّ أَخْرَجَانِي مِنْهَا، فَصَعِدَا بِي الشَّجَرَةَ، فَأَدْخَلَانِي دَارًا هِيَ أَحْسَنُ وَأَفْضَلُ، فِيهَا شُيُوخٌ وَشَبَابٌ. قُلْتُ: طَوَّفْتُمَانِي اللَّيْلَةَ، فَأَخْبِرَانِي عَمَّا رَأَيْتُ. قَالَا: نَعَمْ، أَمَّا الَّذِي رَأَيْتَهُ يُشْقِي شِدْقُهُ فَكَذَّابٌ يُحَدِّثُ بِالْكَذْبَةِ، فَتَحْمَلُ عَنْهُ حَتَّى تَبْلُغَ الْآفَاقَ، فَيُصْنَعُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَالَّذِي رَأَيْتَهُ يُشْدَخُ رَأْسُهُ فَرَجُلٌ عَلَّمَهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ، فَتَامَ عَنْهُ بِاللَّيْلِ، وَلَمْ يَعْمَلْ فِيهِ بِالنَّهَارِ، يُفْعَلُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَالَّذِي رَأَيْتَهُ فِي الثَّقَبِ فَهُمْ الزُّنَاةُ. وَالَّذِي رَأَيْتَهُ فِي النَّهْرِ آكِلُو الرُّبَا، وَالشَّيْخُ فِي أَصْلِ الشَّجَرَةِ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام وَالصَّبِيانُ حَوْلُهُ فَأَوْلَادُ النَّاسِ، وَالَّذِي يُوقِدُ النَّارَ مَالِكُ حَارِثِ النَّارِ. وَالِدَارُ الْأَوَّلَى الَّتِي دَخَلْتَ دَارَ عَامَّةِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ، وَأَنَا جَبْرِيلُ، وَهَذَا مِيكَائِيلُ، فَارْفَعْ رَأْسَكَ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا فَوْقِي مِثْلُ السَّحَابِ. قَالَا: ذَاكَ مَنْزِلُكَ. قُلْتُ دَعَانِي أَدْخُلْ مَنْزِلِي. قَالَا: إِنَّهُ بَقِيَ لَكَ عُمْرٌ لَمْ تَسْتَكْمِلْهُ، فَلَوْ اسْتَكْمَلْتَ أَتَيْتَ مَنْزِلَكَ.^(١)

٩٣- باسیک

١٣٨٦- سه‌موره‌ی کوری جوندەب عليه السلام دەلی: زۆر جار که پی‌غه‌مبەر ﷺ نوێزی (به‌یانی) ده‌کرد، پرووی تێده‌کردین و دمی‌فه‌رموو: ((ئایا ئە‌مشه‌و که‌ستان خه‌وی

ببینوه؟))، ده‌ئێ: جا ئەگەر کەسێک ببنییای دمیگێرایه‌وه، پێغه‌مبەریش ﷺ دمیغه‌رموو: (مَا شَاءَ اللَّهُ)، جا رۆژێکیان پرسیاری کرد لیمان و فه‌رمووی: ((ئایا کەستان خەوی ببینوه؟)) وتمان: نه‌خێر، فه‌رمووی: ((به‌لام من ئەمشه‌و له‌خه‌ومدا دوو پیاوم بینی، هاتن بۆ لام، دمیستان گرتم و بردمیان بۆ خاکی پیرۆز^(١)، جا پیاویکم بینی دانیشتبوو، پیاویکیش وه‌ستابوو چه‌ند قولاپێکی ئاسنینی به‌ده‌سته‌وه‌ بوو))، (ئیمامی بوخاری ده‌ئێ:)) هه‌ندی له‌ هاوڕێکانمان له‌ مووساوه‌ به‌م شیوه‌ گێراویانه‌ته‌وه‌: ((ئهو قولاپانه‌ ده‌خرێته‌ نیو روومه‌تی تا له‌ پشت سه‌ریه‌وه‌ دمرده‌چێ، ئینجا روومه‌تی لایه‌که‌ی تری ئاوا لی ده‌کرد، ئینجا نه‌و لا روومه‌ته‌ی چاک ده‌بوویه‌وه‌ یه‌کی ده‌گرته‌وه‌، جا دووباره‌ وه‌ک جاری پێشووی لێده‌کرد، پێغه‌مبەر ﷺ فه‌رمووی: منیش وتم: ئەمه‌ جیه‌؟ هه‌ردووکیان وتیان: برۆ، جا رۆشتین، هه‌تا رۆشتینه‌ لای پیاویک به‌پشتدا راکشابوو، پیاویکیش خه‌ره‌ به‌ردێکی گه‌وره‌ی پێبوو، یان تاوێره‌ به‌ردێکی پێبوو، له‌سه‌ر سه‌ری کابرا (راکشاوکه‌) راومه‌ستابوو، دمیگێشا به‌ ته‌وقه‌سه‌ریدا، جاکه‌ پیایدا ده‌گێشا به‌رده‌که‌ خلو‌ر ده‌بوویه‌وه‌، پیاوه‌که‌ش دمرۆشت به‌رده‌که‌ی ده‌هینایه‌وه‌، جا تا ده‌هاته‌وه‌ بۆ لای کابرا (راکشاوکه‌)، سه‌ری چاک ده‌بوویه‌وه‌ یه‌کی ده‌گرته‌وه‌ وه‌ک خۆی لی ده‌هاته‌وه‌، جا ئەویش ده‌هاته‌وه‌ دووباره‌ به‌رده‌که‌ی پێدا ده‌گێشایه‌وه‌، وتم: ئەمه‌ کێ یه‌؟ هه‌ردووکیان وتیان: تۆ برۆ، جا رۆشتین تا گه‌شتینه‌ لای چالێک وه‌ک ته‌نوور وابوو، ده‌مه‌که‌ی بجووک بوو، له‌بنه‌وه‌ پان بوو، له‌ ژێریه‌وه‌ گلبه‌ی ناگر بوو، جا که‌ نزیک ده‌بوویه‌وه‌ خه‌لکه‌که‌ به‌رز ده‌بوونه‌وه‌ (که‌ له‌نیویدا بوون)، هه‌تا نزیک بوو بینه‌ دمره‌وه‌، که‌ ناگر و گرکه‌که‌ دمیشته‌وه‌ ده‌گه‌رانه‌وه‌ بۆ بنی چالێکه‌، پیاوان و ژنانی پروتی

^١ واته‌: (بَيِّتُ الْمَقْدِسِ) # که‌ له‌فه‌له‌ستینه‌.

تیا‌بوو، منیش وتم: ئەمانه کین؟ هەردووکیان وتیان: تۆ برۆ، جا رۆشتین هەتا چووینە لای رۆوباریکی خوین، پیاویک لەنیۆم‌پراستی رۆوبارە‌که‌دا و مستابوو - یەزیدو و مەبی کۆری جەریر لە جەریری کۆری حازیمە‌وه گێراویانە‌ته‌وه، که جەریر بەم شیۆه گێراویە‌تیە‌وه: وه له قه‌راغی رۆوبارە‌که‌دا پیاویک و مستاو‌وه کۆمە‌ئێک بەردی لەبەر‌ده‌مدا، جا ئەو پیاوی لەنیۆ رۆوبارە‌که‌دا بوو دمه‌ات (بۆ قه‌راغە‌که)، که دمیویست بێته دمره‌وه، پیاوه‌که‌ی که له قه‌راغە‌که‌دا و مستابوو بەردیکی ده‌کیشا به‌ده‌مدا و ده‌یگێرا‌یه‌وه بۆ شوینی خۆی، جا هەر که دمیویست بێته دمره‌وه، بەردیکی دما به‌ده‌مدا، ئەویش ده‌گه‌را‌یه‌وه بۆ شوینی خۆی، منیش وتم: ئەمە چییه؟ وتیان: برۆ، جا رۆشتین تا گه‌یشتینە باخیکی سه‌وز دره‌ختیکی گه‌وره‌ی تێدا‌بوو، له ژێردا پیاویکی پێرو کۆمە‌ئێ مندالی تێدا‌بوو، پیاویکی‌ش له نزیک دره‌خته‌که‌وه ناگریکی لەبەر‌ده‌مدا بوو هه‌ڵیده‌گیرساند، جا هەردووکیان به‌دره‌خته‌که‌دا سه‌ریان ده‌خستم بریانه‌ نه‌یو خانوویه‌که‌وه، خانووی وا جوانم هه‌رگیز نه‌دی‌بوو، کۆمە‌ئێ پیاوی پێرو گه‌نج و ئا‌هرمت و مندالی تێدا‌بوو، پاشان له‌و خانووه‌ هی‌نامیانه دمره‌وه، به‌دره‌خته‌که‌دا سه‌ریان خستم و بر‌دمیانه خانوویه‌که‌وه، له‌وه‌ی یه‌که‌م جوان‌تر و چاک‌تر بوو، کۆمە‌ئێ پیاوی پێرو گه‌نجی تێدا‌بوو، وتم بێیان: ئەم شه‌و هەردووکتان منتان گه‌راند، ده‌ی هه‌والی ئەو شتانه‌م پێ بدەن که بینیم، هەردووکیان وتیان: به‌ئێ باشه، ئەوه‌ی که بینیت لا رۆومه‌تی ده‌قلیشینرا، ئەوه درۆزن بوو، قسه‌یه‌کی درۆی ده‌کرد، خه‌لکیش لێ‌یه‌وه و مریان ده‌گرت، هه‌تا بلاو دمیویه‌وه به‌هه‌موو لایه‌که‌دا، جا هه‌تا رۆژی دوا‌یی هه‌ر ئا‌وای لێ ده‌کرێ، ئەو‌هشیان که بینیت به‌ردیان ده‌کیشا به‌سه‌ری‌دا، ئەوه پیاوی‌که خوا شار‌م‌زای قورئانی پێدا‌وه، شه‌و ده‌خه‌وێت ده‌وری ناکاته‌وه و شه‌و‌نوێژی پێ ناکات، به‌روژیشدا کاری پێ ناکات تا رۆژی دوا‌یی هه‌ر ئا‌وای لێ ده‌کرێ، ئەوانه‌ش له‌ کونه‌که‌دا بینیتن، ئەوه پیاو و

نافرمتی زیناکارن، نه‌وه‌ش له‌رووباره‌خوینه‌که‌دا‌بینیت، نه‌وه‌سوو‌خۆره‌کانن، نه‌وه‌پیاوه‌پیره‌ی‌له‌ژێر‌دره‌خته‌که‌ورمه‌که‌دا‌بوو‌ئیبراهیم‌بوو ﷺ، مندا‌له‌کانیش‌که‌له‌که‌ئیدابوون، نه‌وه‌مندا‌لی‌خه‌لکن، نه‌وه‌پیاوه‌ش‌ئاگرمه‌کی‌هه‌لده‌گیرساند، نه‌وه‌فریشته‌مالیکه‌که‌دمرگاوانی‌دۆزه‌خه، خانوو‌مه‌کی‌یه‌که‌م‌که‌چوو‌یته‌نیوی‌نه‌وه‌مال‌و‌شوینی‌ئیماندارانه‌به‌گشتی، به‌لام‌خانوو‌مه‌کی‌تریان‌نه‌وه‌مال‌و‌شوینی‌شه‌هیده‌کانه، وه‌من‌جیبریل‌م‌نه‌مه‌ش‌میکانیله، جا‌سه‌رت‌به‌رزکه‌ره‌وه، منیش‌سه‌رم‌به‌رزکرده‌وه، بینیم‌له‌سه‌رمه‌وه‌وه‌که‌هه‌ور‌وايه، وتیان: نه‌وه‌ش‌شوینی‌تویه، وتم: لیم‌که‌رپن‌با‌برۆمه‌مال‌و‌شوینه‌که‌مه‌وه، وتیان: به‌شیک‌له‌ته‌مه‌نت‌ماوه‌ته‌واوت‌نه‌کردوو، هه‌رکات‌ته‌واوت‌کرد، دیت‌بو‌مال‌و‌جینگاکه‌ت)).

٩٤- بابُ هَوْتِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ

١٣٨٧- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: فِي كَمْ كَفَنْتُمُ النَّبِيَّ ﷺ؟ قَالَتْ: فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بَيْضٍ سَحُولِيَّةٍ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ. وَقَالَ لَهَا: فِي أَيِّ يَوْمٍ تُوفِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَتْ: يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ. قَالَ: فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا؟ قَالَتْ: يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ. قَالَ: أَرْجُو فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ اللَّيْلِ. فَنَظَرَ إِلَيَّ ثَوْبٍ عَلَيْهِ كَانَ يَمْرُضُ فِيهِ، بِهِ رَدْعٌ مِنْ زَعْفَرَانٍ فَقَالَ: اغْسِلُوا ثَوْبِي هَذَا، وَزِيدُوا عَلَيْهِ ثَوْبَيْنِ فَكَفَّنُونِي فِيهَا. قُلْتُ: إِنَّ هَذَا خَلَقَ! قَالَ: إِنَّ الْحَيَّ أَحَقُّ بِالْجَدِيدِ مِنَ الْمَيِّتِ، إِنَّمَا هُوَ لِلْمُهْلَةِ. فَلَمْ يُتَوَفَّ حَتَّى أَمْسَى مِنْ لَيْلَةِ الثَّلَاثَاءِ وَدَفِنَ قَبْلَ أَنْ يُصْبَحَ^(١).

٩٤- باسی مردن له رۆژی دووشه‌مه‌دا

١٣٨٧- عائشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: رۆیشتم بۆ لای ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ وتی: له‌چهند به‌رگدا پی‌غه‌مبه‌رتان ﷺ کفن کرد؟ عائشه‌ش وتی: له‌ سێ به‌رگی سپی لۆکه‌دا، کراس و می‌زمه‌ریان تیدا نه‌بوو، وه‌ ئەبو به‌کر به‌ عائشه‌ی وت: له‌ چ رۆژیکدا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ وفاتی کرد؟ عائشه‌ش وتی: له‌ رۆژی دووشه‌مه‌دا، ئەبو به‌کر وتی: ئەم رۆژه (نیستا) چ رۆژیکه‌؟ عائشه‌ش وتی: رۆژی دوو شه‌مه‌یه‌، ئەبو به‌کریش وتی: ئومید ده‌کم منیش له‌م ساته‌ تا شه‌و بمرم، ئینجا سه‌یری ئەو پۆشاکه‌ی کرد که‌ له‌به‌ریدایه‌، که‌ چارمه‌سر ده‌کرا پی‌وه‌ی، هه‌ندی زه‌عه‌فرانی تیوه‌درا بوو، بۆیه‌ وتی: ئەم کراسه‌م بۆ بشۆن، دوو کراسی تریشی بۆ زیاد بکه‌ن، هه‌ر سیانیان بکه‌ن به‌ کفن بۆم، (عائشه‌ ده‌لی: وت: ئەمه‌ قوماشیکی کۆنه‌! وتی: بی‌گومان زیندوو شیاوتره‌ به‌ پۆشاکێ تازه‌ له‌ مردوو، بی‌گومان کفن هه‌ر بۆ کی‌مه‌، جا وفاتی نه‌کرد تا شه‌وی سێ شه‌مه‌، پیش نه‌وه‌ی رۆژ بی‌یته‌وه‌ نی‌ژرا و نه‌سه‌رده‌ کرا.

٩٥- بابُ مَوْتِ الْقَبَاةِ بَعْنَةِ

١٣٨٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: إِنَّ أُمَّيْ افْتُلِثَتْ نَفْسُهَا، وَأَظْنُهَا لَوْ تَكَلَّمَتْ تَصَدَّقَتْ، فَهَلْ لَهَا أَجْرٌ إِنْ تَصَدَّقَتْ عَنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ.^(١)

٩٥- باسی مردنی کتوپر (له‌ناکاو)

١٣٨٨- عائشه رضی اللہ عنہا ده‌گیرپته‌وه‌: که‌ بیاویک به‌ پی‌غه‌مبه‌ری ﷺ وت: له‌راستیدا دایکم له‌پر گیانی دمرچوو، گومانم وابوو ئەگه‌ر قسه‌ی بکه‌ردایه‌ مال و سامانی

^١ ب‌روانه: ٢٧٦٠.

ده‌کرد به خێر، جا ئایا پاداشتی ده‌گات ئه‌گهر من سامانی بۆ بکه‌م به‌خێر؟
فه‌رمووی: ((به‌ئێ)).

٩٦- بابُ مَا جَاءَ فِي قَبْرِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ

﴿ فَأَقْبَرُهُ ﴾ (٢١) عَسَ، أَقْبَرْتُ الرَّجُلَ: إِذَا جَعَلْتَ لَهُ قَبْرًا، وَقَبْرُهُ دَفْنَتُهُ. ﴿ كَمَا نَا ﴾ (٢٥)
المرسلات، يَكُونُونَ فِيهَا أَحْيَاءَ، وَيُدْفَنُونَ فِيهَا أَمْوَاتًا.
١٣٨٩- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ، عَنْ هِشَامٍ، وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا
أَبُو مَرْوَانَ يَحْيَى بْنُ أَبِي زَكَرِيَاءَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ
اللَّهِ ﷺ لَيَتَعَذَّرُ فِي مَرَضِهِ. أَيْنَ أَنَا الْيَوْمَ؟ أَيْنَ أَنَا غَدًا؟ اسْتَبْطَاءَ لِيَوْمٍ عَائِشَةَ، فَلَمَّا كَانَ
يَوْمِي قَبَضَهُ اللَّهُ بَيْنَ سَخْرِي وَنَخْرِي، وَدُفِنَ فِي بَيْتِي^(١).

٩٦- باسی ئه‌وه‌ی ده‌رباره‌ی گۆری پێغه‌مبه‌ر ﷺ و

ئهبو به‌کرو عومه‌ر هاتوووه

وشه‌ی: ﴿ فَأَقْبَرُهُ ﴾ ده‌وتری: (أَقْبَرْتُ الرَّجُلَ): ئه‌گهر گۆریکی بۆ هه‌لکه‌نیت و
بینیژیت، وشه‌ی: (قَبْرُهُ) واته‌: ناشتم، وشه‌ی: ﴿ كَمَا نَا ﴾ واته‌: به‌زیندوووی له
زه‌ویدا ده‌بن، به‌ مردوویش تییدا ده‌نیژرین.

١٣٨٩- عائشه‌ ؓ ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له نه‌خۆشیه‌که‌یدا بیانووی
ده‌هێنایه‌وه و ده‌یفه‌رموو: ((ئه‌مڕۆ من له‌ گویم؟ سبه‌ینێ له‌ گویم؟ (مه‌به‌ستی
ئه‌ومیه‌ لای کام خێزانییه‌تی))، به‌لایه‌وه کاته‌که‌ی به‌هێواشی ده‌پوشت، تا

بگاته نهو رۆژهی لای عانیشهیه، جا نهو رۆژهی که لای من بوو خوای گه‌وره
گیانی کیشا و بردیه‌وه بۆ لای خوێ، سه‌ری له نیوان سنگ و گه‌ردنی مندا بوو،
وه له ماله‌که‌ی مندا نیژرا.

١٣٩٠- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ هِلَالٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ الَّذِي لَمْ يَقُمْ مِنْهُ: «لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى،
اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ.. لَوْلَا ذَلِكَ أَثْبَرَتْ قَبْرُهُ، غَيْرَ أَنَّهُ خَشِيَ -أَوْ خَشِيَ- أَنْ يَتَّخَذَ
مَسْجِدًا. وَعَنْ هِلَالٍ قَالَ: كُنَّا فِي عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ وَلَمْ يُولَدْ لِي^(١).
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّمَارِ أَنَّهُ
حَدَّثَهُ أَنَّهُ رَأَى قَبْرَ النَّبِيِّ ﷺ مُسْتَنَمًا.
حَدَّثَنَا فَرُّوْهُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، لَمَّا سَقَطَ عَلَيْهِمُ الْحَاطِطُ فِي زَمَانِ الْوَلِيدِ
بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ أَخَذُوا فِي بَنَائِهِ، فَبَدَتْ لَهُمْ قَدَمٌ فَقَزَعُوا، وَظَنُّوا أَنَّهَا قَدَمُ النَّبِيِّ ﷺ، فَمَا وَجَدُوا أَحَدًا
يَعْلَمُ ذَلِكَ، حَتَّى قَالَ لَهُمْ عُرْوَةُ: لَا وَاللَّهِ مَا هِيَ قَدَمُ النَّبِيِّ ﷺ، مَا هِيَ إِلَّا قَدَمُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ..

١٣٩٠- عانیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ لهو نه‌خوشیه‌یدا که هه‌لنه‌ستایه‌وه
(ومفاتی کرد) فه‌رمووی: «خوا نه‌فرینی کردوو له جووله‌که‌و گا‌وره‌کان، گو‌ری
پی‌غه‌مبه‌ره‌کانیان کردوو به‌ مزگه‌وت»، له‌به‌ر نه‌م فه‌رمووده نه‌بو‌وايه، گو‌ره‌که‌ی
پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به‌رز ده‌کرایه‌وه‌و ده‌رده‌خرا، به‌لام نه‌ومنده هه‌یه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ترسا -
یان خه‌لکه‌که ده‌ترسان، گو‌ره‌که‌ی بکری به‌ مزگه‌وت، هیلال ده‌لی: عورو‌ی کو‌ری
زوبه‌یر کونی‌ه‌ی^(٢) بۆ دانا‌م له‌کاتی‌کدا من مندا‌لم نه‌بو‌وه.

^١ بروانه: ٤٣٥.

^٢ کونی‌ه واته: (أَبُو فُلَانٍ)، وه‌ک نه‌بو عوبه‌یده و نه‌بو هو‌ره‌په‌، به‌ ناوی یه‌کتیک له مندا‌له‌کانی ناوده‌نری، له‌م
دی‌ره‌دا بۆیه ئی‌مامی بو‌خاری هه‌تاویه‌تی، بۆ نه‌وه‌ی بی‌سه‌لمه‌تی‌ت که هیلال عورو‌ی بینیه‌، که هه‌ردوو‌کیان پاوی

وه ئه‌بو به‌کری کۆری عه‌ییاش له سو‌فیانی ته‌مه‌اره‌وه ده‌گێڕێته‌وه که بۆی گێڕاومه‌وه: که گۆرم‌که‌ی پێغه‌م‌به‌ر ﷺ له نی‌ومه‌راست دا به‌رزکرا‌بوویه‌وه. وه فه‌روه ده‌لی: عه‌لی بۆی گێڕاينه‌وه له هیشامی کۆری عوروه‌وه، ئه‌ویش له باوکیه‌وه گێڕاویه‌تی‌ه‌وه که وتی: کاتی له سه‌رده‌می وه‌لیدی کۆری عه‌بدوله‌لیکدا دیواری مزگه‌وت ڕوو‌خا به‌سه‌ریاندا، ده‌ستیان کرد به‌دروست کردنه‌وه‌ی، جا پێیه‌کی م‌رو‌فیان بۆ ده‌رکه‌وت و ترسیان لی ن‌یشت و وایان زانی پێی پێغه‌م‌به‌ره ﷺ جا که‌سیان ده‌ست نه‌که‌وت ئه‌وه بزانی، هه‌تا عوروه پێی وتن: نا سویند به‌خا ئه‌وه پێی پێغه‌م‌به‌ر نه‌ ﷺ، ئه‌وه بی‌گومان پێی عومه‌ره ﷺ.

١٣٩١- وَعَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَوْصَتْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَا تَدْفِنِي مَعَهُمْ، وَادْفِنِي مَعَ صَوَاحِبِي بِالْبَقِيعِ، لَا أُزَيِّي بِهِ أَبَدًا^(١).

١٣٩١- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا و‌م‌سیه‌تی کرد بۆ عه‌بدولای کۆری زوبه‌یر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ و‌وتی: من له‌گه‌ل پێغه‌م‌به‌ر ﷺ و‌هاوه‌لانی‌دا مه‌نێژه، به‌ل‌کو له‌گه‌ل خ‌یزانه‌کانی پێغه‌م‌به‌ر ﷺ که‌ هاو‌ڕێمن له به‌قیع بم‌نێژه، تا هه‌تا هه‌تا (به‌ه‌وی ناشتمه‌وه له نزیک پێغه‌م‌به‌ر ﷺ و‌ دوو هاوه‌له‌که‌یدا) به‌چاک باس نه‌ک‌ریم و‌ وه‌سف و‌ ستایش نه‌ک‌ریم.

١٣٩٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيِّ قَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمَرَ،

فه‌رمووده‌که‌ن، ده‌لی: عوروه کونیه‌ی بۆ داناوم، واته: به‌یه‌ک گه‌یشتووین، که‌واته ئه‌م فه‌رمووده‌یه راسته له ه‌یلاله‌وه، چونکه عوروه‌ی بینیه‌وه.

^١ بر‌وانه: ٧٣٢٧.

أَذْهَبَ إِلَيَّ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقُلْتُ: يَقْرَأُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَلَيْكَ السَّلَامَ، ثُمَّ سَلَهَا أَنْ
أُدْفَنَ مَعَ صَاحِبِيٍّ. قَالَتْ: كُنْتُ أُرِيدُهُ لِنَفْسِي، فَلَاوِثَرْتُهُ الْيَوْمَ عَلَى نَفْسِي. فَلَمَّا أَقْبَلَ قَالَ
لَهَا: مَا لَدَيْكَ؟ قَالَ: أَذِنْتُ لَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. قَالَ: مَا كَانَ شَيْءٌ أَهَمَّ إِلَيَّ مِنْ ذَلِكَ
الْمُضْجَعِ، فَإِذَا قُبِضْتُ فَاحْمِلُونِي، ثُمَّ سَلُّمُوا ثُمَّ قُلْتُ: يَسْتَأْذِنُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ. فَإِنْ أَذِنْتُ
لِي فَادْفِنُونِي، وَإِلَّا فَارْدُونِي إِلَى مَقَابِرِ الْمُسْلِمِينَ، إِنِّي لَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَحَقَّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْ هَؤُلَاءِ
النَّفَرِ الَّذِينَ تُوَفِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ، فَمَنْ اسْتَخْلَفُوا بَعْدِي فَهُوَ الْخَلِيفَةُ،
فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا. فَسَمِعَ عُثْمَانُ وَعَلِيٌّ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ وَسَعْدُ
بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، وَوَلَجَ عَلَيْهِ شَابٌّ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: أَبْشِرْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِبُشْرَى اللَّهِ، كَانَ
لَكَ مِنَ الْقَدَمِ فِي الْإِسْلَامِ مَا قَدْ عَلِمْتَ، ثُمَّ اسْتَخْلِفْتَ فَعَدَلْتَ، ثُمَّ الشَّهَادَةُ بَعْدَ هَذَا كُلِّهِ.
فَقَالَ: لَيْتَنِي يَا ابْنَ أَخِي، وَذَلِكَ كَفَافًا لَأَعْلَى وَلَا لِي، أُوصِي الْخَلِيفَةَ مِنْ بَعْدِي بِالْمُهَاجِرِينَ
الْأَوَّلِينَ خَيْرًا، أَنْ يَعْرِفَ لَهُمْ حَقَّهُمْ، وَأَنْ يَحْفَظَ لَهُمْ حُرْمَتَهُمْ، وَأُوصِيهِ بِالْأَنْصَارِ خَيْرًا الَّذِينَ
تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ أَنْ يَقْبَلَ مِنْ مُحْسِنِهِمْ، وَيَعْفَى عَنْ مُسِيئِهِمْ، وَأُوصِيهِ بِذِمَّةِ اللَّهِ
وَذِمَّةِ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُوفَى لَهُمْ بِعَهْدِهِمْ، وَأَنْ يُقَاتَلَ مِنْ وَرَائِهِمْ، وَأَنْ لَا يُكَلَّفُوا قَوْقَ
طَاقَتِهِمْ^(١).

١٣٩٢- عه مری کوری مهیمونی نهودی دهلی: عومهری کوری خهتابم رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بینی
وتی: نهی عهبدولای کوری عومهر برۆ بۆ لای دایکی باومرداران عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا و
(پیی بلی: عومهر سهلامت لی دهکات، پاشان داوا ی لی بکه که با من لهگهل دوو
هاوریکه مدا (پنجه مبه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و نهبو بهکر) بنیزریم، عائیشهش وتی: من نهو
شوینه م بۆ خو م دهویست، بهلام نهمرۆ نهو پیش دهخه م بهسه ر خو مدا (دمیده م
بهو)، جا که هاته وه پیی وت: ج وهلامیکت پییه؟ عهبدولاش وتی: نهی که وره ی
نیمانداران موله تی دا (له پالیاندا بنیزریت)، عومهر وتی: هیچ شتیک بهلامه وه

^١ بروانه: ٣٠٥٢، ٣١٦٢، ٣٧٠٠، ٤٨٨٨، ٧٢٠٧.

لهو شوینه گرنگتر نه بوو، جا کاتی گیانم کیسرا، ئینجا هه لمگرن، پاشان سه لام بکهن، پاشان بلتین: عومهری کوری خهتاب داوات لی دهکات لیردا بنیژری، جا نهگهر عائیشه مؤلهتی دا! لهویدا بمنیژن، نهگهر مؤلهتی نه دا نهوه بمگیرنهوه بو گورستانی مسولمانان (که بهقیعه لهویدا بمنیژن)، من کهس ناناسم بهم کاری (جینشینییه) شیاوتر بیت، لهم چهند کهسهی کهوا پیغه مبهری خوا ﷺ کاتی وهفاتی کرد لییان رازی بوو، جا نهوان ههرکهسیان کرده جینشین لهپاش من، نهوه نهو کهسه خهلیفهیه و گوئی لی بگرن و گویراپه لی بکهن، ئینجا ناوی عوسمان و عهلی و تهلهو زوبهیر و عهبدوهره حمانی کوری عهوف و سهعدی کوری نهبی وهفقاوی برد، گهنجیکی نه نصاری هاته ژوورهوه بو لای عومهر و وتی: نهی گه وره ی ئیمانداران مژدهت لی بی به مژدهی خوی گه وره: تو خاومن نهو رابردووهی له ئیسلامدا که خوت دهرانی، پاشان کرایته جینشین و دادگهر بوویت، پاشان دوی هه موو نه مانه شهیدیت بی به خسرا، عومهر وتی: نهی برزای خوّم خوژگه سهر به سهر دهریچوومایه، نه گونا هبار بېم، نه پاداشتم بکریّم، ناموژگاری جینشینی پاش خوّم دهکهم که چاک بی له گهل کوچه رانی سهرمتای ئیسلامدا، مافیك که هه یانه بزانی مافی خو یانه، وه پاریزگاری له ریز و حورمه تیان بکات، وه ناموژگاری دهکهم که له گهل نه نصاری به کاند چاک بیت، نهوانه ی بوونه لانکه ی باوهر داران و ئیمان و ئایین، چاکه ی چاکانیان وهرگری، وه چاوپووشی بکات له خراپه ی خراپانیان، وه ناموژگاری دهکهم ناگای له پهیمان و عهده ی خواو پهیمان و عهده ی پیغه مبهره که ی بیت (به رانه بر نه هلی کیتاب)، وه پهیمان که یان له گهلدا بباته سهر و نهیشکینی، وه جهنگ بکات له گهل نهوانه ی له پشتیان وهن (پیشیان وهن)، وه زیاد له توانای خو یان داوایان لی نه کات.

٩٧- بَابُ مَا يُنْهَى مِنْ سَبِّ الْأَمْوَاتِ

١٣٩٣- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ، فَإِنَّهُمْ قَدْ أَقْضَوْا إِلَيَّ مَا قَدَّمُوا. وَرَوَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْقُدُّوسِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ. تَابَعَهُ عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، وَابْنُ عَزْرَةَ، وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ ^(١).

٩٧- باسی ئه‌وهی رێگری لیکراوه له جێنێودان به مردووان

١٣٩٣- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((جێنێو مه‌ده‌ن به‌مردووان، چونکه‌ بێگومان ئه‌وان گه‌یشتونته‌ ئه‌وه‌ جێگایه‌ی که‌ کارو کرده‌وه‌کانیان پێش خۆیان خستوه‌))، ئه‌م فه‌رموودمیه‌ عه‌بدوڵای کۆری عه‌بدولقوددوس له‌ ئه‌مه‌شه‌وه‌ گێراویه‌تیوه‌، وه‌ موحه‌مه‌دی کۆری ئه‌نه‌س له‌ ئه‌مه‌شه‌وه‌ گێراویه‌تیوه‌، هه‌ریه‌ک له‌ عه‌لی کۆری جه‌عدو ئیبنو عه‌ره‌رو ئیبنو ئه‌بی عه‌دی له‌ شوعه‌وه‌ گێراویانه‌ته‌وه‌و پالێشتی گێراوه‌مه‌که‌ی ئاده‌م ده‌که‌ن.

٩٨- بَابُ ذِكْرِ شَرَارِ الْمَوْتَى

١٣٩٤- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ أَبُو لَهَبٍ -عَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ- لِلنَّبِيِّ ﷺ: تَبَّا لَكَ سَائِرَ الْيَوْمِ. فَتَزَلَّتْ: ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ﴾ الْمَسَدُ ^(٢).

^١ بېروانه: ٦٠١٦.

^٢ بېروانه: ٣٥٢٥، ٣٥٣٦، ٤٧٧٠، ٤٨٠١، ٤٩٧١، ٤٩٧٣، ٤٩٧٣.

٩٨- باسی باسکردنی خراپترینی مردوو

١٣٩٤- عهبدولای کورپی عهباس رضی اللہ عنہ دهلی: ئه بو له ههههه نهفرینی خوی لی بی- به پیغه مبهری علیه السلام وت: مردن بو تو به دریزایی ئه مرۆ، به وهوییه وه ئهه ئایه ته دابهزی: (ههردوو دهستی ئه بو له ههههه تیابچن ^(١)، بیگومان له ناوچوون ^(٢)).

^١ واته: تیدا بچیت، دهستی به کارهیناوه مه بهستی خودی که سه که یه، وه ﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ البقرة.

^٢ مه بهست پیتی تیداچوونی ئه بو له ههههه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢٤- کِتَابُ الزَّكَاةِ

به ناوی خواص به خشنده می مه ره بان

٢٤- په راوی زهکات

١- بابُ وُجُوبِ الزَّكَاةِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ (البقرة). وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَذَكَرَ حَدِيثَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا مَرْثَا بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّلَاةِ وَالْعَقَافِ ^(١).

١- باسی واجبییه تی زهکات

وه نه م فه رمایشته ی خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: (به نوێ زهکاتان ههستن و زهکات بدهن)، وه عه بدولای کوری عه باس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلی: نه بو سوفیان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بو ی گێرامه وه، ئینجا فه رمووده که ی پیغه مبه ری صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باس کرد و وتی: پیغه مبه ر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فه رمانمان پیندهکات به نوێ ز و زهکات و گه یانندی په یومندی خزمایه تی و داوین پاک ی.

١٣٩٥- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ، عَنْ زَكْرِيَّاءَ بِنِ إِسْحَاقَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ، عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ مُعَاذًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَى الْيَمَنِ

^١ بروانه: V.

فَقَالَ: اَدْعُهُمْ اِلَى شَهَادَةٍ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ، وَاَنِّي رَسُولُ اللهِ، فَاِنْ هُمْ اطَاعُوا لِدَلِكْ فَاَعْلِمُهُمْ اَنَّ اللهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَاِنْ هُمْ اطَاعُوا لِدَلِكْ فَاَعْلِمُهُمْ اَنَّ اللهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِي اَمْوَالِهِمْ، تُؤْخَذُ مِنْ اَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ.^(١)

١٣٩٥- عهبدولای کوری عهباس رضی اللہ عنہ دهگیرپتهوه: که پیغه مبهري رضی اللہ عنہ موعازی رضی اللہ عنہ نارد بو یه مهن و پی فهرموو: ((بانگیان بکه بو نه وهی شایه تی بدمن که هیج په رستراویکی راست نیه جگه له خوا، وه شایه تی بده که بیگومان من پیغه مبهري خوا، نینجا نه گهر نه و دیان به گوئ کردی، نهوسا ناگاداریان بکه که بیگومان خوا له هه موو شهو و روژیکدا پینج نویژی له سهر فهرز کردوون، نینجا نه گهر نه و مشیان به گوئ کردی، نهوسا ناگاداریان بکه که بیگومان خوا له مال و سامانه گانیاندا زمکات و به خشینیکی له سهر فهرز کردوون، له دمو له مه نده مگانیان و مرده گیرئ و دمدریت به هه ژار و نه دارمگانیان)).

١٣٩٦- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ ابْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم: أَخْرِني بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ. قَالَ: مَا لَهُ؟ مَا لَهُ؟ وَقَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: أَرَبَّ مَالَهُ، تَعْبُدُ اللَّهَ، وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ..

وَقَالَ بِهِزُ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ، وَأَبُوهُ عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُمَا سَمِعَا مُوسَى بْنَ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ بِهِذَا. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: أَخْشَى أَنْ يَكُونَ مُحَمَّدٌ غَيْرَ مُحْفُوظٍ إِنَّمَا هُوَ عَمْرُو^(٢).

١٣٩٦- نه بو نه یووب رضی اللہ عنہ دهگیرپتهوه: که پیاویک به پیغه مبهري رضی اللہ عنہ وت: کرده ومیه کم پی بلئ بمباته به هه شته وه، (یه کیك له هاوه لان) وتی: نهو کابرایه

^١ بروانه: ١٤٥٨، ١٤٩٦، ٢٤٤٨، ٤٣٤٧، ٧٣٧١، ٧٣٧٢.

^٢ بروانه: ٥٩٨٢، ٥٩٨٣.

جی دهوی؟! نهو کابرایه جی دهوی؟! پیغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((بیویستییهکی گرنکی ههیه، خوا بههرسته و ههچ شتیک مهکه بههاوهلی، بهجوانی نوپژمهکانت بکه، زهکات بده، ههروهها پهیوهندی خزمایهتی بهجی بهینه)). بههز دهلی: شوعبه بوی گیرپینهوه وتی: موحه ممهدی کوری عوسمان و عوسمانی کوری عهبدو لای باوکی بویان گیرپامهوه که ههردووکیان له مووسای کوری ته له حهیان بیستووه، ئه ویش ئه م فهرموودهی له ئه بو ئه یووب بیستووه، ئه بو عهبدو لای (نیمای بوخاری) دهلی: دهترسم نهو فهرموودهیه له موحه ممهدی کوری عوسمان راست نهی، به لکو عه مری کوری عوسمان بیت^(١).

١٣٩٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا وَهْبٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بْنِ حَيَّانَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ. قَالَ: تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ، وَتُؤَدِّي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ. قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا. فَلَمَّا وَلَّى قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَنْ سَرَهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي حَيَّانَ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو زُرْعَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا.

١٣٩٧- نه بو هورمیره ﷺ دهگیرپتهوه: که عه رمبیک دمهتهکی هاته خزمهتی پیغه مبهەر ﷺ وتی: کرده و میه کم نیشان بده نه گهر بیکه م برومه بههسته وه؟ فهرمووی: ((خوا بههرسته و ههچ شتیک مهکه بههاوهلی، وه نوپژه فهز هکان بکهو زهکاتی فهز بده و رۆزووی رهمهزان بگره))، پیاومکه وتی: سویند بهو زاتهی گیانی منی بهدهسته لهوه زیاتر ناکه م، جا کاتی پستی هه لکرد و رۆیشت،

^١ واته: شوعبه لای تیک چوه، له جیاتی عه مری کوری عوسمان کردوو یهقی به موحه ممهدی کوری عوسمان.

پښه مېهر ﷺ فه رمووی: ((هەر کەس پێی خۆشە سەیری کەسیکی بەهەشتی بکات، ئەو بە سەیری ئەم پیاو بەکات)).

(ئیمامی بوخاری ئەم فه رموودە بەم ڕێگە یەش گێراو مەتەو): موسە دەد بۆی گێرا مەوە لە یەحیاو، ئەویش لە ئەبو حەییانە وە دەلی: ئەبو زورعە لە پښه مېهر مەو ﷺ ئەم فه رموودە گێراو مەتەو.

١٣٩٨- حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو جَمْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: قَدِمَ وَفَدَ عَبْدُ الْقَيْسِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ هَذَا الْحَيَّ مِنْ رَبِيعَةَ، قَدْ حَالَتْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ كِفَارٌ مُضَرٌّ، وَلَسْنَا نَخْلُصُ إِلَيْكَ إِلَّا فِي الشَّهْرِ الْحَرَامِ، فَمَرْنَا بِشَيْءٍ نَأْخُذُهُ عَنْكَ، وَنَدْعُو إِلَيْهِ مَنْ وَرَاءَنَا. قَالَ: أَمَرُكُمْ بِأَرْبَعٍ، وَأَنْهَاكُمْ عَنْ أَرْبَعٍ: الْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَشَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ -وَعَقْدَ يَدَيْهِ هَكَذَا - وَإِقَامَ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ، وَأَنْ تُؤَدُّوا خُمُسَ مَا غَنِمْتُمْ، وَأَنْهَاكُمْ عَنِ الدُّبَاءِ، وَالْحَنْتَمِ، وَالنَّقِيرِ، وَالْمُرْقَتِ. وَقَالَ سُلَيْمَانُ وَأَبُو النُّعْمَانِ، عَنْ حَمَادٍ: الْإِيمَانُ بِاللَّهِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.^(١)

١٣٩٨- عەبدولای کوری عەباس رەزە: دەلی: نوینه ری خێلی عەبدولقەیس هاتن بۆ خزمەتی پښه مېهر ﷺ، وتیان: ئەو پښه مېهری خوا ﷺ بێگومان ئەم خێلە لە ھۆزی ڕەبیعەین، (چونکە خێلی عەبدولقەیس بەشیکن لە ھۆزی ڕەبیعە)، ئینجا عەرزیان کرد بێگومان کافرانی ھۆزی موزەر لە نیوان ئیمەو جەنابتان، وە ئیمە ناتوانین بپینە خزمەت لەو مانگانەدا نەبێ کە (جەنگ تیاندان) حەرامە، کەواتە فەرمانمان پێی بفرموو بە شتانیک لە جەنابتەو وەری بگرین، تا ھۆزەکەشمان بانگ بکەین بۆ لای، فه رمووی: ((فەرمانتان پێی دەکەم بە جوار

شت و قهدهمغهی چوار شتیشتان لی دهکهم، (چوار فهرمانهکان نهمانه): باومر بوون بهخواو شایهتیدان که هیچ پهراویکی راست نییه جگه له خوا - وه ناوهها پهنبهکانی دمستی قوچاند وهک ناماژهی یهک خوایی، وه نوپژ کردن و زمکات دان، پینچ یهکی نهوهی له جهنگدا دمستتان دهکهوئ بیدهن (به دهولتهی ئیسلامیی)، وه قهدهمغهی چوار شتیشتان^(١) لی دهکهم (که نهم شتانهن): کولهکهی هه لگوئراو، کوپه (که له قورو موو درووست دهکرا)، دمفری هه لگوئراو لهبنکی دار خورما، کوپهی قیرو زمفت تییه لساوا)^(٢)، وه سولهیمان و نهبو نوعمان له ههمامادهوه فهرموودهکهیان بهم جوژه گپراومتهوه: ((باومرپوون به خوا شایهتیدانه که هیچ پهراویکی راست نیه جگه له خوا)).

١٣٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ فَقَالَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، كَيْفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ، وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَمَنْ قَالَهَا فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ؟^(٣).

١٣٩٩- نهبو هورمیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلی: کاتی پیغهمبهری خوا ﷺ ومفاتی کرد، نهبو بهکر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بوویه جینشین، نهوهی ویستی باشگهز بیتهوه له عهرمهکان باشگهز بوویهوه،

^١ که خواردنهوهیان تیدهکردن چ ئاو بی، یان سرکه یان دوشاو.

^٢ هوئ قهدهغه کردنی نهو چواره که شلهمهنیان تی دهکری، له بهر نهوهیه سرکهو دوشاو تیاندنا زوو ده بیته عارهق.

^٣ برونه: ٦٩٢٤، ٧٢٨٤.

عومهریش ﷺ وتی به ئه‌بو به‌کر: چۆن له‌گه‌ڵ خه‌لکیدا ده‌جه‌نگی له‌ کاتیکدا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووویه‌تی: ((فه‌رمانم پی‌ کراوه له‌ دزی خه‌لک بجه‌نگم هه‌تا ده‌لێن: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، جا هه‌رکەس بیلێ، ئه‌وه بیگومان به‌ هه‌ق و مافی خۆی نه‌بێت مال و خوێنیان له‌ لایه‌ن منه‌وه پارێزراره، لیپرسینه‌وه‌شیان له‌سه‌ر خوايه)).

١٤٠٠- فَقَالَ: وَاللَّهِ لَأَقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ، فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ، وَاللَّهُ لَوْ مَنَعُونِي عَنَّا قَا كَانُوا يُودُّونَهَا إِلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنَعِهَا. قَالَ عُمَرُ ﷺ: قَوْلَ اللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ قَدْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ ﷺ، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ^(١).

١٤٠٠- ئه‌بو به‌کریش ﷺ وتی: سویند به‌خوا ده‌جه‌نگم له‌ دزی ئه‌و که‌سه‌ی جیاوازی بکات له‌ نیوان نوێژ و زه‌کاتدا، چونکه زه‌کات مافی مال و سامانه، وه سویند به‌خوا ئه‌گه‌ر گیسکی‌کم نه‌دمنی که‌ کاتی خۆی دمیاندا به‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ر نه‌دانی له‌ دزیان ده‌جه‌نگم، عومهر ﷺ وتی: سویند به‌ خوا کاتیک که‌ خوا سینه‌ی (دلی) ئه‌بو به‌کرێ گوشاد کرد بو ئه‌م کاره‌ منیش بۆم دهرکه‌وت که‌ ئه‌و بریاره‌ هه‌ق و راسته‌.

٢- بَابُ الْبَيْعَةِ عَلَى إِيْتَاءِ الزَّكَاةِ

﴿إِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخِوُنْكُمْ فِي الدِّينِ﴾ ١١ ﴿التوبة﴾.

١٤٠١- حَدَّثَنَا ابْنُ مُثَرِّمٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ قَيْسٍ قَالَ: قَالَ جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: بَايَعْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ^(٢).

^١ بروانه: ١٤٥٦، ١٤٥٧، ٦٩٢٥، ٧٢٨٥.

^٢ بروانه: ٥٨.

٢- باسی پهیمان دان لهسهر زهکات دان

(خوا دمفهرموئ): (جا ئەگەر پهشیمان بوونهوه و نوێزبان کرد و زهکاتیان دا، ئەوه برای ئایینیتان).

١٤٠١- جهریری کوری عهبدوللا ﷺ دهئ: پهیمانم دا به پیغهمبهر ﷺ لهسهر نوێزکردن و زهکات دان و نامۆزگاری کردنی ههموو مسوئلمانیک.

٣- بابُ اِثْمِ صَانِعِ الزَّكَاةِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَالَّذِينَ يَكْزِبُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُفْقَرُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ٢١﴾ يَوْمَ يُخَوَّى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْزِبُونَ ﴿٢٥﴾ التوبة.

٣- باسی تاوانی زهکات نهدهر

ههروهما باسی ئەم فەرمايشتهی خوای بهرز و بلند: (وه ئەو کهسانه‌ی ئالتون و زیو کۆدهکه‌نهوه و له‌پێی خوادا نایبه‌خشن، ئەوه مژدمیان پێ بده به‌سزایه‌کی به‌نازار، له‌پۆژیکدا (ئهو ئالتون و زیوه) له‌ناگری دۆزه‌خدا سوور ده‌کریته‌وه، ئینجا نیوچاوان و ته‌نیشت و پشتیانی پێ داخ ده‌کری، (بپیان ده‌وتری): ئەمه ئەو (سامانه‌یه) کۆتان ده‌کرده‌وه بو خۆتان، ده‌ی به‌چیزن (تۆله‌ی) ئەوه‌ی کۆتان ده‌کرده‌وه).

١٤٠٢- حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ هُرْمَزٍ الْأَعْرَجَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: تَأْتِي الْإِبِلُ عَلَى صَاحِبِهَا عَلَى خَيْرٍ مَا كَانَتْ، إِذَا هُوَ لَمْ يُعْطِ فِيهَا حَقَّهَا، تَطَوُّهُ بِأَخْفَافِهَا، وَتَأْتِي الْغَنَمُ عَلَى صَاحِبِهَا

عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ، إِذَا لَمْ يُغَطِّ فِيهَا حَقَّهَا، تَطَوُّهُ بِأُظْلَافِهَا، وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا. وَقَالَ: وَمِنْ حَقِّهَا أَنْ تُحْلَبَ عَلَى الْمَاءِ. قَالَ: وَلَا يَأْتِي أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِشَاةٍ يَحْمِلُهَا عَلَى رَقَبَتِهِ لَهَا يُعَارُ، فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ. فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ بَلَغْتُ. وَلَا يَأْتِي بِبَعِيرٍ يَحْمِلُهُ عَلَى رَقَبَتِهِ لَهُ رُغَاءٌ، فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ. فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ بَلَغْتُ.^(١)

١٤٠٢- نهبو هورمیره ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ دمه رموی: ((وشر له) رۆزی دوایدا) له سهر چاکترین شیوهی (له) فه لهوی و گه ورهیی) دا دیت به سهر خاومنه کهیدا، نه گهر زمکات و مافه که یانی نه دابیت، به قاجی و سمه کانی پی پیدادهنی (دمیشلی)، مهریش به چاکترین شیوهی دیت به سهر خاومنه کهیدا، نه گهر زمکات و مافه که یانی نه دابیت به سمه کانی پیدادمنیت، به شاخه کانی هۆچی لی دمدات))، ههروهه فهرمووی: ((وه له مافه کانیهتی له کاتی ناودانیاندا (له لایهن ههزارانه وه) بدوشرین))، وه فهرمووی: ((با له رۆزی دوایدا هیچ کامتان نهیهت مه پێکی به سهر ملیه وه هه لگرتبیت ببارپینی، جا بلێ نهی موحه ممه د (فریام بکه وه)، منیش ده لیم هیچم بو ناکری بو، له دنیا پیم راگهیاندن. وه با که سیکتان نهیهت و وشریک به سهر ملیه وه بیت بباعینی، جا نهوکه سه بلێ نهی موحه ممه د (فریام بکه وه)، منیش ده لیم: هیچ شتیکم له دهست نایهت بو، چونکه له دنیا دا (نه وهی پیویست بو) راگهیاند)).

١٤٠٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ

^١ بروانه: ٢٣٧١، ٢٣٧٨، ٣٠٧٣، ٦٩٥٨.

آتاهُ اللهَ مَالًا فَلَمْ يُوَدِّ زَكَاتَهُ، مَثَلٌ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَفْرَعًا، لَهُ زَيْبَتَانِ، يُطَوِّفُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزَمِيهِ -يَعْنِي: شِدْقِيهِ- ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا مَالِكٌ، أَنَا كَنْزُكَ، ثُمَّ تَلَا: ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ ﴿١٨﴾﴾ آل عمران، الآية^(١).

١٤٠٣- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((ھەر کەس خوا مال و سامانی پێ ببەخشێ و زەکاتەکی نەدات، لە پڕۆزی دواپیدا دەکریتە ماریکی (گەرەمی) سەرکەچەل، دوو شاخی ھەیە^(٢)، لە پڕۆزی دواپیدا ئەو مارد لە ملی دەتالی، قەب دەکا بە ھەردوو شەویلەیدا - (لِهْزَمِيهِ) واتە: ھەردوو شەویلەیی، پاشان دەلی: من سامانەکەتەم، من مالەکەتەم کۆت دەکردەو)) پاشان ئەم نایەتەیی خویندەو: (وہ با ئەو کەسانە چروکی و پەزلی دەکەن، وا نەزانن بە ھۆی ئەو مال و سامانەیی خوا لە بەھرەیی خۆی پێی بەخشیون ئەو (چروکی) چاکترە بۆیان، (نەخیر وانییە)، بەلگە ئەو خراپە بۆیان، وە بیگومان ئەو چروکیان پێ دەکرد، لە پڕۆزی دواپیدا وەک تەوق دەکریتە ملیان، وە کەلەپور و میراتی ئاسمانەکان و زەوی تەنھا بۆ خواپە، وە خوا ئاگادارە بە ھەرچی کە ئێوە دەیکەن).

٤- باب: مَا أُدِّيَ زَكَاتُهُ قَلِيْسَ بَكْنَزٍ

لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوَاقٍ^(٣) صَدَقَةٌ..

^١ بروانە: ٢٣٧١، ٤٥٦٥، ٤٦٥٩، ٦٩٥٧.

^٢ لَهُ زَيْبَتَانِ بە چەند مانای تر مانا کراوە وەک: ١- کەف کەوتۆتە ھەردوو کەلاوەی. ٢- دوو خالی رەش لەسەر ووی چاوەکانیە وە. ٣- دوو کەلەبی ھەیە لە دەمیەو ھاتوونەتە دەرەو.

^٣ خَمْسَةِ أَوَاقٍ: واتە: پێنج ئوقیە، ھەر ئوقیەیک چل درھەمی زیو دەکات، کەواتە پێنج ئوقیە کە دەکاتە دوو سەد درھەم، بە کیشانەیی تێستا لێکدراوەتەو دەکاتە: (٥٩٥ گرام) زیو.

١٤٠٤- وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ شَيْبٍ بْنِ سَعِيدٍ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ يُونُسَ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَسْلَمَ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: أَخْبَرَنِي قَوْلُ اللَّهِ: ﴿وَالَّذِينَ يَكْتَرِبُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُؤْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ﴾ ^(١) التَّوْبَةِ، قَالَ ابْنُ عُمَرَ: رضي الله عنه مَنْ كَتَرَهَا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهَا فَوَيْلٌ لَهُ، إِمَّا كَانَ هَذَا قَبْلَ أَنْ تُنَزَلَ الزَّكَاةُ، فَلَمَّا أُنْزِلَتْ جَعَلَهَا اللَّهُ طَهْرًا لِلْأَمْوَالِ ^(٢).

٤- باسیک: ئەو سامانهی زهکاتی لی بدری به کهنز (١) دانانری

به به لگهی ئەم فەرموودهی پیغممبەر ﷺ: ((ئەوهی له پینج ئوقیه کهمتر بیت زهکاتی تیدا نییه)).

١٤٠٤- خالیدی کوری ئەسڵەم دەلی: له گهەڵ عەبدولای کوری عومەردا رضي الله عنه رۆیشتین بۆ سەفەرێک، (له پێگادا) عەرەبیکی دهمتهکی به عەبدولای وت: مانای ئەم ئایهتەم پێ بلی: (ئەوانەى ئالتون و زیو کوڤدهکه نهوه و له پێى خواڤا نایبه خشن)، عەبدولاش وتی: هەرکەس کوێ کاته وهه زهکاته کهی نه دات سزای توند بۆ ئەو که سهیه، بێگومان ئەو ئایهته پێش ئەوه بوو ئایهتی زهکاتدان دابهزی، جا که ئایهتی زهکات دابهزی، خوا ئەو مال به خشینهی کرد به مایهی پاککردنه وه بۆ مال و سامان.

١٤٠٥- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يَزِيدَ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ الْأَوْزَاعِيُّ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، أَنَّ عَمْرَوَ بْنَ يَحْيَى بْنَ عُمَارَةَ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِيهِ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ

^١ بڕوانه: ٤٦٦١.

^٢ که هه ره شه له خاوه نه کهی کراوه له قورئان و سوننه تدا.

أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَيْسَ فِيهَا دُونَ خَمْسِ أَوْاقٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيهَا دُونَ خَمْسِ دَوْدٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيهَا دُونَ خَمْسِ ^(١) أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ ^(٢).

١٤٠٥- نه‌بو سه‌عید رضي الله عنه ده‌لێ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: (((پاره) له پینج ئوقیه که‌متر زمکاتی تیدا واجب نییه، وه له پینج وشر که‌متر زمکاتی تیدا واجب نییه، وه له پینج وسق ^(٣) که‌متر زمکاتی تیدا واجب نییه)).

١٤٠٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ، سَمِعَ هُشَيْنًا، أَخْبَرَنَا حُصَيْنٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: مَرَرْتُ بِالرَّبَذَةِ فَإِذَا أَنَا بِأَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه فَقُلْتُ لَهُ: مَا أَنْزَلَكَ مِنْزِلَكَ هَذَا؟ قَالَ: كُنْتُ بِالشَّامِ، فَأَخْتَلَفْتُ أَنَا وَمُعَاوِيَةُ فِي الَّذِينَ يَكْزُرُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ. قَالَ مُعَاوِيَةُ: نَزَلْتُ فِي أَهْلِ الْكِتَابِ. فَقُلْتُ: نَزَلْتُ فِيْنَا وَفِيهِمْ. فَكَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ فِي ذَاكَ، وَكَتَبَ إِلَيَّ عُثْمَانُ رضي الله عنه يَشْكُونِي، فَكَتَبَ إِلَيَّ عُثْمَانُ أَنْ أَقْدِمَ الْمَدِينَةَ. فَقَدِمْتُهَا فَكَثُرَ عَلَيَّ النَّاسُ حَتَّى كَانَتْهُمْ لَمْ يَرَوْني قَبْلَ ذَلِكَ، فَذَكَرْتُ ذَاكَ لِعُثْمَانَ، فَقَالَ لِي: إِنَّ شَيْئًا تَنَحَّيْتُ فَكُنْتُ قَرِيبًا. فَذَاكَ الَّذِي أَنْزَلَنِي هَذَا الْمَنْزِلَ، وَلَوْ أَمَرُوا عَلَيَّ حَبْشِيًّا لَسَمِعْتُ وَأَطَعْتُ ^(٤).

١٤٠٦- زمیدی کوری وهه‌ب ده‌لێ: به‌رمبه‌ردا تیپه‌ریم (شوینیکه له نیوان مه‌که‌ه و مه‌دینه)، له‌په‌ر نه‌بو زه‌رم بی‌نی رضي الله عنه و پیم وت: چ شتیک نا له‌م شوینه‌دا نیسته‌جیی کردوویت؟ وتی: من له شام بووم، جا من و موعاوییه له‌سه‌ر نه‌م

^١ خَمْسُ أَوْسُقٍ واته: پینج وسق هه‌ر وسقیکی سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌کاته (٦٠) صاع، به‌ کیشانه‌ی تێستا لێک دراوه‌ته‌وه ده‌کاته نزیکه‌ی: (٦٥٢ کغم)، هه‌ندیکیش ده‌لێن: ده‌کاته (٦٧٢ کغم)، نه‌مه بو گه‌نم و جو حساب کراوه، به‌لام هه‌ندێ دانه‌وێله‌ی تر قورسته‌ و حسابه‌که‌ی ده‌گۆرتی.

^٢ بر‌وانه: ١٤٤٧، ١٤٥٩، ١٤٨٤.

^٣ دانه‌وێله و میوژ و خورما.

^٤ بر‌وانه: ٤٦٦٠.

ئایه‌ته: (ئه‌وانه‌ی ئالتون و زیو کۆده‌که‌نه‌وه و نایبه‌خشن له‌پێی خوادا) ر‌امان جیاواز بوو، مو‌عاوییه وتی: ئەم ئایه‌ته دەر‌بار‌ه‌ی خاوم‌ن ک‌تیب‌ه‌کان دابه‌زیوه، منیش وتم: دەر‌بار‌ه‌ی ئیم‌ه و ئه‌وانیش دابه‌زیوه، بۆیه له ن‌یوان من و مو‌عاوییه‌دا گ‌یش‌ه دروست بوو له‌سه‌ر ئه‌وه، مو‌عاوییه نامه‌یه‌کی نووسی بۆ عوسمان و شکاتی منی لا کرد، ئه‌وسا عوسمانیش نامه‌یه‌کی بۆ من نووسی که برۆم بۆ مه‌دینه. منیش ر‌ویشتم بۆ مه‌دینه، جا خه‌لکیکی زۆرم ل‌ی کۆبوویه‌وه^(١)، به جۆرێک وه‌ک له‌وهو پ‌یش منیان نه‌دی‌ی، منیش ئەم‌ه‌م بۆ عوسمان باس‌کرد، عوسمانیش پ‌ی‌ی وتم: ئەگەر ه‌ه‌ز ده‌که‌یت و دمه‌و‌ی برۆ بۆ (جی‌گایه‌ک له‌) که‌ناری مه‌دینه و نزیک بیت، ئه‌وم‌بوو منی نا له‌م شو‌ینه‌دا نیسته‌ج‌ی کردووه، ئەگەر به‌ندمه‌یه‌کی حه‌به‌شی بکه‌نه ئه‌م‌یر و ل‌ی‌پ‌رس‌راوم، من گو‌ی‌ی ل‌ی ده‌گرم و گو‌ی‌پ‌رایه‌لی ده‌که‌م.

١٤٠٧- حَدَّثَنَا عِيَّاشُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ، عَنِ الْأَخْنَفِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: جَلَسْتُ. وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَلَاءِ بْنُ الشَّخِيرِ، أَنَّ الْأَخْنَفَ بْنَ قَيْسٍ حَدَّثَهُمْ قَالَ: جَلَسْتُ إِلَى مَلَأٍ مِنْ قُرَيْشٍ، فَجَاءَ رَجُلٌ خَشِنُ الشَّعْرِ وَالثِّيَابِ وَالْهَيْئَةِ، حَتَّى قَامَ عَلَيْهِمْ فَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: بَشِّرِ الْكَانِزِينَ بِرَضْفٍ يُحْمَى عَلَيْهِ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ، ثُمَّ يُوَضَّعُ عَلَى حَلَمَةٍ تَذِي أَحَدِهِمْ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ نُغْضٍ كَتِفِهِ، وَيُوَضَّعُ عَلَى نُغْضٍ كَتِفِهِ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ حَلَمَةٍ تَذِيهِ يَنْزَلُزُلُ، ثُمَّ وَلَّى فَجَلَسَ إِلَى سَارِيَةٍ، وَتَبِعْتُهُ وَجَلَسْتُ إِلَيْهِ، وَأَنَا لَا أَذْرِي مَنْ هُوَ فَقُلْتُ لَهُ: لَا أَرَى الْقَوْمَ إِلَّا قَدْ كَرِهُوا الَّذِي قُلْتُ. قَالَ: إِنَّهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا.

^١ پ‌رس‌یاران ل‌ی ده‌کردم بۆ‌ج‌ی له شام ده‌ر‌چووم و هاتم بۆ مه‌دینه.

١٤٠٧- جهریر گێڕایه وه له ئه بولعه لاوه، ئه ویش له ئه حنه فی کوری هه یسه وه گێڕایه وه و وتی: دانیشتبوووم.

جهریر وتی: ئه بولعه لای کوری شیخیر بۆی گێڕاینه وه که ئه حنه فی کوری هه یس بۆی گێڕانه وه و وتی: له نیۆ کۆمه ئی پیاوی قورمیشیدا دانیشتبوووم، ئینجا پیاویکی قز و پۆشاک و شیوه زبر^(١) هات، نزیک بوویه وه هه تا له لای سه ریان وهستا و سه لامی کرد، پاشان وتی: مژده بده به وانه ی ئالتوون و زیو کۆده که نه وه (و زمکاتی نادم) به به ردی سووره وه کراو له نیۆ ناگری دۆزه خدا، پاشان ئه و به رده ده خرێته سه ر گۆی مه مکی که سیک له وانه، تا له ئیسقانی شانیه وه دمرده چیت، وه ئه و به رده سووره وه کراوه ده خرێته سه ر ئیسقانی شانی، تا له گۆی مه مکیه وه دیته دمروه، ئه و که سه دمست و هه موو له شی ده له رزی، پاشان ئه و پیاوه (که قسه که ی کرد) رۆیشت و لای پایه یه کدا دانیشت، منیش شوینی که وتم و چووم له لای دانیشتم، وه من نه مده زانی کییه بۆیه بییم وت: وا نازانم ئه وه ی وتت ئه و خه لکه پێیان خۆش بووبی؟ وتی: بیگومان ئه وانه هه یج تیناگه ن (هه ر خه ریکی کۆکردنه وه ی دونیان).

١٤٠٨- قَالَ لِي خَلِيلِي - قَالَ: قُلْتُ: مَنْ خَلِيلُكَ؟ قَالَ: النَّبِيُّ ﷺ. - يَا أَبَا ذَرٍّ أَتُبْصِرُ أَحَدًا؟.. قَالَ: فَنَظَرْتُ إِلَى الشَّمْسِ مَا بَقِيَ مِنَ النَّهَارِ، وَأَنَا أُرَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُرْسِلُنِي فِي حَاجَةٍ لَهُ، قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: مَا أَحَبُّ أَنْ لِي مِثْلُ أَحَدٍ ذَهَبًا أَنْفَقَهُ كُلُّهُ إِلَّا ثَلَاثَةً دَنَانِيرَ.. وَإِنَّ هَؤُلَاءِ لَا يَعْقِلُونَ، إِمَّا يَجْمَعُونَ الدُّنْيَا. لَا وَاللَّهِ لَا أَسْأَلُهُمْ دُنْيَا، وَلَا أَسْتَفْتِيَهُمْ عَنْ دِينٍ حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ^(٢).

^١ ئه و پیاوه ئه بو زه پ، بوو، به روانه: فتح الباری: ٣٥١/٤.

^٢ به روانه: ١٢٣٧.

١٤٠٨- ئەبو زەر رضی اللہ عنہ دەلی: خوشەویستم فەرمووی پێم - (ئەحنەف) دەلی: وتم: خوشەویستت کییه؟ ئەبو زەر وتی: پێغەمبەرە ﷺ : ((ئەي ئەبو زەر ئایا کێوی ئوحوود دەبینی؟))، منیش سەیری خۆرم کرد رۆژ ئەوەندە نەمابوو، وە من گومانم وابوو پێغەمبەری خوا ﷺ دەمنێری بۆ کارو پێویستییهکی خۆی، وتم: بەلی ئوحوود دەبینم، فەرمووی: ((پێمخۆشە بە ئەندازە کێوی ئوحوود ئالتووونم هەبێت، هەمووی بێهخشم (لە پێناو خوادا) جگە لە سێ دینار نەبێت))^(١)، ئەبو زەر وتی: بەلام بەراستی ئا ئەمانە تێناگەن، هەر دنیا کۆدەکەنەوه، نە سوێند بەخوا داوای دنیایان لی ناکەم، وە پرسیاری ئایینیان لی ناکەم هەتا دەگەمەوه خزمەتی خوا.

٥- بابُ إِنْشَاقِ الْمَالِ فِي حَقِّهِ

١٤٠٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنِي قَيْسٌ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكَةٍ فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيَعْلَمُهَا.^(٢)

٥- باسی بهخشینی سامان له هەق و شوینی خۆیدا

١٤٠٩- عەبدولای کوری مەسعود رضی اللہ عنہ دەلی: لە پێغەمبەرم ﷺ بیست دمیفرموو: ((ئیرمی و خۆزگە پێ خواستی گەوره تەنها لە دوو شتدا دروستە: بە پیاویک خوا سەرومت و سامانی پێ بەخشیبی، توانای پێ دابی لە پێناوی هەق و راستیدا

^١ پێدەچێ پێغەمبەری خوا ﷺ لەو رۆژەدا پێویستی بە سێ دینار بوو بێت بۆ هەندیک لە پێویستی مالهکانی.

^٢ بروانە: ٧٣.

تهفرو تونای بکات (بیبه خشی)، وه به پیاویک که خوا دانایی و شارهزایی پیدایی،
(که له نیوان خه لکیدا) حوکمی پی بکات و فیتری خه لکانی دیکهشی بکات)).

٦- بابُ الرِّیَاءِ فِي الصَّدَقَةِ

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لَا تُبْطِلُوا صَدَقَتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ
بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا
يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦١﴾﴾ البقرة، وَقَالَ ابْنُ
عَبَّاسٍ ؓ: «صَلْدًا لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ» وَقَالَ عِكْرِمَةُ: ﴿وَابِلٌ﴾ مَطَرٌ شَدِيدٌ وَالطَّلُّ: النَّدى.

٦- باسی روپامایی له زهکات و مال بهخشیندا

به بهلگهی ئەم فەرمايشتهی خوای بهرزو بلند: (ئهی ئەو کهسانهی باوهرپتان
هیناوه خێرو بهخشینهکانتان به منعت کردن و نازاردان پوچهڵ مهکه نهوه،
وهك ئەو کهسهی مال و سامانی خوێ بهخت دهکات له بهر رووپامایی خه لک، وه
باوهرپی نییه به خوا و بهرپۆزی دواپی، جا وێنه ی ئەو ناپاکه وهك بهردیکی لووس
وايه که خۆلێکی کهمی به سه ره وه بیّت، ئینجا بارانیکی لێزمه لێ بدات و
بهرده که بهرووتی بهیلتیه وه، ئیتر ناتوانن هیچیک له وهی کردوو یانهی دهستیان
کهوێت و دهستیان پێی ناگات، وه خوا پێنموونی گهلی بیباوهر و خوانه ناس
ناگات)، وه عهبدو لای کورپی عهباس ؓ ده لێ وشه ی: ﴿صَلْدًا﴾ له نایه ته که دا
واته: بهردیک هیچی به سه ره وه نه بیّت، وه عیکریمه ده لێ: وشه ی: ﴿وَابِلٌ﴾،
یانی: بارانی لێزمه، وه وشه ی: (الطَّل) یانی: نه ره مه باران.

٧- باب: لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَدَقَةً مِنْ غُلُولٍ، وَلَا يَقْبَلُ إِلَّا مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ

لِقَوْلِهِ: ﴿قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذَىٰ وَاللَّهُ عَنِّي حَلِيمٌ﴾ (٢٣٦) البقرة.

٧- باسێک: خودا هیچ خێرێک له مالێ دزراو وهر ناگرێت، جگه له مالێک که به کهسابهتێکی حهلال پهیدا کرابێ

به به لگهی ئهم فهرمایشتهی خوای گهوره: (وتهیهکی چاک و داوای لیخوش بوون بۆ کردن له خوا له مال بهخشینێک چاکتره که نازار و دل نیشانی به دوا دا بیت، وه خوا دهولته مهندی له سه رخویه).

٨- بابُ الصَّدَقَةِ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ

لِقَوْلِهِ: ﴿وَيُرِي الصَّدَقَتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ﴾ (٣٧) إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (٣٧) البقرة.

٨- باسی خێر و مال بهخشین له مالێ کهسابهتی حهلال

به به لگهی ئهم فهرمایشتهی خوای گهوره: (وه خوا) برهو به خێرو بهخشینهکان دهدات، وه خوا هیچ سېلهیهکی تاوانباری خوێش ناوی، بێگومان ئهو کهسانه ی باومریان هیناوه و کردهوه چاکهکانیان کردووه و نوێژیان کردووه و زمکاتیان داوه، ئهو پاداشتیان لای پهرومردگاریانه، ئهو ترسیان له بهر نییه و خهفت پرویان تیناکات).

١٤١٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ، سَمِعَ أَبَا النَّضْرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ -هُوَ: ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ- عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ مَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ -وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ- وَإِنَّ اللَّهَ يَتَقَبَّلُهَا بِمِمينِهِ، ثُمَّ يُرَبِّيَهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلَوْهُ^(١) حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ.. تَابَعَهُ سُلَيْمَانُ عَنِ ابْنِ دِينَارٍ. وَقَالَ وَرَقَاءُ، عَنِ ابْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مَرْيَمَ وَزَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، وَسَهْلٌ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(٢).

١٤١٠- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((ھەرکەس بە ئەندازەی یەک دمنکە خورما لە مالتیک کە بەحەلال پەیداگراوە ببەخشی - خواش مالتی حەلال نەبێ گێرای ناکات، جا بێگومان خوای گەورە بەدەستی راستی وەری دەگرێ، پاشان خوا گەشە پێدەدات بۆ خاومەنەکە، وەک ئەوێ کە سیکتان جوانووەکە بە خێو دەکات، هەتا بەقەدەر کێویکی لی دێت (ئەومندە گەورە دەکات بۆ خاومەنەکە)).

سولەیمان لە ئێبنو دینارەو ئەم فەرموودە گێراوەتەو بەرێگەیکە تر پالێشتە بۆ رێگەکە پێشو. وە وەرقاو دەلی و دەگێرێتەو لە ئێبنو دینارەو، ئەویش لە سەعیدی کۆری یەسارەو، لە ئەبو ھورەیرەو لە پێغەمبەرەو ﷺ گێراویەتەو. وە موسلیمی کۆری ئەبو مەریم و زەیدی کۆری ئەسلەم و سۆھەیل لە ئەبو سالحەو گێراویانەتەو ئەویش لە ئەبو ھورەیرەو لە پێغەمبەرەو ﷺ گێراویەتەو.

^١ قُلُو: جاشولکە یان جوانووە، کە لە شیر برابیتەو، یان یەک سآلە بیت. بروانە: ئەموندجید بە کوردی: ٧٠٣/٣.

^٢ بروانە: ٧٤٣٠.

۹- بَابُ الصَّدَقَةِ قَبْلَ الرَّدِّ

۱۴۱۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مَعْبُدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «تَصَدَّقُوا فَإِنَّهُ يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ يَمْشِي الرَّجُلُ بِصَدَقَتِهِ، فَلَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا، يَقُولُ الرَّجُلُ: لَوْ جِئْتُ بِهَا بِالْأُمْسِ لَقَبِلْتُهَا، فَأَمَّا الْيَوْمَ فَلَا حَاجَةَ لِي بِهَا»^(۱).

۹- باسی مال به خشین پیش هاتنی نهو رۆژهی کهس نییه وهری بگری

۱۴۱۱- حاریسهی کوری وهب رضی الله عنه دهلی: له پیغه مبهرم رضی الله عنه بیست دمیغه رموو: ((مال ببه خشن، چونکه دلنیابن رۆزگار یکتان به سهردا دیت کهسێک زهکات و خیره کهی دهبات، کهسی دهست ناکهوی زهکاته کهی لی وهربگری، کهسه که به به خشه ره که دهلی: نه گهر دوینی هینابات و مرمر دمگرت، به لام نه مرو ههچ پیوستیم پی نییه)).

۱۴۱۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمْ الْمَالُ فَيَفِضَ، حَتَّى يُهَمَّ^(۲) رَبُّ الْمَالِ مَنْ يَقْبَلُ صَدَقَتَهُ، وَحَتَّى يَعْزِضَهُ فَيَقُولَ الَّذِي يَعْزِضُهُ عَلَيْهِ: لَا أَرَبَ لِي»^(۳).

^۱ بروانه: ۱۴۲۴، ۷۱۲۰.

^۲ يُهَمُّ واته: خاوهن سامانه که زور به لایه وه گرنگه، وه له هه نندیک گیره وه وه کانی بوخاری به (يُهُمُّ) هیناویانه، واته خه فه تبار ده بیست کهس نیه ماله کهی وهربگری. بروانه: إرشاد الساري: ۵۲۸/۳.

^۳ بروانه: ۸۵.

۱۴۱۲- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه مەبەر ﷺ فەرمووی: ((پۆزی دوایی بەرپا نابێت و هەڵناستێ، هەتا مال و سامان لەنیوتاندا زۆر نەبێ و زیاتر دەبێ لە پێویستی خەڵک، هەتا وای لێ دێ خاوەن مال و سامان زۆر بەلایەوه گرنگە کەسێک هەبێ زەکات و خێرەکە و مەبەرێ، وە هەتا بەکەسێک دەلی زەکاتی بدات، ئەو کەسە پێ و توه زەکاتەکە بەدات دەلی: پێویستیم پێ نییە)).

۱۴۱۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ النَّبِيلُ، أَخْبَرَنَا سَعْدَانُ بْنُ بِشْرِ، حَدَّثَنَا أَبُو مُجَاهِدٍ، حَدَّثَنَا مُجَلُّ بْنُ خَلِيفَةَ الطَّائِي قَالَ: سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ رضی اللہ عنہ يَقُولُ: كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَهُ رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا يَشْكُو الْعَيْلَةَ، وَالْآخَرُ يَشْكُو قَطْعَ السَّبِيلِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَمَّا قَطْعُ السَّبِيلِ فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي عَلَيْكَ إِلَّا قَلِيلٌ حَتَّى تَخْرُجَ الْعِيرُ إِلَى مَكَّةَ بِغَيْرِ خَفِيرٍ، وَأَمَّا الْعَيْلَةُ فَإِنَّ السَّاعَةَ لَا تَقُومُ حَتَّى يَطُوفَ أَحَدُكُمْ بِصَدَقَتِهِ لَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا مِنْهُ، ثُمَّ لَيَقْفَنَ أَحَدُكُمْ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حِجَابٌ وَلَا تُرْجَمَانُ يُرْجَمُ لَهُ، ثُمَّ لَيَقُولَنَّ لَهُ: أَلَمْ أُوتِكَ مَالًا؟ فَلَيَقُولَنَّ: بَلَى. ثُمَّ لَيَقُولَنَّ: أَلَمْ أُرْسِلْ إِلَيْكَ رَسُولًا؟ فَلَيَقُولَنَّ: بَلَى. فَيَنْظُرُ عَنْ يَمِينِهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ، ثُمَّ يَنْظُرُ عَنْ شِمَالِهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ، فَلَيَقْفَنَنَّ أَحَدُكُمُ النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ مَرَّةٍ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَيَكَلِمَةً طَيِّبَةً.^(۱)

۱۴۱۳- عەدی کوری حاتیم رضی اللہ عنہ دەلی: من لە خزمەتی پێغه مەبەری خوادا بووم ﷺ، دوو پیاو هاتنە خزمەتی: یەکێکیان سکالای هەزاری کرد و ئەوێتریان سکالای بوو لە دەست پێگر و جەردە، پێغه مەبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((جا سەبارەت بە پێگری و جەردەیی ئەو بەبێگومان کاتیکی زۆر بەسەردا تێناپەڕی، هەتا وای لێ دێ کاروان دێت بۆ مەککە بەبێ پاسەوان، دەربارە هەزاریش ئەو بەبێگومان پۆزی دوایی بەرپا نابێت، هەتا وای لێ دێ کەسێکتان زەکاتەکە

^۱ برۆانە: ۱۴۱۷، ۳۵۹۵، ۶۰۲۳، ۶۵۳۹، ۶۵۴۰، ۶۵۶۳، ۷۴۴۳، ۷۵۱۲.

دهگیرئ، کهسی دمست ناکهوی لئی و مرگړئ، پاشان ههریهک له ئیوه له بهردم خوای گه ورمدا راده ووستئ، له نیوان نهو و خوادا په ردهو و مرگړ نییه کاری و مرگړی بۆ بکات، پاشان خوا پپی دمه فرموی: ئایا مال و سامانم پی نه دایت؟ نه ویش به د ئنیاییه وه دهلئ: بهلئ: پیټ دام، پاشان دهلئ: ئایا پیغه مبهرم بۆ نه ناردی؟ له وه لامدا به بیگومان دهلئ: بهلئ ناردت، جا سهیری لای راستی دهکات جگه له ناگر هیچی تر نابینیت، پاشان سهیری لای چه پی دهکات، دیسان جگه له ناگر هیچی تر نابینیت، دهی ههریهک له ئیوه با خوی بپاریزی له ناگری دۆزهخ، با به له ته خورمایه کیش بیت، خو نه گهر نه و مشی نه بوو، نه وه با به وشه یه کی جوان (که له گهل خه لکیدا بیکات) خوی بپاریزی)).

۱۴۱۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فِيهِ بِالصَّدَقَةِ مِنَ الذَّهَبِ، ثُمَّ لَا يَجِدُ أَحَدًا يَأْخُذُهَا مِنْهُ، وَيَرَى الرَّجُلُ الْوَاحِدَ يَتَّبَعُهَا رَبْعُونَ امْرَأَةً، يَلْذَنَ بِهِ مِنْ قِلَّةِ الرِّجَالِ وَكَثَرَةِ النِّسَاءِ..»

۱۴۱۴- نه بو موسا رضي الله عنه له پیغه مبهرم وه صلى الله عليه وسلم دهگیریته وه که فهرموویه تی: ((بیگومان رۆژیک دیت به سهر خه لکیدا بیاو زهکاتی ئالتوونه کهی دهگیرئ، پاشان که سیکی دمست ناکهوی لئی و مرگړئ، وه یهک بیاو ده بیئرئ چل ئافرمت شوینی ده که ون و په نای پی ده گرن، له بهر که می بیاو و زوری ئافرمت)).

۱۰- باب: اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ وَالْقَلِيلِ مِنَ الصَّدَقَةِ

﴿وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَمٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَتَمَنَّتْ أَكُلَهَا ضَعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِيبْهَا وَابِلٌ فَطُلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٦٥﴾ أَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ﴿٦٦﴾﴾ البقرة.

۱۰- باسیک: خۆتان له ئاگرى دۆزهخ بپاریزن با به له ته

خورمایهک و کهمیک له خیریش بیت

خوای گه وره دمه فرموی: (نموونه ی نهو که سانه ی مال و دارایی خۆیان دمه بخشن له پێناو په زامه ندى خوا، وه بۆ دامه زراندى دل و دهر و نیا (له سه ر چاکه)، وهك باخیک وایه که به شوینیکی به رزه وه بیت بارانی به خور و لیزمه لی بدات، ئینجا دوو به رانه بر میوه بگریت، جا نه گه ر بارانی به خور و لیزمه لی نه دات و نه رمه باران لی بدات (هه ر به ره مه می دهبیت)، وه خوا بینایه به وه ی که دمیکن، ئایا کهس له ئیوه ئاواته خوازه که باخیکی هه بی له دار خورماو جوړمه دره ختی میو و په ز پوواری زور به ژیریاندا بپروات، جوړمه میوه به ر له و باخه دا هه بی بۆ خاومه که ی).

۱۴۱۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ الْحَكَمُ -هُوَ: ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيُّ- حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ آيَةُ الصَّدَقَةِ كُنَّا نُحَامِلُ، فَجَاءَ رَجُلٌ فَتَصَدَّقَ بِشَيْءٍ كَثِيرٍ فَقَالُوا: مُرَائِي. وَجَاءَ رَجُلٌ فَتَصَدَّقَ بِصَاعٍ،

فَقَالُوا: إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنْ صَاعِ هَذَا. فَنَزَلَتْ: ﴿الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ﴾ (٧٩) التوبة. الآية^(۱).

۱۴۱۵- نه بو مهسعود ﷺ دهلی: کاتی نایه تی مال به خشین دابه زی، نیمه حه مالیمان ده کرد (تا مال ببه خشین)، جا پیاویک هات و شتیکی زوری کرد به خیر، (دووړووه کان) وتیان نه وه پیا بازه، پیاویکی تر هات مه نیک دانه ویلای کرد به خیر، وتیان خوا پیویستی به م مهنه دانه ویلای نه و کابرایه نییه، نیر به و هوپه وه نه م نایه ته دابه زی: (نه و) (دووړووانه ی) که تانه و ته شهر دمدن له و باوړدارانه ی جگه له زهکات مال و سامانیان دمه خشن، هرومه تانه و ته شهر دمدن له و که سانه ی که ته نها که میکیان هه یه به زه حمت په یدایان کردووه (و دمه به خشن)، نینجا گالته شیان پی دهکمن، خواش گالته به وان دهکات، وه سزای سه ختشیان بو هه یه (له روژی دوا پیدا) .

۱۴۱۶- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ ﷺ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَمَرْنَا بِالصَّدَقَةِ انْطَلَقَ أَحَدُنَا إِلَى السُّوقِ فَتَحَامَلَ، فَيُصِيبُ الْمُدَّ، وَإِنَّ لِبَعْضِهِمُ الْيَوْمَ لِمِائَةَ أَلْفٍ^(۲).

۱۴۱۶- نه بو مهسعودی نه نصاری ﷺ دهلی: کاتی پیغه مبهری خوا فرمانی پی ده کردین به مال به خشین، که سیک له نیمه دپوشت بو بازار حه مالی ده کرد و مشتی گمنم یان جوی په یدا ده کرد (و دمی کرد به خیر)، که چی هندیکیان نه مړو سه د هزار (دره می) هه یه (نایه به خشیّت).

^۱ بروانه: ۱۴۱۶، ۲۳۷۳، ۶۶۶۸، ۶۶۶۹.

^۲ بروانه: ۱۴۱۵.

۱۴۱۷- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَعْقِلٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ مَرَّةٍ. ^(۱)

۱۴۱۷- عه‌دی کوری حاتیم رضي الله عنه ده‌لی: له پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیست دمیغه‌رموو: ((خوتان بپاریزن له ناگری دۆزه‌خ با به‌له‌ته خورمایه‌کیش بیت)).

۱۴۱۸- حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ حَزْمٍ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: دَخَلَتِ امْرَأَةً مَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا تَسْأَلُ، فَلَمْ تَجِدْ عِنْدِي شَيْئًا غَيْرَ مَرَّةٍ فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا، فَقَسَمْتُهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا، ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ، فَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا، فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: مَنِ ابْتُلِيَ مِنْ هَذِهِ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ. ^(۲)

۱۴۱۸- عایشه رضي الله عنها ده‌لی: ئافرمتیک له‌گه‌ل دوو کچی بچکۆله‌یدا هات بۆ مالیان سوالی ده‌کرد، جا هیچی دمست نه‌که‌وت لای من یه‌ک دمنکه خورما نه‌بیت، بۆیه پیمدا، ئافرمته‌که به‌شی کرد له نیوان دوو کچه‌که‌یدا (یه‌کی له‌تیکی دانئ) و خوی لی نه‌خوارد، پاشان هه‌ستا و رو‌یشت، ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ هات بۆ مائه‌وه‌مان، منیش هه‌واله‌که‌م بۆ گێڕایه‌وه، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌رمووی: ((هه‌رکه‌سێک خوا تافی بکاته‌وه به‌م جو‌ره ئافرمت و هه‌تیوانه (و خزمه‌تیان بکات)، ئه‌وه ده‌بنه په‌رژین بۆی له ناگری دۆزه‌خ)).

^۱ بیروانه: ۱۴۱۳.

^۲ بیروانه: ۵۹۹۵.

۱۱- باب: أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ وَصَدَقَةُ الشَّحِيحِ الصَّحِيحِ

لَقَوْلِهِ: ﴿وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ ۖ﴾ المنافقون. الآية. وَقَوْلِهِ: الآية.

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ ۖ﴾ البقرة.

۱۱- باسیک: کام مال به خشینه گه ورهیه؟ وه مال به خشینى رژدهى له شساغ

به به لگه ی ئەم فەرمايشته ی خوای گه وره: (لهو مال و سامانه ببه خشن که پیمان داون، پيش نه وهی مردن یه خه به ههریه که له ئیوه بگرئ) تا کو تایی نایه ته که، وه له بهر ئەم فەرمايشته شی: (ئهی ئەو که سانه ی باو مرتان هیناوه لهو مال و سامانه ببه خشن که پیمان داون، پيش نه وهی رۆژیک بیت کرین و فروشتن و دوستایه تی تیدانییه) تا کو تایی نایه ته که.

۱۴۱۹- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ، حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الصَّدَقَةِ أَكْبَرُ أَجْرًا؟ قَالَ: أَنْ تَصَّدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيحٌ شَحِيحٌ، تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمُلُ الْغِنَى، وَلَا تُمְهِلُ حَتَّى إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ، قُلْتَ: لِفُلَانٍ كَذَا، وَلِفُلَانٍ كَذَا، وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ ^(۱).

۱۴۱۹- ئەبو هوریره رضي الله عنه ده ئی: پیاویک هاته خزمه تی پیغه مبه صلى الله عليه وسلم، وتی: ئەی پیغه مبه ری خوا صلى الله عليه وسلم کام مال به خشینه پاداشتی گه وره تره؟ فەرمووی: ((ئەو که تو مالی ببه خشی له کاتی که لهشت ساغه و دلت نایه و رژده بیت، له هه ژاری

بترسی و هیوای دهوله‌مهندبوونت هه‌بیت، (مال به‌خشین) دوا مه‌خه تا ئه‌و کاته‌ی گیان ده‌گاته گه‌رووت، ئینجا ده‌لێت: ئه‌وه بو‌ فلا‌نه که‌س و ئه‌وه و فیساره که‌س، ئه‌وه‌ش کاتی خۆی داومه به‌ فلا‌نه که‌س)).

باب

۱۴۲۰- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ فِرَاسٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ بَعْضَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ قُلْنَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَيُّنَا أَسْرَعُ بِكَ لِحُوقًا؟ قَالَ: «أَطْوَلُكُمْ يَدًا». فَأَخَذُوا قَصَبَةً يَذْرَعُونَهَا، فَكَانَتْ سَوْدَةً أَطْوَلَهُنَّ يَدًا، فَعَلِمْنَا بَعْدَ أَهْمَا كَانَتْ طُولَ يَدِهَا الصَّدَقَةُ، وَكَانَتْ أَسْرَعَنَا لِحُوقًا بِهِ، وَكَانَتْ تُحِبُّ الصَّدَقَةَ.

باسیک

۱۴۲۰- عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گێڕێته‌وه و ده‌لێ: یه‌کێک له‌ خێزانه‌کانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ وتی: کامان زووتر (له‌ قیامه‌تدا) به‌ خزمه‌ت ده‌گه‌ین؟ فه‌رمووی: ((ئهو‌هتان ده‌ستی درێژتر بێت))، ئه‌وانیش قامیشیکیان هێنا بالیان ده‌پێوا، جا سه‌وده‌ بالی له‌ هه‌موویان درێژتر بوو، ئینجا دواتر زانیمان مه‌به‌ست له‌ ده‌ستدرێژی سه‌وده‌ مال به‌خشین بوو، سه‌وده‌ ^(۱) پێش هه‌موویان مردو گه‌یشته‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ، چونکه‌ ئه‌و زۆر چه‌زی له‌ مال به‌خشین بوو.

^۱ سه‌رنج: له‌ راستیدا زه‌ینه‌ی کچی جه‌ش رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له‌ پێش هه‌موویان مرد، هاتنی ناوی سه‌وده‌ له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا یان هه‌له‌یه، یاخود عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له‌بیری چۆته‌وه که‌ زه‌ینه‌ب له‌ پێشدا مردووه، یاخود عائیشه مه‌به‌ستی ئه‌وه نییه که‌ راسته‌وخۆ دوا‌ی پێغه‌مبه‌ر سه‌وده‌ مردووه، به‌لکو مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه زه‌ینه‌ب له‌ پێشدا مردووه‌و، به‌ هه‌له‌ له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا ناوی سه‌وده‌ هاتووه. پڕوانه: فتح الباری: ۶/۴.

۱۲- بَابُ صَدَقَةِ الْعَلَانِيَةِ

وَقَوْلُهُ: ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِالْئِيلِ وَالْثَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (البقرة: ۲۷۴).

۱۲- باسی مال به خشینی ئاشکرا

وه باسی نهم فهرمایشتهی خوای گهوره: (ئهو کهسانه‌ی به شهو و به‌روژ به په‌نهانی و به‌ئاشکرا مال و سامانیان دمه‌بخشن، ئه‌وه پاداشتیان لای به‌رومردگاریانه، هیچ ترسیکیان له‌به‌ر نیه (له داهاتوودا)، وه ئه‌وان خه‌فه‌تبار نابن (بو‌ر ابردوو)).

۱۳- بَابُ: صَدَقَةِ السِّرِّ

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا صَنَعَتْ يَمِينُهُ». وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهُا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾ (البقرة).

۱۳- باسیک: مال به خشینی په‌نهان

ئهبو هورمه‌یره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ده‌گیریتته‌وه: که فهرموویه‌تی: ((وه بیاویک مائیکی به‌خشیوه و شاردوویه‌تی‌وه هه‌تا لای چه‌پی نه‌زانی لای راستی چی کردوو و به‌خشیوه، وه خوای گه‌وره فهرموویه‌تی: (ئه‌گه‌ر مال و به‌خشینه‌کانتان ئاشکرا بکه‌ن، ئه‌وه کاریکی باشه، وه ئه‌گه‌ر بیشارنه‌وه بیده‌ن به‌هه‌زاران ئه‌وه چاکتره بو‌خوتان)).

۱۴- باب: إِذَا تَصَدَّقَ عَلَى غَنِيٍّ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ

۱۴۲۱- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «قَالَ رَجُلٌ: لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ. فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ سَارِقٍ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ: تُصَدِّقُ عَلَى سَارِقٍ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ. فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدَيِ زَانِيَةٍ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ: تُصَدِّقُ اللَّيْلَةَ عَلَى زَانِيَةٍ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زَانِيَةٍ، لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ. فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدَيِ غَنِيٍّ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ: تُصَدِّقُ عَلَى غَنِيٍّ فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، عَلَى سَارِقٍ، وَعَلَى زَانِيَةٍ، وَعَلَى غَنِيٍّ. فَأَيُّ، فَقِيلَ لَهُ: أَمَّا صَدَقَتُكَ عَلَى سَارِقٍ فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعِيفَ عَنْ سَرِقَتِهِ، وَأَمَّا الزَّانِيَةُ فَلَعَلَّهَا أَنْ تَسْتَعِيفَ عَنْ زِنَاهَا، وَأَمَّا الْغَنِيُّ فَلَعَلَّهُ يَغْتَبِرُ فَيَنْفِقُ مِمَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ.»

۱۴- باسیک: نه گهر مالی به خشى به دهوله مهند و

نهيزاني دهوله مهنده

۱۴۲۱- نه بو هوړمير ښه دهگير پته وه: که پينځه مېهرى خوا ﷺ فه رموى: ((پياوړک وتی: سویند به خوا خيرک دهکهم، جا به خير دهکهم وه له مال دمرجوو کردیه دمستی دزیک، جا که رږوژ بوويه وه خه لک هسه يان دهکردو دميانوت: پارميه کی خير دراوه به دزیک، نينجا پياوړه وه وتی: خوايه سوپاس تهنه با بؤ تويه، سویند به خوا خيرک دهکهم، جا له مال دمرجوو خير دهکهم بکات، خير دهکهم کرده دمستی نافرمتيکی زيناکاری داوینېس، جا که رږوژ بوويه وه خه لک هسه يان دهکردو دميانوت: نه مشهو ماليکی خير دراوه به نافرمتيکی داوینېس، نينجا کابرا وتی: خوايه سوپاس تهنه با بؤ تويه، (که ويست و ابوو نه م خير) بؤ نهو نافرمته زيناکاره بيت، سویند به خوا خيرک دهکهم، جا ماله که ی له گهل خوی برد له مال دمرجوو، نينجا نايه دمستی پياوړی دهوله مهند، جا که رږوژ بوويه وه خه لک هسه يان دهکردو دميانوت: ماليکی خير

دراوه به دمو له مه‌ندیك، ئینجا کابرا وتی: خواجه سوپاس تهنه‌ها بۆ تۆیه (که ویستت وابوو ئەم خیره) بۆ دز و بۆ ئافرمتی زیناکهر و دمو له مه‌ند بیت^(۱)، جا هاتنه‌ خه‌وی و پێیان ووت: سه‌بارمت به‌و ماله‌ی به‌خشیوته به‌دزیك نه‌وه به‌لکو وازی بێنی له‌ دزیکردنه‌که‌ی، نه‌ومشی داوته به‌ئافرمته‌ داوینپیه‌سه‌که، نه‌ویش به‌لکو وازی بێنی له‌ زیناکردن، دمو له مه‌ندمه‌که‌ش به‌لکو په‌ند و مرگړی و له‌و ماله‌ی خوا بپیداوه ببه‌خشییت و خیر بکات)).

۱۵- باب: إِذَا تَصَدَّقَ عَلَى ابْنِهِ وَهُوَ لَا يَشْعُرُ

۱۴۲۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْجَوَيْرِيَّةِ، أَنَّ مَعْنَ بْنَ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَأَبِي وَجَدِّي، وَخَطَبَ عَلِيٌّ فَأَنْكَحَنِي، وَخَاصَمْتُ إِلَيْهِ، وَكَانَ أَبِي يَزِيدَ أَخْرَجَ دَنَانِيرَ يَتَصَدَّقُ بِهَا، فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَجُلٍ فِي الْمَسْجِدِ، فَجِئْتُ فَأَخَذْتُهَا فَأَتَيْتُهُ بِهَا، فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا إِيَّاكَ أَرَدْتُ. فَخَاصَمْتُهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: لَكَ مَا نَوَيْتَ يَا يَزِيدُ، وَلَكَ مَا أَخَذْتَ يَا مَعْنُ.

۱۵- باسیک: ئەگەر که‌سیک مایه‌کی به‌خشی به‌ کوردی

خۆی بێ نه‌وه‌ی هه‌ست بکات

۱۴۲۲- ئەبو جومیریه‌ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ مه‌عنی کوردی یه‌زید رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بۆی گێڕایه‌وه‌ و وتی: من له‌گه‌ڵ باوکم و باپیرم په‌یمانمان دا به‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، وه‌ خوازی بێنی ئافرمتیکی بۆ کردم، (پێم دراو) ماره‌ی کرد بۆم، کێشه‌یه‌گیشم هه‌بوو برده‌مه‌ خزمه‌تی، یه‌زیدی باوکم چه‌ند دیناریکی برد بیکات به‌خیر، جا لای پیاویك که‌

¹ (ئهمه‌ی پێ ناخۆش بوو)، ئەم به‌شه‌ له‌ فهرمووده‌که‌ له‌ رێوایه‌تی ته‌به‌رانیدا هاتوه‌. بڕوانه: [إرشاد الساري: ۳/ ۴۵۰.

له مرگهوت بوو داینا (بیكات به خیر بوی)، منیش رویشتم و مرم گرت و هینامه وه
 بو لای باوکم، باوکیشم وتی: سویند به خوا من مه بهستم نه بووه به تو بدری،
 نیت بر دم بو خزمه تی پیغه مبهری خوا ﷺ و فهرمووی: ((یهزید تو نیه ته که ی
 خونت بو نوو سراوه، مه عن توش نه وهی که ومرت گرتووه هی خوته)).

۱۶- بابُ الصَّدَقَةِ بِالْيَمِينِ

۱۴۲۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي حُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ،
 عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ تَعَالَى فِي
 ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: إِمَامٌ عَدْلٌ، وَشَابُّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي
 الْمَسَاجِدِ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ
 وَجَمَالٍ فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ
 يَمِينُهُ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا ففَاضَتْ عَيْنَاهُ»^(۱).

۱۶- باسی (په وایه تی) مال به خشین به دهستی راست

۱۴۲۳- ئەبو هورەیره رەزە لە پیغه مبهری خواوه ﷺ دهگیریته وه که
 فهرموویه تی: ((حهوت جوړ کهس خوی بهرز و بلند دمیانخاته ژیر سیبهری
 خویه وه، له روژنکدا هیچ سیبهریک نییه جگه له سیبهری نه وه (که نه مانه ن):
 پیشه وایه کی دادگهر، گهنج و لاویک له نیو بهندایه تی خوادا گه وره بوو بیت (و
 لاویتی به سهر بر د بیت)، وه پیاویک دلی په یوه ست بیت به مرگه وته کانه وه و
 هوگریان بیت، وه دوو کهس له بهر خوا یه کتریان خوش بو، له سهری (له ژياندا)
 پیکه و مبن، وه له سهر نه وه خوشه ویستییه له یه کتری جیا ببنه وه (به مردنی

^۱ بروانه: ۶۶۰.

یه‌کێکیان)، وه پیاویک ئافهرمتیکی خاومن دمه‌لآت و جوانی داوای کاری خرابی لئ بکات، پیاوه‌که‌ش بلێ: من له خوا دوترسم، وه پیاویک مائیکی به‌خشیییت و شارده‌یتوه، هه‌تا لای چه‌پی نه‌زانێ لای راستی چی دمه‌خشییت، وه پیاویک به‌ته‌نیا بیر و یادی خوا بکات، چاوه‌کانی فرمێسکیان پێدا بێته‌ خواره‌وه)).

۱۴۲۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَعْبُدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ الْخُزَاعِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: تَصَدَّقُوا، فَسَيَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ يَمْشِي الرَّجُلُ بِصَدَقَتِهِ، فَيَقُولُ الرَّجُلُ: لَوْ جِئْتُ بِهَا بِالْأَمْسِ لَقَبِلْتُهَا مِنْكَ، فَأَمَّا الْيَوْمَ فَلَا حَاجَةَ لِي فِيهَا^(۱).

۱۴۲۴- حاریسه‌ی کوری وه‌ه‌بی خوزاعی ر‌ض‌ی‌الله‌عن‌ه‌ ده‌لێ: له پێغه‌مبه‌رم ﷺ بیست دمه‌فه‌رموو: ((مال ببه‌خشن، چونکه‌ دنیابن ر‌وژگارێکتان به‌سه‌ردا دیت که‌سه‌یک زه‌کات و خیره‌که‌ی دمه‌بات، ئینجا کابرا^(۲) ده‌لێ: نه‌گه‌ر دوینی بته‌ینایه‌ لیتم ومرده‌گرت، به‌لام نه‌م‌رو ه‌یج پێویستیم پێی نییه‌)).

۱۷- بَابُ مَنْ أَمَرَ خَادِمَهُ بِالصَّدَقَةِ وَلَمْ يُنَاولِ بِنَفْسِهِ

وَقَالَ أَبُو مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: هُوَ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ^(۳).

۱۴۲۵- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ بَيْتِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ، كَانَ لَهَا أَجْرُهَا مِمَّا أَنْفَقَتْ، وَلَزَوْجِهَا أَجْرُهُ مِمَّا كَسَبَتْ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ، لَا يَنْقُصُ بَعْضُهُمْ أَجْرَ بَعْضٍ شَيْئًا^(۱).

^۱ بروانه: ۱۴۱۱.

^۲ کابرای که به‌خشه‌ره‌که ده‌یه‌وی مال و خیره‌که‌ی پێ بدات ده‌لێ ...

^۳ بروانه: ۱۴۳۸.

۱۷- باسی نهو کهسهی فەرمان بدات به خزمه تکاره کهی مال ببه خشت و به خوئی پیی هه لئه ستی

ئه بو موسا عليه السلام له پیغه مبهروه عليه السلام دهگیریتته وه فهرموویهتی: ((ئهو کهسهی خهزنه داره و فهرمانی بی دهکری مایک ببه خشت))، په کیکه لهو دوو کهسهی مالیان ببه خشیوه)).
 ۱۴۲۵- عائیشه رضی الله عنها دهئی: پیغه مبهری خوا عليه السلام فهرمووی: ((نهگهر ئافهرمت له خوړاکی مالهووی ببه خشت به بی دمست بلاوی، نهوه پاداشتی نهوهی ههیه که به خشیویهتی، وه میردمکهشی پاداشتی ههیه به هوئی نهوهی پهیدای کردووه، ههرومه وینهی نهو پاداشته بو دمرگاوانی^(۱) پاره ههیه، هیچ کام له مانه هیچیک له پاداشتی په گتری کهم ناکه نهوه)).

۱۸- باب: لَا صَدَقَةَ إِلَّا عَنْ ظَهْرِ غَنًى

وَمَنْ تَصَدَّقَ وَهُوَ مُحْتَاجٌ، أَوْ أَهْلُهُ مُحْتَاجُونَ، أَوْ عَلَيْهِ دَيْنٌ، فَالْدَيْنُ أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى مِنْ الصَّدَقَةِ وَالْعِنَقِ وَالْهَبَةِ، وَهُوَ رَدُّ عَلَيْهِ، لَيْسَ لَهُ أَنْ يُتْلَفَ أَمْوَالُ النَّاسِ. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ إِنْثِلَاقَهَا أَتْلَفَهُ اللَّهُ^(۲). إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَعْرُوفًا بِالصَّبْرِ فَيُؤْتَرِ عَلَى نَفْسِهِ وَلَوْ كَانَ بِهِ خَصَاصَةٌ، كَفَعَلَ أَبِي بَكْرٍ حِينَ تَصَدَّقَ بِمَالِهِ، وَكَذَلِكَ آتَرَ الْأَنْصَارُ الْمُهَاجِرِينَ، وَنَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ، فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُضَيِّعَ أَمْوَالَ النَّاسِ بَعْلَةَ الصَّدَقَةِ^(۳).

^۱ بېروانه: ۱۴۳۷، ۱۴۳۹، ۱۴۴۰، ۱۴۴۱، ۲۰۶۵.

^۲ نهو کهسهیه که بهرپرسه له دارایی و سه رپهرشتی دهکات، کاتن فهرمانی پښ بکریت مایک بدات به هه ژاریک، نهویش به شداره له خیره کهدا که نهو فهرمانه جی به جی دهکات.

^۳ بېروانه: ۲۳۸۷.

^۴ بېروانه: ۸۴۴.

وَقَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ مِنْ تَوَاتِي أَنْ أُنْخَلَعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةٌ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ ﷺ. قَالَ: «أُمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ، فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ». قُلْتُ فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْرٍ^(۱).

۱۸- باسیک: خیرکردن دهبت لهسەر تیری بیت

کەسیک مال ببهخشیخت خوی یان مال و مندالی پیویستیایان بهو مالهبت، یان قهرزدار بیت، نهوه قهرزدانهوهکه ههقت و لهپیشتره له مال بهخشین و کۆیله ئازادکردن، بهخشش (ههگر ئهم کارانه بکات) نهوه پارهمهکی دهریتتهوه، چونکه رهوا نییه بوی مال و سامانی خهک بفهوتینی. پیغهمبهر ﷺ قهرموویهتی: ((ههگرهس مالی خهک ببات (بهقهرز) و بیهوی له ناوی ببات و بیفهوتینی، خوا له ناوی دهبات))، مهگر کەسیک بیت ناسراو بیت به ئارامگری و باوی خهک بدات بهسهرخویدا، با خووشی زور پیویستی بهو پاره ههبی، وهک نهوهی نهبو بهکر کردی کاتی ههموو مالهکهی کرد بهخیرو بهخشی، ههروهها نهنصارپیهکان کۆچهریهکانیان له خویان پیشخست و باویان دان بهسهر خویاندا، وه پیغهمبهر ﷺ مال بهفیرۆدانی قهدهغهکردوو، کهواته: نابی مال و سامانی خهکی به بیانوی مال بهخشین لهنیو ببات.

کهعی کوری مالیک ﷺ دهلی: وتم: نهی پیغهمبهری خوا ﷺ بهراستی بهشی له تهوبه و بهشیمانییهکهه نهومیه واز لهههموو مال و سامانهکهه بینم، بیکههه خیر بو خوا و پیغهمبهرهکهی ﷺ قهرمووی: ((ههندی له سامانهکهت بو خوت بهیلمهرو، نهوه چاکتره بو خوت))، منیش وتم: دهباشه نهو بهشهی لهخهیههر بهرم کهوت دهبیلمهوه.

۱۴۲۶- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ يُوسُفَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «خَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنًى، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ»^(۱).

۱۴۲۶- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه لە پیغەمبەرەوه ﷺ دەگێڕێتەوه کە ھەرمووی: ((چاکترین مال بەخشین ئەومێه لەسەر تیری بێ^(۲)، وە لەو کەسانەوه دەست پێبکە (بەخەر جکردنی مال بۆیان) کە بژیویان لەسەر تۆیە)).

۱۴۲۷- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ عَنْ ظَهْرِ غِنًى، وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ يُعَفِّهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ».

۱۴۲۷- ھەکیمی کوری حیزام رضي الله عنه لە پیغەمبەرەوه ﷺ دەگێڕێتەوه کە ھەرموویەتی: ((دەستی سەرەوه چاکترە لە دەستی ژێرەوه، وە بەو کەسانە دەست پێبکە کە خەرجییان لەسەر تۆیە، وە چاکترین مال بەخشین ئەومێه لەسەر تیری بێت، وە ئەو کەسە ی کەخۆی لە داواکردن بپاریزی، خواش دەپاریزی، ھەر کەسیش بێ نیاز بێ (لە خەڵک)، خواش بێ نیازی دەکات)).

۱۴۲۸- وَعَنْ وَهَيْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه بهذا^(۳).

۱۴۲۸-(ئەم ھەرموودەیه بەم ڕێگەش ھاتوو): وەھەیب دەلی: ھیشام لە باوکیەوه بۆی گێراپنەوه، ئەویش لە ئەبو ھورەیرەوه رضي الله عنه ئەم ھەرموودەیه ی گێراپنەوه.

^۱ بڕوانە: ۱۴۲۸، ۵۳۵۵، ۵۳۵۶.

^۲ واتە: خواوەنی خێرە کە پتووستی بەو ماله نەبێت دەیبەخشیت لە پتووستییەکانی زیاد بێت.

^۳ بڕوانە: ۱۴۲۶.

۱۴۲۹- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم ح^(۱).

وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ، وَذَكَرَ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَقُّفَ وَالْمَسْأَلَةَ: «الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، فَالْيَدُ الْعُلْيَا هِيَ الْمُنْفِقَةُ، وَالسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَةُ».

۱۴۲۹- عهبدولای کورپی عومهر رضي الله عنه دهگپږپتهوه که پیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم له کاتیځدا له سهر دوانگه بوو، باسی مال به خشین و خوږاراستن له داواکردن و سوالکردنی کردو فهرمووی: ((دهستی سهرهوه چاکتره له دهستی ژیرهوه، دهستی سهرهوه نهو دهستهیه دمه خشینت، دهستی ژیرهوهش نهو دهستهیه سوال دهکات)).

۱۹- بَابُ الْمَنَانِ بِمَا أُعْطِيَ

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتَّبَعُونَ مِمَّا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى﴾ البقرة. الآية.

۱۹- باسی ئهوهی زۆر منهت دهکات به سهر خه لکدا

بههوی به خشینه که یهوه

به بهلگه ی ئهم فهرمایشته ی خوای بهرز و بلند: (ئهو که سانه ی له پږی خوا دا مال دمه خشن، پاشان به شوین نهوه دا که به خشیویانه منهت ناکه ن و نازاری دلی هه ژاران نادمن، نهوانه پاداشتیان لای پهرومردگاریانه، که نهترسیان له سهره و نه خه فته تبار دمبن).

^۱ ئهم فهرموودهیه به دوو رشته و سه نه د ریوایهت کراوه.

۲۰- بَابُ مَنْ أَحَبَّ تَعْجِيلَ الصَّدَقَةِ مِنْ يَوْمِهَا

۱۴۳۰- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، أَنَّ عُقْبَةَ بْنَ الْحَارِثِ رضي الله عنه حَدَّثَهُ قَالَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم الْعَصْرَ، فَأَسْرَعَ ثُمَّ دَخَلَ الْبَيْتَ، فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ خَرَجَ، فَقُلْتُ -أَوْ قِيلَ- لَهُ، فَقَالَ: كُنْتُ خَلَفْتُ فِي الْبَيْتِ تَبْرًا^(۱) مِنَ الصَّدَقَةِ، فَكَرِهْتُ أَنْ أُبَيِّتَهُ فَقَسَمْتُهِ^(۲).

۲۰- باسی ئهوهی بیهوی و حەز بکات له پێش کاتی خۆی خێر و مال به خشینه که ئه نجام بدات

۱۴۳۰- عوقبهی کوری حاریس رضي الله عنه دهلی: پێغه مبهەر صلى الله عليه وسلم پێشنویزی نوێزی عهسری بۆ کردین، جا پهلهی کرد، پاشان چۆیهوه مالهوه^(۳)، ئینجا زۆری پێ نهچوو هاته دهرهوه، من پێم وت -یان پێی وترا-^(۴) : پێغه مبهریش فهرمووی: ((پارچه ئالتوونیکی زهکاتم له مالهوه بهجی هیشتبوو، حەزم نهکرد شهوی به سهردا بیت لهلام، بۆیه دابهشم کرد)).

۲۱- بَابُ التَّخْرِيسِ عَلَى الصَّدَقَةِ وَالشَّفَاعَةِ فِيهَا

۱۴۳۱- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَدِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ عِيدٍ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، لَمْ يُصَلِّ قَبْلَ وَلَا بَعْدَ، ثُمَّ مَالَ عَلَى النِّسَاءِ وَمَعَهُ بِلَالٌ، فَوَعَّظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَتَصَدَّقْنَ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي الْقُلُبَ وَالْخُرُصَ^(۵).

^۱ تیر واته: خۆلی ئالتوون، له فهرمووده که دا مه بهستی پارچه ئالتوون و زیوه پێش کردنی به خشل یان سکه و پاره.

^۲ بپروانه: ۸۵۱.

^۳ پێشتر ئهم فهرموودهیه به مجۆره هاتوو: (قَسَلَمَ ثُمَّ قَامَ مُسْرِعًا)، واته: جا سهلامی نوێزه که ی دابهوه پاشان ههستا و به پهله رویشت (بۆ مالهوه) فهرمووده ژماره (۸۵۱) ی سهحیحی بوخاری. إرشاد الساري: ۵۵۵/۲.

^۴ بۆچی وا به پهله رویشت و گه رایهوه.

^۵ بپروانه: ۹۸.

۲۱- باسی هاندان له سهر مال به خشین، (پاداشتی) تکا کردن له مال به خشیندا

۱۴۳۱- عهبدولای کورپى عهباس رضی الله عنه دهلی: له پوژى جهژندا پیغه مبهري رضی الله عنه له مهدينه رویشته دمره وه (بو نويزگه)، جا دوو رکات نويزی جهژنی کرد، نه له پيش و نه له پاشيه وه نويزی نه کرد، پاشان رویشته بو لای نافرمتان، بيلالیشی له گه لدا بوو، نینجا ناموزگاری نافرمتانی کرد و فهرمانی پیکردن که مال ببه خشن، نافرمتانیش دستیان کرد به هه لدانى بازن و گواره گانیان (بو بيلال).

۱۴۳۲- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ بْنُ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ رضی الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ، أَوْ طَلِبَتْ إِلَيْهِ حَاجَةٌ قَالَ: اشفَعُوا تُوجَرُوا، وَيَقْضِي اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ ﷺ مَا شَاءَ.^(۱)

۱۴۳۲- نه بو بورده له نه بو موسای باوکیه وه رضی الله عنه دهگيرپته وه که وتی: پیغه مبهري خوا رضی الله عنه کاتی سوالکهری هاتبايه بو خزمه تی، یان داوی پیويسييه کی لی بکرایه دهیغه رموو: ((تکای بو بکه ن پاداشت دهرینه وه، خواش هر بریاریکی بوئ له سهر زمانی پیغه مبهري دهیادت)).

۱۴۳۳- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ قَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ رضی الله عنها قَالَتْ: قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: لَا تُوكِي قِيُوَكِي عَلَيْكَ.

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، وَقَالَ: لَا تُحْصِي قِيُوصِي اللَّهِ عَلَيْكَ.^(۲)

^۱ پروانه: ۶۰۲۷، ۶۰۲۸.

^۲ پروانه: ۱۴۳۴، ۲۵۹۰.

۱۴۳۳- ئەسما رضی اللہ عنہا دەلی: پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی پێم: ((مال بێه‌خشه و دەست مه‌گرموه و دەمی کیسه‌که‌ت مه‌به‌سته، ئەگینا خواش له‌تۆی ده‌به‌ستیت و ده‌گیریته‌وه))^(۱).

(ئیمامی بوخاری دەلی): عوسمانی کورپی ئەبی شەیبە لە عەبدەوه بۆی گیراینه‌وه که پێغه‌مبەر ﷺ فەرموویه‌تی: ((ئەو ماله‌ی ده‌یبه‌خشی مه‌یژمێره‌و به‌زۆری مه‌زانه، ئەگه‌رنا خواش له‌سه‌رت هه‌لده‌ژمێری لیت ده‌گیریته‌وه)).

۲۲- بَابُ الصَّدَقَةِ فِيمَا اسْتَطَاعَ

۱۴۳۴- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَبَادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضی اللہ عنہا أَنَّهَا جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: لَا تُوعِي قِيَوَعِيَ اللَّهِ عَلَيْكَ، ارْضَخِي مَا اسْتَطَعْتَ^(۲).

۲۲- باسی مال به‌خشین ئەوه‌نده‌ی له‌توانادایه

۱۴۳۴- ئەسمانی کچی ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ ده‌گیریته‌وه که هات بۆ خزمه‌ت پێغه‌مبەر ﷺ و فەرمووی پێی: ((مال بێه‌خشه) له‌ بیاسکه و کیسه‌دا هه‌لیمه‌گره، ئەگه‌رنا خواش له‌تۆی ده‌گیریته‌وه، چهند ده‌توانی که‌م که‌م لێی بێه‌خشه)).

^۱ واته: گهر وا بکه‌یت خواش ڕزق و پۆزی تۆ ده‌بریت.

^۲ بڕوانه: ۱۴۳۳.

۲۳- باب: الصَّدَقَةُ تُكْفِرُ الْخَطِيئَةَ

۱۴۳۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: أَيْكُمْ يَحْفَظُ حَدِيثَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْفِتْنَةِ؟ قَالَ: قُلْتُ: أَنَا أَحْفَظُهُ كَمَا قَالَ. قَالَ: إِنَّكَ عَلَيْهِ لَجَرِيءٌ، فَكَيْفَ قَالَ؟ قُلْتُ: فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَوَلَدِهِ وَجَارِهِ تَكْفُرُهَا الصَّلَاةُ وَالصَّدَقَةُ وَالْمَعْرُوفُ. قَالَ سُلَيْمَانُ: قَدْ كَانَ يَقُولُ: الصَّلَاةُ وَالصَّدَقَةُ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ.. قَالَ: لَيْسَ هَذِهِ أَرِيدُ، وَلَكِنِّي أُرِيدُ الَّتِي تَمُوجُ كَمَوْجِ الْبَحْرِ. قَالَ: قُلْتُ: لَيْسَ عَلَيْكَ بِهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بَأْسٌ، بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا بَابٌ مُغْلَقٌ. قَالَ: فَيَكْسِرُ الْبَابُ أَوْ يَفْتَحُ؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا. بَلْ يَكْسِرُ. قَالَ: فَإِنَّهُ إِذَا كُسِرَ لَمْ يُغْلَقْ أَبَدًا. قَالَ: قُلْتُ: أَجَلٌ. فَهَبْنَا أَنْ نَسْأَلَهُ مِنَ الْبَابِ، فَقُلْنَا لِمَسْرُوقٍ: سَلُهُ. قَالَ: فَسَأَلُهُ. فَقَالَ: عُمَرُ رضي الله عنه. قَالَ: قُلْنَا: فَعَلِمَ عُمَرُ مَنْ تَعْنِي؟ قَالَ: نَعَمْ، كَمَا أَنَّ دُونَ غَدٍ لَيْلَةٌ، وَذَلِكَ أَنِّي حَدَّثْتُهُ حَدِيثًا لَيْسَ بِالْأَغَالِيطِ ^(۱).

۲۳- باسیک: مال به خشین تاوان ده سرپته وه

۱۴۳۵- حوزمیفه رضي الله عنه دهلی: له لای عومهردا رضي الله عنه دانیشتبوین وتی: کامتان دمبراری ناژاوهو به لا فهرمووده ی پیغه مبهری خوای رضي الله عنه له بهره؟ وتم: من له بهرمه، عومهر وتی: بیگومان تو چاونه ترسی ^(۲)، وتم: به لاو ناشووب و تاوان که تووشی مروّف دمن به هوئی کهس و کار و مال و منداال و دراوسیپیه وه، نویژ و روژوو مال به خشین و فهرمان به چاکه و ریگری له خراپه دمیسرپته وه، عومهر وتی: نه م جوړهم ناوی، به لکو نهو ناژاوه م دهوی که وهک شه پوولی دمیا شه پوول دمدات، حوزمیفه وتی: نهو ناژاومیه هیچ زیانیکی بو تو نابی نهی پیشه وای نیمانداران، چونکه بهراستی له نیوان تو و نهو ناژاوه م دمرگایه کی داخراو

^۱ پروانه: ۵۲۵.

^۲ سه بارهت به گپړانه وهی فهرمووده ی پیغه مبهری رضي الله عنه یان سه بارهت بهو فهرمووده یه ی عومهر پرسیاری کرد له باره به وه.

ههیه، عومەر وتی: ئایا ئەو دەرگایە دەشکێنری یان دەکرێتەو؟ حوزمیفە وتی: دەشکێنری، عومەر وتی: کەواتە هەتا هەتایە داناخرێتەو؟ حوزمیفە دەلی: وتم: راستە وایە.

(شەقیق) دەلی: ترساین پرسیار لە حوزمیفە بکەین دەرگاکە کییە؟ بۆیە بە مەسروقمان وت: پرسیری لی بکە (دەرگاکە کییە؟)، وتی: مەسروقیش پرسیری لی کرد، (حوزمیفە) وتی: دەرگاکە عومەرە ﷺ، شەقیق دەلی: وتمان (بە حوزمیفە): ئایا عومەر دمیزانی ئەو دەرگایە چییە؟ حوزمیفە وتی: بەلی دمیزانی وەك چۆن دمیزانی ئەم شەو پیش سەینییە، چونکە بیگومان من فەرموودمەکم بۆ گیرایەو، هیچ هەڵەو تیکەل و پیکەلییەکی تێدانییە.

۲۴- بَابُ مَنْ تَصَدَّقَ فِي الشُّرْكِ ثُمَّ أَسْلَمَ

۱۴۳۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ ﷺ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ أَشْيَاءَ كُنْتُ أَتَحَنُّتُ بِهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِنْ صَدَقَةٍ أَوْ عَتَاقَةٍ وَصَلَةِ رَحِمٍ، فَهَلْ فِيهَا مِنْ أَجْرٍ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أَسْلَمْتَ عَلَى مَا سَلَفَ مِنْ خَيْرٍ^(۱).

۲۴- باسی کەسیک لە کاتی بپەرستیدا مالی بەخشی بۆ، پاشان مسولمان بۆ

۱۴۳۶- حەکیمی کورپی حیزام ﷺ دەلی: وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ هەوالم بەدری دەربارە شتانیک کە من لە سەر دەمی نەفامیدا لەبەر خوا دەمکرد لە

^۱ بروانه: ۲۲۲۰، ۲۵۳۸، ۵۹۹۲.

مال به خشین و کویله نازادکردن و به حی هینانی په یومندی خزمایه تی، نایا هیج پاداشتیکیان ههیه؟ پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((تو له سهر (گیرابوونی) نه و چاکانه مسولمان بوویت که پیشر کردووته)).

۲۵- بابُ أَجْرِ الْخَادِمِ إِذَا تَصَدَّقَ بِأَمْرِ صَاحِبِهِ غَيْرِ مُفْسِدٍ

۱۴۳۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا تَصَدَّقَ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ زَوْجِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ كَانَ لَهَا أَجْرُهَا، وَلِزَوْجِهَا مِمَّا كَسَبَ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ.^(۱)

۲۵- باسی پاداشتی خزمه تکار ئه گهر به فهرمانی خاوه نه که ی مال ببه خشیت بی دهست بلاوی

۱۴۳۷- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلی: پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرمووی: ((ئه گهر ئافرمت له خوراکي مالی میړده که ی ببه خشیت به بی دهست بلاوی، نه وه پاداشتی نه وه ی ههیه (که به خشیوویه تی)، وه میړده که شی پاداشتی ههیه به هو ی نه وه ی په یدای کرده وه، ههروها به وینه ی نه وه پاداشته بو دهرگاوانی^(۲) پاره ههیه)).

۱۴۳۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: الْخَازِنُ الْمُسْلِمُ الَّذِي يُنْفِدُ -وَرُبَّمَا قَالَ: يُعْطِي- مَا أَمَرَ بِهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبٌ بِهِ نَفْسُهُ، فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أَمَرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ.^(۳)

^۱ بېروانه: ۱۴۲۵.

^۲ نه و که سیه که بهرپسه له دارایی و سهرپه رشتی ده کات، کات فهرمانی پې بکریت مالیک بدات به هه ژارتک، نه ویش به شداره له خیره که دا که نه و فهرمانه جی به جی ده کات.

^۳ بېروانه: ۲۲۶۰، ۲۳۱۹.

۱۴۳۸- نه بو موسا ﷺ له پیغه مبهروه ده ﷺ دهگیریتته وه که فهرموویه تی: ((خه زندهاری مسوولمانی دهست پاک نه وهی فهرمانی پئی کراوه حی به جیی دهکات- هه ندی جار دمیوت: دهیدات- به ته واوی و خوشحالییه وه دهیدات، به و که سهی فهرمانی پیکراوه بیدریتی، نه و خه زندهاره یه کیکه له دوو به خسه رمکه)).

۲۱- بابُ أَجْرِ الْمَرْأَةِ إِذَا تَصَدَّقَتْ أَوْ أَطْعَمَتْ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ

۱۴۳۹- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ وَالْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ تَعْنِي: إِذَا تَصَدَّقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا^(۱)،^(۲)

۲۱- باسی پاداشتی ئافرهت ئه گهر پاره، یان خوراک به خشی له مالی میرده که ی بی زیاده روئی

۱۴۳۹- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له پیغه مبهروه ده ﷺ دهگیریتته وه مه بهستی نه وهیه که فهرموویه تی: ((ئه گهر ئافرهت له مالی میرده که ی مال و سامانی به خشی)).

۱۴۴۰- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِذَا أَطْعَمَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ، لَهَا أَجْرُهَا، وَلَهُ مِثْلُهُ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ، لَهُ مِمَّا اكْتَسَبَ، وَلَهَا مِمَّا أَنْفَقَتْ^(۳).

^۱ نیامی بوخاری لیره ده به شیکی فهرمووده که ی هیناوه له ریوایه ته کانی ترده به ته واوی فهرمووده که دینیت، لیره دهیه وی ئاماژه بکات به ریوایه ته کان له عائشه وه ﷺ والله اعلم.

^۲ بیروانه: ۱۴۲۵.

^۳ بیروانه: ۱۴۲۵.

۱۴۴۰- عائیشه رضی الله عنها دهلی: پیغمه مبه ﷺ فهرمووی: ((نهگه ر ئافرمت له مالی میرده کهی خوراک ببه خشیت بی زیادمپویی، نهوه پاداشتی نهوه به خشینهی بۆ ههیه، میرده کهشی به وینهی نهوه پاداشتی بۆ ههیه، وه خهزنه داریش به وینهی نهوه پاداشتهی بۆ ههیه، پاداشتی میرده کهشی به هوی نهوه وهیه که پهیدای کردووه، وه پاداشتی ئافرمته کهش به هوی نهوه وهیه که به خشویهتی)).

۱۴۴۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ بَيْتِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ، فَلَهَا أَجْرُهَا، وَلِلزَّوْجِ مَا اكْتَسَبَ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ.^(۱)

۱۴۴۱- عائیشه رضی الله عنها له پیغمه مبه رهوه ﷺ دهگه پیتته وه که فهرموویه تی: ((نهگه ر ئافرمت له خوراک مال کهشی ببه خشیت و زیادمپویی نهکات، نهوه پاداشتی نهوه به خشینهی بۆ ههیه، میرده کهشی پاداشتی پهیدا کردنه کهشی بۆ ههیه، خهزنه داریش به هه مان شیوه پاداشتی ههیه)).

۲۷- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى ۖ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى ۖ فَسَنِيَرُهُ لِلْعُسْرَى ۖ﴾ (۶) وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى ۖ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى ۖ فَسَنِيَرُهُ لِلْعُسْرَى ۖ﴾ (۷) الليل. اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقَ مَالٍ خَلْفًا..
 ۱۴۴۲- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْيَى، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي مُرْزٍ، عَنْ أَبِي الْحَبَابِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ، فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا، وَيَقُولُ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا..

۲۷- باسی ئەم فەرمايشتهى خواى بهرزو بڵند:

(ئینجا ئەو کەسەى مالى بیهەخشى و لە خوا بترسى و پارێزکار بىت و باومەرى بىی بەهەوى کە زۆر چاکە (لا إله إلا الله يان بەهەشت)، ئەو بەیگومان یارمەتى دەدەین بۆ رێگای ئاسان، بەلام ئەو کەسەى پزەمى بکات و خۆى بى نیاز بزانی و باومەرى نەبى بەهەوى کە زۆر چاکە، ئەو بەیگومان رێگای سەختى بۆ ئاسان دەکەین)، (پێغەمبەریش ﷺ دەفەر موی): ((خوایە ئەهەوى مالى دەبەخشیت لە جیای ئەهەوى مالى تری بەمەرى و شوینەکەى بۆ پەر بکەرەهە)).

۱۴۴۲- ئەبو هورەیره ﷺ دەگێرێتەهەو کە پێغەمبەر ﷺ فەر موی: ((هیچ رۆژێک نییه بەندەکان بەیانی بکەنەهەو مەگەر دوو فریشتە دین، جا یەکیکیان دەلى: خوایە ئەهەوى مالى دەبەخشى شوینەکەى بۆ پەرکەرەهە، ئەهەوى تریان دەلى: خوایە ئەهەوى دەست قوچاوهو نابەخشیت (سامانەکەى) لەناو بە)).

۲۸- بابُ مَثَلِ الْمُتَصَدِّقِ وَالْبَخِيلِ

۱۴۴۳- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُتَصَدِّقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ، عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ.. وَحَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُنْفِقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ، عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ، مِنْ ثُدْيِهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا، فَأَمَّا الْمُنْفِقُ فَلَا يُنْفِقُ إِلَّا سَبْعَتْ -أَوْ وَقَرَتْ- عَلَى جِلْدِهِ حَتَّى تُخْفِيَ بَنَانَهُ وَتَعْفُو أَثَرَهُ، وَأَمَّا الْبَخِيلُ فَلَا يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيْئًا إِلَّا لَرِقَتْ كُلُّ حَلَقَةٍ مَكَانَهَا، فَهُوَ يُوسَّعُهَا وَلَا تَتَّسَعُ.. تَابَعَهُ الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ فِي الْجُبَّتَيْنِ^(۱).

^۱ بروانه: ۱۴۴۴، ۲۹۱۷، ۵۲۹۹، ۵۷۹۷.

۲۸- نموونه‌ی به‌خشر و ره‌زیل

۱۴۴۳- ئیبنو تاووس له باوکیه‌وه، ئەویش گێڕایه‌وه له ئەبو هورمیره‌وه رضی الله عنه وتی: پێغه‌مبهری خوا صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((نموونه‌ی ره‌زیل و به‌خشر وه‌ك دوو پیاو وان، دوو زرێی جه‌نگیان له‌به‌ردابێت))، هه‌روه‌ها ئەبولیه‌مان بۆی گێڕایه‌وه، وتی: شوعه‌یب بۆی گێڕایه‌وه وتی: ئەبو زیناد بۆی گێڕایه‌وه كه عه‌بدوهرحمان بۆی گێڕاومه‌وه، كه له ئەبو هورمیره‌ی بیستوه، ئەبو هورمیره‌ش رضی الله عنه ده‌گێڕته‌وه كه خۆی له پێغه‌مبهری خوای صلی الله علیه و آله بیست دمیقه‌رموو: ((نموونه‌ی ره‌زیل و به‌خشر وه‌ك دوو پیاو وان، دوو زرێی جه‌نگیان له‌به‌ردابێت، له هه‌ردوو مه‌مکیانه‌وه تا شان و ملیان دایه‌پۆشیبی، جا ئەو میان ماڵ دمه‌خشی، هه‌ر كه مَالِک دمه‌خشی زریكه زیاتر له لاشه‌ی داده‌پۆشی یان دایه‌پۆشی - به‌سه‌ر پێستیدا، هه‌تا ده‌گاته سه‌ر په‌نجه‌کانی و شوین پێه‌کانی دمه‌سپێته‌وه ^(۱)، به‌لام ئەودی ره‌زیله هه‌ر كه دمه‌ویت شتیك ببه‌خشی، هه‌موو ئەلقه‌کانی له شوینی خۆیاندا دینه‌وه یه‌ك، جا هه‌ول دهدات فراوانی بکات، به‌لام زریكه فراوان نابێت))، هه‌سه‌نی کوری موسلیم له تاووسه‌وه فهرمووده‌كه‌ی گێڕاومه‌وه كه پالپشتی فهرمووده‌ی تاووس ده‌کات له به‌شی (دوو زرێی جه‌نگیدا).

۱۴۴۴- وَقَالَ حَنْظَلَةُ عَنْ طَاوُسٍ: جُنَّتَانِ.. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرٌ عَنْ ابْنِ هُرْمُزٍ، سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضی الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: جُنَّتَانِ ^(۲).

^۱ واته: ده‌خشی به زه‌ویدا، ئەوه‌نده درێژه‌و شوین پێه‌کانی دمه‌سپێته‌وه.

^۲ بپروانه: ۱۴۴۳.

۱۴۴۴- حه‌نزده له تاووسه‌وه به (جُنَّتَانِ) (دوو زری جه‌نگی) گێراویه‌تیه‌وه، له‌یس ده‌لی: جه‌عه‌فر له ئیبنو هورموزه‌وه بۆی گێرامه‌وه ده‌لی: له نه‌بو هورمیره‌م بیست ﷺ له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه به (جُنَّتَانِ) گێرایه‌وه.

۲۹- بَابُ صَدَقَةِ الْكَسْبِ وَالتَّجَارَةِ

لَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طِبَقَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَكِيمٌ﴾ (البقرة).

۲۹- باسی به‌خشین له مالی که‌سابه‌ت و بازرگانی

به‌به‌لگه‌ی نه‌م فه‌رمایسته‌ی خوای به‌رزو بل‌ند: (نه‌ی نه‌و که‌سانه‌ی که باومرتان هیناوه له‌و سامانه‌هه‌لال و پا‌که‌ی په‌یداتان کردووه وه له‌وه‌ی که له زه‌ویدا بۆمان رواندوون ببه‌خشن، مه‌رۆن له‌وه‌ی که خراپه‌ ببه‌خشن له‌کاتی‌کدا که خۆتان نه‌و ماله‌ خراپه‌ و مرناگرن (نه‌گه‌ر پیتان بدرئ)، مه‌گه‌ر چاوی لی‌ بپۆشن، وه چاک بزائن که خوا بی‌ نیازی شایسته‌ی ستایشه‌).

۳۰- بَابُ: عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ قَلِيلًا يَعْمَلْ بِالْمَعْرُوفِ

۱۴۴۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ. فَقَالُوا: يَا نَبِيَّ اللَّهِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ قَالَ:

يَعْمَلُ بِيَدِهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ.. قَالُوا: فَإِنْ لَمْ يَجِدْ؟ قَالَ: يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ..
قَالُوا: فَإِنْ لَمْ يَجِدْ؟ قَالَ: «فَلْيَعْمَلْ بِالْمَعْرُوفِ، وَلْيُمْسِكْ عَنِ الشَّرِّ، فَإِنَّهَا لَهُ صَدَقَةٌ».^(۱)

۳۰- باسیک: هه موو مسولمانیک پیویسته خیریک بکات،

جا هه رکهس نه یبوو، با چاکه یهک له گهل خه لکدا بکات

۱۴۴۵- سه عیدی کورپی نه بی بوړده ده گپړتته وه له باوکیه وه و له باپریه وه له پیغه مبه ره وه ﷺ فهرموویه تی: ((هه موو مسولمانیک له سهریه تی خیریک بکات))، پټیان وت: نه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ نه ی نه گهر که سیک نه یبوو؟ فهرمووی: ((به دهمست و بازووی کار بکات سوود به خو ی بگه یه نی بیشیکات به خیر))، پټیان وت: نه ی نه گهر نه یتوانی و نه یبوو؟ فهرمووی: ((یارمه تی که سیک بدات که هانای بو هی نا بو پیویستی به کی))، پټیان وت: نه ی نه گهر نه یبوو نه یتوانی؟ فهرمووی: ((با نه وه ی چاکه بیکات و نه وه ی خرابه نه یکات و خو ی به دوور بگری لی، نه وه بیگومان به خیر کردن بو ی دهنو سری)).

۳۱- باب: قَدْرُ كَمْ يُعْطَى مِنَ الزَّكَاةِ وَالصَّدَقَةِ؟ وَمَنْ أَعْطَى شَاةً

۱۴۴۶- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ؓ، قَالَتْ: بُعِثَ إِلَيَّ نُسَيْبَةُ الْأَنْصَارِيَّةِ بِشَاةٍ، فَأَرْسَلْتُ إِلَيَّ عَائِشَةَ ؓ، مِنْهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «عِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟» فَقُلْتُ: لَا، إِلَّا مَا أَرْسَلْتُ بِهِ نُسَيْبَةُ مِنْ تِلْكَ الشَّاةِ فَقَالَ: «هَاتِ فَقَدْ بَلَغَتْ مَجْلَهَا».^(۲)

^۱ بروانه: ۶۶۰۲.

^۲ بروانه: ۱۴۹۴، ۲۵۷۹.

۳۱- باسیک: له زهکاتدان و خیرکردندا چهنډیک ببهخشی؟

وه (حوکمی) نهو کهسهی مهریک ببهخشی

۱۴۴۶- نوممو عهتییه ﷺ دهلی: مهریکیان نارد بو نوسهیبهی نهنصاری ﷺ (نهویش (سهری بری و) بهشیکی لی نارد بو عائیشه ﷺ، پیغهمبریش ﷺ فهرمووی: ((شتیکت لایه؟))، منیش وتم: نهخیر مهگهر نهو بهشه گوشتهی نوسهیبه له مهرکه ناردووویهتی بو مان پیغهمبر ﷺ فهرمووی: ((بیهینه بهراستی گهیشوته جیگای خوئی))^(۱).

۳۲- بابُ زَكَاةِ الْوَرَقِ

۱۴۴۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسٍ دَوْدٌ صَدَقَةٌ مِنَ الْإِبِلِ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسٍ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ سَمِيعٍ أَبَاهُ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ﷺ، سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ بِهَذَا^(۲).

۳۲- باسی زهکاتی زیو

۱۴۴۷- نهبو سهعیدی خودری ﷺ دهلی: پیغهمبر ﷺ فهرمووی: ((له پینج میگهل وشر کهمتر زهکاتی تیډا واجب نییه، وه (پاره) له پینج

^۱ واته: بوووته هی عائیشه و دروسته پیغهمبر ﷺ لی بخوات، چونکه نهو مهره زهکات بوو، پیغهمبریش ﷺ دروست نییه له زهکات بخوات.

^۲ برپوانه: ۱۴۰۵.

نۆقیه^(۱) که متر زهکاتی تیدا واجب نییه، وه له پینج ویسق (دانهوێله) که متر زهکاتی تیدا واجب نییه)).

(نیمامی بوخاری دهلی): موحه ممه دی کوری موسه ننا بۆی گیراینه وه وتی: عه بدولوه هاب بۆی گیراینه وه وتی: یه حیای کوری سه عید بۆی گیراینه وه وتی: عه مر بۆی گیراینه وه که له باوکی بیستوه، ئه ویش له ئه بو سه عیدی ﷺ بیستوه دهلی: ئه م فه رمووده م له پیغه مبه ر ﷺ بیست.

۳۳- بَابُ الْعَرَضِ فِي الزَّكَاةِ

وَقَالَ طَاوُسٌ: قَالَ مُعَاذٌ لِأَهْلِ الْيَمَنِ: ائْتُونِي بِعَرَضٍ ثِيَابٍ خَمِصٍ أَوْ لَبِيسٍ فِي الصَّدَقَةِ، مَكَانَ الشَّعِيرِ وَالذَّرَةِ، أَهْوَنُ عَلَيْكُمْ، وَخَيْرٌ لِأَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: وَأَمَّا خَالِدٌ احْتَبَسَ أَذْرَاعَهُ وَأَعْتَدَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: تَصَدَّقْ وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكَ. فَلَمْ يَسْتَنْ صَدَقَةَ الْفَرَضِ مِنْ غَيْرِهَا، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي خُرْصَهَا وَسِخَابَهَا، وَلَمْ يَخُصَّ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ مِنَ الْعَرُوضِ.

۳۳- باسی که لوپهل له زهکاتدا بدرت (دروسته)

تاووس دهلی: موعاز ﷺ به خه لکی یه مهنی وت: له حیاتی زمکات جوو زمرات (گه منه شامی) و قوماش و جلو به رگ و پۆشاکم بۆ بینن، بۆ ئیوه ئاسانتره و چاکتریشه بۆ هاوه لانی پیغه مبه ر ﷺ له مه دینه، وه پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: ((به لام خالد زری پۆشه کانی و شمشیر و چه که کانی بۆ غه زاکردن له ری

^۱ نۆقیه: به چل درهه م ده لێن، پینج نۆقیه زیو ده کاته (۲۰۰) درهه م زیو، ئه وه ش پادده دی گه شته زه کات زیو، بۆ زه کاتی پاره ی زێرو ئالتوون له فه رمووده ی تر دا باس کراوه.

خوادا دایناوه))^(۱)، وه پیڤه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((به‌ئافهرمتان) مالّ بیه‌خشن با له خشل و خاله‌کانیشتان بیّت))، جا پیڤه‌مبه‌ر ﷺ مالّ به‌خشی‌نی فهرز که زه‌کاته جیانه‌کرده‌وه له به‌خشی‌نی تر، بویه ئافهرمتان ده‌ستی‌ان کرد به تور‌دانی گواره و ملوانکه‌کانیان بو (بیلال)، وه پیڤه‌مبه‌ر ﷺ ئالتوون و زیوی جیانه‌کرده‌وه له شتی تر (به‌لکو به‌گشتی داوای مالّ به‌خشی‌نی کرد).

۱۴۴۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَتَبَ لَهُ إِلَيَّ أَمَرَ اللَّهُ رَسُولُهُ ﷺ: «وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتُ مَخَاضٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ، وَعِنْدَهُ بِنْتُ لَبُونٍ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ، وَيُعْطِيهِ الْمَصْدُوقُ عِشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ بِنْتُ مَخَاضٍ عَلَى وَجْهِهَا، وَعِنْدَهُ ابْنُ لَبُونٍ، فَإِنَّهُ يُقْبَلُ مِنْهُ وَلَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ»^(۲).

۱۴۴۸- سومامه ده‌لی: ئه‌نه‌س ﷺ بوی گێرایه‌وه: ئه‌وه‌ی خوا فهرمانی کردبوو به پیڤه‌مبه‌ر ﷺ له زه‌کاتدا ئه‌بو به‌کر ﷺ بو ئه‌نه‌سی نووسی: ((هه‌رکه‌س زه‌کات‌دانه‌که‌ی گه‌یشت به‌به‌چکه و شترێکی مینه‌ی یه‌ک سالی به‌لام نه‌یبوو، به‌لکو به‌چکه و شترێکی مینه‌ی دوو سالی هه‌بوو، ئه‌وه بی‌گومان لی‌ی و‌م‌رده‌گیرئ، کو‌که‌ره‌وه‌ی زه‌کات بیست دره‌م یان دوو مه‌ری ده‌داتئ، وه ئه‌گه‌ر به‌چکه و شترێکی مینه‌ی یه‌ک سالی ده‌که‌وت، به‌لام نه‌یبوو، به‌لکو به‌چکه و شترێکی نی‌ری دوو سالی هه‌بوو، ئه‌وه بی‌گومان لی‌ی و‌م‌رده‌گیرئ هه‌چ شترێکی ناکه‌وی له‌گه‌لیدا (وه‌ک باقی بیدری‌ته‌وه)) .

^۱ واته: زه‌کاتی تیدا نییه و پتویست نییه له‌سه‌ری زه‌کات بدات.

^۲ ب‌روانه: ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۲۴۸۷، ۵۸۷۸، ۶۹۵۵.

۱۴۴۹- حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: رضي الله عنه أَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ، فَرَأَى أَنَّهُ لَمْ يُسْمِعِ النِّسَاءَ، فَأَتَاهُنَّ وَمَعَهُ بِلَالٌ نَاشِرٌ تَوْبِهِ، فَوَعَّظَهُنَّ، وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَتَّصِدْنَ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي، وَأَشَارَ أَيُّوبُ إِلَى أُذُنِهِ وَإِلَى حَلْقِهِ ^(۱).

۱۴۴۹- عهتای کوری نه بو رهباح دهلی: عهبدولای کوری عهباس رضي الله عنه وتی: شایهتی ددهم لهسهر پیغه مبهری خوا ﷺ که (سویند به خوا) پیغه مبهر ﷺ پیش وتاردان نویزی (جهزنی) کرد، نینجا گومانی وابوو که نافرمتان گوینان له وتاره که ی نه بوو، بویه رویشت بو لایان و بیلالیشی له گه لدا بوو، (بیلال) کراسه که ی بلاو کردبوو، نینجا پیغه مبهر ﷺ ناموزگاری کردن و هه رمانی پیکردن به مال به خشین، جا هه ر نافرمت بوو (گوارهو ملوانه که ی) فری ده دایه (کوشی بیلاله وه). نه یو بییش ناماژه ی ده کرد بو گوئی و بو گه ردنی. ^(۲)

۳۴- باب: لَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ وَلَا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ

وَيَذْكُرُ عَنْ سَالِمٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ.
۱۴۵۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا رضي الله عنه حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضي الله عنه كَتَبَ لَهُ الَّتِي فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَلَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ، وَلَا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ، خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ. ^(۳)

^۱ بروهانه: ۹۸.

^۲ مه بهستی نه یوب که یه کیکه له راوییه کانی هه رموده که نه وه یه که نافرمتان گوارهی گوینان و ملوانکه ی مل و گه ردنیان فری ده دایه کوشی بیلاله وه.

^۳ بروهانه: ۱۴۴۸.

۳۴- باسیک: نابیت مالی جیا کو بکریتهوه، وه نابیت مالی کو جیا بکریتهوه (له ترسی زهکات لی کهوتن)

وینهی ئەم وتەیه له سالیمةوه، له عەبدولای کوری عومەرەوه ﷺ له
پیغەمبەرەوه ﷺ بەهەمان شیوه گیردراو دتەوه.
۱۴۵۰- سومامە دەلی: ئەنەس ﷺ بۆی گیرایەوه کە ئەوهی پیغەمبەری خوا ﷺ
داینا بوو (له زهکاتدا بدری) ئەبو بەکر ﷺ بۆی نووسی: ((وه مالی جیا
کوناکریتهوه، وه مالی کو جیاناکریتهوه له ترسی زهکاتدان))^(۱).

۳۵- باب: مَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ قَائِمًا يَتَرَا جَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ
وَقَالَ طَاوُسٌ وَعَطَاءٌ: إِذَا عَلِمَ الْخَلِيطَانِ أَمْوَالَهُمَا فَلَا يُجْمَعُ مَالُهُمَا. وَقَالَ سُفْيَانُ: لَا يَجِبُ
حَتَّى يَتِمَّ لِهَذَا أَرْبَعُونَ شَاءً، وَلِهَذَا أَرْبَعُونَ شَاءً.

۳۵- باسیک: ئەو مالی هاوبەش و تیکەلاوه (کە زهکاتی
لی درا)، ئەوه هەریه کهیان به ئەندازە می ماله که می به شه
زهکاتی لی وەر دە گیرێ^(۲)

وه تاووس و عەتا دەلێن: ئەگەر ئەو دوو هاوبەشە می ماله کهیان تیکەلاوه،
هەریه کهیان دەیزانی ماله که می کامەیه و چەندە، ئەوه بهیه کهوه کوناکریتهوه و

^۱ سەرنج: ئەم فەرموودەیه مەبەستی ئەوهیه نابیت فیل بکریت له زهکات داند، بۆ نموونه ئەگەر کەسیک (۴۰) چل
سەر مەری هەبیت بیهوێ زهکاتی مەریکی تهواو نه دات، ده توانی له گەل دوو کەسی تر بپیت به شەریک کە ئەوانیش
(۴۰) چل سەر مەریان هەیه یان کەمتر، ئەو کاتە به هەرسێکیان یەک مەر زهکات دەدەن، جا بۆیه نابیت مالی جیا
کو بکریتهوه (لا یجمع بین مقرر)، یان کەسیک (۱۲۱) سەرمەری هەبیت، له کاتی زهکاتدا بلی کاکه تهنجا (۴۹) سەریان
هی خۆمه، ئەوانی تر هەر (۲۰) بیست دانەیان هی براهه که می یان هی کورمه، ئەمەش نابیت (لا یفرق بین مجتمع).

^۲ بۆ نموونه ئەگەر به هەردووکیانەوه سێ مەریان کهوت بیدەن، ئەگەر ژمارە می ناژە له کانیان وهک یەک بوو، ئەوه
هەریه کهیان مەر و نیوتکی ده کهوێ، وه ئەگەر پێژە می ناژە له کانیان جیاواز بوو، ئەوه پێژە می زهکات دانه کهش جیاواز ده بن.

بهیهك مال دانانری. وه سوفیان دهلی: زهكات له مالی دوو شهریکدا واجب نابی، ههتا ئه مهیان چل سهر ئازدهلی نه بیئت و نهوی تریان چلی نه بی.

۱۴۵۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضي الله عنه كَتَبَ لَهُ الَّتِي قَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: وَمَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَا جَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ ^(۱).

۱۴۵۱- سومامه دهگیرپهته وه که ئه نهس رضي الله عنه بوی گیرایه وه که ئه وه زهکاتهی دیاریکراو بوو له لایهن پیغه مبهری خوا رضي الله عنه نه بو بهکر رضي الله عنه بوی نووسی: ((ئهو مالی که تیکه لاوه (له نیوان دوو شهریکدا)، ئه وه بیگومان (که زهکاتیان دا)، ههردووکیان به یه کسانی له نیوانیاندا زهکاتیان لی و مرده گیر)).

۳۶- بَابُ زَكَاةِ الْإِبِلِ

ذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ وَأَبُو ذَرٍّ وَأَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنهم، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ^(۲).
 ۱۴۵۲- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه، أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْهَجْرَةِ، فَقَالَ: وَيْحَكَ، إِنَّ شَأْنَهَا شَدِيدٌ، فَهَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ تُؤَدِّي صَدَقَتَهَا؟.. قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَاْعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبَحَارِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتْرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا. ^(۳).

^۱ بروهانه: ۱۴۴۸.

^۲ بروهانه: ۱۴۴۸، ۱۴۶۰.

^۳ بروهانه: ۲۶۳۳، ۳۹۲۳، ۶۱۶۵.

۳۶- باسی (حوکمی) زمکاتی وشت

ئەبو بەکر و ئەبو زەر و ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہم لە پیغەمبەرەوه ﷺ (فەرموودەى زمکاتی وشتیان) گیراوتەوه.

۱۴۵۲- ئەبو سەعیدی خودری رضی اللہ عنہ دەگیرێتەوه: کە پیاویکی دەستەکی پرسیاری لە پیغەمبەری خوا ﷺ کرد دەربارەى کۆچکردن لە ڕێگەى خوادا، پیغەمبەرىش ﷺ فەرمووی: ((ھاوار بۆ تۆ بەراستی ھىجەرت کارىکى سەخت و گرانه، نایا وشتەت ھەيە زمکاتەکەى بدمیت؟))، وتی: بەئێ، پیغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((دەى تۆ چاکە بکە، ئەگەر لە دوورترین شوێنیش بیت، لەوێ پەرى دەریاو ئوقیانوسەکانیشەوه بیت، ئەوه دلتیابە خوا ھىچک لە کردەوهکانت زایە ناکات)) (و پاداشتت دەداتەوه لەسەرى).

۳۷- بَابُ مَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ بِنْتِ مَخَاضٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ

۱۴۵۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا رضی اللہ عنہ حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضی اللہ عنہ كَتَبَ لَهُ فَرِيضَةَ الصَّدَقَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ ﷺ: مَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةُ الْجَدْعَةِ، وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ جَدْعَةٌ وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحِقَّةُ، وَيَجْعَلُ مَعَهَا شَاتَيْنِ إِنْ اسْتَيْسَرَتَا لَهُ أَوْ عَشْرِينَ دِرْهَمًا، وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحِقَّةِ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ الْحِقَّةُ وَعِنْدَهُ الْجَدْعَةُ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْجَدْعَةُ، وَيُعْطِيهِ الْمُصَدِّقُ عَشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحِقَّةِ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ إِلَّا بِنْتُ لَبُونٍ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ بِنْتُ لَبُونٍ، وَيُعْطِي شَاتَيْنِ أَوْ عَشْرِينَ دِرْهَمًا، وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتُ لَبُونٍ وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحِقَّةُ، وَيُعْطِيهِ الْمُصَدِّقُ عَشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتُ لَبُونٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ وَعِنْدَهُ بِنْتُ مَخَاضٍ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ بِنْتُ مَخَاضٍ، وَيُعْطِي مَعَهَا عَشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ.^(۱)

۳۷- باسی که سیک زهکاته که به چکه و شتریکی

میینه یهک سالی بکهو و نه بییت

۱۴۵۳- سومامه دهلی: نه نهس ﷺ بوی گیراوه تهوه و دهلی: نهو ریژه زهکاته
 فه پزهی که خوا فه رمانی به پیغه مبه ر ﷺ کردبوو، نه بو به کر به نامه یهک بۆ
 نه نهسی نووسی (که نه مه یه): ((هه رکهس زهکاتی و شترهکانی گه یشته و شتریکی
 چوار سالی میینه، به لام نهو جوړه و شتره نه بوو، به لکو و شتریکی سی سالی
 میینه یه هه بوو، نهوه نهو و شتره سی سالی لی و مرده گیری و له گهل دوو مه ردا،
 نه گهر هه یبوو یان له گهل بیست دره همدای (نه گهر مه ری نه بوو)، وه هه رکهس
 زهکاتی و شترهکانی گه یشته و شتریکی سی سالی میینه، به لام نهو جوړه و شتره
 نه بوو به لکو و شتریکی چوار سالی میینه یه هه بوو، نهوه نهو و شتره چوار سالی
 لی و مرده گیری و زهکات و مرگه که بیست دره هم یان دوو مه ری دمداتی، وه هه
 کهس زهکاتی و شترهکانی گه شته و شتریکی سی سالی میینه و نه یبوو، ته نها
 به چکه و شتریکی دوو سالی هه بوو، نهوه نهو به چکه دوو سالی لی و مرده گیری و
 دوو مه ری یان بیست دره می دمداتی^(۱)، وه هه رکهس زهکاتی و شترهکانی گه یشته
 به چکه و شتریکی دوو سالی میینه (و نه یبوو)، به لکو و شتریکی سی سالی
 میینه یه هه بوو، نهوه و شتره سی سالی که ی لی و مرده گیری و زهکات و مرگه که
 بیست دره هم، یان دوو مه ری دمداتی، وه هه رکهس زهکاتی و شترهکانی گه یشته
 به چکه و شتریکی دوو سالی میینه به لام نه یبوو، به لکو به چکه و شتریکی یهک
 سالی میینه یه هه بوو، نهوه نهو به چکه یهک سالی لی و مرده گیری له گهلیدا،
 بیست دره هم یان دوو مه ری دمدات)).

^۱ واته: زهکاتدهره که دوو مه ری یان بیست دره هم دمدات به زهکاتوه مرگه که.

۳۸- بَابُ زَكَاةِ الْغَنَمِ

۱۴۵۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُثَنَّى الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ، أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضي الله عنه كَتَبَ لَهُ هَذَا الْكِتَابَ، لَمَّا وَجَّهَهُ إِلَى الْبَحْرَيْنِ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذِهِ فَرِيضَةُ الصَّدَقَةِ الَّتِي فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى الْمُسْلِمِينَ، وَالَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا رَسُولُهُ، فَمَنْ سُئِلَهَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى وَجْهِهَا فَلْيُعْطِهَا، وَمَنْ سُئِلَ فَوْقَهَا فَلَا يُعْطِ: فِي أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ مِنَ الْإِبِلِ فَمَا دُونَهَا مِنَ الْغَنَمِ مِنْ كُلِّ خَمْسٍ شَاةٌ، إِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا وَعِشْرِينَ إِلَى خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ فَفِيهَا بِنْتُ مَخَاضٍ أُنْتَى، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَثَلَاثِينَ إِلَى خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ فَفِيهَا بِنْتُ لَبُونٍ أُنْتَى، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَأَرْبَعِينَ إِلَى سِتِّينَ فَفِيهَا حِقَّةٌ طَرُوقَةٌ الْجَمَلِ، فَإِذَا بَلَغَتْ وَاحِدَةً وَسِتِّينَ إِلَى خَمْسٍ وَسَبْعِينَ فَفِيهَا جَذَعَةٌ، فَإِذَا بَلَغَتْ -يَعْنِي: سِتًّا وَسَبْعِينَ إِلَى تِسْعِينَ فَفِيهَا بِنْتُ لَبُونٍ، فَإِذَا بَلَغَتْ إِحْدَى وَتِسْعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِيهَا حِقَّتَانِ طَرُوقَتَا الْجَمَلِ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ بِنْتُ لَبُونٍ، وَفِي كُلِّ خَمْسِينَ حِقَّةٌ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ إِلَّا أَرْبَعٌ مِنَ الْإِبِلِ فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا، فَإِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا مِنَ الْإِبِلِ فَفِيهَا شَاةٌ، وَفِي صَدَقَةِ الْغَنَمِ فِي سَائِمَتِهَا إِذَا كَانَتْ أَرْبَعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ شَاةٌ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ إِلَى مِائَتَيْنِ شَاتَانِ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى مِائَتَيْنِ إِلَى ثَلَاثِمِائَةٍ فَفِيهَا ثَلَاثٌ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى ثَلَاثِمِائَةٍ فَفِي كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ، فَإِذَا كَانَتْ سَائِمَةُ الرَّجُلِ نَاقِصَةً مِنْ أَرْبَعِينَ شَاةً وَاحِدَةً فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا، وَفِي الرِّقَّةِ رُبْعُ الْعَشْرِ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ إِلَّا تِسْعِينَ وَمِائَةً فَلَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا.^(۱)

۳۸- باسی زهکاتی مهر و بز

۱۴۵۴- سومامهی کوری عهبدولای کوری ئه نهس دهگیرپتهوه که ئه نهس بوی گیراوهتهوه: که ئه بو بهکر رضي الله عنه کاتی ناردی بو بهحرمین ئه نامهی بو نووسی:

به ناوی خوای به خشندهی میهره بان، نه مه یاسای زهکاتدانی فه پزه که پیغه مبهری خوا ۞ دایناوه له سهر مسوئلمانان، که خوای گه وره فه رمانی به پیغه مبه ره که ی کردوو، جا هه رکه س له مسوئلمانان بهم شیوه داوای لی کرا با بیدات، وه هه رکه س له وه زیاتری لی داواکرا نه وه با (زیاده که ی) نه دات. ((له بیست و چوار و شتر و که متر له بیست و چوار له مهر و بز (زهکاته که ی دهری))، له هه پینج و شتریکدا مهریک دهری، نه گهر ژماره بان گه یشته بیست و پینج تا سی و پینج، نه وه به چکه و شتریکی یه ک سالی میینه ی ده که وی، جا که گه یشته سی و شش تا چل و پینج، نه وه به چکه و شتریکی دوو سالی میینه ی ده که وی، ئینجا که گه شته چل و شش تا شسته، نه وه و شتریکی سی سالی میینه ی به رکه لی ده که وی، ئینجا که گه یشته شسته و یه ک تا حه فتا و پینج، نه وه و شتریکی چوار سالی میینه ی ده که وی، ئینجا که گه یشته -واته: حه فتا و شش- تا نه وود، نه وه دوو به چکه و شتری دوو سالی میینه ی ده که وی، ئینجا که گه یشته نه وود و یه ک تا سه د و بیست، نه وه دوو به چکه و شتری سی سالی به رکه لی ده که وی، ئینجا نه گهر له سه د و بیست و شتر زیادی کرد، نه وه له هه موو چل و شتریکدا به چکه و شتریکی دوو سالی میینه ی ده که وی، وه له هه موو بهنجا و شتریکدا، و شتریکی سی سالی میینه ی ده که وی، وه نه گهر که سیک ته نها چوار و شتری هه بوو، نه وه زهکاتی تیدا واجب نییه، مه گهر خاومن و شتره که خو ی حه ز بکات بیدات، ئینجا که گه یشته پینج و شتر، نه وه مهریکی ده که وی، وه له زهکاتی مهر و بزندا له وه ی که له دهر و دهشت ده له وهری، نه گهر چل تا سه د و بیست سهر بی، یه ک مهر زهکاتی ده که وی، جا نه گهر له سه د و بیست زیادی کرد تا دوو سه د سهر، نه وه دوو مهری ده که وی، جا نه گهر له دوو سه د سهر زیادی کرد تا سی سه د سهر، نه وه سی مهری ده که وی بیدات، ئینجا نه گهر له

سئ سهد زیادی کرد، نهوه له ههموو سهد مهړیکدا یهك مهړی دهكهوئ، ئینجا نهگهر نهو مهړ و بزنانه‌ی کابرا که بو خویان دهله‌ومړین، یهك مهړی کهم بوو له چل سهر، نهوه زهکاتی تیدانییه، مهگهر خاوه‌نه‌که‌ی خوی بیهوئ بیدات، وه له زیو له چل درههم درههمیک دهكهوئ، جا نهگهر درههمه زیوه‌کان سهدو نه‌هود درههم بوون، نهوه زهکاتی تیدانییه مهگهر خاوه‌نه‌که‌ی خوی بیهوئ بیدات)).

۳۹- باب: لَا تُؤْخَذُ فِي الصَّدَقَةِ هَرِمَةٌ وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ وَلَا تَبْسٌ إِلَّا مَا شَاءَ الْمُصَدِّقُ

۱۴۵۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ، أَنَّ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَتَبَ لَهُ الصَّدَقَةَ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ ﷺ: وَلَا يُخْرَجُ فِي الصَّدَقَةِ هَرِمَةٌ، وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ^(۱)، وَلَا تَبْسٌ، إِلَّا مَا شَاءَ الْمُصَدِّقُ^(۲).

۳۹- باسیک: ئازهلێ پیر و کویر و نیڕ له زهکاتدا وهرناگیرێ، مهگهر زهکات وهرگره‌که له‌سهری رازی بێ

۱۴۵۵- ئه‌نه‌س رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گیرێته‌وه که نه‌بو به‌کر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه‌و نامه‌یه‌ی بو نووسی که خوا فه‌رمانی به پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ کردبوو: ((له زه‌کاتدا نابێت ئازهلێ پیر و عه‌یبدارو نیڕ بدری، مه‌گهر زه‌کات وهرگره‌که بیهوئ و رازی بێت پێی)).

^۱ ذَاتُ عَوَارٍ واته: ئازهلێک عه‌یپکی وای هه‌بێ له کرین و فروشتندا بدریته‌وه به‌سهر خاوه‌نه‌که‌یدا، که نه‌خۆشی و غه‌یری نه‌خۆشیش ده‌گریته‌وه، به‌لام نه‌گهر وشه‌که (ذَاتُ عَوَارٍ) بوو، نه‌وه مه‌به‌ست پێی ئازهلێ کویره. بڕوانه:

إرشاد الساري: ۵۸۰/۳.

^۲ بڕوانه: ۱۴۴۸.

٤- بابُ أَخَذِ الْعَنَاقَ فِي الصَّدَقَةِ

١٤٥٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ح. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه: وَاللَّهِ لَوْ مَنَعُونِي عَنَاقًا كَانُوا يُؤَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنَعِهَا^(١).

٤- وهه گرتنی گیسک له زه کاتدا

١٤٥٦- نه بو هورمهیره رضي الله عنه دهلی: نه بو به کر رضي الله عنه وتی: سویند به خوا نه گهر گیسک که له کاتی خویدا دمیاندای به پیغه مبهری خوا رضي الله عنه پیم نه دهن، جهنگیان له گه ل ده کهم له سه ره نه دانی.

١٤٥٧- قَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: فَمَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَأَيْتُ أَنَّ اللَّهَ شَرَحَ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه بِالْقِتَالِ، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ^(٢).

١٤٥٧- عومهر رضي الله عنه وتی: نه وه بوو کاتیک بینیم خوا دلی نه بو به کری گوشاد کرد بو جهنگ، نه وسا منیش زانیم که نه م بریاره هه ق و راسته.

٤- بابُ: لَا تُؤْخَذُ كَرَائِمُ أَمْوَالِ النَّاسِ فِي الصَّدَقَةِ

١٤٥٨- حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بَسْطَامٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ، عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَمَّا بَعَثَ مُعَاذًا رضي الله عنه عَلَى الْيَمَنِ قَالَ: إِنَّكَ تَقْدُمُ عَلَى قَوْمٍ أَهْلُ كِتَابٍ،

^١ بروانه: ١٤٠٠.

^٢ بروانه: ١٤٠٠.

فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ عِبَادَةُ اللَّهِ، فَإِذَا عَرَفُوا اللَّهَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي يَوْمِهِمْ وَلَيْلَتِهِمْ، فَإِذَا فَعَلُوا، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْهِمْ زَكَاةً تُؤْخَذُ مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، فَإِذَا أَطَاعُوا بِهَا فَخُذْ مِنْهُمْ، وَتَوَقَّ كَرَائِمَ أَمْوَالِ النَّاسِ.^(۱)

۴۱- باسیک: له زمکاتدا چاکترینی مالی خه لک وهرناگیرئ

۱۴۵۸- عهبدولای کورپی عهباس رضی اللہ عنہ دمگیریته وه که پیغه مبهری خوا رضی اللہ عنہ کاتی موغازی رضی اللہ عنہ نارد بو یه مهن فهرمووی: ((بیگومان تو دهرویت بو نیو گه لیک که خاوهنی کتیبی ناسمانین، جا با یه کهم شتیک که بانگیان دمکهیت بو ی بهندایه تی خوا بیئ، جا نه گهر خویان ناسی (باوهریان پی هیئا)، نهوسا پییان بلئ که بیگومان خوا له شهو و رۆژیکدا پینج نوژی له سهر فهرزکردوون، ئینجا که نهو هشیان کرد، نهوه پییان بلئ بیگومان خوا زمکاتی له مال (ی دهوله مهنده) هکانیاندا فهرزکردوو و دهریته وه به ههزاره کانیان، ئینجا که نهو هشیان کرد، نهوسا لییان وهر بگره، به لام خوت بهاریزه له وهرگرتنی ماله ههره چاکه کانی خه لک)).

۴۲- باب: لیس فیما دون خمس ذود صدقه

۱۴۵۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ الْمَازِنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: لَيْسَ فِيْمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيْمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ مِنَ الْوَرِقِ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيْمَا دُونَ خَمْسِ دَوْدٍ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةٌ.^(۲)

^۱ بروانه: ۱۳۹۵.

^۲ بروانه: ۱۴۰۵.

۴۲- باسیک: له پینج و شتر که متر زمکاتی ناکه ویت

۱۴۵۹- نه بو سه عید ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((له پینج ویسق که متر له خورما زمکاتی تیدا واجب نییه، وه له زیودا له پینج ئوقیه که متر زمکاتی تیدا واجب نییه، وه له پینج سهر و شتر که متر زمکاتی تیدا واجب نییه)).

۴۳- بابُ زَكَاةِ الْبَقَرِ

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا عَرِفَنَّا مَا جَاءَ اللَّهَ رَجُلٌ بِبَقَرَةٍ لَهَا خَوَارٌ. وَيُقَالُ: جَوَّارٌ ﴿تَجَرُّونَ﴾ ٥٣ ﴿النَّحْلُ تَرْفَعُونَ أَصْوَاتَكُمْ كَمَا تَجَارُ الْبَقَرَةُ.»

۴۳- باسی زمکاتی مانگا و ره شه و لاه

نه بو حومهید دهلی: پیغه مبهری ﷺ فهرمووی: ((بیگومان دهرانم سبهی (له رۆزی دوا پیدا) کابرایه که به مانگا که یه وه که بۆره دی دیت بۆ بهردهم خوی که و ره))^(۱)، (نیمای بوخاری دهلی): له جیاتی (خوار) دهوتری: (جوار)، بههه مان مانیه وه که له قورئان ده فهرمووی: ﴿تَجَرُّونَ﴾ ٥٣ ﴿واته: دمنگتان لی بهر زده بیته وه، وه که چۆن مانگا دمه بۆرین.»

۱۴۶۰- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ -أَوْ وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ، أَوْ كَمَا حَلَفَ- مَا مِنْ رَجُلٍ تَكُونُ لَهُ إِبِلٌ أَوْ بَقَرٌ أَوْ غَنَمٌ لَا يُؤَدِّي حَقَّهَا، إِلَّا أَتَى

^۱ له بهر نه وهی زه کاته که ی نه داوه.

بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا تَكُونُ وَأَسَمَنَهُ، تَطَوُّهُ بِأَخْفَافِهَا، وَتَنْتَطِحُهُ بِقُرُونِهَا، كُلَّمَا جَاوَزَتْ أُخْرَاهَا رَدَّتْ عَلَيْهِ أَوْلَاهَا، حَتَّى يُفْصَى بَيْنَ النَّاسِ.. رَوَاهُ بُكَيْرٌ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ^(۱).

۱۴۶۰- ئەبو زەر رضي الله عنه دەلی: گەیشتمە خزمەت پیغەمبەر صلى الله عليه وسلم و فەرمووی: ((سویند بەو زاتە ی گیانی منی بە دەستە یان ئەو زاتە ی هیج بەرستراویکی راستە قینە نییە جگە لە ئەو، یان وەك ئەو سویندە ی خواری- هەر پیاویك و شتر یان رەشە و لاخ یان مەر و بزنی هەبێ و زەكاتهكە ی نەدات، لە رۆژی دوا ییدا (كەسەكە) دەهینری (و نازە ئەكە) بەگەورەترین و قەلەوترین شیوە بەسمەکانی پێی پیا دەنیت، بە شاخەکانی قوچی لی دەدات، کە کوتا هەمینیان لی تێپەری، یەكەمەكە یان دەگەریتەو دەسەری، هەتا لە نیوان خەلکیدا قەزاوت و بریار تەواو دەبیت))، ئەم فەرموودمە بوکەیر لە ئەبو صالحەو دەویش لە ئەبو هورەیرەو رضي الله عنه دەیکیریتەو لە پیغەمبەرەو صلى الله عليه وسلم.

۴۴- بَابُ الزَّكَاةِ عَلَى الْأَقَارِبِ

وَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: لَهُ أَجْرَانِ أَجْرُ الْقَرَابَةِ، وَالصَّدَقَةِ. ^(۲)

۱۴۶۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رضي الله عنه يَقُولُ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِينَةِ مَالًا مِنْ نَخْلِ، وَكَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْتُخَاءُ، وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ، قَالَ أَنَسٌ: فَلَمَّا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿لَنْ نَسْأَلَهُمُ الْآيَةَ﴾ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا

^۱ بڕوانە: ۶۶۳۸.

^۲ بڕوانە: ۱۴۶۶.

مُحَبُّوبٌ ﴿١٢﴾ آل عمران. قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ: ﴿لَنْ نَسْأَلَكَ الْآلَ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ ﴿١٣﴾ آل عمران. وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَى بَيْرَحَاءَ، وَإِنَّهَا صَدَقَهُ اللَّهُ أَرْجُو بِرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ، فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ. قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بَخْ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِيعٌ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِيعٌ، وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ». فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أَفَعَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ. تَابَعَهُ رَوْحٌ. وَقَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْمَاعِيلُ عَنْ مَالِكٍ: رَابِيعٌ.^(۱)

۴۴- باسی زهکاتدان بهخزم و نزیکهکان

وه پیغه مبهەر ﷺ دمفه رمووی: ((زهکاتدان بهخزم) دوو پاداشتی ههیه: پاداشتی خزمایهتی و پاداشتی زهکاتدان)).

۱۴۶۱- نه نهس ﷺ دهلی: نه بو ته لحه له نیو نه نصارییه کاندای له مه دینه له هه مووان زیاتر باخی دار خورمای هه بوو، باخی به یروحا له هه موو ماله کانی دیکه ی لای خوشه ویستر بوو که به رانبهر مزگهوت بوو، وه پیغه مبهری خوا ﷺ هه میسه دهرۆشته نیوییه وه و لهو ئاوه شیرین و سازگاری تییدا بوو ده یخواردده وه، نه نهس دهلی: جا کاتی ئهم نایه ته دابهزی: (ئیوه ناگهن به خیر و چاکه ی ته و او و دستگیرتان نابی تا هه ندی لهو مال و سامانه ی که خوشتان دهوی به ختی نه کهن)، نه بو ته لحه هه ستاو رۆیشت بو خزمهتی پیغه مبهری خوا ﷺ وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ بیگومان خوی گه و رهو بلند دمفه رمووی: (به چاکه ناگهن تا هه ندی لهو ماله ی خوشتان دهوی نه یبه خشن)، وه به راستی

^۱ بروانه: ۲۳۱۸، ۲۷۵۲، ۲۷۵۸، ۲۷۶۹، ۴۵۵۴، ۴۵۵۵، ۵۶۱۱.

خۆشه‌ویستترین مالی من به لاهمه‌وه به‌یرووحایه، نه‌وه خیری له رپی خوادا، هیوای چاکه و پاداشتی لای خوای لی ده‌که‌م، جا نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ تۆ خۆت خوا چۆنت پی ده‌لی ناوای لی بکه، نه‌نه‌س: ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((به‌خ نه‌وه مالیکی پر قازانج و خیره، نه‌وه مالیکی پر قازانج و خیره، بیگومان نه‌وه‌ی وتت بیستم و به‌راستی من رام وایه بیکه‌یته خیر و چاکه بو خزمه‌کانه‌ت))، نه‌بو ته‌لحه‌ش وتی: ده‌ی وای لی ده‌که‌م نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، جا نه‌بو ته‌لحه له نیوان خزمه‌کان و ناموزاگانیدا به‌شی کرد.

ره‌وحیش به‌رپگه‌یه‌کی تر نه‌م فه‌رمووده‌ی گیراومه‌وه، پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی عه‌بدو‌لای کوری یوسفی کردوو، وه یه‌حیای کوری یه‌حیا و نیسماعیل له مالیکه‌وه به ((رایج)) گیراویانه‌وه له حیاتی ((رایج)).

۱۴۶۲- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدٌ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي أَضْحَى - أَوْ فِطْرٍ - إِلَى الْمُصَلَّى، ثُمَّ انْصَرَفَ فَوَعِظَ النَّاسَ وَأَمَرَهُمْ بِالصَّدَقَةِ فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ، تَصَدَّقُوا.. فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ، تَصَدَّقْنَ، فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ.. فَقُلْنَ: وَبِمَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ، وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ، مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتٍ عَقْلٍ وَدِينٍ أَذْهَبَ لِلْبَّ الرَّجُلِ الْحَازِمِ مِنْ إِحْدَاكُنَّ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ.. ثُمَّ انْصَرَفَ، فَلَمَّا صَارَ إِلَى مَنْزِلِهِ جَاءَتْ زَيْنَبُ امْرَأَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ تَسْتَأْذِنُ عَلَيْهِ، فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذِهِ زَيْنَبُ، فَقَالَ: أَيُّ الرِّيَاسِ؟.. فَقِيلَ: امْرَأَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ. قَالَ: نَعَمْ ائْذَنُوا لَهَا.. فَأَذِنَ لَهَا، قَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنَّكَ أَمَرْتَ الْيَوْمَ بِالصَّدَقَةِ، وَكَانَ عِنْدِي حُلِيٌّ لِي، فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِهِ، فَرَعِمَ ابْنُ مَسْعُودٍ

أَنَّهُ وَوَلَدَهُ أَحَقُّ مَنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَلَيْهِمْ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: صَدَقَ ابْنُ مَسْعُودٍ، زَوْجُكَ وَوَلَدُكَ أَحَقُّ مَنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَلَيْهِمْ.^(۱)

۱۴۶۲- نه بو سه عیدی خودری ﷺ ده لی: پیغه مبهری خوا ﷺ له جه زنی قوربان بیان رهمه زاندا- له شار رپویشته دمره وه بو نوپزگه (و نوپزی کرد)، پاشان لی بوویه وه و ناموزگاری خه لکی کرد، فهرمانی پی کردن به مال به خشین و فهرمووی: ((نه ی خه لکینه مال ببه خشن))، ئینجا رپویشته بو لای ئا فرمتانیش و فهرمووی: ((نه ی کومه لی ئا فرمتان خیر بکه و مال ببه خشن، چونکه به راستی من ئیوه دی زوربه ی دوزه خیایان ئیوه بوون))، ئا فرمتانیش وتیان: نه وه هوکاره که ی جیه نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ؟ فهرمووی: ((نه فرین زور ده که و، سپله ن به رانبر میرده کانتان، نه ی کومه لی ئا فرمتان عه قل و ئایین ناته واوی وه ک هرکام له ئیوه نه دیوه، که دل و عه قلی پیای به توانا نه هیلن))، پاشان گه راپیه وه، جا کاتی گه یشته وه مال زمینه بی خیزانی عه بدولای کوری مه سعود ﷺ هات بو خزمه تی و مؤله تی هاتنه ژوورمه ی خواست، به پیغه مبهری خوا ﷺ وترا: نه وه زمینه به، فهرمووی: ((کام زمینه به یانه؟))، وترا: زمینه بی خیزانی عه بدولای کوری مه سعود، فهرمووی: ((به لی مؤله تی بدن با بیته ژوورمه))، جا مؤله تی دراو هاته ژوورمه وتی: نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ، تو نه مپرو فهرمانت کرد به مال به خشین، منیش هه ندی خشل و ئالتوونم هه بوو ویستم خیری لی بکه م، عه بدولای (میردیشم) وتی: به راستی نه وو کوره کانی شیاو ترن نه و خیرمیان پی بده م! پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((عه بدولای کوری مه سعود راستی وتوه، میرده که و مندا له کانت شیاو ترن خیره که تیان پی بدمیت)).

٤٥- باب: لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي قَرَسِهِ صَدَقَةٌ

١٤٦٣- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي قَرَسِهِ وَغُلَامِهِ صَدَقَةٌ»^(١).

٤٥- باسیک: مسولمان نه سپ و ولاخه که ی زهکاتی لای ناکه وئ

١٤٦٣- نه بو هورمیره رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهری خوا رضي الله عنه فهرمووی: ((مسولمان له عهبد (بهنده) و نه سپه کهیدا زهکاتی له سهر نییه و نایکه وئ)).

٤٦- باب: لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ صَدَقَةٌ

١٤٦٤- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ خُثَيْمِ بْنِ عِرَاكِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم: «حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا خُثَيْمُ بْنُ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ صَدَقَةٌ فِي عَبْدِهِ وَلَا قَرَسِهِ»^(٢).

٤٦- باسیک: مسولمان له کویله و بهندهیدا زهکات ناکه وئ

١٤٦٤- نه بو هورمیره رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهری خوا رضي الله عنه فهرمووی: ((مسولمان له بهنده و نه سپیدا زهکاتی له سهر نییه و نایکه وئ)).

^١ بروانه: ١٤٦٤.

^٢ بروانه: ١٤٦٣.

۴۷- بابُ الصَّدَقَةِ عَلَى الْيَتَامَى

۱۴۶۵- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَصَالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه يُحَدِّثُ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم جَلَسَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى الْمِنْبَرِ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ فَقَالَ: إِنِّي مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي مَا يَفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَزِينَتِهَا. فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْ يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ فَسَكَتَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقِيلَ لَهُ: مَا شَأْنُكَ تَكَلَّمَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَلَا يُكَلِّمُكَ؟ قَرَأْنَا أَنَّهُ يُنْزَلُ عَلَيْهِ. قَالَ: فَمَسَحَ عَنْهُ الرُّحَصَاءُ، فَقَالَ: أَيْنَ السَّائِلُ؟ وَكَأَنَّهُ حَمِدَهُ. فَقَالَ: إِنَّهُ لَا يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ، وَإِنْ مِمَّا يُنْبِئُ الرَّبِيعُ يَقْتُلُ أَوْ يُلِمُّ، إِلَّا أَكَلَةَ الْخَضِرَاءِ، أَكَلْتُ حَتَّى إِذَا امْتَدَّتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلْتُ عَيْنَ الشَّمْسِ، فَتَلَطَّتُ وَبَالَثْتُ وَرَتَعْتُ، وَإِنْ هَذَا الْمَالُ خَضِرَةٌ حُلُوءَةٌ، فَنَعَمْ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ مَا أُعْطِيَ مِنْهُ الْمُسْكِينُ وَالْيَتِيمَ وَابْنَ السَّبِيلِ - أَوْ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم - وَإِنَّهُ مَنْ يَأْخُذْهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، وَيَكُونُ شَهِيدًا عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ^(۱).

۴۷- باسی زهکاتدان به ههتیو

۱۴۶۵- عهتای کوردی یه سار دهلی ئه بو سه عیدی خودری صلى الله عليه وسلم گه پرايه وه: كه پيغه مبهري صلى الله عليه وسلم رۆژيك له سه ر دوانگه دانيشت و ئيمه به چوارده وريدا دانيشتين و فهرمووی: ((بهراستی ئه وهی كه من دمهترسم توشتان بێت پاش مردنم، ئه و جوانی و پازاوهی دونهیاه كه خوا بێتان دمهت))، جا پیاویك وتی: ئه ی پيغه مبهري خوا صلى الله عليه وسلم ئایا خیر و چاكه خراپه به شوین خویدا دینی؟ پيغه مبهريش صلى الله عليه وسلم بیدنگ بوو، جا به پیاومكه وترا: ئه وه چيته تو هسه له گه ل پيغه مبهريدا ده كهیت، كه ئه و هسه ت له گه ل ناكات؟ ئیتر زانیمان كه نیگای بو

^۱ بروهانه: ۹۲۱.

دی، نهبو سه عید دهلی: جا نهو عهرهقه زۆرهی خوئی سپری (که بههوی قورسی نیگا که وه کردبووی)، ئینجا فهرمووی: ((بیگومان چاکه خراپه ناهین، بیگومان ههندی لهو سهوزی و جوانییهی بههار دمیروین، نازهل دهکوژی یان نزیکه بیکوژی (کاتی زۆری لی بخوات)، بهلام نازهلی گياخۆر دهلهومپێ ههتا ههردوو کهلهکهی پر دمبی (تیر دهخوات)، ئینجا خوئی ددهات بهخۆر و دهتوپین و میز دهکات، ههر بهم جوړه دهلهومپێ، وه بیگومان ئهم مال و سامانه سهوز و شیرینه، جا ئای چهند چاکه نهو مسولمانه دهولههههدهی که بهشی ههزار و ههتیو و رپیوار ددهات یان وهک ئهوهی پیغه مبهه ۱۱۱۱ فهرمووی، وه بیگومان نهو کهسهی نهو ماله بهناړهوا ومربگریت، وهک نهو کهسهیه ههر بخوات و تیر نهبی، وه له رۆژی دوايشدا ببيتته شایهت لهسهری)).

۴۸- بَابُ الزَّكَاةِ عَلَى الزَّوْجِ وَالْأَيْتَامِ فِي الْحَجْرِ

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

۱۴۶۶- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي شَقِيقٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ زَيْنَبِ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ: فَذَكَرْتُهُ لِإِبْرَاهِيمَ، فَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ زَيْنَبِ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ سَوَاءً، قَالَتْ: كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ: تَصَدَّقْنَ وَلَوْ مِنْ خُلِيْكُنَّ. وَكَانَتْ زَيْنَبُ تُنْفِقُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ وَالْأَيْتَامِ فِي حَجَرِهَا، قَالَ: فَقَالَتْ لِعَبْدِ اللَّهِ: سَلْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: أَيْجُزِي عَنِّي أَنْ أَنْفِقَ عَلَيْكَ وَعَلَى أَيْتَامِي فِي حَجَرِي مِنَ الصَّدَقَةِ؟ فَقَالَ: سَلِي أَنْتِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. فَأَنْطَلَقْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَوَجَدْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ عَلَى الْبَابِ، حَاجَتُهَا مِثْلُ حَاجَتِي، فَمَرَّ عَلَيْنَا بِلَالٍ

^۱ بروانه: ۳۰۴.

فَقُلْنَا: سَلِ النَّبِيَّ ﷺ: أَيَجْزِي عَنِّي أَنْ أُنْفِقَ عَلَى زَوْجِي وَأَيْتَامٍ لِي فِي حَجْرِي؟ وَقُلْنَا: لَا تُخْبِرْ بِنَا. فَدَخَلَ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: مَنْ هُمَا.. قَالَ: زَيْنَبُ قَالَ: أَيُّ الزَّيَانِبِ؟.. قَالَ: امْرَأَةُ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ: نَعَمْ لَهَا أَجْرَانِ: أَجْرُ الْقَرَاتَةِ، وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ..

۴۸- باسی زهکاتی نافرته به میرده کهی

و مندالانی ههتیو که له ماله کهیدا بن

ئەبو سەعید ؓ ئەم فەرموودهی له پیغه مبهروه ﷺ گیراوده وه. ۱۴۶۶- عه مپی کوری حاریس له زمینه بی خیزانی عه بدولای کوری مه سعوده وه ﷺ ده گیریته وه: (ئه عمهش) ده لی: ئەم فەرمووده م گیرایه وه بو ئیپراهیم، ئیپراهیمیش بو گیرامه وه له ئەبو عوبهیده وه له عه مپی کوری حاریسه وه له زمینه به وه که خیزانی عه بدولای کوری مه سعوده هه مان فەرمووده وهك خوی بو گیرامه وه، زمینه ب ده لی: من له مزگه وتدا بووم و پیغه مبهرم ﷺ بینی فەرمووی: ((مال ببه خشن با له خشل و ئالتوونه کانیشتان بیت))، (عه مر ده لی:)) زمینه ب خه رچی عه بدولای میردی و چهند هه تیویکی ده کیشا که له لای بوون، ده لی: جا زمینه ب به عه بدولای وت: پرسیار له پیغه مبهری خوا ﷺ بکه، ئایا دروسته بۆم که خه رچی تو و ئەو هه تیوانه ی که له لا من له زهکات بکیشم؟ عه بدولا وتی: تو خۆت پرسیار له پیغه مبهری خوا ﷺ بکه، ئیتر منیش رویشتم بو خزمه تی پیغه مبهر ﷺ، نافرته یکی ئەنصاریم بینی له بهر دهرگای مالی پیغه مبهردا ﷺ بوو، پیویستییه که ی وهك پیویستییه که ی من وابوو، جا بیلال تیپه ری به لاماندا، ئیمهش پیمان وت: پرسیار بکه له پیغه مبهر ﷺ ئایا دروسته من (له پاره ی زهکات) خه رچی میرد و چهند هه تیویک بکیشم که له لای خۆمن؟ وه وتمان: ناومان مه به، جا بیلال رویشته ژووره وه و پرسیار ی لی کرد،

بِیَغِهِ مَبْرِيشٌ ﷺ فَهَرْمُووی: ((ئهو دوو ئافرته کین؟))، بیلال وتی: زمینه،
 فهَرْمُووی: ((کام زمینه بهیان؟))، وتی: خیزانی عهبدولای کوری مهسعود،
 فهَرْمُووی: ((بهائی دوو پاداشتی بو ههیه: پاداشتی خزمایهتی و پاداشتی مال
 به خشین)).

۱۴۶۷- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُهُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ [أُمِّ
 سَلَمَةَ]، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلِي أَجْرٌ أَنْ أَنْفِقَ عَلَى بَنِي أَبِي سَلَمَةَ؟ إِنَّمَا
 هُمْ بَنِي. فَقَالَ: أَنْفِقِي عَلَيْهِمْ، فَلَكِ أَجْرٌ مَا أَنْفَقْتَ عَلَيْهِمْ.^(۱)

۱۴۶۷- زمینه بی کچی ئوممو سهله مه گپرایه وه له ئوممو سهله مه وه ﷺ دهئی:
 وتم: نهی بیغه مبهری خوا ﷺ نایا پاداشتم دمبی نه گهر خهرجی مناله کانی نه بو
 سهله مه بکیشم، له کاتی کدا مندالی خو من؟ بیغه مبه ریش ﷺ فهَرْمُووی:
 ((خهرجیان بکیشه، بیگومان پاداشتی نهو خهرجی و به خیوکردنهت بو ههیه
 (دمنووسری)).

۴۹- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَفِي الرِّقَابِ وَالْفَرَائِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ التَّوْبَةُ.

وَيُذَكِّرُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ: يُعْتَقُ مِنْ زَكَاةِ مَالِهِ، وَيُعْطَى فِي الْحَجِّ. وَقَالَ الْحَسَنُ: إِنْ
 اشْتَرَى أَبَاهُ مِنَ الزَّكَاةِ جَارَ، وَيُعْطَى فِي الْمُجَاهِدِينَ وَالَّذِي لَمْ يَحْجَّ. ثُمَّ تَلَا: ﴿إِنَّمَا
 الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ﴾ ٦٠ التَّوْبَةُ، الْآيَةُ، فِي أَيَّهَا أُعْطِيَتْ أَجْزَأَتْ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنْ
 خَالِدًا اخْتَبَسَ أَذْرَاعَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. وَيُذَكِّرُ عَنْ أَبِي لَاسٍ: حَمَلْنَا النَّبِيَّ ﷺ عَلَى إِبِلِ
 الصَّدَقَةِ لِلْحَجِّ.

۴۹- ئەم فەرماييشتهی خواى بهرز و بلند: (وه له پیناو نازادکردنی کۆيله و بۆ قهرزداران و له ریی خوادا)

وه له عهبدولای کورێ عهباسهوه عليه السلام گێرپهراوتهوه که وتووێهتی: (مسوڵمان) له مائی زهکاتهکهی دهتوانی کۆيله نازاد بکات، وه پارهێ چهجکردنی له زهکات دهمرئ. وه حهسهن دهئ: ئەگەر (باوکی کۆيله بێت) له مائی زهکاتهکه که دمری دهکات بیکرئ دروسته، وه مائی زهکات دهمرئ به موچاهیدین و ئەو کهسهی که حهجی نهکردوه، پاشان ئەم نایهتهی خویندهوه: (بێگومان زهکات بۆ ههزاران و نهداران) تا کوتایی نایهتهکه، له ههراکام لهم بهشانهدا بیدمیت دروسته و زهکاتهکهت لهکۆل دهکهوی.

وه پێغه مبهر عليه السلام فەرموویهتی: ((بێگومان خالید پۆشاکێ جهنگ و چهکهکانی بۆ جههاد و غهزا تهرخان کردوه))^(۱)، وه له نهبولاسهوه گێرپهراوتهوه که وتووێهتی: پێغه مبهر عليه السلام بۆ چهجکردن سواری و شترێ زهکاتی کردین (پێی پۆشتین بۆ حهج).

۱۴۶۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالصَّدَقَةِ فَقِيلَ: مَنْعَ ابْنِ جَمِيلٍ، وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ، وَعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَا يَنْقُمُ ابْنُ جَمِيلٍ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ فَقِيرًا فَأَغْنَاهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَأَمَّا خَالِدٌ فَإِنَّكُمْ تَظْلِمُونَ خَالِدًا، قَدْ احْتَبَسَ أَدْرَاعَهُ وَأَعْتَدَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَمَّا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَعَمَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَهِيَ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ وَمِثْلُهَا مَعَهَا..

تَابَعَهُ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ أَبِيهِ. وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ: هِيَ عَلَيْهِ وَمِثْلُهَا مَعَهَا.. وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: حَدَّثْتُ عَنِ الْأَعْرَجِ مِثْلَهُ.

^۱ واته: زهکاتی تیدا نییه، واجب نییه لهسهری زهکات بدات.

۱۴۶۸- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لئ: پیغه‌مبهر ﷺ فه‌رمانی کرد به زمکاتدان، جا و‌ترا: ئیبنو جه‌میل و خالیدی کوری وه‌لید و عه‌بدولای کوری عه‌باس ﷺ زمکاته‌که‌یان نادم، پیغه‌مبهریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئیبنو جه‌میل هیچ شتیک نییه ریگری لی بکات زمکات نه‌دات، نه‌وه نه‌بیّت که کاتی خوئی هه‌زار بوو، خوداو پیغه‌مبهرمه‌کی ده‌ولّه‌مه‌ندیان کرد، به‌لام خالید بیگومان ئیوه (که‌وا ده‌لئین) سته‌م له خالید ده‌که‌ن، چونکه پو‌شاک‌ی جه‌نگ و که‌لوپه‌له‌کانی جه‌نگی ته‌رخان کردوو به‌ جیهاد و تی‌کو‌شان له پی‌ناوی خوا‌دا (بو‌یه زمکاتی تی‌دا نییه)، عه‌باسی کوری عه‌بدولوته‌لیب نه‌وه مامه‌ی پیغه‌مبهری خوایه ﷺ، نه‌وه زمکاتی له‌سه‌ره و نه‌ومنده‌ی زمکاته‌که‌شی له‌که‌لدا بی‌ت)) (له‌سه‌ریه‌تی).

ئیبنو نه‌بی زیناد له باوکیه‌وه نه‌م فه‌رمووده‌ی گیراوه‌ته‌وه، که پال‌بشتی گیرانه‌وه‌که‌ی شوعه‌یب ده‌کات، ئیبنو ئیسحاق له نه‌بو زیناده‌وه تا کو‌تایی سه‌نه‌ده‌که که فه‌رموویه‌تی: ((عه‌باس زمکاته‌که‌ی له‌سه‌ره و نه‌ومنده‌ی زمکاته‌که‌ش (ده‌بی بدات) له‌که‌لدا))، وه ئیبنو جورمیج ده‌لئ: وینه‌ی هه‌مان فه‌رمووده‌م بو گیردراوه‌ته‌وه له نه‌عه‌ره‌جه‌وه.

۵۰- بَابُ الْإِسْتِعْافِ عَنِ الْمَسْأَلَةِ

۱۴۶۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَاهُمْ، ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ، حَتَّى نَفِدَ مَا عِنْدَهُ فَقَالَ: مَا يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدْخِرَهُ عَنْكُمْ، وَمَنْ يَسْتَغْفِرُ يُعْفَ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصْبِرْهُ اللَّهُ، وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ.^(۱)

۵۰- باسی بئ نیازی له سوال و داواکردن

۱۴۶۹- ئەبو سەعیدی خودری رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەوه که خەڵکانێکی ئەنصاری داوی مالبان له پیغه مبهری خوا ﷺ کرد، ئەویش پێیدان، پاشان جاریکی تر داویان کرد هەر پێیدان، هەتا هەموو ئەو ماله‌ی لای بوو تەواو بوو، ئەوسا فەرمووی: ((هەر مالتیکم له‌ لا بێت هه‌لی ناگرم و ده‌تانه‌می، هه‌رکەس خۆی به‌دوور بگه‌ڕێ له‌ سوال و داواکردن خواش دهمپاریزی، هه‌رکەسیش خۆی بێ نیازی بکات، خواش دموڵه‌مه‌ند و بێ نیازی ده‌کات، هه‌رکەسیش خۆگه‌ڕی، خواش نارامی پێ دمه‌به‌خشی، هه‌یج که‌سیک نییه‌ به‌خششێکی پێ درابی چاکتر و هه‌راوتر بێت له‌ نارامگرتن و دان به‌خۆداگرتن)).

۱۴۷۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَخْطُبَ عَلَى ظَهْرِهِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْتِيَ رَجُلًا، فَيَسْأَلَهُ، أَعْطَاهُ أَوْ مَنَعَهُ»^(۱).

۱۴۷۰- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەوه که پیغه مبهری خوا ﷺ فەرموویه‌تی: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌دمسته‌، ئەگەر که‌سیکتان گوریسه‌که‌ی هه‌لبه‌گه‌ری (و به‌روات له‌ شاخ) دار بکات و به‌ کۆلی بیهێنێ (و بیفروشی)، چاکتره‌ له‌وه‌ی بێت بو‌ لای که‌سیک و داوی لێ بکات، ئەویش پێی بدات یان پێی نه‌دات)).

۱۴۷۱- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ، فَيَأْتِيَ بِحُزْمَةِ الْحَطَبِ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهَا، فَيَكْفُفَ اللَّهُ بِهَا وَجْهَهُ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ، أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ»^(۲).

^۱ بروهانه: ۱۴۸۰، ۲۰۷۴، ۲۳۷۴.

^۲ بروهانه: ۲۰۵۷، ۲۳۷۳.

۱۴۷۱- زوبهیری کوری عموام ﷺ له پیغه مبهروه دهگیر پتهوه که
 فهرموویه تی: ((سویند به خوا نه گهر که سیکتان گوریه که ی هه لښگری و کوئی
 دار به کوئی بینیت و بیفرۆشیت، خوا چاو و پرووی پی بپاریزی، چاکتره له وهی
 که داوا له خه لک بکات، پیی بدهن یان پیی نه دهن)).

۱۴۷۲- وَحَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ وَسَعِيدِ
 بْنِ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ ﷺ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ
 سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ثُمَّ قَالَ: يَا حَكِيمُ، إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَصِرَةٌ خُلُوءٌ، فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ
 لَهُ فِيهِ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ
 الْيَدِ السُّفْلَى، قَالَ حَكِيمٌ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، لَا أَرِزُ أَحَدًا بَعْدَكَ شَيْئًا
 حَتَّى أَفَارِقَ الدُّنْيَا، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ يَدْعُو حَكِيمًا إِلَى الْعَطَاءِ فَيَأْتِي أَنْ يَقْبَلَهُ مِنْهُ، ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ
 ﷺ دَعَاهُ لِيُعْطِيَهُ فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئًا. فَقَالَ عُمَرُ: إِنِّي أَشْهَدُكُمْ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى
 حَكِيمٍ، أَنِّي أَعْرَضُ عَلَيْهِ حَقُّهُ مِنْ هَذَا الْفَيءِ فَيَأْتِي أَنْ يَأْخُذَهُ. فَلَمْ يَزِرْ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ
 بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى تُوْفِيَ^(۱).

۱۴۷۲- عوروهی کوری زوبهیر و سه عیدی کوری موسه ییبه گپراویانه ته وه که
 حه کیمی کوری حیزام ﷺ ده لی: داوا (مال و سامانم) له پیغه مبهری خوا ﷺ
 کرد، نهویش پیی دام، پاشان جارنکی تر داوام کرد، نهویش پیی دام، پاشان
 داوام کرد هه پیی دام، پاشان فهرمووی: ((نه ی حه کیم بیگومان نه مال و
 سامانه (وهک میوهیه کی) سهوز و شیرینه، جا هه رکهس به بی داواکردن و
 پیداکری و چاو تیپرین وهی بگری، نهوه فهر و بهرکه ته تیده که وی بوی،

^۱ بیروانه: ۲۷۵۰، ۳۱۴۳، ۶۴۴۱.

هه‌رکه‌سیش به‌ته‌مابوون و چاوتی‌پین و مری بگری، به‌ره‌کەت و فه‌ری تی ناکه‌وی بوی، وه‌ک که‌سی وایه هه‌ر بخوات و تی‌ر نه‌بی، ده‌ستی سه‌ره‌وه چاک‌تره له ده‌ستی ژیره‌وه))، هه‌کیم ده‌لی: وتم: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ سویند به‌و زاته‌ی تو‌ی به‌راستی ره‌وانه‌کردوه، دوا‌ی تو‌ داوا‌ی هیج شتیک له‌که‌س ناکه‌م هه‌تا له دونیا دمه‌رده‌چم و دهم‌رم، جا نه‌بو به‌کر ﷺ (له سه‌رده‌می خیلافه‌تیدا) هه‌کیمی بانگ ده‌کرد به‌شه‌که‌ی خو‌ی پی‌ بدات، به‌لام هه‌کیم و مری نه‌ده‌گرت لی، پاشان عومه‌ر ﷺ (له سه‌رده‌می خیلافه‌تیدا) بانگی کرد تا مال و سامانی بداتی به‌لام را‌زی نه‌بوو، هیچی لی و مری‌گری، بویه عومه‌ر وتی: مسو‌لمانینه من ئیوه ده‌که‌م به‌شایه‌ت له‌سه‌ر هه‌کیم، من به‌شه‌که‌ی خو‌ی له‌م ده‌سته‌که‌وته پی دهم‌دم، که‌چی ئه‌و و مری نا‌گری‌ت، هه‌کیم شتی له هیج که‌س و مری‌نه‌ده‌گرت دوا‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ، هه‌تا مرد و له‌دونیا دمه‌رجوو.

۵۱- بابُ مَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ شَيْئًا مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ وَلَا إِشْرَافٍ نَفْسٍ:

﴿وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُورِ﴾ (۱۹) **الذاریات.**

۱۴۷۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْطِينِي الْعَطَاءَ، فَأَقُولُ: أَعْطِهِ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي فَقَالَ: خُذْهُ، إِذَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ -وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ- فَخُذْهُ، وَمَا لَا تَتَّبِعُهُ نَفْسَكَ. ^(۱)

۵۱- باسی که سیکی خوا شتیکی پیداو به بی داواکردن و له دلهوه به ته مابوون (وه له ماله کانیا ندا مافی سوالکهر و بی به شان ههیه)

۱۴۷۳- عهبدولای کوری عومهر رضی الله عنه دهلی: له عومهرم بیست دمیوت: پیغه مبهری خوا رضی الله عنه مائیکی پی دهمام^(۱)، منیش دهموت: بیده به کهسی له من هه ژارتر بی و بیویستی زیاتری پی بی، نهویش دمیغه رموو: ((وهری بگره، نه گهر شتی له م مال و سامانهت بو هات- تو چاوت لی نه بو و داوات نه کردبوو- نهوه وهری بگره، نه گهرنا نهوه وازی لی بی نه و نهفست له دوا ی نه بی)).

۵۲- بابُ هَنْ سَالَ النَّاسَ تَكْثُرًا

۱۴۷۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: سَمِعْتُ حَمْرَةَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضی الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: «مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةٌ لَحْمٍ»^(۲).

۵۲- باسی نهو که سهی داوا له خه لکی بکات بو زور کردنی مال

۱۴۷۴- عهبدولای کوری عومهر رضی الله عنه دهلی: پیغه مبهری رضی الله عنه فهرمووی: ((به ردهوام مروف (ی سوالکهر) داوا له خه لکی دهکات، هه تا که روژی دوا ی دیت، پارچه یه ک گوشت به روخساریه وه نییه)).

^۱ به هو ی نهوه ی کاریکم پین سپێردرابوو نه نجامدا، له به رانه ردا نهو ماله م پێدرا.

^۲ برپوانه: ۱۴۷۵.

۱۴۷۵- وَقَالَ: إِنَّ الشَّمْسَ تَذْنُو يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَبْلُغَ الْعَرَقُ نِصْفَ الْأُذُنِ، فَبَيْنَا هُمْ كَذَلِكَ اسْتَعَاثُوا بِآدَمَ، ثُمَّ مُوسَى، ثُمَّ مُحَمَّدٍ ﷺ. وَزَادَ عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي جَعْفَرٍ: «فَيَشْفَعُ لِيُقْضَى بَيْنَ الْخَلْقِ، فَيَمْشِي حَتَّى يَأْخُذَ بِحَلَقَةِ الْبَابِ، فَيَوْمِئِذٍ يَبْعَثُهُ اللَّهُ مَقَامًا مَحْمُودًا، يَحْمَدُهُ أَهْلُ الْجَمْعِ كُلُّهُمْ»^(۱).

۱۴۷۵- وه دهفه رموی^(۲): ((بیگومان له پوژی دوایدا خوړ نزیك دمبیته وه (له خه لك)، ههتا وای لی دی عهرهق (ی مروقههكان) دهگاته نیومراستی گوینچه، جا کاتی خه لکه که نا لهو حاله تدان، هانا بو ئادهم ﷺ دمبهن، پاشان بو موسا ﷺ، پاشان بو موحه ممه د ﷺ دمبهن))، عهبدولا ئهم زیادهشی گپراومه وه: له یس بو ی گپرامه وه وتی: نیبنو نه بی جعهفه ر بو ی گپرامه وه: ((جا پیغه مبه ر ﷺ تکا دهکات تا دادگایی خه لك دمست پی بکری، نیر دهروات تا دمست دهگری به قولی دهرگای به هه شته وه، جا لهو پوژدها خوا پله ی ریزداری پی دمدات (که شهفاعه تکردنی گهرمیه)، هه موو خه لکی کوکراوه ی مه حشر سوپاس و ستایشی دهکن)).

۵۳- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَاقًا﴾ ۞ الْبَقَرَةُ.

وَكَمِ الْغِنَى؟ وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «وَلَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ». لقول الله تعالى: ﴿لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ الْعَقْفِ يَتَرَفُّهُمْ سِيئَتُهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَاقًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾ ۞ الْبَقَرَةُ.

^۱ پروانه: ۴۷۱۸.

^۲ ئهم فهرمووده به له گهل فهرمووده که ی ترده پیکه وه په یوه ست و تهواوکه ری یه کرین.

۵۳- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (به زۆر داواى هیچ شتیک له خەلک ناکەن)

وه مروف چەندى هەبى دەولەمەندە؟ وه ئەم فەرموودەى پيغەمبەر ﷺ: ((ئەومەندەى نيبه بى نيازى بکات))، بەبەلگەى ئەم فەرمايشتهى بهرز و بلند: ((خیر) بۆ ئەو هەزارانەيه که دەست و پى بەستراون لەپى خوادا ناتوانن (بۆ رۆزى پەيداکردن) بگهڕن بە زەويدا، نەقام و نەزان وادەزانى دەولەمەندن بەهوى بى نيازبانەوه، تۆ (ئەى موحەممەد ﷺ) بە شىومياندا دميانناسیتەوه بە زۆر داواى هیچ له کەس ناکەن، جا هەر مالتیک بەختى دەکەن، ئەوه بىگومان خوا زانا و ناگاداره پى).

۱۴۷۶- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي تَرُدُّهُ الْأَكْلَةُ وَالْأُكْلَتَانِ، وَلَكِنَّ الْمِسْكِينَ الَّذِي لَيْسَ لَهُ غِنًى وَيَسْتَحْيِي أَوْ لَا يَسْأَلُ النَّاسَ إِحْفَافًا.^(۱)

۱۴۷۶- ئەبو هورەیره ر.ه له پيغەمبەرەوه ﷺ دەگيرپێتەوه: که فەرموویەتی: ((هەزار ئەو کەسه نيبه بەپاروویەك و دووان وازبێنى و کۆل بدات، بەلکو هەزار کەسێکە دەولەمەند نيبه و شەرم دەکات (سوال بکات)، یان بۆ سوال بەزۆر بەروکی خەلکی ناگرێ)).

۱۴۷۷- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ابْنُ عُلَيْيَةَ، حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَدَّاءُ، عَنِ ابْنِ أَشْوَعٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ، حَدَّثَنِي كَاتِبُ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: كَتَبَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ

^۱ بروانه: ۱۴۷۹، ۴۵۳۹.

شُعْبَةً أَنْ أَكْتُبَ إِلَيْ بِشْيٍ سَمِعْتُهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ. فَكَتَبَ إِلَيْهِ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ كَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا: قِيلَ وَقَالَ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ.^(۱)

۱۴۷۷- شه‌عی ده‌لی: نووسه‌ده‌کی موغیره‌ی کورپی شوعبه‌ی بۆی گێڕامه‌وه‌ و‌تی: مو‌عاوییه‌ نامه‌یه‌کی نووسی بۆ موغیره‌ی کورپی شوعبه‌ی ﷺ که شتی‌کم بۆ بنووسه‌ که له‌ پێغه‌مبه‌رت ﷺ بیستی، موغیره‌ش بۆی نووسی: له‌ پێغه‌مبه‌رم ﷺ بیست هه‌رمووی: ((بیگومان خوا سی شتی به‌ناپه‌سه‌ند بۆ ئیوه‌ داناوه‌: و‌تی و‌ (هه‌سه‌ و‌هه‌لۆک)، مال و‌ سامان به‌هه‌ی‌ۆدان، زۆر داوا و‌ په‌رسیارکردن)).

۱۴۷۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غُرَيْرٍ الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَهْطًا وَأَنَا جَالِسٌ فِيهِمْ، قَالَ: فَتَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهُمْ رَجُلًا لَمْ يُعْطِهِ، وَهُوَ أَعْجَبُهُمْ إِلَيَّ، فَقُمْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَارَزْتُهُ فَقُلْتُ: مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ؟ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا. أَوْ قَالَ: مُسْلِمًا. قَالَ: فَسَكْتُ قَلِيلًا، ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ فِيهِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ؟ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا. أَوْ قَالَ: مُسْلِمًا. قَالَ: فَسَكْتُ قَلِيلًا، ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ فِيهِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ؟ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا. أَوْ قَالَ: مُسْلِمًا. يَعْني: فَقَالَ: إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ وَغَيْرَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ، خَشْيَةً أَنْ يُكَبَّ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ. وَعَنْ أَبِيهِ عَنْ صَالِحٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ ابْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ هَذَا، فَقَالَ فِي حَدِيثِهِ: فَضْرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ فَجَمَعَ بَيْنَ عُنُقِي وَكَتَفِي، ثُمَّ قَالَ: أَقْبِلْ أَيُّ سَعْدُ، إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ.^(۲)

^۱ ب‌روانه: ۸۴۴.

^۲ ب‌روانه: ۲۷.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: ﴿فَكَبَّكُوا ۝۱۱﴾ الشعراء. قُلِبُوا. ﴿مُكَبَّ ۝۱۲﴾ الملوك. أَكَبَّ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ فِعْلُهُ غَيْرَ وَاقِعٍ عَلَى أَحَدٍ، فَإِذَا وَقَعَ الْفِعْلُ قُلْتُ: كَبَّهُ اللَّهُ لَوَجْهِهِ، وَكَبَّنُهُ أَنَا.

۱۴۷۸- عامیری کوری سەعد لە باوکیهوه (که سەعدی کوری ئەبی وهققاصه) ﷺ دهگیریتەوهو دهلی: پیغه‌مبەری خوا ﷺ مائی دا به چەند کەسیک، منیش له نیویاندا دانیشتبوم، دهلی: پیغه‌مبەری خوا ﷺ وازی له پیاویکیان هینا و هیچی پینەدا، که به‌لای منهوه چاکترینیان بوو، بویه منیش هەستام و رویشتم بو لای پیغه‌مبەری خوا، سرتەو چپەم کرد له‌گەلی و وتم: (ئەی پیغه‌مبەر ﷺ) بۆچی بەشی فلان کەست نەدا؟ سویند به‌خوا من دەزانم ئیماندارە، پیغه‌مبەریش ﷺ فەرمووی: ((یان مسوڵمانە))، سەعد دهلی: منیش کەمیك بیدەنگ بووم، پاشان زانیاریم دەربارە ی ئەو پیاوه وای لیکردم که بگەرپیمهوه (بو قسه‌که‌ی پیشووم)، وتم: ئەی پیغه‌مبەری خوا ﷺ بۆچی بەشی فلان کەست نەدا؟ سویند به‌خوا من دەزانم ئیماندارە، پیغه‌مبەریش ﷺ فەرمووی: ((یان مسوڵمانە))، (عامیر) دهلی: سەعد وتی: منیش کەمیك بیدەنگ بووم، پاشان زانیاریم دەربارە ی ئەو پیاوه وای لیکردم که بگەرپیمهوه (بو قسه‌که‌ی پیشووم) وتم: ئەی پیغه‌مبەری خوا ﷺ بۆچی بەشی فلان کەست نەدا؟ سویند به‌خوا من دەزانم ئیماندارە، پیغه‌مبەریش ﷺ فەرمووی: ((یان مسوڵمانە))، مەبەستی (مسوڵمانە) ئەمە بوو فەرمووی: ((بیگومان من بەشی کەسیك دەدم له کاتی‌کدا کەسیکی دیکه لهو خوشەویستەرە لام، له ترسی ئەوه‌ی بەسەر پوودا بخریته دۆزەخه‌وه))، هەروەها (یەعقوبی کوری ئیبراھیم) له باوکیهوه ^(۱)، ئەویش له سالتەهوه، له ئیسماعیلی کوری موحه‌مه‌ده‌وه گیراویەتی‌هوه که وتویه‌تی: له باوکم بیستوو ئەم

^۱ که‌واته فەرمووده‌که مورسەله، موحه‌مه‌دی کوری سەعد بە‌بێ ناوه‌تانی سەعد له پیغه‌مبەر‌هوه ﷺ ده‌گیریتەوه.

فهرمووده‌ی ده‌گیرایه‌وه، وه له گیرانه‌وه‌که‌یدا وتی: ئینجا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به دهستی کیشای به نیوانی ملم و هه‌ردوو شانمدا، پاشان فهرمووی: ((ئه‌ی سه‌عد و مره (با بۆت روون بکه‌مه‌وه^(۱)، بیگومان من به‌شی که‌سیک دهم (...)).

ئه‌بو عه‌بدو لا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: ﴿فَكَبِّرُوا ۝﴾، واته: سه‌ریه‌ره‌و خوار کران، سه‌ره‌ونخون کران، ﴿مُكَبَّأ ۝﴾، ده‌وتری: (اَكْبَ الرَّجُلُ)، نه‌گه‌ر کاره‌که‌ی نه‌که‌وێته سه‌ر که‌سیکی تر (واته: کرداریکی تینه‌په‌ره‌و بۆ خو‌ی ق‌لب بیته‌وه به‌م‌لدا و به‌ده‌م و رووخساردا)، به‌لام نه‌گه‌ر کاره‌که‌ی که‌وته سه‌ر که‌سیکی تر، نه‌و کاته ده‌لیت: (كَبَّهُ اللهُ لَوَجْهِهِ) خودا به‌ده‌م و روودا خستی، وه: (كَبَّتُهُ أَنَا)، من به‌ده‌م و روودا خستم.

۱۴۷۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللَّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ، وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ، وَلَكِنَّ الْمِسْكِينَ الَّذِي لَا يَجِدُ غَنًى يُغْنِيهِ، وَلَا يُفْطِنُ بِهِ فَيَتَصَدَّقُ عَلَيْهِ، وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ.^(۲)

۱۴۷۹- ئه‌بو هورمیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گیرایته‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((نه‌دار و هه‌زار نه‌و که‌سه نییه که ده‌گه‌رێ به‌سه‌ر خه‌لکیدا پاروویه‌ک یان دووان، خورمایه‌ک یان دووان ده‌گیرایته‌وه و واز دینی، به‌لکو هه‌زار نه‌و که‌سه‌یه که نه‌ومنده‌ی نییه بێ نیازی بکات، خه‌لکیش پێی نازانن تا خیری پێ بکه‌ن، خو‌شی هه‌لناستی داوا له خه‌لک بکات)).

^۱ یان پێی پازیه و قبولی بکه.

^۲ بروه: ۱۴۷۶.

۱۴۸۰- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ، ثُمَّ يَغْدُو -أَحْسِبُهُ قَالَ: إِلَى الْجَبَلِ- فَيَخْتَطِبَ، فَيَبِيعَ فَيَأْكُلَ وَيَتَصَدَّقَ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ». قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ أَكْبَرُ مِنَ الزُّهْرِيِّ، وَهُوَ قَدْ أَدْرَكَ ابْنَ عُمَرَ^(۱).

۱۴۸۰- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەو ﷺ دەگێڕێتەو: «کە فەرموویەتی: ((ئەگەر کەسیکتان گۆریسەکە ی هەلگری، پاشان بپروات -وابزانم فەرمووی: بۆ شاخ- و دار بکات (و بەکوێی بیهێنێ)، بپفرۆشی و بیخوات و ببەخشیت، چاکترە بۆی لەوێ کە داوا لە خەڵک بکات))، ئەبو عەبدوللا (ئیمامی بوخاری) دەڵێ: صالحی کوری کە یسان لە زوهری گەورەترە (لەتەمەندا)، وە بیگومان ئەو (صالح) بە ئیبنو عومەر گەشتوو.

۵۴- بَابُ خَرْصٍ (۱) النَّمْرِ

۱۴۸۱- حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى، عَنْ عَبَّاسِ السَّاعِدِيِّ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ غَزْوَةَ تَبُوكَ، فَلَمَّا جَاءَ وَادِيَ الْفَرَى، إِذَا امْرَأَةً فِي حَدِيقَةٍ لَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَصْحَابِهِ: «اخْرُصُوا». وَخَرَصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشْرَةَ أَوْسُقٍ، فَقَالَ لَهَا: «أَحْصِي مَا يَخْرُجُ مِنْهَا». فَلَمَّا أَتَيْنَا تَبُوكَ قَالَ: «أَمَّا إِنَّهَا سَتَهْبُ اللَّيْلَةَ رِيحٌ شَدِيدَةٌ فَلَا يَقُومَنَّ أَحَدٌ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ بَعِيرٌ فَلْيَعْقِلْهُ». فَعَقَلْنَاهَا، وَهَبَّتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ،

^۱ بڕوانە: ۱۴۷۰.

^۲ خَرْص: قەبلاندن یان خەمڵاندن خورمای تەرە بەخورمای وشک پێش لیکردنەوێ، چونکە بە خەمڵاندن وشکە کە دەرەدەکرێ، بۆ ئەو دەخەملێترێ پێش لیکردنەوێ و وشک کردنەوێ، تا ئەگەر لێی خورا، خاوەن ماله کە یان میوان گوناھار نەبن.

فَقَامَ رَجُلٌ فَأَلْقَتْهُ بِجَبَلٍ طَيِّبٍ، وَأَهْدَى مَلِكٌ أَيْلَةً لِلنَّبِيِّ ﷺ بَعْلَةً بَيْضَاءَ، وَكَسَاهُ بُرْدًا وَكَتَبَ لَهُ بِخَرِهِمْ، فَلَمَّا أَتَى وَادِيَ الْقُرَى قَالَ لِلْمَرْأَةِ: كَمْ جَاءَ حَدِيقَتُكَ؟ .. قَالَتْ: عَشْرَةٌ أَوْسُقٍ خَرَصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنِّي مُتَعَجِّلٌ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَمَنْ أَرَادَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَعَجَّلَ مَعِيَ فَلْيَتَعَجَّلْ.. فَلَمَّا قَالَ ابْنُ بَكَّارٍ كَلِمَةً مَعْنَاهَا- أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ: هَذِهِ طَابَةٌ.. فَلَمَّا رَأَى أَحَدًا قَالَ: هَذَا جُبَيْلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ، أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ دُورِ الْأَنْصَارِ؟ .. قَالُوا: بَلَى. قَالَ: دُورُ بَنِي النَّجَّارِ، ثُمَّ دُورُ بَنِي عَبْدِ الْأَسْهَلِ، ثُمَّ دُورُ بَنِي سَاعِدَةَ، أَوْ دُورُ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ، وَفِي كُلِّ دُورٍ الْأَنْصَارِ. يَعْنِي: خَيْرًا^(۱).

۵۴- باسی خهملاندنی خورما^(۲)

۱۴۸۱- ئەبو حومەیدی ساعیدی رحمە دەلی: لەگەڵ پیغەمبەردا ﷺ غەزای تەبووگمان کرد، جا کاتی گەیشته شاری (واد القرى)^(۳)، بینی ئافرمتیک لەنیو باخەکهی خۆیدایه، پیغەمبەرش ﷺ به هاوهدانی فەرموو: ((خورمای ئەو باخه (بخهملین))، پیغەمبەر ﷺ به ده و یسقی خهملاندی، به ئافرمتەکهی فەرموو: ((ئەندازەکهیت بیر بیټ^(۴)، بزانه چەندی خورمای بهرهم هیناوه))، جا کاتی گەیشتینه تەبووک فەرموو: ((ئاگادار بن ئەمشەو بایهکی زۆر توندو بههیز هەژدەکات، کهوابوو کەس هەژدەسیتەوه، هەرکەسیش وشتی بییه، با بیبهسیتەوه))، ئیمەش وشتەکانمان بهستهوه، ئینجا بایهکی زۆر توند هەلی

^۱ بـروانه: ۱۸۷۲، ۳۱۶۱، ۳۷۹۱، ۴۴۲۲.

^۲ مەبەست ئەوەیە کاتی دارخورما خورمای تەری گرتوووه بخهملینێ به خورمای وشک، ئەو خورمایە چەندی بۆ دیاری بکری بۆ ریزە زەکات لێدانی و تا گوناھبار نەبن که لێی دەخۆن، چونکه له پێشدا زەکاتەکی دیاری کراوه.

^۳ شارێکی کۆنە له نێوان مەدینە و شامدا بووه. بـروانه: [إرشاد الساری: ۳/۶۱۵].

^۴ بزانه چەند زەکاتی تێدایه لهو خورمایە بهرهم هاتوووه.

کرد، پیاویك ههستایهوه و بایهکه بردی و له کێوی تهییی فری دا، پاشای
 ئهیلە^(۱) ئیستریکی ماچهکی سپی بهدیاری نارد بۆ پیغه مبهەر ﷺ، (پیغه مبهیرش
 ﷺ) پۆشاکێکی خهتخهتی بهدیاری بۆ نارد و نامهیهکی بۆ نووسی، بهگهورهی
 ولاتی خوێ هیشتیهوه (لهبه رانبهر دانی سه رانه)، ئینجا که هاتهوه بۆ شاری
 (وادی القری) به ئافره ته که ی (جاری پێشووی) فهرموو: ((باخه کهت چه ند
 خورمای هه بوو؟))، وتی: ده ویسق، وه ک ئه وه ی پیغه مبهەر ﷺ خه ملاندبووی،
 ئینجا پیغه مبهیری خوا ﷺ فهرمووی: ((بیکومان من په له مه و ده گه پیمه وه بۆ
 مه دینه، جا هه رکه س له ئیوه ده یه وێ به په له له گه لم بی، با په له بکات و
 برۆین))، جا کاتی ئیبنو به ککار وشه یه کی وت به و مانایه بوو- شاری مه دینه ی
 لی و مه درکه وت و چاوی که وت پێی، فهرمووی: ((ئه مه تابه یه))، ئینجا که
 ئو خودیشی بینی فهرمووی: ((ئه م کێوه بجووه ئیمه ی خو ش ده وێ، ئیمه ش
 ئه ومان خو ش ده وێ، ئایا پیتان بلیم چاکترینی بنه ماله ی ئه نصار کامانه؟))،
 وتیان: به ئی، فهرمووی: ((بنه ماله ی نه ججار، پاشان بنه ماله ی عه بدولئه شه هل،
 پاشان بنه ماله ی به نی ساعیده یان بنه ماله ی حاریسی کوپی خه زره ج - وه له
 هه موو بنه ماله کانی ئه نصاردا)) واته: خیر و چاکه هه یه.

۱۴۸۲- وَقَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ حَدَّثَنِي عَمْرُو: ثُمَّ دَارُ بَنِي الْحَارِثِ، ثُمَّ بَنِي سَاعِدَةَ..
 وَقَالَ سُلَيْمَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ
 ﷺ قَالَ: «أُحْدُ جَبَلٍ يُجْبِنَا وَنُجْبُهُ.. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: كُلُّ بُسْتَانٍ عَلَيْهِ حَائِطٌ فَهُوَ حَدِيقَةٌ،
 وَمَا لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ حَائِطٌ لَمْ يَقُلْ: حَدِيقَةٌ.

۱۴۸۲- سولهیمانی کوپی بیلال ده ئی: عه مر بۆی گێرامه وه (به م شیوه یه):
 ((پاشان مالی به نی حاریس، پاشان به نی ساعیده))، وه سولهیمان ده ئی: له

^۱ ئه یله: شاریکی دیار بووه، پاشان وێران بووه، له قه راگی ده ریا له تێوان حیجاز و میصر دا بووه، هدی الساری
 مقدمة فتح الباری: ۱۱۲.

سه‌عدی کوری سه‌عیده‌وه، له عوماره‌ی کوری غه‌زییه‌وه، له عه‌باسه‌وه، له باوکیه‌وه ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که فه‌رمووێته‌ی: ((نوحود کی‌ویکه ئیمه‌ی خو‌ش ده‌وی، ئیمه‌ش نه‌ومان خو‌ش ده‌وی))، نه‌بو عه‌بدولا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: هه‌ر باخی‌ک دیوار و په‌رژینی هه‌بی، نه‌وه (حَدِیْقَة)، نه‌وه‌شی دیوار و په‌رژینی نه‌بوو، پی‌ی ناوتری: (حَدِیْقَة).

۵۵- بابُ الْعُشْرِ فِيمَا يُسْقَى مِنْ مَاءِ السَّمَاءِ وَبِالْمَاءِ الْجَارِي

وَلَمْ يَرِ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي الْعَسَلِ شَيْئًا.
 ۱۴۸۳- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ زَيْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ أَوْ كَانَ عَثَرِيًّا الْعُشْرُ، وَمَا سَقَى بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: هَذَا تَفْسِيرُ الْأَوَّلِ، لِأَنَّهُ لَمْ يُوقَّتْ فِي الْأَوَّلِ، يَعْني: حَدِيثُ ابْنِ عُمَرَ. وَفِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ الْعُشْرُ. وَبَيَّنَّ فِي هَذَا وَوَقَّتَ، وَالزِّيَادَةُ مَقْبُولَةٌ، وَالْمُقَسَّرُ يَقْضِي عَلَى الْمُبْهَمِ إِذَا رَوَاهُ أَهْلُ الثَّبَتِ، كَمَا رَوَى الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يُصَلِّ فِي الْكَعْبَةِ. وَقَالَ بِلَالٌ: قَدْ صَلَّى [۱۵۹۹] فَأَخَذَ بِقَوْلِ بِلَالٍ، وَتَرَكَ قَوْلَ الْفَضْلِ. (نهم بر‌گه‌یه وهرنه‌گیر‌دراوه)

۵۵- باسی ده‌یه‌ک زه‌کات ده‌دری‌ت له‌وه‌ی به‌ئاوی باران و ئاسمان و ئاوی رووباره‌کان ئاو بدری‌ت

عومه‌ری کوری عه‌بدولعه‌زیز پی‌ی وابوو که هه‌نگوین زه‌کاتی لی‌ ناکه‌وی.
 ۱۴۸۳- سالی‌می کوری عه‌بدولا له‌ باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه نه‌ویش له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که فه‌رمووێته‌ی: ((له‌وه‌ی ئاوی ئاسمان و کانی‌او

ئاوی دابیت، یان بهرمگ و ریشکهکهی ئاو بخوات، (زمکاتهکهی) ده یهکه، وه نهوهی به ولاخی ئاو ههنگوز ئاو بدری بیست یهکه)).

۵۱- باب: لَيْسَ فِيمَا دُونَ خُمُسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ

۱۴۸۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا مَالِكٌ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لَيْسَ فِيمَا أَقَلُّ مِنْ خُمُسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ، وَلَا فِي أَقَلِّ مِنْ خُمُسَةِ مِنَ الْإِبِلِ الدَّوْدِ صَدَقَةٌ، وَلَا فِي أَقَلِّ مِنْ خُمُسِ أَوَاقٍ مِنَ الْوَرِقِ صَدَقَةٌ^(۱).

قال أبو عبد الله: هذا تفسيرُ الأولِ إذا قال: ((لَيْسَ فِيمَا دُونَ خُمُسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ)). ويُؤخذُ أبدأً في العلمِ بما زادَ لأهلِ الثَّبَتِ أو بَيَّنَّوا.

۵۱- باسیک: له پینج ویسق کهمتر زمکاتی ناکهوی

۱۴۸۴- نهبو سهعیدی خودری رضي الله عنه له پیغه مبهرموه رضي الله عنه دهیگیریته وه کهمتر فهرموویهتی: ((له پینج ویسق کهمتر زمکاتی ناکهوی، وه له پینج وشر کهمتر زمکاتی ناکهوی، وه له پینج ئوقیه کهمتر له زیو زمکاتی ناکهوی)).

نهبو عهبدولا (ئیمامی بوخاری) دهلی: ئەم فەرموودهی نهبو سهعید فەرموودهکی پیشتری عهبدولای کورپی عومەر رضي الله عنه پوون دهکاتهوه، چونکه لیژمدا دمهفرموی: ((له پینج ویسق کهمتر (دانهویل) زمکاتی ناکهوی))، بهلام له فەرموودهکی پیش ئەم فەرموودمیه نادیار بوو که له چهندیکدا زمکاتی دهکهوی، لهم زانیاری فەرموودمیه نهوهی روونکردنهوهی زیاتری لابییت، یان وشه ی زیاتری گیرابیتهوه، نهگهر نهو کهسانه جیگای متمانه بن هه میسه قسه که یان ومرده گیرئ.

۵۷- بابُ أَخَذَ صَدَقَةَ التَّمْرِ عِنْدَ صِرَامِ النَّخْلِ وَهَلْ يُتْرَكُ الصَّبِيُّ قِيمَسُ تَمْرِ الصَّدَقَةِ؟

۱۴۸۵- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحَسَنِ الْأَسَدِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يُؤْتِي بِالتَّمْرِ عِنْدَ صِرَامِ النَّخْلِ، فَيَجِيءُ هَذَا بِتَمْرِهِ، وَهَذَا مِنْ تَمْرِهِ، حَتَّى يَصِيرَ عِنْدَهُ كَوْمًا مِنْ تَمْرٍ، فَجَعَلَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ رضي الله عنهما يَلْعَبَانِ بِذَلِكَ التَّمْرِ، فَأَخَذَ أَحَدُهُمَا تَمْرَةً، فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَأَخْرَجَهَا مِنْ فِيهِ فَقَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ آلَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم لَا يَأْكُلُونَ الصَّدَقَةَ. ^(۱)

۵۷- باسی وهرگرتنی زهکاتی خورما لهکاتی لیکردنه وهی بهرهکهی، وه ئایا واز له مندال دههینرت دهست بدات له خورمای زهکات؟

۱۴۸۵- ئەبو هورمیرە رضي الله عنه دەلی: لهکاتی پنینی خورمادا خورما دههینرا بو پېغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم، جا ئەم (زهکاتی) خورماکهی دههینا، نهوی تر (زهکاتی) خورماکهی دههینا، ههتا کومایهکی خورما لای پېغه مبهر صلى الله عليه وسلم کۆدمبوویهوه، ئینجا ههسهن و حوسهین رضي الله عنهما یارییان دهکرد بهو خورمای زهکاته، جا یهکیکیان خورمایهکی هه لگرت خستهی دهمییهوه، پېغه مبهریش صلى الله عليه وسلم سهیری کرد و له دهمی دهرهیناو فهرمووی: ((ئایا نازانی که بنه ماله ی موحه ممه د زهکات ناخون؟)).

۵۸- بَابُ مَنْ بَاعَ ثَمَارَهُ أَوْ نَخْلَهُ أَوْ أَرْضَهُ أَوْ زَرْعَهُ، وَقَدْ وَجَبَ فِيهِ الْعُشْرُ أَوْ الصَّدَقَةُ قَادِمِي الزَّكَاةِ مِنْ غَيْرِهِ، أَوْ بَاعَ ثَمَارَهُ وَلَمْ تَجِبْ فِيهِ الصَّدَقَةُ

وَقَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: لَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَاحِبُهَا.. فَلَمْ يَحْظَرْ الْبَيْعُ بَعْدَ الصَّلَاحِ عَلَى أَحَدٍ، وَلَمْ يَخْصُ مَنْ وَجَبَ عَلَيْهِ الزَّكَاةُ مِمَّنْ لَمْ تَجِبْ.

۵۸- باسی ئەگەر کەسیک بەروبوو مەکە یان دارخورماکە یان زەویە مەکە یان کشتوکالە مەکە فروشت، لەکاتی کدا دەیهک یان زەکاتی لێ کەوتبوو، وە زەکاتە مەکە لە غەیری ئەمانە وە دابوو، یان بەروبوو مەکە فروشتبوو، لەکاتی کدا زەکاتی لێ نەکەوتبوو

وہ ئەم فەرموودە پێغەمبەر ﷺ: ((بەرپووومی درەختەکانتان مەفروشن، هەتا سەرەتای پێگەیشتیان (دەردەکەوئ))، کەواتە فروشتنی بەروبووومی قەدەغە نەکردوو لە کەس دوای پێگەیشتی، وە ئەوەی زەکاتی دەکەوئ جیای نەکردووە لەوەی زەکاتی ناکەوئ.

۱۴۸۶- حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - نَهَى النَّبِيَّ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى يَبْدُوَ صَاحِبُهَا. وَكَانَ إِذَا سُئِلَ عَنْ صَاحِبِهَا قَالَ: حَتَّى تَذْهَبَ عَاقِبَتُهُ^(۱).

۱۴۸۶- عەبدولای کوری عومەر رەزید دەلی: پێغەمبەر ﷺ فروشتنی بەروبووومی قەدەغە کردوو هەتا پێگەیشتی دەست پێدەگات، وە ئیبنو عومەر کە پرسباری لێ بکرایە دەربارە (کاتی) چاکبوون و پێگەیشتی دەیوت: تا لەخەم دەرەخسێ و لەدەردو نەخووشی تێدەپەری.

۱۴۸۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ : ﷺ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثَّمَارِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهَا^(۱).

۱۴۸۷- جابری کورې عهبدولا ﷺ دهگيرپته وه: که پيغه مبهري خوا ﷺ فروشتنی بهروبوومی هه دهغه کردوه، هه تا سهره تاي پيگه يشتنی دهست پيډه کات.

۱۴۸۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَارِ حَتَّى تُرْهَى، قَالَ: حَتَّى تَحْمَرَ^(۲).

۱۴۸۸- نه نه سی کورې مالیک ﷺ دهگيرپته وه: که پيغه مبهري خوا ﷺ فروشتنی بهروبوومی هه دهغه کردوه هه تا پيډه کات، وتی: واته: هه تا سوور دهی.

۵۹- بَابُ: هَلْ يَشْتَرِي صَدَقَتُهُ؟

وَلَا بَأْسَ أَنْ يَشْتَرِيَ صَدَقَتَهُ غَيْرُهُ؛ لِأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ إِنَّمَا نَهَى الْمُتَصَدِّقَ خَاصَّةً عَنِ الشِّرَاءِ وَلَمْ يَنْهَ غَيْرَهُ.

۱۴۸۹- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ﷺ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ تَصَدَّقَ بِفَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَوَجَدَهُ يَبَاعُ، فَأَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَهُ، ثُمَّ أَقَى النَّبِيَّ ﷺ فَاسْتَأْمَرَهُ، فَقَالَ: لَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ.. فَبِذَلِكَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ لَا يَتْرُكُ أَنْ يَبْتَاعَ شَيْئًا تَصَدَّقَ بِهِ إِلَّا جَعَلَهُ صَدَقَةً^(۳).

^۱ بېروانه: ۲۱۸۹، ۲۱۹۶، ۲۳۸۱، ۲۳۴۰، ۲۶۳۲.

^۲ بېروانه: ۲۱۹۵، ۲۱۹۷، ۲۱۹۸، ۲۲۰۸.

^۳ بېروانه: ۲۷۷۵، ۲۹۷۱، ۳۰۰۲.

۵۹- باسیک: ئایا (دروسته) زهکاته که ی بکړیته وه؟

قهیناکات که سیکی تر مالی زهکاته که ی نه م بکړیته وه، چونکه پیغه مبه ر ﷺ رڼگری کردووه له وهی زهکاتد مرکه مالی زهکاته که ی خو ی بکړیته وه، به لام رڼگری نه کرد له غهیری زهکاتد مرکه بیکړیته وه.

۱۴۸۹- عه بدولای کوری عومهر ﷺ ده گړیته وه که عومهر نه سپتی کرد به خیر بو تیکوشان له رپی خوادا، ئینجا بینی دمفروشی، بویه ویستی بیکړیته وه، پاشان هاته خزمه تی پیغه مبه ر ﷺ (بو نه و مه به سته) راویزی بیکرد، پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((زهکاته که ت مه گړه وه))، جا به وهویه وه عه بدولای کوری عومهر ﷺ هر شتیکی بکړیایه که له زهکاتدا دابووی، نه یدده یشته وه راسته وخو ده کړده وه به خیر.

۱۴۹۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَضَاعَهُ الَّذِي كَانَ عِنْدَهُ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهُ، وَظَنَنْتُ أَنَّهُ يَبِيعُهُ بِرُخْصٍ، فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: لَا تَشْتَرِ وَلَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ، وَإِنْ أَعْطَاكَ بِدَرَاهِمٍ، فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي صَدَقَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْئِهِ.^(۱)

۱۴۹۰- زهیدی کوری نه سلهم له باوکیه وه ده گړیته وه، ده لی: له عومهر م بیست ﷺ دهیوت: نه سپیکم دا به پیاویک بو جهاد له رپی خوادا (سواری بی)، به لام نه و که سه ی نه سپه که ی لایو خزمه تی نه کرد و گوئی پی نه دا، بویه ویستم بیکرمه وه و گومانم وابو به هرزان دهیفروشی، جا پرسیارم له پیغه مبه ر ﷺ کرد (له وبارمه وه)، نه ویش فهرمووی: ((مه یکره و خیره که ت مه گړه وه، نه گهر

^۱ بروانه: ۲۶۲۳، ۲۶۳۶، ۲۹۷۰، ۳۰۰۳.

بهیهك درهه میش بتداتی، چونكه بیگومان نهو كهسهی زهكاتهكهی بکړیته وهو بیگړیته وه، ودهك نهو (سهگه) وایه رشانه وهی خوۍ بخواته وه)).

۶۰- بَابُ مَا يُذَكَّرُ فِي الصَّدَقَةِ لِلنَّبِيِّ ﷺ

۱۴۹۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَخَذَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَرَّةً مِنْ مَرِّ الصَّدَقَةِ، فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: كَخِ كَخِ لِيَطْرَحَهَا، ثُمَّ قَالَ: أَمَا شَعَرْتُ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ.^(۱)

۶۰- باسی نهوهی دهر بارهی زهکات بو پیغه مبر ﷺ و تراوه

۱۴۹۱- نه بو هورمیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلي: حهسه نی کورۍ علی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهنکی خورمای له خورمای زهکات هه لگرت و خستییه دهمیه وه، جا پیغه مبر ﷺ هه رمووی: ((که خ که خ)) بو نهوهی فرپی بدا، پاشان هه رمووی: ((نایا نه ترانیوه نیمه زهکات ناخوین!)).

۶۱- بَابُ الصَّدَقَةِ عَلَى مَوَالِيِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ

۱۴۹۲- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيٍّ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: وَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ شَاةً مَيْتَةً أُعْطِيَتْهَا مَوْلَاةٌ لِمَيْمُونَةَ مِنَ الصَّدَقَةِ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: هَلَّا انْتَفَعْتُمْ بِجِلْدِهَا؟.. قَالُوا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ. قَالَ: إِنَّمَا حَرَّمَ أَكْلَهَا.^(۲)

^۱ بېروانه: ۱۴۸۵.

^۲ بېروانه: ۲۲۲۱، ۵۵۳۱، ۵۵۳۲.

۶۱- باسی زهکاتدان به نازادکراوانی خیزانهکانی پیغهمبهر ﷺ

۱۴۹۲- عهبدو لای کوری عهباس رضی الله عنه دهلی: پیغهمبهر ﷺ مهریکی مرداربووی بینی، که له زهکاتدا درابوو بهکه نیزهکیکی نازادکراوی مهیموونهی (خیزانی پیغهمبهر ﷺ)، پیغهمبهر ﷺ فهرمووی: ((نهوه بوچی سوودتان له پیستهکهی و مرنه گرتووه؟))، پپیان وت: چونکه نهوه مرداربووتهوه، فهرمووی: ((بیگومان خواردنی گوشتهکهی حهرام کراوه (نهک پیستهکهی))).

۱۴۹۳- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ بَرِيرَةَ لِّلْعَتَقِ، وَأَرَادَ مَوَالِيهَا أَنْ يَشْتَرِطُوا وَلَاءَهَا، فَذَكَرَتْ عَائِشَةُ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ: اشْتَرِيهَا، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ... قَالَتْ: وَأَيُّ النَّبِيِّ ﷺ يَلْحَمُ، فَقُلْتُ: هَذَا مَا تُصَدِّقُ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ. فَقَالَ: هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ، وَلَنَا هَدِيَّةٌ ^(۱).

۱۴۹۳- نهسوه ددگیرپتهوه له عایشهوه رضی الله عنها که ویستی بهرپر بهرپری تا نازادی بکات، بهلام خاومنهکانی ویستیان مهرج دابننن که وهلای ^(۱) بو نهوان بیت، عایشهش نهوهی بو پیغهمبهر ﷺ باسکرد، پیغهمبهریش ﷺ فهرمووی پپی: ((بیکره، چونکه بیگومان وهلای نازادکراو بو نهوه که سیه که نازادی دهکات))، عایشه وتی: گوشتیکیان هینا بو پیغهمبهر ﷺ، منیش ووتم: نهوه گوشته نهوه زهکاتیه دراوه به بهرپر، پیغهمبهریش ﷺ فهرمووی: ((نهوه گوشته بو نهوه زهکاته، بهلام بو نیمه دیاریه)).

^۱ بروانه: ۴۵۶.

^۲ ولّاء: واته: نزیکایهتی، بهلام لهم فهرموودهیدا مه بهست پپی مافی میرات بردنه له خاوهن کوپله و که نیزهک، دواى مردن کوپله و که نیزهکه که هه موو مالّه که یان بو خاوهنه که یان ده بی، نه گهر میرانگری نه بوو میراتی لن ببات، ههروهها (ولّاء) بهو خوین بو دانهش دهوتری که بو کوپله و که نیزهک دهدری، نه گهر تاوانیکیان کرد و خوینیان کهوته سهر. بروانه: إرشاد الساري: ۶۳۹/۳.

۶۲- بَابُ: إِذَا تَحَوَّلَتِ الصَّدَقَةُ

۱۴۹۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ رضي الله عنه، قَالَتْ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها، فَقَالَ: «هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟».. فَقَالَتْ: لَا، إِلَّا شَيْءٌ بَعَثْتُ بِهِ إِلَيْنَا نُسَيِّبُهُ مِنَ الشَّاةِ الَّتِي بَعَثْتُ بِهَا مِنَ الصَّدَقَةِ. فَقَالَ: «إِنِّهَا قَدْ بَلَغَتْ مَحِلَّهَا».^(۱)

۶۲- باسیک: ئەگەر زەهکاتەکە گۆرا

۱۴۹۴- نۆموو عەتییهی ئەنصارى رضي الله عنه دەلى: پىغەمبەر ﷺ رۆشت بو مالى عائيشه رضي الله عنها و فەرمووی: ((شتىکتان ھەيە (بو خواردن)؟)) عائيشه وتی: نەخیر، مەگەر ئەو بەشە گۆشتەى نوسەيبە بوى ناردووين لەو مەردى کە بەزەکات بوت ناردوو، پىغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((بەراستی گەشتوتە جىگای خوی)).

۱۴۹۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِلَحْمٍ تُصَدَّقُ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ، فَقَالَ: «هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ، وَهُوَ لَنَا هَدِيَّةٌ».. وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ: أُنْبَأْنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، سَمِعَ أَنَسًا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.^(۲)

۱۴۹۵- ئەنەس رضي الله عنه دەگىرپتەووە کە گۆشتى ھىنرا بو پىغەمبەر ﷺ، کە زەکات بوو درابوو بە بەرپرە، پىغەمبەرىش ﷺ فەرمووی: ((ئەووە بو بەرپرە زەکاتە، بەلام بو نىمە دیارىيە)).

ئەبو داود دەلى: شوعبە بوى گىراپنەووە لەقەتادەووە کە لە ئەنەسى بىستوو، ئەویش لە پىغەمبەرى ﷺ بىستوو.

^۱ بىروانە: ۱۴۴۶.

^۲ بىروانە: ۲۵۷۷.

۶۳- بَابُ اخْذِ الصَّدَقَةِ مِنَ الْأَغْنِيَاءِ وَتُرْدِ فِي الْفُقَرَاءِ حَيْثُ كَانُوا

۱۴۹۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا زَكَرِيَاءُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ، عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ -مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ حِينَ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ: «إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا أَهْلَ كِتَابٍ، فَإِذَا جِئْتَهُمْ فَادْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خُمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً، تُوْخَذُ مِنْ أَعْيَانِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ، وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ»^(۱).

۶۳- باسی وەرگرتنی زهکات له دهوله مهندان و دانهوهی

به ههژاران له ههر کوئ بوون

۱۴۹۶- عهبدولای کوری عهباس رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ به موعازی کوری جه بهلی ﷺ فهرموو کاتی ناردی بو یه مهن: ((بێگومان تو دهرۆیت بو لای گه لێک که خاوهن پهراوی ناسمانین، جا که رویشتیته لایان بانگیان بکه بو نهوهی شایهتی بدن که هیچ په رستراویکی راست نییه جگه له خوا، وه شایهتی بدن که بێگومان من پیغه مبهری خوا، ئینجا نهگهر نهوهیان بهگوئ کردی، نهوسا ئاگاداریان بکه که بێگومان خوا له ههموو شهو و روژیکدا بێنج نوێزی لهسهه فهرز کردوون، ئینجا نهگهر نهوهشیان بهگوئ کردی، نهوسا ئاگاداریان بکه که بێگومان خوا بهخشینیکی لهسهه فهرز کردوون، له دهوله مهندهکانیان

^۱ بروهانه: ۱۳۹۵.

ومردهگیرئ و دمدری به ههزارو نه دارهکانیان، جا نهگهر نهومشیان بهگویی کردی، نهوه ناگاداربه چاکترین مالیان ومرمهگره (له زهکاتدا)، وه خووت له دوعای ستهم لیکراو بباریزه، چونکه بهراستی له نیوان نهو و خوادا پهرده نییه)).

٦٤- بابُ صَلَاةِ الْإِمَامِ وَدُعَائِهِ لِصَاحِبِ الصَّدَقَةِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ

سَكَنٌ لَّهُمْ ۖ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ ۖ التَّوْبَةُ. ﴿١٣٠﴾

١٤٩٧- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَتَاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَتِهِمْ قَالَ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ فُلَانٍ. فَأَتَاهُ أَبِي بِصَدَقَتِهِ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى. ^(١)

٦٤- باسی نزا و دوعای پێشهوا بو زهکاتدهر

وه باسی نهه فرمايشتهی خوای بهرز و بلند: (نهی موحه ممهه ﷺ) له مال و سامانهکانیان زهکات ومبرگره، پاک و پوختیان بکهروهه پێی، وه دوعایان بو بکه، بێگومان دوعاکانت بویان مایهی دل ئارامیهه).

١٤٩٧- عهبدوولای کوری نهبی نهوفا ﷺ دهلی: پێغه مبهه ﷺ نهگهر خه لکانیک زهکاته کهیان بو بهینایه دمیفرموو: ((خوایه له بنه ماله ی فلان کهس خوشبه و بهزمی خووت بریزه بهسه ریاندا))، جا باوکم زهکاته کهی برد بو پێغه مبهه ﷺ، پێغه مبهه ریش ﷺ فرمووی: ((خوایه له بنه ماله ی نهبی نهوفا خوشبه و بهزمی خووت بریزه بهسه ریاندا)).

^١ بروانه: ٤١٦٦، ٦٣٣٢، ٦٣٥٩.

٦٥- بَابُ مَا يُسْتَخْرِجُ مِنَ الْبَحْرِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَيْسَ الْعَنْبَرُ بِرِكَازٍ إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ دَسَرَهُ الْبَحْرُ. وَقَالَ الْحَسَنُ فِي الْعَنْبَرِ وَاللُّؤْلُؤِ: الْخُمْسُ، فَإِنَّمَا جَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الرِّكَازِ الْخُمْسَ، لَيْسَ فِي الَّذِي يُصَابُ فِي الْمَاءِ.

٦٥- باسی (حوکمی) ئهوهی له ده‌ریادا ده‌رده‌هێنری

عه‌بدولای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌لی: عه‌نبهر ریکاز (کانزا) نییه، به‌لکو عه‌نبهر شتیکه ده‌ریا لایده‌دا له که‌ناری ده‌ریادا. حه‌سه‌ن ده‌لی: له عه‌نبه‌رو مرواریدا پینج یه‌کی زمکاتیان لی ده‌که‌وی، (ئیمامی بوخاری ده‌لی): بینگومان پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌که‌نجینه‌دا زمکاتی پینج یه‌کی داناوه، ئه‌وه‌ی له ئاودا به‌ده‌ست ده‌هێنری پیی ناوتری: که‌نجینه.

١٤٩٨- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ سَأَلَ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ، بِأَنْ يُسَلِّفَهُ أَلْفَ دِينَارٍ، فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ، فَخَرَجَ فِي الْبَحْرِ، فَلَمْ يَجِدْ مَرْكَبًا، فَأَخَذَ خَشَبَةً فَتَقَرَّهَا، فَأَدْخَلَ فِيهَا أَلْفَ دِينَارٍ، فَرَمَى بِهَا فِي الْبَحْرِ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ أَسْلَفَهُ، فَإِذَا بِالْخَشَبَةِ فَأَخَذَهَا لِأَهْلِهِ حَطْبًا -فَذَكَرَ الْحَدِيثَ- فَلَمَّا نَشَرَهَا وَجَدَ الْمَالَ. ^(١)

١٤٩٨- نه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبه‌روه رضی اللہ عنہ ده‌یگیرپه‌ته‌وه که فه‌رمووی: ((پیاویکی جووله‌که داوی له پیاویکی تری جووله‌که کرد که هه‌زار دیناری به‌قه‌رز بداتی، پیاوه‌که‌ش هه‌زار دیناره‌که‌ی پێدا (کاتی دانه‌وه‌ی هات)، کابرای قه‌رزدار رویشت بو که‌ناری ده‌ریا که‌شتی ده‌ست نه‌که‌وت، جا داریکی هیناو هه‌لیکوئی، هه‌زار دیناره‌که‌ی خسته نیویه‌وه، پاشان داره‌که‌ی فری دایه

^١ بروه: ٢٠٦٣، ٢٢٩١، ٢٤٠٤، ٢٤٣٠، ٢٧٣٤، ٦٢٦١.

دمریاکه وه، ئینجا نه و پیاوهی قه رزمکهی بی دابوو له مال هاته دهره وه، (بو کهناری دمریاکه) داریکی بینی هه لیگرت و بر دیه وه بو ماله وه بو سووتاندن جا به دریزی فهرمووده کهی گیرایه وه، جا کاتیك داره کهی شکاند، پارمه کهی خو ی بینی تییدا)).

٦٦- باب: فِي الرُّكَازِ الْخُمْسُ

وَقَالَ مَالِكٌ وَابْنُ إِدْرِيسَ: الرُّكَازُ دَفْنُ الْجَاهِلِيَّةِ، فِي قَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ الْخُمْسُ. وَلَيْسَ الْمَعْدِنُ بِرُكَازٍ، وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الْمَعْدِنِ: جُبَارٌ، وَفِي الرُّكَازِ الْخُمْسُ... وَأَخَذَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ مِنَ الْمَعَادِنِ مِنْ كُلِّ مِائَتَيْنِ خَمْسَةً. وَقَالَ الْحَسَنُ: مَا كَانَ مِنْ رُكَازٍ فِي أَرْضِ الْحَرْبِ فَفِيهِ الْخُمْسُ، وَمَا كَانَ مِنْ أَرْضِ السَّلْمِ فَفِيهِ الزَّكَاةُ، وَإِنْ وَجَدْتَ اللَّقْطَةَ فِي أَرْضِ الْعَدُوِّ فَعَرَّفْهَا، وَإِنْ كَانَتْ مِنَ الْعَدُوِّ فَفِيهَا الْخُمْسُ. وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ: الْمَعْدِنُ رُكَازٌ مِثْلُ دَفْنِ الْجَاهِلِيَّةِ؛ لِأَنَّهُ يُقَالُ: أَرْكَزَ الْمَعْدِنُ. إِذَا خَرَجَ مِنْهُ شَيْءٌ. قِيلَ لَهُ: قَدْ يُقَالُ لِمَنْ وَهَبَ لَهُ شَيْءٌ، أَوْ رِيحَ رِيحًا كَثِيرًا، أَوْ كَثُرَ مَرَّةً: أَرْكَزَتْ. ثُمَّ نَاقَضَ وَقَالَ: لَا بَأْسَ أَنْ يَكْتُمَهُ فَلَا يُؤَدِّي الْخُمْسَ.

٦٦- باسیک: له گهنجینهی کونی دۆزراوه دا پینج یهک ده درئ

مالیک و ئیبنو ئیدریس ده ئین: ریکاز گهنجینهی شاروهی سه رده می نه فامیه، له کهم و زوریدا پینج یهکی زهکاته. به لام کانزا گهنجینه نییه، وه بیگومان پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: ((له کانزا (ده رهیناندا بمرئ) خوینه کهی نابژیردرئ، وه له گهنجینهی دۆزراوه دا پینج یهکی زهکاته))، وه عومه ری کوری عه بدولعه زیز له کانزاکاندا له هه ردوو سه د (دره هم) یکدا پینجی ومرده گرت، وه هه سه ن ده ئی: هه ر گهنجینه یهک له زهوی جهنگدا^(١) بدۆزریته وه، نه وه پینج

^١ زهوی جهنگ: نهو خاک و ولاته یه گوپه پانی جهنگی نتوان مسولمانان و کافرانه، کافران تییدا بالاده ست.

یهکی زهکاته، نهو گهنجینهش له زهوی نیسلامدا بدوژریتتهوه، نهوه وهک مائی زمکات زمکاتی لی دمدری^(۱)، وه نهگهر له خاکی دوژمندا مالیتکت دوژییهوه، نهوه بانگهوازی بو بکه، وه نهگهر گهنجینهکه له دوژمنانی نیسلام دهستی کهوت، نهوه ههر پینج یهکی دمدری، وه کهسانیک له زانایان دهلین: کانزاش وهک گهنجینهی کوئی دوژراوهی سهردهمی نهقامی وایه، چونکه له زمانی عهرهبییدا دهوتریت: (أَرْكَزَ الْمَعْدِنُ)، نهگهر بهشیکی کانزاکه بیته دمهروه. پیی وترا دهوتریت: نهگهر کهسیک شتیکی پیی ببهخشی، یان قازانجیکی زور بکات، یان بهروبوومی باخهکهی زور بی (أَرْكَزَتْ)، جا نهو زانایه پیچهوانهی قسهکهی خوئی کردووه، وتوویهتی: قهیناکات ناشکرای نهکات و پینج یهکی له زمکاتهدا نهکات.

۱۴۹۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: الْعَجَمَاءُ جُبَارٌ، وَالْبُرُّ جُبَارٌ، وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ، وَفِي الرِّكَازِ الْخُمُسُ.^(۲)

۱۴۹۹- نهبو هورمهیره ﷺ دهگپریتتهوه که پیغههمبهری خوا ﷺ فهرموویهتی: ((نازهل (ههر زیانیك بدات) بژاردنی نییه، بیریش (ههر شتیك بکهویتته ناوی) بژاردنی نییه، کانیش^(۳) (ههر شتیکی تیکهوی) بژاردنی نییه، گهنجینهش پینج یهکی زهکاته)).

^۱ واته: چل یهکی دمدری.

^۲ بروانه: ۲۳۵۵، ۶۹۱۲، ۶۹۱۳.

^۳ واته: کانی خهلوو و شتی وا، نهگهر کهسیکی تیکهوی.

٦٧- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَالْمَعْمِلِينَ عَلَيْهَا﴾ التَّوْبَةِ.

وَحَاسِبَةُ الْمُصَدِّقِينَ مَعَ الْإِمَامِ

١٥٠٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ رضي الله عنه قَالَ: اسْتَعْمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنَ الْأَسَدِ عَلَى صَدَقَاتِ بَنِي سُلَيْمٍ يُدْعَى: ابْنُ اللَّثْبِيَّةِ، فَلَمَّا جَاءَ حَاسِبُهُ ^(١).

٦٧- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (کریکارو کۆکەرەوانى زهکات (به‌شیکى زهکاتيان پێ دەدرى))و لیپرسینه‌وهی پیشه‌وا له‌گه‌ل کۆکەرەوانى زهکاتدا

١٥٠٠- ئەبو حومەیدی ساعیدی رضي الله عنه دەلى: بێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ بیاویکی له‌ هۆزى ئەسه‌د نارد بۆ کۆکردنه‌وه‌ى زه‌کاتى تیره‌ى سوله‌یم، پێى ده‌وترا: ئیبنو لوتبییه، جا کاتى هاته‌وه‌ لیپرسینه‌وه‌ى له‌گه‌لدا کرد.

٦٨- بَابُ اسْتِعْمَالِ إِبِلِ الصَّدَقَةِ وَالْبَانِهَا لِإِبْنَاءِ السَّبِيلِ

١٥٠١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ نَاسًا مِنْ عُرَيْنَةَ اجْتَوَوْا الْمَدِينَةَ، فَرَخَّصَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَأْتُوا إِبِلَ الصَّدَقَةِ فَيَشْرَبُوا مِنَ الْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا، فَقَتَلُوا الرَّاعِيَ وَاسْتَأْفَوْا الدَّوْدَ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَتَى بِهِمْ، فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ وَسَمَرَ أَعْيُنَهُمْ، وَتَرَكَهُمْ بِالْحَرَّةِ يَعْضُونَ الْحِجَارَةَ. تَابَعَهُ أَبُو قِلَابَةَ وَحُمَيْدٌ وَثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ ^(٢).

^١ بروانه: ٩٢٥.

^٢ بروانه: ٢٣٣.

٦٨- باسی (دروسته) بهکارهینانی وشتری زهکات و (خواردنهوهی) شیرهکهی بۆ ریبواری پهککهوتوو

١٥٠١- شوعبه دهلی: قهتاده بۆی گیراینهوه له ئههسهوه ﷺ دهلی: چهنگهسیک له هۆزی عورمهینه هاتن (بۆ مهدینه و مسولمان بوون)، خواردن و ئاو ههواى مهدینهیان پینهکهوت، پیغهمبهری خواش ﷺ مۆلهتی پیدان برپونه (دمروهی مهدینه) بۆ نیو وشرهکانی زهکات، له شیر و میزبان بخۆنهوه، (ئهوانیش رویشتن، جا که چاک بوونهوه)، شوانهکهیان گوشت و وشرهکانیان فراند و بردیان، پیغهمبهری خواش ﷺ ناردی به شویناندا و هینرانهوه، پیغهمبهر ﷺ فهرمانی کرد دمست و قاجیان برین و به بزمازی سوورهوهگراو چاویان رشتن (یان چاویان ههکۆلین)، وه توپی دانه^(١) بهردهلانه رهشهکهی دمرهوهی مهدینه (لهبهز نازارو تینویهتی) قهپیان دهکرد بهبهردهکاندا، نهبو قیلابه و حومهیدو سابیت ئەم فهرموودمیان له ئههسهوه گیراومهوهو پالپشتی گیرانهوهکهی قهتاده دهکهن.

٦٩- بَابُ وَاسْمِ الْإِمَامِ إِبِلَ الصَّدَقَةِ بِيَدِهِ

١٥٠٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: غَدَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ لِيُحَنِّكَهُ، فَوَافَيْتُهُ فِي يَدِهِ الْمَيْسَمُ يَسْمُ إِبِلَ الصَّدَقَةِ^(٢).

^١ توپیان دان: فۆپیان دان.

^٢ بروانه: ٥٤٧٠، ٥٥٤٢، ٥٨٢٤.

٦٩- باسی پێشهوا به دهستی خۆی و شتری زهکات داخ بکات^(١)

١٥٠٢- ئه نه سی کورپی مالیک ﷺ ده لێ: سه ر له به یانییه ک عه بدولای کورپی ئه بو ته له هم برد بو خزمه تی پێغه مبه ری خوا ﷺ، تا م لا شووی شیرین بکات، جا له و کاته دا که رو یستم پێغه مبه ری خوا ﷺ ئاسنی داخ کرد نه که ی به دهسته و مبوو، و شتری زه کاتی پی نیشانه ده کرد (بو ئه وه ی بنا سر ی ته وه).

٧٠- بابُ قَرْضِ صَدَقَةِ الْفِطْرِ

وَرَأَى أَبُو الْعَالِيَةِ وَعَطَاءٌ وَابْنُ سِيرِينَ صَدَقَةَ الْفِطْرِ فَرِيضَةً.
١٥٠٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ السَّكَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَهْضَمٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ نَافِعٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ قَالَ: قَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ، وَالذَّكْرِ وَالْأُنْثَى، وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ^(٢).

٧٠- باسی به فه رزدا نانی زه کاتی سه رفیتره

١٥٠٣- عه بدولای کورپی عومه ر ﷺ ده لێ: پێغه مبه ری خوا ﷺ مه نی (صاع) خورما یان مه نی جو سه رفیتره ی دانا له سه ر هه موو مسو لمانیک، به نده بی ت یان ئازاد، پیاو بی ت یان ئافه رت، بجوو ک بی ت یان گه وه ره، وه فه رمانی کرد پێش رو یستنی خه لک بو نو یژی جه ژن سه رفیتره که بدری ت.

^١ بو ئه وه ی دیار بی ت و نه گو یی.

^٢ بروانه: ١٥٠٤، ١٥٠٧، ١٥٠٩، ١٥١١، ١٥١٢.

۷۱- بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ عَلَى الْعَبْدِ وَغَيْرِهِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

۱۵۰۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَرَضَ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، عَلَى كُلِّ حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ، ذَكَرَ أَوْ أُتِيَ، مِنَ الْمُسْلِمِينَ ^(۱).

۷۱- باسی زهکاتی سهرفیتره له سهر بهنده و کهسانی تر له مسولمانان (پیویسته)

۱۵۰۴- عهبدوولای کوری عومهر ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ مهنی خورما یان مهنی جو سهرفیتره دانا له سهر هه موو کهسیکی نازاد یان بهنده، پیاو یان ناهرمت له مسولمانان.

۷۲- بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ صَاعٍ مِنْ شَعِيرٍ

۱۵۰۵- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عِيَاذِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا نَطْعُمُ الصَّدَقَةَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ^(۲).

۷۲- باسی زهکاتی سهرفیتره مهنی جویه

۱۵۰۵- نه بو سه عیدی خودری ﷺ دهلی: نیمه کاتی خوئی خوراکمان دهدا له سهرفیتره دها، که مه نیک جو بوو.

^۱ بروانه: ۱۵۰۳.

^۲ بروانه: ۱۵۰۶، ۱۵۰۸، ۱۵۱۰.

٧٣- بابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ

١٥٠٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي سَرْجٍ الْعَامِرِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه يَقُولُ كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ^(١).

٧٣- باسی زهکاتی سهرفیتره مهنیك خۆراکه

١٥٠٦- ئەبو سەعیدی خۆدری رضي الله عنه دەئێ: ئێمە لە (سەردهمی) رابردوودا زهکاتی سهرفیترهمان دەدا که مهنیك بوو لە خۆراک، یان مهنیك له جۆ، یان مهنیك له خورما، یان مهنیك له کهشک، یان مهنیك له میوژ.

٧٤- بابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ

١٥٠٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ قَالَ: أَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِزَكَاةِ الْفِطْرِ، صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ رضي الله عنه: فَجَعَلَ النَّاسُ عِدْلَهُ مُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ^(٢).

٧٤- باسی زهکاتی سهرفیتره مهنیك خورمایه

١٥٠٧- نافع دهگیرپتهوه که عهبدولا رضي الله عنه دەئێ: پێغه مبهه صلى الله عليه وسلم فهرمانی کرد بهدانی زهکاتی سهرفیتره که مهنیك بوو له خورما، یان مهنیك بوو له جۆ. نافع دهئێ: عهبدولا وتی: دواپی خهك له جیاتی ئەوه دوو مشت گهنمیان دیاریکردوه.

^١ بڕوانه: ١٥٠٥.

^٢ بڕوانه: ١٥٠٣.

۷۵- بَابُ صَاعٍ مِنْ زَبِيبٍ

۱۵۰۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ، سَمِعَ يَزِيدَ الْعَدَنِيَّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ قَالَ: حَدَّثَنِي عِيَّاضُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا نُعْطِيهَا فِي زَمَانِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم صَاعًا مِنْ طَعَامٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ، فَلَمَّا جَاءَ مُعَاوِيَةُ وَجَاءَتِ السَّمَرَاءُ قَالَ: أَرَى مُدًّا مِنْ هَذَا يَعْدِلُ مُدِّينِ^(۱).

۷۵- باسی زمکاتی سهرفیتره مه نیک میوژه

۱۵۰۸- نه بو سه عیدی خودری رضي الله عنه ده ئی: کاتی خوی ئیمه له سهردهمی پیغه مبهردا صلى الله عليه وسلم مه نیک له خوراک، یان مه نیک له خورما، یان مه نیک له جو، یان مه نیک له میوژمان دهدا، جا کاتی موعاوییه هات (بوو به خه لیفه) گهنم په یدابوو، موعاوییه رضي الله عنه وتی: رام وایه مشتئ لهم گهنمه بهرانبهر دوو مشتیه (له جو و خورما، ... هتد).

۷۶- بَابُ الصَّدَقَةِ قَبْلَ الْعِيدِ

۱۵۰۹- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم أَمَرَ بِزَكَاةِ الْفِطْرِ قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ^(۲).

۷۶- باسی سهرفیتره پیش نوژی جه ژن ده درئ

۱۵۰۹- عهبدولای کوری عومهر رضي الله عنه ده گپرتته وه: که پیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم فهرمانی کرد بهدانی زمکاتی سهرفیتره پیش رویشتنی خه لک بو نوژی جه ژن.

^۱ بیروانه: ۱۵۰۵.

^۲ بیروانه: ۱۵۰۳.

۱۵۱۰- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ، عَنْ زَيْدٍ، عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا نُخْرِجُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ. وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ: وَكَانَ طَعَامَنَا الشَّعِيرُ وَالزَّبِيبُ وَالْأَقِطُ وَالتَّمْرُ^(۱).

۱۵۱۰- عیازی کوری عهبدولای کوری سهعد دهگیرپتهوه که نهبو سهعیدی خودری رضي الله عنه دهئێ: ئیمه له سهردهمی بیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم له رۆژی جهزنی رهمهزاندای مه نیک له خۆراکمان دهدا (بۆ سهرفیتره)، نهبو سهعید وتی: وه لهو کاته دا خواردنی ئیمه جو و میوز و کهشک و خورما بوو.

۷۷- بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ عَلَى الْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ

وَقَالَ الزُّهْرِيُّ فِي الْمَمْلُوكِينَ لِلتَّجَارَةِ: يُزَكَّى فِي التَّجَارَةِ، وَيُزَكَّى فِي الْفِطْرِ.
 ۱۵۱۱- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: فَرَضَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم صَدَقَةَ الْفِطْرِ - أَوْ قَالَ: رَمَضَانَ - عَلَى الذَّكَرِ وَالْأُنْثَى، وَالْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ، صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، فَعَدَلَ النَّاسُ بِهِ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ. فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يُعْطِي التَّمْرَ، فَأَعْوَزَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنَ التَّمْرِ، فَأَعْطَى شَعِيرًا، فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُعْطِي عَنِ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ، حَتَّى إِنْ كَانَ يُعْطِي عَنْ بَنِي، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يُعْطِيهَا الَّذِينَ يَقْبَلُونَهَا، وَكَانُوا يُعْطُونَ قَبْلَ الْفِطْرِ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ^(۲).

۷۷- باسی زهکاتی سهرفیتره له سهر مروّفی ئازادو بهنده پتیویسته

زوهری دهئێ: دهربارهی نهو کویلانهی که بۆ بازرگانی بن: نهوه لهکاتی زمکاتی بازرگانیدا زمکاتیان لی دهری و لهجهزنی رهمهزانیشا زمکاتی سهرفیتره میان بۆ دهری.

^۱ بپوانه: ۱۵۰۵.

^۲ بپوانه: ۱۵۰۳.

۱۵۱۱- نافع دهگیرته وه له عهبدو لای کورپی عومهر وه ﷺ دهلی: پیغه مبهري ﷺ زهکاتی سهرفیتره ی فهپز کرد یان وتی: (سهرفیتره ی) رهمهزان- له سهر نیر ومی، نازاد و کوپله، به مهنیک له خورما یان مهنیک له جو، به لام خهک گورپان بو نیو مهن له گهنم، به لام عهبدو لای کورپی عومهر ﷺ خورمای دهدا، جا سائیک خهکی مه دینه پیویستیان به خورما بوو دمستیان نه کهوت، بویه عهبدو لا جوی دا، (نافع دهلی: عهبدو لا سهرفیتره ی بجووک و گه وره ی دهدا، ههتا سهرفیتره ی کورهکانی منیشی دهدا، وه عهبدو لای کورپی عومهر ﷺ سهرفیتره که ی دهدا بهو که سانه ی (دانرابوون) سهرفیتره یان و مرده گرت، وه هاوهلان به رۆژیک یان دوو رۆژ پیش جهزنی رهمهزان سهرفیتره که یان دهدا.

۷۸- باب صَدَقَةِ الْفِطْرِ عَلَى الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ

۱۵۱۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَدَقَةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ عَلَى الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ وَالْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ^(۱).

۷۸- باسی سهرفیتره دان له سهر مندال و گه وره پیویسته

۱۵۱۲- عهبدو لای کورپی عومهر ﷺ دهلی: پیغه مبهري خوا ﷺ زهکاتی سهرفیتره ی پیویست کرد، مهنیک له جو یان مهنیک له خورما له سهر مندال و گه وره و نازاد و کوپله.

^۱ بروانه: ۱۵۰۳.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۵- کتابُ الحَجِّ

به ناوی خوا ی به خشنده ی میهره بان

۲۵- پهراوی حه ج

۱- بابُ وُجُوبِ الْحَجِّ وَقَضَائِهِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ (۹۷) آل عمران.

۱- باسی پیویست بوونی حه ج و گه وره ییه تی

وه باسی ئەم فەرمايشته ی خوا ی بهرز و بێند: (خوا ی گه وره حه جی له سه ر خه لکی پیویست کردوو، بۆ که سیك توانای ڕێگای هه بیئت، وه هه رکه س باوهری (به حه ج) نه بی، ئەوه به راستی خوا بی نیازه له هه موو جیهانیان).

۱۵۱۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ الْفَضْلُ رَدِيفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَجَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنْ خَتَمٍ، فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ، وَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشَّقِ الْأَخْرَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا، لَا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ، أَفَأَحْجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ.. وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ^(۱).

۱۵۱۳- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس عليه السلام ده‌لی: فه‌زل (که برای عه‌بدو‌لایه) له باشکوی پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا عليه السلام بوو، له‌وکاته‌دا ئافرمتیک له هۆزی خه‌سه‌م هات (پرسیار بکات)، فه‌زل سه‌یری ئافرمته‌که‌ی ده‌کرد و ئافرمته‌که‌ش سه‌یری فه‌زلی ده‌کرد، بویه پیغه‌مبه‌ر عليه السلام رووی فه‌زلی وەرگێرا بۆ لایه‌که‌ی تر (تاسه‌یری یه‌کتر نه‌که‌ن)، ئافرمته‌که‌ش وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا عليه السلام بیگومان هه‌ج فه‌زری خوايه له‌سه‌ر به‌نده‌کانی که‌وتۆته سه‌ر باوکم و فه‌رز بووه له‌سه‌ری که‌ پیریکی به‌ته‌مه‌نه، خۆی به‌سه‌ر و‌لاخه‌وه ناگرێ، ده‌ی ئایا دروسته من له حیاتی ئه‌و هه‌جی بۆ بکه‌م؟ پیغه‌مبه‌ر عليه السلام فه‌رمووی: ((به‌لی دروسته))، ئه‌م رووداو‌مه‌ش له‌کاتی هه‌جی مائنا‌وا‌ییدا بوو.

۲- باب قول الله تعالى:

﴿يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ ﴿٢٨﴾﴾

﴿فَجَاجَا ﴿٢٩﴾﴾ الْأَنْبِيَاءُ، الطَّرُقُ الْوَاسِعَةُ.

۱۵۱۴- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ عليه السلام قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ عليه السلام يَرْكَبُ رَاحِلَتَهُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ، ثُمَّ يَهْلُ حَتَّى تَسْتَوِيَ بِهِ قَائِمَةً^(۱).

۲- باسی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا‌ی به‌رزو بڵند:

(خه‌لکی دین بۆ لات (بۆ هه‌ج) به‌ پیاده و به‌سواری هه‌موو وشتریکی لاواز، (له‌به‌ر ئه‌وه‌ی) که له هه‌موو رینگایه‌کی دوورمه‌وه دین بۆ ئه‌وه‌ی سوودو که‌لکی دینی و دونیایی به‌ده‌ست بێنن). ﴿فَجَاجَا ﴿٣١﴾﴾ واته: رینگا فراوانه‌کان.

^۱ بروانه: ۱۶۶.

۱۵۱۴- عه‌بدولای کوری عومهر ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ دی له (ذِي الْحَلِيفَةِ) سواری و‌شتره‌که‌ی ده‌بوو، پاشان (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ) ی دموت، هه‌تا و‌شتره‌که به پی‌غه‌مبه‌رموه ﷺ ریک هه‌ستایه‌وه.

۱۵۱۵- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، سَمِعَ عَطَاءً يُحَدِّثُ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، أَنَّ إِهْلَالَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ ذِي الْحَلِيفَةِ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ. رَوَاهُ أَنَسُ وَابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ.

۱۵۱۵- جابیری کوری عه‌بدولای ﷺ دم‌گیرپته‌وه که وتنی: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ) ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له (ذِي الْحَلِيفَةِ) وه دمستی پیکرد، کاتی و‌شتره‌که‌ی پی‌یه‌وه هه‌ستایه‌وه. نه‌ه‌س و ئیبنو عه‌باسیش نه‌م فه‌رموودمیان گیراومته‌وه.

۳- بَابُ الْحَجِّ عَلَى الرَّحْلِ

۱۵۱۶- وَقَالَ أَبَانُ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، عَنِ الْقَاسِمِ عَنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ ﷺ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ مَعَهَا أَخَاهَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ، فَأَعْمَرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ، وَحَمَلَهَا عَلَى قَتَبٍ. وَقَالَ عُمَرُ ﷺ: شَدُّوا الرَّحَالَ فِي الْحَجِّ، فَإِنَّهُ أَحَدُ الْجِهَادَيْنِ^(۱).

۳- باسی به‌جکردن به سواری و‌شتریک که ته‌نها کورتانیکی پی‌وه بیت (بئ که‌ژاوه)

۱۵۱۶- عایشه ﷺ دم‌گیرپته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ عه‌بدوهره‌مانی برای له‌گه‌لدا نارد له ته‌نعیم^(۲) ئیحرامی پی‌یه‌ست به عومره، سواری و‌شتریکی کرد کو‌پانیکی

^۱ ب‌روانه: ۲۹۴.

^۲ ته‌نعیم: جینگای ئیحرام به‌ستنه له تیوان شام و مه‌که‌دا.

ساده‌ی بچووکی پیوه بوو، وه عومەر ﷺ ده‌لی: کوپان و کورتانه‌کان قایم ببه‌ستنه‌وه به ولاخه‌کانتانه‌وه له‌کاتی رو‌یشتن بو‌ ده‌ج، چونکه بیگومان ده‌ج به‌کیکه له دوو جیهاده‌که^(۱).

۱۵۱۷- وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتٍ، عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ قَالَ: حَجَّ أَنَسٌ عَلَى رَحْلِ، وَلَمْ يَكُنْ شَحِيحًا، وَحَدَّثَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَجَّ عَلَى رَحْلِ وَكَانَتْ زَامِلَتُهُ.

۱۵۱۷- سومامه‌ی کورپی عه‌بدو‌لای کورپی ئه‌نه‌س ده‌لی: ئه‌نه‌س به‌سواری و‌شتریکی بی‌ که‌زاوه ده‌جی کرد که کورتانیکی ساده‌ی پیوه بوو، پ‌ژدو پ‌زیل‌یش نه‌بوو، وه (ئه‌نه‌س) گیر‌په‌یه‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌سوار و‌شتریکی بی‌ که‌زاوه ده‌جی کرد، کورتانیکی ساده‌ی پیو‌مبوو، باروبنه‌که‌ش له هه‌مان و‌شتر نرا‌بوو.

۱۵۱۸- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا أَيْمُنُ بْنُ نَافِلٍ، حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اعْتَمَرْتُمْ وَلَمْ أَعْتَمِرْ. فَقَالَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ، ادْهَبْ بِأُخْتِكَ فَأَعْمِرْهَا مِنَ التَّنْعِيمِ.. فَأَحْقَبَهَا عَلَى نَاقَةٍ، فَأَعْتَمَرَتْ^(۲).

۱۵۱۸- قاسیمی کورپی موحه‌مه‌د له عانیشه‌وه ﷺ ده‌گیر‌په‌یه‌وه که‌وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئیوه عوم‌پ‌تان کرد، به‌لام من عوم‌پ‌ه‌م نه‌کرد، پیغه‌مبه‌ر‌یش ﷺ فه‌رمو‌وی: ((ئه‌ی عه‌بدو‌ره‌حمان خوشکه‌که‌ت (عانیشه) ببه ئی‌حرامی عوم‌پ‌ه‌ی پی‌ ببه‌سته له ته‌نعیم))^(۳)، ئه‌و‌یش سوار و‌شتریکی می‌ینه‌ی کرد^(۴) له پاشکو‌ی خو‌یدا، (هین‌ایه‌وه بو‌ مه‌که‌که) ئینجا عوم‌پ‌ه‌ی کرد.

^۱ بر‌وانه: جیهادی دو‌ژمنان و جیهادی نه‌فس، یان جیهادی که‌وره و جیهادی بچوو‌ک.

^۲ بر‌وانه: ۲۹۴.

^۳ ته‌نعیم: جی‌کای ئی‌حرام به‌ستنه له ئی‌وان شام و مه‌که‌که‌دا.

^۴ له گیر‌انه‌وه‌یه‌کی تری بو‌خاریدا هاتووه (نا‌قته) واته: و‌شتره‌که‌ی عه‌بدو‌ره‌حمان خو‌ی.

۴- بابُ قُضْلِ الْحَجِّ الْمَبْرُورِ

۱۵۱۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: إِيْمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ.. قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.. قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «حَجٌّ مَبْرُورٌ».

۴- باسی چه‌جی چاک و وەرگیراو

۱۵۱۹- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەلی: پرسیارکرا لە پیغەمبەری خوا ﷺ چ کردەومیەک لەنیو کردەوه‌کاندا گەورەترە و پاداشتی زۆرترە؟ ھەرمووی: ((باوەربوون بەخوا و پیغەمبەرەکی))، وترا: دواى ئەو چى تر گەورەمیە؟ ھەرمووی: ((خەبات و تیکۆشان لەپێناو ناین و پێبازی خوادا))، وترا: دواى ئەو چى تر؟ ھەرمووی: ((حەجى چاک و وەرگیراو)).

۱۵۲۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، أَخْبَرَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي غَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رضي الله عنها أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ، أَمْ لَا نُجَاهِدُ؟ قَالَ: لَا، لَكِنْ أَفْضَلُ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُورٌ.^(۱)

۱۵۲۰- عایشەى دایكى ئیمانداران رضي الله عنها وتی: ئەى پیغەمبەرى خوا ﷺ ئیمە خەبات و تیکۆشان بە چاکترین و گەورەترین کردەوه‌ دزانین، دەى ئیمەى ئافەرتانیش بەشداری خەبات و تیکۆشان نەکەین؟ پیغەمبەر ﷺ ھەرمووی: ((نەخێر، بەلکو چاکترین خەبات و تیکۆشان (بۆ ئیوه‌ی ژنان) حەجى چاک و وەرگیراو)).

^۱ بڕوانە: ۱، ۸۶۱، ۲، ۳۷۸۴، ۲، ۲۸۷۵، ۲، ۲۸۷۶.

۱۵۲۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا سَيَّارُ أَبُو الْحَكَمِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَازِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: مَنْ حَجَّ لِلَّهِ، فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ، رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ. ^(۱)

۱۵۲۱- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌لی: له پیغه‌مبهرم صلى الله عليه وسلم بیست ده‌یفه‌رموو: ((هه‌رگه‌س به‌دلسۆزی هه‌ج بکات له‌به‌ر خوا، جیماع و ده‌ستبازی نه‌کات له‌گه‌ل ئاه‌رم‌تاندا و سه‌ره‌پنجی فه‌رمانی خوا نه‌کات، ده‌گه‌رپته‌وه (پاک‌دم‌بیته‌وه له تاوان) وه‌ک ئه‌و رۆژه‌ی له‌دایک بووه)).

۵- بَابُ قَرْضِ مَوَاقِيتِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

۱۵۲۲- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ: حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ جُبَيْرٍ: أَنَّهُ أَقَى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنه فِي مَنْزِلِهِ -وَلَهُ فُسْطَاطٌ وَسَرَادِقٌ- فَسَأَلْتُهُ: مِنْ أَيْنَ يَجُوزُ أَنْ أُعْتَمِرَ؟ قَالَ: فَرَضَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَا، وَلِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ.

۵- باسی دیاریکردنی جیگای ئیحرام به‌ستنی هه‌ج و عومره

۱۵۲۲- زمیدی کورپی جوبه‌یر ده‌گپ‌رپته‌وه که رۆیشت بۆ لای عه‌بدو‌لای کورپی عومهر رضي الله عنه له‌و جیگایه‌ی لئی دانیشتبوو -چادر و ده‌واری هه‌ل‌دابوو-، پرسیارم لئێ کرد له‌کوێوه دروسته ئیحرام به‌ه‌ستم بۆ عومره؟ وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم فه‌رنی دیاریکرد بۆ خه‌لکی نه‌جد، وه‌ زول‌حو‌له‌یفی دیاریکرد بۆ خه‌لکی مه‌دینه، وه‌ جوحفه‌ی دیاریکرد بۆ خه‌لکی شام.

^۱ بر‌وانه: ۱۸۱۹، ۱۸۲۰.

۶- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَكَزَّوْدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ النَّقْوَى﴾ ^(۱۷) البقرة.

۱۵۲۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَشْرٍ، حَدَّثَنَا شَبَابَةُ، عَنْ وَرْقَاءَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ أَهْلُ الْيَمَنِ يَحْجُونَ وَلَا يَتَزَوَّدُونَ وَيَقُولُونَ: نَحْنُ الْمُتَوَكِّلُونَ. فَإِذَا قَدِمُوا مَكَّةَ سَأَلُوا النَّاسَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَكَزَّوْدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ

النَّقْوَى﴾ ^(۱۷) البقرة. رواه ابنُ عُيَيْنَةَ عن عَمْرِو بْنِ عِكْرِمَةَ مُرْسَلًا.

۱- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (تویشوو هه‌لبگرن (ئە‌ی باوه‌رداران) که باشت‌ترین تویشوو له‌خواترسان و خۆپاریزییه‌)

۱۵۲۳- عە‌بدولای کوری عە‌باس رضي الله عنه دە‌ئێ: خە‌لکی یە‌مەن دە‌هاتن بۆ حە‌ج و تویشوویان لە‌گە‌ڵ خۆیان نە‌دە‌هێنا و دە‌یانوت: ئێ‌مه‌ پشتمان بە‌خوا بە‌ستوو، جا که دە‌گە‌یشتنە‌ مە‌ککە‌ داوایان لە‌ خە‌لک دە‌کرد و سوایان دە‌کرد، ئێ‌تر بە‌وه‌وێ‌یه‌وه‌ خوای به‌رز و بلند ئە‌م ئایە‌ته‌ی دا‌به‌زان‌د: ﴿وَكَزَّوْدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ النَّقْوَى﴾ ^(۱۷) البقرة. واتە: (تویشوو هه‌لبگرن (ئە‌ی باوه‌رداران) که باشت‌ترین تویشوو له‌خواترسانه‌ و خۆپاریزییه‌)، ئە‌م فەر‌مووده‌یه‌ (به‌ری‌گە‌یه‌کی تر) ئێ‌بنو عومینه‌ له‌ عە‌مره‌وه‌ له‌ عی‌کریمه‌وه‌ گیر‌اویه‌تی‌یه‌وه‌ که مۆرسه‌له‌ ^(۱).

^۱ فەر‌مووده‌ی مۆرسه‌ل: به‌و فەر‌مووده‌یه‌ ده‌وترێ که تابعین بێ‌گیر‌یت‌ه‌وه‌ و ناوی هاوه‌له‌که‌ی تێ‌دا نه‌بن و فەر‌مووده‌که‌ش هی پێ‌غه‌مبه‌ر یان ڕووداویکی سه‌رده‌می پێ‌غه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله بێ‌ت، ڕاسته‌وخۆ تابعیه‌که‌ بێ‌گیر‌یت‌ه‌وه‌ بن ناوه‌ێ‌نانی سه‌حابه‌، که‌واته‌ سه‌نه‌ده‌که‌ که‌سێ‌کی نو‌قسانه‌ که‌ سه‌حابه‌یه‌.

۷- بابُ مُهَلُّ أَهْلِ مَكَّةَ لِلْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

۱۵۲۴- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَقَّتْ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلَأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ، وَلَأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَنَازِلِ، وَلَأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ، هُنَّ لَهْنٌ وَلِهْنٌ أَقَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِنَّ مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَمِنْ حَيْثُ أَنْشَأَ، حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ.

۷- باسی جیگای (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...) ی خه‌لکی مه‌ککه

بۆ ده‌ج و عومره

۱۵۲۴- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس (رضی‌الله‌تعالی‌عنہ) ده‌لی: بێگومان بێغه‌مبه‌ر ﷺ زو‌حو‌له‌یفه‌ی دیاری کرد به‌جیگای ئی‌حرام به‌ستن بۆ خه‌لکی مه‌دینه، جو‌حفه‌شی دیاری‌کرد بۆ خه‌لکی شام، فه‌رنوله‌نازی‌لیشی دیاری‌کرد بۆ خه‌لکی نه‌جد، یه‌له‌مله‌می‌شی دیاری‌کرد بۆ خه‌لکی یه‌مه‌ن، ئه‌م شو‌ینانه‌ی دیاری‌کرد بۆ خه‌لکی ئه‌م و لا‌تانه و بۆ هه‌موو ئه‌و که‌سانه‌شی دوور‌ترن، به‌لام به‌سه‌ر یه‌کی‌ک له‌و شو‌ینانه‌دا دێن بۆ هه‌ر که‌س که‌ بیه‌وی ده‌ج و عومره‌ بکات، وه‌ هه‌ر که‌سیش نزیک تر بوو له‌ مه‌ککه‌وه‌ له‌و شو‌ینانه‌ی باسکران، ئه‌وه‌ له‌ مال و جیگای خو‌یه‌وه‌ (ئی‌حرام به‌سته‌تی)، ته‌نانه‌ت خه‌لکی مه‌ککه‌ له‌ مه‌ککه‌دا ئی‌حرام ده‌به‌ستن.

۸- بابُ سِيقَاتِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، وَلَا يُهْلُوا قَبْلَ ذِي الْحُلَيْفَةِ

۱۵۲۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رضی‌الله‌تعالی‌عنہ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: يَهْلُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ، وَأَهْلُ الشَّامِ مِنَ الْجُحْفَةِ، وَأَهْلُ نَجْدٍ مِنْ قَرْنٍ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَبَلَّغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: وَيَهْلُ أَهْلُ الْيَمَنِ مِنْ يَلَمْلَمَ.^(۱)

^۱ بر‌وانه: ۱۳۳.

۸- باسی جیگای ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی مه‌دینه که نابێ پیش گه‌شتنه زولحوله‌یفه ئیحرام به‌ستن

۱۵۲۵- عه‌بدوڵای کوری عومەر رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((خه‌لکی مه‌دینه له زولحوله‌یفه‌وه ئیحرام ده‌به‌ستن، خه‌لکی شامیش له جوحفه‌وه، خه‌لکی نه‌جدیش له فه‌رنوله‌نازیله‌وه))، وه عه‌بدوڵا ﷺ وتی: پیم گه‌شتووه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویمتی: ((وه خه‌لکی یه‌مه‌ن له یه‌له‌مله‌مه‌وه ئیحرام به‌ستن)).

۹- بابُ مُهَلُّ أَهْلِ الشَّامِ

۱۵۲۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہما قَالَ: وَقَّتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلَأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ، وَلَأَهْلَ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَنَازِلِ، وَلَأَهْلَ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ، فَهُنَّ لَهُنَّ وَلَمِنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِنَّ، لَمِنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، فَمَنْ كَانَ دُونَهُنَّ فَمَهْلُهُ مِنْ أَهْلِهِ، وَكَذَاكَ حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ يَهْلُونَ مِنْهَا.

۹- باسی جیگای ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی شام

۱۵۲۶- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ زولحوله‌یفه‌ی دیاری کرد به جیگای ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی مه‌دینه، جوحفه‌شی دیاریکرد بۆ خه‌لکی شام، فه‌رنوله‌نازیلیشی دیاریکرد بۆ خه‌لکی نه‌جد، یه‌له‌مله‌میشی دیاریکرد بۆ خه‌لکی یه‌مه‌ن، ئهم شوینانه دیاریکراون بۆ خه‌لکی ئهو ولاتانه و بۆ ئهو که‌سانه‌شی دوورترن به‌سه‌ر یه‌کیک له‌و شوینانه‌دا دین، بۆ که‌سیک که بیه‌وی چه‌ج و عومره‌ بکات، هه‌ر که‌سیکیش له‌و شوینانه‌ی باسکران نزیکتر بوو

له مه‌ککه‌وه، نه‌وه شوینی ئیحرام به‌ستنی له مال و جیگای خو‌یه‌وه ده‌بیت، هه‌روه‌ها ته‌نانه‌ت خه‌لکی مه‌ککه‌ش له مه‌ککه‌وه ئیحرام ده‌به‌ستن.

۱۰- بابُ مُهْلُ أَهْلِ نَجْدٍ

۱۵۲۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَفِظْنَاهُ مِنَ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَامٍ، عَنْ أَبِيهِ: وَقَتَ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۰- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی نه‌جد

۱۵۲۷- (نهم فهرمووده‌یه دوو ریگا و سه‌نه‌دی هه‌یه، یه‌کیکیان ئیمامی بوخاری ده‌لئ): عه‌لی بو‌ی گێپراینه‌وه وتی: سوفیان بو‌ی گێپراینه‌وه وتی: له زوهریه‌وه له‌به‌رمان کردوو له‌ سالیمه‌وه له‌ باوکیه‌وه وتی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ دیاری کرد. (ریگای دووه‌میان نه‌مه‌یه):

۱۵۲۸- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ وَهَبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مُهْلُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ دُوَ الْحَلِيفَةِ، وَمُهْلُ أَهْلِ الشَّامِ مَهْيَعَةُ - وَهِيَ الْجُحْفَةُ - وَأَهْلُ نَجْدٍ قَرْنٌ». قَالَ ابْنُ عُمرَ ﷺ: زَعَمُوا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ - وَلَمْ أَسْمَعْهُ -: «وَمُهْلُ أَهْلِ الْيَمَنِ يَلْمَلُمُ».

۱۵۲۸- سالیمی کو‌ری عه‌بدو‌لا له‌ باوکیه‌وه ﷺ ده‌گێپرته‌وه و ده‌لئ: له پیغه‌مبه‌رم ﷺ بیست فهرمووی: ((زولحو‌له‌یفه شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی مه‌دینه‌یه، مه‌هیه‌عه‌ش که جوحفه‌یه شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی شامه، وه خه‌لکی نه‌جدیش قه‌رن شوینی ئیحرام به‌ستنیانه، عه‌بدو‌لا‌ی کو‌ری عومه‌ر ﷺ وتی: وتی: به‌لام من له پیغه‌مبه‌رم ﷺ نه‌بیستوو- خه‌لکی ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرموویه‌تی: ((یه‌له‌مله‌م شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی یه‌مه‌نه)).

۱۱- بابُ مُهَلُّ مَنْ كَانَ دُونَ الْمَوَاقِيتِ

۱۵۲۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا حَمَادٌ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَقَّتْ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحَلِيفَةِ، وَلَأَهْلَ الشَّامِ الْجُحْفَةَ، وَلَأَهْلَ الْيَمَنِ يَلْمَلَمَ، وَلَأَهْلَ نَجْدٍ قَرْنًا، فَهَنَّ لَهُنَّ وَلَمِنَ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِنَّ مِمَّنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، فَمَنْ كَانَ دُونَهُنَّ فَمِنْ أَهْلِهِ، حَتَّى إِنَّ أَهْلَ مَكَّةَ يُهَلُّونَ مِنْهَا^(۱).

۱۱- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی ئه‌و که سانه‌ی نزیکترن له مه‌که‌وه له شوینه دیاریکراوه‌کانی ئیحرام به‌ستن

۱۵۲۹- عه‌بدوڵای کورپی عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم زو‌حو‌له‌یفه‌ی دیاری کرد به‌جی‌گای ئیحرام به‌ستن بۆ خه‌لکی شاری مه‌دینه، جو‌حفه‌شی دیاریکرد بۆ خه‌لکی شام، یه‌له‌مله‌میشی دیاریکرد بۆ خه‌لکی یه‌مه‌ن، قه‌رنیشی دیاریکرد بۆ خه‌لکی نه‌جد، ئه‌م شوینانه‌ی دیاریکرد بۆ خه‌لکی ئه‌م ولاتانه و بۆ ئه‌و که‌سانه‌شی دوورترن، به‌لام به‌سه‌ر یه‌کێک له‌و شوینانه‌دا دێن بۆ هه‌ر که‌س که بیه‌وێ حه‌ج و عومره‌ بکات، وه هه‌ر که‌سیش نزیک تر بوو له مه‌که‌وه له‌و شوینانه‌ی باسکران، ئه‌وه له مال و جی‌گای خۆیه‌وه (ئیحرام به‌ستی)، ته‌نانه‌ت خه‌لکی مه‌که‌ه له مه‌که‌ه‌دا ئیحرام ده‌به‌ستن.

۱۲- بابُ مُهَلُّ أَهْلِ الْيَمَنِ

۱۵۳۰- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَقَفَتْ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحَلِيفَةِ، وَلَأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ، وَلَأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَنَازِلِ، وَلَأَهْلِ الْيَمَنِ يَلْمَلَمَ، هُنَّ لِأَهْلِهِنَّ وَلِكُلِّ آتٍ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِمْ مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، فَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَمِنْ حَيْثُ أَنْشَأَ، حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ^(۱).

۱۲- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی یه‌مه‌ن

۱۵۳۰- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌گیرێته‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ زو‌لحو‌له‌ی‌فه‌ی دیاری کرد به‌جی‌گای ئیحرام به‌ستن بو‌ خه‌لکی مه‌دینه، جو‌حفه‌شی دیاری‌کرد بو‌ خه‌لکی شام، قه‌رنوله‌نازی‌لیشی دیاری‌کرد بو‌ خه‌لکی نه‌جد، یه‌له‌مله‌می‌شی دیاری‌کرد بو‌ خه‌لکی یه‌مه‌ن، ئه‌م شوینیانه‌ی دیاری‌کرد بو‌ خه‌لکی ئه‌م ولاتانه و بو‌ ئه‌وه‌که‌سانه‌شی دوورترن به‌لام به‌سه‌ر یه‌کی‌ک له‌و شوینیانه‌دا دین، بو‌ هه‌ر که‌س که بیه‌وی حه‌ج و عومره‌ بکات، وه هه‌ر که‌سیش نزیک تر بوو له مه‌که‌وه له‌و شوینیانه‌ی باسکران، ئه‌وه له‌و جی‌گایه‌وه ده‌ستپێده‌کات (ئیحرام به‌ستنی)، ته‌نانه‌ت خه‌لکی مه‌که‌که له مه‌که‌که‌دا (ئیحرام ده‌به‌ستن).

۱۳- بابُ: ذَاتُ عَرَقٍ لِأَهْلِ الْعِرَاقِ

۱۵۳۱- حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا فُتِحَ هَذَانِ الْمِصْرَانِ أَتَوْا عُمَرَ فَقَالُوا: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ

^۱ بروانه: ۱۵۲۴.

عَلَيْهِ حَدٌّ لِّأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنًا، وَهُوَ جَوْرٌ عَنْ طَرِيقَتَنَا، وَإِنَّا إِنِ ارْذُنَا قَرْنًا شَقَّ عَلَيْنَا. قَالَ فَانْظُرُوا حَذُّوَهَا مِنْ طَرِيقِكُمْ. فَحَدَّ لَهُمْ ذَاتَ عِرْقٍ.

١٣- باسیک: (ذَاتَ عِرْقٍ) شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی عیرا‌قه

١٥٣١- عه‌بدو‌لای کوری عومەر ﷺ ده‌لی: کاتی ئه‌م دوو شاره (کوفه و به‌صره) نازادکران، خه‌لکه‌که‌ی هاتنه خزمه‌ت عومەر و تیان: ئه‌ی پێشه‌وای ئیمانداران، بێگومان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ قه‌رپی دیاری کردووه بو‌ خه‌لکی نه‌جد (بو‌ ئیحرام به‌ستن)، ئه‌م شوینه چه‌پ و لارییه‌و له‌سه‌ر رێگا‌که‌ماندا نییه، وه ئه‌گه‌ر بمانه‌وی ب‌روینه قه‌رن ناره‌حه‌ته بو‌مان، عومەر وتی: ده‌ی سه‌رنج بده‌ن بزانه‌ن کام جیگای له‌ رێگاتاندا له‌ رێکی قه‌رن دایه، (وترا: ذَاتَ عِرْقٍ) عومهریش (ذَاتَ عِرْقٍ)ی بو‌ دیاریکردن (له‌ویوه ئیحرام به‌ستن).

١٤- باب

١٥٣٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَصَلَّى بِهَا. وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ^(١).

١٤- باسیک

١٥٣٢- نافع له‌ عه‌بدو‌لای کوری عومهره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ به‌ت‌حا که له‌ زوله‌حوله‌یفه‌دایه و شتره‌که‌ی خوس داو له‌ویدا نوێزی کرد، عه‌بدو‌لای کوری عومهریش له‌و جیگایه‌دا و شتره‌که‌ی خوس ده‌دا و نوێزی ده‌کرد.

١٥- بابُ خُرُوجِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى طَرِيقِ الشَّجَرَةِ

١٥٣٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَخْرُجُ مِنْ طَرِيقِ الشَّجَرَةِ، وَيَدْخُلُ مِنْ طَرِيقِ الْمُعَرَّسِ، وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ يُصَلِّي فِي مَسْجِدِ الشَّجَرَةِ، وَإِذَا رَجَعَ صَلَّى بِذِي الْحُلَيْفَةِ بَيْتُنِ الْوَادِي، وَبَاتَ حَتَّى يُصْبِحَ^(١).

١٥- باسی دهرچوونی پیغه‌مبەر ﷺ له مه‌دینه له ریگای (الشَّجَرَةِ) وه

١٥٣٣- عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌گیرته‌وه که پیغه‌مبهری خوا ﷺ هه‌میشه له ریگای ناسراو به شه‌جهره‌وه له مه‌دینه دهرده‌چوو، وه که ده‌گه‌پایه‌وه له ریگای موعه‌په‌سه‌وه ده‌هاته‌وه بو مه‌دینه، وه پیغه‌مبهر ﷺ که دهر‌و‌یشت بو مه‌که له مزگه‌وتی شه‌جهره نو‌یزێ ده‌کرد، کاتی‌کیش ده‌گه‌پایه‌وه له مه‌که بو مه‌دینه له زولحو‌له‌یفه نو‌یزێ ده‌کرد، له‌نیو شیوه‌که‌دا (شیوی عه‌قیق) نو‌یزێ ده‌کرد، وه له‌و شیوه‌دا ده‌مایه‌وه تا روژ ده‌بوویه‌وه.

١٦- بابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «الْعَقِيقُ وَادٍ مُبَارَكٌ»

١٥٣٤- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ وَيَشْرُ بْنُ بُكْرِ التَّنْسِيُّ قَالَا: حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنِي عِكْرِمَةُ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: إِنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ بِوَادِي الْعَقِيقِ يَقُولُ: أَتَانِي اللَّيْلَةُ آتٍ مِنْ رَبِّي فَقَالَ: صَلِّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْ: عُمْرَةٌ فِي حَجَّةٍ^(٢).

^١ بروهانه: ٤٨٤.

^٢ بروهانه: ٢٣٣٧، ٤٣٧٣.

١٦- باسی ئەم فەرمووده‌ی پیغه‌مبەر ﷺ:

((عه‌قیق شیویکی پیروژه))

١٥٣٤- عومەر ﷺ ده‌ئێ: له پیغه‌مبەر ﷺ بیست له شیوی عه‌قیقا ده‌یفه‌رموو: ((ئهم‌شه‌و له‌لایهن په‌روم‌ردگارمه‌وه نیردراویک هاته لام و فەرمووی: له‌م شیوه‌ پیروژدا نوێز بکه، وه‌ بلی: نیحرامی عومره‌ له‌گه‌ل حه‌جدا پیکه‌وه ببه‌ستن)).

١٥٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ رَأَى وَهُوَ فِي مَعْرَسٍ بِذِي الْخَلِيفَةِ بَطْنِ الْوَادِي، قِيلَ لَهُ: إِنَّكَ بَبْطَحَاءَ مُبَارَكَةٍ. وَقَدْ أَنَاخَ بَنَّا سَالِمٌ، يَتَوَخَّى بِالْمُنَاخِ الَّذِي كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُنِيخُ، يَتَحَرَّى مَعْرَسَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَهُوَ أَسْفَلُ مِنَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بَطْنِ الْوَادِي، بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الطَّرِيقِ وَسَطٌ مِنْ ذَلِكَ^(١).

١٥٣٥- مووسای کورێ عوقبه ده‌ئێ: سالیمی کورێ عه‌بدولā له باوکیه‌وه بۆی گێڕامه‌وه ئه‌ویش له پیغه‌مبەر ﷺ گێڕایه‌وه: ((له کاتی‌کدا له‌شیوی عه‌قیقه‌دا شه‌و مایه‌وه، له شوێنی خه‌وته‌که‌ی له زولحو‌له‌یفه‌ خه‌وتبوو، له خه‌ویدا پێی وترا: تۆ ئه‌وه‌تای له‌نیو شیویکی زیخه‌لāناوی پیروژدا))، (مووسا وتی: له راستیدا سالیم وشتره‌کانی پێی خوسداین له‌و شوێنه‌دا که عه‌بدولā وشتره‌که‌ی خوس دهدا، ده‌یویست له‌و شوێنه‌دا خوسیدا که پیغه‌مبهری خوا ﷺ شه‌و تییدا خه‌وتوووه (له شیوی عه‌قیقا)، که ده‌که‌ویته‌ خواره‌وه‌ی ئه‌و مزگه‌وته‌ی که له‌نیو شیوی عه‌قیقا‌یه، که له نیوان ئه‌وان و رێگا‌که‌دا له‌و نیوانه‌دایه.

^١ پروانه: ٤٨٣.

١٧- بابُ غَسْلِ الْخُلُقِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنَ الثَّيَابِ

١٥٣٦- قَالَ أَبُو عَاصِمٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، أَنَّ صَفْوَانَ بْنَ يَعْلَى أَخْبَرَهُ، أَنَّ يَعْلَى قَالَ لِعُمَرَ ؓ: أَرِنِي النَّبِيَّ ﷺ حِينَ يُوحَى إِلَيْهِ. قَالَ فَبَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ بِالْجِعْرَانَةِ وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَرَى فِي رَجُلٍ أَحْرَمَ عُمْرَةَ وَهُوَ مُتَضَمِّحٌ بِطَيْبٍ؟ فَسَكَتَ النَّبِيُّ ﷺ سَاعَةً، فَجَاءَهُ الْوَحْيُ، فَأَشَارَ عُمَرُ ؓ إِلَى يَعْلَى، فَجَاءَ يَعْلَى، وَعَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَوْبٌ قَدْ أَظْلَ بِهِ فَأَذْخَلَ رَأْسَهُ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُحَمَّرُ الْوَجْهِ وَهُوَ يَغْطُ، ثُمَّ سَرَى عَنْهُ، فَقَالَ: أَيْنَ الَّذِي سَأَلَ عَنِ الْعُمْرَةِ؟ فَأْتِيَ بِرَجُلٍ، فَقَالَ: اغْسِلِ الطَّيْبَ الَّذِي بِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، وَأَنْزِعْ عَنْكَ الْجُبَّةَ، وَاصْنَعْ فِي عُمْرَتِكَ كَمَا تَصْنَعُ فِي حَجَّتِكَ.. قُلْتُ لِعَطَاءٍ: أَرَادَ الْإِنْقَاءَ حِينَ أَمَرَهُ أَنْ يَغْسِلَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ؟ قَالَ: نَعَمْ^(١).

١٧- باسی سێ جار خو شۆردنی تێکه‌لاو به‌زه‌غفه‌ران به‌پۆشاکێ که‌سیک ئیحرامی پۆشیوه

١٥٣٦- یه‌علا به‌ عومه‌ری ؓ ووت پێغه‌مبه‌رم پێشان بده کاتێ نیکای بۆ دی، وتی: جا کاتێ پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ جیعرانه‌ بوو چه‌ند که‌سیکی له‌ هاوه‌لانی له‌گه‌ڵدا‌بوو، بیاویک هاته‌ خزمه‌تی وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا چی دمفه‌رمووی دهرباره‌ی که‌سیک ئیحرامی به‌ عومره‌ به‌ستوو، له‌ هه‌مان کاتدا سه‌ر و ه‌زی خۆی به‌بۆنی خو‌ش زه‌رد کردبێ؟ پێغه‌مبه‌ر ﷺ ماومیه‌ک بێده‌نگ بوو، جا نیکای بۆ هات، عومه‌ریش ناما‌زه‌ی بۆ یه‌علا کرد، یه‌علاش هات (سه‌یری کرد) پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پۆشاکێکی به‌سه‌ره‌وه‌یه‌ بۆی کراوه‌ به‌ سێبه‌ر، یه‌علا سه‌ری برده‌ ژێر ئه‌و پۆشاکه‌وه‌، پێغه‌مبه‌ری خۆای بی‌نی روومه‌تی سوور هه‌لگه‌پراوه‌ و

^١ ب‌روانه: ١٧٨٩، ١٨٤٧، ٤٣٣٩، ٤٩٨٥.

پرخه پرخی دی، پاشان ورده و رده باری له‌شی سووک بوو (نیگا کۆتایی هات)، جا فهرمووی: ((کوا ئه‌و که‌سه‌ی دهریاره‌ی عومره‌ پرسیاری کرد؟)) جا پیاوه‌که هینرا، پیغه‌مبهر ﷺ پیی فهرموو: ((ئهو بۆن و رهنکه له خۆت داوه سی جار بی‌شۆره، وه جوبه‌که‌ت له‌بهرت دابکه‌نه، ئه‌وه‌ی له حه‌جه‌که‌تدا ده‌یکه‌یت له عومره‌که‌شدا بیکه‌))، (جورهیج ده‌لی: به عه‌تام وت: مه‌به‌ستی پیغه‌مبهر ﷺ جوان لابردن و نه‌هیشتنی بۆن خۆشییه‌که بووه، کاتی فهرمانی پیکرد سی جار بی‌شۆریت؟ عه‌تا وتی: به‌لی مه‌به‌ستی ئه‌وه بووه.

١٨- بَابُ الطَّيِّبِ عِنْدَ الْإِحْرَامِ وَمَا يَلْبَسُ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُحْرِمَ وَيَتَرَجَّلَ وَيَدْهَنَ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَشْمُ الْمُحْرِمُ الرَّيْحَانَ وَيَنْظُرُ فِي الْمِرْآةِ وَيَتَدَاوَى بِمَا يَأْكُلُ الزَّيْتِ وَالسَّمْنِ. وَقَالَ عَطَاءٌ: يَتَخَتَّمُ وَيَلْبَسُ الْهَمِيَانِ. وَطَافَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ، وَقَدْ حَزَمَ عَلَى بَطْنِهِ بَتُوبٍ. وَلَمْ تَرَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بِالتَّبَانِ بَأْسًا لِلَّذِينَ يَرْحَلُونَ هَوْدَجَهَا.

١٨- باسی به‌کاره‌ینانی بۆنی خۆش له‌کاتی ئیحرام به‌ستن، وه (ئیحرامدار) چ پۆشاکێک له‌بهر بکات کاتی ویستی ئیحرام بی‌پۆشی و قرژی دابه‌ینن و پۆنی لای بدات

عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: که‌سێک له‌ئیحرامدا بوو ده‌توانی بۆنی ریحانه‌ بکات و سه‌یری ئاوینه‌ بکات، وه ده‌توانی چاره‌سه‌ری ته‌واوی خۆی بکات به‌و شتانه‌ی ده‌خورین وه‌ک زمیت و پۆن، عه‌تا ده‌لی: ئه‌و که‌سه‌ی له ئیحرامدا‌یه دروسته نه‌نگوستیله له په‌نجه‌ بکات، توشه‌به‌ره به‌سه‌تیته نیۆقه‌دی، وه عه‌بدو‌لای کوری عومهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ به‌ئیحرامه‌وه ته‌وافی ده‌کرد و قوماشیکی به‌سته‌بوو

به‌ورگیه‌وه، هه‌روه‌ها عایشه رضی الله عنها بو ئه‌و که‌سانه‌ی که‌زاوه‌که‌ی ده‌به‌ستنه‌وه به‌سه‌ر و شه‌رکه‌یه‌وه، ژێرده‌رپێ کورتیان له‌ پێداپی به‌لایه‌وه ئاسایی بوو.

١٥٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رضی الله عنهما يَذْهَبُ بِالزَّيْتِ. فَذَكَرَتْهُ لِبِرَاهِيمَ، قَالَ: مَا تَصْنَعُ بِقَوْلِهِ:

١٥٣٧- مه‌نصور ده‌گێڕێته‌وه له‌سه‌عیدی کورێ جوبه‌یره‌وه ده‌لی: عه‌بدوڵای کورێ عومه‌ر رضی الله عنهما سه‌ر و ریشی به‌زمیت چه‌ور ده‌کرد، مه‌نصور ده‌لی: ئه‌مه‌ی عه‌بدوڵام بو ئیبراھیم گێڕایه‌وه، وتی: چی ده‌که‌یت له‌م وته‌ی ئه‌سود (که‌ له‌م فه‌رمووده‌ی دواتر دی):

١٥٣٨- حَدَّثَنِي الْأَسْوَدُ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها قَالَتْ: كَانِي أَنْظُرُ إِلَى وَبِصِ الطَّيِّبِ فِي مَفَارِقِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُحْرِمٌ^(١).

١٥٣٨- ئه‌سود له‌ عایشه‌وه رضی الله عنها ده‌گێڕێته‌وه که‌ ده‌لی: ده‌لێی ئیستا به‌ پیش چاومه‌ومیه‌ بریسکه‌ی ئه‌و بو‌نخوشیه‌ی به‌ قزی پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ بوو له‌ خه‌تی نیوهرپاستی هزیدا، له‌و کاته‌ی که‌ له‌ئیچرامدا بوو.

١٥٣٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: كُنْتُ أُطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِإِحْرَامِهِ حِينَ يُحْرِمُ، وَلِحِلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ^(٢).

١٥٣٩- عایشه‌ی رضی الله عنها خیزانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌لی: بو خۆم بو‌نی خۆشم ده‌دا له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ کاتی ئیحرام به‌ستنیدا (پیش ئه‌وه‌ی ئیحرام به‌سته‌ی)

^١ بڕوانه: ٢٧١.

^٢ بڕوانه: ١٧٥٤، ٥٩٢٢، ٥٩٢٨، ٥٩٣٠.

ههروهها بوئیحرام شکاندنیشی (له پاش رهجمی شهیتان و سهرتاشین) له پێش نهوهی تهوافی بهیت بکات بوئی خوشم لی دهدا.

١٩- بابُ مَنْ أَهْلٌ مُلَبَّدًا

١٥٤٠- حَدَّثَنَا اَصْبَغُ، أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُهْلُ مُلَبَّدًا^(١).

١٩- باسی بهستنهوهی قرۆ لۆک کردنی له کاتی ئیحرام بهستندا

١٥٤٠- سالیم له باوکیهوه رضي الله عنه گێرایهوه و دهلی: گویم لی بوو پیغه مبهری خوا ﷺ بهدمنگی بهرز (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) ی دهوت و ئیحرامی بهست، قزی سهری بهستبوویهوه و لۆکی^(٢) کردبوو.

٢٠- بابُ الْإِهْلَالِ عِنْدَ مَسْجِدِ ذِي الْحُلَيْفَةِ

١٥٤١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ يَقُولُ: مَا أَهْلٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَّا مِنْ عِنْدِ الْمَسْجِدِ. يَعْنِي: مَسْجِدَ ذِي الْحُلَيْفَةِ.

^١ بڕوانه: ١٥٤٩، ٥٩١٤، ٥٩١٥.

^٢ واته: قزی به ههنگوین، یان سرژێ پێکهوه نووساند تا مووی لی ههڵنهوهری و ڕشک و نهسپ ههڵنههینی.

۲۰- باسی دهنگ به‌رزکردنه‌وه به (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...) له

مزگه‌وتی زولحوله‌یفه‌وه^(۱)

۱۵۴۱- سالیمی کورپی عه‌بدو‌لا ده‌ئی له عه‌بدو‌لای کورپی عومه‌رم بیست ﷺ. سالیمی کورپی عه‌بدو‌لا ده‌گیرپته‌وه که له باوکی ﷺ بیست دمیوت: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ر له‌لای مزگه‌وته‌که‌وه دمستی به وتنی: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...) ده‌کرد، واته: مزگه‌وتی زولحوله‌یفه‌وه.

۲۱- بَابُ مَا لَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ

۱۵۴۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا يَلْبَسُ الْقُمُصَ وَلَا الْعَمَائِمَ وَلَا السَّرَاوِيلَ وَلَا الْبُرَنْسَ وَلَا الْخِفَافَ، إِلَّا أَحَدٌ لَا يَجِدُ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ، وَلْيَقُطْعُهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ، وَلَا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ الزَّعْفَرَانُ أَوْ وَرْسٌ.^(۲)

۲۱- باسی ئه‌و پۆشاک و جل و به‌رگه‌ی که نابێ که‌سیک

له ئیجرامدا بی‌ت له‌به‌ری بکات

۱۵۴۲- عه‌بدو‌لای کورپی عومه‌ر ﷺ ده‌گیرپته‌وه که پیاویک وتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ که‌سیک له ئیجرامدا بی‌ت ج پۆشاکیک له‌به‌ر بکات؟ پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((نابی کراس و می‌زمره‌و شه‌روال و کلاو و خوف له‌به‌ربکات و بی‌پۆشی، مه‌گه‌ر که‌سیک جووتی نه‌علی نه‌بی‌ت، با جووتی خوف

^۱ ئه‌م جی‌گایه شوونی ئیجرام به‌ستنی خه‌لکی مه‌دینه‌یه که ده‌چن بۆ حه‌ج کردن له مه‌که‌که.

^۲ بروانه: ۱۳۴.

له‌پێ بکات له‌ خوارووی قاپارمه‌کانیه‌وه‌ خووفه‌کان به‌رپێت (و له‌پێیان بکات)، وه‌ هیج پۆشاکێک له‌به‌ر مه‌که‌ن که‌ بۆنی زه‌عه‌فه‌ران و وهرسی به‌رکه‌وتبێت)).

٢٢- بَابُ الرُّكُوبِ وَالْإِرْتِدَافِ فِي الْحَجِّ

١٥٤٣- ١٥٤٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ يُونُسَ الْأَيْلِيِّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، أَنَّ أَسَامَةَ رضي الله عنه كَانَ رَدَفَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ عَرَفَةَ إِلَى الْمُزْدَلِفَةِ، ثُمَّ أَرَدَفَ الْفُضْلَ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ إِلَى مِنَى، قَالَ: فَكِلَاهُمَا قَالَ: لَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ ﷺ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ.

٢٢- باسی سواربوونی و لاخ وه سواربوون له پاشکودا

١٥٤٣- ١٥٤٤- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌گیرێته‌وه‌ که‌ ئوسامه رضي الله عنه له‌ پاشکوی پیغه‌مه‌ردا ﷺ بوو له‌ عه‌ره‌فه‌وه‌ هه‌تا موزده‌لیفه‌، پاشان له‌ موزده‌لیفه‌ هه‌تا مینا فه‌زلی خسته‌ پاشکوی خوی، عه‌بدوڵا ده‌لی: ئوسامه‌ و فه‌زل ده‌یانوت: پیغه‌مه‌ر ﷺ له‌و ماوه‌یه‌دا به‌رده‌وام (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ)ی ده‌وت، هه‌تا ره‌جمی جه‌مه‌ره‌توله‌قه‌به‌ی کرد)).^(١)

٢٣- بَابُ مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ وَالْأُزْرِ

وَلَبِستْ عَائِشَةُ رضي الله عنها الثِّيَابَ الْمُعْصَفَرَةَ وَهِيَ مُحْرِمَةٌ وَقَالَتْ: لَا تَلْتُمَنَّ وَلَا تَتَبَرَّقَنَّ وَلَا تَلْبَسَنَّ ثَوْبًا يَوْزِسُ^(٢) وَلَا زَعْفَرَانٍ^(١). وَقَالَ جَابِرٌ: لَا أَرَى الْمُعْصَفَرَ^(٢) طَيِّبًا. وَلَمْ تَرَ عَائِشَةُ بَأْسًا بِالْحُلِيِّ وَالثَّوْبِ الْأَسْوَدِ وَالْمُورِدِ وَالْخُفِّ لِلْمَرْأَةِ. وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: لَا بَأْسَ أَنْ يُبَدَلَ ثِيَابُهُ.

^١ له‌ کورده‌واریدا پیتی ده‌لێن شه‌یتانی که‌وره‌.

^٢ ژۆس: ڕووه‌کیکه‌ له‌ولاتی عه‌ره‌ب و حه‌به‌شه‌و هیند ده‌ڕۆی، بۆ ره‌نگکردنی ئاوریشم و پۆشاک به‌کاردێ. بڕوانه‌:

٢٣- باسی نهو پۆشاک و ریدا و ئیزارانیهی دروسته ئیحرامدار بیانپۆشیت

عائیشه رضی اللہ عنہا پۆشاکیکی رهنگراو به گياگهزمنهی له بهردابوو کاتێ لهئیحرامدا بوو، وه عائیشه دهلی: ئافهرت له ئیحرامدابیت نابێ دهمی داپۆشی و پهچه و نیقاب بکات، وه نابێ پۆشاکیک له بهر بکات بۆنخۆش کرابیت به وهرس و زمعهفران. جابیر رضی اللہ عنہ دهلی: من عهسفه به بۆنخۆش دانانیم، وه عائیشه: خشی ئالتون و پۆشاکي رهش و پۆشاکیکی گول رهنگی و خووف هه موو نه مانه ی به رهوا داناوه بۆ ئافهرت (ی ئیحرامدار به کاریان بیتی و بیانپۆشی)، ئیبراهیم دهلی: هه یچی تیدا نییه (که سیک له ئیحرامدا بیت) جل و پۆشاکهکانی بگورێ.

١٥٤٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ، حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: انْطَلَقَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم مِنَ الْمَدِينَةِ بَعْدَ مَا تَرَجَّلَ وَادَّهَنَ وَلَبَسَ إِزَارَهُ وَرِدَاءَهُ، هُوَ وَأَصْحَابُهُ، فَلَمْ يَنْهَ عَنْ شَيْءٍ مِنَ الْأَرْدِيَةِ وَالْأَزْرِ ثَلَبَسَ إِلَّا الْمَرْعَفَةَ الَّتِي تَرَدَعُ عَلَى الْجِلْدِ، فَأَصْبَحَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ، رَكِبَ رَاحِلَتَهُ حَتَّى اسْتَوَى عَلَى الْبَيْدَاءِ، أَهْلٌ هُوَ وَأَصْحَابُهُ وَقَلَّدَ بَدَنَتَهُ، وَذَلِكَ لِخَمْسِ بَقِيْنَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ، فَقَدِمَ مَكَّةَ لِأَرْبَعِ لَيَالٍ خَلَوْنَ مِنْ ذِي الْحَجَّةِ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلَمْ يَحِلَّ مِنْ أَجْلِ بُدْنِهِ لِأَنَّهُ قَلَّدَهَا، ثُمَّ نَزَلَ بِأَعْلَى مَكَّةَ عِنْدَ الْحَجُّونِ، وَهُوَ مُهْلٌ بِالْحَجِّ، وَلَمْ يَقْرَبِ الْكَعْبَةَ بَعْدَ طَوَافِهِ بِهَا حَتَّى رَجَعَ مِنْ عَرَفَةَ، وَأَمَرَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَطُوفُوا بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ يَقْصُرُوا مِنْ رُءُوسِهِمْ ثُمَّ يَحْلُوا، وَذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ بَدَنَةٌ قَلَّدَهَا، وَمَنْ كَانَتْ مَعَهُ امْرَأَتُهُ فَيَهِيَ لَهُ حَلَالٌ، وَالطَّيْبُ وَالْثِيَابُ^(١).

^١ زَعْفَرَان: پوهه کیکه پۆشاکي پێ رهنگ ده کهن و رهنکه که ی زهر د یان پرته قالیه.

^٢ الْمُعْضَفَر: واته: گياگهزه نه.

^٣ بروهانه: ١٦٢٥، ١٧٣١.

١٥٤٥- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌شاری مه‌دینه دمر‌چوو (به‌ره‌و مه‌ککه)، د‌وای ئه‌وه‌ی سه‌ر و ریشی به‌بو‌نی خو‌ش چه‌ور‌کرد و شانه‌یک‌رد و دایه‌ینا، وه‌ خو‌ی و هاوه‌لانی ئیزار و ریدایان^(١) پو‌شی، وه‌ ر‌یگه‌ی به‌له‌به‌ر‌کردنی هه‌موو جو‌ره ئیزارو ریدایه‌ک دا، جگه له‌وانه‌ی ئه‌وه‌نده زه‌عه‌فرانی ل‌ید‌راب‌ی که پ‌ه‌نگ به‌داته‌وه‌و پ‌یست زه‌رد بکات، جا به‌یانی بوویه‌وه و ر‌و‌یشته زول‌حولیفه (شه‌و له‌و‌ی مایه‌وه، وه‌ به‌یانی) سواری و‌لا‌خه‌که‌ی بوو ر‌و‌یشت تا ر‌و‌یشته سه‌ر به‌یدا^(٢)، جا خو‌ی و هاوه‌لانی ئی‌ح‌رام‌یان به‌ست، جا ئه‌و و‌ش‌ترانه‌ی ه‌ینابووی بو‌ قوربانی یه‌کی جووت‌ی نه‌علی کرده ملیان و دیار‌یک‌ردن، ئه‌و کاته‌ی (ئه‌مانه‌ی کرد) ه‌یشتا مانگی زول‌قه‌عه‌ده پ‌ی‌نج ر‌و‌ژی مابوو، له‌ ر‌و‌ژی چواره‌می مانگی قورباندا گه‌یشته مه‌ککه، ئینجا ته‌وافی به‌یتی کرد و سه‌عی نیوان سه‌فا و مه‌روه‌ی کرد، خو‌ی ئی‌ح‌رام‌ی شکاند له‌به‌ر ئه‌وه‌ی و‌ش‌تری دیاری (هه‌دی) ه‌ینابوو و نیشانه‌شی کردبوون، ئینجا له‌سه‌رووی مه‌ککه‌وه لای چه‌جوون دابه‌زی و بارگه‌ی خست، پیغه‌مبه‌ر ﷺ ته‌نها ئی‌ح‌رام‌ی به‌ چه‌ج به‌ستبوو، د‌وای ئه‌وه‌ی ته‌وافی به‌یتی کرد، ئیتر نزیک که‌عه‌به نه‌که‌وته‌وه تا له‌ عه‌ره‌فه گه‌راپه‌وه، به‌لام فه‌رمانی کرد به‌هاوه‌لانی ته‌وافی به‌یت و سه‌عی نیوان سه‌فا و مه‌روه‌ بکه‌ن، پاشان سه‌ریان کورت بکه‌نه‌وه، پاشان ئی‌ح‌رام‌ بشک‌ینن، ئه‌مه بو‌ ئه‌و هاوه‌لانه‌ بوو که و‌ش‌تری نیشانه‌ک‌راویان له‌گه‌ل خو‌یان نه‌ه‌ینابوو (تا بیکه‌ن به‌ فیدیه‌ی شکاندنی ئی‌ح‌رامه‌که)، ئه‌وه‌شیان خ‌یزانی له‌گه‌ل ب‌یت (د‌وای ئی‌ح‌رام‌ شکاندنه‌که) بو‌ی هه‌ل‌اله سه‌رح‌ییی له‌گه‌ل‌دا بکات، هه‌روه‌ها بو‌نی خو‌ش له‌خ‌ودان و جلو‌به‌رگ له‌به‌ر‌کردنیان بو‌ هه‌ل‌اله.

^١ ئیزار: پارچه قوماشیکه بو‌ نیوان ت‌یوک و ئه‌ژنویه، ر‌یدا: پارچه قوماشیکه ده‌در‌ت به‌سه‌ر شاند. ارشاد الساری: ٦٣/٤.

^٢ به‌یدا: زه‌ویه‌کی ده‌شت و ته‌ختایه، پ‌یش ئه‌وه‌ی بگه‌یت به‌ زول‌حوله‌یفه.

٢٤- بَابُ مَنْ بَاتَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ حَتَّى أَصْبَحَ

قَالَ ابْنُ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

١٥٤٦- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَبِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ بَاتَ حَتَّى أَصْبَحَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ، فَلَمَّا رَكِبَ رَاحِلَتَهُ وَاسْتَوَتْ بِهِ أَهْلٌ^(١).

٢٤- باسی که‌سیک که‌ شهو له زولحولیفه بمینیته‌وه تا

پوژ ده‌بیته‌وه

عه‌بدو‌لای کوری عومهر ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گی‌رپته‌وه (که‌وای کردوه)^(٢).

١٥٤٦- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ (کاتی ویستی ب‌روات بو حه‌ج) له مه‌دینه نو‌یژی به‌چوار پ‌کات کرد (واته: کورتی نه‌کرده‌وه)، به‌لام له زولحوله‌یفه دوو پ‌کاتی کرد، پاشان له زولحوله‌یفه شه‌و مایه‌وه تا پوژ بوویه‌وه، ئینجا کاتی سواری وشتره‌که‌ی بوو، وشتره‌که‌هه‌ئسایه‌وه و به‌دمنگی به‌رز (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ بِالْحَجِّ)^(٣)ی کرد.

^١ ب‌روانه: ١٠٨٩.

^٢ ب‌یشتر عه‌بدو‌لای له فه‌رموده‌ی: (١٥٣٣) نه‌و فه‌رموده‌ی گیرایه‌وه.

^٣ (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ بِالْحَجِّ)، واته: نییه‌تم ه‌یتا بو تو خوایه به‌ حه‌ج.

١٥٤٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى الظُّهْرَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَصَلَّى الْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكَعَتَيْنِ، قَالَ: وَأَحْسِبُهُ بَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ^(١).

١٥٤٧- نه‌بو قیلابه له نه‌نه‌سی کورپی مالیکه‌وه ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه، نه‌ویش ده‌گیریت‌ه‌وه که پی‌غه‌م‌بهر ﷺ چوار ر‌کات نو‌ی‌زی نیوم‌پ‌وی کرد له مه‌دینه، وه دوو ر‌کات نو‌ی‌زی عه‌سری کرد له زول‌حولیفه، نه‌بو قیلابه ده‌لی: وا گومان ده‌بم شه‌و له زول‌حولیفه ماومته‌وه تا ر‌وژ بوومته‌وه.

٢٥- بَابُ رَفْعِ الصَّوْتِ بِالْإِهْلَالِ

١٥٤٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ الظُّهْرَ أَرْبَعًا، وَالْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكَعَتَيْنِ، وَسَمِعْتُهُمْ يَصْرُخُونَ بِهِمَا جَمِيعًا^(٢).

٢٥- با‌سی ده‌نگ به‌رزکردنه‌وه به ته‌لبییه‌کردن

١٥٤٨- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌م‌بهر ﷺ چوار ر‌کات نو‌ی‌زی نیوم‌پ‌وی کرد له مه‌دینه، وه دوو ر‌کات نو‌ی‌زی عه‌سری کرد له زول‌حولیفه، وه گو‌یم لی بوو به‌ده‌نگی به‌رز پی‌غه‌م‌بهر ﷺ و هاوه‌لان ده‌نگیان به‌رز کرده‌وه (به‌وتنی: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ حَجًّا وَعُمْرَةً) یان ده‌کرد، وه نیه‌تیان به‌ هه‌ج و عوم‌پ‌ه ده‌ه‌ینا.

^١ بروانه: ١٠٨٩.

^٢ بروانه: ١٠٨٩.

٢٦- بابُ التَّلْبِيَةِ

١٥٤٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ تَلْبِيَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ»^(١).

٢٦- باسی تهلبییهکردن

١٥٤٩- عهبدولای کوری عومهر رضي الله عنه دهلی: تهلبییهکردنی پیغهمبهری خوا ﷺ بهم جوړه بوو: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ)، واته: خوايه وهلامی دواي وهلام دهمدهوه له گوپراهه لیتدا، فهزمانبهردار و گوپراهه لتم هیج هاوبه شیکت نییه، ستایش نیعمهت و مولک ههر بو تویه، هیج هاوبه شیکت نییه.

١٥٥٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي عَطِيَّةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: إِنِّي لَأَعْلَمُ كَيْفَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُلَبِّي: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ.. تَابَعَهُ أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ».

١٥٥٠- عائشه رضي الله عنها دهلی: من چاک دهمانم پیغهمبهر ﷺ چوَن تهلبییهی دهکرد، بهم جوړه: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ). نهبو موعاویه نهم فهرموودهی له نهمه شهوه گپراهه تهوه و پالېستی گپراهه وهکهی سوفیان دهکات.

٢٦- بَابُ التَّسْبِيحِ وَالتَّحْمِيدِ وَالتَّكْبِيرِ قَبْلَ الْإِهْلَالِ عِنْدَ الرُّكُوبِ عَلَى الدَّابَّةِ

١٥٥١- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ مَعَهُ بِالْمَدِينَةِ الظُّهْرَ أَرْبَعًا، وَالْعَصَرَ بِدِي الْحَلِيفَةِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ بَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ رَكِبَ حَتَّى اسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ، حَمِدَ اللَّهُ وَسَبَّحَ وَكَبَّرَ، ثُمَّ أَهَلَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ، وَأَهَلَ النَّاسُ بِهِمَا، فَلَمَّا قَدِمْنَا أَمَرَ النَّاسَ فَحَلُّوا، حَتَّى كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ أَهَلُّوا بِالْحَجِّ، قَالَ: وَنَحَرَ النَّبِيُّ ﷺ بَدَنَاتٍ بِيَدِهِ قِيَامًا، وَذَبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ كَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ بَعْضُهُمْ: هَذَا عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَنَسٍ ^(١).

٢٧- باسی (الحمد لله) و (سبحان الله) و (الله أكبر) کردن

پیش نییه تهینان ^(٢) له کاتی سوار بوونی و لاخدا

١٥٥١- ئەنەس رەزەوێ دەڵێ: نێمه له خزمەت پێغه مبه‌ری خوادا ﷺ بووین له مه‌دینه نوێژی نیوه‌ڕۆی به‌ جوار ڕکات کرد، وه‌ نوێژی عه‌سری له‌ زولحو له‌ یفه‌ به‌ دوو ڕکات کرد، ئینجا شه‌و له‌ زولحو له‌ یفه‌ مایه‌ وه‌ تا ڕۆژ بوویه‌ وه‌، پاشان سواری و لاخه‌ که‌ی بوو له‌ سه‌ر به‌رزیی به‌یدا که‌ هه‌ستایه‌ وه‌، پێغه مبه‌ر ﷺ (الحمد لله و سبحان الله والله أكبر)ی کرد، پاشان به‌ ده‌نگی به‌رز نیه‌تی چه‌ج و عومره‌ی پێکه‌ وه‌ هینا، هاوه‌ لانی‌ش به‌ ده‌نگی به‌رز نیه‌تی چه‌ج و عومره‌یان هینا (به‌: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ حَجًّا وَعُمْرَةً)، جا که‌ گه‌ یشتینه‌ مه‌که‌که‌ فه‌رمانی کرد به‌ هاوه‌ لانی (پاش ئەوه‌ی عومره‌یان ئەنجامدا) ئیحه‌رامیان شکاند، هه‌تا کوو ڕۆژی هه‌شته‌می

^١ بروانه: ١٠٨٩.

^٢ به‌ وتنی: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ حَجًّا وَعُمْرَةً)، واته‌: نیه‌تم هینا بو تو خوا به‌ چه‌ج و عومره‌.

مانگی هورباندنا (که پی دهلین: یَوْمُ التَّوْبَةِ) جاریکی تر ئیحرامیان به چهج بهسته وه، (ئه نهس) وتی: پیغه مبه ریش ﷺ به دهستی خوی چند و شتریکی سهربری که به پیوه راوستابوون^(١)، وه له مه دینهش (کاتی گه پرایه وه) دوو بهرانی سهربری که رهنگیان رهش و سپی بوو. ئه بو عه بدولا (ئیمامی بوخاری) دهلی: هندی له راوییه کان دهلی: ئه م فهرموودمیه گیردراوته وه له ئه یوبه وه له بیاویکه وه له ئه نه سه وه.

٢٨- بَابُ مَنْ أَهْلٌ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَانِمَةً

١٥٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي صَالِحُ بْنُ يَسَانَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَهْلُ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَانِمَةً^(٢).

٢٨- باسی نییه تهینان (به چهج و عومره) کاتی

و شتره که ی هه لسا یه وه راست وه ستا

١٥٥٢- عه بدولای کوری عومهر ﷺ دهلی: پیغه مبه ر ﷺ کاتی و شتره که هه لسا یه وه راوستا به دهنگی بهرز نییه تی (چهج و عومره ی) هینا.

٢٩- بَابُ الْإِهْلَالِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ

١٥٥٣- وَقَالَ أَبُو مَعْمَرٍ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا إِذَا صَلَّى بِالْعَدَاةِ بِذِي الْحُلَيْفَةِ أَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ فَرَحِلَتْ ثُمَّ رَكِبَ، فَإِذَا اسْتَوَتْ بِهِ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ قَانِمًا، ثُمَّ يَلْبِي حَتَّى يَبْلُغَ الْمَحْرَمَ، ثُمَّ يُمْسِكُ حَتَّى إِذَا جَاءَ ذَا طَوًى بَاتَ بِهِ

^١ و شتر به راوستاوی و به پیوه سهرده پردری، به جیاواز له هه موو ناژه له کانی تر که به پاله وه سهرده پردرین.

^٢ بروانه: ١٦٦.

حَتَّى يُصْبِحَ، فَإِذَا صَلَّى الْغَدَاةَ اغْتَسَلَ، وَزَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَعَلَ ذَلِكَ. تَابَعَهُ إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَيُّوبَ فِي الْغَسْلِ.

٢٩- باسی نییه‌ته‌ئێنان (به‌حه‌ج و عومره) به‌ده‌نگی به‌رز روو به‌قیبله

١٥٥٣- نافع ده‌ئێ: عه‌بدوڵای کوری عومهر ﷺ که نوێزی به‌یانی له زوحوله‌یفه‌ ده‌کرد فه‌رمانی ده‌کرد و شتره‌که‌یان بو کۆپان ده‌کرد، پاشان سوار ده‌بوو، جا که وشتره‌که هه‌لده‌سایه‌وه و راست ده‌بوویه‌وه، عه‌بدوڵا به‌سه‌ر وشتره‌که‌وه قنچ و قیت پرووی ده‌کرد قیبله (نییه‌تی حه‌جی ده‌ئێنا)^(١)، پاشان ده‌ستی ده‌کرد به‌ته‌لبییه‌کردن، تا ده‌گه‌یشه‌ خاکی حه‌ره‌م، پاشان له ته‌لبییه‌کردن ده‌موس‌تا هه‌تا ده‌رویشه‌ (دَو طَوًى)^(٢)، له‌ویدا شه‌و ده‌مایه‌وه تا رۆژ ده‌بوویه‌وه، جا که نوێزی به‌یانی ده‌کرد خۆی ده‌شۆرد، عه‌بدوڵا پێی وایه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئاوی کردووه، نیسماعیل له نه‌یووبه‌وه نهم فه‌رمووده‌ی گیراوه‌ته‌وهو پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی عه‌بولوار یسی کردووه له‌به‌شی خوشۆردنه‌که‌دا.

١٥٥٤- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عَمْرِو ﷺ إِذَا أَرَادَ الْخُرُوجَ إِلَى مَكَّةَ اذْهَنَ بِدُهْنٍ لَيْسَ لَهُ رَائِحَةٌ طَيِّبَةٌ، ثُمَّ يَأْتِي مَسْجِدَ الْحَلِيفَةِ فَيُصَلِّي ثُمَّ يَرْكَبُ، وَإِذَا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَائِمَةً أَحْرَمَ، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَفْعَلُ.

١٥٥٤- نافع ده‌ئێ: عه‌بدوڵای کوری عومهر ﷺ کاتی بیویستایه‌ ب‌روات بو مه‌که‌که (بو حه‌ج‌کردن)، سه‌ر و پشی چه‌ور ده‌کرد به‌چه‌ورییه‌ک بوئی خوش

^١ نهم زیاده‌یه له گیرانه‌وه‌ی ئێینو ما‌جه و نه‌بو عوانه له سه‌حیحه‌که‌یدا هاتووه. [إرشاد الساري: ٤٧/٤].

^٢ که ئیستا پێی ده‌ئێن: آبار الزاهد.

نه‌بی‌ت، پاشان ده‌چوو ده‌زگه‌وتی زول‌حو‌له‌یفه و نو‌یژی ده‌کرد، پاشان سوار و شتره‌که‌ی ده‌بوو، که و شتره‌که راست ده‌بوویه‌وه، عه‌بدو‌لا نییه‌تی ده‌جی ده‌هینا، پاشان ده‌میوت: پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ دی ناو‌ده‌ای ده‌کرد.

۳۰- بَابُ التَّلْبِيَةِ إِذَا انْحَدَرَ فِي الْوَادِي

۱۵۵۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَذَكَّرُوا الدَّجَالَ، أَنَّهُ قَالَ: «مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ». فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَمْ أَسْمَعْهُ وَلَكِنَّهُ قَالَ: «أَمَّا مُوسَى كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ إِذَا انْحَدَرَ فِي الْوَادِي يُلَبِّي».^(۱)

۳۰- باسی ته‌لبیه‌کردن کاتی دابه‌زین بو نیو شیوه‌که(۱)

۱۵۵۵- موحاهید ده‌لی: نی‌مه له خزمه‌ت عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس دا بووین ﷺ، جا باسی ده‌ج‌جالیان کرد، که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((له نیو‌چاوانی نووسراوه کافر))، عه‌بدو‌لای کوری عه‌باسیش وتی: من ئەم وته‌یه‌م نه‌بیستوو، به‌لام پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((به‌لام مووسا ﷺ ده‌لی به‌پیش جاومه‌وه‌یه سه‌یری ده‌که‌م، کاتی داده‌به‌زی بو نیو شیوه‌که و ته‌لبیه‌ی ده‌کرد به‌ده‌نگی به‌رن)).

۳۱- بَابُ: كَيْفَ تُهْلُ الْحَائِضُ وَالنِّقْسَاءُ؟

أَهْلٌ: تَكَلَّمَ بِهِ، وَاسْتَهْلَلْنَا وَأَهْلَلْنَا الْهَلَالَ كُلُّهُ مِنَ الظُّهُورِ، وَاسْتَهْلَ الْمَطَرُ خَرَجَ مِنَ السَّحَابِ. وَمَا أَهْلٌ لِغَيْرِ اللَّهِ ﷻ الْمَائِدَةُ. وَهُوَ مِنَ اسْتِهْلَالَ الصَّبِيِّ.

^۱ بر‌وانه: ۳۳۵، ۵۹۱۳.

^۲ که ناوی (وادی الأزرق) له، واته: شیوه شینه‌که. إرشاد الساری: ۵۰/۴.

١٥٥٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَجِّهِ الْوَدَاعِ، فَأَهْلَلْنَا بِعُمْرَةٍ، ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَهْلُ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ، ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا. فَقَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ، وَلَمْ أَطْفِ بِالْبَيْتِ وَلَا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، فَشَكَوْتُ ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: «انْقِضِي رَأْسَكَ وَامْتَشِطِي، وَأَهْلِي بِالْحَجِّ، وَدَعِي الْعُمْرَةَ.. فَفَعَلْتُ، فَلَمَّا قَضَيْنَا الْحَجَّ أَرْسَلَنِي النَّبِيُّ ﷺ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَعْتَمَرْتُ، فَقَالَ: هَذِهِ مَكَانٌ عُمَرَتِكَ.. قَالَتْ: فَطَافَ الَّذِينَ كَانُوا أَهْلُوا بِالْعُمْرَةِ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ حَلُّوا، ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مِنًى، وَأَمَّا الَّذِينَ جَمَعُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَأَيُّهَا طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا^(١).

٣١- باسیک: ئافرهتی هیزدار و زهيسان چۆن نیهتی حج و عمره بینن؟

أَهْلٌ (ئهووی له دلبابوو) به زمان وتی، بهوتن دهری بری، وه (اسْتَهْلَلْنَا وَأَهْلَلْنَا الْهَلَالَ^(٢)) هه موو ئهم وشانه له مانای دهرکهوتن و ناشکرابوونهوه وهرگیراوه، وه (اسْتَهْلَ الْمَطَرُ) واته: باران له هه وهرکه باری و پهیدابوو، وه (وَمَا أَهْلٌ لِيَغَيِّرَ اللَّهُ بِهِ^(٣)) له ئهسلدا له دهنگ بهرز کردنهوهوه هاتوو، ماناکهی له شیوهی مانای: (اسْتَهْلَالَ الصَّبِيُّ) دهنگی گریانى منداله له کاتی له دایکبوونییدا.

^١ بروانه: ٢٩٤.

^٢ نه گهر مه فعل بیهی بیت: به مانای به شوین دهرکهوتنی مانگدا گهراين، به لام نه گهر فاعیل بیت واته: مانگ دهرکهوت.

^٣ که پیشتەر بۆی نه کرا، چونکه له هه یزدا بوو.

١٥٥٦- عائیشه‌ی رضی اللہ عنہا خیزانی پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم ده‌لئ: له‌ حه‌جی مائ‌ئاوا‌ییدا له‌گه‌ل پیغه‌مبهردا صلی اللہ علیہ وسلم له‌ مه‌دینه‌ دهر‌چووین ئی‌حراممان به‌ست به‌ عومره‌، پاشان پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س ئازده‌لئ هه‌دی‌ه‌ی له‌گه‌ل خوی هیناوه‌ با ئی‌حرام به‌ستئ به‌ حه‌ج و عومره‌، پاشان ئی‌حرام ناشکینئ تا حه‌ج و عومره‌که‌ هه‌ردووکیان ته‌واو نه‌کات))، منیش کاتئ گه‌شتمه‌ مه‌که‌ له‌ حه‌یزدابووم نه‌ته‌وافی به‌یتم کرد، نه‌سه‌عی نیوان صه‌فا و مه‌روه‌، جا نه‌م حاله‌ی خۆم بۆ پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم باس کرد، ئه‌ویش فه‌رمووی: ((په‌لکه‌کانی ه‌زت بکه‌ره‌وه‌ و ه‌زت شانه‌ بکه‌، ئی‌حرام به‌سته‌ به‌ حه‌ج، واز له‌ عومره‌که‌ بی‌نه‌ و مه‌یکه‌))، منیش وام کرد، جا کاتئ کاره‌کانی حه‌جمان ته‌واوکرد، پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم له‌گه‌ل عه‌بدوره‌حمانی کورپی ئه‌بو به‌کر (که‌ برای عائیشه‌ بوو) ناردمی بۆ ته‌نعیم، (ئی‌حراممان به‌ست) و عومره‌که‌م کرد، پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((ئه‌مه‌ له‌ جینگای عومره‌که‌ت))^(١)، عائیشه‌ ده‌لئ: جا ئه‌وانه‌ی ئی‌حرامیان به‌ عومره‌ به‌ستبوو، ته‌وافی به‌یتو سه‌عی نیوان صه‌فا و مه‌روه‌یان کرد، پاشان ئی‌حرامیان شکاند، وه‌ که‌ گه‌رانه‌وه‌ له‌ مینا ته‌وافیک‌ی تریان کرد، به‌لام ئه‌وانه‌ی ئی‌حرامیان به‌ حه‌ج و عومره‌ پیکه‌وه‌ به‌ستبوو، ته‌نها یه‌ک جار ته‌وافی به‌یتیان کرد.

٣٢- باب ه‌نْ اَهْلٌ فِي زَهَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم كَاِهْلَالِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم.

قَالَ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم.

١٥٥٧- حَدَّثَنَا الْمُكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ عَطَاءٌ: قَالَ جَابِرٌ رضی اللہ عنہ: أَمَرَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم عَلِيًّا رضی اللہ عنہ أَنْ يُقِيمَ عَلَى إِحْرَامِهِ. وَذَكَرَ قَوْلَ سُرَّاقَةَ^(٢).

^١ ب‌روانه: ٢٩٤.

^٢ ب‌روانه: ١٥٦٨، ١٥٧٠، ١٦٥١، ١٧٨٥، ٢٥٠٥، ٤٣٥٢، ٧٢٣٠، ٧٣٦٧.

٣٢- باسی ئه‌و که سه‌ی له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ

ئیحرامی به‌ستوووه‌ وه‌ک ئیحرام، به‌ستنی پێغه‌مبه‌ر ﷺ

عه‌بدولای کوری عومه‌ر رضی الله عنه ئه‌م فه‌رمووده‌ی له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ گێراوته‌وه‌^(١)
 ١٥٥٧- عه‌تا ده‌لی: جابیر رضی الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی کرد به‌ عه‌لی رضی الله عنه
 له‌سه‌ر ئیحرامه‌که‌ی خۆی به‌رده‌وام بێ، (عه‌تا ده‌لی): وه‌ جابیر وته‌که‌ی
 سوپاچه‌ی باس کرد^(٢).

١٥٥٨- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ الْهَدَلِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ
 قَالَ: سَمِعْتُ مَرْوَانَ الْأَصْفَرَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی الله عنه قَالَ: قَدِمَ عَلَيَّ رضی الله عنه عَلَى النَّبِيِّ ﷺ مِنَ
 الْيَمَنِ، فَقَالَ: «يَا أَهْلُتْ؟» قَالَ: «يَا أَهْلٌ بِهِنَّ النَّبِيُّ ﷺ». فَقَالَ: «لَوْلَا أَنْ مَعِيَ الْهَدْيُ
 لَأَخْلَلْتُ» وَزَادَ مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ: قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ «يَا أَهْلُتْ يَا عَلِيُّ؟» قَالَ:
 «يَا أَهْلٌ بِهِنَّ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ: «فَأْهْدِ وَأَمُكْتُ حَرَامًا كَمَا أَنْتَ».

١٥٥٨- ئه‌نه‌سی کوری مالیک رضی الله عنه ده‌لی: عه‌لی رضی الله عنه له‌ یه‌مه‌نه‌وه‌ هات و گه‌یشه
 خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ (له‌ مه‌که‌ له‌کاتی حه‌جدا)، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی (به
 عه‌لی): ((ئیحرامت به‌چی به‌ستوووه‌؟)) وتی: به‌و ئیحرامی پێغه‌مبه‌ر
 به‌ستوووه‌تی (به‌ستوووه‌)، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر له‌به‌رئه‌وه‌
 نه‌بووايه‌ ئازده‌لی دیاری به‌یتم پێیه‌، ئیحرامه‌که‌م ده‌شکاند))^(٣)، له‌ گێرانه‌وه‌ی

^١ له‌ فه‌رمووده‌ی ژماره‌: ١٥٥٨، ١٥٥٩، ٤٣٥٣، ٤٣٥٤ باسه‌که‌ی دێت و له‌وێدا روونی ده‌که‌ینه‌وه‌.

^٢ وته‌که‌ی سوپاچه‌ له‌ فه‌رمووده‌ی ژماره‌ (٢٥٠٥، ٢٥٠٦) دێت.

^٣ حه‌جه‌که‌م ده‌کرد به‌ حه‌جی ته‌مه‌توع، واته‌: دوا‌ی ئه‌نجامدانی عومره‌ ئیحرام ده‌شکێتی، دواتر رۆژی هه‌شتی
 ذی الحجة ئیحرام به‌ حه‌ج ده‌به‌ستن.

موحه‌مه‌دی کوری به‌کر له ئیبنو جورده‌یجه‌وه ئهم زیاده‌ی له‌گه‌لدایه: پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ عه‌لی فه‌رموو: ((عه‌لی ئیحرَامت به‌چی به‌ستوو؟)) عه‌لیش وتی: به‌و شیوه ئیحرَامه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ئیحرَامی پی به‌ستوو، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو: ((که‌واته ئاژه‌لێک سه‌ربهره^(١)، وه چۆن له ئیحرَامدایت به‌رده‌وامبه له‌سه‌ر ئیحرَامه‌که‌ت)).

١٥٥٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَنِي النَّبِيُّ ﷺ إِلَى قَوْمٍ بِالْيَمَنِ فَجِئْتُ وَهُوَ بِالْبَطْحَاءِ، فَقَالَ: «يَا أَهْلُكُ؟» قُلْتُ: أَهْلُكُ كَاهِلَالِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «هَلْ مَعَكَ مِنْ هَذِي؟» قُلْتُ: لَا. فَأَمَرَنِي فَطُفْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ أَمَرَنِي فَأَخْلَلْتُ فَأَتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ قَوْمِي فَمَشَطَنِي، أَوْ غَسَلَتْ رَأْسِي، فَقَدِمَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: «إِنْ تَأْخُذَ بِكِتَابِ اللَّهِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُنَا بِالتَّمَامِ، قَالَ اللَّهُ: ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾» (البقرة: ١٩٦) وَإِنْ تَأْخُذَ بِسُنَّةِ النَّبِيِّ ﷺ فَإِنَّهُ لَمْ يَحِلَّ حَتَّى نَحَرَ الْهَذِي^(٢).

١٥٥٩- ئه‌بو موسا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ ناردمی (بو سه‌روکاری) هوزیک له‌یه‌مه‌ن، جا (له‌کاتی چه‌جا له‌مه‌که‌ه) چوومه خزمه‌تی له‌کاتی‌که‌دا له‌ به‌ت‌ها بوو، فه‌رموو: ((ئیحرَامت چۆن به‌ستوو؟))، وتم: ئیحرَامم وه‌ک ئیحرَام به‌ستنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ستوو، فه‌رموو: ((ئاژه‌لی دیاری به‌یتت پییه؟)) وتم: نه‌خیر، ئینجا فه‌رمانی پیکردم (به‌ته‌وافی به‌یت و سه‌عی نیوان سه‌فا و مه‌روه)، منیش ته‌وافی به‌یت و سه‌عی سه‌فا و مه‌روه کرد، ئه‌وسا فه‌رمانی پیکردم

^١ چونکه‌ علی‌حه‌جی قارن ئه‌نجام ده‌دات، که‌ بریتی یه‌ له‌ ئیحرَام به‌ستن به‌حه‌ج و عومره، که‌ له‌م حاله‌ته‌دا ده‌بی ئاژه‌لێک سه‌ربهری وه‌ک دیاری بو به‌یت.

^٢ بروانه: ١٥٦٥، ١٧٢٤، ١٧٩٥، ٤٣٤٦، ٤٣٩٧.

ئیحرامم شکاند، جا رویشتم بو لای ئافرمیتیکی هۆزه کهم^(١) قژی شانهم کردم، یان سهری شۆردم، ئینجا کاتی عومهر ﷺ (له خیلافهتی خویدا) هات فهرمووی: بئگومان نهگهر ئیمه کاربکهین بهوهی له قورئانه کهی خوادا هاتوو، نهوه فهرمانمان پیده کات که هه ج و عومره بهتهواوی بکهین و ئیحرام نهشکینین ههتا ههجه کهش تهواو ده کهین، دمهفرمووی: ﴿وَأَتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾^(٢)، وه نهگهر کار بهفهرمایشتی پێغه مبه ریش ﷺ بکهین نهوه ههروایه، پێغه مبه ر خوی که ئیحرامی دهبهست، نهیدمشکاند ههتا نازه لی دیاری بهیتی سهرنه بربایه (له مینا)^(٣).

٣٣- باب قول الله تعالى: ﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَةٌ فَمَنْ رَمَضَ فِيهِ الْحَجَّ فَلَا

رَفَتْ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾^(١٧٧) البقرة. وقوله ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ

الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجُّ﴾^(١٨٩) البقرة.

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: أَشْهُرُ الْحَجِّ: شَوَّالٌ، وَذُو الْقَعْدَةِ، وَعَشْرٌ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: مِنْ السَّنَةِ أَنْ لَا يُحْرِمَ بِالْحَجِّ إِلَّا فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ. وَكَرِهَ عُثْمَانُ أَنْ يُحْرِمَ مِنْ خُرَّاسَانَ أَوْ كَرْمَانَ.

^١ سه رنج: ئینو ههجر ده لێ: نهو ئافره ته خێزانی به کیك له براکانی نهو موسا بووه. بروهانه: فتح الباری: ٥٢٦/٣.

^٢ واته: هه ج و عومره به چاکی و تهواوی نه نجام بدهن.

^٣ واته: عومهر ﷺ ڕێگری کردوو هه که خه لک (تمتع) بکات، وه پێی ناخۆش بووه خه لکه که ئیحرام بشکین کاتی عومره یان کرد ههتا ههجه کهش تهواو نه کهن.

٣٣- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (چه‌ج له‌ چه‌ند مانگیکی دیاریکراودایه، جا ئەوهی که له‌و مانگانهدا ده‌ست به‌کار بوو و بریاریدا چه‌ج بکات، ئەوه ده‌بیّت نزیکى هاوسهرى نه‌که‌وێت و گوناھو موباده‌له‌و گوشتارى نادروست ئەنجام نه‌دات له‌ کاتى چه‌جدا). وه ئەم فەرمايشتهی خوا: (ئەى موحه‌مه‌د پرسيارت لى‌ ده‌که‌ن ده‌رباره‌ى نوێبوونه‌وه‌ى مانگه‌کان، پێيان بلى: ئەوه بو‌ دیاریکردنى کاته‌که‌نه‌ بو‌ خه‌لکى و بو‌ زانینى کاتى چه‌ج (خوا رێکى خستوه‌وه‌)).

عه‌بدو‌لاى کورێ عومه‌ر رضی اللہ عنہ ده‌لى: مانگه‌کانى چه‌ج بریتین له‌: شه‌وال و زولقه‌عه‌ده و ده‌ رۆزى يه‌که‌مى مانگى زولحیجه. عه‌بدو‌لاى کورێ عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌لى: سونه‌ته‌ ته‌نها له‌ مانگه‌ دیاریکراوه‌کان بو‌ چه‌ج نیه‌تى چه‌ج بېنیت و خو‌ى ئاماده‌ بکات (بو‌ چه‌ج). عوسمان رضی اللہ عنہ به‌لایه‌وه‌ په‌سه‌ند نیه‌ که‌سیک (به‌نیازی چه‌ج بیّت) له‌ خو‌راسان، یان گرمانه‌وه‌ نیه‌تى چه‌ج بېنى وئیحرام ببه‌ستى.

١٥٦٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ الْهَنْفِيُّ، حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ حُمَيْدٍ، سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ، وَلَيْلِي الْحَجِّ وَحُرْمِ الْحَجِّ، فَتَزَلْنَا بِسَرِفٍ، قَالَتْ: فَخَرَجَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: مَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ مَعَهُ هَدْيٌ فَأَحَبُّ أَنْ يَجْعَلَهَا عُمْرَةً فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ فَلَا. قَالَتْ: فَلَاخِذْ بِهَا وَالتَّارِكُ لَهَا مِنْ أَصْحَابِهِ، قَالَتْ: فَأَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَرِجَالٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَكَانُوا أَهْلَ قُوَّةٍ، وَكَانَ مَعَهُمُ الْهَدْيُ، فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الْعُمْرَةِ قَالَتْ: فَدَخَلَ عَلَى رَسُولِ

اللَّهُ ﷻ وَأَنَا أَبُكِي فَقَالَ مَا يُبْكِيكَ يَا هَتَّاهُ؟ قُلْتُ سَمِعْتُ قَوْلَكَ لِأَصْحَابِكَ فَمَنْعْتُ الْعُمْرَةَ. قَالَ وَمَا شَأْنُكَ؟ قُلْتُ لَا أَصْلِي. قَالَ: فَلَا يَضِيرُكَ، إِنَّمَا أَنْتِ امْرَأَةٌ مِنْ بَنَاتِ آدَمَ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْكَ مَا كَتَبَ عَلَيْهِنَّ، فَكُونِي فِي حَجَّتِكَ، فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَرْزُقَكِيهَا. قَالَتْ: فَخَرَجْنَا فِي حَجَّتِهِ حَتَّى قَدِمْنَا مِثَى فَطَهَرْتُ، ثُمَّ خَرَجْتُ مِنْ مِثَى فَأَقْضْتُ بِالْبَيْتِ، قَالَتْ: ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ فِي النَّفْرِ الْآخِرِ حَتَّى نَزَلَ الْمُحَصَّبُ، وَنَزَلْنَا مَعَهُ، فَدَعَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ: أَخْرِجْ بِأَخِيكَ مِنَ الْحَرَمِ، فَلْتَهْلِلْ بِعُمْرَةٍ ثُمَّ افْرَعَا، ثُمَّ اثْنِيَا هَاهُنَا، فَإِنِّي أَنْظَرُكُمَا حَتَّى تَأْتِيَانِي. قَالَتْ: فَخَرَجْنَا حَتَّى إِذَا فَرَعْتُ، وَفَرَعْتُ مِنَ الطَّوَافِ ثُمَّ جِئْتُهُ بِسَحَرٍ فَقَالَ: هَلْ فَرَعْتُم؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَأَذَنَ بِالرَّحِيلِ فِي أَصْحَابِهِ، فَارْتَحَلَ النَّاسُ فَمَرَّ مُتَوَجِّهًا إِلَى الْمَدِينَةِ. صَيَّرَ: مِنْ صَارَ يَضِيرُ صَيْرًا، وَيُقَالُ: صَارَ يَصُورُ صَوْرًا، وَصَرَّ يَصُرُّ صَرًّا^(١).

١٥٦٠- عانیسه ﷺ ده‌لی: له مانگه‌کانی چه‌ج و شه‌وه‌کانی چه‌ج و له شوین و کات و بارودوخه‌کانی چه‌جدا، له خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ دمرچوین (له مه‌دینه به‌ره‌و مه‌که)، جا له سه‌ریف بارو بنه‌مان خست، عانیسه ده‌لی: ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ (له‌چادره‌که‌ی) هاته‌دمرده‌و بو نیو هاوده‌لانی و فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌سیکتان ئازده‌لی دیاری به‌یتی نه‌هیناوه و بی نییه، وه چه‌ز ده‌کات ئیچرامی چه‌جه‌که‌ی بکات به‌ عومره، نه‌وه با بیکات به‌ عومره، هه‌رکه‌سیکیش دیاری بییه، با ئیچرامه‌که‌ی نه‌کات به‌ عومره (وه‌ک خوی بمینیته‌وه به‌ ئیچرامی چه‌ج))، عانیسه وتی: جا هه‌بوو له هاوده‌لانی چه‌جه‌که‌یان کرد به‌ عومره و هه‌ندیکیان نه‌یانکرد، عانیسه ده‌لی: به‌لام پیغه‌مبه‌ر ﷺ و کومه‌لی له هاوده‌لانی توانایان هه‌بوو، وه ئازده‌لی دیاری به‌یتیان پیبوو، له‌به‌ر نه‌وه نه‌یانده‌توانی ئیچرامه‌که‌یان بگۆرن به‌ عومره، عانیسه ده‌لی: جا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات بو

^١ بروانه: ٢٩٤.

لام، له‌وکاته‌دا ده‌گریام، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ژنه‌که نه‌وه بو ده‌گریه؟)) وتم: گویم له‌و فه‌رمایشته‌ت بوو به‌ هاوه‌لانت فه‌رموو، که‌واته‌ من رپ‌گری عوم‌په‌کردنم لی‌ کراوه، فه‌رمووی: ((چیه‌؟)) وتم: نوپ‌ز ناکه‌م (که‌وتوومه‌ته بی‌ نوپ‌زی)، فه‌رمووی: ((زیانت لی‌ نادات، بی‌گومان تو‌ش ئا‌فره‌تی‌کی‌ت له‌ ئا‌فره‌تانی ئاده‌م، نه‌وه‌ی خوا به‌سه‌ر تو‌دا هی‌ناویه‌تی، به‌سه‌ر هه‌موو ئا‌فره‌تانی ئاده‌میدا هی‌ناوه و نووسیوه، که‌وابوو کاره‌کانی حه‌جه‌که‌ت نه‌نجام ده‌، به‌لکو خوا عوم‌په‌که‌شت به‌ قیسمه‌ت بکات))، عانیسه ده‌لی: جا له‌گه‌ل پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ ر‌پ‌و‌شتین له‌و حه‌جه‌یدا تا گه‌شتینه‌ مینا، نه‌وسا پاک‌بوومه‌وه له‌ بی‌ نوپ‌زی، ئینجا له‌ میناوه ر‌پ‌و‌شتم بو مه‌که‌و ته‌وافی ئیفازه‌م کرد به‌ده‌وری به‌یتدا، پاشان له‌گه‌ل پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ له‌ ر‌پ‌و‌زی س‌یزده‌ی زولحیجه له‌ مینا دهر‌چووین، ر‌پ‌و‌شت هه‌تا له‌ موحه‌صه‌ب لایدا، ئیمه‌ش له‌گه‌لیدا لاماندا و دابه‌زین، ئینجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ عه‌بدوره‌حمانی کو‌ری نه‌بو به‌گری بانگ کرد، فه‌رمووی بی: ((عانیسه‌ی خوشکته‌ له‌ سنووری حه‌رم به‌ره‌ دهره‌وه، با (له‌ ته‌نعیم) ئی‌ح‌رام به‌سته‌ی به‌ عوم‌په‌، پاشان عوم‌په‌که‌ ته‌واو بکه‌ن، پاشان وهرنه‌وه بو نا ئیره، من چاو‌م‌پروانتانم هه‌تا دینه‌وه بو لام))، عانیسه ده‌لی: جا هه‌ردوو‌کمان (من و عه‌بدوره‌حمان) ر‌پ‌و‌شتینه‌ دهره‌وه (له‌ مه‌که‌ه بو ته‌نعیم، ئی‌ح‌رامم به‌سته)، هه‌تا له‌ عوم‌په‌که‌ بوومه‌وه و ته‌وافی مال‌ئاومیم ته‌واو کرد، پاشان له‌ به‌ره‌به‌یاندا ر‌پ‌و‌شتمه‌وه خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، پی‌غه‌مبه‌ریش فه‌رمووی: ((نایا (له‌ عوم‌په‌که‌) ته‌واوبوون؟)) وتم: به‌لی، ئینجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ جاریدا به‌نیو هاوه‌لانی‌دا به‌بارکردن، ئینجا خه‌لک باریان کرد و ر‌پ‌و‌شتن، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ روو به‌مه‌دینه‌ ر‌پ‌و‌شت. (ص‌یر) دروسته له‌ (ص‌ار ی‌ص‌یر ص‌یر) له‌وه هاتی، وه‌ د‌مشو‌تری: (ص‌یر) له‌ (ص‌ار ی‌ص‌ور ص‌وراً) له‌وه هاتوو، وه له‌ گ‌یرانه‌ومیه‌کی تر‌دا به‌ (ص‌ر) هاتوو له‌ فه‌رمووده‌که‌دا، که له‌ (ی‌ص‌ر ص‌راً) له‌وه هاتوو.

٣٤- بابُ التَّمَتُّعِ وَالْإِقْرَانِ وَالْإِفْرَادِ بِالْحَجِّ، وَقَسَخِ الْحَجِّ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ

١٥٦١- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا؛ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَلَا نَرَى إِلَّا أَنَّهُ الْحَجُّ، فَلَمَّا قَدِمْنَا تَطَوَّفْنَا بِالْبَيْتِ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقِ الْهَدْيِ أَنْ يَحِلَّ، فَحَلَّ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقِ الْهَدْيِ، وَنَسَاؤُهُ لَمْ يَسْفَنْ فَأَخْلَلْنَ، قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا؛ فَحَضْتُ فَلَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ. فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَرْجِعُ النَّاسُ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ وَأَرْجِعُ أَنَا بِحَجَّةٍ. قَالَ: وَمَا طُفْتُ لِبَالِي قَدِمْنَا مَكَّةَ؟.. قُلْتُ: لَا. قَالَ: فَأَذْهَبِي مَعَ أَخِيكَ إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَهْلِي بِعُمْرَةٍ ثُمَّ مَوْعِدُكَ كَذَا وَكَذَا.. قَالَتْ صَفِيَّةُ: مَا أُرَانِي إِلَّا حَاسِبَتَهُمْ. قَالَ: عَقَرَى حَلْقِي، أَوْ مَا طُفْتُ يَوْمَ النَّحْرِ؟.. قَالَتْ: قُلْتُ: بَلَى. قَالَ: لَا بَأْسَ، انْفِرِي.. قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا؛ فَلَقِينِي النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ مُصْعِدٌ مِنْ مَكَّةَ، وَأَنَا مُنْهَبِطَةٌ عَلَيْهَا، أَوْ أَنَا مُصْعِدَةٌ وَهُوَ مُنْهَبِطٌ مِنْهَا^(١).

٣٤- باسی جوړه کانی ده جی: ته مه تووو(٢)، ئیقراان(٣)، ئیفراد(٤)،
وه هه لوه شان هوهی ئیحرام به ستن به ده جی بو که سیکی ئاژه لی
دیاری نه هی نابی بو گوړینی ئیحرامه که به عومره

١٥٦١- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده لی: له گهل پیغه مبهردا ﷺ له مه دینه دهر جووین، لاما
وابوو ئیحرام به ستن نه نه به ده جی^(١)، به لام کاتی گه یشتینه مه که و

^١ پروانه: ٢٩٤.

^٢ ده جی ته مه تووو: واته ئیحرام به ستن به عومره له پیس نه نجامدانی ده جا.

^٣ ده جی قیران یا ئیقراان: بریتیه له کردنی ده ج و عومره پیکه وه ئیحرام ناشکینت تا هه ردووکیان ته واونه کات.

^٤ ده جی ئیفراد: واته نه نجامدانی هه ریه که له ده ج و عومره به جیاجیا له پیشدا ئیحرام به ده ج ده به ستیت و نه نجامی ده دات، پاشان ئیحرام به عومره به ستی و عومره که ی نه نجام بدات.

ته وافمان کرد به دهوری که عبه دا، نه وسا پیغه مبه ر ﷺ فه رمانی کرد به وانه ی
 ئازهلّی دیارییان نه هینا بوو (پاش نه نجامدانی عومره) ئیحرامه که یان بشکینن،
 ئیتر نه وانه ی ئازهلّی دیاری به یتیان نه هینا بوو ئیحرامیان شکاند، خیزانه کانی
 پیغه مبه ریش ﷺ ئازهلّیان نه هینا بوو، بویه (عومره یان کردو) ئیحرامی
 حه ج که یان شکاند، عائشه ده لّی: من که وتمه بی نوپژی و ته وافی به یتم نه کرد،
 جا که گه یشینه شهوی مانه وه له موحه صصب، عائشه ر ﷺ وتی: نه ی
 پیغه مبه ری خوا ﷺ چۆن هه موو خه لکی ده گه رینه وه حه ج و عومره یان
 کردوو، به لام من ته نها حه جم کردوو؟ پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: تو نه و
 شه وانه ی گه یشینه مه که ته وافی به یتت نه کرد؟ وتم: نه خیر، فه رمووی:
 ((له گه ل برا که ت (عه بدوره حمان) برۆ بو ته نعیم و له وئ ئیحرام ببه سته به
 عومره، پاشان ژوانگه ت نه وئ و نه وئ بیت)).

صه فیه وتی: وا گومان ده بم رپگریان ده بم له رپوشتن، پیغه مبه ریش ﷺ
 فه رمووی: ((له شت به بار وزار به ئازار بی، نه ی رپوژی په که می جه زن ته وافت
 نه کردوو؟)) صه فیه ده لّی: وتم: با ته وافم کردوو، فه رمووی: ((ده ی فه ینا
 بگه رپروه (له گه لماندا بو مه دینه))، ئینجا کاتی پیغه مبه ر ﷺ بپمگه یشته له
 مه که له سه ر رپوشتن بوو، منیش بو مه که ده اته مه وه، یان به پیچه وانه وه.

١٥٦٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ،
 عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَمِنَّا
 مَنْ أَهْلٌ بِعُمْرَةٍ، وَمِنَّا مَنْ أَهْلٌ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ، وَمِنَّا مَنْ أَهْلٌ بِالْحَجِّ، وَأَهْلٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْحَجِّ،
 فَأَمَّا مَنْ أَهْلٌ بِالْحَجِّ أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، لَمْ يَحِلُّوا حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ^(١).

^١ نه مه کاتی بووه نه حکامه کانی حه جیان لا پروو نه بووه، یان نه یانزانویه عومره له کاتی حه جدا ده کری.

^٢ بروانه: ٢٩٤.

١٥٦٢- عائیشه رضی الله عنها ده‌لی: له سالی چه‌جی مائتاواایدا له خزمهت پیغه‌مبه‌ردا رضی الله عنه له مه‌دینه دمرچووین (پروو به‌مه‌ککه)، هه‌مانبوو ئیح‌رامیان ته‌نها به عوم‌ره به‌ستبوو، هه‌شمان بوو ئیح‌رامی به چه‌ج و عوم‌ره به‌ستبوو، له نیویشماندا هه‌بوو ته‌نها به چه‌ج ئیح‌رامیان به‌ستبوو، وه پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنها ئیح‌رامی به‌س به چه‌ج به‌ستبوو، نه‌وسا نه‌وانه‌ی ئیح‌رامیان ته‌نها به چه‌ج به‌ستبوو، یان ئیح‌رامیان به چه‌ج و عوم‌ره پیکه‌وه به‌ستبوو، ئیح‌رامیان نه‌شکاند هه‌تا رۆزی یه‌که‌می چه‌ژنی قوربان.

١٥٦٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ: شَهِدْتُ عُثْمَانَ وَعَلِيًّا رضی الله عنهما، وَعُثْمَانَ يَنْهَى عَنِ الْمُنْتَعَةِ، وَأَنْ يُجْمَعَ بَيْنَهُمَا، فَلَمَّا رَأَى عَلِيٌّ، أَهْلًا بِهِمَا: لَبَّيْكَ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ، قَالَ: مَا كُنْتُ لِأَدَّعِ سُنَّةَ النَّبِيِّ ﷺ لِقَوْلِ أَحَدٍ ^(١).

١٥٦٣- مه‌روانی کوری چه‌که‌م ده‌لی: (له‌کاتی چه‌جدا) عوسمان و عه‌لیم بینی رضی الله عنهما، عوسمان رپگری ده‌کرد له موعه‌ی چه‌ج ^(٢)، وه رپگری ده‌کرد له ئیح‌رام به‌ستن به چه‌ج و عوم‌ره پیکه‌وه، جا کاتی عه‌لی (رپگری گردنی عوسمانی) بینی، (عه‌لی) ئیح‌رامی به‌ست به چه‌ج و عوم‌ره (و وتی): نیه‌تم هینا به عوم‌ره و چه‌ج، عه‌لی وتی: من واز له سونه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ناهینم بو قسه‌ی هیچ که‌س.

١٥٦٤- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنهما قَالَ: كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ مِنْ أَفْجَرِ الْفُجُورِ فِي الْأَرْضِ،

^١ بروهانه: ١٥٦٩.

^٢ واته: جو‌ری چه‌جی ته‌مه‌توع، که ئیح‌رام به‌ستی به عوم‌ره و نه‌نجامی بده‌ی، پاشان ئیح‌رام بشکینی، له رۆزی هه‌شتی زولحیجه ئیح‌رام به‌ستی به چه‌ج.

وَيَجْعَلُونَ الْمُحْرَمَ صَفْرًا، وَيَقُولُونَ: إِذَا بَرَأَ الدَّبَرُ، وَعَقَا الْأَثَرُ، وَأَنْسَلَخَ صَفْرُ، حَلَّتِ الْعُمْرَةُ لِمَنْ اعْتَمَرَ، قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ صَبِيحَةَ رَابِعَةٍ مُهْلِينَ بِالْحَجِّ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً، فَتَعَاظَمَ ذَلِكَ عِنْدَهُمْ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْحِلِّ؟ قَالَ: حِلُّ كُلُّهُ.^(١)

١٥٦٤- عه‌بدولای کوری عه‌باس رضی‌الله‌عنہ ده‌لئ: خه‌لکی سه‌رده‌می نه‌قامی (پیش نیسلام) عومره‌کردن به‌لایانه‌وه له مانگه‌کانی ده‌جدا له خراپترین خراپه‌کان وابوو له زه‌ویدا، مانگی موچه‌ره‌میان ده‌کرد به مانگی سه‌فه‌ر، ده‌یانوت: نه‌گه‌ر برینی پشتی و شتر چاک بوویه‌وه^(٢) و شوین پیی حاجیان نه‌ماو کویر بوویه‌وه، وه مانگی سه‌فه‌ر^(٣) تیپه‌ری، نه‌وه‌ی بیه‌ویت عومره بکات عومره‌کردنی بو دروسته، پیغه‌مبه‌ر ﷺ و نه‌وه‌ هاوه‌لانه‌ی له روژی چواره‌می زولحیجه به‌(لبیک) ده‌جیان ده‌به‌ست، فه‌رمانی پیکردن که ده‌جه‌گه‌یان بکه‌ن به عومره (نیحرامه‌گه‌یان بشکینن)، نه‌وه به‌لای هاوه‌لانه‌وه زور گران بوو، وتیان: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌مه ج ده‌لال بوونی‌که؟ فه‌رمووی: ((ده‌لال بوونی هه‌موو نه‌وه شتانه‌یه که له‌سه‌ر نه‌وه که‌سه ده‌رامه له کاتی نیحرامدا بیکات)).

١٥٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى رضی‌الله‌عنہ قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَأَمَرَهُ بِالْحِلِّ^(٤).

١٥٦٥- نه‌بو موسا رضی‌الله‌عنہ ده‌لئ: (له‌کاتی ده‌جدا) گه‌یشتمه‌وه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی پی کردووه نیحرامه‌که‌ی بشکینن^(١).

^١ بروانه: ١٠٨٥.

^٢ له سه‌فه‌ری ده‌ج ماندوویان ده‌سایه‌وه و برینیان نه‌ما.

^٣ واته: مانگی موچه‌ره‌م چونکه سه‌فه‌ریان ده‌گویری به موچه‌ره‌م.

^٤ بروانه: ١٥٥٩.

١٥٦٦- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلَّوْا بِعُمْرَةٍ وَلَمْ تَحْلُلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ؟ قَالَ: إِنِّي لَبَدْتُ رَأْسِي، وَقَلَدْتُ هَذِي، فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ.^(١)

١٥٦٦- چه‌فصه‌ی (رمزای خوای لی بی) خیزانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که وتی: ئە‌ه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئە‌ه‌وه بو‌چی ئە‌وه خه‌لکه‌ی تر عوم‌پ‌ه‌یان کرد و ئی‌ح‌پ‌امیان شکاند، به‌لام تو به‌کردنی عوم‌پ‌ه‌که‌ت ئی‌ح‌پ‌امت نه‌شکاند؟ فه‌رمووی ﷺ: ((من فزّم بيّكه‌وه نووساندووه‌و ئازده‌لی دیاریم هیتاوه‌و نیشانهم کردووه‌و، بو‌یه ئی‌ح‌رام ناشکینم تا وشتره‌که‌م سه‌رنه‌ب‌رم)).

١٥٦٧- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنَا أَبُو جَمْرَةَ نَصْرُ بْنُ عِمْرَانَ الضُّبَعِيُّ قَالَ: مَتَّعْتُ فَنَهَانِي نَاسٌ، فَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، فَأَمَرَنِي، فَرَأَيْتُ فِي الْمَتَامِ كَأَنَّ رَجُلًا يَقُولُ لِي: حَجٌّ مَبْرُورٌ وَعُمْرَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ. فَأَخْبَرْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، فَقَالَ: سُنَّةُ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لِي: أَقِمْ عِنْدِي، فَأَجْعَلَ لَكَ سَهْمًا مِنْ مَالِي. قَالَ شُعْبَةُ: فَقُلْتُ: لِمَ؟ فَقَالَ: لِلرُّؤْيَا الَّتِي رَأَيْتُ^(٢).

١٥٦٧- ئە‌بو جه‌مه‌ره که نه‌صری کورپی عیمرانی زوبه‌عییه ده‌لی: چه‌ج و عوم‌پ‌ه‌م به ته‌مه‌توع کرد، خه‌لکانیک و تیان: نابی وابکه‌ی دروست نییه، منیش پرسیارم له عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس کرد ﷺ، فه‌رمانی بی کردم بیکه‌م و دروسته، (که کردم) له خه‌ومدا دیم وه‌ک پی‌او‌یک پی‌م بلی چه‌جیکی چاک و عوم‌پ‌ه‌یه‌کی وهرگیراوه، ئینجا ئە‌وه خه‌وم بو‌ عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس گیرایه‌وه،

^١ دواى نه‌وه‌ی عوم‌پ‌ه‌ی کرد، چونکه ئازده‌لی دیاری به‌یتی نه‌هیتابوو، ئە‌م فه‌رمووده به‌درت‌تر له ژماره: ١٥٥٩ دا هاتوو و مانامان کردوو.

^٢ ب‌روانه: ١٦٧٩، ١٧٢٥، ٤٣٩٨، ٥٩١٦.

^٣ ب‌روانه: ١٦٨٨.

وتی: ئەوێ سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ره ﷺ، وه پێی وتم: لام بمینه‌ره‌وه، به‌شیک له سامانه‌که‌مت ده‌ده‌می، شوعبه‌ وتی: وتم: (به ئەبو جه‌مه‌ره) بۆ به‌شیک له سامانه‌که‌ی پێ دایت؟ وتم: له‌به‌ر ئەو خه‌وه‌ی که بینیبووم.

١٥٦٨- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ قَالَ: قَدِمْتُ مُتَمَتِّعًا مَكَّةَ بِعُمْرَةٍ، فَدَخَلْنَا قَبْلَ التَّوْبَةِ بِثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، فَقَالَ لِي أَنَسٌ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ: تَصِيرُ الْآنَ حَجَّتُكَ مَكِّيَّةً. فَدَخَلْتُ عَلَى عَطَاءٍ أَسْتَفْتِيهِ، فَقَالَ: حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه أَنَّهُ حَجَّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ سَاقِ الْبُدْنِ مَعَهُ، وَقَدْ أَهْلُوا بِالْحَجِّ مُفْرَدًا، فَقَالَ لَهُمْ: «اجْلُؤْا مِنْ إِحْرَامِكُمْ بِطَوَافِ الْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَقَصِّرُوا ثُمَّ أَقِيمُوا حَلَالًا، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّوْبَةِ فَأَهْلُوا بِالْحَجِّ، وَاجْعَلُوا الَّتِي قَدِمْتُمْ بِهَا مُنْعَةً. فَقَالُوا: كَيْفَ نَجْعَلُهَا مُنْعَةً وَقَدْ سَمَّيْنَا الْحَجَّ؟ فَقَالَ: «افْعَلُوا مَا أَمَرْتُكُمْ، فَلَوْلَا أَنِّي سَفْتُ الْهَدْيَ لَفَعَلْتُ مِثْلَ الَّذِي أَمَرْتُكُمْ، وَلَكِنْ لَا يَجِلُّ مِنِّي حَرَامٌ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ. فَفَعَلُوا»^(١).

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: «أَبُو شَهَابٍ لَيْسَ لَهُ مُسْنَدٌ إِلَّا هَذَا».

١٥٦٨- ئەبو شیهاب ده‌لی: رویشتم بۆ مه‌که‌که به ته‌مه‌توع عومره‌م به‌ست، سێ رۆژ له پێش ته‌رویه‌دا^(٢) چووومه مه‌که‌که، هه‌ندی له خه‌لکی مه‌که‌که پێیان وتم: ئێستا چه‌جه‌که‌ت ده‌بی به‌ چه‌جی مه‌که‌که‌یی^(٣)، منیش رویشتمه‌ خزمه‌ت عه‌تا پرسیارم لی کرد، عه‌تاش وتی: جابیری کوری عه‌بدوڵا رضي الله عنه بۆی گێڕامه‌وه که له‌گه‌ڵ پیغه‌مبه‌ردا ﷺ چه‌جی کرد له رۆژیکدا که پیغه‌مبه‌ر ﷺ نازه‌لی دیاری

^١ بروانه: ١٥٥٧.

^٢ واته: سێ رۆژ پێش ئەو رۆژه‌ی ئیحرام به‌ چه‌ج ده‌به‌ستری که رۆژی هه‌شتی زولحیجه‌یه.

^٣ چونکه ئەبێ له مه‌که‌که ئیحرام دابه‌ستی، پاداشتی ئیحرام به‌ستنی له میقاته‌وه له‌کیس ده‌چن.

هینابوو له‌گه‌ل خۆی، هاوه‌لانی‌ش ئیحرامیان تهنه‌ها به‌ چه‌ج دابه‌ستبوو، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ پێی فه‌رموون: ((به‌ته‌وا‌فی به‌یت و سه‌عی نی‌وان سه‌فا و مه‌روه ئیحرامه‌که‌تان بشکینن، قه‌رتان کورت بکه‌نه‌وه، پاشان به‌حه‌لالی بمیننه‌وه تا رۆژی ته‌روویه، نه‌وسا ئیحرام به‌ چه‌ج دابه‌ستن، نه‌وه‌ی له‌پیشه‌وه کردتان بیکه‌ن به‌ عومره‌))، وتیان: چۆن بیکه‌ین به‌ عومره‌ له‌کاتی‌که‌دا ئیمه‌ ناوی چه‌جمان لی هیناوه‌؟ فه‌رمووی: ((نه‌وه‌ی فه‌رمانتان پێ ده‌که‌م بیکه‌ن، نه‌گه‌ر من ئازده‌لم له‌گه‌ل خۆم نه‌هینابایه، منیش وام ده‌کرد که فه‌رمانم به‌نیوه کردووه، به‌لام من نابێ ئیحرام بشکینم، هه‌تا نه‌و ئازده‌له‌ی به‌دیاری بۆ به‌یتم هیناوه‌ نه‌گاته‌ جی‌گای خۆی)) نه‌وسا هاوه‌لان نه‌وه‌ی فه‌رمانی پیکردن کردیان. نه‌بو عه‌بدو‌لا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: نه‌بو شیهاب تهنه‌ها نه‌م فه‌رمووده‌ی هه‌یه له‌ بوخاریدا که به‌نه‌په‌راوی بگاته‌وه سه‌ر پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ.

١٥٦٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَعْمَرُ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: اخْتَلَفَ عَلِيٌّ وَعُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَهُمَا بِعُسْقَانَ فِي الْمَتْعَةِ، فَقَالَ عَلِيٌّ: مَا تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَنْهَى عَنْ أَمْرِ فَعَلَهُ النَّبِيُّ ﷺ. فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ عَلِيٌّ أَهْلًا بِهِمَا جَمِيعًا^(١).

١٥٦٩- سه‌عیدی کوری موسه‌یه‌ب ده‌لی: عه‌لی و عوسمان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا له‌ عوسفان بوون، دمه‌باره‌ی موته‌ی چه‌ج رایان جیا بوو، جا عه‌لی وتی: هیچ مه‌به‌ستیک نییه تهنه‌ها نه‌وه نه‌بی‌ت که رێگری له‌ شتیک که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ کردوویه‌تی؟ نه‌وسا که عه‌لی نه‌مه‌ی بی‌نی ئیحرامی به‌ چه‌ج و عومره‌ به‌ست.

^١ بروهانه: ١٥٦٣.

٣٥- بابُ هَنْ لَبَسٍ بِالْحَجِّ وَسَمَاءُ

١٥٧٠- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ قَالَ: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ: حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه: قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَتَحْنُ نَقُولُ: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ بِالْحَجِّ. فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَجَعَلَنَا هَا عُمْرَةً ^(١).

٣٥- باسی که‌سیک ئیحرامی به چه‌ج به‌ستبیت و ناوی هیئا بیت

١٥٧٠- جابری کوری عه‌بدولاً رضي الله عنه ده‌لی: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ گه‌یشتینه مه‌ککه و ئیمه ده‌مانوت: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ بِالْحَجِّ)، واته: ته‌لبییه‌مان ده‌کرد به چه‌ج و نیه‌تی چه‌جمان هیئانبوو. به‌لام پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمانی پی‌کردین گو‌ریمان به عومره ^(٢).

٣٦- بابُ التَّمَتُّعِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

١٥٧١- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُطَرِّفٌ عَنْ عِمْرَانَ رضي الله عنه قَالَ: تَمَتَّعْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَنَزَلَ الْقُرْآنُ، قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ ^(٣).

٣٦- باسی ته‌مه‌توع له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ

١٥٧١- عیمران رضي الله عنه ده‌لی: چه‌ج و عومره‌مان به‌ته‌مه‌توع کرد له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ، قورئانیس دابه‌زی (له‌سه‌ر دروستی ته‌مه‌توع)، که‌چی که‌سیک به‌پای خوی ئه‌وه‌ی بیه‌وی دمیلێ ^(١). (که له قورئان و فه‌رموودهدا نییه).

^١ ب‌روانه: ١٥٥٧.

^٢ واته: ئیحرام و نیه‌ته‌که‌یان له چه‌هوه‌ گۆری به عومره به فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ.

^٣ ب‌روانه: ٤٥١٨.

٣٧- بابُ قولِ اللهِ تَعَالَى: ﴿ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ﴾ ﴿١١٦﴾ البقرة.

١٥٧٢- وَقَالَ أَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْبَصْرِيُّ: حَدَّثَنَا أَبُو مَعْشَرٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ مُتْعَةِ الْحَجِّ، فَقَالَ: أَهْلُ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ وَأَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَأَهْلُنَا، فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اجْعَلُوا إِهْلَالَكُمْ بِالْحَجِّ عُمْرَةً إِلَّا مَنْ قَلَّدَ الْهَدْيَ.. فَطُفْنَا بِالْبَيْتِ وَبِالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ وَأَتَيْنَا النِّسَاءَ، وَلَبِسْنَا الثِّيَابَ، وَقَالَ: «مَنْ قَلَّدَ الْهَدْيَ فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَهُ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ.. ثُمَّ أَمَرْنَا عَشِيَّةَ التَّرْوِيَةِ أَنْ نُهْلَ بِالْحَجِّ، فَإِذَا فَرَعْنَا مِنَ الْمَنَاسِكِ جِئْنَا فَطُفْنَا بِالْبَيْتِ وَبِالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ فَقَدْ تَمَّ حَجُّنَا، وَعَلَيْنَا الْهَدْيُ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فِصَامًا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعْتُمْ﴾ ﴿١١٦﴾ البقرة. إِلَى أَمْصَارِكُمْ. الشَّاءُ تَجْزِي، فَجَمَعُوا نُسُكَيْنِ فِي عَامٍ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَنْزَلَهُ فِي كِتَابِهِ وَسَنَّهُ نَبِيُّهُ ﷺ وَأَبَاحَهُ لِلنَّاسِ غَيْرِ أَهْلِ مَكَّةَ، قَالَ اللَّهُ: ﴿ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ﴾ حَاضِرِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ﴿١١٦﴾ البقرة. وَأَشْهُرُ الْحَجِّ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى: شَوَّالٌ، وَذُو الْقَعْدَةِ، وَذُو الْحِجَّةِ، فَمَنْ مَتَّعَ فِي هَذِهِ الْأَشْهُرِ فَعَلَيْهِ دَمٌ أَوْ صَوْمٌ، وَالرَّقْتُ الْجَمَاعُ، وَالْفُسُوقُ الْمَعَاصِي، وَالْجِدَالُ الْمِرَاءُ.

٣٧- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (ئەو

تەمەتووە بۆ کەسیکە کە (خۆی) و کەس و کارى

دانیشتووی دەورو بەرى مرگەوتى حەرەم نەبن).

١٥٧٢- عيكريمه ده‌لى: عەبدوللای كورێ عەباس رضي الله عنه ده‌لى: دەربارەى مۆتەحەى حەج پەرسىارى لى كرا، عەبدوللەش وتى: كوچەران و ئەنصار و خەزەنەكانى

^١ له (فتح الباري) دا ده‌لى: مەبەستى عيمران به‌و كەسه‌يه به‌ بۆچونى خۆى شتيك ده‌لى: عومرى كورێ خەتتابه

ﷺ، فتح الباري: ٥٥٢/٤. له رافه‌ى فەرموده‌ى: ١٥٧١ دا.

پێغه‌مبەر ﷺ له چه‌جی مائاوا پیدا ئیحرامیان (به چه‌ج) به‌ست، هه‌روه‌ها ئێمه‌ش ئیحرامیان به‌ست^(١)، جا کاتێ نزیکێ مه‌ککه‌ بووینه‌وه (له سه‌ریف) پێغه‌مبهری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌وانه‌ی ئیحرامیان ته‌نها به چه‌ج به‌ستووه)، ئیحرامی چه‌جه‌که‌تان بکه‌ن به ئیحرامی عومره، جگه له‌وانه‌ی ئاژه‌لی هه‌دییه‌یان نیشانه‌کردووه و پێیانه‌))، ئینجا ته‌وافی به‌یت و سه‌عی سه‌فا و مه‌روه‌مان کرد، (ئیحرامیان شکاندو) سه‌رح‌بێیمان له‌گه‌ڵ هاوسه‌ره‌کانمان کرد، وه جلوه‌رگی ئاساییمان له‌به‌رکرد، جا پێغه‌مبەر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌رکه‌سێ ئاژه‌لی هه‌دییه‌ی (بېبی) و نیشانه‌ی کردبێت، ئه‌وه دروست نییه ئیحرامه‌که‌ی بشکێنێ، هه‌تا هه‌دییه‌که‌ی نه‌گاته جێگای خۆی))^(٢)، پاشان ئیواره‌ی رۆژی ته‌روویه^(٣) فه‌رمانی پێکردین ئیحرام به چه‌ج به‌ستین، که له‌کاروباری چه‌ج بووینه‌وه، ته‌وافی ئیفازه‌مان کرد و سه‌عی سه‌فا و مه‌روه‌مان کرد، ئیتر چه‌جکردنه‌که‌مان ته‌واو بوو، ئاژه‌ل سه‌ربه‌رینمان که‌وته سه‌ر، وه‌ک خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووی: (ئهو‌ی جی بۆ هه‌لسو‌را له قوربانی (بیکات)، وه نه‌گه‌ر یه‌کێک نه‌یبوو، با سێ رۆژ به‌ر‌پۆزوو بێت له‌کاتی چه‌جدا، وه چه‌وت رۆژ کاتێ گه‌رانه‌وه بۆ ولاتی خۆتان)، (إِذَا رَجَعْتُمْ) واته: (کاتێ گه‌رانه‌وه) بۆ ولاتی خۆتان، مه‌رێک دروسته بۆ هه‌دی^(٤)، له‌سائیکدا دوو په‌رستشیان پێکه‌وه ئه‌نجامدا که چه‌ج و عومره‌ن، چونکه بێگومان خوا له قورئاندا دا‌یبه‌زاندووه، وه پێغه‌مبهره‌که‌شی

^١ له فه‌رمووده‌ی تر دا هاتووه که سێ جو‌ر ئیحرامیان به‌ستووه:

یه‌که‌میان ئیحرامیان به چه‌ج و عومره به‌ستووه، یان به چه‌ج و هه‌دییه‌یان له‌گه‌ڵ خۆیان هێناوه.

دووه‌میان ئیحرامیان به عومره به‌ستووه و ته‌واویان کردووه، پاشان ئیحرامیان به چه‌ج به‌ستووه.

سێیه‌میان ئیحرامیان به چه‌ج به‌ستووه و هه‌دییه‌یان له‌گه‌ڵ خۆیان نه‌هێناوه.

^٢ واته: له رۆژی یه‌که‌می جه‌ژنی قورباندا سه‌ربه‌ری.

^٣ رۆژی هه‌شتی مانگی زولحیجه‌یه.

^٤ چه‌ج و عومره‌ی ته‌مه‌توع.

ﷺ فه‌رمانی پێ‌کردوو و رێ‌گهی داوه به‌ته‌مه‌توع بۆ ئهو که‌سانه‌ی دانێشتوو ی مه‌که‌که‌ نین، خوای گه‌وره‌ فه‌رموو یه‌تی: (ئهم ته‌مه‌توعه‌ بۆ که‌سێک ما‌ئیان له مه‌که‌که‌دا نه‌بێ)، وه‌ مانگه‌کانی چه‌ج که‌ خوای به‌رز و بلند له‌ هور‌ناندا فه‌رموو یه‌تی ئه‌مانه‌ن: شه‌وال و زولقه‌عه‌ده و زولحیجه‌، جا هه‌ر که‌سی له‌م سی مانگه‌دا ته‌مه‌توع بکات، ئه‌وه‌ خوین پ‌ژاندن یان به‌ر‌پ‌ژوو بوونی له‌سه‌ره‌.
(الرَّقْتُ): جوتبوونی پیاو و ژنه‌، (الْفُسُوقُ): گونا‌ه‌ کردنه‌، (الْجِدَالُ): شه‌رم‌قه‌سه‌یه‌.

٣٨- بَابُ الْاِغْتِسَالِ عِنْدَ دُخُولِ مَكَّةَ

١٥٧٣- حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ، أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه إِذَا دَخَلَ أَدْنَى الْحَرَمِ أَمْسَكَ عَنِ التَّلْبِيَةِ، ثُمَّ يَبِيتُ بِذِي طُوًى، ثُمَّ يُصَلِّي بِهِ الصُّبْحَ وَيَغْتَسِلُ، وَيَحَدِّثُ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ^(١).

٣٨- باسی خوش‌وردن له‌ کاتی چوونه‌ نیو شاری مه‌که‌که‌وه‌ (سو‌ننه‌ته‌)

١٥٧٣- نافع ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ عومه‌ر رضي الله عنه نه‌گه‌ر بر‌پ‌وێشتابیه‌ نزیک چه‌ره‌م، ئه‌وه‌ (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) ی نه‌ده‌کرد، پاشان له‌ (ذی طو‌ی) شه‌و ده‌مایه‌وه‌ و نو‌یژی به‌یانی له‌وێ ده‌کرد و خو‌ی ده‌شو‌ری، وه‌ ده‌یگ‌پ‌رایه‌وه‌ که‌ پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌میشه‌ وای ده‌کرد.

٣٩- بَابُ دُخُولِ مَكَّةَ نَهَارًا أَوْ لَيْلًا

بَاتَ النَّبِيُّ ﷺ بِذِي طُوًى حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ دَخَلَ مَكَّةَ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يَفْعَلُهُ.

^١ بر‌وانه‌: ٤٩١.

١٥٧٤- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: بَاتَ النَّبِيُّ ﷺ بِذِي طَوًى حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ دَخَلَ مَكَّةَ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يَفْعَلُهُ^(١).

٣٩- باسی رویشته نیو شاری مه‌ککه به‌روژ یان به‌شه‌و (سونه‌ته)

په‌مه‌به‌ر ﷺ له (ذی طوی) شه‌و ماومه‌وه تا روژ بوته‌وه، پاشان رویشته‌وه نیو شاری مه‌ککه، عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ریش ﷺ به‌هه‌مان شیوه‌ی ده‌کرد.

١٥٧٤- نافع ده‌گپرته‌وه له عه‌بدو‌لای کوری عومه‌روه ﷺ ده‌لی: په‌مه‌به‌ر ﷺ شه‌و له (ذی طوی) مایه‌وه تا روژ بوویه‌وه، پاشان رویشته نیو شاری مه‌ککه‌وه. (نافع ده‌لی): عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ریش ﷺ به‌هه‌مان شیوه‌ی ده‌کرد.

٤٠- باب: مَنْ أَيْنَ يَدْخُلُ مَكَّةَ ؟

١٥٧٥- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَعْنٌ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُ مِنَ الثَّنِيَةِ الْعُلْيَا، وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيَةِ السُّفْلَى^(٢).

٤٠- باسیک: (په‌مه‌به‌ری خوا ﷺ) له کوپوه ده‌چووه نیو شاری مه‌ککه‌وه؟

١٥٧٥- عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ ده‌لی: په‌مه‌به‌ری خوا ﷺ له (که‌دانه‌وه که) مله‌و که‌ردنه‌ی سه‌روه‌وه د‌رویشته نیوه‌وه (بو مه‌ککه)، وه له مل و که‌ردنه‌ی خواروه‌وه د‌رویشته د‌روه‌وه (له مه‌ککه).

^١ پروانه: ٤٩١.

^٢ پروانه: ٤٨٤.

٤١- باب: هِنَ آيِنَ يَخْرُجُ هِنَ مَكَّةَ ؟

١٥٧٦- حَدَّثَنَا مُسَدَّدُ بْنُ مُسْرَهْدٍ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبيدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ مِنْ كَدَاءٍ مِنَ الثَّنِيَّةِ الْعُلْيَا الَّتِي بِالْبَطْحَاءِ، وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيَّةِ السُّفْلَى ^(١).

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: كَانَ يُقَالُ هُوَ مُسَدَّدٌ كَاسْمِهِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مَعِينٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ: لَوْ أَنَّ مُسَدَّدًا أَتَيْتُهُ فِي بَيْتِهِ فَحَدَّثْتُهُ لَأَسْتَحَقَّ ذَلِكَ، وَمَا أَبَالِي كُتُبِي كَانَتْ عِنْدِي أَوْ عِنْدَ مُسَدَّدٍ.

٤١- باسیک: (پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ) له چ شوێنیکه‌وه له مه‌که‌که‌ ده‌رده‌چوو؟

١٥٧٦- عه‌بدوڵای کوری عومهر رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له که‌دانه‌وه له‌ مله‌و که‌ردنه‌ی سه‌رووه‌وه که له به‌ت‌حایه‌ ده‌ر‌وێشته نیو مه‌که‌که‌وه، وه له‌مله‌و که‌ردنه‌ی خوارووه‌وه ده‌ر‌وێشته ده‌ره‌وه له مه‌که‌که‌.

ئهبو عه‌بدوڵا (ئیمامی بوخاری) ده‌لێ: جاران ده‌وترا: موسه‌ده‌د ^(٢) نیوم‌ر‌وکی وه‌ک ناوه‌که‌ی وایه، هه‌روه‌ها ئهبو عه‌بدوڵا (ئیمامی بوخاری) ده‌لێ: له یه‌حیای کوری مه‌عینم بیست، ده‌یوت: له یه‌حیای کوری سه‌عیدم بیستوه‌و ده‌یوت: بێگومان ئه‌گه‌ر ب‌ر‌و‌م بۆ م‌ال‌ی موسه‌ده‌د له م‌ال‌ی خ‌ویدا فه‌رمووده‌ی بۆ ب‌گ‌ێ‌رمه‌وه ^(٣) شایسته‌ی ئه‌وه‌یه، وه ده‌لێ: من گویم لێ نییه‌و ئاساییه به‌لامه‌وه کتیبی فه‌رمووده‌کانم لای خ‌و‌م بی‌ت، یان لای موسه‌ده‌د بی ^(٤).

^١ ب‌روانه: ٤٨٤.

^٢ که بوخاری فه‌رمووده‌که‌ی: ١٥٧٦-ی له‌وه‌وه گ‌یراوه‌ته‌وه، وه موسه‌ده‌د واته: رێک و پێک و راست و دروست و جێگای متمانه‌یه.

^٣ واته: مام‌وستا ب‌روات بۆ م‌ال‌ی قوتابییه‌که‌ی که پێچه‌وانه‌ی باو و نه‌ریتی فه‌رمووده‌ناسانه.

^٤ ئه‌وه‌نده جێگای متمانه‌یه‌و باوه‌ر‌پێکراوه.

١٥٧٧- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا جَاءَ إِلَى مَكَّةَ دَخَلَ مِنْ أَعْلَاهَا وَخَرَجَ مِنْ أَسْفَلِهَا^(١).

١٥٧٧- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: پێغه‌مبەر ﷺ که هاته نیو شاری مه‌ککه له‌لای سه‌رووه‌وه رو‌یسته نیو شار، که رو‌یسته دهره‌وه له‌لای خوارووی مه‌ککه‌وه دهر‌چوو.

١٥٧٨- حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غِيلَانَ الْمَرْزُوقِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ، وَخَرَجَ مِنْ كُدَّاءٍ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ^(٢).

١٥٧٨- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گیر‌په‌ته‌وه که پێغه‌مبەر ﷺ سالی نازادکردنی مه‌ککه له‌که‌دانه‌وه رو‌یسته نیو شار، وه له‌کوداوه له‌ سه‌رووی مه‌ککه‌وه له‌ شار دهر‌چوو.

١٥٧٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا عَمْرُو، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ أَعْلَى مَكَّةَ. قَالَ هِشَامُ: وَكَانَ عُرْوَةُ يَدْخُلُ عَلَى كَلْبَتَيْهِمَا مِنْ كَدَاءٍ وَكُدَّاءٍ، وَأَكْثَرُ مَا يَدْخُلُ مِنْ كَدَاءٍ، وَكَانَتْ أَقْرَبَهُمَا إِلَى مَنْزِلِهِ^(٣).

١٥٧٩- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گیر‌په‌ته‌وه که پێغه‌مبەر ﷺ سالی نازادکردنی مه‌ککه له‌ که‌دانه‌وه که له‌ سه‌رووی مه‌ککه‌وه‌یه رو‌یسته نیو شاری مه‌ککه، هیشام^(٤) ده‌لێ: عور‌وه^(٥) له‌ هه‌ردوو‌کیانه‌وه له‌که‌دائو کوداشه‌وه دهر‌په‌یسته نیو شاری مه‌ککه‌وه، به‌لام به‌زوری له‌ که‌دانه‌وه دهر‌په‌یسته نیو شاری مه‌ککه، چونکه نه‌وه‌یان له‌ مالی (شوینی نیشه‌جی‌بوون) نه‌وه‌وه نزی‌کتر‌بوو.

^١ ب‌روانه: ١٥٧٨، ١٥٧٩، ١٥٨٠، ١٥٨١، ٤٣٩٠، ٤٣٩١.

^٢ ب‌روانه: ١٥٧٧.

^٣ ب‌روانه: ١٥٧٧.

^٤ هیشام یه‌کی‌که له‌و که‌سانه‌ی فه‌رمووده‌که‌یان گیر‌اوه‌ته‌وه.

^٥ عور‌وه‌ش گیر‌ه‌روه‌ی فه‌رمووده‌که‌یه.

١٥٨٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا حَاتِمٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عُرْوَةَ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ. وَكَانَ عُرْوَةُ أَكْثَرَ مَا يَدْخُلُ مِنْ كَدَاءٍ وَكَانَ أَقْرَبَهُمَا إِلَى مَنْزِلِهِ^(١).

١٥٨٠- هیشام له عوروهوه ده‌گیرپته‌وه ده‌لی: سالی نازادکردنی مه‌ککه پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌که‌دائه‌وه له‌سه‌رووی مه‌ککه‌وه رۆیشه نیو شاری مه‌ککه، (هیشام ده‌لی): عوروه به‌زوری له‌که‌داوه دهرۆیشه نیو شاری مه‌ککه، چونکه نه‌و رینگایه نزیکترینیان بوو له ماله‌که‌ی.

١٥٨١- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ. وَكَانَ عُرْوَةُ يَدْخُلُ مِنْهُمَا كِلَيْهِمَا، وَأَكْثَرَ مَا يَدْخُلُ مِنْ كَدَاءٍ أَقْرَبَهُمَا إِلَى مَنْزِلِهِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: كَدَاءٌ وَكُدَا مَوْضِعَانِ^(٢).

١٥٨١- هیشام له (عوروه‌ی) باوکیه‌وه ده‌گیرپته‌وه و ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ سالی نازادکردنی مه‌ککه له‌که‌دائه‌وه رۆیشه نیو شار، (هیشام ده‌لی): عوروه له هه‌ردووکیانه‌وه (که‌داو و کودا) دهرۆیشه نیو مه‌ککه، به‌لام به‌زوری له که‌دائه‌وه ده‌چوو نیو شاری مه‌ککه، چونکه له ماله‌که‌یه‌وه نزیکتربوو، نه‌بو عه‌بدو لا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: که‌دا و کودا دوو شوین و جیگان.

^١ بېروانه: ١٥٧٧.

^٢ بېروانه: ١٥٧٧.

٤٢- بابُ قُضْلِ مَكَّةَ وَبُنْيَانِهَا

وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنَاً وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾^(١٢٥) وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا ءَامِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ، مِن الثَّمَرَاتِ مَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَنِشَ الْـمَصِيرُ^(١٢٦) وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ^(١٢٧) رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ^(١٢٨) ﴿البقرة: ١٢٥ - ١٢٨﴾

٤٢- باسی گه‌وره‌یی مه‌ککه و دروست کردنی که‌عه

وه باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوای به‌رزو بێند: (بیربکه‌نه‌وه کاتی‌ک که‌عه‌مان گێ‌را به‌ په‌نا‌گای خه‌ل‌کی و جیی ئاسایش (بێ‌مان و تن): شوینی ئی‌براهیم بکه‌نه جی‌گای نوێ‌ژ، وه‌ فەرمانماندا به‌ ئی‌براهیم و ئیسماعیل که‌ ماله‌که‌م پاک بکه‌نه‌وه بۆ ئەوانه‌ی که‌ به‌ده‌وری که‌عه‌دا ده‌سو‌پێ‌نه‌وه، وه‌ ئەوانه‌ی که‌ تیی‌دا ده‌مێ‌نه‌وه، هه‌روه‌ها بۆ ک‌رنووش به‌ران و سو‌ژده‌به‌ران، وه‌ بیربکه‌نه‌وه کاتی‌ک ئی‌براهیم وتی: ئە‌ی په‌روهر‌د‌گ‌ارم ئە‌م شوینه (که‌ مه‌ککه‌یه) بکه‌ به‌شاری‌کی پ‌ر ئاسایش و رۆ‌زی دانیش‌توانی بده‌ له‌ میوه‌جات، ئەوانه‌یان وا ب‌روایان به‌خوا و به‌رۆ‌زی دوا‌یی هه‌یه، (خوا) فەرمو‌وی: ئە‌وه‌ش ب‌ی ب‌روایی رۆ‌زی پ‌ی‌ده‌ده‌م بۆ چه‌ند رۆ‌ژی‌کی که‌م، له‌پاشان نا‌چاری ده‌که‌م به‌سزای نا‌گری دۆ‌زه‌خ که‌ خراپ‌ترین

سه‌رنه‌نجامه، بیر بکه‌ره‌وه کاتی‌ک ئی‌براهیم و ئیسماعیل بناغه‌کانی که‌عه‌یان به‌رز کرده‌وه (دمیان وت): ئه‌ی په‌رومردگارمان ئه‌م کرده‌ومیه‌مان لی گه‌را بکه، به‌راستی هه‌ر تۆی بیسه‌ری زانا، ئه‌ی په‌رومردگارمان هه‌ردوو کمان بکه به‌هرمانبه‌ری خۆت، وه له نه‌وشمان گه‌لی‌ک بکه به‌مه‌هرمانبه‌ری خۆت، وه رینگاکانی خوا په‌رستیمان نیشان بده‌و په‌شیمانیمان گه‌را بکه، به‌راستی هه‌ر تۆی گه‌را که‌ری په‌شیمانی و میه‌ره‌بانیت).

١٥٨٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا بُنِيَتِ الْكَعْبَةُ ذَهَبَ النَّبِيُّ ﷺ وَعَبَّاسُ بْنُ قُلَيْبٍ الْحِجَارَةَ، فَقَالَ الْعَبَّاسُ لِلنَّبِيِّ ﷺ: اجْعَلْ إِزَارَكَ عَلَى رَقَبَتِكَ. فَخَرَّ إِلَى الْأَرْضِ، وَطَمَحَتْ عَيْنَاهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: «أَرِنِي إِزَارِي.. فَشَدَّهُ عَلَيْهِ^(١)».

١٥٨٢- جابری کوری عه‌بدولا ر‌ه‌: ده‌لی: کاتی که‌عه‌ه دروستکرایه‌وه، پی‌غه‌مبه‌ری خوا ر‌ه‌ و عه‌باس به‌ردیان دم‌بردو ده‌یان‌گواسته‌وه، عه‌باس ر‌ه‌ به‌ پی‌غه‌مبه‌ری وت: پشته‌مال‌که‌ت به‌خه‌ره سه‌رملت (تا به‌رده‌کان ئازاری نه‌دات)، پی‌غه‌مبه‌ریش ر‌ه‌ که‌وت و دای به‌زه‌ویدا، جاوه‌کانی به‌ری‌بووه ئاسمان وتی: پشته‌مال‌که‌م به‌ری، ئینجا توند پی‌جای به‌خۆیه‌وه.

١٥٨٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنَ أَبِي بَكْرٍ أَخْبَرَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَوَى عَنْهُ رَجُلٌ قَالَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهَا: «أَلَمْ تَرَي أَنَّ قَوْمَكَ لَمَّا بَنَوْا الْكَعْبَةَ اقْتَصَرُوا عَنْ قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ؟.. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تَرُدُّهَا عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ؟ قَالَ: «لَوْلَا حِدْتَانُ قَوْمِكَ بِالْكَفْرِ

^١ به‌روانه: ٣٦٤.

لَفَعَلْتُ.. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ ﷺ: لَيْنَ كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: سَمِعْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا أُرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَرَكَ اسْتِلَامَ الرُّكْنَيْنِ اللَّذَيْنِ يَلْتَانِ الْحِجْرَ، إِلَّا أَنَّ الْبَيْتَ لَمْ يَتَمَّمْ عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ^(١).

١٥٨٣- عایشه‌ی (ره‌زای خ‌وای لی بی) خ‌یزانی پی‌غه‌م‌ب‌ه‌ر ﷺ ده‌گیر‌یت‌ه‌وه که پی‌غه‌م‌ب‌ه‌ری خوا ﷺ بی‌ی فه‌رم‌وو: ((نایا دم‌زانی ه‌ۆزه‌که‌ت (ق‌ور‌ه‌یش) کاتی که‌ع‌ب‌ه‌یان در‌وست کرده‌وه، له‌و بنا‌غه‌ی ئی‌براهیم (که‌ع‌ب‌ه‌ی له‌سه‌ر در‌وست کرد‌بوو) ب‌چ‌وک‌تر در‌وستیان کرده‌وه))، من‌یش وتم: ئه‌ی پی‌غه‌م‌ب‌ه‌ری خوا ﷺ ب‌ۆ نای‌گیر‌یت‌ه‌وه ب‌ۆ سه‌ر ئه‌و بنا‌غه‌ی ئی‌براهیم؟ فه‌رم‌وو: ((له‌به‌ر ئه‌وه نه‌ب‌وایه ه‌ۆزه‌که‌ت تازه له‌ ک‌وف‌ر وازیان هی‌ناوه و مس‌و‌لمان بوون، ئه‌وه وام‌ده‌کرد و ده‌م‌بر‌ده‌وه سه‌ر بنا‌غه‌که‌ی ئی‌براهیم))، ع‌ه‌بدو‌ل‌ای ک‌ور‌ی ع‌وم‌ه‌ر ﷺ ده‌لی: ئه‌گ‌ه‌ر عایشه ئه‌مه‌ی له‌ پی‌غه‌م‌ب‌ه‌ری خوا ﷺ بی‌ست‌بی، وا گ‌ومان ده‌به‌م ه‌ۆی ده‌ست لی نه‌دانی پی‌غه‌م‌ب‌ه‌ر ﷺ ب‌ۆ ئه‌و دوو سو‌چه‌ی لای ح‌یج‌ری ئی‌براهیم‌ه‌وه‌ن، ته‌نها له‌به‌ر ئه‌وه بو‌وه که که‌ع‌ب‌ه به‌ته‌وا‌وی له‌سه‌ر ئه‌ساس و بنا‌غه‌که‌ی ئی‌براهیم در‌وست نه‌ک‌را‌وته‌وه.

١٥٨٤- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، حَدَّثَنَا أَشْعَثُ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الْجَدْرِ أَمِنَ الْبَيْتِ هُوَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: فَمَا لَهُمْ لَمْ يَدْخُلُوهُ فِي الْبَيْتِ؟ قَالَ: إِنَّ قَوْمَكَ قَصَرَتْ بِهِمُ النَّفَقَةُ.. قُلْتُ: فَمَا شَأْنُ بَابِهِ مُرْتَفِعًا؟ قَالَ: فَعَلَ ذَلِكَ قَوْمُكَ لِيَدْخُلُوا مَنْ شَاءُوا، وَيَمْنَعُوا مَنْ شَاءُوا، وَلَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدِهِمْ بِالْجَاهِلِيَّةِ فَأَخَافُ أَنْ تُنْكَرَ قُلُوبُهُمْ، أَنْ أُدْخِلَ الْجَدْرَ فِي الْبَيْتِ، وَأَنْ أُلْصِقَ بَابَهُ بِالْأَرْضِ.^(٢)

^١ ب‌روانه: ١٢٦.

^٢ ب‌روانه: ١٢٦.

١٥٨٤- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پرسیارم له پیغه‌مبهر ﷺ کرد دهرباره‌ی نه‌و دیواره‌ی (ی پئی ده‌لین حیجری ئیسماعیل) ئایا به‌شیکه‌ی له به‌یت و که‌عبه‌ی؟ فهرمووی: ((به‌لی)), ئینجا وتم: نه‌ی له‌بهر چی نه‌یانخستۆته‌وه‌ی سهر به‌یت؟ فهرمووی: ((بئگومان که‌له‌که‌ی تو (قورمیش) (کاتی که‌عبه‌یان دروست کرده‌وه) ده‌ستیان کورت بو)), وتم: نه‌ی بۆچی دهرگای به‌یت به‌رزه‌ی؟ فهرمووی: ((بۆیه‌ی که‌له‌که‌ت وایان کردوو، تا ههرکه‌سیان ویست بیبه‌نه‌ی نیۆده‌وه‌ی که‌عبه‌ی، ههرکه‌سیان ویست رڤگری لی بکه‌ن و نه‌یبه‌نه‌ی نیۆده‌وه‌ی، وه‌ نه‌گهر که‌له‌که‌ت تازه‌ی مسوئمان نه‌بوونایه‌ (ئه‌وه‌ وه‌ک خۆیم لی ده‌کرده‌وه‌)، به‌لام دوترسم له‌ دئیانه‌وه‌ پئی نارازی بن که‌ حیجری ئیسماعیل بخه‌مه‌ نیۆ به‌یت، دهرگاهشی بلکینم به‌ زه‌وییه‌وه‌ (نزمی بکه‌مه‌وه‌)).

١٥٨٥- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَوْلَا حَدَاثَةُ قَوْمِكِ بِالْكَفْرِ لَنَقَضْتُ الْبَيْتَ، ثُمَّ لَبَيْتُهُ عَلَى أَسَاسِ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام، فَإِنْ قُرَيْشًا اسْتَفْصَرَتْ بِنَاءَهُ، وَجَعَلْتُ لَهُ خَلْفًا. قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ: خَلْفًا يَعْني: أَبًا^(١).

١٥٨٥- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پیغه‌مبهری خوا ﷺ فهرمووی پیم: ((نه‌گهر که‌له‌که‌ت تازه‌ی مسوئمان نه‌بوونایه‌ (ماوه‌ی که‌مه‌ له‌ کوهر وازیان هیناوه‌) به‌یتم دهروخاند، پاشان له‌سهر بناغه‌ و نه‌خشه‌که‌ی ئیبراهیم عليه السلام دروستم ده‌کرده‌وه‌، چونکه‌ به‌راستی قورمیش خانووی به‌یتیان بچوک کردۆته‌وه‌، ههرومه‌ها دهرگاهی‌کیشم بۆ دادنا له‌ بشته‌وه‌)), نه‌بو موعاویه‌ ده‌لی: هیشام بۆی گیرامه‌وه‌ وتی: (خَلْفًا) واته‌: دهرگاهی‌ک.

^١ بروانه: ١٢٦.

١٥٨٦- حَدَّثَنَا بَيَانُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا يَزِيدُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ رُومَانَ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا: يَا عَائِشَةُ لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ لَأَمَرْتُ بِالْبَيْتِ فَهَدَمَ، فَأَدْخَلْتُ فِيهِ مَا أَخْرَجَ مِنْهُ وَالزَّفْتُهِ بِالْأَرْضِ، وَجَعَلْتُ لَهُ بَابَيْنِ: بَابًا شَرْقِيًّا، وَبَابًا غَرْبِيًّا، فَبَلَغْتُ بِهِ أَسَاسَ إِبْرَاهِيمَ..

قَدْ لَكَ الَّذِي حَمَلَ ابْنَ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى هَذِهِ. قَالَ يَزِيدُ: وَشَهِدْتُ ابْنَ الزُّبَيْرِ حِينَ هَدَمَهُ وَبَنَاهُ وَأَدْخَلَ فِيهِ مِنَ الْحِجَرِ، وَقَدْ رَأَيْتُ أَسَاسَ إِبْرَاهِيمَ حِجَارَةً كَأَسْنِمَةِ الْإِبِلِ. قَالَ جَرِيرٌ: فَقُلْتُ لَهُ: أَيْنَ مَوْضِعُهُ؟ قَالَ أَرِيكَهَ الْآنَ، فَدَخَلْتُ مَعَهُ الْحِجَرَ فَأَشَارَ إِلَى مَكَانٍ فَقَالَ: هَا هُنَا. قَالَ جَرِيرٌ: فَحَزَرْتُ مِنَ الْحِجَرِ سِتَّةَ أَذْرُعٍ أَوْ نَحْوَهَا^(١).

١٥٨٦- جهریری کوری حازیم ده‌لی: یه‌زیدی کوری رومان بوی گپ‌راینه‌وه له عورپوه‌وه، ئه‌ویش له عائیشه‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا گپ‌رايه‌وه که پیغه‌مبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بپی فهرمووه: ((ئهی عائیشه ئه‌گهر گه‌له‌که‌ت په‌یه‌وه‌ندیان به‌ نه‌فامییه‌وه تازه نه‌بووایه (تازه مسولمان نه‌بوونایه)، به‌ دلنیاپییه‌وه فهرمانم ده‌کرد که‌عه‌ به‌روخی‌نری، جا ئه‌وه‌ی که‌ لی‌ی که‌مکراومه‌وه دهمخسته‌وه سه‌ری (و به‌رزیه‌که‌یم نه‌ده‌هیلاو) دهمنووساند به‌زه‌وییه‌وه، وه‌ دوو دمرگام بۆ ده‌کرد، دمرگایه‌ک له‌ خۆره‌لاته‌وه‌و دمرگایه‌ک له‌ خۆرئاواوه، هه‌روه‌ها ده‌میرده‌وه سه‌ر بناغه‌که‌ی ئیبراهیم (که‌ له‌سه‌ره‌تادا که‌عه‌ی له‌سه‌ر دروستکرا‌بوو)).

ئهم فهرمایشته‌ی پیغه‌مبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پالی به‌ عه‌بدولای کوری زوبه‌یره‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا نا بۆ روخاندنی که‌عه‌. یه‌زید ده‌لی: خۆم دیم کاتی عه‌بدولای کوری زوبه‌یر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ که‌عه‌ی روخاند و دروستی کرده‌وه حیجری (ئیسماعیلی) خسته‌ سه‌ری، بناغه‌که‌ی ئیبراهیمم دی کۆمه‌له‌ به‌ردیک بوو، وه‌ک به‌رزایی پستی و‌شتر وابوو.

^١ بروانه: ١٢٦.

جهریر ده‌لێ به‌ یه‌زیدم وت: شوینی بناغه‌که‌ی ئیبراهیم له‌کویدا بوو؟ وتی: ئیستا پیشانت دده‌م، له‌گه‌لیدا رویشتمه‌ حیجری ئیسماعیل، ناماژه‌ی کرد بو شوینیك وتی: ئا له‌ویداوو. جهریر ده‌لێ: له‌ حیجره‌وه‌ پیاوam بو ئه‌و شوینه‌ شه‌ش بال یان له‌و نزیکه‌دا بوو.

٤٣- بابُ قَضْلِ الْحَرَمِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّكَ هَٰذَا أَلْبَدَةَ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَمْ كُلْ شَيْءٍ وَأَمْرُهُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ ١١ ﴿وَقَوْلِهِ ﴿وَقَالُوا إِن نَّبِيعَ الْمَدَى مَعَكَ نُنْخِطِفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَمْ نُمْكِنَ لَهُمْ حَرَمًا ؕ إِنَّمَا يُجِوِّ إِلَيْهِ نَمَرْتُ كُلِّ شَيْءٍ رَزَقًا مِّن لَّدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ٥٧ ﴿الْقَصص.

٤٣- باسی گه‌وره‌یی و فه‌زلی حه‌ره‌می مه‌که‌

وه باسی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رزو بئند: (ئه‌ی موحه‌مه‌د تۆ پێیان بلی:) بێگومان فه‌رمانم پێدراوه‌ که‌ ته‌نها په‌روه‌ردگاری ئه‌م شاره‌ (مه‌که‌) به‌رستم، که‌ ئه‌و خوايه‌ (پێز شکاندنی) ئه‌م شاره‌ی چه‌رام کردوووه‌ هه‌موو شتیک ته‌نها هی خوايه‌، وه‌ من فه‌رمانم پێدراوه‌ له‌ مسوڵمانان به‌، هه‌روه‌ها ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا: (ئایا ئێمه‌ ئه‌وانمان جێگیر نه‌کردوووه‌ له‌ شاریکی پێزگیراوی (قه‌ده‌غه‌کراوی) بێ ترس و بیمدا، هه‌موو جو‌ره‌ به‌روبوومیک کۆده‌کریته‌وه‌و ده‌بری بو ئه‌وی (مه‌که‌) به‌روزی دان له‌لایه‌ن ئێمه‌وه‌، به‌لام زۆربه‌یان نازانن و تێناگه‌ن).

١٥٨٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ: إِنَّ هَذَا الْبَلَدَ حَرَّمَهُ اللَّهُ، لَا يُعْضَدُ شَوْكُهُ، وَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهُ، وَلَا يُلْتَقَطُ لُقَطَتُهُ إِلَّا مَنْ عَرَفَهَا. ^(١)

١٥٨٧- عه‌بدولای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ روژی نازادکردنی شاری مه‌که‌دا فه‌رمووی: ((بێگومان ئەم شاری مه‌که‌یه‌ خوا (پێژ شکاندنی) چه‌رام کردووه‌، دێک و داری نابێدری، نیچیری راو نانریت، شتی ونبووی هه‌لناگیریته‌وه‌ ته‌نها بۆ که‌سی نه‌بی چاری بۆ بدات)).

٤٤- بَابُ تَوْرِيثِ دُورِ مَكَّةَ وَبَيْعِهَا وَشِرَائِهَا وَأَنَّ النَّاسَ فِي مَسْجِدِ الْحَرَامِ سَوَاءٌ خَاصَّةً

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَافِ يُظْلَمِ نَفْسَهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾ الحج، البادي: الطاري، معكوفًا: مخبوسًا.

٤٤- باسی حوكمی به‌میرات وهرگرتنی خانووه‌کانی مه‌که‌و کرین و فروشتنیان و هه‌موو خه‌لکی ما‌فی‌ان هه‌یه‌ به‌ یه‌کسانی له‌ مزگه‌وتی چه‌رام (که‌عه‌دا)

به‌به‌لگه‌ی ئەم فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (بێگومان ئەوانه‌ی بێ باوه‌ربوون وه‌ پێگری (مسو‌لمانان) ده‌که‌ن له‌ رێبازی خواو له‌ (پو‌یشن بۆ)

مزگه‌وتی چه‌رام (که‌عه‌به)، که ئیمه گیراومانه (به‌شوینی خواپه‌رستی)، بو هه‌موو خه‌لکی یه‌کسانه ج ئه‌وانه‌ی له‌ویدان، یان له دهره‌وه بو‌ی دین، وه هه‌رک‌ه‌س مه‌یلی له هه‌ق لادان و زولم و سته‌م بکات تیدا، سزای به‌ئیش و ئازاری پی ده‌چیرین). (البادی): غه‌ریب و ده‌سته‌کی. (مَعْکُوفًا): راگیراو، گیردراو.

١٥٨٨- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيْنَ تَنْزِلُ فِي دَارِكَ مِهْكَه؟ فَقَالَ: وَهَلْ تَرَكَ عَقِيلٌ مِنْ رِبَاعٍ أَوْ دُورٍ؟ وَكَانَ عَقِيلٌ وَرَثَ أَبَا طَالِبٍ هُوَ وَطَالِبٌ، وَلَمْ يَرْتَهُ جَعْفَرٌ وَلَا عَلِيٌّ رضي الله عنه؛ شَيْئًا؛ لِأَنَّهُمَا كَانَا مُسْلِمَيْنِ، وَكَانَ عَقِيلٌ وَطَالِبٌ كَافِرَيْنِ، فَكَانَ عَمْرٌ بْنُ الْخَطَّابِ رضي الله عنه يَقُولُ: لَا يَرِثُ الْمُؤْمِنُ الْكَافِرَ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَكَانُوا يَتَأَوَّلُونَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَهَاجِرُوا مَا لَكُم مِّنْ وَلِيَّتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا وَإِنْ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ٧٢﴾ الأنفال. الآية^(١).

١٥٨٨- ئوسامه‌ی کوردی زه‌ید (ره‌زای خوای لی بی) ده‌گیرپته‌وه که وتی: ئه‌ی بی‌غه‌مبه‌ری خوا رضي الله عنه له ج شوینیک دادبه‌زی و دادنه‌شیت له خانووه‌که‌ت له مه‌که‌ه؟ ئه‌ویش فه‌رمووی: ((ئایا عه‌قیل ه‌یج بره‌ خانوو یان مائیکی ه‌یشتوو (هه‌مووی فره‌شتوو))، ئوسامه ده‌لی: عه‌قیل و تالیب خانوو به‌ره‌ی ئه‌بو تالیبیان به‌میرات برد، نه‌جه‌عه‌فر و نه‌عه‌لی ه‌یج میراتیان له ئه‌بو‌تالیب نه‌برد، چونکه جه‌عه‌فر و عه‌لی مسولمان بوون، به‌لام عه‌قیل و تالیب کافر بوون،

^١ بروانه: ٣٠٥٨، ٤٢٨٢، ٦٧٦٤.

عومه‌ری کوری خه‌تابیش ﷺ ده‌یوت: ئیماندار میرات له‌ کافر نابات، ئیبنو شیهاب ده‌لی: هاوه‌لان نه‌و فه‌رمایشته‌ی خوی به‌رز و بلندیان به‌ میرات ته‌فسیر ده‌کرد که ده‌فه‌رموی: (به‌راستی نه‌وانه‌ی باوه‌ریان هینا و کو‌چیان کرد و تیک‌وشان به‌ مال و گیانیان له‌ پئی خوادا، وه‌ نه‌وانه‌ی (کو‌چه‌ره‌کانیان) گرتنه‌ خویان یارمه‌تییان دان نه‌وانه‌ به‌شتیوان و دوستی به‌کترین ...) تا کو‌تایی ئایه‌ته‌که‌.

٤٥- بابُ نُزُولِ النَّبِيِّ ﷺ مَكَّةَ

١٥٨٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أَرَادَ قُدُومَ مَكَّةَ: «مَنْزِلُنَا غَدَا - إِنْ شَاءَ اللَّهُ - بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ»^(١).

٤٥- باسی (شوینی) دابه‌زینی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌ شاری مه‌که‌

١٥٨٩- نه‌بو هورمه‌یره‌ ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ کاتی ویستی به‌رواته نیو شاری مه‌که‌وه‌ فه‌رمووی: ((سبه‌ینی جی‌گای دانیشتنمان به‌ ویستی خوا- شیوی تیره‌ی کینانه‌ ده‌بی‌ت، نه‌و جی‌گایه‌ی که تییدا (کینانه‌ و قوره‌یشیه‌کان) سویندیان خوارد بو‌ به‌کتری له‌سه‌ر به‌رده‌وامبوونیان له‌سه‌ر کوفر)).

١٥٩٠- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْعَدِ يَوْمَ النَّحْرِ وَهُوَ مِمَّنِي: «نَحْنُ نَزَلُونَ غَدَا بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ - يَعْنِي: ذَلِكَ الْمُحَصَّبَ، وَذَلِكَ أَنَّ قُرَيْشًا

^١ به‌روانه: ١٥٩٠، ٣٨٨٢، ٤٢٨٤، ٤٢٨٥، ٧٤٧٩.

وَكِنَانَهُ تَحَالَفَتْ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ - أَوْ بَنِي الْمُطَّلِبِ - أَنْ لَا يُتَاكِحُوهُمْ، وَلَا يُبَايِعُوهُمْ حَتَّى يُسَلِّمُوا إِلَيْهِمُ النَّبِيَّ ﷺ. وَقَالَ سَلَامَةُ عَنْ عَقِيلٍ وَيَحْيَى بْنِ الصَّحَّاحِ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ: أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ. وَقَالَ: بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي الْمُطَّلِبِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: بَنِي الْمُطَّلِبِ أَشْبَهُ^(١).

١٥٩٠- ئەبو ھورەمیرە رحمە دەلی: پێغەمبەر ﷺ سەر لەبەیانێ روژی یەگەمی جەژنی قوربان لە مینادا بوو، فەرمووی: ((ئێمە سبەینێ لە شیوی تیرە کینانە دادەبەزین و دادەنیشین، ئەو شوینە کە تێیدا سویندیان بو یەگەری خواردو ھاوپیەمانییەیان بەست لەسەر کوفر و بی باوەری))، ئەو شوینە مەبەست پێی موحەصصە، ئەویش ئەو بوو قورەیش و کینان بوونە ھاوپیەمانی یەگەری لە دژی تیرە هاشم و تیرە عەبدولموتەلیب -یان تیرە موتەلیب -، لەسەر ئەوێ ژن و ژنخواریان لەگەڵ نەکەن و کرپن و فرۆشتنیان لەگەڵ نەکەن، هەتا پێغەمبەریان پادەست نەکەن)).

وہ سەلامە گێڕایەو و وتی: لە عوقەیل و یەحیای کوپی زەحاکەوہ لە ئەوزاعییەو و تی: ئیبنو شەھاب بو ی گێڕامەوہ. ھەردووکیان (سەلامە و یەحیا لە گێڕانەوہکەیاندا) وتیان: (بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي الْمُطَّلِبِ). ئەبو عەبدوللا (ئیمامی بوخاری) دەلی: (بَنِي الْمُطَّلِبِ) ڕەواترە و نزیکترە لە راستییەوہ (نەك: بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ)^(٢).

^١ ڕوانە: ١٥٨٩.

^٢ سەرنج: چونکە هاشم و مطلب ھەردووکیان برا بوون عەبدولموتەلیب کوپی هاشمە، ئەگەر بلێن: (بنو هاشم و بنو عبد المطلب) ئەو کات پێویست بە (بنو عبد المطلب) ناکات، ھەر بلێی بنو هاشم ئەویش دەگرتەوہ، بەلام کە بلێی (بنو هاشم و بنو مطلب) واتە: ئەوێ ئەو دوو براہ.

٤٦- بابُ قولِ الله تَعَالَى:

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ۖ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا ۚ مَنِ النَّاسُ فَمَنْ يَتَّبِعِ فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۖ رَبَّنَا إِنِّي أَتُكِّتُ مِنْ دُورَتِي إِبْرَاهِيمَ عِزِّ ذِي زُرْعٍ عِنْدَ بَيْنِكَ الْمُحَرَّمَ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْنِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَتَوَيَّحُ آلَئِهِمْ وَأَرْزُقْهُمْ مِّنَ الشَّجَرِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ۖ﴾ (٢٧) إبراهيم.

٤٦- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرزو بلند:

(وه بیریان بینهوه کاتى ئیبراهیم ﷺ وتى: ئەى پەرۆمردگارم ئەم شارە (مەککە) بکە بەشارىکى ئارام و ئاسایش وه خۆم و کۆرەکانم بپارێزەو دوورخەردوه لهوهى بتهکان بپەرستين، ئەى پەرۆمردگارم بئێگومان ئەو بتانه زۆر له خەلکیان گومرا کردووه، جا هەرکەسى (لهپۆلهکانم) شوێن من کهوت، ئەوه بئێگومان له منه، هەرکەسیش سەرپێچى کردم، ئەوه بئێگومان تۆ لیبوردەى میهرمبانى، ئەى پەرۆمردگارمان من یهکیک له پۆلهکانم نیشتهجێکرد له شیویکی بى کشتوکالدا، لای ماله پیرۆزو رێزگیراوهکەتدا، ئەى پەرۆمردگارمان تا به چاکى نوێز بهجى بینن، دلى خەلکانى وا لیبکهیت سۆزیان ببى بۆ لایان و له ههموو بهرومیوهیهکیش پۆزیان بده، بهلکو شوکرانه بژیر بن).

٤٧- **بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْآبِيَّتَ الْحَرَامَ قِيَمًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْمَدَى وَالْفَلَيْدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ يَكُلُّ شَيْءًا عَلَيْهِ﴾** المائدة.

١٥٩١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يُخْرَبُ الْكَعْبَةُ ذُو السُّوَيْفَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ.^(١)

٤٧- **باسنی ئەم فەرمايشتهی خواى به‌رزو بڵند: (کعبه که مالى ريزليگيراوه، خوا دايئاوه به‌هوى راوه‌ستانى کاروبارى دين و دونياى خه‌لکى، هه‌روه‌ها مانگه ياساغه‌کان و قوربانىيه ديارنه‌کراوه‌کان و ديارى کراوه‌کان، ئەوه‌ش بو ئەوهى که بزائن به‌راستى خوا ده‌زانى و به‌ئاگايه که چى له ئاسمانه‌کان و زه‌ويدايه، وه بيگومان خوا به هه‌موو شتێ زانايه).**

١٥٩١- ئەبو هورميرە ر.ه. له پيغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گيرپيژته‌وه که فەرمووى: ((پياوئکى دوو لاق باريکى حه‌به‌شى که‌عه‌ دهروخينى)).

١٥٩٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ -هُوَ: ابْنُ الْمُبَارَكِ- قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانُوا يَصُومُونَ عَاشُورَاءَ قَبْلَ أَنْ يُفَرَّضَ رَمَضَانُ، وَكَانَ يَوْمًا تُسْتَرَفِيهِ الْكَعْبَةُ، فَلَمَّا فَرَضَ اللَّهُ رَمَضَانَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ شَاءَ أَنْ يَصُومَهُ فَلْيَصُمْهُ، وَمَنْ شَاءَ أَنْ يَتْرُكَهُ فَلْيَتْرُكْهُ.^(٢)

^١ بېروانه: ١٥٩٦.

^٢ ئەم فەرموودهيه به دوو سه‌نهد و رسته گيردراوه‌ته‌وه.

^٣ بېروانه: ١٨٩٣، ٢٠٠١، ٢٠٠٢، ٢٨٣١، ٤٥٠٢، ٤٥٠٤.

١٥٩٢- عائیشه رضی اللہ عنہا دهائی: (خه لکی رۆژی عاشورا (که رۆژی دهمیه می مانگی موحه رهمه) به رۆژوو دهموون، پيش نهوهی رۆژووی مانگی رهمه زان فه رز بکریت، عاشورا رۆژێک بوو (به بهرگێک) که عبه داده پۆشرا (تازه ده کرایه وه)، جا کاتی خوا رۆژووی مانگی رهمه زانی فه رزکرد، پيغه مبهری خوا ﷺ فه رمووی: ((هه رکه س ویستی رۆژووی عاشورا بگری با بیگری، هه رکه سیش ویستی به رۆژوو نه بی، با به رۆژوو نه بی)).

١٥٩٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ حَجَّاجٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لِيُحَجَّ النَّبِيُّ، وَلِيُعْتَمَرَ بَعْدَ خُرُوجِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ.. تَابَعَهُ أَبَانُ وَعِمْرَانُ عَنْ قَتَادَةَ. وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: عَنْ شُعْبَةَ قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لَا يُحَجَّ النَّبِيُّ.. وَالْأَوَّلُ أَكْثَرُ. سَمِعَ قَتَادَةُ عَبْدَ اللَّهِ وَعَبْدُ اللَّهِ أَبَا سَعِيدٍ.

١٥٩٣- نه بو سه عیدی خودی ﷺ له پيغه مبهروه ﷺ ده گيرپته وه که فه رمووی: ((بیگومان پاش دمرچوونی یه نجووج و مه نجووج حه جی بهیت و عومرپه ش ده کری))، نه بان و عیمران نه م فه رموودهمیان گیراومه وه له فه تاده وه، پالپشتی گیرانه وه که ی عه بدولای کوری نه بی عوتبه یان کردووه، وه عه بدوره حمان گیراویه تیه وه له شوعبه وه به م جوړه: ((قیامهت هه لئاسی تا وای لی دی حه جی بهیت ناکری)) گیرانه وه یه که م (که حه ججاج و نه بان و عیمران گیراویانه ته وه له فه تاده وه) زۆرتن، وه فه تاده له عه بدولای بیستووه عه بدولاش له نه بو سه عیدی بیستووه.

پیرستی بهرگی دووهم

- ٣ ١٠٤- باسی قورئانخویندن له نویژی بهیانیدا
- 0 ١٠٥- باسی دهنگبهرزکردنهوهی قورئانخویندنی نویژی بهیانی
- ١٠٦- باسی خویندنی دوو سوورهت پیکهوه له رکاتیکدا و خویندنی بهشی کوئای سیوورهتهکان و خویندنی سوورهتیک پیش
- ٧ سوورهتیکوه خویندنی سهرهتای سوورهتیک
- ١٠٧- باسیک: له دوو رکاتی کوئاییدا
- ١٠ تهها سوورهتی فاتحه دهخویندری
- ١٠٨- باسی ئه و کهسهی له نویژی نیوهرو و عهسردا
- ١١ قورئانخویندن پهههان دهکات
- ١١٠٩- باسیک: ئه گهر پیشنوئ (نویژکهههکان) ئایهتیک لی بیستن
- ١١٠١٠- باسیک: (پیشنوئ) رکاتی یهکهمی نویژ دریزه پت دههات
- ١١١١١- باسی پیشنوئ له ئامیندا دهنگ بهرز دهکاتهوه
- ١١٢١١٢- باسی گهوههیی ئامینکردن (وتنی ئامین)
- ١١٣١١٣- باسی نویژکهههکان ئامینکردن به دهنگی بهرز بلین
- ١١٤١١٤- باسیک: ئه گهر کهسیک کرنوش بیات
- ١٥١٥ پیش ئهوهی بگاته ریزهکهوه
- ١٦١١٥١٠- باسی (الله اکبر) کردن له کرنوشدا بهتهواوی
- ١٧١١٦١١- باسی تهواوکردنی (الله اکبر) له سوژدهدا
- ١٨١١٧١١- باسی (الله اکبر) کردن کاتی نویژکهه هلهدهستیهوه له سوژدهبردن

- ٢٠- ١١٨- باسی دانانی دهستهکانی لهسەر ئەژنۆکان له کړنوشدا
- ٢٠- ١١٩- باسیک: ئەگەر (نوێژکەر) کړنوش به جوانی و تهواوی نهبات
- ٢١- ١٢٠- باسی ریککردنی پشت له کړنوشدا
- ١٢١- باسی ئەندازهی کړنوش و راستبوونهوه
- ٢١- له کړنوش و وهستانهوه له جولان
- ١٢٢- باسی پیغمبەر ﷺ فرمانی کرد بهو پیاوهی
- ٢٢- به چاکي کړنوشی نهدهبرد نوێژکهکی بکاتهوه
- ٢٣- ١٢٣- باسی دوعاکردن له کاتی کړنوشدا
- ١٢٤- باسی پیشنوێژ و ئەو نوێژکهراهی له دوايهوهن
- ٢٤- کاتی سهربهرزکردنهوه له کړنوش چی دهلێن؟
- ٢٤- ١٢٥- باسی گهورهیی نزاى: (اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْخُدُ)
- ٢٥- ١٢٦- باسیک
- ١٢٧- باسی لهجولهکوتنی لهش
- ٢٦- کاتى نوێژکەر سهربهرز دهکاتهوه له کړنوش
- ٢٨- ١٢٨- باسیک: به (الله اکبر) هوه دادهبزی کاتى سوژدهی دهبرد
- ٣٣- ١٢٩- باسی گهورهیی سوژدهبردن
- ١٣٠- باسیک: (نوێژکەر) ههردوو ژیربالی دهرخات و
- ٣٦- قۆلهکانی دوور خاتهوه له لاشهی له کاتی سوژدهدا
- ٣٧- ١٣١- باسیک: سهربهنجهی پتیهکانی روو پت دهکرده قیبله
- ٣٧- ١٣٢- باسیک: ئەگەر کهسیک بهتهواوی سوژده نهبات
- ٣٨- ١٣٣- باسیک: سوژدهبردن لهسەر هوت ئیسک (ئهندام)
- ٣٩- ١٣٤- باسی سوژدهبردن لهسەر لووت
- ٤٠- ١٣٥- باسی سوژدهبردن لهسەر لووت لهنیو قوردا

- ١٣٦- باسی بهستنی پۆشاک و گریډانی، ئهوهی پۆشاکه کهی
 به خۆیهوه بپێچێت ئهگەر ترسا عهۆرهتی دهر بکهوێت
 ٤١
 ١٣٧- باسیک: (نوێژکه) قژی نهگرت و نهیبهستت
 ٤١
 ١٣٨- باسیک: (نوێژکه) لهنیو نوێژدا جلوهبرگ نهگرت و کو نهکاتهوه
 ٤٢
 ١٣٩- باسی (سُبْحَانَ اللَّهِ) وتن و دوعا کردن له سوژدهدا
 ٤٢
 ١٤٠- باسی مانهوهی نیوان دوو سوژدهکه
 ٤٣
 ١٤١- باسیک: (نوێژکه) قۆلهکانی نهخاته
 ٤٥
 سهر زهوی له کاتی سوژدهکاندا
 ١٤٢- باسی ئهوه که سهی له نوێژی ویترا (له سوژده)
 بهرز بێتهوه و ریک دانیشت پاشان ههڵسێتهوه
 ٤٦
 ١٤٣- باسیک: چون دهستی دهخسته سهر زهوی
 ٤٦
 کاتی له رکاتی ههڵدهسایهوه؟
 ١٤٤- باسیک: نوێژکه (اللَّهُ أَكْبَرُ) دهکات که ههڵدهسێتهوه
 له دوو رکات (بو رکاتی سییهم)
 ٤٧
 ١٤٥- باسی دانیشتنی سوننهت له تهحیاتدا
 ٤٨
 ١٤٦- باسی ئهوهی تهحیاتی یهکهمی لا واجب نییه،
 چونکه پێغه مبهړ ﷺ له دووهم رکاتدا ههستایهوه
 (تهحیاتی نهخویند) و بۆشی نهگه رایهوه
 ٥١
 ١٤٧- باسی تهحیات (خویندن) له دانیشتنی یهکهمدا
 ٥٢
 ١٤٨- باسی تهحیات (خویندن) له دانیشتنی کو تاییدا
 ٥٢
 ١٤٩- باسی دوعا و نزا کردن پیش سهلامدانوه
 ٥٣
 ١٥٠- باسی ههر نزیایهک دواي تهحیات
 ههڵبژێردریت دروسته، بهلام واجب نییه
 ٥٥

- ٧٩ ١٦٤- باسی نوێژی ئافرهتان له داوی (ریزی) پیاوانهوهیه
- ١٦٥- باسی به په له گهراوهیه ئافرهتان
- ٨٠ له نوێژی بهیانیدا، وه کهم مانهوهیان له مزگهوتدا
- ١٦٦- باسی ئافرهت داوی مۆلهت
- ٨٠ له میردهکهی بکات که بروات بۆ مزگهوت

١١- په راوی نوێژی ههینی

- ٨١ ١- باسی نوێژی ههینی فهرزه
- ٢- باسی گهورهیی خوشۆردنی رۆژی ههینی، وه ئایا منداڵ له سهریهتی ئامادهی نوێژی ههینی ببیت، یان ئایا ئافرهتان له سهریانه ئامادهی نوێژی ههینی ببن؟
- ٨٢ ٣- باسی بۆنی خوش لهخودان بۆ (رۆژی) ههینی
- ٨٤ ٤- باسی گهورهیی (نوێژی) ههینی
- ٨٥ ٥- باسیک
- ٨٦ ٦- باسی بهکارهێنانی رۆن بۆ نوێژی ههینی
- ٨٧ ٧- باسیک: (نوێژهر) چاکترین پۆشاکێ که ههیهتی له بهری کات (بۆ نوێژی ههینی)
- ٨٨ ٨- باسی سیواککردن له رۆژی ههیندا
- ٨٩ ٩- باسی کهسیک به سیواکی کهسیکی دیکه سیواک بکات
- ٩١ ١٠- باسی ئهوهی له نوێژی بهیانی له رۆژی ههیندا دهخوینرێ
- ٩٢ ١١- باسی (حوکمی) کردنی نوێژی ههینی له لادێ و شارهکاندا

- ١٢- باسیک: ئایا ئهوانه ی ئاماده ی نوێژی ههینی نابن
 ٩٤ له ئافرهتان و مندالان و کهسانی دیکه پتویسته خۆیان بشۆن؟
 ٩٦ ١٣- باسیک
 ١٤- باسی مۆلهتدان ئهگەر (نوێژکەر)
 ٩٧ ئاماده ی نوێژی ههینی نه بێت له باراندا
 ١٥- باسیک: له چ جێگا یه کهوه ده بێت (نوێژکەر) بێت
 ٩٨ بۆ نوێژی ههینی، وه له سهر کێ فهرزه؟
 ١٦- باسیک: که خۆر لای دا له نێوه راستی ئاسمان
 ٩٩ کاتی نوێژی ههینییه
 ١٠١ ١٧- باسیک: ئهگەر له رۆژی ههینیدا گهرمای به تین بوو
 ١٠٢ ١٨- باسی به پیاوه رویشتن بۆ نوێژی ههینی
 ١٩- باسیک: له رۆژی ههینیدا (مرۆف) دوو کهس له یه کدی
 ١٠٤ جیا نه کاتهوه (و به زۆر برواته نێوانیانوه)
 ٢٠- باسیک: له رۆژی ههینیدا پیاو براهه ی
 ١٠٥ هه لئه سستی و خۆی له جێگا که ی دانیشیت
 ١٠٥ ٢١- باسی کاتی بانگدان له رۆژی ههینیدا
 ١٠٦ ٢٢- باسی نوێژی ههینی یه ک بانگیژی هه بووه
 ٢٣- باسیک: وتارخوین له سهر دوانگه
 ١٠٧ وه لامی بانگیژی ده داتهوه کاتی گوێی له بانگ بوو
 ٢٤- دانیشتنی (پیشنوێژ) له سهر مینهر له کاتی بانگدان (سوننه ته)
 ١٠٧ ٢٥- باسی بانگدان له کاتی وتارداندا
 ١٠٨ ٢٦- باسی (رهوایه تی) وتاردان له سهر دوانگه
 ١٠٩ ٢٧- باسی وتاردان به پتوه
 ١١١

- ٢٨- باسيك: پيشنويز روو دهكاته خه لكه كه،
 ١١٢ خه لكه كه ش روويان له پيشنويزه كاتيک وتار دهادت
 ٢٩- باسي ئه وهى له وتاردا پاش
 ١١٣ سوپاس و ستاييشى خوا بلى: جا دواى ئه وه ده ليم
 ١١٩ ٣٠- باسي (حوكمى) دانىشتن له نيوان دوو وتاره كهى رۆژى ههيندا
 ١١٩ ٣١- باسي گويگرتن له وتارى ههينى
 ٣٢- باسيك: ئه گهر ئيمام له كاتيكا وتارى دهاد كه سيكى
 ١٢٠ بينى هات، فهرمانى پى بكات كه دوو ركات نويزى سوننهت بكات
 ٣٣- باسي ئه گهر له كاتيكا پيشنويز وتارى دهاد
 ١٢٠ كه سيك هات دوو ركات نويزى كورت بكات
 ٣٤- باسي بهر زكر دهنه وهى ههردوو دهست له وتارداندا
 ١٢١ ٣٥- باسي داوا كردنى بارانبارين له وتارى رۆژى ههيندا
 ١٢٢ ٣٦- باسي به باشى گويگرتن له رۆژى ههينى كاتى ئيمام وتار دهادت
 ١٢٣ ٣٧- باسي ئه و سات و كاتهى له رۆژى ههيندايه
 ١٢٤ (نزاي تيدا گيرا ده بى)
 ٣٨- باسيك: ئه گهر خه لكى له كاتى نويزى ههينى ئيماميان
 به جى هيشت، جا ئيمامش له گه ل ئه وانهى ماونه ته وه
 ١٢٥ نويزى كرد (دروسته)
 ٣٩- باسي ئه نجامدانى نويزى سوننهت له پيش و پاشى نويزى ههينى
 ١٢٥ ٤٠- باسي ئه م فهرمايشتهى خواى بهر ز و بلىد:
 (جا كاتى نويزى ههينى ته و او بوو ئيدى بلاو بنه وه
 به سهر زه ويدا، وه بگه رين به شوين رزق و رۆزى خوا دا)
 ١٢٦ ٤١- باسي نيوه رۆخه و پاش نويزى ههينى
 ١٢٧

١٢- په راوی نویژی ترس

١٢٩

- ١- باسی نویژی ترس ١٢٩
- ٢- باسی ئەنجامدانی نویژی ترس به پیاده و به سواری ١٣١
- ٣- باسیک: له نویژی ترسدا جهنگاوهران پاسهوانی یه کدی ده کهن ١٣٢
- ٤- باسی ئەنجامدانی نویژی ترس له کاتی په لاماری قهلا و له کاتی به رهنگار بوونه وه له گهڵ دوزمندا ١٣٣
- ٥- باسی نویژی داواکار و داواکراو به سواری و به ئاماژه کردن ١٣٥
- ٦- باسی نویژی به یانی زوو (له سه رهتای کاته که یه وه) و به تاریکی بکری، ههروه ها نویژ کردن له کاتی په لامار و جهنگدا ١٣٦

١٢- په راوی دوو جهژنه که

١٣٧

- ١- باسیک: دوو جهژنه که و خورازاندنه وه تییاندا ١٣٧
- ٢- باسی شمشیر و قه لغان له رۆژی جهژندا (یاریکردن پێیان دروسته) ١٣٨
- ٣- باسی سوننه تی جهژنه کان بو موسو لمانان ١٤٠
- ٤- باسی له جهژنی ره مه زاندا خواردن بخوریت ١٤١
- پیش رۆیشتن بو نویژی جهژن ١٤١
- ٥- باسی خواردن له جهژنی قورباندا ١٤٢
- ٦- باسی رۆیشتنه ده ره وهی شار بو نویژگه به بێ دوانگه ١٤٤
- ٧- باسی رۆیشتن بو نویژی جهژن به پیاده و به سواری و نویژکردنی جهژن پیش وتاردان به بێ بانگدان و قامه تکردن ١٤٥
- ٨- باسی وتاردان پاش نویژی جهژن ١٤٧

- ٩- باسی ئهوهی ناپهسهنده له هه لگرتنی چهک
- ١٤٩ له جهژن و له مهککه و دهوروبه ریدا
- ١٠١ ١٠- باسی زوو رۆیشتن بۆ نوێژی جهژن
- ١١- باسی گهروهیی کردهوهی چاک
- ١٥٢ له سێ رۆژی دواي رۆژی جهژنی قورباندا
- ١٢- باسی (الله اکبر) کردن له رۆژی جهژن و سێ رۆژی
- ١٥٣ دواي جهژن و کاتیکیش دهروات بۆ عهرفه
- ١٥٥ ١٣- باسی نوێژکردن روو به نیزه له رۆژی جهژندا
- ١٤- باسی هه لگرتنی داردهست و نیزه
- ١٥٦ له پێش ئیمامهوه له رۆژی جهژندا
- ١٥٦ ١٥- باسی رۆیشتنی ئافرهتان (ی پاک) و هیزداران بۆ نوێژگه (له جهژندا)
- ١٥٧ ١٦- باسی رۆیشتنی مندا لآن بۆ نوێژگه (له جهژندا)
- ١٥٨ ١٧- باسی روو له خه لک کردنی ئیمام له وتاری جهژندا
- ١٥٩ ١٨- باسی ئهوه بهیداخه (نیشانه) ی که له نوێژگه دا بوو
- ١٦٠ ١٩- باسی ئاموژگار یکردنی ئیمام بۆ ئافرهتان له رۆژی جهژندا
- ١٦٢ ٢٠- باسیک: ئهگهر ئافرهت له جهژندا عهبا ی نه بوو
- ١٦٤ ٢١- باسی ئافرهتانی هیزدار خویان دوور بگرن له نوێژگه
- ١٦٤ ٢٢- باسی سه ربڕینی و شتر و ئازهل له نوێژگه له رۆژی جهژنی قورباندا
- ٢٣- باسی قسه کردنی پێشنوێژ و خه لک له کاتی وتاری جهژندا، وه
- ١٦٥ ئهگهر پێشنوێژ پر سیاری شتیکی لێ بکری له کاتیکدا وتار ده دات
- ٢٤- باسی که سێ رێگا که ی بگۆری
- ١٦٧ ئهگهر له رۆژی جهژندا (له نوێژ) گه رایه وه
- ٢٥- باسیک: ئهگهر پیاویک نوێژی جهژنه که ی فهوتا

دوو رکات نوێژ دهکات، ئافرهتانیش به ههمان شیوه،

١٦٨ ئهوانهش له مالهوه و ئهوانهش له گوندهکانن

١٧٠ ٢٦- باسی نوێژ (ی سونهت) له پیش و پاشی نوێژی جهژنهوه (دروسته)

١٤- پهراوی نوێژی ویت

١٧١ ١- باسی ئهوهی دهربارهی نوێژی ویت هاتوه

١٧٤ ٢- باسی کاتهکانی نوێژی ویت

٣- باسی پێغه مبه‌ر ﷺ خیزانهکانی خه‌بر کردۆته‌وه

١٧٥ له‌ خه‌و بو‌ ئه‌نجامدانی نوێژی ویت

٤- باسیک: (موسولمان) با کۆتاهه‌مین

١٧٦ نوێژی شه‌وی بکاته نوێژی ویت

١٧٧ ٥- باسی نوێژی ویت به‌سه‌ر و لاخه‌وه بکری

١٧٧ ٦- باسی ئه‌نجامدانی نوێژی ویت له‌ سه‌فه‌ردا (دروسته)

٧- باسی خۆیندنی دوعای قونوت

١٧٨ له‌پیش کړنوش و له‌دواشیه‌وه (دروسته)

١٥- پهراوی داواکردنی بارانبارین

١- باسی داواکردنی بارانبارین و رۆشنه‌ده‌ره‌وه‌ی

١٨٠ پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ مه‌دینه بو‌ نوێژه‌بارانه

٢- باسی ئهم دوعایه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ: ((خوایه‌ گران و قاتوقرییان

١٨١ به‌ سه‌ردا بێنی وه‌ک قاتوقری سه‌رده‌می یوسف (علیه‌ السلام)))

- ٣- باسی خەڵکی داواى دوعاى بارانبارين له ئيمام بکەن
١٨٣ ئەگەر تووشى بيبارانى بوون
- ٤- باسى هه‌لگه‌رانده‌وه‌ى پۆشاک له کاتى دوعاى بارانباريندا
١٨٥
- ٥- باسى تۆله‌ى په‌روه‌ردگارى به‌رز و به‌ده‌سه‌لات له دروستکراوه‌کانى
به‌بيرانى و وشکه‌سالى، کاتى سنووره‌کانى خوا بشکينى
١٨٦
- ٦- باسى دوعاى بارانبارين کردن له
١٨٧ مزگه‌وته‌ى نوێژى هه‌ينى تيدا ده‌کرى
- ٧- باسى دوعاى بارانبارين کردن
١٨٩ له وتارى رۆژى هه‌ينيدا بى روکردنه قيبله
- ٨- باسى دوعاى بارانبارين کردن له‌سه‌ر دوانگه
١٩٠
- ٩- باسى ئه‌وه‌ى بۆ داواى بارانبارين ته‌نها نوێژى هه‌ينى کرد
١٩١
- ١٠- باسى دوعا و پارانه‌وه، ئەگەر هه‌موو رىگايه‌ک برا له‌به‌ر زۆرى بارانبارين
١٩٢
- ١١- باسى ئه‌وه‌ى وتراوه: که پىغه‌مبه‌ر ﷺ پۆشاکه‌ى
هه‌له‌گه‌رپايه‌وه له رۆژى هه‌ينيدا که دوعاى بارانبارينى کرد
١٩٣
- ١٢- باسىک: ئەگەر خه‌لکانىک تکايان له ئيمام کرد دوعاى
بارانبارينيان بۆ بکات، (ئيمام) ده‌ست نه‌نى به‌ روويانه‌وه
١٩٤
- ١٣- باسىک: ئەگەر بته‌رستان تکايان له موسوڵمانان کرد له کاتى بيبارانيدا
١٩٥
- ١٤- باسى ئەگەر باران زۆر بارى دوعا بکرى و بوترى: له
ده‌روبه‌رمان بيبارىنه نه‌ک له‌سه‌رمان
١٩٧
- ١٥- باسى دوعاى بارانبارين به‌راوه‌ستانه‌وه
١٩٨
- ١٦- باسى قورئانخويندن به‌ده‌نگى به‌رز له نوێژه‌بارانه‌دا
١٩٩
- ١٧- باسىک: چۆن پىغه‌مبه‌ر ﷺ پشتى کرده خه‌لکه‌ى؟
١٩٩
- ١٨- باسى نوێژه‌بارانه دوو رکاته
٢٠٠

- ٢٠٠- باسی داوا کردنی بارانبارین له نویژگه
- ٢٠١- باسی رووکردنه قیبله له کاتی داوا کردنی بارانباریندا
- ٢١- باسی خه لک له گه ل پيشنويزدا دهستان بهرز بکهنه وه
- ٢٠٢- له کاتی پارانه وه بو بارانبارین
- ٢٢- باسی دهستبه رزکردنه وه پيشنويز له پارانه وه بارانباریندا
- ٢٣- باسی نه و دوعايه له کاتی بارانبارین دهوتریت
- ٢٤- باسی که سیک له کاتی بارانباریندا خوی بداته بهر بارانه که
- ٢٠٥- هه تا بهریشیدا بیته خواره وه
- ٢٠٦- باسیک: کاتیک با هه لیکات
- ٢٦- باسی نه م فهرمووده یه پيغه مبه ر ۞:
- ٢٠٦- ((من به باي شهمال سمر خرام)).
- ٢٧- باسی نه وه دهر باره ی بومه لهرزه و نيشانه کان (ی قیامت) و تراوه
- ٢٨- باسی نه م فهرمایشته ی خوی بهرز و بلند: (له جیاتی سو پاسگوزاری
- ٢٠٨- له سهر رۆزیتان ئیوه به درۆی دهزانن و باوه ر ناهینن)
- ٢٠٩- باسیک: که س نازانت که ی باران ده بارن جگه له خوا

١٦- په راوی نویژي خورگیران

- ٢١١- باسی نویژکردن له خورگیراندا
- ٢١٣- باسی مالبه خشین له کاتی خورگیراندا
- ٢١٥- باسی بانگدان به (الصلاة جامعة) له کاتی خورگیراندا
- ٢١٦- باسی وتاردانی پيشنويز له خورگیراندا

- ٢١٧ - ٥- باسیک: ئایا بۆ خۆرگیران وشەیی (کَسَفَتْ) دەوترێت یان (خَسَفَتْ)؟
- ٦- باسی ئەم فەرموودەیەیی پێغەمبەر ﷺ:
- ٢١٨ ((خو بە خۆرگیران بەندەکانی دەترسێنت))
- ٢١٩ - ٧- باسی پەناگرتن (بە خوا) لە سزای گۆر لە کاتی خۆرگیراندا
- ٢٢١ - ٨- باسی درێژی سوژدە لە (نوێژی) خۆرگیراندا
- ٢٢٢ - ٩- باسی نوێژی خۆرگیران بەکۆمەڵ
- ٢٢٤ - ١٠- نوێژکردنی ئافرهتان لەگەڵ پیاواندا لە نوێژی خۆرگیراندا
- ٢٢٥ - ١١- باسی کەسێک حەزی لە کۆیلەتازادکردن بێت لە کاتی خۆرگیراندا
- ٢٢٦ - ١٢- باسی نوێژی خۆرگیران لە مزگەوتدا
- ٢٢٨ - ١٣- باسیک: خۆر لەبەر مردن یان ژیاڵی هیچ کەس ناگیرێت
- ٢٢٩ - ١٤- باسی یادى خوا لە خۆرگیراندا
- ٢٣٠ - ١٥- باسی پاراڤهوه لە کاتی خۆرگیراندا
- ٢٣١ - ١٦- باسی پێشنوێژ لە وتاری خۆرگیراندا بۆ: جە دواى ئەمە
- ٢٣١ - ١٧- باسی نوێژی مانگیگاران
- ٢٣٢ - ١٨- باسیک: پکاتی یەکەمى نوێژی خۆرگیران درێژترە (لە پکاتی دووهم)
- ٢٣٣ - ١٩- باسی قورئانخوێندن بەدەنگى بەرز لە نوێژی مانگیگاراندا

٢٣٥ - ١٧- پەراوی سوژدەکانی قورئان خوێندن

- ٢٣٥ - ١- باسی ئەوەی دەربارەى سوژدەکانی قورئان و سوننەت بوونیان هاتوو
- ٢٣٦ - ٢- باسی سوژدەى سوورەتى (السجدة)
- ٢٣٦ - ٣- باسی سوژدەى سوورەتى (ص)
- ٢٣٧ - ٤- باسی سوژدەى سوورەتى (التَّحْمِ)

٥- باسی سوژده بردنی مسولمانان له گه‌ڵ هاوبه‌شدانه‌راندا،

٢٣٨ له‌کاتێکدا بته‌رست پیسه - ده‌ستنوێژی دروست نیه

٢٣٨ ٦- باسی که‌سیک (ئایه‌تی) سوژده بخوینی و سوژده نه‌بات

٢٣٩ ٧- باسی سوژده‌ی: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾

٨- باسی ئهو که‌سه‌ی سوژده ده‌بات به‌هۆی

٢٤٠ سوژده‌ی قورئان خوینه‌وه

٢٤١ ٩- باسی قهره‌ب‌آلغی خه‌لک کاتێ ئیمام ئایه‌تی سوژده ده‌خوینی

٢٤١ ١٠- باسی ئه‌وه‌ی رای وایه که‌ خوا سوژده‌ بردنی واجب نه‌کردوه‌وه

٢٤٣ ١١- باسی که‌سیک له‌ نوێژدا ئایه‌تی سوژده بخوینی و به‌ هۆیه‌وه سوژده بیات

٢٤٤ ١٢- باسی که‌سیک شوینی نه‌بی سوژده‌ی تیدا بیات له‌ به‌ر قهره‌ب‌آلغی

١٨- په‌راوی کورته‌کردنه‌وه‌ی نوێژ

١- باسی ئه‌وه‌ی ده‌ر باره‌ی نوێژ کورت کردنه‌وه‌ هاته‌وه‌،

٢٤٥ وه‌ گه‌شتیار چهند بمینیته‌وه‌ (له‌ سه‌فه‌ردا) نوێژ کورت ده‌کاته‌وه‌؟

٢٤٦ ٢- باسی (حوکمی) نوێژکردن له‌ مینادا

٢٤٧ ٣- باسیک: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ هه‌ج کردنه‌که‌یدا چهند ماوه‌ته‌وه‌؟

٢٤٨ ٤- باسیک: له‌ چهن‌یکدا نوێژ کورت ده‌کریته‌وه‌؟

٢٥٠ ٥- باسیک: هه‌رکات له‌ شوینی خۆی ده‌رچوو نوێژ کورت ده‌کاته‌وه‌

٢٥١ ٦- باسیک: نوێژی ئیواره‌ له‌ سه‌فه‌ردا سێ رکات ده‌کری

٧- باسی نه‌وێژی سوننه‌ت کردن به‌ سواری و‌لاخه‌وه‌،

٢٥٢ و‌لاخه‌که‌ ڕوو به‌ هه‌رکۆی بیات

- ٨- باسی ئاماژه کردن (بۆ کرنووش و سوژده له نوێژی سوننه‌دا)
 به سوارى و لآخهوه ٢٥٣
- ٩- باسیک: پێغه‌مبەر ﷺ بۆ نوێژی فهرز له و لآخه‌که‌ى داده‌به‌زى ٢٥٤
- ١٠- باسى (حوکه‌ى) نوێژى سوننه‌ت کردن به سوارى گوێدرێژه‌وه ٢٥٥
- ١١- باسى ئه‌وه‌ى نوێژى سوننه‌تى نه‌کردووه له‌سه‌فه‌ردا،
 نه‌ له‌پاشى نوێژى فهرزه‌وه‌و نه‌ له‌پێشیه‌وه ٢٥٦
- ١٢- باسى ئه‌وه‌ى نوێژى سوننه‌ت ده‌کات له‌ سه‌فه‌ردا
 جگه‌ له‌ پاش و پێشى فهرزه‌کان ٢٥٧
- ١٣- باسى کوێردنه‌وه‌ى نوێژى مه‌غریب و عی‌شا له‌ سه‌فه‌ردا ٢٥٩
- ١٤- باسیک: ئایا (نوێژخوێن) بانگ ده‌دات، یان قامه‌ت ده‌کات
 ئه‌گەر نوێژى مه‌غریب و عی‌شا کوێکاته‌وه‌؟ ٢٦٠
- ١٥- باسیک: (گه‌شتیار) نوێژى نیوه‌رۆ دواده‌خات ئه‌گەر
 پێش کاتى نوێژى نیوه‌رۆ ده‌ستى به‌روێشتن کرد ٢٦١
- ١٦- باسیک: ئه‌گەر دواى ئه‌وه‌ى نوێژى نیوه‌رۆ ببووايه
 ده‌ستى به‌روێشتن بکرایه نوێژى نیوه‌رۆى ده‌کرد،
 پاشان سوارى و لآخه‌که‌ى ده‌بوو (ده‌روێشت) ٢٦٢
- ١٧- باسى نوێژکردن به‌دانیشتنه‌وه ٢٦٣
- ١٨- باسى نوێژى که‌سى دانیشتوو به‌ ئاماژه‌کردن ٢٦٥
- ١٩- باسیک: ئه‌گەر نه‌یتوانى به‌دانیشتنه‌وه
 نوێژ بکات ئه‌وه‌ له‌سه‌ر لا نوێژه‌که‌ى بکات ٢٦٦
- ٢٠- باسیک: ئه‌گەر که‌سێک به‌دانیشتنه‌وه نوێژى کرد،
 پاشان چاک بوویه‌وه، یان سووکیه‌تى له‌ خۆیدا هه‌ست پێکرد،
 ئه‌وه‌ى ماوه له‌ نوێژه‌که‌ى ته‌واوى ده‌کات ٢٦٧

١٩- په راوی شه و نوێژ

٢٦٩

- ٢٧٠ ١- باسی شه و نوێژ کردن له شه ودا
- ٢٧١ ٢- باسی گه و ره یی شه و نوێژ
- ٢٧٢ ٣- باسی درێژی سوژده کان له شه و نوێژدا
- ٢٧٣ ٤- باسی وازه یانانی نه خووش له شه و نوێژکردن
- ٥- باسی هاندانی پیغه مبه ر ځ له سهر شه و نوێژ و نوێژه سوننه ته کان که سوننه تن، پیغه مبه ر ځ شه و یک رویش ت بو مالی فاتیمه و عه لی (سه لامی خوا یان لی ب ت) بو هاندانیان له سهر شه و نوێژ
- ٢٧٤ ٦- باسی پیغه مبه ر ځ نه وه نده شه و نوێژی ده کرد هه تا هه ردوو قاچی شه قیان بر دبو و
- ٢٧٧ ٧- باسی نه و که سه ی له به ره به یاندا بخه و ت
- ٨- باسی نه و که سه ی پارشیو بکات و نه خه و یته وه هه تا نوێژی به یانیش ده کات
- ٢٧٨ ٩- باسی زور را وه ستان به پیوه له شه و نوێژدا
- ٢٨٠ ١٠- باسیک: شه و نوێژی پیغه مبه ر ځ چون بووه، وه له شه ودا چه ند رکات نوێژی ده کرد؟
- ٢٨١ ١١- باسی هه ستانی پیغه مبه ر ځ بو شه و نوێژ و خه و تنی، هه روه ها نه وه ی نه سخ بو ته وه له شه و نوێژ
- ٢٨٢ ١٢- باسی گریدانی شه یتان له پشته سه ری مروف نه گه ر شه و نوێژ نه کات
- ٢٨٤ ١٣- باسیک: نه گه ر خه و ت و شه و نوێژی نه کرد شه یتان میز ده کاته گوئی هه وه
- ٢٨٥ ١٤- باسی پارانه وه و نوێژکردن له کو تای ی شه ودا
- ٢٨٦

- ١٥- باسی ئەو کەسە سەرەتای شوو دەخەوێ و
 ٢٨٧ له کۆتایی شەودا هەڵدەسێ شەونۆێژ دەکات
- ١٦- باسی شەونۆێژی پێغەمبەر ﷺ له رەمەزان و غەیری رەمەزاند
 ٢٨٨
- ١٧- باسی گەرەیی دەستنۆێژ بە شوو و بەرۆژ،
 ٢٨٩ وه گەرەیی نۆێژ پاش دەستنۆێژ له شوو و رۆژدا
- ١٨- باسی ئەوەی کە ناپەسەندە له زیادەرۆیی له پەرسش دا
 ٢٩٠
- ١٩- باسی ئەوەی کە ناپەسەندە کەسێک شەونۆێژ
 ٢٩١ بکات و (دوات) وازی لێ بێنێ
- ٢٠- باسیک
 ٢٩٢
- ٢١- باسی گەرەیی ئەو کەسە له شەودا
 ٢٩٣ خەبەری بوویەووهو شەونۆێژی کرد
- ٢٢- باسی بەردەوام بوون لەسەر دوو رکاته سوننەتەکە
 ٢٩٦ پیش نۆێژی بهیانی
- ٢٣- باسی راکشان لەسەر لای راست دواي کردنی
 ٢٩٧ دوو رکاته سوننەتەکە پیش نۆێژی بهیانی
- ٢٤- باسی کەسێک پاش دوو رکاته سوننەتەکە
 ٢٩٧ (ی پیش نۆێژی بهیانی) قسە بکات و رانەکشت
- ٢٥- باسی نۆێژی سوننەت دوو رکات دوو رکات سوننەتە
 ٢٩٨
- ٢٦- باسی قسەکردن پاش دوو رکات سوننەتەکە پیش بهیانی
 ٣٠٢
- ٢٧- باسی چاودێری و لەبیرنەکردنی دوو رکاتهکە
 ٣٠٢ پیش نۆێژی بهیانی، وه ئەوەی به سوننەت ناوی بردووه
- ٢٨- باسی له دوو رکاته سوننەتەکە پیش بهیانی دا چی دەخوێنێ؟
 ٣٠٣
- ٢٩- باسی نۆێژی سوننەت کردن له پاش نۆێژه فەرەکان
 ٣٠٤

- ٣٠٠- باسی ئەو کەسە لە پاش نوێژە فەرزه‌کان سوننه‌تی نه‌کردوووه
- ٣٠٦- باسی نوێژی چێشته‌نگاو کردن له سه‌فه‌ردا
- ٣٢- باسی ئەو کەسە نوێژی چێشته‌نگاوی
- ٣٠٧- نه‌کردوووه و رای وایه دروسته بکری
- ٣٠٨- باسی نوێژی چێشته‌نگاوکردن له شار و ئاوهدانیدا
- ٣٠٩- باسیک: دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی پیش نیوه‌رو
- ٣١٠- باسی نوێژی سوننه‌ت پیش نوێژی مه‌غریب
- ٣١١- باسی کردنی نوێژه سوننه‌ته‌کان به‌کوّمه‌ل
- ٣١٥- باسی نوێژی سوننه‌ت کردن له مائه‌وه

٢٠- په‌راوی گه‌وره‌یی نوێژکردن له‌ مزگه‌وتی مه‌ککه و مه‌دینه

- ٣١٦- ١- باسی گه‌وره‌یی نوێژکردن له‌ مزگه‌وتی مه‌ککه و مه‌دینه‌دا
- ٣١٧- ٢- باسی (گه‌وره‌یی) مزگه‌وتی قوبا
- ٣١٨- ٣- باسی ئەوه‌ی هه‌موو رۆژیک شهممان ده‌هات بۆ مزگه‌وتی قوبا
- ٣١٩- ٤- باسی هاتن بۆ مزگه‌وتی قوبا به‌پیا‌ده و به‌سواری
- ٣١٩- ٥- باسی پله‌و پایه‌ی نیوان قه‌بری پێغه‌مبه‌ر ﷺ و دوانگه‌که‌ی
- ٣٢٠- ٦- باسی مزگه‌وتی به‌یتولمه‌قدیس

٢١- په‌راوی جولان له‌ کاتی نوێژکردندا

- ٣٢٢- ١- باسی جولانی ده‌ست له‌ نوێژدا ئەگه‌ر بۆ کاروباری نیو نوێژه‌که‌ بیت
- ٣٢٤- ٢- باسی ئەوه‌ی رێگری له‌ کراوه له‌ قسه‌کردن له‌ نوێژدا

- ٣- باسی ئهوهی که (سبحان الله والحمد لله) کردن
 ٣٢٦ له نوێژدا بۆ پیاوان دروسته
- ٤- باسی (حوکمی) ئهوهی له نێو نوێژدا ناوی کهسانیکی بهینتی،
 ٣٢٧ یان سهلام بکات له کهسیکی به رانبهری به نه زانین
- ٥- باسیکی: چه پله لێدان بۆ ئافره تانه
 ٣٢٨
- ٦- باسی ئهوهی پشتاو پشت بگهریته وه له نێو نوێژه کهیدا،
 ٣٢٩ یان پیشکه ویت له بهر کاریکی بۆی پیش هاتوه
- ٧- باسی ئه گهر دایکیکی کوره کهی بانگ بکات کاتێ (کوره که) له نوێژدا بێ
 ٣٣٠
- ٨- باسی دهستدان له چه و (ورده بهرد) له نوێژدا
 ٣٣١
- ٩- باسی راخستنی پۆشاک له نێو نوێژدا بۆ سوژده بردن له سههری
 ٣٣١
- ١٠- باسی ئه و کرده وه و جوله ی له نێو نوێژدا دروسته
 ٣٣٢
- ١١- باسیکی: ئه گهر له نێو نوێژه کهیدا و لآخه کهی به ره لابی و پروات (چی بکات؟)
 ٣٣٣
- ١٢- باسی ئه وهی که دروسته له تف و به لغم و فوو کردن له نێو نوێژدا
 ٣٣٦
- ١٣- باسیکی: ئه گهر کهسیکی له پیاوان به نه زانی له نوێژه کهیدا
 ٣٣٧ چه پله ی لێدا نوێژه کهی به تال نابیته وه
- ١٤- باسیکی: ئه گهر و ترا به نوێژکه ر برۆره پیشه وه، یان چاوه پروان به،
 ٣٣٧ ئه ویش چاوه پروان بوو قهینا کات.
- ١٥- باسیکی: له نێو نوێژدا وه لآمی سه لامکردن نادریته وه
 ٣٣٨
- ١٦- باسی به رزکردنه وهی دهسته کان له نێو نوێژدا له بهر کاریکی لێی رووده دات
 ٣٤٠
- ١٧- باسی دهست خستنه که له که له نوێژدا
 ٣٤١
- ١٨- باسیکی: مرۆف له نێو نوێژدا شتیکی بیر بکه ویته وه
 ٣٤٢

٢٢- په‌راوی هه‌له‌کردن ٣٤٤

- ١- باسی ئه‌وه‌ی له‌باره‌ی (حوکمی) هه‌له‌کردنه‌وه‌ هاتووه، ئه‌گه‌ر نوێژخوێن
 ٣٤٤ له‌ دووهم رکاتی فهرزدا هه‌ستایه‌وه‌ (دانه‌نیشت بۆ ته‌حیات خوێندن)
- ٢- باسیک: گه‌ر نوێژخوێن پێنج رکاتی کرد
 ٣٤٥
- ٣- باسیک: ئه‌گه‌ر له‌ رکاتی دووهم، یان سییه‌مدا سه‌لامی
 ٣٤٦ دایه‌وه‌ و دوو سوژده‌ی برد، وه‌ک سوژده‌کانی نوێژ یان درێژتر
- ٤- باسی ئه‌وه‌ی له‌ بردنی دوو سوژده‌که‌ی هه‌له‌کردندا ته‌حیات نه‌خوینت
 ٣٤٧
- ٥- باسی ئه‌وه‌ی له‌ دوو سوژده‌که‌ی هه‌له‌کردندا ئه‌لاهو ئه‌کبه‌ر ده‌کات
 ٣٤٨
- ٦- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک نه‌یزانی چه‌ند رکاتی کردووه
 ٣٥٠ سێ یان چوار، به‌دانیشتنه‌وه‌ دوو سوژده‌ ده‌بات
- ٧- باسی هه‌له‌کردن له‌ نوێژی فهرز و سونه‌تدا
 ٣٥١
- ٨- باسیک: ئه‌گه‌ر نوێژخوێن له‌کاتی نوێژکردندا قسه‌ی
 ٣٥٢ له‌گه‌ڵدا کرا ئه‌ویش به‌ده‌ستی ئاماژه‌ی کردو گۆی گرت
- ٩- باسی ئاماژه‌کردن له‌نیو نوێژدا
 ٣٥٤

٢٢- په‌راوی مردوو و جه‌نازه ٣٥٧

- ١- باسیک: ده‌رباره‌ی جه‌نازه، وه‌ هه‌ر که‌س کو‌تا و ته‌ی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) بێت
 ٣٥٧
- ٢- باسی فهرمان کردن به‌ شوێن که‌وتنی ته‌رم
 ٣٥٨
- ٣- باسی رۆیشتن بۆ لای ته‌رم دوا‌ی مردنی کاتی خرابیته‌ نیو کفه‌که‌یه‌وه‌
 ٣٦٠
- ٤- باسی که‌سیک بۆ خۆی مردنی مردووێه‌ک به‌ که‌س و کاری راده‌گه‌یه‌نێت
 ٣٦٤
- ٥- باسی ئاگادارکردنه‌وه‌ (ی ئیمام) به‌ مردنی مردووێه‌ک
 ٣٦٥
- ٦- باسی گه‌وره‌یی ئه‌و که‌سه‌ی منداڵی به‌مریت و
 ٣٦٥

- ٣٦٦ چاوه‌روانی پاداشتی لای خوا بێت
- ٧- باسی ئه‌و پیاوه‌ی به ئافره‌تیکه‌ی وت
- ٣٦٨ که لای گۆزیکدا ده‌گریا: ئارام بگره
- ٣٦٩ ٨- باسی شۆردن و ده‌ست نوێژگرتن بۆ مردوو به ئاو و سیدر
- ٣٧٠ ٩- باسی ئه‌وه‌ی سوننه‌ته‌ی شۆردنی مردوو تاک بێت
- ١٠- باسیک: له ئه‌ندامه‌کانی لای راستی مردوووه‌
- ٣٧١ ده‌ست به‌شۆردنی بکریت
- ١١- باسی (سوننه‌ته‌ی له) شوینی
- ٣٧١ ده‌ستنوێژگرتنی مردوو (وه‌ ده‌ست به‌ شۆردنی بکریت)
- ٣٧٢ ١٢- باسیک: ئایا ئافره‌ت به‌ کراسی پیاو کفن ده‌کری؟
- ٣٧٣ ١٣- باسیک: ئاوی شۆردنه‌که‌ له دواجاردا کافوری تیبکریت
- ٣٧٤ ١٤- باسی کردنه‌وه‌ی په‌لکه‌ی ئافره‌ت
- ٣٧٤ ١٥- باسیک: چۆنییه‌تی پۆشاک پێچان به‌ مردوووه‌وه‌؟
- ٣٧٥ ١٦- باسیک: ئایا قژی ئافره‌ت بکریته‌ی سێ په‌لکه‌؟
- ٣٧٦ ١٧- باسیک: قژی سه‌ری ئافره‌ت بخریته‌ی پشتیه‌وه‌
- ٣٧٧ ١٨- باسی قوماشی سپی بۆ کفن کردن
- ٣٧٧ ١٩- باسی کفن کردن (ی مردوو) له دوو به‌رگدا
- ٣٧٨ ٢٠- بۆنی خۆش به‌کاره‌ینان بۆ مردوو
- ٣٧٩ ٢١- باسیک: که‌سیک له ئیحرامدا به‌ریت چۆن کفن ده‌کری؟
- ٢٢- باسی کردنی کراس به‌ کفن بۆ مردوو سزا لابادت
- ٣٨٠ یان لای نه‌بات، وه‌ ئه‌وه‌ی به‌ بێ کراس کفن بکریت
- ٣٨١ ٢٣- باسی کفن کردنی مردوو به‌بێ کراس
- ٣٨٢ ٢٤- باسی کفن کردنی مردوو به‌بێ میزه‌ر

- ٣٨٣ - ٢٥- باسیک: کفن کردن له هه‌موو مال و سامانی مردوو که ده‌کری
- ٣٨٤ - ٢٦- باسیک: ئەگەر تهنه‌ها یه‌ک پۆشاک هه‌بوو (بۆ کفن)
- ٢٧- باسیک: ئەگەر کفن نه‌بوو بۆ مردوو یه‌ک تهنه‌ها
ئهنه‌نده نه‌بێت که سه‌ری یان قاچه‌کانی دابپۆشی،
٣٨٥ ئه‌وه سه‌ری پێت داده‌پۆشرێت
- ٢٨- باسی ئه‌و که سه‌ی له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ کفنی
٣٨٦ بۆ خۆی ئاماده‌کردوو ره‌خنه‌شی لێ نه‌گیراوه
- ٣٨٧ - ٢٩- باسی ئافره‌تان شوێن ته‌رم بکه‌ون
- ٣٨٧ - ٣٠- باسی پرسه‌باری ئافره‌ت بۆ جگه‌ له‌ مه‌رده‌که‌ی
- ٣٩٠ - ٣١- باسی سه‌ردانی گۆرستان (دروسته)
- ٣٢- باسی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ: ((مردوو سزا
ده‌درێت به‌ هه‌ندێ گریانێ که‌س و کاری له‌ سه‌ری))
٣٩١ ئەگەر شین و شه‌پۆره‌که‌ مردوو که‌ خۆی هۆکار بوو که‌ بکری
- ٣٩٦ - ٣٣- باسی ئه‌وه‌ی نا په‌سه‌نده‌ له‌ شین و شه‌پۆرکردن بۆ مردوو
- ٣٩٨ - ٣٤- باسیک
- ٣٩٨ - ٣٥- باسیک: ئه‌و که‌ سه‌ی یه‌خه‌ی خۆی دادرێت له‌ ئێمه‌ نییه‌
- ٣٩٩ - ٣٦- باسیک: به‌زه‌یی هاتنه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ سه‌عدی کوری خه‌وله‌دا
- ٤٠١ - ٣٧- باسی ئه‌وه‌ی رێگری لێ کراوه‌ له‌ قژرین له‌ کاتی لێقه‌وماندا
- ٣٨ - ٣٨- باسیک: ئه‌و که‌ سه‌ی له‌ روومه‌تی خۆی ده‌دات
(له‌کاتی کاره‌ساتدا) له‌ ئێمه‌ نییه‌
٤٠١
- ٣٩ - ٣٩- باسی ئه‌وه‌ی رێگری کراوه‌ له‌ هاوار و قیژه‌ی سه‌رده‌می
٤٠٢ نه‌فامی له‌کاتی لێقه‌وماندا

- ٤٠- باسى ئهوهى له كاتى ليقهوماندا دانيشى و
- ٤٠٣ خهفەت خواردنى پتوه ديار بيت
- ٤٠٤ ٤١- باسى ئهوه كهسهى له كاتى ليقهوماندا خهفەت و پهژارهى دهرنهپرئ
- ٤٠٦ ٤٢- باسى ئارامگرتن له سهرهتاي كارهسات و ليقهومانهوه دهپئ
- ٤٣- باسى ئهم فهرموودهيهى پيغهمبر ﷺ (كه به ئيبراهيمى
- ٤٠٧ كورپى فهرموو: ((بيگومان ئيمه به مردنت خهفهتبارين))
- ٤٠٨ ٤٤- باسى گريان له لاي كهسى نهخوش
- ٤٥- باسى ئهوهى ريگري ليكراوه له شين و شهپور و گريان،
- ٤٠٩ وه ههريشه لهباريهوه
- ٤١١ ٤٦- باسى ههستان لهبهر تهرم
- ٤١٢ ٤٧- باسيك: ئهگەر كهسى ههستا لهبهر تهرم كهى دانيشيتهوه؟
- ٤٨- باسى كهسيك لهگهڵ جهنازيهكدا بوو نابيت دانيش
- ههتا دادهنرئ لهسهر شانى ئهوه پياوانهى ههليان گرتووه،
- ٤١٣ ئهگەر دانيشت پتي دهوترئ ههلسيتهوه
- ٤١٤ ٤٩- باسى ئهوهى لهبهر تهرمى جولهكه ههلسيت
- ٤١٥ ٥٠- باسى پياوان تهرم ههلهگرن نهك ئافرهتان
- ٤١٦ ٥١- باسى پهلهكردن له بردنى تهرم بو گورستان
- ٤١٧ ٥٢- باسى مردوو كاتى بهسهر داره مهيتيهوهيه كه دهلت زوو بمبهن
- ٥٣- باسى كهسيك نويزخوينانى مردوو بكاته دوو يان
- ٤١٧ سئ ريزهوه لهدواى ئيمامهوه
- ٤١٨ ٥٤- باسى ريزهكانى (نويز كردن) لهسهر مردوو
- ٤١٩ ٥٥- باسى ريزى منداآن لهگهڵ ريزى پياواندا (بو نويز كردن لهسهر مردوو)
- ٤٢٠ ٥٦- باسى چونهيتى نويز كردن لهسهر مردوو

- ٤٢٢- ٥٧- باسی گوره یی پاداشتی شوین کهوتنی تهرم
- ٤٢٣- ٥٨- باسی نهو کهسه ی له گهل تهرما ده مینیتوه تا دهنیزریت
- ٤٢٤- ٥٩- باسی نویژنی مندالان له گهل خه لکه کهدا له سهر تهرم
- ٤٢٥- ٦٠- باسی نویژکردن له سهر مردوو له نویژگو مزگه ودا
- ٤٢٦- ٦١- باسی نهو هی ناپه سه نده له سهر گور مزگه وت دروست بکریت
- ٤٢٧- ٦٢- باسی نویژکردن له سهر ئافره تی زه یسان نه گهر
- له کاتی زه یسانیه که یدا بمری
- ٤٢٨- ٦٣- باسیک: ئیمام له کوئی مردووی ئافره ت و
- پیاو دا ده وه ستی بۆ نویژکردن له سهر یان؟
- ٤٢٨- ٦٤- باسی مردوو چوار نه لاهو نه که به ری له سهر ده کری
- ٤٣٠- ٦٥- باسی خویندنی سووړه تی فاتیحه له سهر تهرم (له نویژنی مردوودا)
- ٤٣٠- ٦٦- باسی نویژکردن له سهر مردوو پاش نهو هی دهنیزریت
- ٤٣٢- ٦٧- باسی مردوو گوئی له دهنگی پتلاوه کانه
- ٤٣٣- ٦٨- باسی که سی که پتی خوش بی له زه وی پیروزو لهو شیوه دا بنیزریت
- ٤٣٤- ٦٩- باسی مردوو ناشتن له شه ودا (دروسته)
- ٤٣٥- ٧٠- باسی دروستکردنی مزگه وت له سهر گور
- ٤٣٥- ٧١- باسی نهو کهسه ی ده روا ته نیو گوری ئافره ته وه (تا بیخاته گوره وه)
- ٤٣٦- ٧٢- باسی (حوکمی) نویژکردن له سهر شه ید
- ٤٣٨- ٧٣- باسی ناشتنی دوو پیاو و سی پیاو له گوریکدا (دروسته)
- ٤٣٨- ٧٤- باسی نهو هی رای له گهل شور دنی شه یداندا نییه
- ٤٣٩- ٧٥- باسی نهو مردووه ی له دانانی نیو گوره کهدا پیش ده خری
- ٤٤٠- ٧٦- باسی ئیزخیر و پووش بۆ نیوگور به کاره یتان
- ٤٤١- ٧٧- باسیک: ئایا مردوو له گور و گورینچه ده رده ه یتنر له بهر ههر هویه ک؟

- ٧٨- باسی گۆرو گۆرینچه که ی له پێشهوه بێ یان له نیوه راستی گۆره کهدا ٤٤٣
- ٧٩- باسیک: ئەگەر مندال مسوڵمان بوو ئینجا مرد ئایا نوێژی ٤٤٤
- له سەر ده کری؟ وه ئایا داوا ده کری له مندال مسوڵمان ببی؟ ٤٤٤
- ٨٠- باسیک: ئەگەر هاوبه شدنەریک له کاتی مردندا بێ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ٤٥١
- ٨١- باسی (ناشتنی) په لی دارخورما له سەر گۆر ٤٥٢
- ٨٢- باسی ئامۆژگاری کردنی ئهوهی لای گۆردا قسه ده کات ٤٥٣
- و دانیشتنی هاوه لانی به ده وریدا ٤٥٣
- ٨٣- باسی ئهوهی له باره ی خۆ کوژمه وه هاتوو ٤٥٥
- ٨٤- باسی ئهوهی ناپه سهنده له نوێژکردن له سەر دوور و وان، ٤٥٦
- وه داوا ی لیخۆش بوون کردن بۆ هاوبه شدنەران ٤٥٧
- ٨٥- باسی باسکردنی مردوو به چاکه له لایه ن خه لکه وه ٤٥٨
- ٨٦- باسی ئهوهی ده ر باره ی سزای گۆر هاتوو ٤٦٠
- ٨٧- باسی په ناگرتن به خوا له سزای نیوگۆر ٤٦٥
- ٨٨- باسی سزای گۆر به هۆی غه یبه ت کردن و میزه وه ٤٦٦
- ٨٩- باسی مردوو له به یانیان و ئیواران (جیگا که ی) نیشان ده درت ٤٦٧
- ٩٠- باسی قسه کردنی مردوو به سەر داره مه یته که یه وه ٤٦٨
- ٩١- باسی ئهوهی ده ر باره ی مندالی مسوڵمانان و تراوه ٤٦٨
- ٩٢- باسی ئهوهی ده ر باره ی مندالی هاوبه شدنەران و تراوه ٤٦٩
- ٩٣- باسیک ٤٧١
- ٩٤- باسی مردن له رۆژی دووشه ممه دا ٤٧٥
- ٩٥- باسی مردنی کتوپر (له نا کاو) ٤٧٥
- ٩٦- باسی ئهوهی ده ر باره ی گۆری پێغه مبه ر ﷺ ٤٧٦
- ئهبو به کرو عومه ر هاتوو ٤٧٦

٩٧- باسی ئهوهی رێگری لێکراوه له جێئێوان به مردوووان ٤٨١

٩٨- باسی باسکردنی خراپترینی مردوووان ٤٨٢

٢٤- پهراوی زهکات

٤٨٣

١- باسی واجبیهتی زهکات ٤٨٣

٢- باسی پهیمان دان له سهڕ زهکات دان ٤٨٩

٣- باسی تاوانی زهکات نهدهر ٤٨٩

٤- باسیک: ئهو سامانهی زهکاتی لێ بدرێت به کهنز دانانرێت ٤٩٢

٥- باسی بهخشینی سامان له ههق و شوینی خۆیدا ٤٩٦

٦- باسی رووپامایی له زهکات و مال بهخشیندا ٤٩٧

٧- باسیک: خودا هیچ خێریک له مالی دزراو وهر ناگرێت،

جگه له مالیک که به کهسابهتیکهی حهلال پهیدا کرابێت ٤٩٨

٨- باسی خێر و مال بهخشین له مالی کهسابهتی حهلال ٤٩٨

٩- باسی مال بهخشین پێش هاتنی ئهو رۆژهی کهس نییه وهری بگرێت ٥٠٠

١٠- باسیک: خۆتان له ئاگری دۆزهخ بپاریزن با بهلهته خورمایهک

و کهمیک لهخێریش بێت ٥٠٣

١١- باسیک: کام مال بهخشینه گهورهیه؟ وه مال بهخشینی رژدهی له شساغ ٥٠٦

باسیک ٥٠٧

١٢- باسی مال بهخشینی ئاشکرا ٥٠٨

١٣- باسیک: مال بهخشینی پهنهان ٥٠٨

١٤- باسیک: ئهگهر مالی بهخشی به دهوڵه مه ند و نه یزانی دهوڵه مه ند ٥٠٩

- ١٥- باسیک: ئەگەر کەسیک مالتیکی بەخشی بە کورێ خۆی
- ٥١٠ بێ ئەوەی هەست بکات
- ٥١١ ١٦- باسی (ڕەواپەتی) مāl بەخشین بە دەستی راست
- ١٧- باسی ئەو کەسە فەرمان بدات بە خزمەتکارەکە
- ٥١٣ مāl ببەخشی و بەخۆی پێی هەڵنەستی
- ٥١٤ ١٨- باسیک: خێرکردن دەبێ لەسەر تیری بێت
- ١٩- باسی ئەوەی زۆر مەنت دەکات بەسەر خەڵدا
- ٥١٦ بەهۆی بەخشینەکە یەو
- ٢٠- باسی ئەوەی بیهۆی و حەز بکات لەپێش کاتی خۆی
- ٥١٧ خێر و مāl بەخشینەکە ئەنجام بدات
- ٢١- باسی هاندان لەسەر مāl بەخشین،
- ٥١٨ (پاداشتی) تەکا کردن لە مāl بەخشیندا
- ٥١٩ ٢٢- باسی مāl بەخشین ئەوەندە لە توانادایە
- ٥٢٠ ٢٣- باسیک: مāl بەخشین تاوان دەسڕێتەو
- ٢٤- باسی کەسیک لە کاتی بێپەرستیدا مāl بەخشی بێ،
- ٥٢١ پاشان مسوڵمان بێ
- ٢٥- باسی پاداشتی خزمەتکار ئەگەر بە فەرمانی خاوەنەکە
- ٥٢٢ مāl ببەخشی بێ دەست بۆلای
- ٢٦- باسی پاداشتی ئافەرەت ئەگەر پارە، یان خۆراکی بەخشی
- ٥٢٣ لە مālێ مێردەکە بێ زیادەڕۆیی
- ٥٢٥ ٢٧- باسی ئەم فەرماشتە خوای بەرزو بلند:
- ٥٢٦ ٢٨- نموونە بەخشر و ڕەزێل
- ٥٢٧ ٢٩- باسی بەخشین لە مālێ کەسابەت و بازرگانی

- ٣٠- باسیک: هه موو مسوآلمانیک پټویسته خیریک بکات،
 ٥٢٨ جا هه رکهس نه یوو، با چاکه یهک له گهل خه لکدا بکات
- ٣١- باسیک: له زهکاتدان و خیرکردندا چهن دیک ببه خشت؟
 ٥٢٩ وه (حوکمی) نهو کهسهی مهریک ببه خشت
- ٣٢- باسی زهکاتی زیو
 ٥٢٩
- ٣٣- باسی کهلوپهل له زهکاتدا بدرت (دروسته)
 ٥٣٠
- ٣٤- باسیک: نابت مالی جیا کو بکریته وه، وه نابت مالی کو
 ٥٣٣ جیا بکریته وه (له ترسی زهکات لټ که وتن)
- ٣٥- باسیک: نهو مالی هاوبهش و تیکه لاوه (که زهکاتی لټ درا)،
 ٥٣٣ نهو هه ری که یان به نه دازهی مالی که ی به شه زهکاتی لټ وهرده گیرت
- ٣٦- باسی (حوکمی) زهکاتی و شتر
 ٥٣٥
- ٣٧- باسی کهسیک زهکاته که ی به چکه و شتریک میینهی
 ٥٣٦ یهک سالی بکهوټ و نه بیټ
- ٣٨- باسی زهکاتی مهر و بز
 ٥٣٧
- ٣٩- باسیک: نازه لی پیر و کویر و نیر له زهکاتدا وهرنا گیرت،
 ٥٣٩ مه گهر زهکات وهرگره که له سهری رازی بت
- ٤٠- وهرگرتنی گیسک له زهکاتدا
 ٥٤٠
- ٤١- باسیک: له زهکاتدا چاکترینی مالی خه لک وهرنا گیرت
 ٥٤١
- ٤٢- باسیک: له پینج و شتر که متر زهکاتی ناکهوټ
 ٥٤٢
- ٤٣- باسی زهکاتی مانگا و ره شه ولاخ
 ٥٤٢
- ٤٤- باسی زهکاتدان به خزم و نزیکه کان
 ٥٤٤
- ٤٥- باسیک: مسوآلمان نه سپ و ولاخه که ی زهکاتی لټ ناکهوټ
 ٥٤٧
- ٤٦- باسیک: مسوآلمان له کو یله و بهنده یدا زهکات ناکهوټ
 ٥٤٧

- ٣٠- باسیک: هموو مسوآلمانیک پټویسته خیریک بکات،
 ٥٢٨ جا هرکس نهیوو، با چاکهیهک له گهل خه لکدا بکات
- ٣١- باسیک: له زهکاتدان و خیرکردندا چهن دیک ببه خشت؟
 ٥٢٩ وه (حوکمی) نهو کهسهی مهریک ببه خشت
- ٣٢- باسی زهکاتی زیو
 ٥٢٩
- ٣٣- باسی کهلوپهل له زهکاتدا بدرت (دروسته)
 ٥٣٠
- ٣٤- باسیک: نابت مالی جیا کو بکریته وه، وه نابت مالی کو
 ٥٣٣ جیا بکریته وه (له ترسی زهکات لت که وتن)
- ٣٥- باسیک: نهو مالی هاوبهش و تیکه لاوه (که زهکاتی لت درا)،
 ٥٣٣ نهو هریه که یان به نه دازهی مالی کهی به شه زهکاتی لت وهرده گیرت
- ٣٦- باسی (حوکمی) زهکاتی و شتر
 ٥٣٥
- ٣٧- باسی کهسیک زهکاته کهی به چکه و شتر یکی مینهی
 ٥٣٦ یهک سالی کهو و نه بییت
- ٣٨- باسی زهکاتی مهر و بز
 ٥٣٧
- ٣٩- باسیک: نازه لی پیر و کویر و نیر له زهکاتدا وهرنا گیرت،
 ٥٣٩ مهگر زهکات وهرگر که له سهری رازی بت
- ٤٠- وهرگر تنی گیسک له زهکاتدا
 ٥٤٠
- ٤١- باسیک: له زهکاتدا چاکترینی مالی خه لک وهرنا گیرت
 ٥٤١
- ٤٢- باسیک: له پینج و شتر که متر زهکاتی ناکهو
 ٥٤٢
- ٤٣- باسی زهکاتی مانگا و رهشمو لاخ
 ٥٤٢
- ٤٤- باسی زهکاتدان به خزم و نزیکه کان
 ٥٤٤
- ٤٥- باسیک: مسوآلمان نه سپ و ولاخه کهی زهکاتی لت ناکهو
 ٥٤٧
- ٤٦- باسیک: مسوآلمان له کوپله و بندهیدا زهکات ناکهو
 ٥٤٧

- ٥٤٨ - ٤٧- باسی زهکاتدان به ههتیو
- ٤٨- باسی زهکاتی ئافرهت به مێردهکهی
- ٥٥٠ و منداڵانی ههتیو که له مائهکهیدا بن
- ٤٩- ئهم فهرمایشتهی خوای بهرز و بلند: (وه له پێناو
- ٥٥٢ ئازادکردنی کۆیلهو بۆ قهرزداران و له زێتی خوادا)
- ٥٥٤ - ٥٠- باسی بێ نیازی له سوال و داواکردن
- ٥١- باسی کهسێک خوا شتیکی پێداوه بهبێ داواکردن و له دلهوه
- ٥٥٧ بهتهمابوون (وه له مائهکانیاندا مافی سوالهکرو بێ بهشان ههیه)
- ٥٥٧ - ٥٢- باسی ئهو کهسهی داوا له خهڵکی بکات بۆ زۆر کردنی مال
- ٥٣- باسی ئهم فهرمایشتهی خوای بهرز و بلند: (به زۆر داوای
- ٥٥٩ هیچ شتیکی له خهڵک ناکهن)
- ٥٦٤ - ٥٤- باسی خهملاندنی خورما
- ٥٥- باسی دهیهک زهکات دهدرێت لهوهی بهئاوی باران
- ٥٦٦ و ئاسمان و ئاوی رووبارهکان ئاو بدریت
- ٥٦٧ - ٥٦- باسیک: له پێنج ویسقی کهمتر زهکاتی ناکهوی
- ٥٧- باسی وهگرگرتنی زهکاتی خورما لهکاتی لێکردنهوهی بهرهکهی،
- ٥٦٨ وه ئایا واز له منداڵ دههێنرێ دهست بدات له خورمای زهکات؟
- ٥٨- باسی ئهگهر کهسێک بهروبوووهکهی یان دارخورماکهی
- یان زهوییهکهی یان کشتوکالهکهی فروشت، لهکاتیکدا دهیهک
- یان زهکاتی لێ کهوتبوو، وه زهکاتهکهی له غهیری ئهمانهوه داوو،
- ٥٦٩ یان بهروبوووهکهی فروشتبوو، لهکاتیکدا زهکاتی لێ نهکهوتبوو
- ٥٧١ - ٥٩- باسیک: ئایا (دروسته) زهکاتهکهی بکڕیتهوه؟
- ٥٧٢ - ٦٠- باسی ئهوهی دهربارهی زهکات بۆ پێغهمبەر ﷺ و تراوه

- ٥٧٣ ٦١- باسی زهکاتدان به ئازادکراوانی خێزانەکانی پێغمەبەر ﷺ
- ٥٧٤ ٦٢- باسیک: ئەگەر زهکاتهکه گۆرا
- ٦٣- باسی وەرگرتنی زهکات له دەوله‌مه‌ندان و دانهوه‌ی به
- ٥٧٥ هه‌ژاران له ههر کوێ بوون
- ٥٧٦ ٦٤- باسی نزا و دوعای پێشه‌وا بۆ زهکاتده‌ر
- ٥٧٧ ٦٥- باسی (حوکمی) ئەوه‌ی له ده‌ریادا ده‌رده‌یێنێ
- ٥٧٨ ٦٦- باسیک: له گه‌نجینه‌ی کۆنی دۆزراوه‌دا پێنج یه‌ک ده‌درێ
- ٦٧- باسی ئەم فهرمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (کریکارو
- کۆکه‌ره‌وانی زهکات (به‌شیکێ زهکاتیان پێ ده‌درێ))و
- ٥٨٠ لیپرسینه‌وه‌ی پێشه‌وا له‌گه‌ڵ کۆکه‌ره‌وانی زهکاتدا
- ٦٨- باسی (دروسته) به‌کاره‌ینانی وشتری زهکات و
- (خواردنه‌وه‌ی) شیره‌که‌ی بۆ رێبوارێ په‌ککه‌وتوو
- ٥٨١ ٦٩- باسی پێشه‌وا به‌ده‌ستی خۆی وشتری زهکات داخ بکات
- ٥٨٢ ٧٠- باسی به‌فه‌رزدانانی زهکاتی سه‌رفیتره
- ٥٨٣ ٧١- باسی زهکاتی سه‌رفیتره له‌سه‌ر به‌نده و که‌سانی تر
- له‌ مسوڵمانان (پێویسته)
- ٥٨٣ ٧٢- باسی زهکاتی سه‌رفیتره مه‌نت جۆیه
- ٥٨٤ ٧٣- باسی زهکاتی سه‌رفیتره مه‌نیک خۆراکه
- ٥٨٤ ٧٤- باسی زهکاتی سه‌رفیتره مه‌نیک خورمايه
- ٥٨٥ ٧٥- باسی زهکاتی سه‌رفیتره مه‌نیک میوژه
- ٥٨٥ ٧٦- باسی سه‌رفیتره پێش نوێژی جه‌ژن ده‌درێ
- ٥٨٦ ٧٧- باسی زهکاتی سه‌رفیتره له‌سه‌ر مروّفی ئازادو به‌نده پێویسته
- ٥٨٧ ٧٨- باسی سه‌رفیتره‌دان له‌سه‌ر مندال و گه‌وره پێویسته

٢٥- په‌راوی چه‌ج

٥٨٨

- ٥٨٨ ١- باسی پتویست بوونی چه‌ج و گه‌وره‌یه‌تی
- ٥٨٩ ٢- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خۆای به‌رزو ب‌ل‌ند:
- ٣- باسی چه‌ج‌کردن به‌ سواری و شترێک که تهن‌ها
- ٥٩٠ کورتانێکی پتوه‌ ب‌یت (ب‌ت که‌ژاوه‌)
- ٥٩٢ ٤- باسی چه‌جی چاک و وه‌رگیراو
- ٥٩٣ ٥- باسی دیاریکردنی جینگای ئیحرام به‌ستنی چه‌ج و عومره‌
- ٦- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خۆای به‌رز و ب‌ل‌ند: (تویشوو هه‌لب‌گرن
- ٥٩٤ (ئهی باوه‌رداران) که‌ باشترین تویشوو له‌خواترسان و خۆپارتیزییه‌)
- ٥٩٥ ٧- باسی جینگای (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...) ی خه‌لکی مه‌که‌ بۆ چه‌ج و عومره‌
- ٨- باسی جینگای ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی مه‌دینه که‌ ناب‌ت
- ٥٩٦ پ‌یش گه‌شتنه‌ زولحوله‌یفه‌ ئیحرام ب‌به‌ستن
- ٥٩٦ ٩- باسی جینگای ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی شام
- ٥٩٧ ١٠- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی نه‌ج‌د
- ١١- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی ئەو که‌سانه‌ی نزیک‌ترین
- ٥٩٨ له‌ مه‌که‌وه‌ له‌ شوینه‌ دیاریکراوه‌کانی ئیحرام به‌ستن
- ٥٩٩ ١٢- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی یه‌مه‌ن
- ٦٠٠ ١٣- باسیک: (ذَا تُعْرِقُ) شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی ع‌یراقه‌
- ٦٠٠ ١٤- باسیک
- ٦٠١ ١٥- باسی ده‌رچوونی پ‌یغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ مه‌دینه له‌ رینگای (الشَّجَرَة) وه‌
- ٦٠٢ ١٦- باسی ئەم فەرمووده‌ی پ‌یغه‌مبه‌ر ﷺ: ((عه‌قیق شیویکی پ‌یروژه‌))
- ١٧- باسی س‌ت جار خۆ شۆردنی تیکه‌ل‌او به‌زه‌عه‌فران

- ٦٠٣ به پۆشاکێ که سێک ئیحرامی پۆشیوه
- ١٨- باسی به کارهێنانی بۆنی خۆش له کاتی ئیحرام بهستن،
وه (ئیحرامدار) چ پۆشاکێک له بهر بکات کاتی ویستی ئیحرام
- ٦٠٤ بپۆشی و قژی دابهین و رۆنی لێ بدات
- ٦٠٦ ١٩- باسی بهستنهوهی قژی لۆک کردنی له کاتی ئیحرام بهستندا
- ٢٠- باسی دهنگ بهرزکردنهوه به (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...)
- ٦٠٧ له مزگهوتی زولحوله یفهوه
- ٢١- باسی ئهو پۆشاک و جل و بهرگهی که نابێ که سێک
- ٦٠٧ له ئیحرامدا بێت له بهری بکات
- ٦٠٨ ٢٢- باسی سواربوونی و لآخ وه سواربوون له پاشکۆدا
- ٦٠٩ ٢٣- باسی ئهو پۆشاک و ریدا و ئیزارانهی دروسته ئیحرامدار بیانپۆشیت
- ٦١١ ٢٤- باسی که سێک که شهو له زولحولیفه بمینیتهوه تا رۆژ ده بێتهوه
- ٦١٢ ٢٥- باسی دهنگ بهرزکردنهوه به تهلبیه کردن
- ٦١٣ ٢٦- باسی تهلبیه کردن
- ٢٧- باسی (الحمد لله) و (سبحان الله) و (الله أكبر) کردن
- ٦١٤ پێش نییه تههینان له کاتی سواربوونی و لآخدا
- ٢٨- باسی نییه تههینان (به حج و عومره) کاتی و شتره که ی
- ٦١٥ هه لسا یه وه راست وه ستا
- ٦١٦ ٢٩- باسی نییه تههینان (به حج و عومره) به دهنگی بهرز روو به قیبله
- ٦١٧ ٣٠- باسی تهلبیه کردن کاتی دابه زین بۆ نیو شیوه که
- ٦١٨ ٣١- باسی: ئافره تی چه یزار و زه یسان چۆن نیه تی حج و عومره بینن؟
- ٣٢- باسی ئهو که سه ی له سه رده می پێغه مبه ردا ❶
- ٦٢٠ ئیحرامی به ستوو وه ک ئیحرام، به ستنی پێغه مبه ر ❷

- ٣٣- باسی ئهم فهرمايشتهى خواى بهرز و بلند: (حهج له چهند مانگيکى ديارىکراودايه، جا ئهوهى که لهو مانگانهدا دهست بهکار بوو و برياريدا ههج بکات، ئهوه دهبيت نزيكى هاوسهرى نهکەويت و گوناھو موجدەلهو گوفتارى نادروست ئهنجام نه دات له کاتى هجداء).
- وه ئهم فهرمايشتهى خوا: (ئهى موحه ممد پرسيارت لى دهکەن دهر بارهى نويبوونهوهى مانگهکان، پتيان بلآ: ئهوه بو ديارىکردنى کاتهکانه بو خهلقى و بو زانينى کاتى ههج (خوا ريکى خستوه)).
- ١٣٣
- ٣٤- باسى جوړهکانى ههجي: تهمهتووع، ئيقران، ئيفراد، وه ههلوهشانوهى ئيحرامبهستن به ههج بو کهسيک نازهآلى ديارى نههتيابى بو گوړينى ئيحرامهکه به عومړه
- ١٣٦
- ٣٥- باسى کهسيک ئيحرامى به ههج بهستبيت و ناوى هينا بيت
- ١٣٣
- ٣٦- باسى تهمهتوع له سهردهمى پيغه مبهري خوادا ❊
- ١٣٣
- ٣٧- باسى ئهم فهرمايشتهى خواى بهرز و بلند: (ئهو تهمهتوعه بو کهسيکه که (خوى) و کهس و کارى دانىشتووى دهوړوبهري مزگهوتى حرام نهبن).
- ١٣٤
- ٣٨- باسى خوښوړدن له کاتى چوونه نيو شارى مهککهوه (سوننهته)
- ١٣٦
- ٣٩- باسى روښتنه نيو شارى مهککه به روژ يان شهو (سوننهته)
- ١٣٧
- ٤٠- باسيک: (پيغه مبهري خوا ❊) له کويوه دهچووه نيو شارى مهککهوه؟
- ١٣٧
- ٤١- باسيک: (پيغه مبهري خوا ❊) له چ شوينيکوه له مهککه دهردهچوو؟
- ١٣٨
- ٤٢- باسى گهورهپى مهککه و دروست کردنى کهعبه
- ١٤١
- ٤٣- باسى گهورهپى و فهرلى هرهپى مهککه
- ١٤٦
- ٤٤- باسى حوکمى بهميرات وهرگرزتنى خانووهکانى مهککهو کرين و فروشتنيان و ههموو خهلقى مافيان ههپه به

- ٦٤٧ یه‌کسانی له‌ مزگه‌وتی حه‌رام (که‌عه‌دا)
- ٦٤٩ ٤٥- باسی (شوتینی) دابه‌زینی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ شاری مه‌که‌
- ٦٥١ ٤٦- باسی ئهم‌ فه‌رمایشته‌ی خواسی به‌رزو بڵند:
- ٤٧- باسی ئهم‌ فه‌رمایشته‌ی خواسی به‌رزو بڵند:
- (که‌عه‌ که‌ مالی ریزلێگیراوه‌، خوا دایناوه‌ به‌هۆی راوه‌ستانی کاروباری دین و دونه‌ی خه‌ڵکی، هه‌روه‌ها مانگه‌ یاساغه‌کان و قوربانیه‌ دیارنه‌کراوه‌کان و دیاری کراوه‌کان، ئه‌وه‌ش بۆ ئه‌وه‌ی که‌ بزانی به‌راستی خوا ده‌زانی و به‌ئاگایه‌ که‌ چی له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا، وه‌ بێگومان خوا به‌ هه‌موو شتێ زانیه‌).
- ٦٥٢
- ٦٥٥ پێرست